DE REBVS EMMANVELIS REGIS LVSITANIÆ INVICTISSIMI VIRTVTE ET AVSPICIO GESTIS LIBRI DVODECIM.

Auctore Hieronymo Osorio
EPISCOPO SYLVENSI.



OLYSIPPONE.
Apud Antonium Gondisaluũ Typographum.
Anno Domini. M. D. L x x j.
CVM PRIVILEGIO REGIO.

EGo Frater Bartholomæus Ferreira de mandato Clarissimi Principis Henrici, Lusitaniæ Cardinalis, supremi Inquisitoris, necnon & egregij sanctæ ac generalis Inquisitionis Senatus, perlegi opus reuerendissimi domini Hieronymi Osorij Episcopi Syluensis: in quo res gestas Emmanuelis Regis inuictissimi, & incredibiles victorias, quas de hostibus reportauit, elegantissimo dicendi charactere, numeroso ac sonoro stylo, varietate sententiarum, iuxtà & grauitate, arte praeterea ac doctrina, proprietate, copiaque verborum, duodecim libris absoluit. Omniaque inueni consona fidei catholicæ, & Christianæ pietatis plena. Quare dignum opus esse existimo, quod Prelo mandetur. In cuius rei fidem in frōte libri subscripsi, iuxta decimam regulam sacri Concilij Tridentini. Octaua die Septembris. 1571.

Frater Bartholomæus
Ferreira.

Archiepiscopus Olysippon.

CLARISSIMO, ET SANCTISSIMO PRINCIPI HENRICO, SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIAE CARDINALI HIERONYMVS OSORIVS EPISCOPVS SYLVENSIS.

S. D.

ETSI ea mente sum, vt vix quidquam arbitrer esse historia vel ad prudentiam comparandam vtilius, vel ad virtutem excitandam vehementius, vel ad sananda reip. vulnera salutarius, vel ad oblectamētum vitæ iucundius: & ab amicis meis sæpius admonerer, vt res nostrorum hominum literis latinis illustrarem, ab eo tamen studio vehemēter abhorrebam. Nam cùm alia multa me ab eo deducerent, tum duo præcipue deterrebant. Vnum erat fidei faciendæ difficultas, alterum offensionis concitandæ periculum. Si enim fidem non facerem, erat mihi vanitatis infamia subeunda: si vero quorundam ambitioni minime satisfacerem, odium in me acerbum & immane concitandum. At, vt est captus hominum, id plerumque euenire cernimus, vt tantum quisque credat, quantū se viribus aut ingenio præstare posse confidit. Quidquid vero communem vsitatę virtutis & industrię modum superat, id nullo modo prorsus admittit. Contrà verò, qui nullum modum ambitioni statuunt, ęgerrime patiuntur, si eorum gentiles minime fuerint immodicis laudibus illustrati. Quod cùm apud alias nationes fieri solitum sit, tum apud Lusitanos tantam plerumq; offensionem historiæ scribendæ munus affert, vt omnium tela in eum, qui tantum facinus audet, adhærescant. Id quidem non ita pridem satis experti sumus in historia, qua Damianus Goësius res virtute & auspicio, & incredibili felicitate Emmanuelis Regis inuictißimi Patris tui gestas patrio sermone complexus est. Res, inquit ille, maiorum meorum non perinde, atque illorum merita postulabant, exornauit. Alius verò, labem generi nostro, & antiquo splendori nobilitatis aspersit. Alius postremò, hoc aut illud, quod erat ad laudem nostri nominis insigne, prætermisit. Quod si hominis prudentis est, alienis periculis admoneri, hoc vno certè exemplo potuissem ancipitem scribendi euentum perhorrescere. Aliud etiam incommodum accedebat, quòd eram ipse, vt officium meum me facere admonebat, rebus diuinis pro mea parte tractandis & explicandis intentus: neque cōuenire arbitrabar, vt à cœlo deductus, terras nimis intuerer, hoc est, vt diuina, dum res humanas illustrare conor, intermitterem. Sed quo plura me impediebant, ne scribendæ historiæ munus attingerem, eo cla-

rius cerni poterit animus meus, studio ardentissimo tui nominis & amplitudinis inflammatus. Nam cùm tu me per literas, non quidē imperio cogeres (quod facere pro iure tuo potuisses) sed, quæ tua excellens atque planè diuina benignitas est, amice rogares, & moneres, vt Regis patris tui historiam scriberem, illiusque nomen apud exteras nationes latinis literis ab obliuione vindicarem, me continere non potui, quin id munus continuo susciperem. Vt autem id facerem, multa me simul inuitabant. Primum enim voluntatem tuam nullo modo poterā sine crimine impietatis aspernari. Deinde indignissimum arbitrabar, Emmanuelis nomen apud Lusitanos tantùm, & non per omnes reip. Christianæ nationes cum omnium admiratione vagari. Tum etiam id mihi acres stimulos admouebat, quòd in hoc opere non tàm res humanas, quàm diuinas explicandas suscipiebam. Vt enim Emmanuel diuino consilio ad regiam amplitudinem euectus fuit, ita quæ designauit, quæ molitus est, quæ imperio illius gesta sunt, ad Dei benignitatem referenda sunt, multæque res admirabiles præsentis numinis viribus administratæ, ita vt ei, qui fidem illis habere noluerit, perfidiæ & impietatis suspicio recipienda sit. Vt autem id facilius exequi possem, Damianus Goës præstitit. Is enim magno labore, vigilātia, & industria ea ex quamplurimis epistolis & commentarijs eruit, & monumentis suis memoriæ commēdauit, quę ego minime potuissem sine summo otio perscrutari. Multa etiam ex aliorum scriptis & sermonibus accepta memoria cōtinebam, quę minime silentio prætereunda iudicaui. Sed quia in his libris nostros homines aliquando Lusitanos, aliquando vero Portugalēses appellare solemus, huius varietatis breuiter reddenda ratio est. Portugaliæ nomen, vt Andreas Resendius vir doctissimus aperte demonstrat, à portu Cale (sic enim appellabatur olim oppidū ignobile, quod Durio flumini imminebat) ductum fuit. Cale namque erat in colle situm. Portus autem piscationis gratia frequentari cœpit. Eam vero commoditatem hominum multitudo sequuta, vndique confluxit, vsque eo, dum ciuitas opulentissima fieret, quæ Portugalia deinde nominari cœpit. Inde vero totum regnum nomen obtinuit. Continet autem Portugaliæ regnum non exiguam, vt Paulus Iouius parum considerate dixit, antiquæ Lusitaniæ partem, sed valde magnam. Pars enim Lusitaniæ, quæ ad regnum Portugaliæ pertinet, & fluuijs Ana atque Durio continetur, plus trecentis & viginti passuum millibus in longitudinem patet. Adjcitur deinde Callæcia Bracarēsis à Septentrione, quæ Durio & Minio definitur. Ad ortum vero Solis sunt aliquot etiam ciuitates trans Anam, quæ Portugaliæ regno continentur, ita, vt sit non minus è Callęcia & Bętica Portugaliæ finibus adiectū, quàm ex antiqua Lusitania detractum. Quod si Portugaliæ nomen ex vno oppido fuit temporis progressu in totum regnum deriuatum, simili ratione consentaneum fuit, vt ex tam magna Lusitanię parte, Lusitaniæ nomen in totum regnum duceretur. Quo minus igitur vtroque nomine vtamur, interdictum nobis minime puto. Sed hoc non magni refert. Il-

lud,

lud, quod eſt præſentis operis, hortor & admoneo omnes, qui hos libros euoluerint, vt animis ſecum reputent, quàm variæ res & vehementer admirandæ ſint à noſtris hominibus intra ſex & viginti annos (tot enim, aut paulo plus, hæc hiſtoria continet) effectæ: quæ maria, quæ litora, quæ regiones exploratæ, quæ bella contra Reges potentiſsimos inuicta virtute geſta, qui terrores neglecti & contempti: vt intelligant, non eſſe tantarum rerum laudem hominibus, ſed Deo, qui præſentiam ſuam noſtris ſæpenumero declarabat, ſumma ratione tribuendam. Quod tum multo clarius apparebat, cùm interdum ſic eueniebat, vt ipſi Luſitani ſibi nimium præfidentes ab hoſtibus eiſdem vincerentur, vt intelligerent, inanes & irritos hominum conatus fore, qui non fuerint cœleſti præſidio ſuffulti. Vt autem hinc, ſic enim ordo rerum flagitat, exordium capiamus:

IOANNES, hoc nomine ſecundus, Portugaliæ Rex, cùm lento atque diuturno morbo langueſceret, contulit ſe in extremam Luſitanię partem, ad Auſtrum pertinentem, Oceano ex ea parte definitam, quam nunc Algarbium appellant, vt aquis calidis admodum ſalubribus morbum depelleret. Erumpunt autem aquę illę in conualle, non amplius ſex aut ſeptem milliarijs à mari diſiuncta, è ſilice, & reliquis balneis, quę ſunt in Luſitania, ſummo omnium conſenſu pręferuntur. Eo tamen remedio fruſtra tentato, factum eſt, vt morbus indies ingraueſceret. Nec abfuit ſuſpicio, Ioannem lento veneno, quod imprudens hauſerat, paulatim intabuiſſe. Itaque cùm mortem appropinquare ſentiret, in Algarbij oppido, quod Aluor appellant, & multi Portum Hannibalis eſſe putant, teſtamentum fecit, quo Emmanuelem, qui illi frater patruelis erat, hęredem inſtituit: ad quem regnum, quanuis Ioānnes inteſtatus obijſſet, erat iure peruenturum. Erat enim Emmanuel Fernandi filius. Fernandus verò erat Germanus frater Regis Alfonſi, cuius Alfonſi Ioannes filius extitit. Cum igitur Ioannes nullum filium ex vxore legitima ſuſceptum haberet (Alfonſus namque vnicus illius ex vxore Leonora filius in adoleſcentię flore Scalabi, quę ciuitas nunc appellatur Sanctarena, ex equo incitato proiectus, mortem obierat) neceſſe erat, vt Emmanuel regni hęreditatem cerneret. Georgius namque Ioannis filius, propterea quod nothus eſſet, quanuis illius mater fuiſſet valde nobilis, legibus & inſtitutis regni hęres eſſe non poterat. Hoc tamen quod erat Emmanueli iure debitum, fuit ſumma Ioannis ipſius voluntate comprobatum. Emmanuelem enim non tàm propter ſanguinis

propinquitatem, quàm propter Regiæ virtutis indolem, quam in illo cernebat, egregiè carum habebat, & quibuscunque poterat ornamentis, illius dignitatem amplificabat. Accedebat, quòd vxor illius Leonora, singulari virtute, pietate, atque religione fœmina, Emmanuelis soror erat, fratremque amore singulari prosequebatur. Testamento facto, & sacris omnibus, quæ ad animum expiandum pertinebant, rite procuratis, ita excesit è corpore Ioannes, vt in illa extrema vitæ perfunctione, insitæ virtutis & pietatis insignem significationem daret. Fuit enim vir ille clarus & excelsus, infestus improbis, bonis propitius, iustitiæ cupidus, & in omni genere virtutis admirandus. Erat præterea acer & strenuus, & in re militari non pauca dederat egregiæ fortitudinis & industriæ documenta. Tantaque erat illius animi magnitudo, vt quanuis corpore in patria consisteret, mente tamen orbem terrarum peragraret, multaque animo frequenter agitaret, eaque moliretur, quæ si non fuisset immatura morte sublatus, nomen illius clarissimum reddere potuissent. Fortes viros amabat, vsque adeò, vt quidã reliquas vitæ maculas nomine virtutis militaris eluerent. Ignauos autem atque desides ita contemnebat, vt homines non duceret. Perfecit autem, vt qui magnis opibus insolentius efferebantur, illius in vindicando seueritatem pertimescerent: & qui propter humilitatem obnoxij erant iniuriæ, præsidio illius vitam secure traducerent. Attulit ille quidem multis viris nobilibus necem, & Principes etiam sibi coniunctos interfecit, quos animaduertebat aut parum obsequentes esse, aut perniciem in illum machinari: sed id nisi fecisset, neque Regiam dignitatem tueri, neque vitam conseruare potuisset. Valebat multum ingenio, plurimaque ab illo argutissime dicta referuntur, ex quibus intelligitur, quantum illius acumen extiterit. In Regum consilijs, de quorum fide dubitabat, explorandis, erat mira quadam sagacitate præditus: multosque viros primarios multis in locis beneficijs sibi arctissimè deuinctos habebat, per quos omnia, quæ Reges in illum moliebantur, multo ante, quàm ei nocere possent, cognoscebat, vt eorum consilijs obsisteret. Populi non tam illum vt Regem verebantur, quàm vt parentem amabant. Eorum enim commodis animo patrio consulebat. Hæc autem illius sententia merito laudari solet, cùm diceret, sibi non tam propositum esse, vt operis hominum ad aurum quærendum abuteretur, quàm vt aurum quæreret, vt opibus suis hominum inopiam subleuaret. Cùm accepisset, esse volucrem, quæ rostro pectus dilacerat, vt pullos serpentum morsibus exanimatos sanguine suo profuso in vitam reuocet, eiusdem volucris imaginem suis insignibus adiungendam curauit, vt ostenderet, se esse paratum pro suorum salute sanguinem suum profundere. Ex omnibus tamen virtutibus, quibus illum præditum fuisse commemorant, nulla fuit admirabilior singulari quodam pietatis & religionis studio, quo mirificè flagrabat. Nunquam enim eum neque turbulenta negotia, neque coniurationes contra illum factæ, neque malorum o-

mnium

mnium tempestates à rebus diuinis summa cum religione procurandis abstraxerunt. Is denique Princeps fuit, vt merito videatur illius nomen sempiterna memoria celebrandum. Illo mortuo, fuit summa cum celeritate ad Emmanuelem nuncius allatus: quem cum tam multis lacrymis accepit, vt satis appareret, eum non tam regni hæreditate lætari, quam ex morte Principis optimi, & sibi coniunctissimi dolorem excipere. Erat autem Emmanuel eo tempore annos natus viginti & sex, & Salatiæ se continebat, in quo tunc oppido Regina Leonora soror illius, atque Ioannis vxor, morabatur. Ibi igitur more & instituto maiorum fuit Emmanuel Rex solenni ritu omnium consensione declaratus. Quod quidem munus sibi non segniter obeundum existimauit. Erat enim & ingenio, & studio, & disciplina vigilantissimus. Itaque cùm multa confestim regno salutaria instituisset, tum nihil sibi maiore cura faciendum arbitratus est, quàm vt omnium ordinum conuentum ageret. Salatia igitur discedens, Montem maiorem profectus est, quæ ciuitas est in colle edito sita trans Tagum, & Ebora circiter viginti millia passuum distat. Eò igitur regni Proceres, & Antistites, & ciuitatum Legatos per literas euocauit. Eo fuit ad illum deductus Georgius Ioannis Regis filius, cuius paulo ante fecimus mentionem, qui tunc decimum & quartum annum agebat: quem Rex tam amanter atque cum tanto fletu complexus est, vt facillime, quanta fide & amore Ioannem fuisset in vita prosequutus, cerni posset. In illo autem comitatu, qui Georgium stipabat, facile reliquis & militari gloria, & vrbanitate Iacobus Almeida, qui tunc in Portugalia pro Magistro Hospitalensis ordinis eidem religioni præerat, excellebat, multumque apud Ioannem gratia & authoritate potuerat. Eum vero Ioannes moribus eiusdem filij regendis præfecerat, vt is sub tali pædagogo artes illo loco dignas perdisceret. Hic igitur cum Georgio, quem dextera tenebat, flexis de more genibus, cum esset vterque habitu lugubri deformatus, hanc orationem habuit. Rex Ioannes, qui tibi patruelis frater natura fuit, amore autem germanus, mihi significauit moriens, se cùm animo æquissimo è vita discederet, vna tantùm cura solicitari, quod hunc filium in solitudine & orbitate relinqueret. Eam tamen solicitudinem eo solatio, quo vtebatur, alleuari, quòd veniret illi in mentem, quàm singularis esset benignitas tua, quàm gratus animus, & quàm ad omnes regiæ virtutis laudes studio & voluntate propensus. Præcepit deinde mihi, vt suo nomine te rogarem, & obsecrarem, si is te in filij loco dilexisset, si muneribus omnibus, quibus potuit, affecisset, si nullum tui ornandi locum prætermisisset, vt tam egregiæ in te voluntatis memoriam retineres, & parem voluntatem huic suo vnico filio, quem omni reliquo vitæ præsidio destitutum relinquebat, redderes, & cogitares, quid ille, si tibi fuissent nati filij, eis facturus fuisset, si ita accidisset, vt tu ante illius obitum è vita migrares. Præterea hoc etiam mihi in mandatis dedit, vt hunc illius filium frequenter admonerem, vt te semper vnice coleret, & obseruaret,

tibique in omnibus rebus obtemperaret, in eoque pugnaret, vt à nemine fide, amore, studio erga te superari posset. Quò enim te propius sanguine attingebat, eò magis conuenire, vt obseruantia & pietate erga te omnibus antecelleret, nec in vllo in amplitudinem tuæ dignitatis officio se vinci pateretur. Hæc quidem ille mihi vt facerem imperauit. Ego vt officio meo fungar, illius filium in hac tam tenera, vt vides, ætate, tali parente orbatum tibi nomine illius trado, natura & genere propinquum, casus acerbitate pupillum, voluntate supplicem, conditione famulum, vt eum in fidem tuam recipias, & ornes, & augeas: vt sic tandem cognosci ab omnibus possit Regius iste animus, in referenda gratia, & beneficiorum memoria conseruanda diligentissimus. Quod si, vt confidimus, feceris, ab omnibus laudem admodum grati atque magnifici Principis consequeris: multoque arctius tibi tuorum omnium voluntates hac tam insigni probitatis significatione deuincies. Hac Almeidæ oratione adeò fuit Emmanuelis mœror excitatus, vt cum dare responsum vellet, lacrymis & singultu spiritus illius impediretur. Itaque breuissima oratione declarauit, se Georgium in loco filij habiturum, tantisque illum beneficijs ornaturum, vt intelligi posset, quantum Ioannis nomen & memoriam conseruari, atque propagari cuperet. Hac Regis oratione omnes Proceres, qui aderant, non mediocriter lætati, ad illum adeuntes gratias egerunt, illiusque manus osculati sunt. Hæc autem non indigna commemoratione arbitrati sumus, vt posset & Ioannis probitas cognosci, quæ tanta fuit, vt neque imperij magnitudine potuerit hæres illius adduci, vt facile desiderium illius leniret: & simul Emmanuelis natura perspiceretur, quæ tam excellens extitit, vt neque tantis opibus improuiso oblatis efferri, aut humanitatis obliuisci potuerit. Facit enim insita in plerisque cupiditas, vt etiam in minime dubia hæreditatis possessione, quam mortuis parentibus assequuntur, animi lætitiam, mœrore ad tempus simulato, tegere vix possint. Quod eò intemperantius in regni hæreditate fit, quò regiæ opes maiores & ampliores sunt, & ad animum de statu mentis deijciendum, si virtutis præsidium non adsit, magis efficaces. Cum vero regiæ dignitatis amplitudo præter opinionem alicui defertur, tanta vi plerunque iactatur animus, vt à mente & ratione deseratur. At Emmanuel se regni hæredem fore minime suspicari poterat, cum & fratres illius viuerent, qui eum ætate antecedebant, & Alfonsus Ioannis Regis filius in vita maneret, & ipse Ioannes filios gignere per ætatem posset: erat enim annos natus quadraginta, cum mortuus est. Qui tamen omnes diuino consilio, vt multi iudicabant, morte sublati sunt, vt Emmanuel regnaret. Postquam verò omnes regni Ordines conuenere, instituit Rex quædam de sententia omnium, qui aderant, ad regni stabilimentum necessaria. Inde etiam misit, qui Regi Fernando & Isabelæ Reginæ, qui tunc in Castellæ & Aragoniæ regnis cum summa dignitate & existimatione

regnabant, de sua successione nunciaret. Per id tempus Aluarus, Fernandi Ducis Brigantini, qui propter perfidiæ suspicionem fuerat capitali supplicio affectus, frater, in Castellæ regno versabatur, & summum apud Reges locum obtinebat. Aluarus autem is erat, ad quem nulla facinoris suspicio pertineret. Sed cum fratrem supplicio mactatum animaduerteret, integris rebus suis è Lusitaniæ finibus excessit. Rex autem Ioannes illi præscripserat, ne in Castella sedem vllo pacto collocaret. At is Fernandi & Isabelæ vxoris probitate & magnificentia deuinctus, qui multum illius virtuti atque prudentiæ tribuebant, in eorum Regnis locum exilio voluntario delegit. Et ne Regis Ioannis præscripto parere cogeretur, omnes res suas, quas in Lusitania possederat, voluntati illius permisit. Hunc vero Aluarum, & filios Ducis, qui post patris necem in exilium se voluntate sua contulerant, Rex Emmanuel per eundem Legatum benigne inuitauit, vt in patriam redirent. Fore si id facerent, vt eos quibuscunque rebus commodè posset, ornaret. Alterum deinde Legatum Romam misit, qui Alexandro Pontifici VI Maximo, qui tunc fuerat ad illud summum fastigium dignitatis euectus, nomine illius fidem obligaret, totumque Portugaliæ regnum, vt Christianum Principem facere oportebat, voluntati Pontificis ipsius addiceret. Quod vt cum maiore dignitate fieret, Georgium Costam Lusitanum Cardinalem, hominem authoritate summa præditum, per literas rogauit, vt nomine illius hoc officium exequeretur. Cardinalis igitur Emmanuelis nomine Romæ fidem publicè dedit, Emmanuelem semper in Pontificis obsequio futurum, & fidem per omne vitæ spatium erga sanctam Romanam Ecclesiam summo studio retenturum, & pro illius sanctitate, quoties opus ita fuisset, pugnaturum. Fuit hæc fidei testificatio Pontifici valde grata, literasque Regi satis amanter scriptas dedit, eique de regni successione gratulatus est. At Emmanuel interim in regni negotijs expediendis vigilabat. In primis autem donationes omnium rerum, quas Ioannes moriens multis donauerat, benigne confirmauit: quanuis multi ex illis, qui tunc ab illo fuerant affecti beneficijs, magis digni supplicio, quàm beneficio viderentur. Satis enim apparet, eos, qui dum Princeps extremum spiritum edit, ab eo summo studio contendunt, vt sibi aliquid largiatur, quod dum ille sanus atque valens erat, impetrare non poterant, nunquam se quidquam de fide Principi debita, sed de sua ipsorum vtilitate cogitasse. Quid autem præterea tam insidiosum, quàm eo tempore, quo propter mortis acerbitatem mens Principis oppressa est, captare tunc illius imbecillitatis occasionem, vt ab eo, à quo iam fuerant multis cumulati beneficijs, id extorqueant, quod non est auaritiæ, sed fidelitati debitum? Quid vero tam inhumanum, quàm in ipsius Regis morientis aspectu, nec ipsius iustissimi doloris sensu, nec vlla humanitatis ratione ab immanis cupiditatis studio reuocari? Accedit præterea, quod eo tempore Rex,

qui hominum postulata, quanuis iniusta sint, minime repudiat, non de suo quidquam, sed de alieno videtur elargiri. Ea namque donat, quibus iam vti non potest. Reddit deinde successori multò difficiliorem administrandi Regij muneris rationem. Regiam enim Gazam, quæ est fons Regię benignitatis, exhaurit. Ea postremò concedit, cùm neque hominum merita, neque vllam iuris vsitati rationem expendere potest. Quotus enim quisque est, qui in oculorum tetra caligine, in crebro anhelitu atque singultu, in totius corporis sudore, in interclusi spiritus angustijs posśit cuiusque dignitatem exactè perpendere? Illi igitur, qui eo tempore, quo Principis animus est oratione confirmandus, ei tam grauem molestiam exhibent, & instāt, & vrgent, & quodammodo vim adhibent, vt interruptis atque morientibus vocibus regni opes effundat, odio certe digni sunt, & non eiusmodi beneficijs. Emmanuel tamen ne videretur optimi Principis acta rescindere, non modo reliqua Ioannis beneficia, quæ fuerant iudicio tributa, sed etiam fraudulenter erepta confirmauit. Totum deinde animum ad ius administrandum applicuit. In eos magistratus, qui perperam corrupti pecunia iudicabant, acriter animaduertit. Iis qui leuioribus criminibus erant alligati, leuiores etiam pœnas imposuit. Illos vero, qui bene & incorrupte iudicia faciebant, pro dignitate cuiusque remunerauit. Iudicum deinde numerum auxit, vt omnes controuersiæ facilius dijudicari possent. Ipsosque maioribus stipendijs affecit, ne inopia cogerentur ab æquitate discedere. Tum in omnes regni partes, viros iustitiæ opinione præstantes cum summa authoritate misit, qui scelera vindicarent, & flagitiorum omnium, quoad fieri posset, stirpes euellerent. Vectigalium deinde rationem diligenter habuit. Videbat enim, vbi regni opes ministrorum negligentia dilabuntur, aut quæstorum auaritia diripiuntur, aut sumptibus minime necessarijs exhauriuntur, ibi regni statum constitui non posse. Nec enim bellum geri, neque pacem constitui, neque ius administrari commode licet, vbi Regis pecunia, quæ debet esse publicæ salutis instrumentum, aut à priuatis auertitur, aut ab ipso Rege sine vllo fructu consumitur. Vt autem humanitas illius in omnes constaret, Iudæos in libertatem asseruit. Quod vt intelligi posśit, qua ratione illi seruitute oppresśi fuissent, non erit alienum, rem, quemadmodum gesta fuerit, explicare. Fernandus & Isabela Castellæ Reges cum exploratum habuissent, per Iudæos, qui in illorum ditione erant, scelera nefaria contra religionis nostrę sanctitatem conflari, omnes illos in exilium eiecerūt. Hoc autem factum fuit Anno à Christo nato. M. cccc. lxxxxij. quidam vero ex illis numine diuini Spiritus illustrati, ad Christi se cultum & fidem contulerunt. Alij autem ne fundos, & ædes, & reliqua bona relinquere, vel tempore alieno vendere cogerentur, se Christi religionem profiteri simularunt. Reliqui omnes in exilium pulsi sunt. Cum vero alij in alias partes disiecti fuissent, maxima eorum pars à Ioanne Rege sub certis conditionibus impetrauit, vt in Portugalia tempore aliquo definito consisteret.

Conditiones

Conditiones autem potiſsimæ fuerunt, vt octonos aureos ſinguli Regi perſoluerent, & intra certum tempus è Portugaliæ finibus emigrarent: quod ſi poſt tempus illud aſsignatum viſi in Portugalia fuiſſent, libertatem amitterét: Rex autem tutam nauigandi facultatem volentibus abire præberet. Hac autem ratione Ioannes grandem ſibi pecuniam comparauit, quam aſſeruari diligentiſsimè faciebat, vt poſſet in Africam tranſire. Cupiebat enim bellum acerrimum Mauris inferre: nec id tam gloriæ ſtudio, quàm vt Chriſti religionem & gloriam propagaret. Quod ne faceret, primum quidem caſus acerbi, quibus diu conflictatus eſt, impedimento fuere: poſtremò autem mors omnes illius huiuſmodi conatus compreſsit. Quandiu tamen vixit, ſedulò curauit, vt Iudæis fidem præſtaret, quam dederat. Itaque eis, qui in portubus illi operas nauabant, imperauit, vt agerent cum nauicularijs, vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones, quas ipſi vellent, tranſportarent. Sanxit præterea, ne quiſquam iniuriam illis inferret. Quod longe ſecus factum eſt. Mercatores enim, & nauicularij, qui Iudęos in naues ſuas recipiebant, eos in mari multis iniurijs admodum acerbe diuexabant. Vecturæ enim pretio, quo depacti fuerant, minime contenti, quacunque ratione poterant, multo maiorem pecuniam ab inuitis exprimebant: & de induſtria diutius, quàm opus erat, vagabantur, multiſque erroribus homines miſeros ludificabant, vt conſumpto omni commeatu, cogerentur ab eis victum emere. Pretium vero, quod rebus ſuis conſtituebant, erat eiuſmodi, vt eo perſoluto, Iudæi nudi & inanes relinquerentur. Accedebat, quod nuptis mulieribus atque virginibus vitium per vim inferebant, & viros intolerandis contumelijs afficiebant: Chriſtianique nominis, quod vſurpabant, obliti, in omni genere immanitatis atque perfidiæ verſabantur. Iudæi qui in Portugalia remanſerant, partim tam atrocis iniuriæ metu perturbati (nec enim id tam obſcurum eſſe poterat, vt non aliqua ex parte fama tantarum cladium ad aures eorum perueniret) partim quòd inopia impediti, minime potuiſſent ea, quæ erant ad nauigandum neceſſaria, intra tempus illud emere, cum tempus interim illis conſtitutum elaberetur, libertatem amiſere. Qui igitur ſeruum Iudæum habere cupiebat, eum à Rege poſtulabat. Rex autem eorum precibus cedebat, quos animaduertebat eſſe miti clementique natura præditos, ne Iudæi duriore, quàm par eſſet, dominatu premerentur. Hoc autem accidit paulo ante Ioannis mortem. Ea tamen apud omnes, qui ſenſus illius nouerant, ſuſpicio conſiſtebat, vt crederetur, ſi ille diutius vixiſſet, omnes eos fuiſſe benignitate illius ſub aliqua conditione liberandos. Hæc erat Iudæorum, qui in portugalia morabantur, conditio, cum Emmanuel regnare cœpit. Qui videns illos non ſponte ſua contra fœdus in Portugalia poſt tempus à Ioanne præſtitutum remanſiſſe, omnes liberos eſſe iuſſit. Hoc illi beneficio permoti, ei magnum argenti pondus obtulere: quod accipere noluit. Statuerat enim gentem illam beneficijs paulatim ad ſtu-

dium

dium Christianæ pietatis allicere. His & alijs multis negotijs commodè atque ſapienter expeditis, mentem continuo ad bellum Africanum contulit. Ex quo enim tempore Ioannes, hoc nomine primus, Septam vrbem Mauritaniæ munitiſsimam, in ora maritima freti Gaditani ſitam, virtute & opibus expugnauit, nunquam Reges, qui deinceps ſucceſſere, paſsi ſunt, bellum contra Mauros ſuſceptum diu intermitti. Rex Alfonſus, Ioannis primi nepos, atque Ioannis ſecundi pater, Tingi ciuitatem cum Arzila, quæ non procul Tingi aberat, ſimiliter bello cepit. Ioannes autem poſt patris obitum, quanuis fuiſſet duriore fortuna conflictatus, & multis & varijs curis implicitus, ſemper tamen inuicto animo in illius belli adminiſtratione permanſit. Emmanuel horum veſtigijs ingreſſus, eodem animo belli curam ſuſcepit. Itaque vrbes Mauritaniæ, quæ erant noſtris præſidijs munitæ, maioribus opibus firmauit, firmioribusque præſidijs cinxit, maximum commeatum & plurima inſtrumenta bellica in eas importari præcepit. Auxit præterea militibus ſtipendium, & duces item muneribus amplioribus ornauit, vt his beneficijs excitati, confidentius & acrius dimicarent. Quia vero cernebat, caput belli feliciter adminiſtrandi in vera religione conſiſtere (Deus enim eſt, qui robur & mentem, qua victoria paratur, donat, & qui mentem & vires eripit illis, quos peruertere ſtatuit) præter alia præmia, quibus ſacerdotes, qui ſacra militibus in Africa miniſtrabant, affecerat, ſtatuit, vt decumam omnium tributorum, quæ Mauri vectigales ei ex fœdere perſoluebant, quotannis acciperent. Dum hæc ab illo geruntur, Fernandus & Iſabela Reges Legatos ad illum mittunt, qui illorum nomine ei gratulationem de regni hæreditate ſignificarent: Et poſtularent præterea, vellet cum eorum filia, nomine Maria, matrimonio copulari. Poſtremò ab illo enixè contenderent, vt filios Fernandi Ducis Brigantini, qui adhuc in exilio viuebant, in patriam & in omnes amiſſas opes reſtitueret. Hanc legationem Emmanuel ſibi admodum iucundam accidiſſe demonſtrauit, Legatisque dixit, ſibi nihil gratius eſſe poſſe, Regum clariſsimorum in ſe tam propenſa voluntate. Quod vero ad matrimonium adtinebat, non eſſe ſibi in animo prius vxorem ducere, quam regni ſtatum conſtitueret. Hoc autem dicebat, non quòd illorum Regum affinitatem ſibi parum commodam arbitraretur, ſed quòd Iſabelam eorum filiam natu maiorẽ, quæ fuerat Alfonſo Ioannis filio nupta, vxorem habere mallet: quanuis mentẽ ſuam tunc minime aperiret. De Fernãdi vero filijs ſibi curæ futurum affirmauit, vt Regibus ſatisfaceret. Hoc eodem tempore fuit certior factus, Ioannem Meneſium, qui Arzilæ præerat, fuiſſe de Mauris inſignem victoriã conſequutum. Res autem ad hunc modum geſta fuit. Vaſcus Coutinus Dynaſta Borbẽſis, Arzilę prefectus erat, cuius nomen cũ ad Ioannem delatum fuiſſet, coactus fuit in Portugaliã redire, vt Regi ſe purgaret. Prępoſuit interim Arzilę Rodericum Coutinũ, qui dum ille abeſſet, Ducis officio fungeretur. Fecerat autem Rex Ioannes inducias cum Rege Feſſenſi. Barraxa ve-

rò

rò & Almandarinus, qui multum inter Mauros potentia & opibus excellebant, hoc induciarum fœdere minimè astricti fuerant, eo quod nondũ essent sub Fessensis Regis imperio. Itaque maxima manu cõparata, in Arzilæ fines inuadunt, neque mediocrem vastitatem efficiunt. Rodericus Coutinus cum ijs copijs, quas habebat, illis occurrit. Fuit acriter vtrinque dimicatum. Prælium tamen hunc exitum habuit, vt Coutinus hostium multitudine oppressus, cum multis occumberet. Hac strage nunciata, Ioannes Rex misit continuò Arzilam Ioannem Menesium, virum singulari virtute præditum, cum imperio, vt nostrorum animos aduentu suo confirmaret. Cum autem quidam Mauri stipendiarij propter hoc incommodum nostris illatum rebellarent, neque tributũ, quod ex fœdere Ioanni Regi debebant, soluere vellent, nihil sibi Menesius prius faciendum ratus est, quàm vt illorum ferociam armis atque virtute comprimeret. Quod vt commodius faceret, postulauit per literas à Lupo Azeuedio, qui tunc Tingitanæ ciuitati præerat, vt sibi aliquot equites in auxilium mitteret. Misit ille equites quinquaginta, quibus præfecit Petrum Leitanum, qui Tingi ductor antesignanis erat, qui nocte in locum, quem Menesius dixerat, ire maturauit. Menesius Arzila centum & quinquaginta equites eduxit. Coniunctis in eodem loco cum Leitano copijs, in pagum, qui præcipue fidem fregerat, iter suscepit. Ne autem præsentiri illius aduentus posset, sic equites instruxit, vt agmine tenuissimo, eaque de causa longissimo progrederentur. Vno namque filo (sic enim appellant) vnus alium ex interuallo sequebatur, ita tamen, vt ordo incuria hominum interrumpi non posset. Magno autem silentio, cum dilucesceret, pago appropinquauit, vt improuiso hostes adoriretur. Sed accidit, vt eodem tempore Barraxa & Almandarinus cum Muzza & Acobo, qui multum etiã viribus pollebant, eos Maurorum pagos, qui nostrarũ partium erant, armis aggredi cõstituerent. Habebãt autem sub signis duomillia equitum, & pedites octingentos. Cum autem hoc Menesius accepisset, vt certior esse de hostium cõsilio posset, dedit hoc negotium Mauris quibusdam, quibus in bello ad has artes vti consueuerat, vt ex insidijs aliquem ex exercitu hostium interciperent, ex quo verum exploratè cognosceret. Illi satis impigre imperata conficiunt, atque tres Mauros ad Menesium pertrahunt, ex quibus cognoscit, omnia vera esse, quæ audierat. Quanuis autem quidam valde illius consilio repugnarent, in hostes tamen incurrere statuit. Eo namque loci res illius erant, vt nostri non sine magno salutis discrimine, & dignitatis imminutione regredi possent. Ita multo præclarius esse iudicauit, hostes nihil tale suspicantes inuadere, quàm ferociter insequentes arcere. Illud enim hostium animos perterret: hoc autem acriores & infestiores efficit. Triplicem igitur aciem confestim instruxit. Primæ Leitanum præfecit, cui quinquaginta illos equites, quos adduxerat, assignauit. Secundæ Ioannem Menesium, Petri Menesij fratris sui & Cantagnediensis Dynastæ filium. Huic triginta tantũ equites attribuit, reliquos omnes sibi in acie tertia reseruauit.

seruauit. Postquam vero illos cohortatus est, & quid ab illis fieri vellet, admonuit, in hostes ire perrexit. Hostes nostrorum audaciam admirabantur, & paucitatem contemnebant. Atque primum triplicem aciem ordinare constituunt. Deinde consilio mutato, vt nostros obruerent, vna tantùm acie facta propius accedunt. Prima nostrorum acies vbi tantum agri spatium interiectum vidit, quantum ad concurrendum satis esset, in hostes infestis hastis incitatur. Idem Mauri faciunt. Nostri in principio acriter pugnant: multitudine tamen oppressi, cedere paulatim incipiunt, cum Menesius Iunior ex vno latere in Mauros incurrit: quo facto animus nostris additus est, summaque vi resistere contendunt. Hic Ioannes Menesius diutius minime cunctandum ratus, signa inferre iubet, & cum omnibus copijs, quas secum habebat, impetum in Mauros fecit: quem illi primum ægre sustinent, deinde pedem referunt, atque tandem se præcipiti fuga proripiunt. Nostri eos insequuntur, octoque millia passuum progressi, magnam cædem faciunt, deinde ad hostium castra diripienda reuertuntur. Fuerunt in eo prælio multi ex hostibus capti, multo plures occisi, magnaque præda parta: ex nostris nemo desideratus. Deinde Menesius in rebelles pagos exercitum duxit, qui suppliciter abiecti, veniam postularunt, & omnia quæ debebant ex fœdere persoluerunt. Itaque re bene gesta, Arzilam redijt, Leitanumque cum parte prædæ remisit. Cum hoc prælium commissum fuit, iam Emmanuel regnabat: & accidit, vt quo tempore ille decumam sacerdotibus Africæ donare constituit, eo fuisset Menesius hanc victoriam consequutus, adeò, vt multi suspicarentur, eam magis Emmanuelis religione, quàm militum viribus partam fuisse. Nondum Emmanuel consilium dimiserat, cum grauis pestilentia vrbem illam, in qua commorabatur, inuasit, qua coactus fuit inde discedere, & multa, quæ ad regni stabilimentum pertinebant, in aliud tempus reseruare. Anno insequenti, qui fuit à Christo nato. M. cccc. xcvj. cum appropinquaret tempus solenni ieiunio consecratum, Setuualem se contulit. Ibi eum sorores illius, nempe Leonora Ioannis vxor, & Isabela, quę matrimonium Fernandi Ducis tenuerat, opperiebantur. Rebus autem sacris illo tempore de more procuratis, & diei illius memoria, quo Christus se à mortuis excitauit, rite celebrata, ad regni negotia conficienda se rursus accinxit. In primis tamen Iacobum Fernandi filium, qui post illatam patri necem, se in exilium, vt dictum est, sponte sua contulerat, & fratrem illius Dionysium similiter, & Aluarum eiusdem Fernandi fratrem, & Sancium Iacobi fratrem patruelem, Alfonsi Faronensis Dynastæ filium, in patriam & honores amissos restituit. Fuerat autem Alfonsus Sancij pater, frater Fernandi. Hunc autem Sancium voluit Rex vt pro Faronensis Comitatus titulo, Comes Demirensis appellaretur. Alios præterea, qui fuerant Ioannis tempore proditionis insimulati, ab exilio reuocauit: præcipuè tamen in eos, quos memoraui, illius liberalitas illustris admodum fuit. Et quia Ioannes quædam illorum bona certis hominibus bene de

rep.me-

rep. meritis donauerat, Emmanuel ne qui ea possidebant, de illata sibi iniuria conqueri possent, tantis donis & muneribus eos affecit, vt æquo animo paterentur, se bonorum illorum possessione depelli. Quę quidem magnificentia à multis variè reprehensa fuit. Non deerant enim, qui dicerent, indignum esse, filios eorum, qui fuerant proditionis infamia maculati, tantis beneficijs ornari, & in integrum inconsideratè restitui. Alij vero non Regis liberalitatem vituperabant, sed in liberalitate modum requirebant. Non enim esse reip. commodum dicebant, regium patrimonium, quod est reip. firmamentum, immodica largitione vno momento temporis exhauriri. Hæc tamen quæ vulgo iactabantur, nullo modo potuere Regem ab instituta beneficentia reuocare. Cogitabat enim, aliquos eorum, qui fuerant damnati, non fuisse ita multis criminibus euictos, vt ea de causa nomen eorum in hominum odio sempiterno versari deberet. Præterea verum non esse, vt filij parentum scelera luerent. Deinde sororis Isabelæ mœror assiduus eum magis ad benignitatem inuitabat. Videbat enim, nihil optimæ atque præstantissimæ fœminæ post viri necem & filiorum exilium accidisse, quo mœstitia & anguore leuaretur. Instabat prætereà Beatrix illius mater, quę precibus vt Regem obsecrabat, & authoritate vt filium admonebat, vt homines sibi coniunctissimos saluos & ornatos esse vellet: quod fieri nō poterat, nisi eò vnde deciderant, reducerentur. Non tibi, inquit illa, solum regni hæreditas obuenit, sed etiam matri, & sororibus, & propinquis, & omnibus denique, qui in te spem rerum suarum collocatam habent. Quæ spes si nos frustrata fuerit, ad quem ibimus? Cuius opem flagitabimus? Si nos non, vt speramus, respexeris, necesse erit, vt molestè feramus, te in tam excelso gradu locatum cernere. Cum enim priuatus eràs, de aduerso tantùm casu nobis lamentari licebat. Nunc vero ad illius acerbitatis querimoniam, hęc etiam de graui iniuria illata matri omnibusque tuis propinquis accedet. Quare si vlla tibi pietatis cura est, si illius quæ te peperit, & enutriuit, maximoq; semper fuit amore prosequuta, memoriam conseruas, consule nobis omnibus: redde matri filiam, sorori liberos, auiæ nepotes, & memet deniq; mihi totam restitue. Sic enim auaritiæ suspitionem fugies, & pietatis atq; magnificentiæ fructum singularem percipies. Hæc quidem & alia multa mater in eandem sententiam dicebat: hæc eadem soror cum lacrymis assiduè flagitabat: hæc Castellę Reges per literas atque nuncios enixe precabantur. Itaq; non potuit Rex natura benignus matris voluntatem negligere, aut sororis postulata contemnere, aut optimorum Regum preces aspernari. Multos deinde homines nobiles muneribus & ornamentis auxit, in quibus fuit Iacobus Syluius, vir singulari prudentia, qui pædagogus illius extiterat. Misit deinde Petrum Corream, hominem prudentiæ opinione præstantem, ad Alexandrum Pontificem, vt apud illum quædam negotia ad regni statum pertinentia procuraret, & simul Georgium Cardinalem in Portugaliam reduceret. Erat autem is Georgius humili quidem genere natus, sed ingenio præclaro, &

magno animo prçditus. Valuit autem multum apud Caterinam Odoardi Regis filiam summa virtute fœminam, quæ nemini vnquam nubere voluit. Fuit autem casu in eiusdem Caterinæ familiam ascitus: illa capta hominis probitate & sapientia, eum sacerdotijs valde opulentis augendum curauit: in quibus omnibus ille egregium specimen virtutis exhibuit. Pontifex deinde creatus est, & gradibus deinde ad alios honores ascendit, donec tandem à Pontifice Maximo, summo Cardinalium cõsensu, in eorum collegium cooptatus fuit. Quam dignitatem singulari sapientia tuebatur, plurimúmq; apud Pontifices Maximos authoritate & gratia poterat. Fuit illi in regni principio Ioannes infestus propter aliquot illius acta, quæ suis rationibus aduersari suspicabatur: nihilominus tamen Georgius, inuito etiam Rege, dignitatem summa cum authoritate retinuit. Ioanne autem mortuo, petijt ab illo Rex Emmanuel per literas, vt in Lusitaniam remigraret. Sibi namque valde opus esse ad regnum feliciter administrandum illius consilio, quem sapientia præstantem iudicabat. Quod Georgius ostendit se facturum. At postquam Correa vrbem attigit, mutauit consilium, & ætatem & imbecillitatem excusauit. Dixitq; præterea, sibi itineris illius faciendi à Pontifice Maximo minime potestatem fieri. Regis tamen negotia summa diligentia atq; fide confecit. Interea regnum graui pestilentia laborabat, quæ Regem domicilium mutare compellebat. Cum autem in oppido, quod Turres Veteres appellant, consideret, venit ad eum Legatus Venetus, qui illi reip. suæ nomine de regno, quod illi obuenerat, gratulatus, senatum populumque Venetum dixit, omnia quæ is ab illo postularet, libentissime facturum. Fuit Legatus admodum liberaliter acceptus, & insignibus equestris ordinis manu ipsius Regis ornatus, & cum tantis muneribus dimissus, vt Venetorum ciuitas partim Legati prædicatione, partim Regis literis valde amanter scriptis, multo magis in studium illius incitaretur. Aliam deinde actionem suscepit Emmanuel, quam Reges nonnulli ante illum frustra sæpe tentarunt. Eo tempore quo Hispania, maxima ex parte, erat sub Arabum potestate & imperio cõstituta, cum esset perpetuum inter illos & Christianos bellum sine vllo firmo & stabili induciarum fœdere concitatum, fuere quidam viri nobiles, non magis virtute quàm religione præcellentes, qui vouebant, se pro Christi gloria, quandiu vires suppeterent, summa contentione pugnaturos. Quod vt multo alacrius facerent, & vt commodius ad cœlum viam munirent, à nuptijs abstinebant. Horum vita partim in religionis studio, partim in armorum exercitatione consumebatur. Tantusque erat in illis ardor animorum, vt eos beatissimos iudicarent, qui in bellis pro defensione reip. & Christi sanctissima religione susceptis occumberent. Horum exemplum cum multi sequerentur, fuerunt varij militarium religionum ordines instituti, à Regibus multis beneficijs ornati, & à Pontificibus Maximis approbati: ex quibus multi viri prodiere, quorum virtute mauri sæpissimè cum magna Christiani nominis gloria fusi fugatique

sunt.

ſunt. Erant autem omnes imagine Crucis ex panno partim rubro, partim viridi facta, & veſtibus aſſuta, ſecundum pectus inſigniti. Florebat etiam in Hiſpania ordo Templariorum, & Hoſpitalenſium, qui Ieroſolymis eadem fundaméta, poſt captam à Chriſtianis ciuitatem illam, habuerant. Quamuis autem varia eſſent horũ ordinum inſtituta, & inſignia, quibus diſtingui alij ab alijs poſſent, in hoc tamen conueniebant, quòd omnes votis ſolenni ritu emiſsis fidem Chriſto publicè dabant, fore, vt nulla vnquam libidine ſe commacularent, nec magiſtri militiæ imperium detrectarent, nec ſe vllis auaritiæ ſordibus illini paterentur. In Portugalia verò, præter reliquos militum religioſorum ordines, alius à Dionyſio Rege conſtitutus eſt, poſtquam opera Philippi Francorum Regis, qui pulcher appellatus eſt, Templariorum ordo euerſus fuit. Iniuit enim Dionyſius rationem, quemadmodum Templarij Luſitani (ex omnibus enim Chriſtianæ reip. partibus aditus fortibus & ſpectatis hominibus ad illum ordinem patebat) neque bona neque dignitatem amitterent. Itaque ſtatuit, vt vectigalia, quæ erant in portugalia Templariorum ordini dicata, ijdem ipſi Templarij, qui ea poſſederant, nouæ cuiuſdam militiæ nomine retinerent. Hanc autem Chriſti militiam appellauit, & huius religionis milites ſtatuit, vt imaginem Crucis colore candido incluſam in aliam Crucis imaginem colore rubram geſtarent, vt à reliquis religioſis militibus internoſci poſſent. Poſtulauit deinde à Pontifice Maximo, vt eam authoritate ſua confirmaret. Creuit hic ordo, multiſq; bonis auctus & amplificatus eſt. Emmanuel autem cum videret, quod diſcrimen impenderet tàm militibus huius ordinis, quàm reliquorum omnium (ſi enim contra fidem Chriſto obligatam, libidinem minime refrænarent, neceſſe erat, vt ſcelus nefarium ſuſciperent, & ſimul ne illis, qui ex religioſis militibus naſcerentur, eſſet illa macula generis inuſta, quæ nothis omnibus, quamuis ſint nobiliſsimis parentibus procreati, ſubeunda eſt) poſtulauit ab Alexandro Pontifice Maximo, vt ſolueret ea perpetuæ caſtitatis religione omnes equites Luſitanos, qui deinceps alicuius religioſæ militiæ ſacramento tenerentur. Illi namque qui iam erant ſolennis voti religione conſtricti, fieri non poterat, vt ſalua ipſius religionis fide eandem licentiam impetrarent. Conceſsit id Regi Pontifex, atque deinceps licuit omnibus, qui in aliquam religioſam militiam aſcriberentur, vxores ducere, exceptis ſolùm Hoſpitalenſis ordinis equitibus, qui in quibuſcunque partibus ſint, eadem perpetuæ caſtitatis religione conſtringuntur. Hæc autem Regis prouidentia, qua, vt videbatur, ſceleribus occurrebat, & ſuos magno incontinentiæ periculo liberabat, à multis laudari ſolet. Ego vero ſtatuere non poſſum, vtrum ſic multo maiorem peccandi materiam ſuis attulerit illa ipſa, quam ſubtrahere ſummo ſtudio cõcupiuit. Primum enim nunquam vllius diſciplinæ laxamentum potuit eſſe ſalutare. Quocirca ea, quæ fluunt, ſeuerè deuincienda ſunt, & eo vnde deciderant, reducenda, ſi volumus, vt quæ laudabiliter inſtituta ſunt, eundem ſemper fructum & vtilitatem retineant.

neant. Deinde propter nuptiarum curas, cernimus, illum antiquum ardorem, qui erat in religiosis militibus ad dimicandum, esse iam magna ex parte restinctum. Minus enim expediti, & minus alacres sunt, & cum breue aliquod tempus bellicis in rebus insumpserint, citiùs & libentiùs, quàm decet, otium amplectuntur. Deinde tunc, cum erat illis matrimonium interdictum, credibile est, multos fuisse, qui non tàm vtilitatis & emolumenti cupiditate, quàm pietatis studio religionem aliquam militarem susciperent. Nunc verò postquam de religione detractum est, quod nimis asperum multis esse videbatur, suspicari non absque ratione possumus, omnes, qui, vt in aliquam eiusmodi militiam asciscebantur, elaborant, cupiditate tantùm & ambitione ad studium militiæ illius impelli. Postremò hoc cupiditatis introitu multo latiùs quàm antea patefacto, paulatim eo deuentum est, vt quæ erant optimè fundata, laberentur & ruerent. Cernimus enim fidem datam Christo contemni, res sacrosanctas violari, sacra vectigalia ab hominibus audacibus & flagitiosis occupari: eos, qui nunquam hostis vultum aspexerunt, opibus ad sanctos vsus destinatis affluere, illisque ad luxum & vitæ lasciuiam intemperanter abuti. Sed hæc, quæ curare non possumus, lamẽtari desinamus. Suscepit deinde Emmanuel rei, quæ tunc in omnium ore versabatur, deliberationem, de qua fuit à multis in consilio in contrarias partes disputatum. Veniebat enim in consultationem, vtrum Iudæi, qui fuerant à Castellæ Regibus expulsi, & in Portugalia morabantur, essent expellendi continuò, vt fuerat Ioannis tempore constitutum, an potius vt in sedibus, in quibus hoc in regno considebant, habitarent, benignitate Regia permittendi. Castellæ Reges Emmanuelem per literas admonebant, ne gentem sceleratam, & Deo & hominibus inuisam, consistere in Portugalia sineret. Emmanuel rem maxima consideratione dignam esse statuit. Fuere qui dicerent in consilio, non esse gentem illam eijciendam, quam Pontifex Maximus in Romanæ Ecclesiæ ciuitatibus habitare permitteret. Quo exemplo etiam dicebant à multis Italiæ ciuitatibus, à multis prætereà Christianis Principibus, nõ solum in Italia, sed in Germania, & in Pannonijs, & in quibusdam alijs Europæ regionibus, esse Iudæis habitandi & negotiandi facultatem tributam. Præterea illis expulsis, non continuo perfidiam ex eorum animis expelli: vbicunque enim impia gens pedem poneret, eadem sceleris vestigia relinqui. Non esse autem hominis sapientis, magis scelere vno in loco, quàm in alio conflato permoueri. Deinde, si Iudæi in Africam (quod futurum nemo dubitabat, si fuissent è nostris finibus eiecti) traijcerent, omnem spem, quæ de eorum salute haberi potuisset, incîdi. Inter Christianos enim, multi ex illis Christianorum familiaritate & exemplo atque disciplina allecti, sese ad Christi nomen adiungebant: quod inter homines Mahumetana superstitione contaminatos fieri haudquaquam poterat. Non esse præterea vtile reip. vt hęc gens pecuniam, qua multi ex illis abundabant, ad mauros asportaret, & artibus quas à nostris acceperat, hostes nostros instrueret, qui-

bus

bus possent nostris non mediocre damnum inferre. Alij contrà disserebāt, non sine causa fuisse gentem illam expulsam è Gallia, & è multis Germaniæ locis, & ex Aragoniæ & Castellæ regnis: sed quia fuisset à Principibus, qui non pluris vectigalium amplificationem, quàm religionis integritatem faciebant, explorate cognitum, tentari ab ea simplicium hominum fidem, Christiq; nomen sanctissimum indignissimo conuitio maculari, multorumque animos ex eorum consuetudine pestiferis erroribus contaminari, luémq; ad rusticanorum hominum perniciem serpere. Præterea non esse sapientis, quidquam illis credere, qui hostes Christiani nominis sunt, nulláque religione impediri queunt, quo minus omnia arcana, quæ inuestigare possent, hostibus nostris indicent, salutémq; nostram pecunia prodant. Quòd si de commodis agendum esset, multo certè commodius esse, gentem ad fraudem natam, antequam manus vectigalium visceribus afferret, cum illis tantùm bonis, quæ tunc habebat, expelli, quàm postquam omnes regni opes in potestatem suam redigeret, tanta præda locupletatam dimitti. Tunc enim ea tantùm asportaturos, quæ aliunde conuexerant. At si diutius in regno manerent, fore, vt multos mortales bonis omnibus, fraudibus & dolis, quibus multum valebant, euerterent. Hanc sententiam sequutus Emmanuel, statuit, vt omnes Iudæi atque mauri, qui Christi religionem profiteri nollent, è Regni finibus excederent: diémque dixit, intra quam omnes, qui in illius regno fuissent inuenti, libertatem amitterent. Initio sequentis anni, qui fuit à Christo nato. M.CCCC. xcvij. Rex Fernandus & Isabela, cùm esset inter illos & Carolum Galliæ Regem bellum acerrimum, legatos in Portugaliam mittunt, qui fœdera cum Ioanne facta, cum Emmanuele confirment, & amicè postulent ab illo contra Carolum auxilum. Fœdera quidem summa Regis & omnium, qui in consilio aderant, voluntate confirmata fuerunt. Quod verò ad postulatum adtinebat, respondit Emmanuel, sibi esse cum Carolo pacem, foreq; sibi turpissimum, cùm nullam à Gallis iniuriam accepisset, fœdus ictum violare, maximè cùm bellum esset adeò longinquum, nec Hispania Gallorum armis peteretur. Quod si Gallus in Hispaniam signa conuerteret, tunc se pro coniunctione, quæ sibi cum illis erat, auxilio futurum, & pro parte sua Gallorum impetum omni contentione repressurum. Fuit ab illo Castellæ Regibus, vt præ se tulerunt, egregie hac responsione satisfactum. Instabat interim dies, quo Iudæi, qui Christiani fieri nollent, erant in exilium ituri. Omnes igitur se ad nauigandum summa ope comparabant, cùm Rex Emmanuel indignissime ferés, tot hominum millia in sempiternum exitium detrudi, vt saltem filiorum saluti prospiceret, rem excogitat, facto quidem iniquam & iniustam, animo tamen & proposito fine laudabilem. Iussit enim, vt Iudæorum filij, qui nondum decimum & quartum annum ætatis excederent, à parentibus abstracti, & ab illorum conspectu remoti, in religionis Christianæ disciplinam traderentur. Quod non sine magnis animorū motibus fieri potuit.

Erat enim res visu mirabilis, à complexu matrum filios auelli: patres liberis affixos raptari, & fustibus etiam contundi: clamores ingentes vbique tolli, omniáque mulierum plangore & eiulatu compleri. Fuere, qui rei indignitate perturbati, filios in puteos abijcerent. Multi etiam eo progressi sunt amentiæ, vt sibi mortem propria manu consciscerent. Accedebat ad grauiorem gentis miseræ calamitatem, quòd illis, qui tantis iniurijs affecti, in Africam transmittere cupiebant, facultas minime præbebatur. Rex enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad Christi religionem perducendæ, vt partim præmijs alliciendam, partim malo cogendam esse iudicaret. Quanuis igitur nauigandi potestas esset Iudæis ex pactione facienda, id tamen de die in diem differebat, vt mutandi consilij spatium intercederet. Itaque cum in principio fuissent illis tres in Portugaliæ portus assignati, vnde conscenderent, interdixit, ne quisquam ex illis aliunde quàm ex Olysipponensi portu solueret. Quo factum est, vt innumerabilis Iudæorum multitudo Olysipponem confluerent. Interim verò dies dicta præterfluxit, ita, vt esset illis necesse, qui nondum emigrare potuerant, libertate spoliari. His tandem malis plerique victi, Christianam religionem aut ex animo profiteri, aut saltem callide simulare maluerunt, quàm vitam in tanta acerbitate traducere. Cum fidei igitur Christianæ confessione, fontibus sacris abluti, & filios, & libertatem recuperarunt, multísque à Rege præmijs clementer inuitati, in Portugaliæ regnis satis commode vitam exegerunt. Fuit quidem hoc nec ex lege, nec ex religione factum. Quid enim? Tu rebelles animos, nulláque ad id suscepta religione constrictos, adigas ad credendum ea, quæ summa contentione aspernantur & respuunt? Idque tibi assumas, vt libertatem voluntatis impedias, & vincula mentibus effrænatis inijcias? At id neque fieri potest, neque Christi sanctissimum numen approbat. Voluntarium enim sacrificium, non vi & malo coactum ab hominibus expetit: neque vim mentibus inferri, sed voluntates ad studium veræ religionis allici & inuitari iubet. Porro autem quis sibi id arrogare potest, quod solus diuinus spiritus efficit in eorum animis, qui non ad extremum vitæ spiritum illius benignitati repugnare contendunt? Ille námque solus est, qui mentes illustrat, & allicit, & inuitat: & eos, qui tantum munus non animo pertinaci & ingrato repudiant, ad Christi confessionem & societatem perducit. Postremo quis non videt, quàm indignum sit, hominibus in religionis studio suspectis tot mysteria, tot res sacrosanctas, tantam rerum diuinarum rationem committere? Et sceleris occasionem ijs, qui Christi disciplinam ludibrio habent, inconsideratè præbere? Et ita religionem per religionis simulationem indignissime violari? Regis tamen animus multis merito laudandus esse videtur, quòd id religionis studio, vt ea ratione gentis Hebrææ salus constitui aliquando posset, efficeret, maxime cùm viri religionis & doctrinæ opinione præstantes id licere dicerent, & fuisse iam à principibus Christianis olim factitatum. Nũquam enim defuere, nec vnquam deerunt,

deerunt,qui ad principum gratiam aucupandã orationes accomodent. Fructus tamen eximios ex hac Regis actione,quamuis parum iusta, efferri quotidie videmus. Eorum namque filij, qui, vt suspicio erat multis iniecta, fidem nefariè simulabant, vsu, consuetudine, & disciplina, paternique sceleris obliuione, Christi religionem sanctè colunt, & vitam ad disciplinam illius instituunt. Hac ratione Iudæi partim in exilium migrarunt, partim Iudæorum nomen amiserunt. Mauri vero omnes, qui noluerunt à Mahumetis pestifera secta discedere, in Africam se contulerunt. Neque fuit eis aliquod incommodum illatum, quemadmodum Iudæis: ne Christiani, qui in Africa vel Asia sub Saracenorum ditione viuebant, aliquod ob eam causam malum paterentur. Hoc eodem anno Rex de nuptijs, quas appetebat, agere cœpit. Cupiebat enim, vt dictum est, Isabelæ, quæ fuerat Alfonso Ioannis filio nupta, matrimonio coniungi, eo quod mores illius atque prudentiam adamaret. Id autem cum Aluaro Fernandi Ducis fratre, qui plurimum apud Castellæ Reges poterat, communicauit. Qui cum operam suam esset Emmanueli ad eam rem pollicitus, in Castellam redijt, & inde literas ad Emmanuelem dedit, quibus significauit, Regum voluntatem minime ab eo matrimonij fœdere, quod ipse appetebat, alienam. His literis excitatus Rex, Ioannem Emmanuelem Regio cubiculo præfectum, virum singulari prudentia, ad Reges Castellæ legauit. Fuit hæc legatio Regibus admodum grata, matrimoniumque pactionibus rite confirmatum. Isabela iunior solùm summa vi matrimonio resistebat. Partim námque ex dolore, quem ex obitu Alfonsi perceperat, in ea ægritudine versabatur, vt sanari vix posset: partim quòd bis nubere, parum honestum iudicabat, adduci non poterat, vt in hoc matrimonio parentibus morem gereret. Sed tandem parentum monitis & precibus victa, & hominum religiosorum orationibus inducta, qui illam admonebant, eo coniugio pacem & otium totius Hispaniæ confirmari, parentibus obsequuta est. Interim dum ea, quæ ad Isabelæ in Portugaliam aduentum erant necessaria, parabantur, Emmanuel negotium magnitudine clarum, sempiternaque gloria dignum suscepit. Quod vt rectius explicari possit, est totius rei initium altius repetendum. Ioannes hoc nomine primus, Portugaliæ Rex, qui regnum, magna cum gloria, hostium incursione liberauit, & clarissimas victorias consequutus est, ne in senectute quidem quidquam de studio gloriæ remisit. Itaque maximam classem instruxit, qua Septam vrbem, Mauritaniæ maximam, & opulentissimam, atque munitissimam, in ora maritima Gaditani freti sitam expugnauit. Inde fuit oblata occasio Lusitanis, qui in illius vrbis præsidio constituti fuerant, armis latius euagandi. Henricus deinde Ioannis filius, cuius in expugnatione Septæ virtus admodum clara fuerat, hoc institutum longius persequi voluit. Classes igitur ædificauit, quibus Africæ litora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum ad Austrum pertinent,

infestas redderet. Deinde cupiditate incensus terras ignotas explorandi, dedit operam, vt ij, quos classibus præficiebat, multo longius progrederentur. Quo studio factum est, vt partim hominum fortium industria, partim variæ tempestatis euentu, non solum bona pars Africæ, quæ ad Æthiopiam pertinebat, verùm & insulæ permultæ in Oceano sub Imperium Lusitaniæ subiungerentur. Quo autem terræ, ad quas nostræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioráque in illis monstra versari dicebantur, eo magis animus Principis optimi flagrabat studio remotiora peruestigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi, & religionis sanctitate clarissimi. Neque tantùm elaborabat, vt nomen suum clarum redderet, quàm, vt Christi religionem propagaret: ad quod nihil magis vtile fore putabat hac nauigatione, vt posset Christi nomen apud Barbaras nationes à situ nostro disunctissimas, ad omnium salutem prodi. Vt autem id commodius efficeret, in ea Lusitaniæ parte, quam Algarbium appellant, in oppido Sagres nomine, quod abest à promontorio sacro passuum quatuor millia, consedit, vt inde classes mitteret, quæ viam in oras ad Solem orientem sitas aperirent. Ne autem quo intendebat animus, omnino perueniret, fuit morte prohibitus. Obijt autem anno à Christo nato. M.CCCC.lx. cum esset natus annos septem & sexaginta. Nullum autem filium reliquit. Nec enim vxorem habuit, imo per omne vitæ spatium totius libidinis expers fuit. Illo mortuo, Rex Alfonsus Odoardi Regis, qui fuerat Henrici frater, filius, non potuit propter bella grauissima, quibus fuit exercitus, vltra id, quod fuerat Henrici opera lustratũ, classibus explorare. Peruenit tandem regnum ad Ioannem Alfonsi filium, qui tanto studio, tantisque sumptibus huic negotio institit, vt nostræ classes illius auspicio maximam partem Æthiopiæ perlustrarent, eóque peruenirent, quo viri doctissimi olim suspicati sunt, fieri non posse, vt quisquam penetraret. Neq; fuit contentus illius regionis cognitione, quę æquinoctiali circulo subiecta est (sic enim appellant Astrologi illum cœlestis plagæ terminum, qui signiferum orbem in partes æquales diuidit, eo quod vbi sol eam cœli partem attingit, æquinoctium fiat) sed effecit, vt nostri longius prouecti, vltra illam regionem, in qua ab extremo ex Australi parte Solis conuersio fit, incognitas terras latissime perlustrarent. Itaque fuit illis necesse, cum essent à conspectu Septentrionis remotissimi, vt alia sydera in cœlo notarent Septentrioni contraria, ad quæ cursum dirigerent. Sic autẽ cùm illud certamen fuisset institutum, vt quilibet alium nauigationis longitudine superaret, & vltra terminum, quem reliqui attigerant, perueniret, factum est, vt inciderent in promontorium, quo nullum vnquam maius in terris apparuit. A parte namque, quæ spectat ad occasum solis, latus illius incipiens, in Austrum adeò longo tractu procurrit, vt vltimus illius terminus ab æquinoctiali plaga gradus circiter triginta quinque distet. Gradum appellant Astrologi latini trecentesimam & sexagesimam quamque partem earum, in quas omnes cœli atque

terrarum plagas tribuunt. Ab æquinoctiali vero regione ad sinum, ex quo promontorium inchoatur Septentrionem versus, quatuor circiter gradus intersunt. Hi triginta & nouem gradus efficiunt supra duo millia & septingenta milliaria. Hæc est illius terræ, quæ promontorium efficit, longitudo. Ab Ortu vero latus illius multo longius est. In eo vero flectendo, nostri eiusmodi tempestatibus iactati & afflictati sunt, vt sæpenumero omnem spem salutis abijcerent. Quo factum est, vt Tormentosum illud promontorium appellarent. Tormenta enim apud nos, est idem quod tempestas aduersa. Flexu promontorij huius explorato reuersi sunt. Cum autem Ioanni huius promontorij situm & longitudinem demonstrarent, tanta lætitia affectus est, vt existimaret esse sibi iam aditum in Indiam patefactum: & quasi felicis euentus augurio commotus, promontorium illud, Bonæ spei, nominare iussit. Homines interim partim Hebræos, partim Christianos, quos industrios & sagaces esse cognouerat, Alexandriam misit, qui inde in Æthiopiam, quæ supra Ægyptum est, se conferrent, & inde in Indiam nauigarent, vt qua ratione commodius ille cursus, post illum promontorij flexum, in Indiam confici posset, ab hominibus peritis intelligerent. Classem præterea parare iussit, qua posset iter illud, quod tanto opere explorare cupiebat, haberi. Hos interim tantos Ioannis conatus mors oppressit: qui tamen cum Regni patrimonio, hanc etiam nauigationis explorandæ, imperijque propagandi curam Emmanueli quasi hæreditariam reliquit. Multi fuere ex illis, quos Emmanuel in consilium adhibere consueuerat, qui eum ab ea cogitatione conarentur abducere. Dicebant enim, spem incertam esse, pericula certa & ingentia: nauigationem fore difficillimam, Indiámque esse à nostris sedibus maxima regionum longinquitate distantem: fierique non posse, vt tam immensi laboris fructus damna, quæ erant in tam periculoso itinere facienda, compensaret. Cogitaret præterea, sibi cum Ægypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, qui plurimum in Oriente poterat, esse dimicandum. Deinde si res ex animi sententia procederet, esse illi grauem inuidiam apud Christianos principes cum magno discrimine subeundam. Si gloriam quæreret, satis magnam gloriam ex Africano bello, si in id totis viribus incumbere vellet, paratam esse. Si vtilitatem sequeretur, vtilitates innumerabiles ex illis Æthiopiæ partibus, quas partim imperio subiectas, partim fœdere deuinctas habebat, percipi posse. Hæc & alia multa dicebantur à Consiliarijs, quæ tamen Regem ab instituto auertere minime potuerunt. Videbat enim eiusmodi cõsilijs nunquam Henrici aut Ioannis mentem prohiberi potuisse, quo minus iter illud in fluctibus aperirent, ex quo tam multæ Lusitaniæ rebus vtilitates illatæ fuerant. Intelligebat præterea,
" diffidentiam esse comitem animi pusilli & angusti: spem vero maximam per-
" petuò cum animi ingentis altitudine atque singulari virtute coniunctam. Itaq; maluit fortium Principum exempla, quibus erat coniunctissimus, imitari,

quàm hominibus nimis cautis, omniáq; pericula metuentibus aſſentiri. Mouebatur præterea augurio quodam à Ioannis mente & conſilio ducto, quo illum viuens admonuerat, vt pro virtutis inſigni, quod regijs inſignibus adiungeret, ſphæram, in qua ſunt cœleſtis regionis circuli deſcripti, geſtaret. In quo quidem portendebat futurum, vt Emmanuelis, quem iam vt hæredem intuebatur, opera, incognita ſydera, vltimæque Solis orientis & occidentis regiones ad noſtrorum hominum cognitionem cum maximo fructu & nominis ſempiterni gloria peruenirent. Poſtremò ardens ſtudiũ, quo tenebatur Chriſtianæ religionis amplificandę, eũ hominibus timidis auſcultare nullo modo ſinebat. Fernandũ igitur Laurentium, virũ impigrum, & authoritate nõ mediocri prę-ditũ, accerſit, eiq; vt claſſem, quàm celerrime poſsit, ornet, & omnibus rebus inſtruat, præſcribit. Vaſcum præterea Gamam, hominẽ nobilem, & ſingulari animi robore præditũ, cui multum fidebat, euocari iubet, eiq; claſsis imperiũ tradit, & quid ab illo fieri vellet, demõſtrat, multisq; verbis illũ ad rem ſtrenuè atq; prudenter agendã adhortatur. Suſcipit Gama prouinciam, ſummásq; Regi gratias agit, atq; poſtulat, vt illius frater Paulus Gama, quem propter inſitã virtutem vnicè diligebat, illi ſocius aſcribatur: quod Rex facillime conceſsit. Fuit claſsis intra breue tempus ornata & inſtructa rebus omnibus ad tam longã nauigationem neceſſarijs. Erat illa quidem exiguo numero hominum, propterea quòd magis Orientis explorandi, quàm expugnandi gratia tunc adornaretur. Quatuor enim naues fuerũt, è quibus vna commeatu tãtùm erat onuſta. Naui prætoriæ Vaſcus Gama præfectus erat, alteri verò Paulus Gama, tertię Nicolaus Coëlius: quartæ verò, quæ cõmeatus ſupplementũ conuehebat, Gundiſſalvum Nonium præficiunt. Aberat Olyſippone prope litus quatuor paſſuum millia templum ſanè religioſum & ſanctũ, ab Henrico in honorem ſanctiſsimæ virginis ædificatũ: quod poſtea alterius amplitudine & magnificentia, quod Emmanuel illi coniunctũ in honorem eiuſdem diuinæ virginis à fundamentis extruxit, nomen amiſit. In id Gama pridie illius diei, quo erat nauem cõſcenſurus, ſe recepit, vt noctem cũ religioſis hominibus, qui in ædibus templo coniunctis habitabant, in precibus & votis conſumeret. Sequenti die cùm multi non illius tãtùm gratia, ſed aliorũ etiam, qui illi comites erant, cõueniſſent, fuit ab omnibus in ſcaphas deductus. Neque ſolùm homines religioſi, ſed reliqui omnes voce maxima cũ lacrymis à Deo precabantur, vt bene & proſpere illa tam periculoſa nauigatio omnibus eueniret, & vniuerſi re bene geſta incolumes in patriã redirent. A multis tamen interim is fletus atq; lamẽtatio fiebat, vt funus efferre viderentur. Sic enim dicebant. En quo miſeros mortales prouexit cupiditas & ambitio? Potuit ne grauius ſupplicium hominibus iſtis conſtitui, ſi in ſe ſceleſtũ aliquod facinus admiſiſſent? Eſt enim illis immenſi maris longitudo peragranda, fluctus immanes difficillima nauigatione ſuperandi, vitæ diſcrimen in locis infinitis obeundum. Non fuit multo tolerabilius,

in terra

in terra quouis genere mortis abſumi, quàm tam procul à patria marinis fluctibus ſepeliri? Hæc & alia multa in hanc ſententiam dicebant, cùm omnia multo triſtiora fingere præ metu cogerentur. Gama tamen quamuis lacrymas ſuorum deſiderio funderet, rei tamen bene gerendæ fiducia confirmatus, alacriter in nauem fauſtis ominibus conſcendit. vij. Id. Iulij, anno à Chriſto nato M.CCCC.xcvij. Qui in litore conſiſtebant, non prius abſcedere voluerunt, quàm naues vento ſecundo pleniſsimis velis ab omnium conſpectu remotæ ſunt. Dum hæc geruntur, affertur Emmanueli nuncius, omnia quæ ad Iſabelæ matrimonium pertinebāt, eſſe iam à Regibus Caſtellæ pro dignitate comparata. Itaq; Sintra, quod oppidum eſt ad radices Montis Lunæ ſitum, vbi tunc ſe continebat, Eboram proficiſci contendit, eóque multos homines primarios conuenire iubet. Iſabela maior cum Iſabela iuniore illius filia Valentiam Alcantaræ, quæ eſt prope Portugaliæ confinia, ſimiliter venit. Fernandus Rex adeſſe nō potuit, inualetudine filij Ioannis impeditus, à quo tunc abeſſe inhumanum reputabat. Sic enim erant inter virum & vxorē officia diſpertita, vt illa filiam deduceret, ille vero cū ægroto filio Salmanticæ remaneret. Sic tamē erat inter eos conſtitutum, vt cùm primum Ioanni meliuſcule fuiſſet, Fernandus ad filiam cohoneſtandam ſe Valentiam conferret. Cùm tamen nuptiarum dilatio maior eſſet, quàm Emmanuelis deſiderium pati facile poſſet, ſcripſit ad Iſabelam Reginam, ſe libentiſsime, ſi ei cōmodum videretur, Valentiam profecturum, vt ibi vxorem acciperet. Conſuluit Regina virum per literas. Qui reſpondit, ſe eo tempore non poſſe à filio diuelli, eo quod vita illius eſſet propter morbi grauitatem ad extremum diſcrimen adducta. Quod ſi vellet Emmanuel Valentiam ire, illius voluntati minime repugnaret. Illum tamen admoneret, vt magnum comitatum vitaret, omniáque maioris lætitiæ ſigna in aliud tempus differret. Regina continuo Emmanueli ſcripſit, vt cum illi videretur, eò contenderet. Is nullam moram interpoſuit, quin Valentiam peteret. Hic fuit Reginæ de morte filij nuncius allatus, quem illa taciturnitate compreſſum tenuit, ne generum mœſtitiæ ſuæ participem efficeret. Id tamen diu Emmanuelem latere non potuit. Itaq; poſtulauit à ſocru, vt ante quam ea fama ad aures Iſabelæ vxoris ſuę perueniret, liceret ſibi illam in Portugaliam ſecum ducere. Sic igitur Eboram ſe contulit: vbi tandem vxori mortem Ioannis indicauit. Quod illa tulit moleſtiſsime. Ob huius Principis mortem omnis Hiſpania in luctu & ſqualore verſata eſt, Caſtellæ præſertim & Aragoniæ populi, eo quod viderent, omnem maſculæ prolis ſpem Regibus eſſe ſublatam. Non enim alium filium marem habebant præter Ioannem. Is autem vxorem duxerat Margaritam ~~Philippi~~ filiam, qui ſuperiorem Pannoniam, quam nunc Auſtriam appellant, imperio continebat. Ea vero quo tempore Ioannes obijt, vterum ferebat. Illa tamen tenuis ſpes, quam homines habere poterant de Margaritæ partu, ne regnum ad principes externos perueniret, fuit

Maximiliani Imperatoris ita [illegible]

intra paucos dies abortu illius incisa. Sic factum est, vt ius hæreditatis, quod Ioannes habebat, ad Isabelam sororem perueniret. Omnes enim illa sorores ætate antecedebat. Emmanuel interim nullo modo regni vigilanter administrandi studium intermittebat. Operam igitur eo tempore dedit, vt iura possessionum, & immunitates populis sub certis conditionibus attributæ, & prouinciarum, & vrbium, & oppidorum confinia perscriberentur, vt lites dirimi, & ciuitatum iura constitui, & terminorum ratio constare posset. Huius anni fine cùm Regina iam grauida esset facta, Reges Olysipponem se contulere: ibi à Castellæ Regibus literas accepere, quibus nurus abortionem significabant, & admonebant, vt in Castellam iter haberent, vt tanquam legitimi regnorum hæredes à populis fidem acciperent. His literis Rex cùm videret illud iter sibi necessario suscipiendum, concilium rursus indixit, in quo multas leges, quę videbantur esse salutares, instituit. Anno autem sequenti, qui fuit à Christo nato M.CCCC.xcviij. kalen. Aprilis Olysippone proficiscuntur, trecentis tantùm equitibus comitati. Id enim Reges Castellæ ab eis postularant, ne secum maximam turbam ducerent, vt vitarentur dissidia, quæ inter Castellanos & Portugalenses in huiusmodi Regum cõgressibus, leuissimis de causis excitari plerunque solent. In hoc tamen comitatu erant viri nobilissimi, inter quos fuit Georgius Ioannis Regis filius, in quem tunc, quáuis puer esset, oculos omnes vbiq; conijciebant, & specie filij commoniti, patris nomen grata prædicatione celebrabant. Ibant autem omnes atrati, vt mœstitiam quæ animos omnium propter obitum principis Ioannis occuparat, habitu lugubri demonstrarent. Regibus Castellæ fines ingressis obuiam prodijt Metimnæ Sidoniæ Dux, atra veste similiter indutus: qui vbi primum illis appropinquauit, ex equo desiliuit, eorúmq; manus osculatus est. Idem faciebant reliqui principes, & omnes qui erant vel nobilitate vel dignitate præclari. In omnibus autem ciuitatibus & oppidis, admirabilis hominum frequentia & celebritas illis occurrebat, & faustis acclamationibus insitam ex eorum aduentu lætitiam significabant, magniq; sumptus ab hominibus, qui opibus & potentia præstabant, vbiq; eorum gratia fiebant. Cum Toletũ appropinquarent, Fernandus vrbe egressus, illis obuiam processit, & vtrumq; valde amanter, vt tantæ necessitudinis ratio postulabat, amplexus est. Ad portam principes ciuitatis illos expectabant, vt se illorũ subditos, & verbis & dimisso corporis habitu, & reliquis signis in Hispania vsitatis indicarent. Inde cùm iam aduesperasceret, sub aurea vmbella in templum deducuntur: factáque precatione, discedunt, & in Regiam intendunt, in qua tanta lætitia fuerunt ab Isabela excepti, vt videretur omnem ex animo dolorem, quem ex morte filij acceperat, eorum aduentu depulisse. Deinde cum Rex omnes nostros satis benigne alloqueretur, Georgium tamen multo honorificentius accepit. Non autem passi sunt Castellæ Reges, multos dies intermitti: operámque dederunt, vt id sine cunctatione fieret, cuius gratia concilium

Regni

Regni totius indixerant, & generum atque filiam euocarant. Die dominica quæ ſequuta eſt, Emmanuel & Iſabela in templum deducti ſunt. Dux Metimnenſis, cuius paulo ante mentio facta eſt, pedibus ad Emmanuelis latus incedens, habenam equi illius manu tenebat: à læua vero Frienſis Dynaſta ſimile officium Iſabelæ iuniori præſtabat. Hoc etiam modo magnus equitum Magiſter à dextera, Dux Albanus à læua Fernandum & maiorem Iſabelam deducebant. Archiepiſcopus Toletanus rem diuinam ſingulari cæremonia atque ſanctitate peregit. Religione rite procurata, Fernandus & vxor aſſurgunt, ille generum, illa vero filiam manu apprehendit, & vtrunque in ſellis in ſublimi poſitis, & pulcherrime inſtratis collocant, ipſique in alijs ſellis ad eorum latera conſidunt. Ciuitatum procuratores in ſubſellijs ordine iam à multis ætatibus in Hiſpania recepto diſponuntur. Principes, vt forte cuique locus obuenerat, ita eum ſine offenſione cuiuſquam occupant. Amicè namque Fernandus illos admonuerat, ne inter ſe de locorum dignitate contenderent. Se enim moleſtiſsime laturum, ſi id quod ſumma animorum conſenſione geri cupiebat, intempeſtiua diſſenſione turbaretur. Silentio deinde facto, vir quidam iuris ciuilis eruditione præſtans, qui dicendi peritus habebatur, aſſurgit, orationémque luculentam habuit, qua pacis commoda, Hiſpaniæ totius otium & tranquillitatem, incrementum imperij, & reliquas vtilitates, quæ ex ea Regnorum coniunctione ſequi videbantur, expoſuit. Hortatus eſt deinde principes & ciuitates, vt Emmanuelem & Iſabelam, quos Regum ſuorum hæredes eſſe videbant, certatim amarent, & colerent, ſummáque illis fide rebus in omnibus inſeruirent, ſperaréntque, eos, quos iam ſciebant eſſe regijs virtutibus ornatiſsimos, ſimiles futuros eorum Regum, quibus erant tempore à Deo conſtituto ſucceſſuri. Deinde ad Emmanuelem & Iſabelam conuerſus, eos admonuit, vt cernerent animo, quod eis munus imponeretur. Eorum námque officium eſſe, conſulere populis, tueri innocentiam, coërcere improbitatem, dare ſalutem, propulſare pericula, conſeruare, & bonis omnibus amplificare remp. Hæc vbi perorauit, quidam ſacrorum Antiſtes aſſurrexit, & librum, qui Euangelia & ſacrorum rationem continebat, explicuit, & in medio illius Crucem auream impoſuit: deinde cum libro ad Principes hæredes acceſsit, eiſque dixit, vt manibus Crucem tangerent. Cum deinde is verbis præiret, ipſi ſe ſe ſanctiſsimo iureiurando conſtrinxerunt, fore, vt iura populis adminiſtrarent, libertatem reip. conſeruarent, omniúmq; ſaluti ſumma contentione proſpicerent. Hoc facto, magnus equitũ Magiſter librum è Patriarchæ manibus aſſumit, illúmq; tenens iurat, ſe Emmanuelem & Iſabelam pro veris & legitimis ſuorũ Regum hæredibus habiturũ, eorúmq; imperio ſemper obedientem futurũ, ſummáq; fide pro eorum amplitudine & dignitate pugnaturũ. Deinde reliquos principes & ciuitatum legatos eodem iureiurãdo conſtrinxit. Tum omnes ordine ad Principes, quibus fidẽ dederant, accedunt,

eorúmque

eorúmq; manus osculantur. Quod tamen Toletani ciues eo in loco facere noluerunt. Non erit autem abs re, explicare rationem, quamobrem Toletani officium illud tunc obire noluerint, vt intelligi posśit, quàm leuibus de caussis plerunque soleant in populis, nisi malo nascenti prudenter fuerit occursum, turbulenta dissidia concitari. Fuit olim in Hispania inter Burgensem & Toletanam ciuitatem, quæ reliquis anteire videbantur, de dignitate summa contentio, cum Burgenses ciuitatem suam esse Castellæ metropolim constanter assererent, Toletani verò Hispaniæ principatum ad ciuitatem suam reuocarent. Neque lis vnquam dirimi potuit, nec vlla conditione fieri, vt vna ciuitas alteri quidquam de iure suo remitteret. Itaque periculum erat, ne quoties Reges concilium euocarent, ij, qui ciuitatis vtriusque nomine conuenerant, ad manus venirent. Alfonsus igitur hoc nomine vndecimus, cum Compluti indictum concilium haberet, vt hanc controuersiam aliqua ratione tolleret, in omnium conuentu, antequam litis vlla mentio fieret, inquit, Toletanos scio imperata libentisśime facturos, loquantur Burgenses. Hac Regis oratione conquienere, cum vtrique se prælatos existimarent. Toletani quidem, quòd Rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses vero, quòd primi omnium per se sententiam dixissent. Hanc deinde consuetudinem Reges omnes Castellæ sequuti sunt, quoties concilium est ab illis indictum. Alicuius tamen contentionis vitandæ gratia, noluere Toletani in illo conuentu illud officium facere: sed postquam à templo discessum est, antequam Reges in ædes Archiepiscopi, vbi paratum & instructum erat cõuiuium, peruenirent, in ipsa via, ad Emmanuelem & Isabelam suppliciter adeuntes, eorum manus osculati sunt. Dimisso concilio, Fernandus Aragoniam cum vxore & genero atque filia petere contendit, vt similiter atque in regno Castellæ fecerat, illius regni fidem principibus obligaret. Iter autem ita fecerunt, vt quacunque pergerent, effusa multitudo illis obuiam cum incredibili voluptatis significatione prodiret, multique Dynastæ, & ciuitates etiam permultæ omnia, quæ ad victum & regium luxum erant necessaria, abunde subministrarent. Cęsaream tandem Augustam peruenere kalendis Iunij. Fuerunt autem ab ea ciuitate cum admodum solenni pompa, immodicisque ceremonijs de more gentis illius excepti. Paucis deinde diebus ad quietem sumptis, statuit Fernandus, vt Cęsaraugustani, perinde atque fecerant Castellani, sine vlla mora fidem Emmanueli & Isabelę verbis conceptis obligarent. Negarunt Cęsaraugustani, id sibi licere, antequam ciues Valentini, & Barchinonenses, qui suarum ciuitatum iura tuerentur, eò conuenirent. Instititnihilosecius Fernandus, non esse cur illos expectarent, quos sciebant idem officium suo tempore atque loco pręstituros. Neque esse illis in re minime dubia cunctandum. Respondent, non esse rem adeò facilem, vt non magnam consultationem requireret. Se de fide danda minime dubitare, sed de modo & conditione, qua

erant

erant fidem daturi. Ad eam autem deliberationem commodius habendam, opus esse sociorum aduentu, vt communis causa communi etiam consilio sustineri posset. Quod si vellet, vt ipsi statim fidem suam astringerent, se id libenter facturos, ea tamen conditione, vt prius Emmanuel & Isabela iurarent, fore, cum primum venirent in regni possesionem, vt iura & immunitates, quæ Fernandus ipse Aragoniæ populis abstulerat, sine vlla cunctatione restituerent. Respondet Fernandus, se nulla conditione passurum, vt ea, quæ propter summam iniquitatem sublata fuerant, populis, qui illis abutebantur ad innumerabiles iniurias, redderentur. In his altercationibus fuere tres menses cum non mediocri Regum offensione consumpti. Cum vero multæ causæ dissensionis intercederent, illa tamen potissimum Regum animos perculit, quòd dicerent Cæsaraugustani, hoc iure semper Aragoniæ regnum fuisse, vt nunquam imperium fœminæ vllius acciperet. Quod si Rex sine prole virili decederet, esse populis liberum, euocato concilio eum Regem eligere, quem regno propter virtutem dignum iudicarent. Interim vero Cæsaraugustani de libertate soliciti, clanculum arma in certas domos comportare, vndique præsidia comparare, colloquia inter se de communibus rebus habere: nihilq; omnino prætermittere, quo ius suum modis omnibus retinerent. Sed omnes hos motus sedauit Isabelæ iunioris partus. Octauo enim kalen. Septembris peperit filium, cui fuit inditum nomen Michaël. Huius nepotis exortu tanta fuit affectus lætitia Fernandus, vt contineri non posset, quin voce maxima omnibus de nato Principe, Hispaniæ totius hærede, gratularetur. Sed vt sunt res humanæ fluxæ & instabiles, summæque lætitiæ exitu tristissimo sæpenumero concluduntur, illa summa Regum voluptas, illæ principum gratulationes, & ciuium plausus in acerbissimum mœrorem subito conuersi sunt. Isabela namque antequam pareret ægrotabat, & quo magis appropinquabat partus, eo maiora signa imbecillitatis ostendebat. Cum vero filium enixa fuisset, tanta vis sanguinis ex illa profluxit, vt vires eam omnino deficerent, vsque eo, dum extremum spiritum in complexu patris ederet. Eluxit autem in illa singulare pudoris, & probitatis, & prudentiæ, & religionis specimen, quarum etiam virtutum in illo vltimo vitæ actu claram significationem dedit, cùm ea diceret & testificaretur, quibus posset intelligi, eam parum de hac misera vita, multum vero de illa sempiterna cogitare. Funus fuit cum multis omnium lachrymis inductum. Emmanuel vbi funeri iusta persoluit, & ea, quæ fuerant testamento legata, distribuit, à Fernando & Isabela magno cum dolore, vt in Portugaliam rediret, diuulsus est. Non potuit enim discessus ille absque fletus acerbi renouatione fieri, cum veniret illis in mentem, quali filia fuissent orbati, & Emmanuel in memoriam reuocaret, se vxorem omnibus virtutibus ornatissimam amisisse. Fuit autem à multis principibus in Portugaliam vsque deductus. Sed cum esset in itinere, in oppido

nomino

nomine Aranda, quod Durius alluit, misit ad Alexandrum legatos, qui eum admonerent, vt rebus Ecclesiæ prospiceret. Nam mores esse profligatos, pietatis studium restinctum, flagitiorum licentiam solutam, res sanctissimas pretio indignissimis addici. In vrbe, quæ fuerat pietatis & sanctimoniæ domiciliũ, officinam impudentiæ atque sceleris institui, Ecclesiámque Romanam insigni infamia flagrare, rémque esse in extremum pene discrimen adductam. Proinde se illum orare & obsecrare, & per Christi sanguinem obtestari, vt iret obuiam sceleri, resecaret libidinem, coërceret auaritiam, moresque laxos disciplina seueriore deuinciret, tantúmq; munus pro dignitate tueretur, & remp. Christianam, quæ tantis vitiorum exemplis erat à studio pietatis auersa, pietatis exemplis ad officium reduceret. Legati fuere Rodericus Castrensis, Enricus Coutinus, & Fernandus Coutinus, viri claris natalibus orti, & prudentia non vulgari prædit. His autem mandauit, vt hanc legationem cum Fernandi Regis legato communicarent, quem Fernandus, vt cum Emmanuele Cæsaraugustæ constituerat, ea etiam de causa erat Romam missurus. Vbi legatos misit, iustis itineribus in Portugaliam redijt, & Olysipponem peruenit, tertio idus Octobris. Ibi per literas Fernandi & Isabelæ certior factus est, Michaëlem filium suum summa Castellæ & Aragoniæ consensione fuisse legitimum Principem, & regnorum illorum hæredem declaratum, fidémque illi ab omnibus publice datam. Rogabant autem, vt idem in Portugalia fieret: id enim valde ad regnorum tranquillitatem pertinere. Emmanuel igitur anno sequenti, qui fuit à Christo nato. M.CCCC. xc.ix. ad eam rem sine vlla mora peragendam, concilium indixit. Omnes sine vlla recusatione conueniunt. Is ab omnibus postulat, vt fidem dent, se Michaëli ipsius vnico filio, tanquam successori legitimo fore semper, postquam ille ad regnum perueniret, obsequentes. Illi priusquam fidem darent, ab eo postularunt, vt nomine filij promitteret, idque iuramento confirmaret, vt nunquam neque iurisdictiones, neque vectigalium administrationes, neque arcium præfecturæ ad Portugaliæ ditionem pertinentes, siue citra, siue vltra mare, alicui, qui non esset natura Portugalensis, vllo tempore, aut conditione mandarentur. Quod Emmanuel facile concessit. Illi igitur fidem publice absenti Michaëli dederunt: & Emmanuel promissionis suæ fœdus propria ipsius manu consignatum iussit, vt publico testimonio ad memoriam sempiternam confirmaretur. Et hæc quidem eo anno in Lusitania gesta sunt. At legati, qui ab Emmanuele Romam missi fuerant, cum primum Romam peruenere, omnem legationis rationem cum Garsia Lasso Fernandi Regis legato, vti fuerant iussi, communicant. Re itaque deliberata, omnes ad Pontificem adeunt, eúmque Regum nomine suppliciter orant, obsecrant, & obtestantur, vt velit flagitiorũ incendium pietatis studio & iudiciorũ seueritate restinguere. Neq; semel hoc ab illo libera voce cõtendunt, sed sæpius instant, & vrgent, & publico etiam testimonio postulata consignant, vt esset

omnibus

omnibus testatum, nihil ab Hispaniæ Regibus omnium ruinę, quod ad labentis Ecclesiæ instaurationem pertineret. Quæ quidem admonitio hunc fructum habuit, vt Pontifex deinceps non ita dissolute remp. gerere videretur. Præ se autem tulit, admonitionem illam sibi non ingratā accidisse. Non post multos dies nuncium ad Emmanuelem misit, cum donis ab illo solenni precatione consecratis. Dona autem fuerunt ensis & pileus. Ea dona Emmanuel grata voluntate prosequutus fuit, nunciumque muneribus ornatum dimisit, Pontificique per literas declarauit, se fore semper, vt eum religio facere admonebat, studio illius incensum. Hoc eodem anno, quinto Idus Iulij Emmanuel primum nunciū de rebus Indicis auspicio suo exploratis accepit. Quod quēadmodum gestum fuit, est ab initio repetendum. Gama vbi primum soluit Olysippone, cursum ad Fortunatas insulas direxit: deinde Insulam, quam appellant Sancti Iacobi, quæ respicit Æthiopiam, lustrauit. Inde verò, vt in mādatis habebat, nauigationem Solis ortum versus instituit, donec terram conspicatus est, & ad eam continuo naues appellere iussit: in magnumq; sinum ingressus, vela contrahere, anchorasq; dimittere præcepit. Nicolaum deinde Coëlium misit, vt ad oram illam propius accedens, exploraret, an esset aliquis fluuius, ad quē se aquandi gratia conferrent. Tres enim menses aduersis tempestatibus agitati, in illius oræ nauigatione consumpserant, & aquæ inopia laborabant. Coëlius vt fuerat iussus, litora illa perlustrans, in fauces fluminis incidit, cuius aquæ erant dulces, & riparum vestitus viridissimi. Quod cum Coëlius Gamæ nunciasset, is ad eam partem vela continuo fieri iussit, vt omnes aquari atque lignari possent. Ibi Phocas ingentes, quarum magna copia erat, ceperunt, & earum carnibus refecti sunt. Hoc autem erat Gamæ institutum, vt quibuscunque terris insisteret, mores gentis & instituta perdisceret. Itaque dedit operam certis hominibus, vt aliquem ex illis, qui regionem eam colebāt, vel astu vel vi caperent, ex quo posset id quod volebat, cognoscere. Fuerunt autem ad illum perducti homines colorati, breui & crispo capillo, quorum tamen linguam nemo ex illius comitatu, qui multas Æthiopiæ linguas nouerant, intellexit. Fuere tamen à Gama benigne accepti, atque vestiti, & muneribus quibus capiebantur allecti, vt alios ad nostros perducerent. Munera fuere tintinabula, & vitrei globuli, & alia eiusmodi. Fuit deinde nostris cum illa gente familiaritas instituta, cum Æthiopes illi multa supportarent ex illis fructibus, & carnibus, quas tellus suppeditabat, quæ ad victum erant valde necessaria: & illos nostri vestibus minimi pretij, & rebus leuissimis, quas illi tamen plurimi faciebant, ornarent. Signis autem & nutibus, quid alterutri ab alteris fieri vellent, significabant. Sed hanc consuetudinem vnius hominis amentia diremit. Qui cum in eorum familiaritatem se penitus immersisset, petijt à Gama, vt liceret sibi in illorum intimas sedes penetrare. Deductus igitur ab eis, cum illi in via Phocam ingentem interfecissent, fuit illius carnibus satis opipare & apparate, vt illi quidem suspicabantur, acceptus. Is cum dapes appositas,

quòd

quòd non eſſent ſui ſtomachi,faſtidiret,ſe continuo in naues recipere voluit. Illi eum humaniſsime proſequuntur. At is certus eſſe non poterat,an truderetur ad ſupplicium,an potius honoris gratia tanto comitatu ſeptus duceretur. Metus tamen omnia triſtiora fingere cogebat. Itaque vbi litori appropinquarunt, quaſi vinctus traheretur,opem magnis vocibus implorauit: noſtri ſubſidio occurrerunt. Illi fugæ ſe repente mandarunt. Gama cum reliquis ducibus in terram deſcendit, vt facilius poſſet ſolis ab æquinoctiali plaga diſcrimen in Aſtrolabio contemplari. At illi qui fugerant,in ſylua, vbi arma repoſuerant (ignorabant enim quali animo noſtri ad eas oras accederent) ſe occultabant. Arma vero,quibus plurimum vtebantur,erant cornua quædam acutiſsima haſtis præfixa,quibus ſumma vi contortis,non leuius vulnus infligebant, quàm ſi præacuta iacula conieciſſent. Ibi igitur cùm noſtri in litore ſine vlla periculi ſuſpicione verſarentur,illi ex latebris emerſi prouolant, & in noſtros impetum faciunt, & multos conuulnerant, inter quos Gama in pede vulnus accepit. Noſtri ſe multo celeriùs,quàm fuerant opinati,recipiunt. Ita factum eſt,vt vnius hominis veſani temeritas aquationem illam infeſtam redderet. Sinum illum noſtri ſanctæ Helenæ ſinum nominant: fluuium verò eadem ratione Sancti Iacobi nomine notandum exiſtimarunt. Vt enim ſolennes dies cadebant, qui erant Diuorum memoriæ conſecrati, ita noſtri nomina terris, & inſulis, & fluminibus incognitis,quę diebus illis primum viderant,imponebant. Anchoris inde ſolutis,iter Auſtrum verſus inſtituunt,promontoriúmque bonæ ſpei ſuperare contendunt. In illo autem curſu valde Gamæ virtus enituit. Fluctus erant immaniſsimi: tempeſtates perfrigidæ & aduerſæ: tenebræ vero aſsiduęque procellę, cùm ſemper in illa regione ſtatis temporibus, quibus ſol Septentrionalem plagam luſtrat,valde horribiles ſint,atque pertimeſcendæ, tum illis, qui nondum fuerant eos fluctus experti,tantum terroris inijciebant, vt omnem ſpem ſalutis abijcerent. Naues enim ita iactabantur, vt modò nubes contingere, rurſus in imas profundi voragines detrudi viderentur. Ad hoc malum accedebat, quòd vltra progredi nequibant. Demiſsis igitur velis, ventis obſequi cogebantur, ita tamen,vt varios flexus atque reflexus inirent,ne retro cederent, ſed tempeſtatis aduerſę finem in fluctibus expectarent. Quoties vero aliquid laxamenti dabatur, homines exanimati metu Gamam circunſiſtebant, illúmque orabant & obſecrabant,ne vellet ſe,homineſque illius fidei commiſſos tam horrendo genere mortis extingui. Fluctibus diu repugnari non poſſe: cederet tempeſtati,& claſſem,antequam fluctibus mergeretur, in patriam reduci permitteret. Cum is conſtanti animo poſtulata reijceret, multi de nece illius coniurationem habuerunt.Id cùm Gama Pauli fratris indicio cognouiſſet, inſidias ſumma vigilantia declinauit,& vincula magiſtris iniecit,ipſeque per ſe ſummi magiſtri munus obiuit. Tandem cum multis diebus hanc tempeſtatis, atque perfidię molem inuicto animo pertuliſſet, tempeſtas commutata eſt, & ipſe cum reliquis

ducibus

ducibus ad finem promontorij peruenit, quod omnes .xx. die Nouembris cum incredibili lætitia flectere inceperunt. Arbitrabantur enim eo superato, nihil sibi impedimento futurum, quo minus eo quo tendebant, felicissime peruenirent. Ita vero nauigabant, vt nunquam à terra procul abscederent, & illius situm & fertilitatem cum iucunditate perciperent. Videbant enim ingentes syluas, & densa nemora, & pecudum & armentorum greges innumerabiles, & hominum etiam multitudinem, qui passim vagabantur. Sunt autem homines colore & specie illis simillimi, qui in sinu sanctæ Helenæ visi fuerant. Cum loquuntur, singultire videntur: nudi ambulant, pudenda ligneis vaginis includunt: fistulis vtuntur, quas non admodum absurde modulantur. Tuguria sibi ex lateribus sole adustis, aut è terra faciunt, quæ culmis deinde atque congestis glebis contegunt. In promontorij illius latitudine superanda nostri quinq; dies posuerunt. XXV. die Nouembris promontoriũ superant, atq; ad Septentriones cursum inflectunt. Ab vltimo promontorij flexu, qui ad orientem spectat, abest sinus, quem nostri Sancti Blasij aquationem appellant. cc. & .xx. passuum millia. Tellus est fertilis: nutrit elephantos ingentes, & quamplurimos boues valde opimos, quibus incolę clitellas imponunt, eisque pro iumentis vtuntur. In intimo sinu est parua quædam insula, ad quam nostri aquandi gratia naues appulerunt. Ibi phocarum armenta conspexere admiranda quadã multitudiue. In quibus inerat tanta feritas & truculentia, vt in homines irruerent. Aues etiam eo in loco visæ sunt, quas incolæ appellant Sotilicarios, pares anseribus magnitudine: plumis minime vestiuntur, alas habent similes alis vespertilionum: volare nequeũt, sed explicatis alarum membranis, cursum celeritate summa cõficiunt. Inde carnibus emptis, & aquationẽ facta, nostri profecti sunt. Octauo die Decembris subita quædam tempestas illos vehementer exterruit, & à terræ conspectu procul abstraxit. Sedata verò tempestate, rursus ad terram propius accedunt. Cum enim nondum esset nostris in illis regionibus nauigãdi ratio penitus explorata, minime tutum videbatur, à terra longius abduci. Vident autem paruas insulas, quæ paulo longius .cc.xxx. passuum millibus aberant ab eo loco, vbi vltimam aquationẽ fecerant. Erant autem amœnissimæ, arbores altissimę, prata viridissima, pecora innumerabilia, quæ passim vagabantur. Erat summa tranquillitas, pelagus profundum, ita, vt sine periculo possent ad terram accedere, & qualis esset, cum iucunditate perspicere. Sic omnem illam oram legentes, decimo Ianuarij die insequẽtis anni, magnam hominum & mulierum multitudinem in terra inambulare cõspiciunt. Erant omnes colore subnigro, vt reliqui, quos in oris illis viderant, corpore procero, & specie liberali. Hîc Gama proras ad terram flectere iubet. Misit deinde virum linguarum peritissimum, qui nomine illius, gentis Rectorem honorifice salutaret, eiq; munera deferret. Fuit nuncius libenter acceptus, & cum muneribus illis, quæ tellus ferebat dimissus. Hæc gens erat reliquis humanior, & lautius

vitam instituebat:brachia armillis æneis ornabat,& capita similiter æneo cultu amiciebat. Viri pugiones gestabant cum manubrijs stanneis nō admodum inscitè fabrefactis:vaginæ autem erant ex ebore. Hîc reliquit Gama duos exules, qui mores & cultum gentis exactè perdiscerent. Erant enim in ea classe decem homines capite damnati,quibus fuerat ea lege vita concessa, vt quibuscunq; in locis à Gama relicti fuissent,regiones lustrarent, hominúmq; mores & instituta cognoscerent. Inde profecti, decima quinta die Ianuarij ad fauces ingentis fluuij peruenere,cuius ripas vndiq; arbores fructibus onustæ diffusis late frondibus opacabant:tellus erat herbida, & amœna. Hîc iactis anchoris constitere, vt sequenti die (Sol enim iam præcipitabat) terræ cultum diligenter inspicerent. Mane verò conspiciunt multos homines eiusdem prope coloris & cultus, lintribus inuectos ad naues tendere. Qui simul atq; ad eas accesserunt,sine vlla fraudis suspicione conscenderunt, fueruntq; à nostris cibo atque potu liberaliter accepti. Linguam tamē eorum nemo ex nostris quiuit intelligere. Nutibus tantùm,quidquid exprimere volebant,significabant. Post tres dies venere quatuor viri regionis illius principes, vt Gamam salutarent, & classem nostram viderent. Erant autem hi paulo elegātius culti:quos Gama appositis epulis inuitauit, & vestibus sericis ornauit: quibus illi non mediocri lætitia se affectos esse demonstrarunt. Sed nec ab illis intelligi quidquam potuit,pèr quod nostri possent, quàm longe ab India,aut quàm prope essent, aliqua ratione suspicari. Vnus tamen malè arabicè dixit, ad regionem vnde paucis illis diebus venerat, naues eiusmodi formæ atque magnitudinis,qua nostras esse conspiciebat, frequenter appelli, quæ quidem nō erat ita magno interuallo ab eo portu disiuncta. Nostri cum id audirent,in spem venerunt,fore,vt intra breue temporis spatium Indiam aspicerent. Id monuit Gamam,vt illi fluuio,bonorum signorum nomen imponeret. Hîc autem columnā lapideam in ipsius fluminis ripa collocauit,in qua erat Crux cum Emmanuelis insignibus incisa. Hoc autem faciebat in portubus, quos ad Christiani nominis gloriam, & ad Regis clarißimi monimenta diutius conseruanda, magis opportunos iudicabat: & ad eam rem multæ columnæ eiusmodi fuerant nauibus illis impositæ. Terra vero illa, statuit,vt nomine Sancti Raphaëlis insignis esset. Hîc duos reliquit ex illis, quos diximus vitam exilio redemisse. Hîc postquam naues refecit, & infirmos curauit, sexto kalen. Martij anchoras moliri,antennas erigi,veláque fieri iubet. Kalendis autem Martij conspiciuntur à nostris quatuor insulæ,non ita lato mari à se inuicem distantes. Ex vna illarum Coëlius septem nauigia plenis velis inuecta ad nostros accedere conspicatus est. Qui illis vehebantur,cum prætoriam nauem ex vexillo,quod erat in summo malo alligatum,cognoscerent, ad eam proras detorquent,propiúsq; facti, magno clamore sublato nostros arabicè salutant. Ibi Gama Coëlium, quòd nauis illius esset aliarum minima,præcedere iubet,& ad eam insulam cursum dirigere, vnde nauigia soluisse conspexerat.

Præit ſenſim Coelius,& fundo prius diligēter explorato,reliquæ paulatim ſubſequuntur.Nauigia interim noſtras naues circunſiſtunt, & tibiarum concentu & alijs muſicis inſtrumentis noſtros oblectant, eisque de aduentu in illas oras maxima voce gratulantur.Homines autem erant colorati,ſpecie liberali prędi-ti,veſtibus bombycinis ornati:longiſsimis linteis auro intertextis & arcte compreſsis, vt ſpiris multifariam circunductis caput obtegerent, ornabantur.Erant præterea aduncis gladijs accincti, parmásq; brachijs inſertas geſtabant. Noſtras naues ingreſsi,noſtros arabice ſalutant.Qui linguam probe tenebant, benigne reſpondent.Gama dapes apponi iubet.Illi conuiuium non aſpernantur. Dum comedunt & bibunt,ſciſcitatur de illis Gama, quod eſſet illius inſulæ nomen, quæ gentis ratio & cultus,& quod iter inde in Indiam eſſet habendū. Reſpondent inſulę nomen eſſe Mozzambique:gentem eſſe ſimulachris deditam,magnam tamen inſulæ partem à mercatoribus Saracenis habitari: eſſe vero illam ſub imperio Regis Quiloæ,qui illi rectorem præfecerat hominem authoritate inſigni præditum:emporium vix aliud celebrius in regionibus illis reperiri. Inde enim naues in Arabiam,in Indiam,in multas pręterea orbis terrarum partes nauigare, & ex omnibus illis merces innumerabiles in eam conuehi. Præterea dicunt eſſe quandam in ea ora regionem,quam noſtri fuerant pręteruecti,quæ Zofala nominabatur,& auro plurimum abundaret.Poſtremò quantum ab ea inſula Calecutiū diſtaret, exponunt. Hoc audito noſtri manus in cœlum tendere,ſummas Deo gratias agere,ſeq; maxima ex parte laboribus perfunctos arbitrari. Inſula eſt illa in regione, quam appellabant olim Ægeſimbam. Diſtat enim ab æquinoctiali plaga decem & ſex gradibus,Auſtrum verſus.Incolę ſunt nigri: tellus propter paludes eſt parum ſalubris. Domos extruunt è terra, quas congeſtis paleis integunt.Propter tamē opportunitatem commercij,naues vndiq; ad illam rei gerendæ gratia commeabant. Arabes tunc plurimū in ea opibus & potentia florebant.Hi myoparonibus paruis vtebantur,eisq; ferreis clauis minime reuinctis, ſed palis teretibus per foramina vice clauorum adactis. Compages vero nauium funibus è palmarum folijs factis obturabant. Palmas autem appellāt arbores altiſsimas,folijs longiſsimis & acutiſsimis hirſutas, patulis frondibus circumquaque diffuſis vmbram gratiſsimam efficientes.nuces ferunt ingentis magnitudinis,quas noſtri Cocos nominant. Vtebantur in nauigando normis nauicularijs,quas nautæ Acus appellant.Quatū formam propter eos,qui à maritimis regionibus ſemoti ſunt, haud alienū arbitror explicare.Vaſculum eſt è ligno factum,planum atq; rotundum, altitudine duorū aut trium digitorum.In medio habet ſtylum prefixum in ſummo præacutum,aliquanto breuiorem, quàm ſit vaſculi ipſius altitudo. Regula deinde è ferro ſolertiſsime facta,tenuis & anguſta ad vaſculi modum dimenſa,ita tamē,vt diametri ipſius vaſculi longitudinem nō exæquet, inducitur. Styli vero cuſpis per medium huius regulæ, quod eſt inferius excauatum, & faſtigiatum ſuperius,

 immiſſa,

immiſſa, ita eam ſuſpenſam, paribusque momentis libratam cõtinet, vt vtrinq; angulos pares efficiat. Operculo deinde vitreo æneа virgula circundata firmato, ne poſsit regula excuti, & aliqua ex parte labare, contegitur. Cùm vero magnetis ea natura ſit, vt non modo ferrum ad ſe trahat, verùm etiam vna illius pars ad Septentriones aſpiret, altera in Auſtrum propendeat, naturámq; ſuam cum ferro communicet, efficitur, vt cùm regulæ huius caput ad eam magnetis partem, quæ ſpectat ad Septentriones, applicatum, attritúque illius exterſum fuerit, eandem in ſe vim concipiat: & cum ita ſuſpenſa extiterit, vt mobiliter in varias partes impelli poſsit, ſemper in Septentriones inſita propenſione referatur. Sic autem fiebat, vt nautæ hoc inſtrumento moniti, quanuis in profundo pelago verſarentur, & cœlum eſſet nubilum & caliginoſum, poſſent tamen ad Septentrionis ratione cursum dirigere. Hanc autem regulam, quia ad acus similitudinem proxime accedebat, acum nauicularíam appellabant. Deinde cũ facillimum ſit humanis ingenijs, addere ſemper aliquid ad ea, quæ ſunt ſolerter inuenta, aliam normæ rationem excogitarunt, qua poſſent exactius, quem curſum in nauigando tenerent, ratione perſpicere. E virgulis enim ferreis figuram efficiunt lateribus paribus, angulis imparibus, in rhombi ſpeciem deformatam. Huic vnam ex parte ſuperiore, alteram ex inferiore chartam orbiculatam adglutinant. Magnetis autem adiuncta vi, ſic figuram hanc temperant, vt vnus ex acutis angulis Septentrionem, alter Auſtrum reſpiciat: ex obtuſis verò vnus ad ortum Solis, alter ad Occaſum ſpectet. Diametri autem orbis huius longitudo figuræ longitudinem non excedit. Habet autem orbis hic in medio æneum vmbilicum affixum, ad eam formam factum, qua diximus regulę medium fabricatum fuiſſe. Per vmbilicum illud igitur ſtyli cuſpis immiſſa, orbem hunc ſuſpenſum continet, qui non modò regulæ illius, de qua diximus, vice fungitur, ſed omnes ventorum regiones, quorum flatibus nauis impellitur, in conſpectu proponit. In charta námq; ſuperiore Septentrio, & Auſter, & Oriens, & Occidens, & interiectæ inter hos terminos regiones exactiſsime deſcribuntur. Norma ad hunc modum conſtituta, hoc reſtabat incommodi, quòd opus erat, quoties nauis fluctibus agitata, vt fieri neceſſe eſt, in pupim, aut proram, aut in alterutrum latus inclinaret, vt illa in profundo ſubſidens adhæreſceret, neque motu libero in Septentriones dirigi poſſet. Ne autem hoc eueniret, fuit ſolertiſsime excogitatum. Nam vas ipſum paulo infra labrũ circulo æneo arctè conſtrigitur. Vtrinque autem ab eo circulo virgula calybea ducta, in foramen alterius circuli maioris & exterioris, modico interuallo ab interiore diſtantis, immittitur. Virgulæ vero binæ ita ſunt æquales & oppoſitæ, vt ſi ex vtraq; vna & perpetua fieret, circularis illius ſpatij diametrum contineret. Exterior autem circulus circa duas illas virgulas quaſi circum axem verſatur. Rurſus ab exteriore circulo aliæ binæ virgulæ pari interuallo ad ambitum alueoli cuiuſdam orbiculati, intra quem hæc machinatio continetur, ſimili ratione perducuntur.

Ita

Ita ſunt autem hæ virgulæ exteriores interioribus ex aduerſo conſtitutæ, vt ſi duæ tantùm ex illis quatuor directæ fierent, ſe ſe ad angulos rectos interſecarent. Cùm vero machinatio ex inferiore parte ænea & ponderoſa ſit, neq; fundum attingat vllum, ita vndique pellitur, vt medium locum teneat. Et cũ penſilis & mobilis exiſtat, pondere ſuo nixa ea ratione conſiſtit, vt quanuis maximi fluctus nauem iactent, ipſa ſemper ad libellã directa permaneat. Sic autem fit, vt nihil interueniat, quod normam ab eo motu, quo in Septentriones fertur, impedire queat. His normis ſolebant vti iam illo tempore Arabes illi, & chartis præterea, quibus maritimarum regionum ſitus, ſecundum deſcriptas in illis lineas, exploratè cognoſcerent. Quadrantibus etiam, Solis varias conuerſiones, & quantum quæq; regio ab æquinoctiali circulo diſtaret, obſeruabant. Tam multis denique erant ad nauigandum artibus inſtructi, vt non multum Luſitanis nautis de rerum maritimarum ſcientia & vſu cõcederent. Cum noſtris autem ideo iucunde fabulabantur, quòd crederent eos eſſe Mahumetanos ex illis, qui Mauritaniam tenebant. Illos autem Gama muneribus affectos, cum donis, quæ ad inſulæ rectorem illius nomine ferrent, dimiſit. Nomen autem rectoris erat Zacoëia. Hic cum à ſuis intellexiſſet, qua humanitate fuerant à noſtris accepti, muneráq; ſibi miſſa cõſpexit, ad officium ſuum pertinere exiſtimauit, noſtros inuiſere. Itaq; ſe continuo veſtibus ornauit, quæ erant aureis diſtinctæ floribus, gladiúmq; accinxit gemmis fulgentem, & eodem etiã gemmarum ſplendore cultum pugionem. Armatorum prçterea hominum caterua cinctus, in naues ire perrexit. Interim vero tibiarum & tympanorum concentibus omnia perſtrepebãt. Gama antequàm ille nauibus appropinquaret, ægrotos ab omnium conſpectu remoueri, & ſanos atq; valentes armari more noſtro iubet, & in ſummo nauis tabulato cõſiſtere. Is enim erat, qui nullam fidem ſaracenis habendam cenſeret, ſed diſsimulanter omnes inſidias, quæ fieri ab illis poſſent, præcauendas exiſtimaret. Ad latus deinde nauis acceſsit, vt Zacoëiam venientem exciperet. Conſcendit ille cũ ſuis: Gamam ſalutat. Ille viciſsim eum perbenigne complectitur. Aſsidunt omnes, & iucundiſsime ſermocinantur. Gama dapes apponi, & vinum infundi iubet. Illi vero ſatis hilari fronte comedunt, nec vlla Mahumetis ſuperſtitione impediũtur, quo minus pocula libenter exhauriant. Quærit deinde Zacoëia de noſtris, an eſſent Mauri, an Turcæ, non enim dubitabat, quin Mahumetis ſectam ſequerentur. Deinde, quibus armis in prælijs vti ſolerent. Poſtremò, an haberent aliquot legis Mahumetanæ libros. Se námq; illos libenter eſſe viſurum. Gama reſpondit, ſe ex vltima Solis occidentis regione ad eas oras acceſsiſſe: noſtros armis illis vti, quibus homines, qui eum ſepiebant, tectos animaduertebat. Vti præterea tormentis illis, quæ videbat, quibus nõ hominum tantùm acies profligari, verùm & arces munitiſsimæ diſturbari atq; diſijci poſſent. Libros autem legis, quam obſeruabant, ſe libenter oſtenſurum, poſtquam aliquot dies à labore conquieſceret. Sibi eſſe iter

in Indiam. Proinde illum orare, vt ſibi daret aliquot homines nauigandi peritos, quorum ductu poſſet Calecutium peruenire. Quod ſi faceret, operam ſe daturum, ne vnquam illum collati beneficij pœniteret. Id Zacoëia ſe facturum pollicetur. Poſtridie verò Gamam rurſus inuiſit, duóſque magiſtros adduxit, cum quibus Gama certo auri pondere depactus eſt, vt eum Calecutium perducerent. Hoc interim tempore donis vltro citróque miſsis, ſic videbatur eſſe familiaritas conſtituta, vt nihil interuenire poſſe crederetur, quod eam turbaret. Sed accidit, vt Zacoëia perciperet, Gamam & comites illius Chriſtianos eſſe. Quo audito, omnis illa amicitia fuit in acerbum odium conuerſa. Cœpit igitur continuo inſidias machinari, exitiúmque moliri, omnibúſque modis excogitare, qua ratione poſset naues aut capere, aut incendere. Noſtris interim omnia maligne præberi, pretium augeri, ſeditiones præterea ab incolis contra noſtros temerè concitari. Poſtremò vnus ex magiſtris, quos Zacoëia adduxerat, Gamæ inſidias à Zacoëia comparatas indicauit. Alter enim in terram reuerſus, nunquam ſe rurſus in noſtrorum conſpectum dare voluerat. Acceſsit, quòd cum aliqui ex noſtris aquatum atque lignatum abſuiſſent, ſeptem nauigia in illos inuecta ſunt, quibus vt ſubſidio occurrerent noſtri, impetum in illa faciunt, eáque frequentibus pilis diſijciunt. Quo facto noſtri ſe confeſtim in inſulam, quæ inde aberat quatuor paſſuum millia, conferunt. Inde aliam inſulam nomine Quiloam petunt. Sed cùm vento deficiente progredi non poſſent, aduerſa quędam tempeſtas eos retrocedere compulit. Eandémq; igitur inſulam rurſus petunt, in quam ſe inſidiarũ metu contulerant. Illuc accurrit Arabs quidam cum paruo filio, Gamámq; obſecrauit, vt illos in nauem reciperet, vt poſſent in aliquem locum deſcendere, vnde facilius Mecham, quæ erat illius patria, reuerteretur. Quæſiuit ab illo Gama, quam artem coleret. Nauticam reſpondit. Hoc audito, illum libentiſsime recepit, duobúſque illis magiſtris ſe curſum poſſe conficere putauit. Abduxerat præterea per vim in ſeditione quadam, quæ fuerat à Mozambiquenſibus contra noſtros excitata, Paulus gama hominem, vt videbatur, minime nauticæ artis imperitum. Eo vero tempore noſtris non erãt niſi tantùm tres naues. Quarta enim, conſumpto iam omni commeatu, fuerat iuſſu Gamæ multis ante diebus incenſa. Inde igitur cùm primum ſecundus ventus flare cœpit, anchoris ſolutis vela faciunt, & Quiloam contendunt: eo tamen naues appellere non potuerunt, vel ventis ab inſula repulſi, vel curſus errore decepti, vel Mozambiquenſis magiſtri, qui de eorum interitu cogitare cœpit, fraudibus in alium curſum deducti. Ab eodẽ autem magiſtro moniti ſunt, vt Mombazam ſe conferrent. Quod vt facilius perſuaderet, fingebat magnam illius ciuitatis partem à Chriſtianis habitari, nec vllum locum magis opportunum curandis atq; reficiendis ægrotis poſſe reperiri. Iam eo tempore bona pars eorum, qui cum Gama conſcenderant, varijs morbis conſumpta fuerat, & qui euaſerant, erant graui inualetudine debilitati. Eſt autẽ vrbs illa ſita intra ſinum

quendam

quendam in rupe præcelsa & edita. Fluctus eum se ab introitu sinus incitant, in aduersam frontem vrbis incurrunt. Inde deducti, introrsus penetrant, & vtrumque latus vrbis alluunt, ita, vt peninsulam efficiant. Habebat autem in portu vrbs arcem munitissimam, armis & telis varijsque tormentis refertam, firmissimisque præsidijs, atque singulari vigilantia defensam. Tellus abundat fructibus, & oleribus, & frugibus, & pecorum & armentorum gregibus, & aquis dulcibus. Vtitur præterea mira cœli temperie. Homines viuunt admodum laute, & domos more nostro ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Huc igitur Gama se ea mente contulit; vt aliquot diebus in portu consisteret, vsque eo, dum ægrotos recentibus terræ fructibus recrearet. Vix anchoras nautæ demiserant, cùm cernunt actuariam ad prætoriam nauem accedere. In ea vehebantur centum homines Turcarum more vestiti, & gladijs & scuris armati, inter quos, quatuor specie dignitatis, & cultu corporis excellere videbantur. Cum omnes vellent in nauem ascendere, Gama omnes ascensu prohibuit, præter illos quatuor, quos tamen arma prius deponere iussit. Illi nauem ingressi, Ducis prudentiam laudant, quòd non sineret homines ignotos ad se cum armis venire. Cum eos Gama liberaliter inuitaret, epulati sunt, multisque amoris signis nostros ad se allicere contendunt. Aiunt postremò, Mombazæ Regem factum fuisse illis proximis diebus de illorum aduentu certiorem, esseque amicitiæ cum illis iungendæ cupidissimum. Gama similiter responsum dedit egregiæ voluntatis & officij plenissimum. Postridie misit Rex nuncios, qui Gamam nomine illius salutarent, muneraque deferrent, ad reficiendos ex iactatione milites accommodata. Aiunt deinde regionem illam esse opulentissimam, earúmque rerum omnium plenissimam, quarum gratia multi in Indiam nauigabant. Regem adeo esse in illos voluntate propensum, vt nihil esset tam difficile, quod non se eorum gratia facturum polliceretur. Proinde Gamam orare, vt propius vrbem accederet, & in intimum portus sinum penetraret, vt posset à Rege, qui eum inuisere cupiebat, facilius conueniri. Quod se Gama facturum ostendit, & quasi voluntatis suæ obsides, duos ex illis exulibus, de quibus supra dictum est, ad Regem misit. Rex læta & hilari fronte exules accepit, imperauitque domesticis suis, vt illis vrbis situm & pulchritudinem demonstrarent. Vbi vero reuersi sunt, Rex multa aromatum genera, quæ ex India deportari solent, illis ostentat, & quantulum visum est donat, vt Gamæ monstrare possent, & admonere, quanto esset vtilius apud Regem amicum rem gerere, quam vitam tam periculosæ nauigationi committere. Cum his mandatis redeunt exules in classem. Gama mirifice lætatus est, & postridie anchoras tolli iubet, & naues prope vrbem constitui. Cum vero illius nauis æstus incitati vi celerius, quàm commodum esset, inueheretur, timens ille, ne in vadum incideret, in

quo posset affligi, vela contrahere, & anchoras demittere confestim iussit, idémque vt in reliquis nauibus sine vlla mora fieret imperauit. Quo facto, Mozambiquenses gubernatores metu repentino perculsi, se præcipites in mare deijciunt, & ad lintres quasdam, quæ non procul aberant, nando confugiunt. Cum enim viderent tam præter eorum opinionem anchoras iaci, suspicati sunt, esse iam factum proditionis indicium. Vt enim statim compertum est, Mombazæ Rex per eos, quos tanquam nuncios frequenter in naues mittebat, cum illis pactus fuerat, vt nostros in locum inducerent, vbi naues vel allîdi, vel capi facillime possent. At Gama magnis vocibus ad eos, qui in lintribus erant, inclamauit, vt sibi suos gubernatores redderent: at illi clamores illius aspernati, gubernatores in terram exposuerunt. Hîc Gama cum & coniectura, & aliquo etiam Arabis gubernatoris indicio, & multis præterea signis perspexisset, è quanto periculo fuisset auxilio diuino leberatus, manus in cœlum sustulit. Rex deinde homines magno cum silentio schaphis & lintribus submittebat, qui securibus anchoralia nocte præciderent. Quod nisi fuisset à nostris singulari Gamæ industria vigilatum, & insidijs scelerati illius Regis occursum, nostri in summum vitæ discrimen incidissent. Inde post duos dies (citius enim se expedire non potuerunt) vela faciunt, & cursum Melindem versus instituunt. In via nauem Saracenorum capiunt, ex quibus Gama quatuordecim tantùm vinctos habere voluit, reliquos autem missos fecit. Cum vero intellexisset, vnum ex illis esse illorum patronum, qui præ se hominis authoritate grauis speciem ferebat, multa de illo quæsiuit: ad quæ omnia, vt vir prudens, vere & considerate respondit, & de institutæ nauigationis ratione sapienter admonuit. Naues ad hunc modum nauigantes, die qua exsurrectio CHRISTI in omni Christiana rep. cum ingenti lætitia celebratur, Melindem appulsæ sunt. Vrbs est in planicie sita. Cingitur autem vndique multiplici hortorum viriditate. Abundat multis arboribus, in primis autem citreis malis, è quarum floribus odores suauissimi admodum longe diffunduntur. Regio est fertilis & opima, neque gregibus tantùm, sed omni genere animantium, quæ venatu & aucupio ad cibum capi solent, abundat. Ædes sunt è quadro lapide constructæ, tectorijs, & cœnaculis, & laquearibus eleganter ornatæ. Gens colit simulacra deorum, quos peculiari superstitione sanctos habet. homines sunt atro colore, capillo crispo, habitu tamen corporis non deformi. Capita gestant spiris lintearum vestium multiplicibus inuoluta. Reliquum corpus vmbilico tenus nudum relinquunt. Inde vero vestes quasdam sericas, aut bombycinas ad media crura demittunt. Vtuntur in bello gladijs aduncis, & parmis, & hastis, & arcubus, & sagittis. Opinione virtutis militaris incredibiliter efferuntur. Statio naualis non est vrbi propinqua. est enim ora rupibus cincta, & procellis atque tempestatibus frequenter obnoxia. Id coëgit

Melinde Ciuitas

Gamam

Gamam in anchoris paulo longius ab vrbe consistere. Cùm vero Saracenus, quem Gama ceperat, intellexisset illum propter Mombazæ periculum Regi Melindensi diffidere, vt se ad Regem mitteret, animúmq; illius exploraret, hortatus est. Dixit præterea esse in illo portu quatuor naues ex India, vectores autem Christianos esse ex illis, qui Indiam incolūt, qui fortasse, rebus iam ex animi sententia gestis, domum redire properarent. Horum autem comitatu nauigationem fore multo faciliorem. Gama etsi fidem illi non habebat, animaduertens tamen quàm paruo periculo illa salutis via tentaretur, hominem in paruula quadam insula vrbi opposita constitui iubet, qui inde lintre sibi ex vrbe missa transuectus, ad Regem deducitur, eique mores nostræ gentis laudat, humanitatem atque fidem extollit: ducem cum reliquis omnibus amicitiam illius vehementer expetere: valdeque ad dignitatem suam pertinere confirmat, hominibus nostris amicitiæ fœdere coniungi. Rex erat grandis admodum natu, & miti clementique natura præditus. Misit igitur ex suis domesticis, qui Gamam nomine illius salutarent, muneráque deferrent ex ijs, quæ ad victum erant necessaria, arietes nempe, & fructuum varia genera. Gama vicissim eum donis alijs remunerauit, & in eo pugnauit, ne vllo humanitatis officio ab eo vinceretur. Deinde naues propius terram constitui iubet, & Christianos Indos appellat, qui ex nostrorum aspectu voluptatem incredibilem perceperunt, eósque de multis rebus admonuerunt, quæ valde ad salutis custodiam & nauigationis securitatem pertinebant. Rex cùm valde cuperet naues nostras aspicere, id morbo atque senio præpeditus assequi non potuit. Filius, qui iam vice illius imperium administrabat, ad naues magna hominum nobilium caterua stipatus accessit. Erat autem regio cultu satis eleganter indutus. Omnia vero in illius comitatu tibiarum concentu, & tympanorum vocibus personabant. Gama vt illum honorificentius exciperet, in scapham descendit. At is vix ad scapham peruenerat, cùm saltu se in illam coniecit, & arctissimè Gamam, quasi hominem vetusta consuetudine, & familiaritate coniunctum, amplexatus est. Sedentes deinde iucundissime fabulantur. In omni autem sermone Princeps ille non hominis barbari specimen dabat, sed ingenium & prudentiam eo loco dignam præ se ferebat. Gamam autem cum admiratione quadam intuebatur, & nauium formam considerabat, & multis signis, quàm bene esset in nostros animatus, ostendebat. Tum Gama Saracenos omnes, quos ceperat, illi donauit: quod quidem ille in loco beneficij ingentis accepit. A Gama deinde postulauit, vt patrem illius inuisere dignaretur, se interim filios suos obsides in nauibus relicturum. Negauit Gama id sibi licere. Flagitauit deinde, vt saltem duos ex suo comitatu secum abire permitteret. Quod facile impetrauit. Postridie Gama propius vrbem, scapha inuectus, accessit, vt vrbis pulchritudinem perspiceret,

Vbi rurſus illum Princeps inuiſit, nullúmque officium prætermiſit, quo poſſet voluntatem in noſtros egregiam ſignificare. Poſtremò optimum gubernatorem illi conceſsit, qui erat ex ea Indiæ parte, quam fluuius Indus interfluit, oriundus. Accepit deinde à Gama fidem, vt cum rediret in Portugaliam, eò tranſiret. Velle namque ſe legatum in Portugaliam mittere, vt amicitiam cum Rege clariſsimo fœdere ſanctiſsimo confirmaret. Soluit inde Gama. x. kalen. Maij. Quanquam autem noſtri Orientem verſus nauigarent, curſum tamen ad Septentrionem inflectebant. Intra paucos autem dies, regionem circulo æquinoctiali ſubiectam peragrant, atque rurſus ſydera, quæ tam multos menſes latuerant, cum voluptate conſpiciunt, Vrſam maiorem & minorem, & Oriona, & reliqua, quæ circa polum Arcticum exiguum orbem conficiunt, oculis vſurpant. Pelagus deinde maximum, cuius intimo receſſu Septentrionem verſus multæ Æthiopiæ, & Arabiæ, & Caramaniæ partes alluuntur, tempeſtate admodum ſecunda tranſmittunt. Tandem. xiij. kalen. Iunij terram editam & excelſam contuentur, quam gubernator propter offuſam caliginem non agnouit. Poſt duos autem dies, montes Calecutio vicinos aſpexit. Itaque ad Gamam accurrens, tam fauſti nuncij præmium flagitauit. Quod ille non modò cumulatè præſtitit, verùm DEO ſummas gratias egit, & vinctos è vinculis expeditos in gratiam recepit: tantáque lætitia affectus eſt, vt videretur iam fructus laborum omnium, quos in tam longa & difficili nauigatione pertulerat, excepiſſe. Eodem die noſtri in loco, qui aberat Calecutio duo paſſuum millia, conſtitere. Eos multi continuo lembi circunſiſtunt. Multa quærunt, multa etiam reſpondere coguntur. In primis percontatur ab illis Gama per interpretes, vbi Rex eo ſe tempore contineret. Deinde vnum exulem in vrbem miſit. Vix exul terram attigerat, cùm innumerabilis turba confluit, vt hominem habitu & cultu prorſus ignoto conſpiciat, & interroget, vnde venerit, quæ illi patria ſit, quid quærat, aut qua tempeſtate delatus ad eas oras acceſſerit. Sed nec is eos intelligebat, nec illi linguam illius nouerant. Is autem circunfuſa multitudine oppreſſus, quaſi in ſalo fluctuabat, & modò in hanc, modò in illam partem iactabatur, donec caſu in duos mercatores Tunete oriundos impulſus fuit. Hi cum ex habitu Hiſpanum eſſe cognouiſſent, admirati ſunt. Vnus ex illis, Monzaida nomine, eum Hiſpanis verbis interrogat, ex qua Hiſpaniæ regione eſſet. E Portugalia reſpondit. Quo audito, Monzaida domum illum inuitat, & cibo potúque reficit: docétque ſibi fuiſſe magnum cum Portugalenſibus vſum eo tempore, quo Ioannes Rex Tunetem ſuos mittebat, vt inde aſportarét multa, quæ erant ad armamentaria illius valde neceſſaria: in quibus rebus comparandis ſe egregiam illis operam dediſſe. Poſtulátque, vt ſe ad Nauarchum deducat. Itaq; pergunt ambo continuo in nauim. Monzaida Gamam Hiſpanice ſalutat; Gama viciſsim illum

illum benigne accipit. Multis inde verbis vltro citroque habitis, Gamam de multis rebus admonuit, & ad omnia quæ ille quærebat, ita respondit, vt facile posset intelligi, illum & prudentem & curiosum esse. Postremo dixit, si quid esset, in quo opera sua vti Gama vellet, se officio probi viri minime defuturum. Ostendit præterea fore, vt aduentus nostrorum esset Calecutij Regi gratißimus. illum namque valde gentium externarum commercio delectari. Nam quanuis imperium illius esset latum, & multi Reges illi parerent, opes tamen illius magis portorijs, quàm fructuum vectigalibus contineri. Postridie Gama duos ex suo comitatu cum Monzaida ad Regem misit, qui quidem eo tempore in oppido nomine Pandarane, quod inde aberat duo passuū millia, considebat. Illi postquam admißi fuere, dicunt Portugaliæ Regem fama dignitatis & amplitudinis illius, quæ per orbem terrarum late vagabatur, commotum, eò vnum ex suis ducibus misisse, qui cum illo sempiternum amicitiæ fœdus nomine illius percuteret, fidémque daret, se gratia illius omnia, quæ is vellet, libentißime facturum. Ipsúmque ducem à Rege petere, vt faciat sibi potestatem ad illum adeundi. Respondit Rex, sibi valde gratum esse Lusitani ducis aduentum, neque se vllo modo commissurum, vt voluntatem in se clarißimi Regis aspernaretur. Séque operam daturum, vt breui à Duce nostro conueniri posset. Interim vero illum admonebat, vt Pandaranem versus classem deduci iuberet. Portum enim illum in quo consistebat, esse eo anni tempore valde periculosum & infestum. Vt autem id commodius fieri posset, ad illum gubernatorem maris illius valde peritum misit. Deinde post aliquot dies venit ad Gamam vir quidam primarius, qui ius illi genti dicebat. Appellant illi hunc magistratum, Catualem. Hunc autem miserat Rex, vt ad se Gamam honorificentißime deduceret. Gama clasi Paulum Gamam fratrem suum interim præfecit, eidémque & Nicolao Coëlio imperauit, vt siquid sibi secùs eueniret, quàm commodum esset, de illo curam abijcerent, & in patriam continuo cum nauigationis exploratę nuncio remearent. Nec enim conuenire, vt dum ei frustra opem afferre contenderent, omnes occumberent, & tanti laboris fructus interiret: se non posse Regis illius congressum vitare, si facere vellet, id quod sibi ab Emmanuele præscriptum fuerat. Nec se periculum vitæ defugere, dum modo morte sua posset eam, quam debebat, operam & Regi & reip. nauare. Ne autem naues sine præsidio necessario remanerent, duodecim tantùm homines sibi comites adiunxit. Cum verò primum terram attigit, fuit Catualis iussu lectica sublatus: Catualis alia lectica ferebatur, reliqui pedibus iter faciebant. Magna turba nobilium hominum, quos illi Naires appellant, eos vndique sepiebant. Deinde peruentum est ad oppidum, vnde postquam commode pransi sunt, lembos ad eam rem paratos ingrediuntur, secundóque flumine nauigantes, ad locum perueniunt, in quo magna hominum multitudo eos cum alijs lecticis expectabat. Inde fuerunt nostri à Catuale

in

in templum apud illos sanctißimum deducti : quod quidem Gama, eo quod audierat, bonam partem regionis illius ab hominibus Christianis habitari, esse Christianorum arbitratus est. Confirmauit autem magis illam opinionem, & templi magnificentia, & ædiũ amplitudo, multáq; signa rerum, quę non multum à nostrorum templorum religione abhorrere in principio videbantur. Per templi ostiũ ingreßis occurrunt quatuor viri à capite ad vmbilicũ nudi, deinde ad genua vestibus bombycinis accincti. Quilibet eorum terna fila à dextro humero ad sinistrum latus demissa, & sub brachio sinistro cõplicata gestabat. Hi nostros aquis lustralibus aspergunt: porrigunt deinde cuilibet pulueres è ligno optimi odoris contuso, quibus frontes consignarent. Templi parietes erãt multis imaginibus depictis ornati. In medio templi erat sacellum editum, forma rotundum, ad quod per multos gradus ascendebatur. Ostium erat ex ære factũ, & valde angustum. Intra sacellum erat signum in aduerso pariete locatum, cuius formam nostri ptopter loci obscuritatem aspicere nequiuerunt. Erat enim locus ita ab omni solis radio seclusus, vt vix aliquis malignæ lucis splendor in eum penetraret. Nostris autem aditus in illud minime cõcessus fuit: solis enim æditius atque sacerdotibus patebat. At illi quatuor æditui propius accedentes, digito in imaginem intento, bis Mariam inclamant. Catualis cum reliquis qui eum sequebantur, se repente in terrã proni manibus extensis abijciunt. Deinde surgunt, & more suo precationem peragunt. Nostri suspicati sunt, opem sanctißimæ Virginis implorari, genibusque flexis, pacem à Deo exposcunt, Virginemque Dei matrem more nostris vsitato venerantur. Inde profecti, aliud eadem magnificentia templum adeunt, atque tandem in Regias ædes tendunt. Tanta porro hominum multitudo conueniebat, vt nisi Naires, qui nostros armati & instructi præcedebant & sequebantur, viam districtis gladijs aperuissent, nostris aditus ad Regem patere minime potuisset. Interim omnia tibiarum sonitu, & tubarum clangore perstrepebant. Postquam ad Regiæ vestibulum peruentum est, Dynastę, quos illi Caimaës appellant, Gamę obuiam prodiere. At vbi domui, in qua Rex eum expectabat, appropinquauit, homo grandis natu, bombycina veste ab humeris ad talos vsque demissa cultus, ex ea domo egressus, Gamam complexus est. Is erat Brachmanarum magister, plurimúmque apud Regem authoritate poterat. Reliquis autem primũ intromißis, ipse postremo cum Gama, quem dextera tenebat, subsequutus fuit. Domus erat satis ampla, sellas complures è lingno singulari opere factas, parietibus coniunctas habebat, ita tamen, vt aliæ super alias ad theatri similitudinem extárent & eminerent. Pauimentum erat sericis vestibus instratum: similiter & parietes aulæis sericis auro intertextis obducti. Rex in lecto pulcherrimę ornato & instrato decumbebat, & pileum bombycinum auro atque gemmis distinctum capite gestabat: vestéque bombycina, multis aureis fibulis secundũ pectus stricta, tegebatur. Ex auribus ingentis pretij monilia pendebant:

Ex

Ex annulis manuum atque pedum eximius gemmarum fulgor emicabat. Rex erat procero corpore & facie liberali, & qui facile maiestatem Regiam specie repræsentaret. Gama illum more nostro vt Regem salutauit. Ille Gamam ad se propius accedere iussit, atque vt in sella proxima sederet præcepit. Reliquis deinde Lusitanis, vt sederent, imperauit. Aquam deinde ad lauandas & refrigerandas manus afferri, variósque fructus importari iussit, vt nostri possent à labore atque lassitudine recreari. Postremò Gamam de legatione, quam ad illum nomine Regis Emmanuelis afferebat, diligenter inquirit. Negauit Gama moris esse Lusitanorum, Regis sui mandata, quæ erant solis Regibus exponenda, in hominum turba proferre. Proinde si vellet, vt is officio suo fungeretur, conuentum illum vitaret, & cũ paucis, quibus arcana sua credere soleret, eum audiret. Rex vt postulato satisfaceret, illum in aliud cubiculum multo pulchrius ornatum secedere iussit, & eum continuo cum magistro Brachmanarum, & paucis admodum præterea sequutus est. Tunc Gama orationẽ habuit, cuius hæc summa fuit. Emmanuelem Portugaliæ Regem esse principem virtute & dignitate præcellentem, rerúmque maximarum cupidum, & studio multa cognoscendi flagrantem. Sic autem esse animatum, vt arbitraretur, esse se cum Regibus, qui dignitate & amplitudine multum excellerent, fœdere cõiunctum. Nihil enim esse ad voluntates conglutinandas similitudine virtutis efficacius: maxime vero id in Regibus apparere, quorum dignitas proxime ad diuinam accederet. Proinde cum sæpius accepisset de Indię magnitudine, & simul ex fama, quę per orbem terrarum summa cum admiratione hominum volitaret, intellexisset, imperium Calecutij esse latissimum, Regemq; illius non magis opibus & imperio, quàm Regiæ dignitatis amplitudine florentem, desiderio amicitiæ illius flagrare cœpisse. Ea vero cupiditate ductum, misisse, qui nomine illius à Calecutij Rege postularet, vt fœdus & amicitiam illius tanti faceret, quanti ille voluntatem ipsius esset facturus, si cum illo amicitiam firmare vellet. Præterea se non dubitare, præter dignitatem fœderis illius, fore, vt multiplex vtilitas ex ea coniunctione vtriusq; regno & imperio proueniret. Habere autem se literas Emmanuelis, quibus certus esse posset, ea, quæ ab illo dicebantur, esse verissima. Ad hæc Rex paucis respondit, sibi tam excellentis principis coniunctionem fore gratissimam, omniáq; se libenter esse facturum, quibus posset intelligi, se Regem Emmanuelem in loco fratris habiturum. Hæc vbi dixit, Catuali negotium dedit, vt Gamam domum, in qua erat diuersaturus, statim deduceret, & reliquos etiam apud hospites collocaret. Gama triduo se domi continuit. Sed antequam ea, quæ sequuta deinde sunt, exponam, non erit alienum, de regionis illius situ, & de gentium moribus & institutis pauca dicere.

Liber

¶ Liber ſecundus.

INDIA EST OMNIS REgio, quæ ab Occaſu, Paropamiſſadarum, & Arachoſiæ, & Gedroſiæ finibus terminatur: ab Ortu vero cũ Sinarũ extremis limitibus coniungitur. A Septentrione autem Imao monte, qui eſt pars Caucaſi, definitur: ab Auſtro, Oceano Indico alluitur. Ea tamen in duas partes diuiditur. Vna eſt intra Gangem, quæ ijs ex occaſu finibus, qui dicti ſunt, incipiens, ad Gangem vſq; protenditur. Altera, quæ vltra Gangem ad Sinarum fines excurrit. Noſtri tamen anguſtius interdum Indiæ nomen vſurpãt. Appellant enim Indiam, omnem regionẽ, quæ duobus maximis fluuijs, Indo atq; Gange, continetur. Hæc autem vniuerſa regio, Indoſtam ab accolis appellatur. Indus ab Occaſu, Ganges ab Ortu fluit: vterq; pari propemodum à Septentrione interuallo ab Imao exoritur. Inde autẽ præcipites magno impetu feruntur, varijſq; flexibus multas regiones interfluũt, multiſq; fluminibus vndiq; in illos influentibus augentur, vſq; adeo, vt cum prope Oceanum ſunt, naues valde magnas aluei profunditate ſuſtineant. Vterq; autẽ cum in Oceanum influit, ingentem ſinũ efficit. Inde terra in Auſtrum magna ſpatij longinquitate procurrit, ita tamen, vt aliquando finibus arctius anguſtetur, aliquando rurſus laxata liberius dilatetur. In promontorium tandem, quem Indi appellant Comorim, definit: in cuius fine angulus acutus efficitur. Patet autem hæc regio ab oſtio Indi fluminis vſque ad dicti promontorij finem in longitudinem circiter. D.CCCC. paſſuum millia. Latitudo inter oſtia horum fluminum duorum, eſt circiter. D.CCC. millia paſſuum, quæ deinde paulatim anguſtatur. Promontorij angulus extremus, qui, vt dictum eſt, ad Auſtrum ſpectat, ex Septentrionali parte ab æquinoctiali regione gradibus quinque diſtat: quod ſpatium circiter paſſuum tria millia, &. cccc. conficit. Oras autem maritimas huius regionis, ſiue quæ ad Occaſum, ſiue quæ ad Ortum pertinẽt, quas Oceanus alluit, multæ & variæ nationes incolunt. Illam tamẽ regionem, quæ ad occaſum Solis ſpectat, eo tempore quo noſtri in illas oras appulſi ſunt, maxima ex parte gens, quam Malabares appellant, occupabat. Eam vero multi Reguli poſſidebant: quibus tamen omnibus ferme Calecutij Rex imperitabat, & tributa ab omnibus exigebat. Neque tamen tantùm regionis amplitudine, quantùm portorijs opes ſuas auxerat. Erat enim tunc illud emporium Indiæ celeberrimum, ad quod mercatores vndique confluebant. Abundabat regio multis mercibus, partim natiuis, partim ex varijs regionibus importatis. Gens eſt falſorum deorum ſuperſtitione miſerrime conflictata. Templa habent quamplurima. Maximo in honore habent ſacerdotes, quos appellant Brachmanas, penes quos arbitrantur eſſe rerum diuinarum &

humanarum

humanarum ſcientiam. Reges nulli fiunt, qui non ſint prius eorum diſciplinis imbuti. Tempore belli ſecurè poſſunt Brachmanæ vltro citroq; commeare. Inexpiabile namque ſcelus exiſtimatur, illos ſecùs, quàm poſtulat opinio ſanctitatis, attingere. Terna filia ab humero dextero in latus ſiniſtrum gerunt, vt deſignent trinam in natura diuina rationem. Credunt, Deum in ſpecie humana latentem terras luſtrauiſſe, vt humanum genus à peſte ſempiterna redimeret. Hæc quidem, vt veriſsimile eſt, à Chriſtianis antiquiſsimis acceperunt. Artes Mathematicas & Philoſophiam colunt. Religionem ſingulari artificio ſimulant, & in ſpecie fictę pietatis fraudes inſignes in omni vita ſuſcipiunt. Reliqui Malabares, eorum doctrinis inſtituti, portenta venerãtur. Vndecimo kalen. Septembris ſacrum ſolenne fit, in quo pueri arcubus armati, in ſodales per ludum ſagittas leuiſsimas emittunt. Deinde ij, qui ętate magis prouecti ſunt, ſimiliter tela conijciunt, quibus multi grauiſsime ſauciati moriuntur. Cum ijs, qui ad hunc modum è vita diſcedunt, præclare actum putant. Hos enim cenſent in cœlum, vt cũ dijs æuum exigant, immigrare. Multa ſunt apud illos anniuerſaria ſacra, in quibus quidam varijs ſibi modis in maximo hominum cõuentu & celebritate vitam exhauriunt. Annum à Septembri menſe inchoant, ſed diem certum, vnde menſem incipiant, non habent. Aſtrologos & augures primùm conſulunt, & ab hora, quam illi fauſtam atq; felicem fore prænunciãt, anni principium auſpicantur. Qui iam decimum quintum annum exceſſere, faciem eo die inuolvunt, & oculos obtegunt, ne quidquam aſpiciant. Deinde à pueris in fana deducuntur, in quibus varia deorum ſigna ſunt. Ibi detractis oculorum inuolucris, aſpectum in res oppoſitas repente conijciunt. Quod ſi ſimulachrum dei illius, quem præcipuè colunt, ante res alias contuentur, illum annum ſibi fauſtum fore confidunt. Nobilibus ſunt interdicta matrimonia, ne quidquã ſit illis impedimento, quo minus perpetuo ſe in armis exerceant. Habet autem quilibet eorum amicas ordinis eiuſdem complures. Nefas enim eſt illis, mulieri, quæ non fuerit nobilis, commiſceri. Similiter & illæ tot amatores habent, quot habere volunt, dummodo nobiles ſint. Nulla eſt inter illos æmulatio: ſed alij alijs per vices ſine vllo diſsidio aut obtrectatione ſuccedunt. Si vero aliquis mulieri coniungitur, quæ nobilis non ſit, aliorum nobilium gladijs conciditur. Similiter & mulieres, quæ eam legem tranſiliunt, idem ſupplicium ſubeunt. Teſtamento filios hæredes non inſtituunt, eo quòd ignorent, an ſint ab illis progeniti. Eorum autem loco ſororum filios ſibi hæredes aſciſcunt. Regum ſtipendio nutriuntur, & pro eorum ſtatu intrepide ſe ſe in quoduis vitæ diſcrimen inijciunt. Vmbilico tenus nudi ambulant. Inde vſque ad tibias demiſsis veſtibus integuntur. Armis in bello vti non poſſunt, antequam Reges, apud quos ſacramento dicunt, eos militaribus ornamentis afficiant. A pueris arma tractare condiſcunt: magiſtros, à quibus militarem diſciplinam accepere, ſumma obſeruantia colunt atque venerantur.

Sunt

Sunt in armis ſtrenui, plurimúmq; celeritate valent. Si vir ignobilis eos attingit, nobilitatem contaminari, genúsq; pollui cenſent, & tam inſignem iniuriam illata cæde miſeris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciſcuntur. Idcirco qui nobiles non ſunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles vero cùm eos aduentare ex vocibus illorum præſentiunt, eos deflectere de via iubent: & ſic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculæ ſempiternæ periculũ depellant. Illic neque nobilitatem obſcurari flagitijs, neq; generis obſcuritatem illuſtrari virtutibus conceſſum eſt: ſed omnibus eſt illa conditio neceſſario ſubeunda, in qua maiores illorum verſati ſunt. Artificum genera ita ſunt diſtincta, vt non ſit inter diſsimiles vllum ius connubij. Nec enim licet ſartoris filijs ſutoris filias ducere, neq; aliam artem, niſi eam, qua pater illius victum cõparauit, addiſcere: & ſic in reliquis artibus ſummo ſtudio retinendis, eadem à maioribus tradita diſciplina conſeruatur. Eſt genus deuotionis, quo inter ſe alij alijs interdũ fœdere coniunguntur, quo ſe execratione deuinciunt, ſi vno per iniuriam occiſo, reliqui omnes non in illo vindicando mortem oppetierint. Hac ratione fit, vt non modò cùm Reges interimuntur, ſed cum ſocij vita priuantur, ij, qui ſuperſtites ſunt, humanitatis obliti, in gladios irruant, per omnes flammas currant, nulliſque armatorum preſidijs exterreri poſsint, quo minus necem ijs, qui ſocios interfecerunt, afferre conentur, vſque eo, dum ipſi varijs cædibus abſumantur. In ſcribendo neq; charta vtuntur, neque papyro, ſed ſtylo in folijs arborum ſylueſtrium, quas propter nonnullam ſimilitudinem palmas appellant, literas exarant. Multorum vero ſeculorũ memoriam libris ad hunc modũ factis diutiſsime conſeruant. Multa eiuſmodi folia ita præcîdunt, vt omnia longitudine paria ſint: in quibus annales & res hiſtoria dignas literis mandant. Foliorũ vero extremitates perforãt: ijs autem cõpingendis duo ligna complanata, & ad eum modum perforata coniungunt. Tum folijs ordine compoſitis, & lignis extrinſecus adiectis, vtrinque per foramina funiculos immittunt, & omnia complicãt, & arcte deuinciunt: & quod, poſt ita compactum volumen, funiculorum vtrinque ſuperfluit, circa illud inuolvunt, & illud nodis aſtringunt. Quoties autem legere volunt, nodos laxant, & folia rurſus explicãt. Multa dici præterea poſſunt de eorum moribus, quæ tamen ad alia neceſſario properantibus omittenda ſunt. Calecutium eſt in medio ferme illius oræ, quam paulo ante deſcripſimus, nõ procul à mari ſitum. Portus, vbi naues tutò poſsint conſiſtere, non eſt vrbi coniunctus. Vrbs ipſa ingens eſt. Ædes non ſunt continuæ, ſed diſcretæ, magniſque hortis & viridarijs latiſsimum ſpatium occupãt. Ædes Regiæ ſolùm ex lapide ſtructæ ſunt: reliquis per leges minime licet ædificare magnifice, quanuis ditiſsimi ſunt. Tellus eſt fertilis & abundans rebus omnibus, quæ ad victum requiruntur. Rex eo tempore omnibus illius regionis regibus & potentia & opibus antecellebat. Hic erat Calecutij ſtatus eo tempore, quo noſtri eo peruenerunt. Gama poſt triduum ad Regem deductus à

Catuale

Catuale fuit: literásque dedit, quas afferebat cum muneribus. Rex munera contemnere visus est. Gama dixit, non esse mirandum, illa munera non esse maiestate illius dignissima, propterea quòd Emmanueli exploratum esse minime potuisset, nauigationem illam adeò felicem fore. Preterea nullum se munus ad illum clarius & amplius deferre potuisse tanti Regis amicitia. Si vero vtilitatem spectaret, reputaret animo, quanta posset vtilitas ab eo percipi, si singulis annis ingentes è Portugalia naues in regnum illius mercibus valde preciosis onustæ peruenirent. Petijt deinde, ne literas, quas à Rege Emmanuele deferebat, cum Saracenis communicaret, sed alijs interpretibus vteretur. Iam enim indicio Monzaidæ compertum habebat, eos illi pestem atque perniciem machinari. Lectis & explicatis à Monzaida literis, Rex Gamam dimisit, illúmque admonuit, vt contra Saracenorum fraudes se summa vigilantia muniret. Gama summas illi gratias ob consilium dedit: ab eóque digressus, domum rediit eo animo, vt cum primúm posset, se in naues reciperet. Saraceni interim colloqui inter se: de nostrorum pernicie coniurare: domesticos & familiares Regis adire, fatigare precibus, corrumpere donis, & obtestari, ne fidem maleficis hominibus adhiberent. Gamam esse piratam immanem & truculentum, & in omnibus oris, in quas hospitaliter admissus fuisset, impressa latrocinij sui vestigia reliquisse. Per mercaturæ speciem, regionem exploratum venisse, vt postea eam posset damnis quamplurimis afficere. Paruum illum ignem esse, qui si non statim extingueretur, fieri posse, vt illius incendio regnum illud conflagraret. Hæc & alia eiusmodi Regis auribus inculcabant. Partim enim Christiani nominis odio, partim metu, ne nostrorum in illas regiones aduentu illi pellerentur, vel saltem non ita magnos quæstus facerent, omnia tentabant, quibus illis exitium compararent. Catualem vero donis ad se pelliciebant, vt per calumniam & malitiam nostros, quibuscunque rebus posset, euerteret. Rex cum esset ingenio vario atque mutabili, æstuabat, & modo in hanc, modo in illam sententiam trahebatur. Si enim nostros de medio tolleret, vel saltem, vt Saracenis aliquo modo satisfaceret, in custodiam tradi iuberet, perfidiæ maculam formidabat: si eos abire permitteret, ne Arabes illos, quorum opera vectigalia sua amplificata cernebat, ab se abalienaret, metuebat. Illi postremò vt nihil omnino prætermitterent, ad Regem frequentes adeunt: è quibus vnum, qui inter eos & audacia, & dicendi artificio præcellebat, ad hunc modum loquutum fuisse, multi perhibent. Ita sumus de te, Rex inuictissime, meriti, vt humanitatem tuam iure atq; merito obtinere debeamus. Quantus enim cumulus ad vectigalia tua nostris mercibus & operis allatus sit, adeò perspicuum est, vt nullius commemoratione indigeat. Publicanos consule; scripturæ magistros interroga: rationes puta, & exploratè cognosces, nos huic regno tuo nũquam inutiles extitisse. Adde quod hoc studium à maioribus nostris ingenitum habemus, qui multis ab hinc seculis hanc terram, vt patrium atque natale

ſolum, coluere, & Calecutij Reges ſumma ſemper fide & pietate venerati ſunt. Hanc animorum concordiam cum tuis antiqua officiorum cõſuetudine conglutinatam, & has tantas vtilitates vt diſſoluant, & funditus euertant homines iſti profligati atque perditi, qui modò huc appulſi ſunt, niſi tu eorum conſilijs occurreris, ſumma contentione perficient. Quod ſi tu id nondum ſuſpicione conſequeris, mirandum non eſt. Animus enim vere regius, cùm ex fide & animi ſui candore de alijs coniecturam faciat, non facile adduci poteſt, vt credat, quempiam in ſe peſtem machinari. Præterea non ſunt tibi mores iſtorum hominum cogniti, quos nos multis noſtrorum experimentis exploratos & cognitos habemus. Multis enim nationibus, à quibus nunquam læſi ſunt, ambitione tantùm atque multa poſsidendi libidine ſtimulati, vaſtitatem & exitium intulerunt. An tu credis, illos, vt commercium cũ tuis habeant, è tam longinquis regionibus, cum tantis vitæ periculis huc perueniſſe? Credibile non eſt. Sed aut piratæ ſunt, clementiáque tua abuti volunt ad multorum perniciem, & ea de cauſa fictas tibi literas attulerunt: aut Rex qui eos huc miſit, nimis ambitioſus eſt: nec eos miſit, vt tecum fœdus ferirent, ſed vt vrbis huius ſitum diligenter explorarent. An non hac eadem arte Luſitani Reges in vrbes Africæ complures inuaſerunt? An non bonam Æthiopiæ partem his fraudibus occupauerunt? An parum liquet, quàm multis gentibus iſti latrones in hoc curſu graues iniurias intulerint? Mozambiquem armis aggreſsi ſunt: Mombazæ portum ſanguine repleuerunt: naues cum multis hominibus in via ceperunt. Qui modo cùm tam tenues opes illis ſint, contineri non poſſunt, quin immanem importunámque naturam factis indicent: quid facient, cum multo maiores vires collegerint? Quare ſi Regni opes tueri vis, homines ſceleratos extingue. Si piratæ ſunt, tanti ſceleris meritas pœnas luant: ſi à Rege potentiſsimo miſsi, vt horum interitu reliquis Luſitanis ſpem huius tentandæ nauigationis incîdas, hos, quos in poteſtate nunc habes, interime. Facile malum naſcens reſecatur: at robuſtum & inueteratum, non niſi cum maximo labore comprimitur. Nunc igitur dum tempus eſt, occurre ſceleri, reſeca dominandi libidinem, ſtatúmque tuum præſidio confirma. Vt autem nihil eſt credulitate regnis infeſtius: ita nullum propugnaculum poterit eſſe ad depellenda pericula ſagacitate & diffidẽtia ſalutari munitius. At quas merces aduexere? Adeo tenues, vt rumor eſt, vt ex illis poſsit intelligi, eos valde egentes eſſe. Quomodo igitur ſperandum eſt, vt qui rei familiaris anguſtia laborant, regnum tuum mercibus ingentis pretij locupletent? Quid dicam de muneribus tibi nomine ſui Regis oblatis? Iudicare profecto non poſſum, vtrũ nobis maiorem riſum, an grauiorem offenſionem attulerint. Putabátne Rex ille, cuius potentiam iſti in cœlum fictis laudibus efferunt, ſe dona Æthiopiæ regulo cuidam mittere, qui erat propter inopiam & ſtultitiam leuiſsimis rebus in fraudem alliciendus? Itáne verò? ludibrio habitam fuiſſe potentiſsimi Regis amplitudiné? Tentari

 manſuetu-

mansuetudinem? Contemni sapientiam? Sed dices fortasse, hanc à nobis criminationem, propter odium quod nobis cum gente Christiana est, confictam fuisse. Fateor esse nobis perpetuum cum gente nostris rebus infesta dissidium. Sed in hoc rerum discrimine, arbitramur non esse tam nobis de nostro statu, quàm de tuo laborandum. Nobis enim, si Christianos ad tuam amicitiam aggregaueris, erit hinc necessario semigrandum, vt alias sedes quæramus, in quibus non incommode negotiari possimus. Illa interim vti querimonia poterimus apud Reges alios, quibus non erit ingratus noster aduentus, quòd ignotos homines notis, alienos domesticis, suspectos spectatis antetuleris. Quod tamen ad rem augendam attinet, vbicunque fuerimus, nō cum minore fortasse lucro & compendio negotium geremus. Tibi vero, nisi mature opem rebus tuis attuleris, valde vereor, quod DEVS omen auertat, ne sit intra paucos annos non modò de statu regni & imperio, sed etiam de salute cum gente nimis auara & ambitiosa, & bellicis in rebus acerrima, maximo cum periculo dimicādum. His & alijs eiusmodi orationibus Arabes illi pugnabant, & à Rege contendebant, vt nostros perderet, & naues, si posset, interciperet. At Gama interim cum hæc & alia multa contra vitam suam scelera patrari animaduertisset, & Catualis fraudes & calliditates, quibus eum circumueniebat, perspexisset, diutius minime cunctandum ratus est, & ante lucem Pandaranen versus iter suscepit, & tantū quantum potuit accelerauit, ne à Catuale posset iter illius impediri. Præceperat autem antequam in terram descenderet, vt quotidie sibi præsto scaphæ ad litus essent, vt posset sibi aliquod periculum à Saracenis intentum subterfugere. Illi interim nihilo secius instare, & arma etiam comparare, & omnes, apud quos aliquid gratia poterant, in nostros incendere. Tantóq; odio flagrabant, vt cogitarent nostros armis adoriri. Cū vero intellexissent, Gamam abesse, id molestissime tulerunt, & cum Rege egerunt, vt eum ab illa fuga retrahendum curaret. Rex igitur eorum sermonibus inductus, Catualem misit, qui Gamam remoraretur. Catualis igitur vt imperata cōficeret, Pandaranen summa celeritate contendit, Gamámq; summa vi retinere cœpit, & per simulationem officij, vt illum omni præsidio spoliaret, laborabat. Dicebat enim, sibi summæ curæ esse, vt is omnia à Rege quæ vellet impetraret. Id autem fieri non posse, nisi is regis animum sinistris opinionibus exulceratum sanaret, vt intelligeret, quo animo nostri in eas oras accessissent. Proinde iuberet classem propius terrā constituere, sibiq; & vela & gubernacula traderet, vt illis pignoribus posset Rex certus esse, illum in fide mansurum. Quod quidem Gama nulla se conditione facturum ostendit, quamuis esset sibi ob id acerrimum supplicium cum interitu vitæ subeundum. Inde porrò ad fratrem literas misit, quibus, vt ante præceperat, eum admonebat, vt si videret, eum diutius à gente perfida detineri, vela faceret, & in Lusitaniam reuerteretur, atq; Regi, quomodo via in Indiam aperta fuisset, indicaret. Se de vita minime solicitū esse: ne autem fructus tanti laboris interiret,

anxiè formidare. Interim verò summa cōtentione Catuali repugnabat, omnesque illius fraudes constanter eludebat. Varijs altercationibus duo dies fuere sine vllo fructu consumpti. Tandem fit pactio inter eos, vt merces, quæ erant in nauibus, in terram exponerentur cum hominibus, qui eas venderent. Mercibus traditis, Gama dimissus à Catuale se in nauem contulit. Inde nunciū Regi misit, qui Catualis in se perfidiam criminaretur, & doceret, se fraudibus illius coactum fuisse ita discedere. Ad hæc Rex se de causa cogniturum promisit, & si Catualem aliquo eiusmodi crimine alligatum deprehenderet, eum ita puniturum, vt deinceps fidem seruare disceret. Quod vero ad merces adtineret, se eum admonere, vt Calecutium conuehendas curaret, vbi pluris venire possent. Assensit Gama, mercesq; Regis ipsius sumptu Calecutium importatæ sunt. Interim Gama nauibus propius vrbem deductis, singulis prope diebus binos aut ternos homines in vrbē mittebat, vt sic tandē posset ab omnibus situs animaduerti. Nostri nullam iniuriam ab incolis interim accipiebant. Gama verò se, quoad fieri poterat, pacis & amicitiæ cupidissimum esse demonstrabat. Postulauit deinde à Rege per nuncios, vt liceret sibi ad maius fœderis vinculum, relinquere hominē Lusitanum Calecutij, qui Regis Emmanuelis negotia procuraret. Rex siue quòd non intelligebat, quorsum illa procuratoris in vrbe permansio pertineret, siue quòd suspicaretur, Gamam sine portorij solutione discedere velle, non mediocriter offensus est: responsumq; dedit stomachi plenum. Gama cum cerneret, responsum longe secùs, quàm postulatum flagitabat, datum esse, ne verbum quidem vllum, quod in rem esset, cum Rege leuissimo commutandum existimauit. Rex hoc Gamæ silentio multo acrius irritatus, duos homines Lusitanos, quos Gama cum mercibus Calecutium miserat, in custodiam dedit, mercesque diligenter asseruari iussit. Gama à Rege flagitabat, vt sibi homines cum mercibus redderētur. Rex in iniuria nihilominus perseuerabat. Hoc animaduerso Gama, vt ius suum obtineret, viribus vtendū putauit. Primam igitur nauem, quam in portum intrare perspexit, armis expugnat. inde sex viros primarios, cum famulis vndeviginti, vinctos abduxit, reliquam autem turbam dimisit. Deinde vela fieri iubet, ita tamen, vt à conspectu terræ non procul abscederet. Sperabat enim, Regem, vt suos reciperet, Lusitanos cum mercibus continuo redditurum. At Rex misit ad illum nuncium, qui diceret, se factum illius vehemēter admirari, quòd homines nobiles ex suis domesticis sine vlla causa in vinculis detineret, cùm ab illis nullam iniuriam accepisset. Lusitanos enim quos secū habebat, se nō prius dimittere voluisse, quàm ad Regem fratrem suum literas daret: seq; illos confestim cum bonis atq; literis dimissurum. Hoc promisso inductus Gama, rursus ad vrbem propius accessit. Postridie veniunt Lusitani cum literis ad Emmanuelem scriptis. Misit præterea, qui Gamæ diceret, si vellet aliquem in ea vrbe reliquere, qui Emmanuelis negocia procuraret, se operam daturum, vt id cum magno illius commodo fieret.

fieret. Merces vero se ideo non remittere, quod speraret fore, vt per manum illius, quem Gama ei negocio præficeret, venundari cum maiore lucro possent. Respondit Gama, se mutasse consilium, neque velle quenquam in ea vrbe relinquere. Proinde si vellet, vt is illius domesticos missos faceret, merces confestim restitueret. Sequenti die venit in nauē Monzaida animo perturbato, narrátq; Saracenos tumultuari, insidias comparare, varijs calumnijs animum Regis in nostros incendere, séq; fuisse propter illorum dierum vsum, qui sibi cum nostris fuerat, in maximum vitæ discrimen adductum, vixque eorum manus effugisse. Se nullo modo posse quandiu Calecutij maneret, vitam ab hominū perditorum insidijs defendere. Proinde illum orare & obtestari, vt se in Portugaliam ducat. De rebus suis, quas Calecutij relinquebat, parum esse solicitum: vitam solùm conseruare velle. Recepit illum in fidem Gama libentissime, in Portugaliámq; perduxit: vbi ad Christi nomen adiunctus, in omni vitæ ratione boni viri atque verè Christiani officio perfunctus est. Eadem die Rex septem lembos misit, in quibus merces, quas Gama requirebat, erant impositæ. Gama cum mallet vinctos in Portugaliā ducere, quam merces recuperare, ait se, cùm tot mendacijs ad illum diem illusus fuisset, nemini iam fidem habere. Sibi exploratum esse, non omnia, quæ fuerant Calecutium inuecta, reportari. Otium vero sibi non esse, ad ea quæ deerant inquirenda. Idcirco se Malabares illos minime dimissurum, sed in Portugaliam ducturum, vt illorum testimonijs apud Emmanuelem vteretur, vt posset intelligere Rex clarissimus, quibus iniurijs illius dux atque legatus fuisset à Calecutij Rege, propter Arabes homines scelestissimos, affectus. Hæc vbi dixit, ignem tormentis applicari iussit, vt eo terrore omnes se se in fugam darent. Rex hanc contumeliā indignissime tulit, sed eam vlcisci non potuit, eò quòd omnis illius classis esset propter anni tempus in terram subducta. Verumtamen cùm venti Gamam deficerent, neq; posset ea celeritate, qua volebat, ex illis regionibus abduci, Rex sexaginta naues actuarias instruxit, & armatis hominibus compleuit, vt in nostras naues incurrerent. Sed excitata subito tempestas classem hostium disiecit, & vēto minime nostris aduerso naues nostras à Calecutiensium conspectu celeriter abstraxit. Gama tamen ex eo portu, quem primum subire potuit, literas ad Calecutij Regem dedit, in quibus, quot insidijs appetitus à Mahumetanis, quot dolis proditus à Catuale fuerat, enarrabat. Eámque rationē fuisse dicebat, cur eum minime ante suum discessum salutasset. Attamen se fore semper illius studiosissimum, operámq; daturum, vt Rex Emmanuel omnia, quæ ad dignitatem illius pertinere videret, studiosè atque libenter efficeret. De viris autem illius domesticis, quos ceperat, non esse cur solicitaretur: fidem námque dabat, se curaturum, vt salui & ornati in patriam redirent. Has literas per vnum ex captiuorum famulis, quem in litore constitui iussit, perferendas misit. Inde vero digressus, ad paruas quasdam insulas delatus est. Sed antequam ad eas accederet, octo naues

longæ in illius naues inuehuntur: quarum septem fugauit, & vnam cepit multiplici commeatu, varijsq; fructibus onustam. Erat autem classis illa piratæ cuiusdam, cui nomen erat Timoia, hominis acris, quē omnes, qui mare illud nauigabant, valde metuebant. Ex insulis illis in insulam, Anchediuam nomine, quæ aberat à continente circiter quatuor passuum millia, cursum direxit, vt in ea quomodocunque posset, naues diuturna iactatione quassatas reficeret. Ibi cum vndiq; multi illius videndi gratia confluerent, venit inter alios vir familiaris atq; domesticus Dynastæ cuiusdam, qui insulam non longe ab ea regione sitam, dominatu premebat. Insulam appellant Goam, Dynastam Zabaium nominabant. Erat autem Zabaius vir animo magno præditus, militaribus & imperatorijs artibus instructus, multósque milites alebat, & omnes, quos acres in armis cognouerat, ad se magnis stipēdijs inuitatos aggregabat. Illius vero familiaris, quem diximus, ad Gamam adijt, eúmque Italo sermone nomine Zabaij honorifice admodum salutauit. Dixitque præterea, Zabaium illius fama commotum, omnia curaturum, quibus illum indigere perspiceret. Proinde siue illi commeatu, siue armis, siue pecunijs opus esset, omnia sine vlla dubitatione postularet. Illum námq; minime boni principis & amici officio defuturum. Admiratur Gama & viri speciem, & orationis Italæ venustatem, & ingenium, quo ad omnia, de quibus illum percunctabatur, acutissime respōdebat. Quæsiuit vnde esset oriundus. Narrat se in Italia natum. Cum tamen Græciam versus cum parētibus nauigasset, in piratas incidisse, & varijs casibus in tantam miseriam deuenisse, vt sine vlla spe reditus principi Mahumetano seruire cogeretur. Cum deinde multa solerter inquireret, & curiosius, quàm par erat, indagaret, & quasi res alias agere videretur, à proposito sæpe deflecteret, & rursus ad institutum sermonem rediret, Gama suspicatus est esse proditorem, neque salutandi, sed speculandi gratia eo se contulisse. Itaque ea suspicione tactus, hominem corripi, & vehementissime torqueri iubet. Is doloris magnitudine coactus, se natione Sarmatam, religione verò Iudæum esse confitetur, in Zabaijque famulatu versari, ab eóque missum, vt nostras naues specularetur: & quot milites in illis essent, & quibus armis vterentur, inspiceret. Illum námq; in animo habere, comparata classe, nostras naues opprimere. Hac re intellecta, Gama cum primum potuit, inde profectus est. Iudæum tamen missum facere noluit. Hic postea Christianus effectus, Gasparis nomen obtinuit, Regiq; Emmanueli egregiam operam multis in rebus nauauit. Ex ea insula digressus Gama, institutum cursum tenuit, ita tamen, vt propter ventorum nimiam lenitatem tarde & incommode nauigaret. Pelago illo ingente transmisso, in Æthiopiæ, quæ supra Ægyptum est, oras ad Austrum pertinentes delatus, ad ciuitatem nomine Magadaxum peruenit: quam cum accepisset à Saracenis possideri, tormentis acerrime verberauit, maximámq; mœnium partem disturbauit, & naues, quæ erāt in portu, aut depressit, aut crebris ictibus, quominus cito nauigare possent, impediuit.

impediuit. Inde profectus, in octo Saracenorum nauigia incidit, quæ in illum impetum tulerunt. In ea Gama confestim inuectus est, paruóque certamine omnem illā classem fugere compulit: quam tamen insequi nō potuit, eò quòd ventus deficeret. Tandem in Melindensem portum ingressus, fuit ab amico principe satis amanter exceptus, multisq; rebus ad milites ex labore & morbo grauissimo reficiendos adiutus. Ibi quinq; tantum dies cōmoratus (verebatur enim, ne tempus flectendi promontorij propter hyemem, quę aduentabat, effflueret) vela pandere statim iussit. In naues tamen prius legatum Melindensis principis accepit, quē is ad Emmanuelem mittebat. Et quia nauis Pauli Gamæ ex vetustate nimia laborabat, & dissolutis aliquot in locis compagibus, aquam immodicā accipiebat, & nautæ atq; milites ad tres naues dirigendas atq; tuendas deficiebant, incendere eam iussit, fratrémq; in nauem suam recepit. Milites vero atq; nautas cum Nicolao Coëlio ita diuisit, vt illi partem attribueret, partem ipse retineret. Tertio kalen. Martij peruenit in insulam nomine Zamzibarim, fertilem & opimam, fontibus crebris, & densis nemoribus amœnam, multisq; gregibus abundantem, à continente circiter passuum viginti quatuor millibus disiunctam; in qua, præter alias arbores, altissimæ Mali medicæ in syluis sponte nascuntur, è quarum floribus cùm ventus leniter spirat, in loca etiā longinqua suauissimi odores afflari dicuntur. Insulę Princeps quanuis sectam Mahumeti sequeretur, Gamam tamen benigne cōplexus est, illúmq; cōmeatu & fructibus onerauit. Mozambiquen deinde prætervectus, ad aquationē Sancti Blasij naues appulit, quo in loco aquationi & lignationi, & venationi operā dedit. Ventis exclusus, eos portus, in quibus exules remanebant, subire nō potuit. Promontorium bonæ spei sexto kalen. Maij superauit. Inde ad insulam Sancti Iacobi ventis secūdis naues appulit. Inde vero duces aduersa tempestate dispulsi sunt. Nicolaus Coëlius Olysipponem rectà cōtendit. Gama in insulam, quam appellant Tertiam, nauigauit. Erat enim frater illius Paulus Gama diuturno morbo oppressus, atq; tabe propemodum consumptus, ita, vt maris iactationē ferre nullo modo posset. Itaque ibi vita functus est. Vascus Gama exequijs rite persolutis, vt quod reliquum erat itineris conficeret, inde proficisci maturauit, Olysipponisq; portū subiuit Anno à CHRISTO nato. M.CCCC.xc.ix. Quo quidem tempore iam Rex omnia, quę eis in nauigatione, & in India, & reliquis partibus acciderant, è Coëlio cognouerat. Homines interim admiratione quadam defixi, eos, qui ex India redierāt, quasi ab inferis excitatos intuebātur. Multi tamen desiderati sunt, morbis grauissimis absumpti. Centum & quadraginta & octo profecti cū Gama fuerāt: quinq; & quinquaginta tantū reuersi sunt, & hi maxima ex parte labore & inualetudine debilitati. Gama fuit à Rege cum multis laudibus acceptus, & titulis, & ornamentis, & muneribus ob tam pręclarum facinus, perinde atq; meritus erat, illustratus. Et Coëlius item fuit auctus honoribus, & reliqui deinde omnes pro cuiusque meritis & dignitate remune-

rati. Hoc autem tempore Emmanueli visum est, ossa Ioannis Regis, quæ erant Syluijs Algarbij ciuitate, in templo maximo eiusdem ciuitatis condita, in oppidum, quod Bataglia nominatur, transferre. Obtinuit autem oppidũ id nomen, propter prælium illud acerrimum, quo Ioannes Portugaliæ Rex, hoc nomine primus, Ioannem Castellæ Regem, Henrici Regis filiũ, nõ longe ab eo loco superauit. Perspicuum est enim, Bataglia nomine præliũ significari. Extruxit autem Ioannes primus eo in loco templũ in honorem Sanctissimæ VIRGINIS amplissimum: statuitq́; , vt in ædibus, quas in eum finem ædificauit, templo cõiunctis, religiosi viri, qui diui Dominici institutũ sequerentur, habitarent, vt sacra conficerent, & vicinos populos sanctis disciplinis instruerent. Eum auté locum sepulturæ suæ delegit. Nec ille solùm, sed illius filij, & Rex Alfonsus, & Alfonsus Ioannis secundi filius, multiq́; prętera Lusitani principes eodé in templo sepulti sunt. Emmanuel igitur vt eodé etiam in loco Ioannis reliquiæ conderentur, in Algarbium cum Georgio Ioannis filio, & multis præterea viris nobilitate & virtute præstantibus profectus est. Aperto autem sepulchro, Ioannis corpus integrum inuétum est, ex quo suauissimũ odorem diffusum fuisse memorant, cum ingenti omniũ admiratione. Nam supra quatuor annos in eo sepulchro constitutum iacuerat. Addebant permulti, fuisse illi, æditis in eo loco miraculis, egregiæ sanctitatis testimonium à Deo tributum. Fuit auté tam solenni pompa delatum, & tanta hominũ frequentia & celebritate, quę illud prosequebatur, ornatũ vsq; eo, dum in sepulchro conderetur, vt nihil omnino fuerit ab Emmanuele prætermissum, quo posset, quanta fide Ioannis memoriam coleret, aperte significari. Qui tamen interim Indiæ studiũ non intermittebat, & classem, quam rursus in orientis Solis regiones immitteret, ædificabat. Sed cũ esset ea mente, vt nihil vnquam agitaret animo, quod non castissimę religionis auspicio instituendum arbitraretur, in eo loco, vbi Henricus templum in honorem Sanctissimæ VIRGINIS ædificarat, vt dictũ est, aliud templum multo amplius, & magnificentius ædificare instituit: cuius statim fundamenta iecit, eiusdémq; diuinæ VIRGINIS, quam singulari pietate colebat, memorię consecrauit. Locum illũ Betlehem appellari voluit, nomine ab ea ciuitate sumpto, in qua CHRISTVS ad humani generis salutem natus est. Asciuit autem homines singulari religione, qui se diui Hieronymi institutum sequi profitebantur: quos in illius templi custodia poneret, qui sacra conficerent, & numen diuinũ religione placarent: & omnes nautas atq; vectores, qui ex varijs partibus eo cõmeare solent, sanctis disciplinis erudirent. Eum vero locũ sepulturæ suæ delegit. Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circunfluunt, non longe à templo Occasum solis versus instituit, munitissimã, quę prohiberet portus Olysipponensis aditu naues omnes, quę nõ se pacificas esse, signo nautis vsitato significarent. Classis auté, quam misit, erat tredecim nauiũ. Mille & quingentos milites habebat, erat præterea bellicis munitionibus egregie instructa & armata.

Illi

Illi vero Petrum Aluarũ Capralem,cuius virtuti plurimũ fidebat,præfecit. Caprali autẽ pręcepit,vt quoad fieri posset,amicitiã cum Calecutij Rege firmaret, ab eóq; peteret facultatẽ arcis prope vrbẽ ædificandę,qua Lusitani possent vitã ab hostiũ immanitate tueri,& sine vllo periculo negotiari. Quod si videret Regis animũ adeo à nostris alienatũ, vt omnem fœderis rationẽ aspernaretur, illi bellũ inferre minime dubitaret. Iussit præterea,vt si posset Melinden accedere, Regi significaret, sibi gratissimam illius legationem fuisse,eiusq; causa omnia quæ postularet,libentissime factutũ. Misit autẽ in hac classe quinq; monachos religionis opinione præstãtes,ex his, qui Francisci viri sanctissimi mores & instituta sequuntur,qui Calecutij,si fœdus rite fieret,remanerẽt,vt Lusitanis,qui erant in ea vrbe negotiandi causa mansuri,sacra ministrarent;& si qui ex alienis gentibus ad CHRISTI nomẽ adiungi vellẽt, eos sanctis disciplinis instituerẽt. His autem erat præfectus Henricus vir singulari religione & pietate,qui postea ob vitæ sanctimoniã Septensis Pontifex effectus est. Soluit autem Capralis cũ omni classe octauo idus Martij, anno à CHRISTO nato.M.D. Post hęc Emmanuel Georgium Ioannis Regis filiũ nouis titulis honestauit,vxorémq; illi dedit Beatricem,Aluari,cuius sæpe mentio facta est,Brigantini Ducis fratris filiã,singulari probitate fœminam,Alfonsum vero, filiũ Iacobi fratris ipsius Emmanuelis,cui Ioãnes propria manu necem intulerat,magistrum equitum effecit. Erat autem Alfonsus nothus:mater tamen illius fuit mulier summa nobilitate,quę Iacobi eximia pulchritudine,tẽpore,quo is in Castella versabatur,accẽsa,operã summo studio dedit, vt illius complexu potiretur. Hoc eodem anno,qui fuit à CHRISTO nato.M.D.princeps Michaël,Emmanuelis & Isabelę filius,cum iam duos ferme annos natus esset,morbo sublatus est. Fernãdus vero & Isabela rursus,vt noua affinitate sibi Emmanuelẽ deuincirẽt,elaborarũt. Mire enim cupiebãt filiã suam Mariã illi collocare. Emmanuel vbi id intellexit,summa volũtate eorũ desiderijs assensus est. Nec enim aliud poterat esse matrimoniũ vel generis amplitudine,vel dotis magnitudine,vel virtutis egregiæ significatione clarius,& eorum vtriq; cõuenientius. Eluxit enim in Maria summũ modestiæ,& mãsuetudinis,& probitatis exemplũ. Sed quia matrimoniũ propter affinitatẽ in matrimonio Isabelę contractã,per Põtificij iuris sanctiones iungi minime licebat,à Põtifice maximo postularũt,vt eos solueret legibus, ne religione aliqua posset impediri coniunctio,quæ tã multas vtilitates erat omnibus Hispanię regnis allatura. Hac impetrata à Romano Põtifice facultate,nuptię celebratę sũt. Quãuis autẽ noua nupta illi propter insignẽ virtutẽ maxime cordi esset, nõ illius tamẽ amor eũ poterat ab ea cupiditate deducere,qua tenebatur. Cupiebat enim,vt Maiorũ suorũ vestigijs insisteret,in Africã trãsire,vt Mauros bello premeret. Multi fuerũt in cõsilio,qui eũ ab ea cogitatione conarẽtur auertere. Dicebãt enim,nõ esse regiũ munus exercitũ ducere,sed ijs qui exercitũ ducerẽt, imperare. Præterea ad Mauritaniã omnẽ debellandã,copias minime suppetere: ad

bellum cõmode ducendum eas sufficere,quæ erant strenuis ducibus assignatę. Minime autē pertinere ad illius dignitatem in Africā traijcere, nisi cum illis copijs,quibus posset omnem illam regionē sub imperium subiūgere.Accedebat, quòd nondum filiū habebat,quem posset,si illū casus aduersus belli sustulisset, hæredem relinquere.Ne vellet igitur gloriæ causa Regnū in tantum discrimen inijcere.Regis enim gloriam sempiternā patriæ caritate contineri,non in bello sine vlla publica vtilitate suscepto consistere. Ad hæc vxor cum lacrymis illum obsecrabat,ne vellet tā subito discessu dare sermonē multis, qui interpretarentur,illud consiliū non tam bellandi studio,quàm illius deserendę cupiditate susceptum.Multo sibi tolerabilius fuisse,nunquam domū ab illo ductam esse, quàm ductam repente relinqui.Illud enim consilij,hoc acerbitatis argumentū continere.Ad hęc per literas cū parentibus agebat,vt Emmanuelem ab eo consilio reuocarēt.Neq; se,quominus bellum à viro fieret,recusare,sed ne eo tempore fieret,enixe contendere. His quidem argumentis & cõsiliarij & vxor eum ab instituto nitebātur abducere. Ille tamē nihilosecius in eo persistebat,& bellum summo studio cõparabat.Exercitum summa celeritate cõscribi,& classem instruere iussit. Exercitus viginti sex millia peditum continebat, & sex millia equitum,& equites pręterea cataphractos octingentos.Cum his copijs se,quod animo designabat,confecturū facile confidebat.Sed in hoc suscepti atq; propemodū instituti belli apparatu,crebri ad eum rumores allati sunt,Baiazetū Turcarum imperatorem ingentē classem instruxisse,qua omnes insulas & ciuitates Græciæ,quæ ad Venetorum imperiū & ditionem pertinebant,euerteret.Veneti cum id exploratum habuissent, & quantus contra illos scriberetur exercitus, accepissent,neq; tantam belli molem se solos sustinere posse confiderent,cū ab alijs Regibus Christianis,tū ab Emmanuele auxilium per legatos petierunt. A Pontifice maximo pręterea flagitarunt,vt ab Emmanuele postularet,vt ea classe,quæ iam erat rebus omnibus instructa,remp. illam iuuare vellet.Itaq; Pontifex legatis Venetis,qui cum his postulatis ad Emmanuelem reip.suæ nomine mittebātur,literas ad eum dedit,quibus admonebat, ne Venetorum postulata negligeret.Commune námq; reip.Christianæ discrimen coniunctis omnium Christianorū viribus esse depellendum.Cogitaret enim, si sempiternus Christiani nominis hostis quod animo designabat,efficeret, quāta cū superbia esset in Italiam,deinde in Galliam,& Hispaniam inuasurus.Bellum Africanū intermitti cõmode posse: at occasionem tantæ calamitatis arcendæ prætermissam reuocari non posse.Multo deinde esse ad laudem illustrius,ab amicis propulsare,quàm inimicis inferre periculum.Multos Italię principes esse ad auxiliū Venetis afferendū incitatos.Sed eos non tā cito posse opem afferre, quam periculi magnitudo postulabat.At Emmanueli, cum iā classem omnibus rebus ornatā haberet,nihil impedimento fore,quo minus,si vellet,ad se omnē gloriam illius reip.conseruatę reuocaret.Celeritate opus esse,quam reliqui propter rerū suarū

difficultatem

difficultatem adhibere non poterant. Videret autem quanta gloria illius esset futura, si resp. Veneta à vicinis deserta, ab eo, cuius regnum tanto locorum interuallo dißidebat, in tanto discrimine sustentaretur. Postremò in illius belli societate non solùm humanitatis atq; virtutis, sed etiam Christianæ pietatis specimen clarißimum, sempiterna memoria consecrandum, dari ab illo posse. His rationibus inductus Emmanuel, & Pontificis etiam literis ad misericordiam inflexus, legatis benigne respondet, séque officio suo minime defuturum pollicetur. Statuit igitur, vt ex tota classe triginta naues, quanta maxima celeritate fieri posset, re frumentaria & omni commeatu ad tam longinquam nauigationem necessario instruerentur. Et quia classe diminuta, non poterat ille pro dignitate bellum per se Mauris, vt cogitauerat, inferre, illud in aliud tempus distulit, & toto animo in opem, quam erat Venetis allaturus, incubuit. Interim dum hæc summo studio geruntur, in Mauritania hæc euenerunt. Ioannes Menesius post illam victoriam, quam de Barraxa & Almandarino consequutus est, iussu Regis in Portugaliam rediјt. Deinde anno. M.D.I. fuit Arzilam remissus cum supplemento centum & quinquaginta equitum. Sic enim bellum à nostris gerebatur in Africa, vt raro pedites depugnarent: & ideo omnes ferme copiæ, quas Reges summittebant, erant ex equitibus. Eo tẽpore Rodericus Castrensis Tingitanæ ciuitati præerat. Menesius cum primum Arzilam attigit, contineri diu non potuit, quin Mauros aliqua clade afficeret. Quia vero tantas copias nõ habebat, quantis erat opus ad rem quam cogitabat, cõmode gerendam, Castrensem per literas ad facti societatem inuitauit. Coniunctis hac ratione copijs, in maximos pagos intendunt, inopinatóque Mauros aggrediuntur. Maxima eorum pars formidine perterrita, se in fugam dedit. Multi tamẽ vt in extremo vitæ casu dignitatem retinerent, acerrime dimicarunt. E quibus multi occisi, centum vero & octoginta capti fuere. Cum vero ex nostris equites quinq;, septem Mauros conspicati fuissent, qui cum quinque mulieribus latenter fugiebãt, eos insequuntur. Mauri quanuis equos non habebant, eos enim amiserant, pedibus tamen, vt summa contentione resisterent, se parabant. Fuit atrox inter illos atque nostros pugna commissa, & diutius vtrinque quàm pro numero dimicatum. Mauri tres equos confodiunt, & omnes nostros conuulnerant. Nostri vero omnes eos concidunt. Vnus ex Mauris cùm in extremo iam vitæ discrimine fortißime pugnaret, sponsæ, quæ erat in illo mulierum comitatu, tantum dolorem attulit, vt maxima voce exclamãs diceret: Itáne verò, anime mi, videbo te crudelißime necari, neque tibi opem vllam afferam? lacrymisq; tantùm mortem tuam prosequar, & non me sociam tibi mortis adiungam? Te extincto quam ex vita iucunditatẽ percipiam? Hæc vbi dixit, in nostrorum gladios ruit, & equitem vnũ, qui pedibus (iam enim equus illius erat occisus) cum mulieris sponso dimicabat, summa vi corripit, & adeo arcte cõplectitur, vt is se expedire nõ posset. Parúmq; abfuit, quin ab illius sponso vita priuaretur, propterea quòd

gladio vti nō poterat.sed aliorum interuentu,qui iam reliquos occiderant, pugna fuit cum omnium hostium interitu finita. Ita tamē hi septem Mauri conciderunt, vt in extremo etiam spiritu virtutis egregiæ significationem darent. Fuit præda ingens capta, multi pecorum & armentorum & equorum greges abacti.Cum vero duces exercitum in ciuitates,vnde fuerant profecti,subducerent,& à pagis quatuor passuum millia abessent,dux oppidi munitissimi,quod appellant Mauri Alcassarelquibir, cum equitibus mille & ducentis in nostros inuadit,& agmen postremum,quod Menesius ducebat, aggreditur. Nostri ordine instructi, progrediebantur cum præda, & vt se à Maurorum incursione defenderent,non autem vt illos offenderent,laborabant: & ita paulatim excedebant, quanuis à Mauris leuibus prælijs certaretur.Genus autem pugnæ hoc erat. Mauri hastis infestis in nostros incursabant, & continuo se cursu recipiebant:vnde rursus alijs cursibus initis, in nostros impetum dabant. Nostri reiectis parmis eorum ictus excipiebant, & respectantes,equorum terga tegebant, & equos,quoties acrius premebantur, in hostes concitabant. Cum verò Mauri ferocius instarent, Menesius in illos cum parte copiarum inuectus, impressionem fecit,qua quinquaginta ex illis hastis transfixi cōciderunt.Mauri cum cernerent nostros cum præda paulatim abire,consilium inierunt, vt cum nostris acie instructa dimicarent. A cursibus igitur abstinentes, in ordinem à ducibus coguntur.Menesius prælium minime detrectabat.Constitit igitur, & misit ad Rodericum Castrensem,qui diceret, se in animo habere prælij casum experiri. Proinde si ei videretur,suos in nouissimum agmē reduceret,vt vno agmine facto in hostes irruerent.Respondit Castrensis,non esse boni imperatoris, fortunæ varios euentus in rebus ex animi sententia gestis absque vlla necessitate periclitari.Multa námque accidere,quibus id,quod feliciter inceptum fuerat,ducum insolentia teterrime caderet.Hostes esse numero plures:nostros vero posse,si vellent, cum tam facilem receptum haberent, prælij periculosi conditionem recusare.Strenui vero ducis esse,commodo suo,non ex hostium voluntate prælium inire.Prædam esse satis magnam:ex nostris neminem desiderari:ne vellet igitur quod egregie factum erat, consilio audaci corrumpere. Menesius non improbauit consilium.Mauri vero dum nostri tempus in hac consultatione consumunt, animaduertentes nostros commorari, existimarunt eo consilio consistere, vt signa in illos inferrent. Cum vero multis in locis experti fuissent,quam acriter nostri,post rem obstinato animo constitutam, ferro decernerent,abierunt. Nostri vero duces præda diuisa domum incolumes reuersi sunt.Non post multos dies Menesius certior factus est Mauri cuiusdā speculatoris indicio,Fessensem Regē egressum esse,vt excursiones faceret,& Tingitanā ciuitatem vel expugnaret,si posset,vel agrum saltem popularetur,& quam maximam posset vastitatem nostrorum rebus inferret. Habere autem sub signis equitum duodecim millia. Tingi vero tanta celeritate cōtendere,vt non posset

nuncius

nuncius ad Castrensem, antequam ille accederet, peruenire, maxime verò cum nulla esset via, vbi hostes eo tempore nō insiderent. Hac re perculsus Menesius, ignem tormentis æneis applicare iussit, vt globorum strepitu posset Castrensi significare, quo in periculo versaretur. Præterea ciuis quidam Tingitanus proximis illis diebus Arzilam venerat, & catellam ibi per obliuionem reliquerat. Menesius catellam ligari, literásque cæra circunlitas, quibus ea, quæ acceperat de Regis aduentu, nunciabat, collo illius appendi iubet, eámque sub noctem acerrime verberatam in litore constitui. At catella dolore verberum grauiter affecta, tanta celeritate domum properat, vt ante lucem ad Tingi portas assisteret. Ibi lectis literis, Castrensis, vt omnes in armis parati essent, imperat. Vix hæc facta fuerant, cum Rex ciuitati appropinquauit, maiorémque partem exercitus præmisit, quæ populationem agris inferret, & omnes greges abigeret, & homines, quos in agris inueniret, ferro trucidaret. Castrensis vt illis resisteret egressus vrbe, in eos inuectus est. Sed multitudine oppressus, in vallum, quod est à nostris circum vrbem munitionis gratia constitutum, se magno cum labore recepit. Antequam enim id efficere posset, fuit vtrinque plus duabus horis acerrime dimicatum. Cecidit in ea pugna Castrensis quidam filius, & octo equites viri fortissimi, & ipse Castrensis hastæ coniectu fuit in facie grauissime vulneratus. Nostris intra vallum receptis, Mauri nihilosecius instāt, & intra vallum irrumpunt. Cum vero nostri in vrbem se rècipere conarentur, Mauri nostros acriter insequentes, vt simul in vrbem irruerent, summa contentione pugnabant. Hac re animaduersa, Castrensis cum equitum turma in Mauros conuersus, tanto impetu in eos incurrit, vt facilem receptum omnibus præberet. Postremus omniū quidam eques egregie fortis, Lupus Martinus nomine, vrbem ingressus, vectem ad medias portas induxit. Cum autem multi illum magnis clamoribus admonerent, vt totam portam clauderet: respondit, nunquam se tantum facinus admissurum, vt eam Portugalensibus maculam significatione timoris inureret. Se paratum esse, pro illius mediæ portæ defensione ad extremum vitę spiritum dimicare. Neque solum hoc dixit, sed factis etiam ostendit. Nam cum Mauri in illum ferociter inuaderēt, primum impetum animo magno sustinuit, donec multi opem illi afferrent, quorum virtute exclusi mœnibus Mauri, se in castra contulerunt. At Rex post dies quatuor, castris inde motis, Arzilam exercitum traducere maturauit. Menesius per speculatores de aduentu illius certior factus, prȩsidijs in vrbe dispositis, copias suas in locum, quod appellant oppidū vetustum, eduxit, aciemq; equitū & peditum instruxit: quibus imperauit, vt se continerent vsque eò, dum is signū daret: quo animaduerso erant omnes exituri. Interim vero vt hostiū exercitum specularetur, cū viginti tantùm equitibus ad flumē, quod dulce nominatur, progressus est. Ibi cū multitudinem hostiū conspiceret, se in oppidum sensim atq; leniter recipiebat. At illū abeūtem antesignani Maurorū equites adoriuntur tanto impetu, vt cogerent

illum,

illum, cum iam non longe ab eo loco, in quo ſuos reliquerat, abeſſet, in illos equum incitare. Sed eo tempore non habebat ſecum niſi quatuor tantùm equites. reliqui enim multò celerius quàm decebat, in oppidum regreſsi fuerant. Equites tamen quinquaginta cum illum in hoſtes incurrere perſpicerent, quanta celeritate poſſunt accurrunt, tantóque impetu in hoſtes feruntur, vt eos funderent, magnámque cædem ederent. At qui in oppido vetuſto relicti fuerant, cum animaduerterent, Meneſium longius hoſtes fugientes inſequi, non eſſe ſignum diutius expectandum rati, vt illi ſuppetias afferrent, accelerant. Sed iam Mauri eo tempore per alias campi partes immiſsi, vias omnes obſederant. Meneſius interim animaduertẽs à Rege recentes & integros equites, qui feſsis & vulneratis ſuccederent, frequenter mitti, ſeque, cùm paucis hominibus ſtipatus eſſet, non poſſe vllo modo hoſtium impetum ſuſtinere, vt ſe ad ſuos reciperet, omni contentione pugnabat. Quod non ſine maximo labore fieri potuit. In hoc tanto vitæ diſcrimine aliquot illius equites ceciderunt, & multi vulnerati ſunt, & Meneſius vulnus ſecundum fœmur accepit: & tamen eorum aciem, qui obſeſsis vijs eum intercipere contenderant, tam acri animo perrupit, vt ad ſuos tandem accederet. Inde igitur cum ſuis copijs omnibus in mauros, qui iam intra vallum pugnabant, impetum dedit: è quibus multi occiſi, multi vulnerati, aliquot etiam capti, omnésq; tandem extra vallum eiecti ſunt. Ad hunc modum confecto prælio, Meneſius vrbem ingreſſus eſt. Accidit tunc ridiculum quiddam noſtris: ſed illi, qui riſus materiam præbuit, non valde lætum. Nam cum quidam maurus è campo in oppidum adequitaret, quod exiſtimabat iam à ſuis captum eſſe, lætus & ouans per portam ingreſſus eſt: iniectisque ſtatim illi à noſtris vinculis, præproperæ lætitiæ pœnam tulit. Dum hæc in Africa geruntur, Emmanuel ſummo ſtudio laborabat, vt claſsis, quam in Venetorum auxilium mittebat, intra breuiſsimum ſpatium rebus omnibus inſtructa & ornata eſſet. Illique præeſſe iubet Ioannem Meneſium, Odoardi Meneſij Vienenſis Dynaſtæ filium, virum ſingulari virtute & conſilio præditum. Aliam deinde claſſem eidem Meneſio cõmiſit, in qua erant præſidia militum, quæ erant in caſtello nomine Mazalquibiri diſponenda, ſi poſſet obiter expugnari. Eſt id caſtellum in regione maritima Mauritaniꝫ Cæſareæ, in litore Orannenſi ciuitati oppoſitum. Præſcripſerat enim ſecreto Rex Emmanuel ipſi Meneſio, vt in eo expugnãdo belli fortunam experiri minime dubitaret, dummodo non multum tempus in ea pugna conſumeret. Claſsis. xvj. kalen. Iunij anno: M.D.I. Olyſippone ſoluit, ſecundisq; ventis vtens Meneſius, breui in fretum Gaditanum peruenit: inde vt Regis imperata conficeret, Mazalquibirium petijt: aduerſis tamẽ ventis excluſus, ante diem tertiũ portũ ſubire non potuit. Mauri hoc ſpatio tẽporis interiecto, cùm animaduerterẽt, quo animo noſtri ad portũ appellere conarentur, vt ſumma vi reſiſterẽt ſe comparabant, & animos hominũ confirmabant, caſtellúmq; firmis præſidijs muniebãt. Noſtri tandem

terra

terra potiti, castellum oppugnant, scalas admouent, in muros certatim ascendunt: neminem repugnare vident: existimant, hostes metu perterritos latebris occultari. Hac opinione decepti, tanquam victores quacunque libet inambulant. At Mauri, qui insidijs collocatis hanc expectabant occasionem, eos dissipatos, & nihil iam hostile suspicantes aggrediuntur, & præcipites eijciunt. In hoc conflictu viginti ex nostris desiderati sunt. Menesius, vt in mandatis habebat, non diutius in oppidi oppugnatione tempus conterendum statuens, reliqua classe dimissa, cum triginta nauibus ad auxilium, quod Venetis mittebatur, assignatis institutum cursum tenuit. In Sardiniam tandem delatus fuit, & ab illius insulæ Prætore admodum honorifice receptus. Inde cibarijs comparatis, & aquatione facta profectus, cum non à Tunetensi portu procul abesset, nauem onerariam ingentem cum duabus rostratis nauibus conspicatus est. In eas igitur inuectus, omnes cepit, & in Sardiniam reuersus, merces exponere in terram iussit. Erant autem hæ naues è Genua, multos autem Turcas, & Mauros, & Iudæos, & Christianos cum multis mercibus Tunetem conuehebant. Genuensibus autem nauem onerariam, & omnia bona restituit: Christianos & Iudæos liberos abire permisit: Turcas & mauros in custodiam tradidit, eorumque bona vniuersæ classi distribuit: duas rostratas naues tantisper retinere voluit, dum bellum illud, ad quod properabat, confectum cerneret. Inde Italiam versus, Calabriam & Apuliam prætereuectus, in Epirum transmisit, & inde Corcyram petijt. Veneta classis nostris obuiam prodijt, tormentorúmque sonitu, & tubarum clangore, quanta lætitia essent omnes affecti ex nostræ classis aduentu, significauit. Lusitana classis, ne officio illo vinceretur, operam vicissim dedit. Naues nostræ quia remis non agebantur, & malacia atque tranquillitas erat, fuere in portum opera triremium Venetarum remulco deductæ. Menesius à classis custodia nullis Venetorum precibus abduci potuit: reliquos duces in terram descendere permisit; qui omnes satis hospitaliter accepti sunt. Vt tamen intelligi possit, quàm periculosa sit militaris licentia, quandiu non fuerit seueriore disciplina coërcita; non erit abs re, quæ tunc à militibus nostris commissa fuerint, paucis exponere. Tam nautæ quàm milites Lusitani, cum essent natura elati & insolentes, paulo confidentius & petulantius in insula versabantur. Quod grauem offensionem hominibus græcis, & ad rixam similiter natura concitis afferebat. illi vicissim Lusitanos verborum conuitijs, & multis iniurijs onerabant. Eo tandem res deducta fuit, vt concitato dissidio, armis, quæ repentinus ille casus cuilibet offerebat, congrederentur. Accurrunt Duces Veneti, vt sedent illam discordiam. Similiter & Menesius, vt suos à furore contineat, in terram accelerat. Vix ducum imperio & comminatione tàm funesta contentio dirimi potuit. Ex nostris ad septuaginta in ea pugna temeritatis & insolentiæ pœnas cæde luerunt. Ex Venetorum autem exercitu, & ex Corcyrensibus

Corcyrensibus magnus etiam numerus nostrorum armis confectus occubuit. Ita factum est, vt illis ipsis, quibus nostri opem afferebant, non mediocre detrimentum temeritate multitudinis importarent. Pugna vero cum Turcis nulla fuit. Turcarum enim imperator cum accepisset, Hispaniæ Reges, aliosq; Christianos Principes classes maximas, vt auxilium Venetis afferrent, summo studio comparare, Eubœámque summis Venetorum præsidijs ita munitam esse, vt facile expugnari non posset, & ea ratione se classem sine vllo fructu maximis sumptibus ædificasse, classem in portum subducere, & suos à bello abstinere iussit. Itaque Venetus Prætor Menesio dicit, Senatum populúmque Venetum Regi clarissimo summas gratias agere, quòd tāto studio illius saluti prospexerit, quo quidem beneficio ita remp. Venetam obstrinxerit, vt nullo vnquam tempore esset illius memoriam depositura. Breuiq; fore, vt Senatus populusq; Venetus ad Emmanuelem legatos mitteret, quibus quanto studio dignitatis & amplitudinis illius teneretur, clarius demōstraret. Menesius igitur refecta classe, & imposito commeatu, in Lusitaniam redijt, varijsque tempestatibus vsus, Olysipponem tandem peruenit, omnésque naues, quas duxerat, in portu constituit. Interim vero Capralis, qui in Indiam nauigabat, eundem cursum, quem Gama tenuit, sequutus est, donec ad Insulam Sancti Iacobi peruenit. Cum vero vlterius progrederetur, coorta tempestate sæuissima classis dissipata fuit, & nauis vna fractis armamentis, Olysipponem redijt. Capralis sedata tempestate, naues omnes rursus collegit, præter illam, quam duobus diebus, demissis infra mediū malum velis, expectauit. Cum vero ea minime compareret, Occasum versus nauigauit. Octauo kalen. Maij nautæ terram cōspiciunt. Quæ res omnibus incredibilem voluptatem attulit. In ea enim regione nemo ex nostris terram extare aliquam ab hominibus cultam, fuerat vnquam suspicatus. Capralis igitur proras in terram flectere iubet. Nauis autem pretoriæ magistro imperauit, vt scapha vectus ad terram propius accederet, illiusque situm & naturā diligenter inspiceret. Redijt magister, & nunciauit, tellurem esse fertilem & amœnam, herbis lætissimis, & arboribus altissimis vestitam, & aquarum etiam copia redundantem. Se præterea homines vidisse coloratos, molli atque demisso capillo, nudis corporibus, cum arcubus & sagittis prope litus ambulantes. Capralis magistri testimonio minime contentus, aliquot Duces armatos iussit in scaphas desilire, vt terram diligentius perlustrarent. Illi confestim imperata conficiunt, & ad Capralem redeuntes, ea quæ magister nunciauerat, vera esse confirmant. Ibi cū in anchoris nocte consisterent, summa quædam tempestas excitata classem iactauit, & secundum orę illius longitudinem vagari, & fluctibus exagitari, & in varias partes contorqueri compulit, donec tandem in portum optimum penetrauit, quem, portum tutum Capralis nominare præcepit. Ibi classe constituta, Capralis curam dedit ducibus, vt scaphis inuecti, terram spectarent. Redeunt illi cum duobus piscatoribus, quos in lintre

lintre ceperant. Cum vero nemo ex nostris eorum linguam posset intelligere, nutibus & signis cum illis agere cœperunt. Sed tanta erat in hominibus ingenij tarditas, tantusq; stupor in animo, vt nullis signis de re aliqua admoneri potuerint. Tum Capralis eos vestibus ornatos, tintinnabulis & æneis armillis, & speculis donatos in terram exponi iubet. Illi muneribus elati, cum ingenti lætitia suis opes illas ostentant. Eorum prędicatione commota multitudo vndiq; confluit cum frugibus minutis, & cum magna farinę copia, & cum varijs fructibus, eáq; omnia cum nostris facillime permutant. Admirantur specula, oblectantur tintinnabulis, efferuntur armillis, intuentur nostros, & expleri, singula spectando, nequeunt. Tum Capralis simplicitate gentis inuitatus, in terrã descendit. Ibiq; sub vmbra arboris ingentis altare construi iubet, & statuit, vt res diuina maxima cum cæremonią fieret, & concio etiam de rebus diuinis haberetur. Ab huius sacrificij spectaculo non fuere terræ illius cultores exclusi. taciti vero & stupore defixi, cæremoniarum sanctitatem, & symphoniæ concentum intimis sensibus vsurpabant: & demisso corpore se moueri plurimum religione significabant. Cum vero peractis rebus sacris, Capralis se in classem recipere voluisset, eum ad scaphas cum maximo gaudio prosequuti sunt. Quanta vero lætitia affecti essent, cantibus crebris, & buccinarum & cornuum concentibus, & corporum gestibus, & sagittis in aërem missis, & manibus in cœlum intentis indicabant. Videbantur enim DEO summas agere gratias, quòd gentem illam ad eas oras detulisset. Ita vero erant admiratione oppressi, vt minime mentis compotes esse viderentur. Multi enim, dum Capralis in naues tendit, eum mare ingressi pedibus vsque eo sequuti sunt, dum aqua pectora eorum pertingeret. Alij vero illum nando sequebantur, alij lintribus inuecti, ad naues vsque perueniebant, nec ab ijs auelli aliquo modo poterant. Hîc dum Capralis in anchoris consisteret, vt aquationi operam daret, & rei frumentariæ prouideret, & reliqua cibaria in naues imponi præciperet, eiectus est in litus piscis, qui nostris admirationem non mediocrem commouit. Crassitudo námq; illius erat ingentis dolij, longitudo crassitudinem duplo superabat. Capite & oculis, porci similitudinem referebat. Aures erant auribus elephanti similes. Carebat dentibus. Pellis erat setis hirsuta. Cauda circiter pedes quinque in longitudinem tendebatur. Pellis crassitudo erat vnius digiti. In hac terra, quam Capralis sanctæ Crucis nomine celebrari voluit (quam nunc Brasiliam appellant) columnam marmoream illis similem, quas multis in locis Gama statui præcepit, collocari iussit, & inde vnũ ex ducibus nomine Gasparem Lemium, in Portugaliam remisit, qui Emmanueli de huius terræ situ nunciaret; quam aliqua ex parte describere, minime arbitror alienum. Situs illius ad Austrum pertinet: & fines, qui quidem sunt latissimi, cum ea regione, quæ Castellanorum Regum imperio continetur, quam appellant Perû, coniuncti sunt. Tellus est fertilis & amœna, & tanta salubritate prædita, vt vix sit opus vlla medicina.

Omnes enim ferme, qui moriuntur, non aliquo morbo, sed senio consumpti moriuntur. Multis & ingentibus fluuijs alluitur: fontes habet aquæ dulcis atque perennis innumerabiles. Campi sunt latissimi, lætissimáque pabula profundunt. Portus habet optimos, aditus facillimos, in quibus naues non facile tempestate iactari, aut vadis afflictari possunt. Maxima regionis illius pars est montibus & vallibus distincta: syluæ sunt densæ & opacæ: arbores variæ antea nostris incognitæ, inter quas est illa, è cuius summis frondibus ferro præcisis balsami quoddam genus instillatur. Arbores, è quibus ruber color, quo lanæ inficiuntur, confici solet, sunt valde frequentes & altissimæ. Fundit præterea tellus herbas admodum salutares, qualis illa est, quam multi Sanctam appellant. Medetur enim vlceribus, & anhelitus frequentis angustijs, & cancris præterea, & gangrenæ ex vulnere putrido ad corporis totius pestem repentino contagio permananti: multos præterea morbos, in quibus ars medicorum frustra consumitur, facillime depellit. Homines sunt colore subnigro. Capillum habent mollem, nigrum, atque promissum. Sunt omnes imberbes, propterea quòd volsellis omnes corporis pillos euellũt. Nullas literas norunt: nullam religionem colunt: nullis legibus alligantur: nullis ponderibus aut mensuris vtuntur: nullius Regis imperio subijciuntur. Cum tamen bellum inter eos exoritur, eum ducem eligunt, quem omnium fortissimum, & in bellis gerendis acerrimum fore credunt. Nullis vestibus vulgò teguntur. Qui tamen inter eos nobilitate præstant, vestes induunt, è psittacorum & aliarum auium variorum colorum plumis cõfectas. Et hi pileis ex eisdem plumis contextis caput ornant, & brachijs armillas ex plumis similiter factas inducunt. Vestes autem ab vmbilico ad genua tantũ demissas gerunt. Mulieres capillos nutriunt. Viri à fronte ad medium verticem caput abradunt. Qui vero elegantius ornari volunt, aures, & nares, & labia, & facies etiam perforant, & in locis illis lapillos varijs distinctos coloribus infigunt. Mulieres autem pro lapillis, minutis conchilijs, quæ apud illas in magno pretio sunt, similiter excoluntur. In bellis, arcubus vtuntur, & tanto artificio sagittas emittunt, vt in quemcunque corporis vllius locum sagittam collineare velint, eum configant. Loco ferri ossibus piscium sagittas armant: quibus tamen tam altum vulnus imprimunt, vt tabulam quamuis ictu perfodiant. Venationibus aluntur: vescuntur simijs atque lacertis, & anguibus, & muribus, nullásque eiusmodi dapes aspernantur. Lintribus vtuntur è corticibus arborum ingentium factis: quæ tamen tanta sunt interdum capacitate, vt homines triginta sustineant. Cum piscari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fustibus verberant, & pisces exterrent. Pisces attoniti ad summam aquam enatant. Tum qui ad eam rem parati sunt, cucurbitas aridas & exinanitas ingentis magnitudinis sub fluctibus oppositas habent, in quas pisces sponte subeunt. Frumentum minime serunt. Panem è radice vnius herbæ conficiunt portulacæ magnitudine. Hæc

autem

autem tam lætiferum venenum continet, vt qui illam crudam comederit, repente moriatur. Illi vero radicē contundunt, contusam exprimunt, ne quidquā in illa succi illius venenati remaneat. Tum ad solem exsiccant. Molis deinde conterunt, atque farinam efficiunt. Panes ex eiusmodi farina facti non modò salubres sunt, sed etiam sciti admodum saporis. Ex ea & milio genus potionis faciunt ceruisiæ persimile, quo quidem vbi se ingurgitant, quod frequenter illis euenit, tum omnes fraudes & insidias plus solito machinantur. Obseruant auguria, veneficijs dediti sunt. Est in magno apud illos honore quoddam genus hominum maleficum, quos de rebus incertis consulunt, Appellantur ab illis Pages. Hi gestant in summa sagitta cucurbitam in faciem hominis figuratam. Quoties autem illis libet, intra cucurbitam ignem subijciunt, & fumum ex herbis congestis faciunt. Tum fumum illum naribus accipiunt, vsq; eo, dum ebrij vacillent, & corruant, & extra mentem rapiantur. Habent enim herbæ illæ eam vim, vt fumo, quasi vino supra modum sumpto, mentem eripiant. Tum vero stridere dētibus, in ore spumas agere, oculos torquere, necem multis cōminari, turbulentis motibus & gestibus eos, qui circunsident, exterrere. Nemo enim suspicatur, illos absq; diuini spiritus instinctu tam horrēdas voces iacere. Quod siquis ex illis, quibus homo ad eum modum lymphaticus quidquam dirum prænunciauit, aliquem grauem casum subierit, non dubitant, quin illud supplicium ad eam diuinationem referendum sit. Hi quocunque veniunt, summo omnium plausu recipiuntur, viæ muniuntur, carmina ad tibias gentis more concinuntur, Choreæ agitantur: fœminæ formosæ, vel virgines illæ sint, vel cuiusuis matrimonium teneant, ad illos introducuntur. Opinantur enim miseri, si illos placatos habuerint, omnia sibi feliciter euentura. Illic neque filias parentibus, neque sorores fratribus collocari licet: reliquas mulieres sine vllo discrimine sibi matrimonio coniungunt: quas offensione interposita deserunt. In adulterio autem deprehensas vel occidunt, vel tanquam seruas vendunt. Parentes non habent in filias potestatem, sed fratres: quas quidem, quoties eis libet, venales proponunt. Venditio autem, est pro rebus alijs, quas ipsi concupierint, permutatio. Pecunia enim carent. Sunt ad laborem pigri, ad luxum & otiū propensi: quoties à bellis conquiescunt, totum tempus in conuiuijs, & cantibus, & saltationibus sine vllo modo consumunt. Choros in eodem loco semper insistentes circum orbem versant. In cantibus non distinctis sonorum interuallis, sed simplici vocum ratione carmina modulantur. Illic autem quæ fecerint in bello commemorant, facinoráque sua summis laudibus extollunt: & omnes cantus ad virtutis militaris laudem reuocant, & interim sibilis & pedum strepitu eandem symphoniam prosequuntur. Alij vero saltantibus pocula ministrant, donec tandem omnes temulentia oppressi sternantur. Domos è lignis ædificant, & culmis congestis obtegunt, & muris binis aut ternis circumuallāt, propter frequentia bella, quibus exerceri solent. In vna domo (sunt enim longissimæ)

gissimæ) multi simul habitant. Et ij inter se fraterne amant, libentérque alij pro aliorum, qui cum illis viuunt, salute vitam in quoduis discrimen iniiciunt. Bella non pro tuendis aut propagandis finibus, sed pro dignitate suscipiunt, quoties opinantur, se fuisse à vicinis, aut ab aliqua longinqua natione contemptos. Tum vero homines senes, qui magnum in rebus bellicis nomé, cum essent iuuenes, habuerunt, in consilium adhibent. Ante deliberationem quantum quisque vult, tantum potionis exhaurit. Quidquid senes de bello aut pace decernunt, sine vlla recusatione pro viribus exequuntur. Ducem eligunt, vt superius dictum est, quem acerrimum esse iudicant. Hunc vero, si timiditatis significationem aliqua in re dederit, honore confestim spoliant, & alium in eius locum substituunt. Hic domos circumiens, magnis vocibus omnes ad bellum adhortatur: quibus rebus instrui debeant, admonet, & quanta virtute sit opus, edisserit. Neque solum arcubus & sagittis, sed gladijs etiam è ligno durissimo fabre factis vtuntur, quibus hostium membra frangunt & dissecant. Insidijs vti frequenter solent, & in eo pugnant, vt hostes inopinato aggrediátur. Quos in bello capiunt, senes præsertim, statim comedunt: reliquos vinciunt. Eos, qui ex suis in bello conciderunt, funere efferunt cum multis lacrymis, eorúmque virtutem prædicatione celebrant. Captiuis cibaria largissime præbent, eisque mulieres, cum quibus cubent, elargiuntur. Cum vero festos dies agere volunt, vnum ex captiuis, quem iam satis fartum & opimum esse conspiciunt, funibus alligant. Primum illius amica in amoris signum in collum funem iniicit, & delitias suas ad supplicium trudit. Homines deinde circunsistunt, & ventrem & brachia, & tibias illius astringunt: tum columnæ affixum coloribus depingunt, & plumis varijs exornant. Ne verò parum humani videantur, laxant illum vinculis interdum, & cibo atque potu sanè laute atque liberaliter accipiunt. Interim vero omnes comedunt, & plurimum illius, quam diximus, potionis absumunt. Saltant præterea, & canunt, atque tripudiant, & tres dies in hoc apparatissimo ludo consumunt. Tandem post triduum, illum pedibus atque manibus iam vinculis expeditis in caueam deducunt. Mulieres atque pueri uinctum secundum ventrem funibus trahunt. Homines vero & mulieres reliquæ mala citrea, & fructus varios in eum iaciunt. Ille verò quę potest ex coniectis pomis colligere, rursus in illos, à quibus fuit impetitus, intorquet. Bibit interim, vt apparet, iucundissime. nec enim ei cibus aut potus denegatur. Præ se fert autem non mediocrem lætitiam. Illi forticulum hominem, vt se existimari cupit, conuitijs onerant, & multis contumelijs insequuntur. Dabis, inquiunt, homo perditissime atque profligatissime, pœnas scelerum: & sanguine tuo manes eorum, qui in bello ceciderunt, vlciscemur. Te enim contrucidabimus, & dilaniabimus, & assum comedemus. Ille vero, nihil motor, inquit. Non enim ignaui neque timidi pœnam sustinebo. Semper enim viri fortis officio functus sum. Si me occisuri estis, multos ipse multis in locis occidi,

Si carnibus meis ſaturandi eſtis, & ipſe multorum carnibus ſaturatus ſæpe fui. Præterea ſunt mihi fratres atque cognati, quos ſcio meam necem haud impunitam relicturos. Ad hunc modum in caueam tandem includitur. Tum ille, cui fuerat captiuus in cuſtodiam traditus, in caueam ſimul ingreditur. Corpus autem habet depictum, & collum plumeis ornamentis excultum; manibus vero ingentem gladium vibrat. Tum ſaltat, & ſibilat, & gladium intentat. At is, vt gladium illi è manibus extorqueat, ſummo ſtudio cõtendit. Sed dum in vnam partem impetum dat, mulieres atque pueri eum fune, quo eſt alligatus, quem manibus tenent, ad ſe trahunt. Dum rurſus in contrariam partem ſe contorquere nititur, ex alia parte ſimiliter mulierum manibus impeditur. Vtrinque enim ita diſtinetur, vt ſe eodem loco commouere non poſſit. At ſtrenuus ille gladiator eum gladio contundit & debilitat, atque tandem medium illius caput ingenti vulnere diffindit, cerebrũmque diſpergit. Manus deinde præcidit. Tum mulieres accedunt, & corpus exanimum in pyram conijciunt, vt omnibus pillis aduſtis illud facilius abluere queant. Diſſecto autem ventre, ilia cum extis euellũt: reliqui corpus in fruſta diſcerpunt: & ne plura perſequar, illius carnibus omnes cum magna voluptate veſcuntur. Sunt & alij ſylueſtres atq; mõtani homines, qui cum his, qui in domibus habitant, continenter bella gerunt, eiſdémque ſe ſceleribus & eadem immanitate cõtaminant. Nullum apud eos delictum plectitur, præter homicidium. Coguntur enim hi, qui ſanguine coniuncti homicidæ ſunt, eum tradere illis, qui cæſi necem propter ſanguinis communionem & propinquitatem iure perſequuntur. Hi vero eum ſtrangulant, atque ſepeliunt, & cum multis omnium propinquorum lacrymis atque lamentis vtriuſque mortui funus inſtaurant, epulásque dant, in quibus omnes depoſitis inimicitijs accumbunt. Quod ſi caſu aliquo homicida ſubterfugiat, tum eorum filiæ, vel ſorores, vel cognatæ occiſi propinquis in ſeruitutem traduntur, & ſic demum omnis vtrinque diſcordia obliuione ſepelitur. Operæpretium mihi viſum eſt, tam barbaros & immanes mores oratione deſcribere, vt intelligi poſſit, in quantam errorum colluuionem incurrat humanum genus, literis & humanitate deſtitutum, &, quod multo funeſtius eſt, præſidio ſanctiſsimę religionis orbatum: & ſimul cognoſcatur, quãta benignitate clementiſsimus rerum omnium Dominator huic miſerrimæ genti, Portugalenſium in eas oras aduentu, proſpexerit. Chriſtianorum enim conſuetudine & familiaritate, & hominum ſanctorum ex ſocietate, quam IESV nominant, quos Portugaliæ Reges in eas partes miſére, diſciplinis factum eſt, vt multi, diſpulſis tenebris, errores, in quibus verſabantur, clare perſpiciant, & ad CHRISTI optimi maximi ſtudium ardentibus animis excitentur, & ingentes DEO gratias ob tam diuinum beneficium grata atque memori voluntate perſoluant. Capralis è Braſiliæ regione profectus eſt tertio nonas Maij. Nono autem kalen. Iunij nautæ nebulam aduentare, cœlúmque atra caligine circunfundi conſpiciunt.

Cùm verò mare cernerent commoueri, & fluctus excitari, trepidare & antennas demittere cum festinatione cœperũt. Sed tam subita tempestas eos oppressit, vt antequam multi se comparare potuissent ad tantum periculum fugiendum, quatuor naues incitatis turbinibus impulsæ atque depressę sint, & fluctibus ita demersæ, vt nemo ex ijs, qui illis vehebantur, euaderet. Fuit quidem reliquis hoc spectaculum supra quam dici potest acerbum atq; luctuosum, cernere in medio mari homines laborum socios, atque natura coniunctos, & multos etiam propinquitatis necessitudinibus implicatos, voragine ingentis illius gurgitis absorberi, neq; esse potuisse se in tanta calamitate hominibus miserrimo genere lethi consumptis auxilio. Inde cum multis lacrymis reliquæ septem naues digressæ, rursus alia coorta tempestate dispulsæ sunt. Tandem sexto kalen. Augusti sex tantum naues iũctæ cursum tenuerunt. Vna námq; ex illis septem aduersa tempestate iactata, in sinum Arabicum penetrauit, atq; inde in Portugaliam redijt cum sex tantum hominibus. Reliqui námq; morbis & fame atq; siti cruciati, multisque periculis atq; tormentis afflictati perierant. At sex naues post flexum promontorij bonæ spei, conspiciunt tellurem amœnissimam, arboribus refertam, & gregibus abundantem, quam multi pellucidi amnes irrigabant. Ad eam igitur Capralis naues conuerti iussit. Sed nemo ex incolis cum Lusitanis commercium habere voluit. Itaq; quanuis commeatus inopia nostri laborarent, cum nihil tamẽ possent ab hominibus illis obtinere, profecti sunt, & totam illam oram lustrauere, donec ad duas insulas contra terram continentem oppositas peruenirent. Ibi duæ naues in anchoris consistebant: qui in illis erant, vbi Portugalenses naues conspicati sunt, fugæ se mandarunt. Eas naues Capralis insequutus cepit. Cùm verò intellexisset, eas esse principis cuiusdam, nomine Foteimæ, qui erat Regi Melindio coniunctissimus, liberas cũ ingenti auri pondere, quod è Zofala exportabant, & cum mercibus maximi pretij dimisit. XII. kalen. Augusti ad Mozambiquem appulsus, aquationẽ sine vllius impedimento fecit, emptisque cibarijs, & magistro, qui eum Quiloam deduceret, conducto, iter conficere maturauit. Cùm verò à terra non procul abscederet, cernebat multas insulas egregie cultas atq; nitidas, quarum omnium imperiũ summum penes Quiloæ Regem erat. Illius námque regnum supra nongenta millia passuum in longitudinem oræ illius patebat. Rex & omnes Quiloenses Mahumeti placitis addicti sunt. Homines partim sunt nigri, partim colorati. Arabice loquuntur, & multas præterea linguas norunt, propter multarum nationum, quæ ad oras illas veniunt, commercium. Arabum aut Turcarum more vestiuntur. Viuunt admodum lautè. Abest Quiloa à Mozambiquensi tellure circiter quadringenta passuum millia. Angusto mari à continenti diuiditur. Insula consita est plantis & arboribus: fontes habet gelidos atque perennes: armentis & pecorum gregibus abundat: animantia multa in syluis atque nemoribus nutrit, ex ijs, quę venatorum opera capiuntur. Tellus est fertilis, & adhibita

mediocri hominum cultura varias fruges effundit. Mare continet pisces varios & optimos. Vrbs est magna, habitatorúmque multitudine referta. Ædes sunt amplæ & extructæ magnificè, cœnaculis & laquearibus, & tectorijs pulcherrimè ædificatæ, & ornatæ multa & varia supellectile. Naues non sunt absimiles Mozambiquensium: thure tamen notho propter penuriam picis oblinuntur. In huius vrbis portu cum Capralis anchoris iactis constitisset, misit ad Regem, cui nomen erat Abrahemus, qui dicerent, se iussu Regis Portugaliæ ad eas partes peruenisse, cum ipsius Regis mandatis atq; literis ad illum scriptis, è quibus intelligi posset studium, quo Rex Emmanuel tenebatur fœderis & amicitiæ cum illo iungendæ. Se verò non posse vllo modo in terram descendere, ne Regis sui imperium aspernari videatur, qui vetuerat, ne vnquam rei vllius obtentu è classe discederet. Proinde videret, quem locum magis opportunum statueret ad vtriusque colloquium. Rex nuncios perbenigne excepit: Capralique per eosdem responsum dedit, sibi gratissimum esse illius aduentum. De Regis Emmanuelis amplitudine, & de virtutibus regijs, quibus erat ornatissimus, multa se percepisse, quanuis illius regnum tantis locorum interuallis esset ab ea terra disiunctum: quibus admonitus, libenter se se ad quamuis amoris mutui pactionem deuenturum. Et quando fieri non poterat, vt legationem illam in terra audiret, se postridie daturum operam, vt in mari cum Caprali loqueretur. Hæc vbi dixit, vnum è suis domesticis ad Capralem cum muneribus misit. Postridie igitur parua nauigia ad eam rem instructa & ornata cum suis ingreditur. Erant omnes vestibus aut aureis aut purpureis, aut sericis & bombycinis exculti, gladijs & pugionibus accincti, in quorum manubria erant gemmæ miro splendore fulgentes inclusæ. Buccinarum præterea & tibiarum concentu summa lætitiæ significatio dabatur. Lusitani contrà tubis atq; tormentis, quo gaudio tenerentur, indicabant. Capralis iubet omnes duces, qua vestium elegantia possent, ornatos in scaphas descendere. Quod ipse similiter fecit. Itaque omnes ad nauigia Regis accedunt. Capralis verò vbi ad Regem peruenit, eum vt Regem salutat: Rex honorifice respondet: deinde de Capralis manu literas Arabice scriptas accipit, legationem audit, &, vt apparebat, fronte & vultu bellissimis. Ostendit postremò, se Regem Emmanuelem in loco fratris semper habiturũ, operámque daturum, ne studio erga illius maiestatem ab aliquo vinci posset. Fuit deinde ab vtroque statutum, vt sequenti die Capralis mitteret ad Regem, qui amicitiam institutam fœdere confirmaret. His ita constitutis, mercatores Arabes interueniunt: nostros sceleris & immanitatis insimulant, simplicitatem Regis admirantur, quod statum atque dignitatem suam piratis crederet, qui nisi eorum insidijs esset occursum, intra paucos annos erant illum per simulationem pacis omnibus bonis euersuri. His sermonibus animum Regis immutant, ita, vt non solum pacem turbarent, sed etiam odium illius satis acerbum in Lusitanos incenderent. Rex igitur vrbem munire, milites euocare, vigilias

disponere, omniáque moliri, quæ fieri à maritimis ciuitatibus solent, cum hostes in portu sunt. Hæc omnia vbi Capralis Homeris, qui regis Melindij frater erat, & tunc se Quiloæ tenebat, indicio cognouisset, noluit ibi tempus sine vllo fructu conterere, & Melindem versus cursum tenuit. Quod cum Rex Melindius intellexisset, fuit incredibili gaudio cumulatus. Confestim autem curauit, vt clasis omni commeatu & fructibus, quos tellus illa suppeditabat, reficeretur. Capralis ducebat secum Melindij Regis legatum, muneribus ab Emmanuele ornatum, & dona præterea, quæ Emmanuelis nomine ad Regem deferenda curaret. Nostri igitur postridie iussu Capralis munera Regis Emmanuelis ferunt. Melindius, vt omnis populus tantum honorem sibi à potentissimo Rege habitum fuisse cerneret (sunt enim Reges illi in eiusmodi rebus nimis ambitiosi, nihilque honorificentius arbitrantur, quàm à Regibus magnis aliquo munere decorari) equum ingentem ephippio & bullis aureis, & phaleris pulcherrime factis, quæ inter alia dona ab Emmanuele missa fuerant, ornari continuo præcepit, in quo insidens ad mare contendit, vbi Capralis cum reliquis ducibus in scaphis eum expectabat. Ibi se mutuo complexi sunt, multisque verborum officijs inter eos certatum est, cum neuter alteri quidquam de humanitate concedere vellet. Quanuis autem à Rege detineretur, noluit tamen Capralis ibi diutius immorari: duos tamen exules eo in loco reliquit, vt viderent, an pedibus iter in Æthiopiam, quæ supra Ægyptum est, vbi Christianum imperatorem dominari Emmanuel acceperat, facere aliquo modo possent, & ritum, & mores, & instituta gentis exploratè cognoscere. Septimo Augusti die Melinde profectus, & secundum ventum nactus, pelagus transmisit, & vicesimo secundo die ad Anchediuam insulam naues appulit, vbi vt nautas atque milites ex labore reficeret, aliquot diebus commoratus est. Inde Calecutium nauigauit, & tertio decimo tandem die classem in Calecutiensi portu constituit. Quod vbi Regi nunciatum est, duos ex Nairibus suis cum mercatore summæ apud illum authoritatis ex ea regione, per quam Indus in mare influit (regio Cambaia, homines Guzarates appellantur) in classem misit, qui præfectum nomine illius salutarent. Capralis remisit illos ad Regem cum Ioanne Sala, equestris ordinis viro, qui Vasci Gamæ, cum ille viam in Indiam fecit, comes extiterat. Misit præterea cum illis Gasparem Gamam: hoc enim cognomen Iudæus ille, qui Zabaio operam dabat, cum Christianus effectus est, vt Gamæ, quem patronum adoptarat, nomen sequeretur, assumpserat. Cum his autem, quatuor ex illis Nairibus, quos Gama in Lusitaniam abduxerat (reliquos enim obsidum loco retinere voluit) cultu & ornatu Lusitano vestitos ad Regem misit, quorum aspectu Rex mirum in modum lætatus est. Nuncijs deinde vltro citróque missis fuit à Rege constitutum, vt in ædibus quibusdam regijs, quæ sitæ erant in litore, Capralis illum conueniret, & quæ

vellet

vellet, nomine Emmanuelis exponeret. Erant ædes ornatæ & instructæ magnifice. Rex stipatus vndique magna nobilitatis multitudine, & Dynastis quamplurimis circunseptus, in eas ædes se contulit. Tibicines antecedebant cum tubis partim aureis, partim argenteis, singulari opere factis, qui earum modulatione & concentu lætitiam, qua Rex affectus erat, vt videbatur, demonstrabant. Venit Capralis cum aliquot ducibus. vnum porro ducem, Sancium Thoarem nomine, vt interim præfecti munere fungeretur, in classe reliquit. Vbi primum terram attigit, multi viri nobiles atque Dynastæ obuiam illi prodierunt. Is quidem lectica sublatus est, illi vero omnes pedibus in ædes Regias eum prosequuti sunt. Domus erat aureis & sericis peripetasmatis ornata. Regis cultus miro gemmarum splendore collucebat. Postquam Capralis Regem salutauit, fuit in argentea sella prope illum collocatus. Tum Gaspare interprete accersito, quæsiuit de illo Rex ea, quæ solent amici in familiari congressu percontari: num bene valeret: num ex animi sententia nauigasset: num Emmanuel frater suus eo tempore, quo classis Olysippone soluerat, fuisset optima valetudine. Tum Emmanuelis literis per interpretem explicatis, agi de fœdere cœptum est. Rex admodum prolixe omnia de sua voluntate promittebat, plúsque dabat, quàm erat à Caprale postulatum. Omnibus Portugalensibus potestatem fecit libere in ciuitate negociandi: se enim curaturum, vt sine vllo periculo commode rem gererent. Ædes prætereа satis magnas nostris prope litus assignauit, in quibus habitare, & merces asseruare possent. Et quia Saracenus, cuius ædes erant, continuo fraudes in nostros machinari cœpit, alias maiores, & litori viciniores Regi Emmanueli donauit, in quibus omnes, qui illius negotia procurarent, habitare laxius, & negotia gerere commodius possent. Hanc vero donationem literis in aurea tabula incisis ad sempiternam memoriam consignauit. Saraceno autem ditissimo, nomine Coiebiquio, qui erat studio Lusitani nominis incensus, & ob id fuit postea omnibus bonis euersus, cuius ædes erant, cumulate satisfecit. Sanxit præterea, vt in earum fastigio vexillum insignibus Regis Emmanuelis illustratum figeretur, vt esset omnibus testatum, eas ad Emmanuelem pertinere, séq; , vt monimentum Regis sibi carissimi in ea ciuitate perpetuo conseruaretur, effecturum. Dum hęc geruntur, fuit Regi nuncius allatus, soluisse Cochimo nauem ingentem onerariam, quæ elephantum ad bella gerenda præferocem conuehebat, & in regnum Cambaiæ nauigabat. Hac re comperta, misit ad Capralem qui nomine illius peteret per amicitiam institutam, vt eam caperet. Esse námque hominum, in quos odio iustissimo erat incensus. Vt autem scire posset, quo animo nostri nauem aggrederentur, aliquot Saracenos ex suis domesticis, vt prælium spectarent, immisit. Capralis vnam tantùm paruam nauem ad eam rem gerendam expediuit, cuius Nauarchus appellabatur Petrus Ataideus. Huic autem tres comites adiunxit: vni nomen erat Odoardus Paciecus,

alteri Vaſcus Sylueria, tertius fuit Ioannes Sala. Rex vbi vidit vnam tantùm nauem, & eam non magnam, à reliqua claſſe, vt nauem maximam, magno militum præſidio, & telis, & tormentis, & multis præterea armis egregie munitam inuaderet, ſegregari, vehementer admiratus eſt. Itaque exitum rei animo ſuſpenſus expectabat. Noſtri vix arma ſumpſerant, cum nauis hoſtium in conſpectum ſe dedit. Noſtri expanſis ſubito velis in eam feruntur, non ita tamen, vt cominus eam oppugnare contenderent, ne telis hoſtium è ſuperiori loco miſsis opprimerentur: ſed mediocri interuallo diſiuncti, in eam pilas partim lapideas partim ferreas iaciunt, & glandibus etiam plumbeis acerrime pugnant. Multos interimunt, multos conuulnerant, nauem multis in locis perforant, & nunc à dextera parte, nunc à læua eos impetu facto perterrent. Hoſtes in principio noſtros contemnere viſi ſunt, & ſublatis clamoribus probra iacere, arma corripere, tela vibrare, tormentis noſtros impetere cœperunt. Sed poſtquam ſe tantis damnis affectos animaduerterunt, omnem ſalutis ſpem in fuga collocarunt. Noſtra nauis eam inſequuta, Cananoris portum, qui abeſt Calecutio Septentriones verſus paſſuum circiter quadraginta millia ſub noctem ſubire compulit, vbi quatuor Arabum naues in anchoris conſiſtebant. Noſtri vigilabant, ne de nocte nauis elaberetur. Vbi diluxit, in eam paſsis velis incurrunt, tantáque formidine perterrent, vt à nauibus, ad quas ſe receperant, diuulſa altum peteret. Sed Portugalenſis nauis cum eam curſu longe ſuperaret, ita ſe illi ſemper infeſtis tormentis opponebat, vt non quo vellent hoſtes, ſed quo noſtri eam flectere proram cogerent, nauigaret, donec tandem victam & ſuperatam præ ſe agentes, in Calecutij portum intrare compulerunt. Obſtupuit Rex, & ab ijs, qui ſe iuſſu illius prælij ſpectatores præbuerant, exquiſiuit, quo pacto res geſta fuerat. Reſpondent, nunquam ſe parem in hominibus vllis induſtriam, neque fortiorem animum, neque maiorem in periculis adeundis alacritatem perſpexiſſe. Rex miſit ad Capralem, qui nomine illius ab eo contenderet, vt homines eos, qui ſe in eo prælio excellentius geſſerant, ad illum venire præciperet. cupere námque homines videre, dignos, qui ab omnibus Regibus ſummis ornamentis afficerentur. Satisfecit poſtulato Capralis. Rex omnes laudibus & muneribus ornauit, in primis tamen Paciecum, cuius, vt Arabes qui interfuerant prælio, referebant, clarior virtus extiterat. Sed quo magis hoc facto Luſitanos efferebat, eo grauius eis periculum odio & inuidia mercatorum Arabum intentum fuit. Nam cùm eos extinctos propter religionis diſsidium cuperent, tum ne apud Regem tantam gratiam inirent, vt ipſi excluderentur, anxie formidabant. Itaque modis omnibus noſtris erant impedimento, quo minus eum numerum piperis, & aromatum reliquorum, quem emere cupiebant, ab incolis acciperent. Ob id igitur omnes fraudes excogitabant, calumnijs animum Regis exulcerabant, & latrocinij crimen omnibus

Luſitanis

Lusitanis intendebant. Ad hæc multo maiora pretia aromatum dominis polliceri, omnia clàm coëmere, & compressa tenere, ne quidquã ad Lusitanos perueniret. Rex in eorum dolis conniuere, fidémq; datam fallere. Iam antea Caprali in perfidiæ suspicionem venerat, antequam domus esset nostris assignata, eo quod obsides, quos habebat in naui, se in mare deiecerant, vt ad suos nando confugerent: è quibus aliqui capti sunt, alij euaserunt, neq; tamẽ Rex eos restituit, aut Caprali, vt debuerat, satisfecit. His rebus offensus Capralis ad Regem misit, qui de iniurijs sibi factis quereretur. Illum dedisse fidem, se curaturum, vt naues Portugalenses intra viginti dies onus acciperent: tres menses esse consumptos, nullámque nauem oneratam esse, cum ante suos oculos Arabum naues onerari conspiceret: quod etiam contra percussum fœdus esset. In fœdere námque cautum fuisse, ne vllis nationibus aliquod piperis aut zingiberis pondus vllo pretio tribueretur, antequam Portugalensibus nauibus iustum pondus esset impositum. Illum igitur orare, vt fidei suæ atque dignitati consuleret. Iter enim instare, neq; se posse diutius in eo portu consistere. Rex cum hoc accepisset, se ea iniuria grauiter commoueri simulauit; dixitque, se imprudente flagitia illa ab hominibus fraudulentis admissa fuisse. Et quando Saraceni tam scelerati & audaces extitissent, vt contra illius imperium naues onerarent, se facere potestatem Lusitanis Arabum naues, persoluto mercatoribus aromatum pretio, exonerandi, vt citius inde nauibus onustis soluere possent. Hoc audito Capralis veritus est, ne Regis indulgentia ad fraudẽ pertineret, vt videlicet Arabum animos irritaret, & aliqua turba commoueretur, qua nostri possent ab illis, qui erãt multo plures, & potentiores, opprimi, & sceleris culpa vel in nostros, qui materiam turbulenti dissidij dedissent, vel in Arabas, qui Regis iniussu se vindicare ausi fuissent, deriuari. Itaq; se continebat, neque quid optimum factu esset, satis explicabat. Arius interim Correa, qui in ædibus relictus erat, vt Emmanuelis Regis negotia procuraret, à Caprali summo opere cõtendebat, vt ea indulgentia Regis vteretur, & à Saracenis viribus eriperet, quod illi fraudibus auertebant. Aliter enim futurum, vt naues in Portugaliam inanes redirent, & nullo lucro tantę impensæ factæ cõpensarentur. Cum Capralis hæreret, & cunctaretur, Correa instabat, & obtestabatur eũ, ne pateretur nomen suũ nomine timiditatis & inertiæ maculari, néue Regem Emmanuelem eo cõmodo priuari, quod ostendebatur. Ad hæc testes, & à scribis testimonia publicis literis consignata postulabat, vt esset testatum omnibus, non per se stetisse, quo minus Regis negotia commode fierent, sed ducis ipsius culpa. Capralis igitur Correæ querimonijs & obtestationibus impulsus, aliquid sibi gerẽdum arbitratus est, vt crimẽ quod intendi facile poterat, aliquo modo dilueret. Erat autem iam paululum extra portũ nauis mercibus onusta, quæ anchoras soluere, & vela facere instituebat, cum Capralis per vnũ ex suis domesticis Nauarcho atq; magistro denũciauit, ne inde abirent. Sibi námq; factã fuisse à Rege potestatẽ naues

omnes,

omnes, quæ in illo mari consistebant, retinendi. Nauis autem dominus erat Saracenus quidam ditißimus, qui multum gratia & auctoritate Calecutij apud Regios poterat. Dux atque magister & reliqui omnes Capralis imperium irrident. Capralis scaphas expedire & armari iubet, & nautas atque milites confestim misit, qui nauem funibus alligatam in portum remulco traherent: quod illi sine vlla mora conficiunt. Saracenus, cum id factum esse cognouisset, graui iracundia commotus, omnes suos propinquos atque necessarios accersit: rem exponit: de nostrorum iniuria & iniquitate conqueritur: contumeliæ indignitatem verbis exaggerat. Pro se quisque quantum potest illius animum, iam satis sua sponte incensum, verbis inflammat, morique satius esse dicit, quàm tam insignem contumeliam pati. Itaque omnes continuo ad Regem adeunt, facinus esse indignum clamitant, tantum animum Christianos homines assumpsisse, vt in Calecutij regno homines in ipsius Regis patrocinio latentes inuaderent, & quasi iam regnum posiderent, ita cogere imperijs, minitari liberis, vinctas naues abducere, & in ipsius Regis oculis, vim hominibus, qui illius imperio continebantur, inferre. Eam vero iniuriam non tam ad illos, quàm ad ipsius Regis contumeliam pertinere. Quam si non statim vindicaret, fore, vt maiora facinora molirentur, & in ipsum arma conuerterent. Clementia illius factum esse dicunt, quòd homines externi, & à moribus Indicis abhorrentes, omniúmque præsidio destituti, Regem præpotentem despicerent, tantúmque sibi in ipsius Regis imperio, atque tam insolenter arrogarent. Rex ita respondit, vt facile intelligerent, eum non grauiter esse laturum, si quidquam sceleris fuisset ab illis in nostrorum perniciem comparatum. Omnes igitur conferti in ædes, vbi nostri nihil hostile suspicantes iussu regis habitabant, irruunt, Nairésque multos sibi socios adiungunt. Correa sublato signo discrimen, in quo versabatur, clasi denunciat. Erant autem Lusitani, qui cũ illo erant, ad septuaginta. Saracenorum vero cum Nairibus ad quatuor millia conuenere. Capralis quartana laborabat. Itaq; præcepit Sancio Tobari, vt cum omnibus scaphis in litus properaret, vt subsidio nostris occurreret, & fugientes exciperet. At Saraceni cædere ianuam securibus, conuellere parietes trabibus, tela conijcere, & summa contentione pugnare, vt prius quàm auxilium venire posset, omnes interficerent. At nostri acri animo restiterunt: & quia videbant sibi moriendum esse, ne inulti caderent, fortißime dimicabant. Paries interim ex vna parte machinis admotis disiectus fuit. Hostes ferociter irruunt, Lusitanósque cædunt. At qui ex illis euadere potuerunt, globo facto ad mare se conferunt, vbi iam multi ex Lusitanis, qui subsidio veniebant, impetum in hostes fecerunt, vt illis parumper repreßis, suos in scaphas recipere facilius possent. Ceciderunt ex nostris ad quinquaginta, in quibus Arius Correa fuit. Viginti tantum euasere, saucij tamen, eorúmque bona pars ex eisdem vulneribus interijt. Henricus monachorum præfectus aliquot vulnera

accepit.

accepit. Arius Correa duxerat ſecum in Indiam filium, nomine Antonium Corream, annos natum decem: quem eques quidam, cui nomen erat Nonius Leitanus, in hoc tanto diſcrimine ſumma cōtentione protexit, & incolumem ad litus vſque perduxit. Hic cùm hæſitaret, neque poſſet puerum in ſcapham perferre, nauta quidam pueri orbitatem miſeratus, accurrit, illúmq; cum magno vitæ periculo humeris ſublatum in ſcapham impoſuit. Fuit hic Antonius poſtea vir admodum ſtrenuus, multáſq; res memorabiles in bellis effecit. Fuit hoc tantum ſcelus à gente perditiſsima conflatum. xvij. die Decembris, anno à CHRISTO nato. M.D. Capralis tulit admodum dolenter hunc caſum, & febri multò vehementius affligtari cœpit, & Correæ mortem lacrymis proſequutus eſt: non tamen quidquam hoſtile moliri voluit, expectans, an Rex ſe aliqua tolerabili excuſatione defenderet, & in auctores ſceleris animaduerteret. Cum autem ex Regis ſilentio & taciturnitate intelligeret, illum tam ſceleſti facinoris eſſe non modò conſcium, ſed etiam fautorem, poſtridie ex Ducum conſilio, decem Arabum magnas naues, quę erant in portu, aggreſſus eſt. Fuit vtrinque ſumma virium contentione dimicatum. Luſitani tamen magno impetu in naues irrumpunt, multorúmque nece ſuorum mortem vlciſcuntur, & ſupra ſexcentos ferro concidunt: deinde naues exonerant, & paucos, qui ſe metu occultauerant, capiunt, & per omnes naues diſtribuunt, vt miniſtrorum nauticis in rebus penuriam ſupplerent. Tres elephanti fuerunt inuenti, quibus occiſis & ſalitis, noſtri (erat enim magna commeatus inopia) veſcerentur. Poſtremò ſub noctem naues omnes incenſæ ſunt, inter quas fuit nauis Arabis illius, qui tantam diſcordiam concitarat. Appellabatur autem Cogecemus Micidius. Exterruit hoc incēdium omnes, tam ciues, quàm peregrinos, qui Calecutij morabantur. Conueniunt vndique: clamores ingentes tollunt: nauium iacturam plangoribus atque lamentis proſequuntur: manus in cœlum tendunt, & diras imprecantur: nemo tamen ad reſiſtendum ſe comparat. Incenſis in Regis conſpectu nauibus, cùm primum diluxit, naues ordine conſtitutæ ſunt, vt vrbem tormentis, quàm acerrime fieri poſſet, concuterent. Multas ædes diſturbarunt: multos mortales occiderunt: magnámq; multis in locis ſtragem ediderunt. Rex ipſe, cùm ad illius pedes vnus ex ſuis familiaribus ictu ingētis pilæ dilaceratus concidiſſet, metu perterritus, omnem ſalutis ſpem in præcipiti fuga collocauit. His rebus geſtis, Capralis Cochimū verſus nauigare inſtituit. Acceperat enim, Cochimi Regem amicitiam Luſitanorum expetere. Abeſt autem vrbs hæc Calecutio Auſtrum verſus circiter paſſuum ſeptuaginta millia. Vndique vero flexibus fluuij, qui non longe ab illa in mare influit, alluitur. Portum habet optimum, & ſtationem nauium tutiſsimam. Solum eſt macrum & ſterile, arborum tamē viriditate ad aſpectum iucundum. Abundat pipere. Regis opes erant tenues, & Calecutij Regi tributa pendebat. Mores gentis ſunt Calecutienſiū moribus & inſtitutis vitæ perſimiles. Capralis Cochimi portum

ingreſſus,

ingreſſus, ad Regem miſit Indum Michaëlem nomine, qui de ſuo in regnum illius aduentu eum certiorem faceret,& ſimul peteret, vt piper, & aliquot aromatum pondus iuſto pretio venderet, vt poſſet aliquot naues onerare. Fuerat hic Michaël vir abſtinentia mirabili, addictus religioni, quam ſequuntur illi, qui Iogues ab Indis appellantur. Præ ſe ferunt hi ſingularem rerum humanarum contemptionem. Nullas opes poſsident: emendicatis cibis victitant: per omnia fora curſant,vt ſuę ſectæ diſciplinam omnium auribus inculcent. Maxima eorum pars præſtigijs illudit hominibus imperitis,eorúmque dementia ad ſuum quæſtum abutitur. At Michaël cum ſimplici animo in religionis fallaciſſimæ rationem fuiſſet ingreſſus, eam fraudibus illius compertis improbauit, aurésque dedit hominibus Luſitanis, qui religionem reliquis purius obſeruabant,eorúmque cohortationibus inductus, CHRISTI religionem ſuſcepit. Is cùm Cochimi Regem Capralis nomine ſalutaret, ad cúmque illius poſtulata deferret,reſponſum humanitatis & officij pleniſsimum tulit. Regem dixit non modo de illius aduentu plurimum gaudere,ſed omnia illi admodum munifice atque large polliceri. Itaque fœdere facili negotio conſtituto, Capralis miſit in ciuitatem, qui Regi aliquot argentea vaſa deferrent, & aromata, quæ poſſent in ea reperiri, vſitato pretio compararent. Rex Luſitanos ad id negotium miſſos in domo ſatis ampla, & non vſquequaque immunita collocari præcepit, eiſque Naires, qui eos armis, vbi opus eſſet, tuerentur, aſsignauit. Dum omnia ſumma Regis fide,quæ in rem erant,ad Capralis voluntatem adminiſtrantur, veniunt legati à Rege Cananoris, & Rege Coulami, quorum vterque regis ſui nomine & ſtabilem amicitiam, & fidele commercium noſtris hominibus oſtendebat: & ad onerandas in ſuo regno naues eos inuitabat. Vtrique Capralis, vt par erat, gratias egit. Se vero, quominus eorum beneficijs vteretur,humanitate Principis illius, apud quem iam negotium gerebat,impediri. Ita tamen ſe obligatum profiteri, atq; ſi beneficium illud, quod offerebant,accepiſſet. Quod ſi ei aliquid ex eo pondere, quod emere ſtatuebat, defuiſſet, tūc ſe eorum voluntatem minime aſpernaturum. Dum naues ſummo labore & induſtria onerantur,aduenere duo fratres Chriſtiani, ex illis, qui Thomæ diſciplinis imbuti, ſumma per tot annos conſtantia CHRISTI religionem eadem perpetuò fide colunt: & à Caprali poſtularunt, vt vellet eos ſecum in Portugaliam ducere, vt inde Romam atque Ieroſolymam petere poſſent: vt ea loca inuiſerent, vbi CHRISTVS diſcipulique illius inſtitiſſent. Quod Capralis eis ſumma voluntate conceſsit. Erant autem è ciuitate, quam Cranganorem appellant,quę Cochimo viginti paſſuum millibus aberat. Cum vero onus fuiſſet nauibus impoſitum, fuit Rex factus certior, Calecutij Regem claſſem viginti magnarum nauium,& nauigiorum pręterea minorū magnum numerum comparaſſe, quò ſuorum cædem vindicaret. Exercitum vero, qui claſſe vehebatur, eſſe quindecim hominum millia. Id Cochimi Rex

Caprali

Caprali per ſuos domeſticos confeſtim nũciauit. Capralis vbi id accepit, omnes ad prælium parari iubet. Sibi námque in animo eſſe, cum Calecutienſi claſſe dimicare. Antennis igitur ſublatis, in eos inuehitur. Ventis tamen expulſus, non potuit ad illos accedere. Illi vero cum cernerent, quàm præſenti animo noſtri in eos inuadere conarentur, & ſimul tormentorum vim & impetum formidarent, quanuis ſecundus ventus eorum naues in noſtras impelleret, neque eas petere, nec vllo pacto prælium inire voluerunt. Capralis igitur ſine vllius impedimento in Portugaliam iter facere inſtituit. Cochimi autem reliquit duos Luſitanos honeſto loco natos, vnum nomine Gundiſſaluum Barboſam, alterum vero Laurentium Morenum, cum certo Luſitanorum numero, qui negotia Regis Emmanuelis adminiſtrarent. Cum autem Canan oris oram legeret, fuit à Rege inuitatus, vt ibi quod deerat ad iuſtum pondus, acciperet. Capralis inuitantis liberalitatem minime repudiauit, portúmque vrbis illius ſubiuit anno à CHRISTO nato. M.D.I. Erat vrbs ingens, multiſque habitatoribus frequentari ſolita. Magnus ſinus in vrbem influens, portum optimum efficit. Regio eſt omnibus rebus, quæ ad victum pertinent, abundans. Rex erat opulentus, & immunis, & à moribus & inſtitutis aliorum Regum, qui Malabaribus imperant, minime abhorrens. Hic emit Capralis certum pondus zingiberis atque cinnamomi. Rex vbi vidit illum non tantum onus, quantum illi offerebatur, accipere, arbitratus eſt, id pecuniæ inopia fieri. Miſit igitur ad illum qui diceret, ſe compertum habere, illum Calecutij pecunia & bonis omnibus fuiſſe ſpoliatum. Proinde ſibi fore gratiſsimum, ſi vellet vti ſuis pecunijs, perinde atque ſi Regis Emmanuelis eſſent. Egit illi gratias Capralis, & oſtendit nuncijs magnum numerum aureorum numorum, vt poſſet Rex intelligere, ſe non rei numariæ difficultate impeditum, ſed quod naues eſſent iam ſatis oneratæ, emere plura noluiſſe. Rex vt cum Emmanuele pacem firmaret, legatum cum Caprale in Portugaliam miſit. Inde profecti ſunt .xvj. die Ianuarij. Cum vero Capralis non longe à Melindenſi portu abeſſet, nauem ſatis magnam mercibus onuſtam cepit. Quam cũ intellexiſſet eſſe Saraceni cuiuſdam viri valde potentis, nomine Milicupij, qui in Cambaiæ regno domicilium habebat, & oppidum nomine Barochium poſsidebat, eam liberam dimiſit: præfectóque dixit, Regi Emmanueli nullum bellum in India niſi cum Calecutij Rege, & cum Arabibus illis, qui erant à Meca, futurum, à quibus grauiſsimas iniurias acceperat. Hîc ſæua tempeſtas excitata claſſem iactauit, & nauem, cui præerat Sancius Thoarius, in vadis alliſit. Nauem fractam Capralis, cum primũ fieri potuit, incendere iuſsit, ne quidquam ad hoſtiũ manus perueniret. Mombazę tamẽ Rex poſtea multis vrinatoribus, multiſq; machinis vſus, tormenta ex aquis extraxit. Inde Capralis cùm Melindẽ petere, vẽtis excluſus, minime poſſet, Mozambiquẽ verſus curſum tenuit: vbi refectis nauibus, Sanciũ Thoarium in alia naui miſit, qui ſitũ Zofalę diligenter exploraret,

atquę

atque inde se in patriam conferret. Ipse vero aquatione facta, sine vlla cunctatione domum redire constituit, varijsque tempestatibus vsus, Olysipponem tandem peruenit pridie kalendas Augusti. Cuius aduentu Rex varie affectus est. Ex eorum námque, qui euaserant, incolumitate voluptatem magnam cepit: eorum vero casum, qui partim fluctibus obruti, partim insidijs oppressi perierant, admodum dolenter tulit. Miserat autem eodem anno Rex Emmanuel in Indiam aliam classem perexiguam, cui præerat vir acer, nomine Ioannes Nouius. Erant autem tres naues tantùm. Cum enim consideret, in ea classe, cum qua Capralis anno proximo missus fuerat, satis præsidij fore vel ad pacem cum Calecutij Rege constituendam, vel ad spiritus regis insolentis & elati comprimendos: tunc illud trium nauium supplementum sufficere arbitratus est. Sed cum è Caprali cognouisset insidias, quibus circunuentus fuerat, vidit tantum scelus maioribus opibus vindicandum. Itaque anno sequente, qui fuit à CHRISTO nato. M.D.II. Misit rursus Vascum Gamam in Indiam cum classe decem nauium. Omnes præter nauem prætoriam, in qua Gama vehebatur, fuere hominibus fortibus attributæ, qui illis præessent. Aliam præterea classem instrui præcepit, cui vir egregie fortis, Vincentius Sodereus nomine præerat. Fuit autem hoc illi munus assignatum, vt teneret Indicum mare, acerrimúmque bellum Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferret. Hæ quindecim naues instructę rebus omnibus è Bethlehemitico portu soluerunt quarto Id. Februarij. Neque ijs classibus contentus Emmanuel, aliam classem quinque nauium comparari iussit, cui Stephanum Gamam, Vasci Gamæ fratrem patruelem, præfecit, qui kalendis Aprilis eiusdem anni Olysippone profectus, eũdem cursum tenuit. Animus enim Regis acer, & maximarũ rerum cupidus, &, quod caput est, ad spem, quam in diuino numine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium suum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem illam armis expugnaret, Christianique nominis hostes opprimeret, & orientis Solis plagas CHRISTI nomine compleret. Eodem anno Olysippone peperit Regina Maria primum filium, in cuius ortu tam sæua tempestas excitata fuit, quantam nunquam homines summa senectute prædici in vita meminerant. Cœlum enim tenebris densissimis obductum tam crebrò tonabat, atque fulgurabat, vt eos etiam, qui fortes existimabantur, ingenti formidine perterreret. Ad hæc, multa loca de cœlo tacta fuere: excitati turbines arbores euellerunt: imbres effusi non vias tantùm, sed ædes etiam quamplurimas aquis impleuerunt. Reddita vero tranquillitate, non solum Emmanuel, sed omnis ciuitas ex Principis ortu summo gaudio cumulata fuit. Octauo die fuit infans sacro fonte ablutus, & Ioannis nomen obtinuit. Inter reliquos autem, quos Emmanuel diuinę cognationis filio affines esse voluit, fuit Petrus Pascalius Venetus legatus, qui fuerat ad eum missus, vt ei reip. nomine summas gratias ageret pro classe, quam in auxilium illius, vt dictum est, miserat: & ostenderet,

S.P.Q. Venetum fore semper ei hoc tam singulari beneficio deuinctũ. Hunc legatum Rex manu propria equestris dignitatis insignibus ornauit, multísque muneribus affecit. Quibus beneficijs allectus, multa de singulari illius virtute, cum esset Venetijs, commemorauit, & effecit, vt instituta cum Venetis amicitia, sanctiore quodam fœdere firmaretur. Hoc autem die, quo Princeps Ioannes aquis salutaribus expiatus est, ædes regiæ subito incendio inflammari cœperunt. Sed fuit multorum hominum opera continuo restinctum. Eodem anno aliam classem Rex Emmanuel comparauit, quæ Gaditanum fretum peruagaretur, vt Maurorum ferociam comprimeret. Sed nihil, quod dignum sit memoria, per illam gestum fuisse constat. Ioannes interim Nouius secundis ventis vsus, postquam regionem æquinoctiali circulo subiectam transmisit, in insulam nostris incognitam delatus est, cui Conceptionis nomen indidit. Inde Mozambiquem petijt. Sed antequam eo perueniret, naues ad terram aquandi gratia cõuertit, ad eum locum, quem Sancti Blasij aquationem nominant. Ibi calceum vetustum è frondibus cuiusdam arboris alligatum cernit. Non temere visum est. Itaque calceum solui, & ad se deferri iubet. Erant in illo literæ Petri Ataidæi manu scriptæ, quibus admonebat omnes duces Lusitanos, qui eo deflecterent, vt Calecutij portum vitarent. Regem esse sceleratum & immanem, in nostrósque pestem primò insidijs, deinde summis viribus fuisse machinatum. Cùm verò Quiloam perueniret, offendit vnum ex illis exulibus, qui varijs in locis relicti fuerant. Is Capralis literas in eandem sententiam scriptas Nouio dedit. Ad Melindem vero cum naues appelleret, fuit à Rege de omnibus fraudibus & insidijs, quas Rex Calecutij Caprali fecerat, admonitus. Inde in Anchediuam se aquandi gratia contulit: & inde Cananorem versus iter instituit. Rex ita illum excepit, vt nullum officium hominis amantißimi prætereiret. Ibi Lusitanus nomine Gundisaluus Peixotus, qui eo tempore, quo Arius Correa fuit interfectus, opera Coiebequij occultatus fuerat, ne in eandem calamitatem incideret, venit Calecutio ad Nouium, Regis Calecutiensis iussu, qui diceret, illum tumultum, in quo Arius Correa ceciderat, fuisse, rege imprudente, multitudinis furore & amentia concitatum: animúmque illius nunquam fuisse à studio Regis Emmanuelis alienum: eíque gratißimum fore, si Nouius vellet Calecutium petere. Futurum námque, vt omnia quæ vellet, ab illo facillime impetraret, & onus acciperet, ex quo posset maximum lucrum ad regias opes accedere. Hæc vbi Regis nomine dixit, tum Coiebequij monita diligenter exposuit. Admonebat enim, ne regi omnium scelestißimo fidem adiungeret. Illum námq; eò neruos omnes intendere, vt per amicitiæ simulationem omnes Lusitanos, quos posset, crudelißime necaret. Eum vero, qui fidem haberet ei, qui nunquam fidem coluisset, meritas stultitiæ pœnas daturum. Nouius nullum responsum dare, neque Peixotus Calecutium redire voluit. Nouius cùm Cochimum versus cursum teneret, in Calecutiensem nauem incidit; quam

armis expugnatam, & spoliatam incendere iussit, & ad Cochimensem portum tandem peruenit. Cuius conspectu nostri tanta lætitia affecti sunt, vt existimarent, se tunc è mortis ipsius faucibus ereptos. Quanuis enim Rex eos humanissime tractaret, & certis Nairibus tuendos cõmitteret, perfidiam tamen Arabum eorum, qui satis frequentes eam vrbem incolebant, valde formidabant. Omnia Regis officia in Nouium constitere, quæ ab homine singulari probitate atque fide prædito postulari, & expectari potuissent. Itaque Nouius negotijs ex animi sententia gestis, & maxima ex parte nauibus oneratis, Cananorem rursus se contulit, vt aromatum aliorum onus acciperet: quod ei fuit largè atque munificè concessum. Cum vellet inde discedere, fuit à Cananoris Rege certior factus, Regem Calecutij octoginta parones instruxisse, qui portus aditum obsiderent, vt illum interclusum armis opprimerent. Proinde illum Rex admonebat, vt ad terram propius accederet, vt ille posset ei cum suis auxilium afferre. Nec enim fieri posse, vt is cum quatuor tantùm nauibus tantam hostium classem sustineret. Agit gratias, quas debet Nouius, Regémque monet, vt de nostrorum salute minime solicitus sit. Se námque omnem victoriæ spem in summo DEO repositam habere, cuius præsidio se cum multo maiore classe facillime congressurum. Postero die conspicatus est Nouius portus aditum ab hostibus teneri. Nauium numerus erat supra centum. Nouius ita naues instruxit, vt possent tormentis omnibus vti. Deinde duces singulos admonuit, omnem salutis spem in eo positam esse, vt non cogerentur vllo modo cominus cum tanta multitudine pugnare. Proinde eo ordine curarent tormenta disponi, vt continenter pilæ in hostes iacerentur. Si enim vlla fieret intermisio, magnum periculum vitari non posse. Illi summa vigilantia, quod fuerat imperatum, conficiunt. Fuit hac ratione vsque ad occasum Solis magna nostrorum alacritate & contentione dimicatum. Fuere ex hostibus, vt postea compertum fuit, quadringenti atque septem & decem homines occisi, & complures plumbeis glandibus vulnerati, aliquot naues depressæ: cum interim Lusitani nullum incommodum accepissent. Hostes vexillum in pacis signum sustulerunt. Nouius fraudem aliquam ab illis comparari suspicatus, belli signum contrà sustulit, & prælium redintegrare præcepit. Illi nihilominus in eadem pacis significatione perseuerant. Tum Nouius pacis etiam signum tolli iussit. Illi vero per Arabem ad eam rem missum illius noctis inducias petunt: posse námque pacem postero die sub aliqua iusta conditione, quæ esset in rem vtriusque partis constitui. Respondet Nouius, eas inducias se minime daturum, nisi prius illi ab aditu portus secederent, eique liberum mare permitterent. Facessunt illi continuo, quod Nouius postularat. Nouius è sinu cum nauibus egressus est, & vtraque classis non longe à portus introitu in anchoris constitit, ita tamen, vt non magnum inter vtramque spatium interesset. Illi tamen contra fidem homines submittebant,

tebant, qui nando ad naues accederent, anchoraliáque præciderent: lintres deinde cum facibus instruebant, vt succisis funibus, faces continuo iacerentur. Quod scelus, nisi fuisset à nostris summo studio vigilatum, exitum habere potuisset. Itaque nostri fistulis ferreis, æneisque tormentis eos, quos accedere sentiebant, facillime propellebant. Ad hunc modum integra nox fuit in laboris huius continuatione consumpta. Hostes vero cum cernerent, nec apertam vim, nec occultas insidias illis, vt sperarant, processisse, anchoris solutis, idoneúmque ventum nacti, se Calecutium recepere. Nostri tanto periculo liberati, gratias summas DEO egerunt, & sine vlla mora in Portugaliam velis plenis iter facere instituerunt. Nouius cùm non multum in nauigando progressus, vnam nauem Calecutiensem conspiceret, in eam confestim incurrit, & captam spoliauit, & coniectis facibus incendit. Deinde admodum commode nauigando, Bonæ spei promontorium flexit, & inde in paruam quandam insulam cursu delatus est, cui Sanctæ Helenæ nomen imposuit. Est autem insula ita in medio mari sita, vt diuino consilio constituta videatur, vt Lusitanos homines ex India redeuntes, iactatione, multarúmque rerum penuria, quod fieri in tam larga nauigatione opus est, afflictos reficeret. Fluuios námque habet gelidos atque perennes, & syluas atque nemora densissima, cœlúmque saluberrimum. Postea verò quàm hominis cuiusdam, cuius proprio loco mentionem faciemus, cultus accessit, multis porcorum & pecudum gregibus, varijsq; fructibus & oleribus abundauit. Itaque nostri in ea aquationem & lignationem commodissimè faciunt, & piscatione, & venatione, & aucupio non oblectantur solùm, sed naues commeatu reficiunt. Ex ea insula Nouius eadem felicitate nauigandi vsus, Olysipponem peruenit. xj. die mensis Septembris, anno à CHRISTO nato. M.D.II. neque solùm Regi, sed vniuersæ ciuitati tam felici aduentu summam iucunditatem attulit. Hoc anno Emmanuel Compostellam profectus est, vt ad Diui Iacobi sepulchrum nuncupata vota persolueret. Conimbricam cum peruenisset, & sepulchrum Alfonsi Regis sanctissimi & inuictissimi, cuius virtute Mauri fuerunt è Lusitaniæ finibus expulsi, parum magnifice extructum cerneret, id demoliri, & aliud satis amplum & magnificum ædificare iussit. Similiter in Portugalensi ciuitate sepulchrum martyris Pantaleonis, viri summa sanctitate præditi, magnis sumptibus extrui iubet, vt fuerat testamento Regis Ioannis institutum. Porrò autem quacunque iter faciebat, pupillis & viduis benigne consulebat, templa donis & muneribus cumulabat, scelera potentium hominum, quæ fuerant ad illum diem impunita, acerrimo supplicio vindicabat. Compostellæ mansit triduo, sepulchrúmq; Diui Iacobi singulari significatione religionis inuisit, templúmque donis auxit, & lychnum argenteum singulari opere perfectum, qui perpetuo in eo luceret, appendi præcepit. Hospites apud quos diuertebat, multis muneribus affecit: ita denique iter illud habuit, vt vbicunque pedem poneret,

Insula S. Helenæ.

neret, & pietatis, & liberalitatis, & regiæ munificentiæ vestigia impressa relinqueret. Reuersus Olysipponem, incredibilem lætitiam cunctis attulit, qui illius desiderium minime ferendum existimabant. Principio insequentis anni rursus eadem consilia de transmissione in Africam, vt bellum per se Mauris inferret, suscepit. Itaq; milites conscribi, classem comparari, rei frumentariæ prouideri iussit. Sed hunc illius conatum agrorum vastitas impediuit. Primo enim vere imbres immodici, & tempestates assiduæ segetes corruperunt. Primo igitur caritas annonæ, deinde fames, non modò homines tenues & egentes, sed etiam diuites afflixit. Multi herbarum radices euellebant, & res alias, quas nūquam gustari posse cogitarant, sibi comparabant, vt illis sustentarentur. Inde propter ciborum noxiam vim, & corrupti & infecti aëris intemperiem, grauissimi morbi consequuti sunt. Quod cum cerneret Emmanuel, omnem bellicæ rei apparatum necessitate compulsus omisit, & totam industriam in re frumētaria comparanda ponendam arbitratus est. Ex Gallia igitur & è Britānia magnam vim frumenti importandam curauit, qua Regni inopiam subleuaret. Hoc anno sex naues in Indiam misit, tribus quidem Alfonsum Albuquercium, alijs verò tribus Franciscum Albuquercium illius fratrem patruelem præfecit. Aliam deinde classem Gundissaluo Coëlio commisit, qua regionem à Caprale exploratam, quam Brasiliam vocant, perlustraret. Sed nauigandi in regionem parum cognitam imperitia factum est, vt Coëlius ex sex nauibus, quatuor vadis allisas amiserit, atque duas tantùm plenas illis rubris lignis, quæ tellus passim fert, & psittacis, atque simijs in patriam reduxerit. Hoc eodem anno alias duas naues misit Emmanuel in regiones sub Septentrionibus sitas, vt tentarent, possēt ne quidquam de casu, quo duo fratres, viri nobiles & impigri, aut mortui aut capti fuerant, explorari. Res enim sic acciderat. Gaspar Corteregalis cum esset egregie fortis, & gloriæ cupiditate vehementer incensus, ad sui nominis memoriam posteris aliquo facto memorabili prodendam pertinere arbitratus est, aliquas terras incognitas peruestigare. Et quia videbat, omnia ferme litora, quæ ad Austrum spectabant, esse iam nostrorum nauigationibus exploratè cognita, animum ad ea perlustranda, quæ ad Septentriones pertinebant, applicuit. Itaque suis sumptibus nauem instruxit, & commeatu, & armis, & nautis, & militibus egregie munitam. Anno autem. M. D. Olysippone profectus, cursum in Septentrionalem plagam direxit. Ad terrámque tandem peruenit, quam propter singularem amœnitatem, viridem appellauit. Homines, vt ipse postea referebat, sunt barbari & inculti, colore candido: qui tamen color ætate propter magnitudinem frigoris infuscatur. Valent plurimum celeritate, sunt iaculandi peritissimi: iaculis vtuntur in summo perustis, quibus coniectis hostes ita traijciunt, atque si ferro armata fuissent. Pellibus animantium vestiuntur, antra colunt, aut humiles casas stramētis tectas excitant, in quibus habitent. Nulla religione astricti sunt:

ſunt: auguria tamen ſequuntur. Vxores legitimo ſibi matrimonio copulant. De fide & pudicitia vxorum valde ſoliciti ſunt, cùm ſint natura ſuſpicioſi. Corteregalis in Portugaliam reuerſus, cum ad ſpem multo plura cognoſcendi raperetur, rurſus anno. M.D.I. ſe in eandem regionem contulit, vt latius litora illius omnia peruagaretur, & gentis mores & inſtituta perdiſceret. Sed quid illi acciderit, aut quo fato abſumptus fuerit, nunquam ſciri potuit. At frater illius Michaël Corteregalis, qui magnum apud Regem locum tenebat, amore fraterno ductus, vt fratrem inquireret, anno. M.D.II. duas naues inſtruxit, quibus in eaſdem oras nauigaret. Sed nec is vltra comparuit. Emmanuel autem cùm homines nobiles, quos plurimi ob egregiam vtriuſque indolem faciebat, ita abſumptos animaduertiſſet, id ægrè admodum tulit; & quod erat boni Principis officium, nihil omittendum ratus eſt, ex quo poſſet intelligi, quo genere mortis obijſſent, vel quibus cuſtodijs arcerentur. Sed cum naues omnia illa maria peragrarent, nihil de illorum exitu cognoſcere potuerunt. Itaque & illi fratres periere, & tellus ſimul nomen amiſit, & pro tellure viridi, tellus Corteregalium appellari cœpit. Cum verò alius eorum frater natu maior, nomine Vaſcus Ioannes Corteregalis, Regiæ præfectus, aliqua tenui ſpe de fratrum vita teneretur, eandem nauigationem ſuſcipere inſtituit; ſed fuit à Rege prohibitus, ne ſine vllo fructu ſe in eundem caſum demitteret. Hoc anno poſtquam Albuquercij in Indiam iter nauibus ſibi, vt dictum eſt, attributis ſuſceperunt, Emmanuel concilium regni totius indixit, vt populorum fidem ſacramento Ioanni ſuo legitimo hæredi, vt fieri in Hiſpania ſolet, obligaret. Quod ſumma omnium voluntate factum eſt. Fuerunt præterea in hoc concilio multa populis ſalutaria, quæ concilium flagitauerat, inſtituta. Fuit præterea à populis Rex adiutus certo pecuniæ numero in ſumptus, quos in Africano bello faciebat. Gama vero poſtquam promontorium Bonæ ſpei flexit, claſſem diuiſit. Vincentio Soderio vndecim naues attribuit, vt Mozambiquem contenderet, ibique illum præſtolaretur: quatuor autem ſibi reſeruauit, vt cum illis Zofalam peteret; regioniſque ſitum & naturam cognoſceret. Ibi fuit à gentis illius Principe liberaliter acceptus, & amicitia inter vtrumque conſtituta. Cum tamen è ſinu egrederetur, nauem vnam ad vada alliſam in ipſius æſtuarij faucibus amiſit. Homines vero, & omnia quæ erant in illa, fuere in alias naues impoſita. Inde Mozambiquem profectus, cum vrbis Principe atque rectore collocutus eſt. Iam enim ille, qui noſtris necem comparabat, abceſſerat, & alter in locum illius fuerat ſubſtitutus, à quo Gama fuit perbenigne acceptus. Dederat autem Gama Soderio curam, vt interim dum ille Zofalam diuertebat, nauem in portu Mozambiquenſi ædificaret, ex his, quas Portugalenſes Carauellas appellant, ad quam efficiendam fuerat è Luſitania in ea claſſe materia comportata. Quarum forma hæc eſt. Carcheſijs carent: antennas non habent tranſuerſas ad pares angulos, ſed obliquè paulùm infra ſummũ malis alligatas.

Vela sunt in speciem trianguli facta, cuius basis non multum ab infimis armamentis eminet. Antennæ sunt in infima parte, qua secundum latera nauis obuersantur, instar mali, crasiores: inde paulatim attenuantur ad summum. Hoc autem nauium genere Portugalenses propter nimiam celeritatem in rebus bellicis vtuntur. Antennarum námque partem infimam facillime vel ad proram, vel ad puppim versant, vel in medio latere nauis alligant: & nunc à dextera ad læuam, modò à læua ad dexteram celerrime detorquent: & vela, quæ quidem sunt ex imis angulis, qui sunt antennis oppositi, colligata, facillime vel laxant, vel contrahunt, prout nauigationi expediri vident: & quocunque ventus se dat, eo velorum sinus sine vlla mora conficiunt, omnésque ventos excipiunt, ita, vt sæpenumero à lateribus impulsæ rectum cursum commodisime teneant, eodémque vento, mutata subito velificatione, in contrarias partes incredibili celeritate deferantur. Ad hanc igitur formam curauit Gama, vt nauis ædificaretur, quæ per oram illam discurreret, & quanta maxima posset incommoda hostibus Christiani nominis importaret. Cum hac etiam naue suis adiuncta Quiloam contendit. Eò cùm peruenisset, Stephanus Gama cum illis quinque nauibus, quibus præerat, ad portum similiter accesit. Erat ad hanc rationem clasis decem & nouem nauium. Nam nauis vna, cuius præfectus erat Antonius Campensis, ventis aduersis in longinquas partes iactata, minime comparebat. Rex maxima formidine perterritus, ad Gamam supplex accedit. Gama illum vinculis propter iniurias nostris illatas alligauit. Is cum veniam flagitaret, eo fœdere emissus fuit, vt certum pondus auri, tributi nomine, Regi Emmanueli quotannis penderet. Huius autem fœderis obsidem dedit Mahumetem Anconium, virum singulari authoritate præditum, & qui post Habrahemum Regem, secundum dignitatis gradum in locis illis obtinebat. At Habrahemus cum se liberatum cerneret, aurum, quod erat pactus, minime dissoluit: vt simul aurum retineret, & Mahumeti necem hac fraude moliretur. Putabat enim fore, vt Gama perfidia illius offensus, Mahumetem interficeret. illum námque pesime oderat, quanuis odium animo conceptum amicitiæ simulatione tegeret. Erat enim Habrahemus homo maleficus & iniustus, & Regem, qui ante illum fuerat, per insidias occiderat, vt ipse regnare posset: & omnes homines, in quibus acris animi vim, & industriam cernebat, suspectos & inuisos habebat: à Mahumete vero præcipue sibi malum formidabat. At Mahumetes cum Habrahemi perfidiam sentiret, Gamæ fraudem, quam sibi ab homine profligatisimo fieri suspicabatur, aperuit, & de suo aurum persoluit. Quo facto Gama illum missum continuo fecit. Inde Melindem ire contendit. Eò tamen propter æstus maximis ventis incitati vehementiam, naues conuertere non potuit. In sinum vero, qui Melinde circiter triginta millia passuum aberat, delatus est. Eo misit Rex ad illum quendam ex exulibus, nomine Lodouicum Mouram, quem Capralis

reliquerat,

reliquerat, vt eum salutaret, & quæreret, an opera sua aut opibus indigeret. Inde Gama postquam aquationi & rei cibariæ prouidit, in Indiam transmisit. Cùm vero non longe esset à continenti, ingentem nauem, rebus omnibus ad dimicandum instructissimam, conspicatus est. Erat autem nauis illa Sultani Ægyptiorum Imperatoris, & Calecutio zingibere, pipere, cinnamomo, & alijs ingentis pretij mercibus onerata veniebat, & Mecam cursu petebat, vt ibi multos, qui religionis gratia Mahumetis sepulchrum inuisere cupiebant, exponeret. In eam Gama confestim inuectus est. Arabes & Ægyptij multo acrius, quàm credi poterat, restitere. Tanta verò contentione dimicatum est, vt prælium fuerit ad principium diei sequentis perductum, cum vniuersa classis vnam tantùm nauem oppugnaret. Nec enim nostri eam deprimere, antequam spoliarent, volebant: & illi cum sibi moriendum esse putarent, vt non inulti caderent, laborabant. Irrumpunt tandem Lusitani, supra trecentos homines ferro concidunt, pueris tantùm parcunt: prædam ingentem capiunt, & nauem coniectis facibus inflammant. Inde Gama Cananorem vehitur, vbi Regi legatum, quem ad Emmanuelem miserat, tradidit, & simul munera, quibus Emmanuel illum donabat, deferenda curauit: quibus ille supra modum lætatus est. Inde Calecutium petere instituit. In eo cursu parones aliquot Calecutienses cepit, in quibus inerant ad quinquaginta ex Calecutiensibus ciuibus, quibus omnibus catenas iniecit. In portu tandem classem constitui iussit. Venit autem ad illum Arabs quidam, vestitus eorum habitu & cultu, qui disciplinam Diui Francisci se tenere profitentur. Cum vero fuisset ad Gamam perductus, se Mahumetanum esse fassus est: illámq; vestem induisse, eo quod vereretur, ne sibi aditus alia ratione ad classem minime pateret. Vestis autem erat vnius ex illis monachis, qui cum Ario Correa ceciderant. Arabs denunciat Gamæ, Calecutij Regem esse pacis & amicitiæ cum Lusitano Rege cupidissimum, molestissiméque tulisse facinus illud, quod homines Arabes, quos imperio minime continebat, in Lusitanos admiserant. Gama respondet, neque se à fœdere pacis abhorrere. Et idcirco iussu Regis Emmanuelis eo se contulisse, vt pacem, si fieri posset, cum illo certo fœdere confirmaret. Si igitur pacem habere vellet, voluntatis suæ signum aliquod daret, atque in principio omnia quæ fuerant Lusitanis erepta, cùm Correa fuit interfectus, statim restitueret. Multis autem nuncijs vltro citróque missis, nihil, quod in rem esset, à Rege fiebat. Intellexit Gama, omnem Regis animum in fraudibus versari, nec ad vllam stabilem & firmam concordiam adduci posse. Quod cum videret, dixit, si non omnia sibi continuo redderentur, se Malabares illos, quos vinctos habebat, in Arij Correæ vltionem crudelissime necaturum. Rex nullum ad hanc comminationem responsum dare voluit. Gama omnes vinctos suspendi iussit, præcisisque manibus atque pedibus, cadauera vni ex paronibus, quos ceperat, imponi cum literis, quibus Regi bellum indicebat, & tam ei, quàm omnibus,

bus, quibus ille imperabat, ferro flammáq; minabatur. Paronem deinde prope terram remulco subduci suis imperauit. Rex vbi literas nimis aspere & ferociter scriptas accepit, suósque crudelem in modum necatos & dilaceratos animaduertit, maximo animi motu perturbatus est, omnisque ciuitas lamentis se dedidit. At Gama propius terram naues statui iussit, & postridie, vbi primum diluxit, tormentis vrbem acerrime conquassari præcepit. Multæ domus disturbatæ, & ædes regiæ, quæ erant prope litus, euersæ: multique mortales occisi sunt. Hac re gesta, Cochimum rectà contendit, & Vincentium Soderium cum sex nauibus, qui totam illam oram infestam redderet, ibi reliquit. Vbi Cochimum peruenit, Lusitani, qui apud Regem manserant, ad eum continuo venere, & quanta humanitate fuerant habiti, & quàm singulari vigilantia contra Saracenorum insidias defensi, exposuere. Rex eum continuo per vnum è suis domesticis, qui magnum apud eum locum tenebat, honorifice admodum salutauit. Cum eo Gama constituit, vt postero die Rex locum deligeret, quem magis opportunum ad colloquium vtriusque iudicaret. Velle námque se illi mādata Regis Emmanuelis explicare. Et interim misit Emmanuelis nomine munera ad illum partim aurea, partim argentea, & auream præterea coronam. Rex contrà, vt cum Emmanuele magnificentia certaret, enixe contendit. Et cùm alia multa, tum duas aureas armillas gemmis distinctas, & vnam pergrandem gemmam ad Gamam ferri iussit, quam illius nomine Regi Emmanueli deferret. Fuit Postridie colloquium cum non mediocribus amoris mutui signis inter eos institutum. Non multis post diebus veniunt ad Gamam legati ex Christianis illis, qui Cranganorensem vrbem incolebant. Legationis autem hæc summa erat. Se gratias dignas CHRISTO Optimo Maximo pro tam singulari beneficio non posse vllo modo persoluere. Id enim adepti fuerant, quod nullo vnquam pacto fieri posse crediderant, vt ex tam longinquis regionibus Christiani tantis virtutibus ornati, ad eas terras peruenirent. Se velle deinde Emmanueli seruire, nullúmque alium dominum in terris agnoscere. Idcirco Gamam orare & obsecrare, vt nomine Regis optimi & inuictissimi eos omnes in fidem reciperet. Gama manus in cœlum sustulit, eósque ad spem multo felicioris conditionis excitauit: fidémque dedit, se pugnaturum, vt omnes Lusitani duces, qui deinceps in Indiam à Rege mitterentur, eos à tyrannide perditorum hominum, & Saracenorum iniurijs tuerentur. Legatis dimissis, Gama vt naues iustum onus acciperent, operam strenue nauabat. Interim vero vnus ex Brachmanis, quibus Calecutij Rex multum vtebatur, venit ad Gamam cum duobus adolescentibus, ex quibus vnus erat eius filius, alter sanguine ei valde coniunctus. A Gama autem postulabat, vt illos adolescentes in Portugaliam duceret, vt literas Latinas discerent, & religionem Christianorum, & disciplinam, & instituta cognoscerent. Gama illius postulatis satisfacere visus est. Sed postquam is se penitus in Gamæ familiarita-

tem

tem insinuauit, tunc aperte significauit, quod in principio confiteri minime ausus fuerat: nempe se legatum Calecutiensis Regis esse; ab eóque missum, vt ostenderet, nihil ardentius illum optare, quàm vt pax inter eos sanctissimo fœdere conciliaretur. Paratum esse Regem non modò ad bona Lusitanorum reddenda, sed ad omnia hominis amantissimi officia cumulate præstanda: Gamámque orare, vt inimicitiarum memoriam deponeret, & satisfactionem acciperet. Quod verò ad aromatum onus attinebat, nec alibi plura, nec minore pretio reperiri posse. Proinde si vellet naues Calecutium ducere, futurum, vt ex animi sententia, quod in rem esset, feliciter administraret. Gama voluit, an Regem admissorum flagitiorum aliqua ex parte pœniteret, experiri. Itaque classe Stephano Gamæ interim commissa, & Brachmana pro obside relicto, Calecutium cum duabus tantùm nauibus proficisci maturauit. Vbi Calecutium peruenit, duos illos adolescentes ad Regem misit, qui vltrò citróque commeabant, & pacis conditiones à Rege ad Gamam, & ab illo rursus ad Regem deferebant. Rex tamen insidias comparabat. Arabes enim cum eo magnis vocibus expostulare, animúmque illius in nostros incendere minime desistebant. Is cum neque fidem coleret, neque constantiam vllam retineret, & copias, quas Gama eo tempore habebat, valde contemneret, Arabum vocibus inductus, quam maximo silentio fieri potuit. xxxiiij. parones instruxit, qui Gamam improuiso adorirentur. Quod summa quadam celeritate factum est. Itaque in Gamam festinanter incurrunt. Gama re adeò repentina perculsus, anchoras præcidi, veláque fieri confestim iussit. In hoc discrimine res erat, cùm subitò Eurus paulo vehementior nauem à terræ conspectu beneficio cœlestis numinis abstraxit. Parones tamen nihilosecius Gamam & remis & velis insequebantur. Sed accidit, cùm iam appropinquare viderentur, vt Vincentius Soderius cum classe, cui præfectus erat, occurreret. Gama námque cùm aliquid suspicione de fraude illa assequeretur, quanuis non ita subito id scelus conflari posse existimaret, vnam ex nauibus ad illum miserat, vt Calecutium properaret. Gama adiuncta sibi Soderij classe, naues in hostes conuertit, & in eorum classem nimis acriter inuadit. Aliquot autem paronibus depressis, & multis ex hostibus occisis, reliqua classis disiecta atque dilacerata, fuga salutem petere constituit. Gama deinde Cochimum reuersus Brachmanam suspendi iussit. Adolescentes euaserunt, propterea quod in terram descenderant, ante quàm vllum fieri posset tam sceleratæ coniurationis indicium. Calecutij Rex cum cerneret, nec insidias illi, neq; vim, vt cogitarat, processisse, alia ratione perniciem cõparare Lusitanis instituit. Literas enim ad Cochimi Regẽ misit, quibus illum rogabat, vt sibi Lusitanos traderet. Ad hoc autẽ scelus, eum ingentibus promissis impellere cõtendebat: contrà si id facere recusaret, quæ pericula illi intenderentur, exponebat, & minas etiam iactabat. At Rex Cochimi se vehementer admirari respondit, quomodo tam illustri Regi in mentem veniret,

,, Reges alios in fraudem impellere. Minimę námque ad Regis officium pertine-
,, re, fidem violare, & eos, qui se illi commiserant, prodere. Vt enim nihil erat ma-
,, gis regium fidei stabilitate & constantia: ita nihil esse perfidia magis à regijs mo-
,, ribus & institutis alienum. Fide námque gloriam comparari: perfidia vero
,, maculam dedecoris sempiterni omnibus, qui eam frangerent, maximè verò
,, si Reges essent, inuri. Et idcirco se minime Regem arbitrari eum, qui fidem
,, sanctam non haberet. Non enim imperium summum, sed virtutem impe-
,, rio dignam, reges efficere. Se verò id minime facturum, quanuis certo sciret, esse sibi è Regni statu propter fidei constantiam dimigrandum, & maximum periculum vitæ subeundum. Nullam enim vnquam potentiam, nec vllam vitæ iucunditatem se officio antiquiorem duxisse. Institit nihilominus Calecutiensis, & ter in eandem sententiam literas, partim præmijs alliciendo, partim minis exterrendo, ad Cochimensem dedit. Is tamen in eadem perpetuò sententia permansit. Hoc autem Gamæ Cochimensis, quandiu nuncij hæc cum illo agebant, indicare noluit, ne illius animum aliqua sinistra suspicione conturbaret. At postquam Calecutiensi spes illius corrumpendi omnino præcisa fuit, tum demum quantis fuerat machinis oppugnatus, Gamæ significauit. Gama gratias egit, quas debuit, &, vt omitteret timorem, admonuit. Se námq; eam classem in India relicturum, quę facile posset perfidi Regis immanitati resistere. Inde profectus est Cananorem cum tredecim nauibus oneratis, vt alias tres, quæ in Cananoris portu erant ad anchoras deligatæ, vt onus similiter acciperent, cum ea classe coniungeret. Sed cùm non amplius duodecim passuum millibus Pandarane abesset, viginti nouem naues, quas Calecutij Rex ad illius perniciem armis, & telis, & militibus instruxerat, offendit. De consilio reliquorum ducum, cum ea classe pugnare constituit. Vincentium verò Soderium, & Petrum Raphaëlem, & Iacobum Petreium, eo quòd illorum naues essent minus oneratæ, vt in principio prælium committerent, in prima acie collocauit. Illi impigre imperata conficiunt, & in duas naues Arabum, quæ reliquas antecedebant, incurrunt. Qui erant in nauibus, ante quam Gama appropinquaret, exanimati metu, se se in mare deijciunt, vt nando confugiant. Nostri in scaphas repente desiliunt, & supra trecentos homines in medijs fluctibus interimunt. Reliqua clasis cùm duas illas naues interceptas, & homines occisos animaduerteret, conuersis proris se in terram trepidè recipiunt. Eas Gama insequutus, propter oneris impedimentum consequi minime potuit. Nostri cùm naues spoliarent, signum ex auro factum, in speciem monstri cuiusdam similem figuratum, inuenerunt. Pondus erat librarum quadraginta. Pro oculis habebat in fronte duos ingentis pretij Smaragdos; similiter Pyropum miræ magnitudinis, instar prunæ incensæ collucentem, in pectus inclusum gestabat, & pallio aureo amiciebatur. Nauibus exinanitis, Gama ignem implicare continuo præcepit,

vt in

vt in conspectu classis hostilis exustæ terrorem iniicerent. Inde Cananorem petijt, & cum Rege fœdus percussit, quo cautum est, ne vnquam Cananoris Rex bellum cum Rege Cochimensi gereret: néve vnquam cum Rege Calecutij de Cochimi pernicie coniuraret: neque cùm Calecutiensis in Regem Cochimi bellum compararet, illi suppetias vllas mitteret. Illius deinde fidei Lusitanos, qui erant negotia Emmanuelis Regis administraturi, commisit. Inde digressus est.xxviij.die mensis Decembris, anno à CHRISTO nato, M.D.III. Vincentium verò Soderium reliquit cum sex nauibus: cui hoc munus assignauit, vt à Regibus amicis pericula propulsaret, & continenter cum hostibus bellum gereret: & si cerneret bellum à Calecutij Rege Cochimensis regni finibus inferri, Calecutiensis impetum, quoad posset, à Cochimi rege reprimeret. Si vero vsque ad Februarium mensem nihil hostile geri videret, tum in Arabicum fretum nauigaret, vt Arabes acerrimo bello contunderet. Inde Mozambiquem petijt, vbi aquationi & commeatui prouidit. Cum verò à promontorio Bonæ spei non procul abesset, aduersa tempestate iactatus est, & nauis Stephani Gamæ à reliqua classe segregata, eundem tunc cursum tenere non potuit. Gama tandem kalendis Septembris anno M.D.III. in portum Olysipponis cum duodecim nauibus onustis feliciter inuectus, non modò Regem, sed omnes regni Proceres, & vniuersam Remp. ingenti gaudio cumulauit. Post Sex dies Stephanus Gama visus eadem felicitate nauigandi, portum similiter ingressus est. In Africa sub id tempus hæc acciderunt. Calerquibirium oppidum est in Mauritania Tingitana, non ita longo interuallo à Gaditano freto disiunctum, quod aquis fluuij Lixi alluitur. Fluuius quidem non valde magnus est, sed cùm aquis pluuijs impellitur, ita redundat, vt in oppidum sæpe impetu concitetur, & influat. Hanc ciuitatem aiunt ædificatam fuisse à Manzore Marroquiensi Imperatore, qui Regis simul & Pontificis, vt reliqui, quos Arabes Mahumetani Caliphas appellabant, munus & officium sustinebat. Ciues fontibus & puteis carent: cisternis tantùm & aqua dicti fluminis vtuntur. Est tamen vrbs illa à multis mercatoribus & viris nobilibus frequentata. Florebat in ea philosophiæ studium, artiúmque bonarum gymnasium, ita, vt multi vndique in eam excolendi ingenij gratia conuenirent. Erat præterea ingentis Ædis hospitalis nomine celebrata, in qua multi egentes & peregrini varijs morbis impliciti curabantur. Regio circumcirca multis arboribus & oleribus abundabat, hortósque habebat egregie consitos. Tellus est fertilis & opima, ita, vt cum trigesimo frequenter efficiat. Rex Fessensis, postquam Arzila fuit opera & virtute Alfonsi, hoc nomine quinti, Portugaliæ Regis expugnata, hanc vrbem munierat, multisque præsidijs cinxerat, illiusque custodiam ducibus assignauerat, qui inde crebras excursiones in fines Arzilæ faciebant: quod Emmanuel indigne patiebatur. Itaque scripsit ad Ioannem

Menesium,

Menesium, qui, vt dictum est, Arzilæ præerat, vt continenter cum illa bellum gereret. Erat eo tempore vrbis Tingitanæ præfectus Ioannes ille Menesius Taraucensis Comes, qui, vt supra memorauimus, auxilium contra Turcarum Imperatorem Venetis iussu Regis attulerat. Menesius igitur vt, quod sibi præscriptum fuerat, commodius efficeret, gentilem suum Taraucensem Comitem ad societatem facti, quod in animo habebat, per literas inuitauit, & quid ab illo fieri vellet, exposuit. Comes Tingi profectus cum ducētis equitibus, Arzilam contendit: Menesius equites ducentos & quinquaginta satis acies eduxit. Ita coniunctis copijs, magno silentio Caserquibirium versus iter suscipiūt: media ferme nocte in pontem perueniunt, qui abest Arzila circiter triginta passuum millia. Sed ibi exploratores hostium fallere minime potuerunt. Vrbis præfectus vbi id resciuit, signum belli dare, & clasicum canere, & milites euocare iubet: & prima luce cum omnibus copijs, quas habebat, collem prope vrbem insedit, qui collis Voluptarius ab illis nominatur. Ibi aciem suo more instruxit, & nostris pugnandi potestatem fecit. Comes Menesius de Menesio per nuncium quæsiuit, quid illi de exercitu hostium uideretur. Bene inquit. Quod enim inuenire cupiebamus, offendimus. Ibi igitur cum nemo prælium inire recusaret, vterque Menesius suos instruxit, & in hostes signa inferri præcepit. Hostes interea velitari, & leuibus pugnis certare, & varijs cursibus nostros lacessere cœperunt, vt ordinem, quo erant instructi, ardore pugnandi desererent. Sed vbi neminem extra ordinem velle dimicare vident, & ipsi conferti, vt in nostros impetum daturi viderentur, è colle paulatim descendere incipiunt. Nostri collem subeunt, & hostes aggrediuntur. Illi confestim terga vertunt. Nostri illos insequuntur, & centum & octoginta ad portas occidunt. Ciues metu perterriti, portas occludunt. Cum multos ex suis reciperent, multos tamen excluserunt. Timebant enim ne nostri in hostium tergis hærentes, vrbem vno impetu caperent. Qui exclusi fuerant, desperatione commoti, globum efficiunt, & in nostros impetum faciunt. Prælium redintegratur, multi ex Lusitanis aut ex equis cadunt, aut vulnerantur. Odoardus Menesius Comitis Taraucensis filius in facie vulnus accepit, & Petrus Leitanus eodem etiam in loco vulneratus fuit. Sed cum à reliquis eis qui ciciderant subsidio occursum fuisset, nemo interfectus est. Ducibus autem visum fuit, exercitum rursus eodem ordine reducere. Cum autem in pontem paruum, qui ab oppido duo millia passuum aberat, peruenissent, oppidi pręfectus cum nongentis equitibus eos insequutus est. Nostri pontem transierunt, & in campi planicie acie instructa hostes expectabant, vt si pontem transire conarentur, antequam omnes copię traductę fuissent, in earum partem impetum ferrent. At hostes cùm id metuerent, pontem transire noluerunt, nisi postquam nostros à ponte longo interuallo secessisse conspicati sunt. Interim vndique Mauri confluebant, & quo longius progrediebantur, eo magis eorū numerus augebatur.

Illi

Illi igitur ferocius instare, & nostros audacius insequi, & acrius oppugnare cœperunt, donec ad pontem alterum peruentum est. Iam eo tempore præfectus hostium mille & trecentos equites sub signis habebat. Cum Mauri arbitrarentur fore, vt Christiani in pontis transitu tumultuari, & trepidare, & institutum ordinem deserere cogerentur, longe secùs euenit. Neq; enim primum agmen maiore ordine, quàm nouissimum, in quod hostes incursabant, transijt. Itaque traductis copijs duces, acie rursus instructa & explicata, hostibus pugnandi facultatem præbuerunt. At illi pontem transire minime ausi sunt: & retro se in vrbem, & in vicinos pagos contulerunt. Ex nostris autem nemo desideratus fuit. Non multis post diebus vterque Menesius copias eduxit, vt in Maurorum multitudinē, quæ nō procul Alcasserquibirio in certis pagis prope flumen habitabat, improuiso irruerent. Sed illi transfugæ cuiusdam indicio, qui erat è Gallia Belgica oriundus, eadem nocte certiores facti, diffugiūt. Christiani tamen ad quinquaginta ex his, qui nondum se recipere potuerant, occiderunt, & totidem captiuos abduxerunt. Deinde cum exercitum reducere vellent, magnus hostium numerus in eos inuehitur. Christiani ita pedem referebant, vt identidem agmine facto in hostes incitati, multos occiderent. Illi vicissim in Christianos incurrentes, non mediocre detrimentum illis inferebāt. Fuit in hac pugna Petrus Sousa vir fortissimus in magnum discrimē adductus, cùm suos ordine reducere, & ab hostibus tueri contenderet. Quanuis autem pugna pro numero militum nimis atrox extiterit, quatuor tantùm è Christianis ab hostibus interfecti sunt. Itaque nostri, hostibus inuitis, cum præda Arzilam peruenere. Hoc eodem anno cùm Menesius accepisset, in monte, qui aberat Arzila passuum viginti millia, mulieres eximia pulchritudine à fortissimis militibus, qui eas nimis ardenter amabant, asseruari, constituit eo proficisci, vt illas caperet, Reginæque Mariæ dono mitteret. Sed erat illi iter per multos pagos maximo cum periculo faciendum. Sub noctem igitur densis tenebris & caligine, propter tempestatem, quæ vigebat, inuolutam, cum ducentis equitibus eò tanto cum silentio contendit, vt omnes falleret, & de tertia vigilia in montis illius frequentissimum pagum perueniret. Ibi ante quàm hostes illius aduentum sentire possent, multas cæreas faces, quas in eum vsum comportari iusserat, incendi præcepit, vt earum splendore Christiani cernere possent, quid esset in hostium trepidatione gerendum. Tum tubarum clangore, & armorum strepitu, tantus pauor hostes semiomnes occupauit, vt maxima eorum pars se repente in fugam daret. Quidam tamen in vltimo illo vitæ discrimine, in quocunque loco institerant, fortissime dimicabant. Mulierum verò plangores, & lugubres ciulatus, & hominum clamores in cœlum sublati, omnes, qui vicinos pagos incolebant, de somno suscitauerunt. Sed ij cùm neque quantus esset Christianorum numerus, neque quanta repentinæ illius calamitatis magnitudo, cognoscere possent, & omnia

multò

multo tristiora animis fingerent, nullúmque ducem, quem sequerentur haberent, non modò auxilium non tulerunt, verùm cum liberis & mulieribus summam in fugiendo celeritatem suscipientes, se in intimam montis partem, & in densissimas sylvas abdiderunt. Nostri ex ijs, qui erant in armis, & pertinacissime repugnabant, octoginta tantùm, aut paulo plus occiderunt: sexaginta viros atque fœminas ceperunt, & pagum sine vllius impedimento diripuerunt. Inter captiuas fœminas, aliquot ex illis, quarum forma laudibus summis efferebatur, quarum præcipue gratia nostri tantum periculum adierant, abductæ sunt. Hac re gesta, Menesius exercitum reduxit, & dum nox fuit, nemo illum vestigijs persequi ausus est. At prima luce magnus hostium numerus impetum in illum tulit. Sed tam singulari ordine Menesius exercitum reducebat, vt minimum detrimentum ab illis acciperet. Magnum tamen aliquot in locis periculum nostris intentum fuit, & vtrinque magna contentione pugnatum, multíque ex nostris sauciati, & equi etiam vulneribus concisi, ipséque Menesius in summum vitæ discrimen iniectus: nemo tamen ex Christianis desideratus fuit. & ita cum omni præda domum rediere.

LIBER TERTIVS.

DVM HAEC IN AFRICA geruntur, in India Trimumpara (hoc enim erat Cochimi Regi nomen) maximis motibus agitari cœpit. Calecutij námque Rex delectum habere, & maximas copias parare instituit, vt illum propter amicitiæ fœdus, quod cum Portugalensibus icerat, & regno & opibus euerteret. Multi fuere in Trimumparæ cõsilio, qui illi persuadere conabantur, vt Portugalenses, quos in fidem è Gamæ manu receperat, Regi Calecutij traderet, & paucorum hominum extemorum, & ab illius institutis abhorrentium, interitu, salutem suam atque totius regni redimeret. Quod consiliũ non modò non accepit, sed in eos, qui id suadebant, asperis verbis inuectus est. Dixit præterea, non esse tam hostilem Calecutiensis animum, qui eum regno spoliare, & vita priuare conabatur, quàm eorum, qui eũ, vt fidem proderet, admonebant. Vitæ námque spatium breue esse, regníque vsuram exiguo termino definitam, perfidiæ verò maculam sempiternam. Idcirco malle exturbari regno, & vitam in maximum discrimen inducere, quàm fidei parum sanctè cultæ infamia flagrare. In hac rerum perturbatione, Vincentius Soderius Cochimũ cum classe peruenit. Cùm verò inde rursus abire cõstitueret, Iacobus Fernãdus Correa, qui fuerat Cochimi à Gama relictus, vt quod

esset in rem Emmanuelis Regis administraret, illum obtestatur, ne vellet eo tempore Regem amicum, propter Lusitanum nomen & gratiam in tanto periculo constitutum, deserere. Ea námque potissimùm de causa in illis partibus cum instructissima classe relictum fuisse, vt ab amicis inimicorum impetum propulsaret. Recogitaret præterea, quantum esset in se dedecus admissurus, si ciues hostium immanitati proderet. Nec enim proditoris nomen in eos solùm conuenire, qui contra fidem suis pestem molirentur, sed in eos etiam, qui eos in rebus afflictis tueri nollent. Respondit, illud sibi negotium à Rege minime datum fuisse, sed vt cum nauibus, quæ ex Arabia in Indiam nauigarent, bellum gereret. Se nolle munus sibi impositum vllo pacto aut conditione negligere. At Correa rursus ait, non esse semper, quid Rex imperauerit, sed potius, quid fieri voluerit, spectandum. Varios esse rerum euentus, & consilia pro rerum incidentium nouitatibus immutanda. Non fuisse vero eam Regis optimi mentem, vt is Regis amici, & suorum salutem negligeret: sed vt cum esset otium à vicinis hostibus, tunc alijs hostibus vltro bellum inferret. Hæc & alia multa in eandem sententiam cum diceret, & diuini numinis fidem imploraret, & huius postulati publicum testimonium peteret, nihil tamen profecit. Valuit enim plus apud Soderium siue timor, siue prædę ingentis spes, quàm fides aut officium. Itaque profectus inde Solis occasum versus, angustias Arabici sinus obsedit. At Naubeadarimus, iuuenis & natura disertus, & Brachmanarum disciplinis eruditus, sororis Regis Calecutiensis filius, qui erat gentis legibus vnicus illius hæres, cùm bellum ab auunculo susceptum improbaret, huiusmodi apud illum orationem habuisse dicitur. Quanuis ætas mea ad consilia accipienda, quàm danda magis opportuna videatur, ex vna tamen parte amoris vis, ex alia periculi magnitudo me stimulat, vt quæ sentio de summis rebus aperiam. Es enim tu mihi auunculus natura, amore verò penitus insito pater amantissimus. Accedit, quod si sinistris consilijs regni tui opes fuerint comminutæ, maximis ex eo casu incommodis afficiendus sum: si vero regnum salutaribus consilijs fuerit stabilitum, id etiam in meam vtilitatem cedet. Idcirco te suppliciter oro, vt orationem meam, quasi hominis tecum & natura, & amore, & periculi societate coniunctissimi, ad aures admittas. Si aliquid commodè dixero, id velim comprobes: si secùs euenerit, tunc id facies, quod ex re magis esse iudicaueris. Bellum maximum in Trimumparæ exitium comparas. Minime mirandum est, cùm sit admodum vsitatum Regibus, inter se bello contendere. Sed causam belli videamus. Bella enim, quæ sine legitima causa suscipiuntur, diros plerumque exitus habere solent. Quid igitur? Num tributum pendere recusauit? Num in fines regni tui armis inuasit? Num de pernicie tua coniurationem fecit? Minime. Quid ergo, dictu saltem speciosum potes obtendere, cur contra illum tantum bellum moueas? Hoc certe

dices,

dices,quod homines in fidem receptos,tibi,vt imperabas,minime tradiderit,in quos insitum contra gentem Lusitanam odium adhibitis tormentis expromeres. Hoc igitur doles,quod is ius gentium violare,& fidem prodere minime voluerit. Quid igitur facies illis,qui contra diuinum & humanum ius scelera infinita suscipiunt,si tam infensum te illis præbes, qui nihil fide & officio antiquius arbitrantur? Nunquid beneficijs eos ornabis, qui supplicijs omnibus digni sunt? Minime vero. Regium enim est, vindicare perfidiam supplicio, non conferre immanissimo sceleri beneficia. Sed dices,illum hostibus qui tibi graues iniurias intulerunt,fauere. Te quantū possum oro, vt in bonā partem,quæ sum de ea re dicturus,accipias. Nemo enim æquum est vt grauius ferat, si qua fuerit in maiestatem tuam hominum scelere offensio concitata. Sed quod ad Lusitanos adtinet,nihil mea quidem sententia gerunt, quod valde vituperandum sit. Id enim faciunt,quod fortium hominum officium est. Offensi dolent, lacessiti pugnant, illatas iniurias acerrime persequuntur. Si illi prius aliquod contra tuum statum facinus suscepissent, merito pœnas de illorum improbitate repeteres. Sed nihil hostile gesserunt, imo vt postulato tuo satisfacerent, nauem cum ingenti præda captam tibi dederunt. At cùm ij,qui erant in terra, in fide atque patrocinio tuo conquiescerent,sine vlla causa proditi, spoliati, & crudelem in modum necati sunt. Non igitur illi,qui tam immane facinus vlciscuntur, sed qui causam tam repentinæ dissensionis attulerunt, malorum omnium,quæ sunt postea consequuta,æquum est,vt pœnam sustineant. Arabum mores diu pertulimus: eorum fraudes & insidias exploratè cognouimus: quàm singulares mentiendi artifices sint, nō ignoramus. Sed hęc omnia quandiu supplices erant, tolerari poterant. At nunc opibus, quas sibi in regno tuo parauerunt, tantos spiritus assumunt,vt ferri non possint. Iam imperium pati nequeunt, sed leges etiam tibi Regi potentissimo dare contendunt. Quam tetri autem & quam feroces incedunt? Quanta fiducia animorum subnixi volitant? Quam impudenter se inferunt & intrudunt? Quam minaciter à te,quæ volunt, efflagitant? Eo deniq; progreßi sunt,vt si illos audieris, sit tibi regnum ex eorum arbitratu gerendum. Quid enim postulant? Tolle de medio gentem nobis odiosam & inuisam. cur ita tandem? Nunquid si admissa fuerit,vos continuo expellendi estis? minime. Sed non possunt oculi nostri sustinere Christianæ gentis aspectum. Et præterea veremur, ne quæstus quem ante faciebamus,illorum aduentu minuatur. Itaque iam non humiliter poscimus, sed te pro iure nostro compellimus, vt tam delicato oculorum nostrorum fastidio, & auaritiæ tam immani, quæ nullis opibus expleri potest, cum tui regni periculo,& cum insignis turpitudinis infamia satisfacias. Inquiunt tamen, multum salutis communis interesse,gentem in armis acrem ex Indiæ finibus exterminari. Quid ergo? Si paucos illos homines,qui apud Trimumparam sunt,extinxeris, continuo totum Portugalensium genus interimes? Non certe. Et eos qui

venturi

venturi sunt, in te multo acrius irritabis. Si igitur tam fortes sunt, quàm homines isti prędicant, dum, vt ab eis malum metuas, admonent, & terrorem tibi ex eorum armis incutiunt, m lutò certè tibi ad salutē melius est, eos amicos, quàm
» inimicos & infensos habere. Plerunque enim fit, vt qui hostes acerrimi sunt,
» ijdem sint amici firmißimi. Vtrumque enim ab eodem virtutis fonte profluit. Vereor autem, vt opibus tibi eorum viribus detractis, opes Cochimensis Regis augeantur, & multi tibi tunc in calamitatibus insultent. Nec enim dubito, quin maximæ classes in has oras venturæ sint, & vastitatem in terris eorum, quibus sunt infensi, propter iniurias, quas acceperunt, efficiant. Quare Arabes istos odio maximo dignos existimo. Primum quidem, quia te Principem clarissimum, & regio isto imperio dignißimum, propter insitum odium & auaritiam, in eam fraudem impellere nituntur, vt fidem & officium deseras. Deinde quia tanta superbia tument, vt arbitrentur, esse tibi regnum ad eorum libidinem administrandum. Tum quia facinore, quod in oculis tuis suscepere, indignam nomini tuo notam sempiterni dedecoris inusserunt. Nemo enim credet, eos tam immane scelus, nisi te conniuente, suscipere ausos fuisse. Postremò quia tibi auctores sunt, vt homines egregie fortes, quorum fideli opera regni tui opes amplificare potuisses, cum magno regni periculo hostes tibi ex aduerso constituas. Quare censeo, vt bellum hoc omittas, & pacem cum Lusitanis hominibus, qui fidem & iustitiam colunt, & amicitiam summa, vt fama est, fide conseruant, & hostibus debitum supplicium irrogare solent, fideli pactione constituas, eisque pro detrimentis, quæ Arabum sceleribus accepere, satisfacias. Alioqui enim vereor, ne quamplurima mala, quod dij omen auertant, in hanc nostram regionem ex hominum perditorū consilio redundent. Me quidem, quod fides facere admonet, cuiuscunque fortunæ socium habebis. Neq; enim pro tuæ dignitatis amplitudine vitam profundere recusabo. Ad officium tamen meum pertinere arbitratus sum, ea, quæ sentiebam, explicare. Deos autem precor, vt quæ gerenda esse putaueris, approbent. Hæc cum sæpe dixisset, nulla tamen ratione Regem ab instituta sententia dimouere potuit. At Trimumpara milites euocabat, & omnia summa diligentia comparabat, quæ ad depellendum belli periculum necessaria videbantur. Sed cum tantę essent opes Calecutiensis, & multi fortunam Cochimensis inclinatam, vt opinio erat, despicerent, se se ad Calecutiensis nomen adiungebant, & Cochimensis causam deserebant, vsque adeò, vt non pauci ex illis, qui Cochimensis imperio tenebantur, ad Calecutiensem deficerent. Inter quos fuere Dynasta Chirabipilensis, & Dynasta Cambalamensis, & insulæ cuiusdam princeps, quę est Cochimo opposita. Calecutiensis igitur cum maximo exercitu in Repelinum peruenit, qui locus Cochimo distat millibus passuum sedecim. At Lusitani ad Cochimensem adeunt, & orant, ne velit propter illos tantam belli molem sustinere. Se Cananorē ituros, vt ibi classem Lusitaniæ præstolentur. Rex se vehementer

admirari dixit, quomodo fortissimis hominibus, & sibi diuturna familiaritate coniunctissimis in mentem venire potuisset, vt vel hostium potentiam timerent, vel de sua fide dubitarent. Manerent porrò, & pro certo haberent, omnibus esse eandem fortunam subeundam. Se pro Emmanuelis Regis amplitudine ad extremum vitæ spiritum pugnaturum. Exercitui deinde sororis suæ filiũ, qui erat in regno successurus, Naramuhimum nomine; Imperatorem constituit. Is autem valde strenuus habebatur. Eum verò misit cum quinque millibus, & quingentis militibus, qui locum tuerentur, quo Calecutiensis transire cogitabat. Regni námque vtriusque fines æstuario ingenti erant diuisi. Locus autem, quo Calecutiensis Cochimum contendebat, erat eiusmodi, vt æstu decedente, vado transiri posset. Eò cum Calecutiensis exercitum perduxisset, continuo antesignanis vadum tentare præcipit. Sed ij non modò transitu prohibiti sunt, verùm multos è suis amiserunt. Postera die Repelynensem Dynastam cum magno delectorum militum numero ad vadum misit, vt Naramuhimum è loco pelleret, vt posset reliquus exercitus sine vlla offensione traduci. Quod vt facilius fieret, multos parones instructos ad inferiorem æstuarij partem, vbi maior erat profunditas, non longe tamen à vado constitui iubet, vt suis auxilio esse possent, & sagittis hostes configere. Eo tamen die Naramuhimus multo acrius repugnauit, maiorémque numerum hostium interfecit. In his autem prælijs consilio Laurentij Moreni, viri valde strenui, plurimum vtebatur, qui cum paucis illis Lusitanis, qui interesse poterant, eum fortiter adiuuabat. Cum hostes sæpius vadum aggrederentur, semper cum eorum, qui antecedebant, strage repulsi sunt. Tandem per eos pagos, qui ad ditionem Trimumparæ Regis pertinebant, distributi, vt vastitatem maximam Cochimensibus inferrent, omni studio contendebant. Sed Naramuhimus omnibus locis occurrebat, & aut per se, aut per alios duces, quos identidem summittebat, eorum impetum arcebat, & semper cum multorum hostium cæde victoriam consequebatur. Cùm verò Calecutiensis animaduertisset, apertam vim illi minime, vt cogitarat, processisse, ad fraudem conuersus est. Itaque Cochimensem quæstorem, qui singulis prope diebus de gentis more militibus stipendia persoluebat, per internuncium magnis muneribus atque promissis allexit, vt milites stipendio fraudaret. Quæstor pecunia corruptus, morbum simulauit, & in vrbem se continuo recepit, edixitque militibus, vt qui stipendium sibi solui cuperet, in vrbem ad illum tenderet. Quo facto multi se in vrbem conferebant, quos Naramuhimus continere non poterat. Quæstor solutionem de die in diem differebat. Hostes interim vadum minime tentabant, vt Cochimenses negligentiores redderent. Postquam Calecutiensis ad hunc modum milites dilapsos, & eos, qui remanebant, minus ad defensionem intentos animaduertit, repente parones accedere, tormentis atque telis hostes vndique propellere, suas copias vadum cum celeritate transire,

Naramu-

Naramuhimique præsidia magna vi perrumpere iubet. Milites in Regis sui conspectu, quod erat imperatum incredibili alacritate conficiunt. Erat ad huc nox, cùm hæc gesta sunt, in qua per exploratoris & Quæstoris indicium cognouit Calecutiensis, portum multorum militum discessione, & aliorum securitate minus diligenter asseruari. Accurrit Naramuhimus. Sed cùm hostium multitudinem & impetum sustinere non posset, fortissime dimicans, sagittis confixus occiditur. Eundem casum duo adolescentes illius cognati subiere. Ita enim mortui sunt, vt antequam caderent, virorum fortium officio fungerentur. Fit magna cædes, & vtrinque multi grauissime sauciati cadunt. Prælium cum ante lucem incepisset, ad vesperum protractum est. Cochimenses fugæ se mandant. Calecutienses primò ferociter insequuntur, deinde tenebris impediti, vlterius victos persequi destiterunt. Trimumpara huius cladis nuncio maximo animi motu conturbatus est. Voluit tamen vltimum belli casum experiri. Itaque omnes copias, quas potuit, instruxit, & collatis signis cum hoste dimicauit. Exitus belli is fuit, qui solet esse, cùm pauci timore perculsi & debilitati, cum maxima multitudine hostium, quos victoria confidentes atque nimis feroces effecit, re iam desperata congrediuntur. Ad hunc modum fusus Trimumpara, insulam quandam traiecit, & Lusitanos, quos secum habebat, in eandem insulam transduci iussit: quos in illa ruina, tanta fide conseruauit, atque si illorum opera, quorum gratia in tantas calamitates inciderat, fuisset aliquando ab omni calamitatis acerbitate defensus. Calecutiensis legatos iterum ad illum in insulam misit, qui dicerent, se ei omnia redditurum, si vellet sibi Lusitanos, quos potestate continebat, tradere. Respondit, sibi regnum, atque adeò vitam eripi posse, fidem non posse. Hoc responso Calecutiensis acerbius irritatus, vrbem incendi continuo iussit. Deinde insulam oppugnare instituit. Sed insula erat situ atque natura egregie munita, & illis copijs, quas Rex in eam transmiserat, facile defendi poterat. Itaque Rex Calecutiensis cùm in eam conaretur inuadere, virtute militum fuit sæpe cum non mediocri damno de conatu depulsus. Cùm verò hyems aduentaret, obsidionem soluit, & Cochimum reuersus, locum fossa & vallo muniuit, in quo præsidia disposuit, eóque animo inde digressus est, vt primo vere ad oppugnationem insulæ rediret. Multi cùm Trimumparæ fortunam afflictam post mortem Naramuhimi despicerent, à fide non illi solùm, sed nostris debita nefariè desciuerunt. Inter quos duo Mediolanenses extitere, qui cum Gama in secundo illius in Indiam aduentu, permissu Regis Emmanuelis venerant. Ii religionis immemores, ad Calecutiensem transfugerunt, multáque detrimenta nostris intulerunt. Sed quo illorum perfidia, qui se Christianos ementiebantur, sceleratior extitit, eo fides illius barbari Regis clarius eluxit: quæ tanta fuit, vt pro hominibus parum notis, cum quibus nullam communionem sanguinis, aut iuris, aut

religionis habebat, summo studio conseruandis, extrudi regni finibus, spoliari cunctis opibus, vitæ summum discrimen adire voluerit. Rarissimum profecto fidei atque probitatis specimen, sempiternæ memoriæ commendandum. Interea verò Soderius in Arabiam nauigans, cùm oram Cambaiæ legeret, incidit in quinque naues Arabum multis opibus onustas, quas expugnauit, diripuit, & incendit. Inde in insulas delatus est, quæ paruo interuallo dissident à promontorio, quod Guardafum appellant, neque procul ab aditu sinus Arabici distant. Appellantur insulæ Curia Muria. Ibi naues reficere instituit. Saraceni insulas incolebant, qui nostros hospitaliter acceperunt, & omnia, quæ ad victum pertinebant, pretio tolerabili eis suppeditarunt. Erant enim aratores, & à bellandi studio nimis abhorrentes. Cùm autem cernerent nauem Petri Ataidei in terram, vt per otium compages obstrui, & oblini possent, subduci (laborabat enim, & aquam nimiam accipiebat) ad nostros adeunt, atque monent, ne diutius in eo loco morentur. Nam initio mensis Maij omnes naues Septentrione vehementissimo ad litus iactari & allîdi, nullâque ratione exitium vitari posse, si tempus illud expectarent. Soderius monita contempsit: & cùm illi multis obtestationibus vterentur, & reliqui etiam Duces instarent, & dicerent, non esse negligendum consilium, quod tam facili negocio suscipi posset: naues in alia insulæ parte, quæ pertinebat ad Austrum, in aprico loco facillime posse constitui: stationis mutationem sine periculo fieri: mansionem, vt homines regionum peritissimi iureiurando confirmabant, esse nimis periculosam: Soderius tamen in instituta sententia permansit. Qua quidem pertinacia Petrus Raphaël, & Fernandus Rodericus Badarcensis, & Iacobus Petreius, trium nauium duces, offensi, ab eo discesserunt pridie kalendas Maij, & se in aliam insulæ partem contulerunt. At Soderius in naui animo curis vacuo atque soluto consistebat, cùm subito coorta Septentrione tempestas naues ad litus eiecit, & allisit: tantique fluctus extiterunt, vt omnes ferme, qui in nauibus erant, interirent: inter quos Vincentius Soderius, & Blasius Soderius illius frater fluctibus obruti sunt, & illorum cadauera in litus cum reliquis eiecta. Diuino autem iudicio factum existimabatur, vt non modò Soderius eo genere mortis interiret, sed ne particula quidem prædę, quam ceperat, colligi posset. Fractis enim nauibus, cùm funes, armamenta, mali, dolia, tabulæ, multæque res eiusmodi fluctibus eijcerentur, non tamen aurum ex præda, nec aliquid, quod esset pretio dignum, neque arcæ, in quibus lautissima supellex asseruabatur, vnquam comparuerunt. Tres illi duces, qui vim tempestatis effugerant, ea sedata, ad locum, vnde fuerant à Soderio digressi, reuertuntur. Ataideus eo quod in terra consederat, cum suis euasit. Naue illius refecta, fuit is à reliquis Ducibus in locum Soderij constitutus, qui classi præesset. Duces inter se consultant, quid optimum factu sit. Omnium sententia hæc fuit. Soderios fratres perfidiæ

perfidiæ pœnas exoluisse. Idcirco nihil à se, nec ad numinis placationem sanctius, nec ad nominis claritatem illustrius fieri posse, quàm naues in Indiam reducere, vt auxilium Trimumparæ, atque Lusitanis, qui cum eo manserant, afferrent. Itaque quanuis hyems esset, quoduis periculum adire minime dubitabant, dum illam nominis Lusitani maculam delerent. Sed tempestatibus aduersis exclusi, ad insulam Anchediuam naues conuertere coacti sunt, vbi quod reliquum erat hyemis, quando aliter fieri non poterat, transigerent, vt primo vere Cochimum intenderent. Hoc anno peperit Regina Maria filiam, cui pater Emmanuel Isabelæ nomen imposuit, quæ postea Carolo Imperatori nupsit. Fuit eximia pulchritudine, magnisque virtutibus ornata: ad maximi status amplitudinem semper aspirauit, adeò, vt constantissime affirmaret, se nisi maximo reip. Christianæ Principi nulla conditione nupturam. In huius anni fine Rex in oppido, quod Tomár appellatur, vbi sacerdotes militiæ CHRISTI amplum & magnificum templum summa religione tuentur, concilium equitum eiusdem Ordinis indixit: & multa, quæ ad eam religionem constituendam pertinebant, sapienter instituit, moresque dilapsos ad seueriorem disciplinam reuocauit. Hoc eodem anno Alexander Pontifex Maximus vita functus est: & Pius non multo post, quàm ad illud honoris fastigium euectus fuit, è corpore excessit, & in illius locum Iulius, natione ligur, fuit summo omniũ Patrum consensu substitutus. Principio verò insequẽtis anni Emmanuel multos homines religionis opinione præstantes in Æthiopiæ partem, quæ Congo appellatur, misit, vt homines illos multo melius, quàm à principio fuerant instituti, ad disciplinam religionis instituerent. Hæc regio est vltra plagam æquinoctiali circulo subiectam, ab eàque gradibus septem ad Austrum distat. Est admodum fertilis, varijsque frugibus & gregibus abundat, multisque fluuijs irrigatur. Regnum latissimis finibus continetur. Quemadmodum vero regnum illud fuerit ad CHRISTI fidem conuersum, est altius à principio repetendum, vt melius intelligi posit, quàm singulari consilio Rex Emmanuel studium ad gentis illius institutionem applicuerit. Cum Ioannes totam mentem in explorandis Æthiopiæ regionibus maritimis collocauisset, vt via, quæ ferret in Indiam, aperiri posset, factum est, anno à CHRISTO nato. M.CCCC. lxxxiiij. vt quidam eques, vir acris animi, nomine Iacobus Canus, qui iussu illius oras Æthiopiæ perlustrabat, in fluuij altissimi & rapidissimi fauces incideret. Cùm verò magnitudinem fluuij, & aquarum naturam perspiceret, fieri non posse suspicatus est, quin multæ gentes ad illius ripas haberent sedes atque domicilia constituta. In fluuium verò cum penetrare voluisset, paulùm progressus, multos homines conspexit, reliquis Æthiopibus, quos sæpe viderat, colore & capillo simillimos. Ii neque timore vllo, nec ignotæ gentis insolentia perturbati, ad nostros accedentes, egregiam lenitatis & mansuetudinis speciem præ se ferebant. Cùm verò Canus eos, qui varias Æthiopiæ linguas no-

uerant, iussisset cum illis loqui, nemo hominum sermonem intelligere quiuit. Signis igitur agi cum illis cœptum est. Illi verò signis demonstrabant, esse Regem in illis partibus, opibus & potentia florentissimum: vrbémque regiam, in qua se continebat, inde aliquot itineribus abesse. Hoc cum Canus intellexisset, eos præmijs atque promissis allexit, vt certos homines ex illius comitatu ad Regem deducerent. Per illos autem ea dona atque munera Regi misit, quibus gentes illas oblectari compertum habebat. His autem, quos misit, certum tempus præstituit, intra quod erant cum aliqua terræ clariore notitia reuersuri. Cùm ij duplo maiorem moram facerent, quàm Canus fieri posse crediderat, anchoris solutis, quatuor ex illis, qui in nauem ventitabant, secum in Lusitaniam duxit. Erant autem illi homines nobiles, & acuto ingenio prædití. Quos Canus in via sic diligenter instituit, vt cum ad Regem deducerentur, iam multa Lusitana lingua explicare possent. Eorum ingenio Rex mirificè delectatus est, hominésque donis & muneribus affecit: Canóque præcepit, vt sine cunctatione in eam rursus terram nauigaret, & homines cum muneribus ad Regem continuo reduceret, eúmque admoneret, vt CHRISTVM summum Deum vniuersǽque naturæ parentem coleret. Redijt ad eundem locum Canus, vnúmque ex illis Æthiopibus, quos secum duxerat, ad Regem misit, qui nomine illius postularet, vt sibi mitteret eos Lusitanos, qui apud illum versabantur, seq; similiter sine vlla mora remissurum eos tres, quos interim retinebat. Esse sibi vlterius progrediendum, quod postquam, vt iussus à Rege suo fuerat, perficeret, se continuo rediturum, vt illum conueniret, & mandata Ioannis Regis exponeret. Rex per vnum è Ducibus suis Lusitanos statim remisit. illis receptis, Canus tres illos Æthiopes missos fecit cum muneribus, quæ Ioannis nomine ad Regem deferrent. Rex & muneribus, & suorum prædicatione, qui Ioannis virtutem & magnificentiam in cœlum laudibus efferebant, in ipsius Ioannis studium acriter incitari cœpit. Cùm verò Canus post alias oras diligenter exploratas, ad locum eundem reuertisset, nullam moram interposuit, quin ad Regem adiret: à quo fuit nimis honorificè acceptus. Deinde cùm multa de Ioannis Regis statu, de moribus Lusitanæ nationis, de legibus & institutis percunctaretur, tum de Christiana religione diligenter inquirebat, & paulatim ad illius studium animo propendebat. Canum tamen dimisit, & cum illo statuit vt rediret vnus ex illis, quos Canus Olysipponem duxerat, nomine Zacutem, cum legatione, cuius hæc erat summa, vt à Ioanne contenderet quantum posset, & per DEVM, quem colebat, obtestaretur, vt in illius regnum mitteret sacerdotes, quorum disciplinis posset ille cum toto regno ad verissimi DEI notitiam peruenire. Canus cum Legato, & aliquot pueris nobilibus, quos Rex in eum finem in Lusitaniam mittebat, vt Christiani fierent, & cultum animi caperent, ad Ioannem reuersus est, & magnam eboris vim, cum stragulis vestibus ex palmarum folijs contextis, illi nomine

Regis

Regis Congensis obtulit. Rex hoc nuncio incredibilem in modum lætatus est, eò quòd videret aditum apertum, ad CHRISTI disciplinam in terris illis latissime propagandam. Legatus cum pueris plus duobus annis in Lusitania commoratus est, vt melius & linguam, & religionis Christianę disciplinam perciperent. Cùm verò iam omnes essent lustralibus aquis expiati, Christique nomen Sacramento professi, Ioannes tres naues instrui iussit, quibus Gonzalum Sousam, virũ insigni nobilitate, pręfecit, quibus tam Legatus quàm pueri veherentur. Misit præterea cùm illis sacerdotes religione præstantes, cum sacris vasis & infulis, & Christianæ religionis insignibus, qui gentem sacris sanctissimis expiarent, & ad disciplinam Christianæ pietatis erudirent. Cùm verò eo tempore pestis Vrbem maxime infestam redderet, illius contagione factum est, vt postquã naues è portu soluerunt, pestis multos in eo cursu conficeret, inter quos Gonzalus Sousa fuit. In cuius locum Rodericus Sousa, qui erat illi sanguine coniunctissimus, consensu omnium successit. Postquam naues eo, quo tendebant, appulsæ sunt, & omnes in terram, qui erant ad Regem profecturi, descenderunt, tantis cantibus, tantáque significatione eximiæ cuiusdam voluptatis accepti ab omnibus fuere, vt syluæ etiam atque nemora lætari viderentur. Qui primus omnium ad CHRISTI nomen adiunctus fuit, erat Regis patruus, qui terras latissimas imperio tenebat: cui fuit nomen Emmanuelis impositum. Audierat enim esse in Lusitania Principem summis virtutibus ornatum, Regis ipsius fratrem patruelem, qui Emmanuel vocabatur, & ea de causa nomen illius sequi constituit. Hic tanto studio religionis disciplinam excepit, vt satis appareret, illius mentem esse radijs diuinæ lucis illustratam. Duces autem cum innumerabili hominum multitudine de more gentis instructa, Regis ipsius iussu, obuiã nostris prodiere. Omnia interim tympanorum & buccinarum cantibus & hominum vocibus personabant. Postquam ad Regem ventum est, Sousa illũ vt Regem salutauit, & ille vicissim Sousam more & instituto suo honorificentissime recepit. Postquam vero Sousa legationis summam exposuit, & ille gratias summas Ioanni Regi verbis amoris eximij significantibus egit, à Sousa postulauit, vt sacras vestes, & alia, quæ ad religionis cultum pertinebant, quæ adhuc erant inuoluta, explicari, & in omnium conspectu proponi iuberet. Tum singula contemplari, & cum veneratione suscipere, & vehementer admirari, & religiosos homines intueri. Cùm verò Crux sublata fuit, omnes qui aderãt, cum viderent nostros flexis de more genibus in terram procumbere, idem fecerunt. Rex neque singula quæq; inspiciendo, neque de illorum vsibus inquirendo satiari poterat. Quæ autem à religiosis dicebantur, memoria firmissime continebat, & Reginæ deinceps luculenter enarrabat. Fuit statim constitutum, vt templum ædificaretur. Quanuis autem lapides è longinqua regni parte fuissent cõuecti, tanta tamen celeritate propter flagrantissimum Regis studium, & innumerabilem multitudinem, quæ operas vigilantissime dabat, ædificari cœpit, vt

intra breuiſsimum temporis ſpatium abſolutum, & Sanctæ Crucis nomine conſecratum fuerit. Dum hæc geruntur, cum fuiſſet illi nuncius allatus, gentes illi ſubditas, quæ inſulam in medio ingentis lacus ſitam incolunt, quam fluuius nomine Zairus efficit, ab illius imperio defeciſſe, finitimiſque terris non mediocrem populationem crebris incurſionibus intuliſſe, illarum impetum & audaciam per ſe comprimere & vindicare conſtituit. Antequam verò proficiſceretur, ſacris aquis expiari, & nomen CHRISTI profiteri voluit. Quod ſimiliter Regina, & aliquot viri nobiles effecerunt. Is Ioannes appellari voluit, Regina verò Leonora, vt ſtudiũ, quo erga Reges optimos erant incenſi, nominibus indicarent. Tradidit illi vexillum Souſa imagine Crucis illuſtratũ, illúmque admonuit, vt confideret, ſe virtutę Crucis victoriam de hoſtibus adepturum. Is fiducia nominis Chriſtiani ſubnixus, hoſtes primo impetu profligauit, multóque celerius, quàm potuiſſet quiſquam ſuſpicari, bellum confecit. Domumque reuerſus, Souſam cum multis amoris ſignis dimiſit. Souſa verò non modò religioſos homines, qui munus inſtitutũ peragerent, ſed alios etiam, qui terram peragrarent, & lacum illum ingentem, quem diximus, explorarẽt, & terræ ſitum & latitudinem, & mores hominum cognoſcerent, reliquit. Poſt Souſę diſceſſum, venit Regis filius natu maximus è regni finibus, in quibus bellum contra hoſtes finitimos gerebat, ad patrem, operámque dedit, vt antiquorum flagitiorum ſordes aquis ſacratis elueret, & in fidem CHRISTI reciperetur: Alfonſique nomen, propter Alfonſum Ioannis Regis filium, vſurpauit. Multique viri nobiles ſimiliter Chriſtiani effecti ſunt. Magna præterea multitudo vndique confluebat, vt iiſdem ſacris expiata, noua cœleſtis vitæ luce frueretur. Qui erant recepti, incredibili lætitia efferebantur, & Chriſtianorum numerus in dies augebatur. Sed ijs tam ſalutaris atque repentinę conuerſionis initijs ſempiternus hoſtis generis humani magna cõtentione repugnauit. Ad eámque rem gerendam alium Regis filium, nomine Panſum Aquitimum, qui à Chriſtianæ religionis ſacris vehementer abhorrebat, inſtigauit, vt patrem à ſtudio religionis auerteret. Facinus eſſe indignum clamitabat, inſtituta patriæ deſeri, Deorum ſimulacra conuelli, fana, quæ fuerãt ad illum diem ſanctiſsima, violari. Ad hæc, Rex moleſtiſsime ferebat, eſſe ſibi per homines religioſos concubinis interdictum, nec vſum illi niſi tantùm vnius vxoris legitimæ concedi. Et ipſæ mulieres cùm cernerent ſe Regis coniunctione deſtitutas, & de honore, in quo fuerãt, deiectas, Regem per ſe & per regni Proceres ſolicitabant, & vt eũ à ſententia deducerent, maximo opere contendebant. Accedebant augures atq; venefici, qui apud gentem illã in ſummo honore fuerant, qui minas à dijs proponebant, diráque ſupplicia denunciabant illis, qui à priſtina religione deſciuiſſent. Cùm verò Alfonſus ſumma vi perditis hominum impurorum conatibus obſtitiſſet, acerbiſsimum patris odium in illum concitauerunt: in eámq; fraudem Regem impulerunt, vt crederet, ſibi à filio inſidias comparari. Itaque eum

in vltimos regni fines relegauit. Et quantum ſcelerato filio indulſit, tantum de religionis Chriſtianæ ſtudio remiſit. Sed cùm fraudes detectæ fuiſſent, Rex filium in priſtinum honoris gradum cum amplificatis opibus reuocauit. Is autem inſtinctus diuini ſpiritus appulſu, in terris ſibi à Patre commiſsis capite ſanxit, ſi quis ſimulacrum aliquod fallaciſsima religione dedicatum domi contineret, aut ei aliquo in loco ſupplicaret. Hac re nunciata, magnus hominum motus factus eſt, multique contra illius ſtatum cum fratre coniurarunt. Pater illum euocauit, vt admoneret, ne tumultum excitare vellet, & ab ea ſententia deſiſteret. Sed is cum ſe negotijs innumerabilibus impeditum eſſe diceret, nec ad patrem ire, neque decretum reſcindere vllo pacto voluit. Itaque multi ab illo ad fratrem deficiebant. Interim pater cùm eſſet & ſenio confectus, & morbis oppreſſus & impeditus, è vita paulatim diſcedere videbatur. Cum multi Alfonſum certiorem de valetudine patris efficerent, & eum accerſerent, vt fratris, qui copias ad occupandum regnum comparabat, ſceleri reſiſteret, ille tamen quandiu de morte patris certus eſſe non potuit, venire non eſt auſus. At vbi illum vita functum eſſe reſciuit, nocte (ſic enim mater illum vt faceret admonuerat) in vrbem ingreſſus eſt. Poſtero die conuocatis illis regni Proceribus, quibus multum fidebat, in modici campi planicie, quæ ante regias ædes erat, orationem habuit, qua ius hæreditatis, quod obtinebat, & humanitatem, qua ſuis conſulebat, & fidem, qua erant illi omnes obligati, prudenter expoſuit, & ad fidem & officium omnes cohortatus eſt. Illi, quod fauſtum felixque eſſet, Alfonſum Regem continuo ſalutant, eique muſicorum inſtrumentorum concentibus, & maximis clamoribus de regni maieſtate & amplitudine gratulantur. Id frater cum accepiſſet, cùm iam magnas circum ſe copias haberet, duplicem aciem inſtruxit, & in fratrem rectà contendit. Alfonſus perexiguo militum numero ſtipatus erat. Quos tamen ad ſpem victoriæ vehementer excitauit, adhortatusque eſt, vt firmiſſime crederent, cœleſte auxilium eis minime defuturum. Facilliméque maximos exercitus à pauciſsimis hominibus Chriſti ope defenſis profligari. In eóque loco fratrem expectauit. At frater magno cum impetu in eum inuehitur, tantáque erat ſagittarum copia, vt in nubis modum vmbram efficere videretur. At Alfonſus quanuis fortiter dimicaret, omnem tamen ſpem habebat in Dei præſidio collocatam. Itaque maximis vocibus Chriſti numen inuocabat, & opem Apoſtoli Iacobi (quod Hiſpanos facere in bellis acceperat) implorabat, & has voces magna contentione identidem repetebat. Nec illum ſpes in CHRISTO repoſita fefellit. Hoſtes enim ſubito timore perculſi, terga verterunt. Et cum prima acies ſe in fugam conijceret, ſecundam aciem impreſsione facta perturbauit, atque ſimiliter fugere compulit. At frater exanimatus metu, cùm in ſyluas ſe abdere voluiſſet, in cippum incidit (ſic enim appellant inſtrumentum, ad feras capiendas in ſyluas appoſitum)

& ibi captus est cum Duce, quem secum propter virtutis militaris opinionem coniunxerat. Is Dux cùm se captum animaduerteret, misit ad Regem, qui diceret, se mortem minime deprecari, quam se meruisse iudicabat. Hoc tamen per illum summum DEVM, quem Rex ipse colebat, orare, ne se pateretur ad supplicium trudi, antequam Christianus fieret. De vita hac exigua miserijs innumerabilibus circũuallata minime solicitum esse: ab illa vero sempiterna ne prorsus excluderetur, id maxime formidare. Addidit præterea, tantam hominum multitudinem à tam paucis hominibus nulla ratione vinci atque superari potuisse. Sed se magnam militum copiam in equis insidentem, & crucibus insignîtam, tantáque luce splendentem, ut omnium oculos perstringeret, in prælio conspexisse, cuius metu perterritus, terga repéte dare coactus sit. Quare se minime dubitare, solius Christi numen esse summa fide colendum, & sempiterna prædicatione celebrandum. Alfonsus verò non modò pio illius postulato satisfecit, sed etiam viuum conseruauit, fideliq́ue illius opera multis in locis vsus postea fuit. At frater partim ex vulneribus, quibus in præcipiti ruina percussus fuit, partim ex dolore intra paucos dies mortuus est: &, quod fuit multo funestius, nulla ratione potuit à suscepti sceleris & impietatis pertinacia dimoueri. Alfonsus verò in regni possessione constitutus, multas victorias de hostibus Dei propitio numine consequutus est. Tantóque studio religionem Christianam coluit, vt nõ plus temporis in reip. negotijs gerendis, quàm in subditis ad cultum pietatis incitandis consumpserit. Habebat præterea frequentes ad populum conciones de iustitia & pietate, de iudicij diuini seueritate, de sempiternæ vitæ præmijs, de Christi disciplina, & sanctorum hominum, qui vestigia illius sequebantur, exemplis. Quandiu denique mansit in vita, regnum perpetuò in Christianæ pietatis officio, cum singulari probitatis & iustitiæ laude continuit. Emmanuel igitur cùm tanto ardore religionis studium in illis partibus excitari conspiceret, cum esset ipse natura, & studio, & disciplina, cupiditate religionis incensus, id quod fuerat à Ioanne Rege feliciter institutum, vt perfectum & absolutum cerneret, elaborauit. Itaque anno à CHRISTO nato. M. D. IIII. homines sanctissimis literis eruditos, & religionis laude præstantes in illas partes misit. Multos præterea ludorum magistros, qui scholas aperirent, & pueros literis instruerent, & artifices etiam multarum artium eò similiter mittendos existimauit. Multas præterea sacras vestes, partim aureas, partim sericas, multos libros Christianam disciplinam, & sacrorum omnium rationem, & Christi vitam, & hominum sanctorum exempla continentes, argenteos præterea calices sacrificijs dedicatos, & Cruces argenteas, & thuribula, & omnia denique, quæ tam ad CHRISTI disciplinam tradendam, quàm ad sacra rite procurãda pertinebãt, in naues imponi iussit, vt facilius gentẽ in fide suscepta confirmaret. Ad hæc, sacerdotibus, & reliquis omnibus, quibus onus lustrãdæ illius regionis imposuit, stipendium, & cõmeatum largè atq; munificè suppeditari præcepit.

Cum

Cum autem in his rebus omnibus maximos sumptus faceret, nullum tamen sibi fructum & emolumentum, quibus Regiæ opes amplificari possent, sed diuinum tantùm atque sempiternum inflammato studio proponebat. Cùm autem homines religiosi cum muneribus sacris à Rege missis in eas oras peruenirent, magna repente hominum multitudo confluxit, vt eos humeris suis tolleret. Omnes qui conuenerant, homines religiosos venerabundi suspiciebant, & quasi cœlo delapsos intuebantur. Rex eos valde amanter accepit, Emmanuelique pro tanta benignitate felicitatem sempiternam precatus est. Multi verò certatim ad illos vndique conueniebant, vt CHRISTO nomina darent, & sacro fonte abluti, in nouum vitæ genus ingrederentur. Et quia neque sacerdotes linguam eorum nouerant, neque plebs Portugalensem linguam intelligebat, Rex interpretis officio fungebatur, & quod ab illis acceperat (Iam enim nostram linguam probe tenebat) habita concione suis enunciabat. Egit Emmanuel præterea cum illo per literas, vt filios suos in Lusitaniam mitteret. Se námq; daturum operam, vt non latinis tantum literis, sed etiam maximarum artium disciplinis erudirentur. Ita factum est, vt non solùm Regis filij, sed multi pueri nobiles Olysipponem venirent, & Emmanuelis sumptibus alerentur, & omnes artes homine libero dignas acciperent. E quibus aliqui, qui se se sanctis literis impensè dediderant, in Æthiopiã reuersi, multos mortales ad CHRISTI Ecclesiam & concionibus & virtutis exemplis aggregarunt. Opera deniq; Emmanuelis hoc tam præclarum opus absolutum fuit. Hoc anno cùm nullo modo studium Indiæ retinendæ intermittendum arbitraretur, classem magnam instruxit, cui præfecit Lupum Suarium Aluarengam. Quid vero ab illo actum in India fuerit, suo loco dicemus. Nunc verò consequens est, vt, quid Albuquercijs acciderit, aperiamus. Alfonsus Albuquercius octo diebus antequàm Franciscus Albuquercius soluere posset, Olysippone profectus est. Franciscus tamen prius in Indiam peruenit, atque cum duabus tantùm nauibus in Anchediuam insulam delatus est. Nicolaus Coëlius, cui altera nauis erat attributa, simul cum illo ad eandem insulam nauem constituit. Tertius Dux, cui nomen erat Petrus Vascius Veiga, vel fluctibus, vel flammis, vel quouis alio casu (certum enim sciri non potuit) miserabiliter absumptus fuit. Ibi vero Albuquercius cum Petrum Ataideũ, & reliquos Duces, qui cum illo erant, offendisset, intellexit, quo modo Soderij perierant, & Cochimensis Rex è regno Calecutiensis viribus ciectus fuerat. Hoc autem cum accepisset, minime cunctandum ratus, quanuis ad huc hyems vigeret, Cananorem cũ illis sex nauibus petere contendit. Quatuor enim illas, quæ in Anchediuæ portu consistebant, duabus suis adiunxit. Rex Cananoris illi Trimũparę aduersum casum, & nimis afflictam fortunã vberius enarrauit. Inde igitur cũ celeritate profectus, in insulam, quę Cochimo adiacet, nomine Vaipinum, vbi adhuc Trimumpara se cõtinebat, accessit. Nostri cùm naues aspicerent, incredibili lætitia affecti sunt.

Rex

Rex ipſe contineri non potuit, quin Portugaliam ſæpe maximis vocibus inclamaret, & in Ducum complexum rueret. Noſtri viciſsim illum ad ſpem priſtinæ fortunæ confeſtim recuperandæ magnis clamoribus excitarunt. Naires Calecutienſes, qui erant Cochimi in præſidijs, continuo vrbem præ metu reliquere. Iam hoc tempore Odoardus Paciecus, qui cum Alfonſo Albuquercio Olyſippone profectus erat, nauem ſuam ad eas oras appulerat, & ſe cum Franciſco Albuquercio coniunxerat. Franciſcus Albuquercius vbi Regis fidem collaudauit, eique Emmanuelis nomine gratias egit, cùm videret illum exhauſtum, & rei numariæ difficultate vehementer implicitum, præter alia dona atque munera, decem millia ducatorum ex Emmanuelis pecunia donauit. Fuit hoc donum non modò propter temporis illius anguſtias Trimumparæ gratiſsimum, verùm & omnibus magnam admirationem incuſſit. Reges enim Indi quamuis elati & inſolentes natura ſint, & opes magnas habeant, tenuiſsimo tamen victu contenti, & ad rem nimis attenti ſunt. Cum igitur illius rei fama cùm ad alios reges, tum ad Calecutienſem perlata fuiſſet, obſtupuit. Eò die Albuquercius (nihil enim in tantis rebus procraſtinandum exiſtimabat) Trimumparam Cochimum tranſduxit, & illum Regis Emmanuelis nomine in vrbis atque regni poſſeſsione conſtituit: & ne ſuos otio torpere, & animos hoſtium confirmare ſineret, in aliam inſulam Cochimo oppoſitam, cuius princeps à Cochimenſe ad Calecutienſem defecerat, inuaſit, hoſtésque inopinantes aggreſſus diſsipauit, multósque ex illis occidit, & aliquot oppida atque vicos exuſsit: & Cochimum continuo reuerſus eſt. Poſtera die in aliam inſulam traiecit, quæ ſimiliter ad ditionem Trimumparæ pertinebat, illiusque princeps ſe eodem crimine defectionis alligarat. At princeps habebat in armis ad tria millia fortium militum, & multi parones Calecutienſes armis & militibus inſtructi, vt illi opem afferrent, circum inſulam verſabantur. Hìc Albuquercius ita duces diſtribuit, vt Paciecus cum paronibus in mari congrederetur, Coëlius verò, & Antonius Campenſis, & Ataideus in acie prima cum hoſtium copijs dimicarent. Paciecus hoſtium claſſem inuaſit, paronésque partim depreſsit, partim in fugam coniecit, multósque ex hoſtibus & ferro & flamma conſumpſit. Reliqui duces in inſula primo impetu hoſtes fundunt, & vallum, quo principis ædes ſeptæ fuerant, reuellunt, & in ædes irrumpunt, ipſumque principem interficiunt, & ædes inflammant: eodémque die parta victoria reuertuntur. Poſtridie verò ad aliam inſulam nomine Repelinum Albuquercius naues accedere iuſſit. Illius princeps idem in ſe ſcelus admiſerat. Timore igitur admonitus, ne idem cum reliquis proditoribus ſupplicium ſubiret, magna vi ſe ad reſiſtendum comparabat: Nairúmque duo millia ſub ſignis habebat. Ad litus igitur, vt noſtros aditu prohiberent, adceſsit. Fuit ibi acriter vtrinque dimicatum. Sed hoſtes tandem in fuga ſalutem ponere coacti ſunt.

Noſtri

Nostri illos vsque ad maximum insulæ oppidum insecuti fuerunt. Ibi cum insulæ princeps rem in extremum discrimen inductam cerneret, suos à fuga collegit, instructáque rursus, vt potuit, acie, fortissime repugnauit. Redintegrato prælio, fuit vtrinque summa contentione certatum: sed hostes in fugam versi tandem sunt. Nostri cùm multos occidissent, & reliquos ex insula præcipites eiecissent, insulam diripiendam Trimumparæ militibus concessere. Hoc facto, oppida atque pagi Albuquercij iussu incensi, & exusti sunt. His rebus gestis, Albuquercius Regem iam letissimo rerum successu recreatum adijt, ab illóque petijt, vt faceret sibi potestatem arcis ædificandæ, qua & Lusitani possent pericula ab hostibus intenta propulsare, & statum ipsius Regis multo facilius à Calecutiensis immanitate tueri. Rex id facillime concessit, dixitque, quòd viueret, & dignitatem recuperaret, & contra hostis improbissimi conatum muniretur, id totum sibi esse, & illi, & Regi clarissimo, & Lusitanorum virtuti in acceptis referendum. Proinde si illi videretur, arcis illius ædificationem ex re Emmanuelis Regis esse, velle se sumptum omnem suppeditare. Itaque locus ad eam delectus fuit valde opportunus. Erat enim editus, & maris illius angustijs imminebat, è quibus, quoties Calecutij Rex bellum nauibus inferre conaretur, nostri illum facile aditu prohiberent. XXvij. die Septembris anno. M. D. III. arcis fundamenta iacta sunt. Magnáque hominum multitudo Regis iussu operas perpetuò nauabat. Neque Lusitani quidem se se à labore, vllius vel nobilitatis, vel ætatis excusatione defendebant, quamuis eos Rex ab opere auertere conaretur. Quatriduum iam fuerat in arce ædificanda consumptum, cùm Alfonsus Albuquercius Cochimum peruenit. Multiplicatis igitur operis, arx ad summum peruenit, & absoluta tandem fuit. Deinde, re prius deliberata, Albuquercius cum reliquis ducibus, & aliquot Trimumparæ militibus, in oppida, quæ ad Repelinensem Dynastam pertinebant (qui, vt dictum est, à Trimumpara rebellarat) se contulit. Ea verò viginti passuum millibus Cochimo distabant, erantque à fluminis ripis, quod in æstuarium influit, non magno interuallo disiuncta. Nostri igitur scaphis & paruis nauigijs egressi, improuiso hostes adoriuntur. Multos interimunt, reliquos fundunt fugantque, & vastitatem, & populationem eorum rebus inferunt. Huius stragis fama celeriter ad omnes vicinos peruenit. Rem námque esse in magno discrimine, sublato clamore significant. Qui clamorem excipiunt, rursus vt alios ad auxilium excitent, eadem significatione clamoris vtuntur: & sic fit, vt partim nuncijs ad eam rem missis, partim clamoris successione continuata intra breue tempus magnæ militum copiæ congregari soleant. Tunc igitur supra sex millia eorum, quos Naires appellant, ad auxilium suis afferendum repente prouolarunt, & in nostros impetum fecerunt. Nostri ordine instructi cedere paulatim incipiunt. Illi tamen nimis ferociter instabant, & nostros grauissime premebant:

neque

neque ſolum telis & iaculis eminus,ſed ſtrictis etiam gladijs dimicabant.Quod ſi per ordinem, quo Luſitani erant inſtructi, non ſtetiſſet, magna tunc clades accepta fuiſſet. Sed cum nauigia non procul abeſſent, & à noſtris nullus tumultus excitaretur, omnes ſe, magno tamen cum labore, & vitæ diſcrimine, in ſcaphas & nauigia receperunt. Odoardus tamen Paciecus cùm ſcapham ſuam (ſuorum námque temeritate à loco deducta fuerat) minime reperiſſet,magnum periculum adijt. Hoſtium námque multitudo illum circunſtetit, vt, antequam ſubſidium afferri poſſet, opprimeret. Ille tamen cùm eſſet acer & ſtrenuus, eorum tantiſper impetum inſita virtute repreſsit, dum Albuquercij, periculo, in quo is verſabatur, animaduerſo, ſubſidio occurrerent. Itaque omnes recepti, ſe Cochimum contulerunt. Fuere in prælio octo tantùm vulnerati, nemo autem occiſus. Ex hoſtibus magna multitudo cecidit: ſeptem parones in fluuio capti, & quindecim incenſi ſunt. Inſequenti nocte (nec enim ardor animorum, qui in Ducibus inerat, militibus vllam quietis facultatem dabat) vt alios pagos Dynaſtæ Repelinenſis euerterent, in ſcaphas atque nauigia conſcenderunt. Alfonſus Alburquercius reliquos antecedebat. At hoſtes in armis excubabant. Itaque conferti, ſumma contentione reſiſtunt: duos occidunt, viginti conuulnerant. Alfonſus Albuquercius inopinato caſu diſtinetur, neque quomodo tantæ multitudini reſiſtat, neque quo pacto retrocedat, rationem inire poteſt. Quod tamen erat viri fortis officium, acriter dimicandum ſtatuit, vſque eo, dum reliqui Duces opem afferrent. Sic ad primam lucem impetum hoſtium ſuſtinuit. At Franciſcus Albuquercius cum cæteris Ducibus ſe ſe è ſcaphis eiecit, & incredibili celeritate ad locum, in quo pugna committi cœperat, ſe contulit. Illorum aduentu noſtris animus additus fuit, & hoſtes in fugam coniecti, magnáque eorum pars ferro conciſa, & pagi flammis exuſti. Eodem die aliam inſulam, nomine Cambalam, aggreſsi ſunt, vbi ſupra ſeptingentos homines interfecerunt. Neque ijs rebus contenti, in terras alias ad ditionem Calecutienſis Regis pertinentes ingreſsi, hominum ſtragem ediderunt, & populationem maximam intulerunt. Sed cum ſupra ſex millia hominum ad eorum impetum reprimendū conuenirent, ægrè repulſi ſunt. Odoardus interim Paciecus triginta & quatuor parones Calecutienſis Regis, qui aditum in portum Cochimi mercatoribus intercludebāt, ſuperauit, & fugere compulit. Poſt has calamitates hoſtibus illatas, cùm mercatores Cochimum piper, & alia aromata in Cochimenſem portum conuehere non auderent, viſum eſt Alfonſo Albuquercio Coulamum petere, vt ibi tres naues oneraret. Ciuitas erat omniū priſcis tēporibus in regionibus illis & ampliſsima & opulentiſsima. Sed poſtquā Calecutium à mercatoribus frequētari, & opibus augeri cœpit, magna Coulamēſis imperij inclinatio facta eſt. Cochimo abeſt circiter quadraginta & octo paſſuū millia: ad ortū ſolis ſpectat. Nauigatio eſt tutiſsima ſecundū fluuiū, niſi cùm propter fluminis

anguſtias,

angustia, insidiæ ab hostibus ab vtraque parte in ripis collocantur. Flumen enim est valde profundum: cum marinis enim aquis, quas accedens æstus inducit, commiscetur. portus est optimus. Ædes, phana, religio, mores, instituta sunt eadem ferme, quæ apud reliquos Malabares fuisse diximus. Gens est assueta prælijs: continenter enim bellum cum Rege Narsingæ gerit. Quanuis enim Narsingæ regnum maxima ex parte latus Indiæ, quod spectat ad orientem Solem, occupet, cum tamen latissimum sit, ad confinia Solis occidentis extenditur. Rex maximam temporis partem in vrbibus mediterraneis consumit. Coulamum verò regendum hominibus committit, quos fide præstantes esse iudicat. Regio à Christianis illis etiam colitur, qui Thomæ disciplinam acceperunt, & in tanta temporum varietate, & regnorum commutatione, & aduersis rerum incidentium casibus inuicta semper fide & constantia retinuerunt. Est in ea vrbe templum peruetustum, quod Christiani perhibent fuisse à Thoma ædificatum. Apostoli autem corpus est in ora Regni Narsingensis sepultum, in templo, quod non à Christianis tantùm, sed etiam à Saracenis & reliquis gentibus sanctissimum habetur. Fama námque constans est, viri illius diuini meritis multa miracula diuinitus edi, & complures, qui opem illius vel in grauissimis morbis, vel in rebus afflictis implorabant, mirabiliter alleuatos, & maximis malis liberatos extitisse. Eo tempore quo Alfonsus Albuquercius in eam vrbem nauigauit, mulier quædam vidua Regnum nomine filij, qui nondum ætatem maturam ad regendum habebat, non segniter administrabat. Fuit à ciuitatis principibus, qui nomine Reginæ omnia, quæcunque vellet, se facturos ostendebant, valde honorifice receptus. Itaque oneratis ex sententia nauibus, & amicitiæ fœdere percusso, & traditis regiæ fidei Lusitanis, qui erant gerendi negotij causa Regis Emmanuelis nomine in ea vrbe relinquedi, Cochimum reuersus est. Dum hęc geruntur, Calecutij Rex animaduertens, in quam fraudem fuisset Arabum cohortationibus impulsus, magno silentio, ne Arabes fœdus perturbarent, pacem cum Lusitanis facere constituit. Ad quam celeriùs constituedam, Naubeadarimi, quem, vt dictum est, animi inclinatione in Lusitanum nomen egregie propendêre constabat, assiduæ cohortationes impellebant. Conditiones fœderis hæ fuerunt: Vt omnes classes, quæ erant in mare, belli cum Lusitanis aut cum illorum amicis gerendi causa, deductæ, continuo subducerentur. Vt omnia bona Regis Emmanuelis, quæ tempore, quo Arius Correa fuerat interfectus, Arabes, & reliqui eorum socij diripuerant, restituerentur. Et pro illis Calecutij Rex certum piperis pondus intra tempus assignatum persolueret. Ne Saracenis, qui Calecutij negotiabantur, facultatem tribueret in Arabiam nauigandi. Flagitabat præterea Franciscus Albuquercius, vt Mediolanenses, qui ad Calecutij Regem trasfugerant, illi redderentur. Id solum Rex pernegauit. Turpissimum námque sibi fore iudicabat, si homines semel in fidem receptos

proderet

proderet: reliqua omnia concesſit. His ita conſtitutis Naubeadarimus Cranganorem petijt, vt ibi bonam piperis partem appendi, atque Pacieco, qui eò iusſu Franciſci Albuquercij ad eam rem venerat, aſsignari iuberet. Accidit interim, cum iam bonam piperis partem Paciecus nauibus imponi iuſsiſſet, vt nauigium pipere onuſtum, quod Calecutienſis Regis erat, Cranganorem verſus nauigaret. Id cum ad Iacobum Fernandum Corream perlatum eſſet, Albuquercij iniuſſu miſit, qui nauigium caperet, & Cochimum perduceret. Illi qui erant in nauigio, cum ſe captos animaduertunt, indignum facinus eſſe clamitant. Pacem inter Regem Portugaliæ & Regem Calecutij eſſe iam ſolenni fœdere conſtitutam. Et tamen poſt factam pacem, Calecutienſis Regis miniſtros atque famulos per vim à Portugalenſibus capi, & piper regium diripi. Præterea piper illud Cranganorem conuehi, vt Portugalenſibus traderetur, & Rex Calecutij citius fidem ſuam liberaret. Ne vellent igitur, quod erant ſine cuiuſquam iniuria confeſtim accepturi, cum tãta Regis offenſione per vim è Regiorum manibus extorquere. At Correa nihilominus in inſtituta iniuria fortiſsime perſeuerat, nauigiúmque oppugnat: Naires ſex occiſi ſunt, & multi præterea vulnerati. Ex noſtris verò non pauci vulneribus acceptis è prælio diſceſſerunt, ita, vt non magnum piperis illius pondus, quod per vim & iniuriam direptum fuit, multorum ſanguine conſtaret. Id vbi Naubeadarimus reſciuit, à Franciſco Albuquercio poſtulauit, vt Regi ſatisfaceret. Fœdus enim violatum fuiſſe, Regisq; animum grauiter offenſum, materiámque datam hominibus, qui pacem hanc turbare cupiebant, ad bellum acerbiſsimum temerè concitandum. Præterea turpiſsimum fore Luſitanis, ſi ſcelus quod in alijs vindicare conabantur, in ſe ipſos admitterent. Iure enim viſi fuerant Regi Calecutienſi bellum mouere, quòd noluiſſet in eos, qui facinus illud in cæde Arij Correæ, & in opum regiarum direptione conciuerant, animaduertere, & Emmanueli Regi ſatisfacere: cur igitur idem facinus à ſuis ſuſceptum inultum eſſę pateretur? Cur non aliquam Regi Calecutienſi ſatisfactionęm daret, qua illius animus tam atroci iniuria ſtimulatus placari poſſet? Regem eſſe natura mutabilem, & iracundum, & Saracenis obnoxium, ita, vt eorum ſermonibus inductus, cum à noſtris nullam iniuriam accepiſſet, eas tamen illis clades, quas acceperant, intuliſſet. Quid igitur facturum exiſtimaret, poſtquam is iure bellum ſuſcipere videretur? Hęc & alia multa cum Naubeadarimus in eandem ſententiam repeteret, Franciſcus Albuquercius poſtulata illius contempſit. Quo quidem crimine vel ſceleris, ſi neglexit fidem, vel timiditatis, ſi non auſus eſt coërcere hominis veſani temeritatem, laudes, quas fuerat adeptus, obſcurauit. Rex Calecutij ira grauiſsima commotus, claſſem rurſus inſtruere, & delectum habere inſtituit, vt mari atque terra bellum Cochimenſi Regi atque Luſitanis inferret. Vbi id Trimumpara compertum habuit, à Frãciſco Albuquercio enixe poſtulauit, vt ea ſibi præſidia relinqueret, quibus poſſet Calecutienſis impetus

ab illius

ab illius regni finibus propulsari. Indignissimum námque fore, se, cùm propter Lusitani nominis studium tam graui bello, quantum erat illud futurum, premeretur, Lusitanorum ope destitui. Id Albuquercius se facturum pollicetur. Sed id minime, vt par erat, præstitit. Vnam enim tantùm nauem cum duabus carauelis, quarum formam iam supra descripsimus, & aliud paruum nauigium illi cum centum Lusitanis reliquit. Erant apud eum præterea alij quinquaginta Lusitani, ita, vt centum & quinquaginta tantùm Lusitani ad tanti belli molem sustinendam eo in loco remanerent. His omnibus præfectus erat Odoardus Paciecus, qui summa voluntate prouinciam illam suscepit, vt vitam, si ita opus esset, pro CHRISTI gloria, & Regis Emmanuelis dignitate profunderet. Interim venit Alfonsus Albuquercius Coulamo. Albuquercij igitur Cochimo profecti, Cananorem peruenere, quo in loco cognouit Alfonsus è literis Raphaëlis Reineli, qui apud Naubeadarimum piperis accipiendi gratia remanserat, maximum bellum comparari. Idem etiam Coiebiquius, cuius iam antea mentionem fecimus, qui plurimum Lusitanis fauebat, literis ad Albuquercios missis indicauit. Inde cum oram Calecutij legerent, ad Regem miserunt, qui Lusitanos, quos apud se retinebat, missos faceret: quod postulatum ille reiecit. Inde igitur digressi, iter in Portugaliam suscepere. Alfonsus Albuquercius Olysipponem peruenit. xvij. die mensis Iulij, anno à CHRISTO nato. M.D.IIII. Franciscus verò Albuquercius, & Nicolaus Coëlius quomodo perierint, incertum est. Nunquam enim comparuerunt, nec vllus euasit, qui posset illorum interitum nuntiare. Petrus Ataideus, fracta in vadis naui, in terram euasit: in qua nauigium nactus, cum Lusitanorum parte, qui erant in eadem naue, Mozambiquem se contulit, vbi mortuus est. Alia verò pars se Melindem recepit. Per idem ferme tempus, quo hæc acciderunt, Dux alius nomine Antonius Saldagna varijs tempestatibus iactatus fuit. Missus autem fuerat ab Emmanuele, post Albuquerciorum Olysippone discessum, cũ tribus nauibus, vt mare, quod vltimo Æthiopiæ promontorio, Guardafu nuncupato, & Arabico sinu continetur, armis infestum redderet. Vnus ex Ducibus, qui sub illo erant, cui nomẽ erat Iacobus Fernãdus Pereira, vi tempestatis à reliquis nauibus segregatus, nauem suam Melindem appulit. Inde Zacatoram, Insulam antea nostris incognitam, non ita lato mari ab introitu sinus Arabici disiunctam, petijt, in qua hyemare constituit. At Saldagna gubernatoris imperitia cursum non tenuit, & in insulam, quam appellant Sancti Thomæ, æquinoctiali circulo subiectam, peruenit. Postquam verò inde digressi sunt, alia coorta tempestate factum est, vt alter ex Ducibus Rodericus Laurentius Rauascus ab illius conspectu distraheretur. Saldagna verò cum promontorium Bonæ spei superare contenderet, fuit eiusdem gubernatoris inscitia, qui iam se promontorium flexisse credebat, in sinum delatus, in quo aquationem fecit. Cui loco deinde fuit nomen, Aquatio Saldagnæ. At Rauascus cùm multo citius promontorium flexisset, Mozambi-

quem versus nauigauit: inde verò Quiloam petijt, vbi viginti dies Saldagnam expectauit. Quem cum diutius opinione sua morari cerneret, in insulam Zanzibarem nomine, cuius iam antea mētio facta est, nauigauit. Abest autem hęc insula Mombaza ad occidentem Solem octoginta passuum millia. Inter hāc insulam & continentem, fretum interiectum est adeò angustū, vt nauis nulla eo trāsire posit, quę non simul & ab insula, & à continente facillime cernatur. Circū eam insulam Rauascus duos mēses peragrauit, vbi supra viginti naues Zanzibarensium, diuersis tēporibus, multis rebus onustas cepit: & pretio in singulas cōstituto, eas dominis restituit. Attulit hoc hominis flagitium grauissimam terris illis offensionem, multorúmque animos à nostris alienauit. Erat enim nostris cum insulæ illius incolis amicitia. Insulæ princeps misit ad Rauascum qui diceret, se vehementer admirari, quo iure Dux Lusitanus, à qua gente audierat fidem sanctè coli, in res insulæ illius, Lusitanis addictæ, tam ferociter inuasisset. Se cætera, quæ abstulerat, non iam curare. Arma saltem & tormenta, quæ erant in nauibus, redderet, & reliqua sibi reseruaret. At Rauascus non modò æquissimo postulato satisfacere noluit, sed responsum nimis asperum & contumeliosum dedit. Hac iniuria princeps irritatus, aliquot paruos parones instruxit, qui in Rauascum inuaderent. At Gomezius Carrascus eiusdem nauis scriba, & miles alius, nomine Laurentius Phæus, Ducis iussu, priusquam parones comparari & egredi possent (nauis enim appropinquare terrę non poterat) in scapham tormentis & armis instructam repente desiliunt, & in parones inuehuntur. Quatuor autem capiunt, reliquos in fugam conijciūt: aliquot homines occidunt, inter quos fuit vnus eiusdem Principis filius. Princeps cùm cerneret, se ius suum neque legitima disceptatione, neque armis obtinere potuisse, ne malum illud ad totius insulæ perniciem emanaret, quanuis esset & incommodis affectus, & filio orbatus, pacem tamen cum Rauasco constituit, ea conditione, vt certum pondus auri quotannis tributi nomine Regi Emmanueli persolueret. Pace ad hunc modum constituta, Rauascus Melindem petijt. Erat autem acre bellum tunc temporis inter Melindium Regem, & Regem Mombazæ concitatum. Rauascus vt Mombazam perterreret, nauem suam in Mombazæ portu constituit: ibi duas onerarias naues, & tria nauigia minora pugnando cępit. Inter eos, qui fuerant in nauibus capti, erant Arabes duodecim, viri & opibus & dignitate ciuitatis suæ Principes. Ciuitas appellabatur Braua: aberat autem Mombaza quadringentis millibus passuum. Ii aliam nauem expectabant multis magni pretij mercibus onustam. Cùm autem se pecunia redemissent, ciuitatem suam dediderunt, fidémque suam obstrinxerunt, fore se & reliquos ciues Brauenses semper in Regis Emmanuelis potestate. Illis similiter Rauascus, quod sibi visum est aurum, quod singulis annis Emmanueli soluerent, imperauit. Fœdere percusso, nauis, quam expectabant, interuenit. Quam Rauascus non attigit, nec vt ab aliquo alio fœderatis iniuria

fieret,

fieret, permisit. Interim Saldagna cum tribus nauibus, quas in illo cursu ceperat, Mombazæ portum subijt. Rex cum iam classis speciem intueretur, veritus ne graue aliquod incommodum Lusitanorum armis acciperet, pacem cum Melindio fecit. Saldagna verò inde in Indiam nauigauit, & insulis Canacaniæ, & Anchediuæ classem applicuit: quid autem ab illo gestum fuerit, suo loco dicemus. Hoc anno. M.D.IIII. Octobris mense Alfonsus equitum Magister, Iacobi Emmanuelis fratris filius, de quo supra dictum est, in adolescentiæ flore graui morbo oppressus, è vita migrauit, vnámq; tantùm filiam, eximia pulchritudine & singulari virtute fœminam, reliquit, quæ postea Petro Villæregalis Principi, viro egregie forti, nupsit. Eodem ferme tempore Isabela Castellæ Regina similiter è vita discessit, maximúmque sui desiderium cum multis lacrymis vniuersæ Hispaniæ reliquit. Fuit enim illa mulier tam excelso animo, & tam singulari prudentia, tantisque laudibus probitatis & religionis ornata, vt merito videatur nomen illius sempiternæ memoriæ consecrandum. Vltimo die Decembris eiusdem anni peperit Regina Maria filiam singulari pulchritudine. Fuit illi impositum nomen auiæ Beatricis. Quæ postea Carolo Allobrogum Duci nupsit, vt postea dicetur. Hoc anno ingentes & crebri terræmotus extiterunt, ædes multæ corruerunt, terra multis in locis desedit, ingentésque labes factæ sunt. Homines domicilia deserebant, & montes etiam attingere non audebant, metuentes, ne vel domibus disiectis oppresi, vel montibus de sede conuulsis obruti, miserabiliter interirent. Campos & planiciem sequebantur: in tabernaculis habitabant. Per idem ferme tempus Ioannes Menesius non indignum memoria facinus aggressus est. Est oppidum Mauritaniæ clarum, nomine Larache, quod viginti millibus passuum Arzila distat. Flumine autem Zilia, quod in Oceanum influit, alluitur. Ceperant autem Mauri quinque naues Portugalenses, quæ tunc in Larachensi portu consistebant. Id cum Menesius resciuisset, indigne admodum tulit, & in portum inuehi cogitauit, vt naues abduceret. Erat autem in ipsius fluminis ostio turris natura, & arte, & armis, atque tormentis egregie munita, in qua milites per vices excubabant. Erat autem is receptus piratis omnibus, qui ex ea Mauritaniæ parte quotannis, vt prædas agerent, egrediebantur. Menesius secum excogitat, quomodo sine periculo, quod à turri imminere videbatur, in eiusdem oppidi portum & stationem intraret. Id cùm iam secum animo deliberatum & constitutum haberet, accidit, vt die quadam quinque biremes, & vnam triremem conspiceret, quæ occidentem Solem versus nauigabant. Qua re animaduersa, speculatores partim terra, partim mari continuo misit, qui earum cursum diligenter explorarent. Renunciant illi omnes, in Larachis portum inuectas, in terrámque subductas fuisse, ita tamen, vt triremis non procul ab aqua consisteret. Cùm id compertum haberet, quatuor Carauelas instrui confestim iubet, & milites, quos ad eam

Terræ motus

rem alacrius gerendam aptos cognouerat, accersiuit, & anchoris de nocte solutis Larachem petijt, & classem ante fluminis ostium prima luce constituit. Accurrunt Mauri, ignem tormentis applicant, & globos ingentes emittunt, summáque vi contendunt, vt aditum nostris intercludant. Menesius verò æstus opportunitatem expectabat, quem vbi vehementius incitari sensit, latera nauis vnius culcitris laneis, & saccis, quos lana diligenter inferciri iusserat, fulcienda, & molibus obstruenda curauit, & turri opponi præcepit, vt tormentorum ictus exciperet. naues reliquæ huius præsidio tectæ portum subiere. Mauri interim sagittis, & iaculis, & plumbeis glandibus acerrime decertabant. At Menesius introrsus, illis frustra repugnantibus, cum integra classe penetrauit. Fluuius est & aquarum copia, & æstus accessione profundus, ita, vt nostri facillime possent ad illius ripas accedere. Quod cùm factum esset, illi, quibus id imperatum fuerat, in terram desiliunt, & vt coniectis facibus triremem incenderent, summa contentione pugnant. Mauri contrà, vt incendium arceant, vndique prouolant. Fit atrox prælium, neque mediocri temporis spatio fuit vtrinque acerrime dimicatum. Tandem cum multi ex hostibus caderent, multi etiam grauiter sauciati secederent, reliqui se in fugam dederunt, quos nostris longius insequi per Menesium licitum non fuit. Sed quod erat illi propositum, triremem exurere confestim iubet. Quinque verò biremes cum duabus nauibus longis, & vna ex nauibus Portugalensibus (eas námque iam in terram subduxerant) à nostris in mare continuo deductæ fuerunt. Reliquæ tres Portugalenses naues deduci non potuerunt: & idcirco cum trireme similiter incensæ sunt. Hac re ex animi sententia gesta, Menesius cùm ingentem hostium multitudinem confluere vidisset, æstu secundo (iam enim minui, & decedere incipiebat) se sine vllo incommodo recepit. In hoc autem prælio vnum solum hominem desiderauit. Et cùm quatuor tantùm ex Arzilæ portu naues eduxisset, cum duodecim reuersus est. Exterruit hæc hominis alacritas & audacia vehementer hostes, quòd in intimo eorum portu, in præsidijs firmißimis, & intra munitiones, quas ipsi tutißimas arbitrabantur, non dubitasset inuehi, & eorum naues incendere, tantámque cum tam paucis nauibus, in oppidum munitißimum, pestem & perniciem machinari. Nec eos tam solicitos habebat hominum cædes atque nauium iactura, quantum facinoris editi magnitudo. Metuebant enim, ne tam felicis audaciæ, parum, vt videbatur, consideratæ successu, nostri animos assumerent, quibus maiora facinora molirentur. Emmanuel verò cum huius facti nuncium accepisset, maximo gaudio affectus fuit, Menesijque virtutem, & sagacitatem, & industriam debitis laudibus ornauit. At is cùm nullam bene gerendæ rei occasionem prætermittere voluisset, vt aliud non leuius incommodum hostibus afferret, excogitauit. Est mons, Farrobus nomine, quem minoris Atlantis partem esse suspicor, qui viginti passuum

millibus

millibus Arzila distat. Secundum illius radices amnis fluit, qui hyeme tantis aquis augetur, vt vado transiri non posit. Hostes ea re freti, secure in pagis, qui sunt in monte admodum frequentes, hyemabant, maximósque armentorum & pecudum greges alebant. At Menesius in intimis ædibus, ne ea res in vulgus emanaret, duas quadratas ædificari iubet. In quem verò vsum id fieret, nullus ex fabris lignarijs, quorum fidei opus illud commiserat, suspicari potuit. Cuiuslibet autem lintris magnitudo tanta erat, quanta posset vnius validi iumenti tergo supportari. His perfectis, se tantisper continuit, dum noctem pluuijs & tempestate turbidam videret. Eam nactus tempestatem, quam optabat, signum excursionis propere faciendæ dari iubet. Admirantur omnes eo tempore classicum cani, quo propter imbrium vim omnis mentio belli necessario conticescit. Id tamen à sapiente Duce, & in bellis exercito non temerè fieri suspicantur. Armati conueniunt, eúmque sine vlla recusatione sequuntur. Nemo tamen quid ille animo agitaret, aut quorsum tenderet, inquirebat. Erant autem illi, quos tunc secum eduxit, equites viginti supra ducentos, quibus vbi commodum visum fuit, quid sui consilij esset, aperuit: quàm facile res fieri posset, exposuit: quid ab omnibus fieri vellet ostendit. Eos tamen, qui rem aggredi dubitarent, admonuit, vt domum redirent. Se senámque multò confidentius cum paucis, ijsq; fortissimis, quám cum multis, omnia pericula metuentibus, quoduis facinus aggressurum. Nemo tamen fuit ita sui decoris oblitus, vt domum redire vellet. Vbi ad fluuium peruenere, qui tunc super ripas effusus, multo maiorem telluris partem, quàm suspicati fuerant, inundabat, lintres, quas iumenta portabant, in ripa deponi præcepit. Tum vni è suis domesticis, qui Fernandus Freitas appellabatur, imperauit, vt extremitate cuiusdam funis mordicus apprehensa, fluuium nando traijceret, vsque eo, dum modicæ terræ planiciem, quæ vltra aluei partem, qua fluuius maiore impetu ferebatur, in aquis eminebat, attingeret. Eo fune erat iam vna ex lintribus alligata. Ergo postquam is, qui fluminis alueum transierat, in locum peruenit, & inde contrariam ripam superauit, lintrem ad se facillimè traxit. Similiter cùm funis alius, quo altera ex lintribus colligata fuerat, ex prima necteretur, minimo cum negocio traducta fuit. Cum igitur vtraque fuisset vtrinque funibus valide retenta, fiebat, vt funibus altera ex parte laxatis, ex altera vero contentis, prout transmissionis illius vsus flagitabat, vt illæ vltro citróque facile commearent. Equites ephippia detrahunt equis, eaque lintribus imponunt, ipsique lintribus ita fluuium paulatim traijciunt, vt equos habenis deductos transnare compellerent. Vbi omnes in vlteriorem ripam euaserunt, equos rursus insternunt, quibus insidentes, Menesium noctis illius silentio per loca palustria & lutulenta sequuntur, quanuis eos interdum immodica pluuia tardaret, & aqua pectora equorum pertingeret. Menesius, qui regionis illius omnes anfractus nouerat, pro-

pe pagos, quibus quamplurimum posset detrimentum inferre cogitabat, in loco collocandis insidijs aptißimo copias suas continuit. Vbi diluxit, continuo montani in camporum planiciem descendunt (erat enim iam tempestas sedata) alij, vt segetes suas inspicerent, alij, vt greges suos in pastua deducerent, alij postremò, vt venarentur. Menesius tamen nolebat è latebris exire, donec tanta hominum copia, in quantam ille inuadere cupiebat, in illius se conspectum daret. Sed accidit, vt duo venatores in insidias illius inciderent: quo factum est, vt fuerit illi necesse continuo prodire. In homines igitur inopinatò ferociter inuadit, multos capit, plures interimit, magnámque prædam facit, exercitúmque incolumem reduxit. Vbi ad fluuium ventum est, abacti greges primùm fluuium nando traijcere compelluntur, deinde ipsi lintribus eadem ratione, qua nocte fuerant transuecti, & multo etiam facilius eundem fluuium transmiserunt, Arzilámque cùm aduesperasceret ingreßi sunt, cum magna eorum, qui relicti fuerant, admiratione. Fieri enim non posse crediderant, vt in tam sæua tempestate vel fluuium transire, vel, illo transmisso, hostium multitudinem armis exercitam euadere possent, maxime verò, cùm regressus esset difficillimus, & posset facillime recisis lintrium funibus impediri. Interim dum hæc in Lusitania & Africa geruntur, Trimumpara in India, & Lusitani, qui cum illo erant, grauißimo bello premebantur. Rex enim Calecutij, vt supra dictum est, acerrime delectum habebat, classem maximam comparabat, antequam Albuquercij iter in Lusitaniam susciperent. Paciecus ab illis digressus Canano re, Cochimum nauigauit. Rex vbi tam exiguas copias sibi præsidio à nostris relictas animaduertit, & crebris nuncijs accepisset, tantum esse exercitum hostium, quantus neque iusto quidem exercitu sustineri posset, & simul intelligeret, non solum mercatores Arabes, quorum opera res frumentaria in ciuitatem importari solebat, verùm multos ciues de fuga cogitare, & non paucos etiam ad hostem deficere, salutem omnino desperauit. Accedebat, quòd fieri non posse putabat, vt Paciecus cum tam paucis hominibus haberet in animo, belli fortunam experiri: cùm magis temeritati & amentiæ, quàm virtuti meritò videretur esse studium illius, si vellet in re perdita armis frustra contendere, tribuendum. In eam tandem opinionem venit, vt existimaret sibi data verba à Francisco Albuquercio fuisse. Quomodo enim, si fuisset vere & ex animo auxilium pollicitus, non firmiora præsidia reliquisset, cùm posset? Itaque se delusum existimauit, & hoc sibi fuisse præmium pro tam singulari fide & constantia persolutum. His curis anxius, ad Paciecum adijt, & flens Deos obtestans, illum precatus est, vt mentem suam aperiret. Ita se de Lusitanis esse meritum, vt si fuisset ab illis in fraudem impulsus, iure de illorum iniuria conqueri perpetuò posset. Iam non, inquit, auxilium in re deplorata flagito, sed ne mihi illudas, id à te contendo. Si

enim

enim opis tuæ ſpem mihi omnino præcideris, aliquid excogitabo, quo nõ funditus interẽam. Si verò falſa ſpe delinitus, mihi, dum tempus eſt, minimè proſpexero, ſublata ſalutis occaſione, fruſtra ærumnas meas poſtea lamentabor. Non autem adducar vt credam, te ab Albuquercijs, vt mihi auxilio eſſes, ſed vt rem Emmanuelis gereres, in India relictum. Quomodo enim tibi ex tam multis nauibus, ex tanta militum copia, tres tantùm perexiguas naues, & eas aliqua ex parte laborantes, cum tam paucis hominibus attribuiſſent, ſi me conſeruatum vellent? Si, vt hinc Coulamum, aut Cananorem te recipias, cum me belli mole vehementer afflictum perſpexeris, ſatis eſt in tanta nauium & militum paucitate præſidij. Si, vt impetum Regis potentiſsimi à regni mei finibus arceas, illorum ſapientiam requiro. Quare te per DEVM, quem colis, oro & obteſtor, ne me deludi ſinas: &, an ſis mihi opem in rebus afflictis allaturus, an hinc, vt impendentem calamitatem effugias, migraturus, enuncies. Hac oratione Paciecus iracundia vehementer exarſit, & cum Rege de tam inſigni conuitio ſibi facto nimis acriter expoſtulauit. Erat enim oratio hominis de illius fide dubitantis, qua nullam maiorem contumeliam nomini honeſti hominis inuri poſſe confirmabat. Sibi verò ſemper fuiſſe fidem vita chariorem. De Albuquercijs non erat cur queri poſſet. Eas enim copias reliquiſſe, quas ſatis eſſe viderant, ad Regis ſcelerati & inſani elationem coërcendam. Non enim multitudinis inconditæ temeritate, ſed paucorum vigilantia & conſilio victoriam contineri. Præterea aditum in Cochimi regnum à Calecutij finibus fluuio & æſtuario diſclusum, eſſe peranguſtum, & eiuſmodi, vt à paucis poſſet contra infinitam hoſtium multitudinem cuſtodiri. Poſtremò tantum eſſe CHRISTI optimi maximi numen, vt nutu, cùm vellet, omnes hoſtiles copias profligaret. Nec enim humanis opibus poſſe diuinas impediri. Se verò pro certo habere, auxilium diuinum ſibi minime defuturum. Idcirco bono animo eſſet. Se námq; paratum eſſe, pro illius ſtatu & dignitate vſque ad extremum vitæ ſpiritum decertare. De belli verò exitu, ſe firma ſpe teneri, fore, vt Calecutij Rex non modò victus, ſed etiam catenis alligatus breui in Portugaliam duceretur. Hac oratione Regis animum demiſſum erexit, atque ad ſpem ſalutis excitauit. Ab eo autem digreſſus, eos Arabas, qui opibus & authoritate inter reliquos excellebant, accerſiri iuſsit, & admonuit, ne metu aliquo turbarentur, né ve loci illius, in quo tam commode ad illum diem vixerant, deſerendi conſilia ſuſciperent. Multas deinde rationes attulit, quibus perſuadère conatus eſt, non eſſe illis vllo modo de victoria deſperandum. Poſtremò nimis atrociter illis minitari cœpit, qui vel perfidia à Trimumpara deſciſcerent, vel ignauia fugam pararent. Id ſe publice teſtificatum eſſe velle, flagitium eorum, qui ab ea vrbe demigrare conarentur, minime impunitum fore. Ne ſuſpi-

caretur autem quisquam, illum posse falli. Esse námque sibi vigilandum, & omnibus hominum conatibus occurrendum, & ijs custodijs exitus omnes tenendos, ne quisquam posset vel mari vel terra manus illius effugere. Qui igitur vitam caram haberet, se domi contineret, & consilia plena dedecoris & infamiæ detestaretur. Secùs enim, pro certo haberet, esse sibi vitam cum acerbissimo supplicio deserendam. Hanc autem vltimam orationis partem, qua minas proponebat, voce adeò contenta & atroci pronunciauit, vt omnibus ingentem metum inijceret. Ardebant enim oculi, & facies inflammari videbatur, & è vultu species quædam furoris eminebat. Illi respondent, se in officio futuros, neque passuros vllo modo, vt Rex de illorum perfidia conqueri posset. Factum est deinde, vt omnes, qui de vrbe deserenda consilia frequenter inibant, illa partim voluntate, partim metu deponerent. Paciecus interim secundum fluuium discurrebat; vigilias disponebat, omnes exitus & mari & terra, quibus custodijs poterat, vigilantissime sepiebat; ne quisquam auderet abeundi cogitationem suscipere. Accidit autem, vt piscatores quatuor, quòd illius iniussu piscari ausi fuissent, ad illum ducerentur. Ille eam causam prætendens, quòd fugere decreuissent, homines corripi vehementissime, & in insulam traduci, & suspendi maxima voce iussit. Rex vbi id resciuit, ab illo postulauit, vt miseris hominibus veniam tribueret. Ille verò dixit, se vehementer admirari Regis sapientis in tam atroci scelere vindicando negligentiam. Non esse rempublicam in periculis dissolute gerendam, sed seuere & acriter administrandam. Illorum hominum supplicio sanciri disciplinam, venia verò confirmari eorum, qui similiter abscedere vellent, audaciam. Se nullo modo passurum, vt propter Regis inconsideratam clementiam, dignitas illius, & regni totius salus in discrimen veniret. Clanculùm verò per fidelem nuncium Regi significauit, se homines minime vita priuaturum: sed vt eo timore iniecto, reliquos in officio contineret, illis minis vsum fuisse. At illi, quibus necem se allaturum simulauit, in insulam traducti, nocte fuere rursus in vrbem reducti, & apud Regem diligenter occultati, ne posset quisquam suspicari, eos per simulationem tantùm fuisse perterritos. Neque satis habebat Paciecus, si vrbem diligentissime tueretur, nisi etiam damna quamplurima hostibus inferret. Itaque fluuium sæpe transmisit, & in Repelini fines, & in alias finitimas terras inuasit. Multos vicos exussit, multos homines occidit, & incredibili celeritate multis in locis incautos oppressit. At Calecutij Rex celerius exercitum eduxit, vt illius impetum reprimeret, & Repelino appropinquauit. Interim literis Roderici Reineli, qui Calecutij morbo grauissimo laborabat (ex quo paulo post mortuus est) intellexit Paciecus, quantas copias Calecutiensis educeret. Hoc allato nuncio, Cochimi tumultuari cœptum est, & Arabum perfidia multi fuere ad defectionem solicitati,

citati, qui tamen metu Pacieci se, quãuis essent timore perterriti, continebant. Cochimensis autem regio versus Septentriones, qua erat hostis venturus, est frequentibus æstuarijs concisa, quæ insulas complures efficiunt. Non patet autem ab vna in alias hominum armatorum multitudini facilis aditus, propterea quòd neq; freta pedibus transiri possunt; neq; propter frequentia vada cõmode nauigari. Cum classe verò lato mari Cochimensem vrbem inuadere, etiam erat propter ipsius portus aditum perangustum valde difficile. Tentare autem vadum, quod Calecutiensis superauit, cùm primum Trimumparam regno expulit, admodum ei periculosum videbatur, eo quod meminerat, quantum damnum in eo loco acceperat, & multo se maius accepturum formidabat, si ad Regis Cochimensis præsidia auxilium Lusitanorum accederet. Est insula non longe à Repelino sita, Cambalamus nomine, quæ magis ad Orientem pertinet, cuius Principem diximus à Trimumpara defecisse. Ex ea insula & transmissio in Cochimensem regionem facilis, & vadum militibus non valde impeditum fore videbatur. Illuc igitur Calecutiensis cum classe & exercitu se contulit, vt expugnato vado, & copijs traductis, Cochimenses & Lusitanos opprimeret. At Paciecus vt illum eo transitu prohiberet, omnes animi neruos intendere cogitabat. Vt tamen interim ostenderet, quantum Calecutij opes negligeret, vna nocte in Repelinum copias traiecit, & oppidum ingressus, hostes partim graui somno consopitos, partim semisomnes ferro concidit, & locum flammis exussit. Accurrunt multi milites, & cùm is re gesta receptui cecinisset, illum vestigijs insequuntur. Eorum impetus à nostris egregie sustinetur: itaque omnes, octo duntaxat exceptis, qui saucij rediere, incolumes euaserunt. Cùm verò Calecutiensis ad vadum accedere pararet, Paciecus hac ratione Lusitanos distribuit. In maiore naui viginti quinque reliquit, eisque nauis Magistrum nomine Iacobum Pereiram præfecit. Erat autem nauis armis & tormentis, & bellicis munitionibus instructissima. Illis autem hoc munus assignauit, vt vrbem & arcem ab hostium incursione defenderent. In arce verò triginta & nouem hominum præsidia disposuit, eósq; Iacobo Fernando Correæ dicto audientes esse iussit. In Carauelam autẽ viginti & sex homines ingredi iussit, eisq; Petrũ Raphaelem Ducem constituit. Et quia altera Carauela reficiebatur, illius loco duo parua nauigia instruxit, quorum vnũ Iacobo Petreio cum viginti & tribus militibus cõmisit. Alterũ sibi reseruauit, in quẽ viginti & duos homines imposuit: inter quos erat adolescẽs nomine Simõ Andradius, qui iã eo tẽpore magna virtutis militaris documẽta dederat. Itaq; omnis exercitus, qui tribus illis nauigijs vehebatur, erat hominũ vnius & septuaginta. Qui tamen prius quã è terra discederẽt, omnes flagitiorũ confessione atq; detestatione, de more sanctissimæ religionis expiati sunt, & epulo cœlesti, quo sanctissimũ Iesu Christi

corpus Christianæ nationi porrigitur, mirifice confirmati. Deinde omnes se Sacramento obligarunt, ne vllum in se dedecus admitterent, ne pedem vllo timore referrent, ne alij pro aliorum defensione mori recusarent, néve se capi permitterent, neque postremò fuga salutem peterent: sed aut honeste decumberent, aut victoriam domum cum honestate summa reportarent. His cohortationibus excitati, atque fiducia pleni nauigia ingrediuntur: ab arce autem digreßi, ad locum accedunt, in quo Rex eos in litore expectabat. Qui cùm Paciecum tanta alacritate in hostes innumerabiles ire perspiceret, summa lætitia affectus fuit. Paulò tamen post cùm cerneret omnem spem suam esse septuaginta hominibus innixam, conturbari & afflictari cœpit. Accesit deinde misericordia, qua dolenter admodum ferebat, illos homines in pestem ante oculos positam ruere. Et quo magis eos acres & animosos, & nullum periculum recusantes animaduertebat, eo magis miserandos existimabat. Indignum enim esse statuebat, tam excellentem virtutem tam funesto exitio consumi. Itaque cum multis lacrymis Paciecum orauit, vt ab incepto desisteret. Se námque de regni defensione omnem spem prorsus abiecisse. Ne vellet igitur morte sua & aliorum Lusitanorum, quos ipse fraterne diligebat, impendentem cladem, quæ vitari non poterat, cumulare. Sibi iam ab illo egregiè satisfactum esse. Cernebat enim, illos neque morte quidem proposita à fide & officio deduci potuisse. Non minus igitur dolenter se talium hominum casum esse laturum, quàm regni iacturam. Paciecus quanuis animo maximo fuisset, Regis oratione mollitus, vix lacrymas tenuit. Illum tamen bono animo esse iußit, & admonuit, ne oculos in perexiguam classem, nec in hominum paucitatem, sed in numen cœleste conijceret. Neque enim se viribus humanis confidentem, sed diuinis tantùm nixum, in hostes ire. Fore námque, vt CHRISTVS summi DEI filius, quem Christiani cœli atque terræ dominum confitentur, præsentiam suam in prælio declararet, & hostes potentiæ suæ nutu peruerteret. Quid deinde à Rege fieri vellet, exposuit. Rex eo tempore quinque tantùm millia militum habebat. Reliqui enim, cùm bellum comparari cernerent, ad hostem transfugerant. Ex his Pacieco quingentos aßignauit, quorum Duces erant ij, Candagora, & Frangora, qui viri satis fortes habebantur, & duo præterea Dynastæ Palurlensis atque Darraulensis, quibus Rex imperauit, vt omnia, quæ Paciecus illis præscriberet, sine vlla recusatione conficerent. Cum his copijs profectus est Paciecus de nocte decimo sexto die Martij, anno à CHRISTO nato. M.D. IIII. Et æstu secundo per flumen inuectus, quod in Cambalami portum influit, in vadum ante lucem peruenit. Nondum Calecutiensis aduenerat. Visum autem est illi, interim dum hostis aberat,

aberat, aliquod detrimentum illius fœderatis inferre. Repelinum igitur ea de causa contendit. Erant in Repelini portu sagittarij circiter octingenti, cum aliquot hominibus, qui ferreis etiam fistulis vti sciebant. Hi vt nostris aditu in insulam prohiberent, accurrunt, & sagittis atque glandibus, & missilibus acerrimè pugnant: sed tormentis facile repelluntur. Nostri in terram descendunt. Hi qui fugerant, postquam nostros in terra longius à nauibus semotos animaduertunt, conferti in eos inuadunt. Media hora fuit vtrinque magna animorum contentione dimicatum. Hostes tandem pulsi, & in fugam coniecti sunt: multi tamen prius in prælio ceciderunt. Locus, in quem nostri ferebantur, fuit confestim incensus, & inde multi boues ad commeatum abacti: quos cùm Naires, qui cum nostris erant, occidi vidissent, non mediocriter offensi sunt. Est enim illis nefas, bouem cædere: vesci verò carnibus illius, sacrilegium. Nostri verò cùm multo magis famem, quàm illorum offensionem pertimescerent, de ineptissima eorum religione minime laborabant. Eo die misit Cochimi Rex alios quingentos milites ad Paciecum, quibus tamen omnibus ille parum fidebat, omnémque spem primum in CHRISTI præsidio, deinde in Lusitanorum virtute collocabat. Postero die venit Calecutiensis cum exercitu, cuius hæc summa fuit. Bertacorolus Tanoris Rex quatuor millia hominum ducebat: Catanambarius Rex Bipuri & Cucurrami, quæ regiones monti, qui ad Narsingæ regnum ad Solis ortum pertinet, finitimæ sunt, duodecim millia. Rex Cotagami, quæ regio ad Septentriones spectat, & est inter Calecutium & Cananorem non procul à montibus interiecta, decem & octo millia sub signis habebat. Curriuacuilus autem, Curigæ Rex, quæ ciuitas intra Cranganorem & Pananem sita est, tria millia. Erant autem hi Reges signis & ordinibus inter se distincti, omnésque Calecutiensi tributa pendebant. Reliqui vero, quos Naubeadarimus, & multi præterea Dynastæ ducebant, erant supra viginti millia, inter quos multi Arabes censi fuerant. Hæ copiæ numerum quinquaginta & septem millia hominum, & eo amplius, efficiunt. At verò præter has copias, quæ terra ducebantur, classem Calecutiensis instruxerat centum & sexaginta nauium, quæ remis agebantur. E quibus sex & septuaginta parones erant, quorum latera fuerant à Mediolanensibus munita saccis ingentibus, quos ipsi bombycinis laneis ad tormentorum ictus excipiendos infersferant. Conflarant præterea Mediolanenses ex ære ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus nostri facilius opprimerentur. Eorum etiam consilio viginti parones catenis inter se ferreis colligati, reliquos antecedebant, quorum Ducibus erat hoc munus impositum, vt in Carauelam inuaderent, eámque manibus ferreis quanta possent celeritate corriperent. Milites, qui in hac classe vehebantur, erant duodecim hominum millia. His omnibus Naubeadarimus præerat. Præter hæc omnia, Calecu-

Calecutienſis de Mediolanenſium conſilio aggerem comportari, & turrim contra noſtrorum ſtationem excitari vna nocte præcepit, vt ex ea poſſent milites in turri diſpoſiti ſagittis noſtros configere, & crebra variorum globorum multitudine lacerare. Paciecus verò Carauelam modico interuallo ab vno nauigio diſiunctam, rudente ferreis catenis circumplicato, ne poſſet ferro præcidi, cum nauigio colligauit, & illud idem nauigium cum tertio ſimiliter aſtrinxit: & ſic omnem ferme latitudinem fluminis occupauit. Interim claſsis, quæ per mare, quo inſularum partes ad Septentrionem pertinentes alluuntur, nauigabat, appropinquauit. Hoſtes & multitudine, & tubarum clangore, diſſonis vocibus, & armorum, quæ Solis radijs percuſſa micabant, atque vibrabant, ſplendore, & poſtremò crebro tormentorum, quæ terram tremefaciebant, ſtrepitu, tantum Cochimenſibus horrorem incutiunt, vt omnes repente diffugerent. Soli Frangora & Candagora duces inuiti (erant enim in naui) remanſere. Hos Paciecus, non vt quidquam opis afferrent, ſed vt prælium ſpectarent, retinuit. Prælium fuit ab hoſtibus magno impetu commiſſum, & terra atque mari pilas atque tela iaciebant: omnia videbantur incendio conflagrare: fumus lucem cunctis eripiebat. Noſtri neque quomodo claſsi reſiſterent, neque qua ratione tela à turri frequenter iniecta vitarent, prouidere poterant. Non tamen animus illis vel ad reſiſtendum, vel ad honeſte moriendum deerat. Quo enim maior erat hoſtium vis, eo magis videbantur ad contemnenda pericula confirmari. Atque primum aliquot ex paronibus diſiecerunt: cùm tamen illi viginti, quos diximus catenis reuinctos fuiſſe, propius accederent, multo grauiorem laborem Luſitanis militibus attulerunt. Crebris enim glandium ictibus ita certabant, vt nullum noſtris reſpirandi ſpatium concederent. Noſtri autem erant ita pugnando defeſsi, vt vix conſiſtere poſſent. Cum iam prælium aliquot duraſſet horis, Paciecus ingens tormentum in hoſtes conuerti, & globum mira magnitudine in parones intorqueri ſemel & iterum iuſsit: quo facto parones diſſoluti ſunt; & quatuor ita dilacerati, vt ſecedere cogerentur. Succedunt reliqui, & prælium redintegrant. Sed cum noſtri octo parones deprimerent, & tredecim diſsiparent, & hoſtes reliqui tardiores ad dimicandum ſuorum caſu redderentur, Repelinenſis Dynaſta, qui erat in ſubſidijs, cum claſſe in noſtros iam nimio labore defatigatos inuehitur, & Rex Calecutij inſtructa acie vadum tranſire, & noſtros armis obruere contendit. Fuit tunc multo acrius, quàm antea dimicatum, ita, vt fluuius ſanguine fluere videretur. Repelinenſis clamabat, vt nauem harpagonibus alligarent, & in noſtros acriter irruerent: & partim cohortando, partim minas iaciendo, vt rem conficeret, laborabat. Sed fruſtra. Hoſtes enim tandem, qui è terra pugnabant, fuſi fugatique ſunt, & claſsis retroceſsit, præliúmq; fuit ſub veſperum cum magna omnium admiratione finitum. Ex noſtris nemo deſyderatus fuit,

ſed

sed aliquot vulnerati. Ex hostibus supra mille & trecenti homines cecidere. Prælium enim, vt Paciecus futurum confidebat, diuinis viribus gestum fuit. Constat enim, multos ex nostris ferreis pilis acerrime percussos extitisse, qui tamen non aliud ex illis incommodum acceperunt, quàm contusionis leuiter inflictæ notam: vt appareret, nullis telis eos opprimi posse, qui cœlesti præsidio muniuntur. Hoc exitu prælij nunciato, Rex Cochimi incredibili lætitia affectus fuit, misitque statim Principem regni successorem, qui Pacieco de parta victoria gratularetur. Lusitani quanuis essent eximio labore fracti, ab opere tamen se minime remouerunt. Nauigia enim continuo refecta sunt, & altera Carauela, quæ iam erat in pristinam integritatem restituta, ad reliquas naues adiuncta fuit: & cum de augurum sententia Calecutij Rex pugnandi diem differret, Paciecus quietem pati non poterat. Itaque in Cambalamum traductus, vastitatem frugibus & arboribus, inflammationem pagis, necem hominibus inferebat, & prædas non mediocres faciebat: & quanuis aliquot in locis illi fuisset ab hostium præsidijs occursum, semper tamen victoriam reportabat. Ad quas res faciendas, non modo celeritate & industria, sed etiam consilio optimi Ducis vtebatur. Calecutij Rex quanuis vindictam ardenter expeteret, non ausus tamen fuit, ante constitutam ab auguribus diem, rursus prælium inire. Accidit autem, vt dies ab illis dicta, esset ea, qua IESV CHRISTI à mortuis excitati memoria, cum summo totius reip. Christianæ gaudio & celebritate renouatur. Clasis, qua hostis rem illa die gerendam esse constituit, erat multo maior. Centum enim parones, & centum longas naues, & octoginta præterea minora nauigia continebat. Supplementum enim Calecutio crebrò submittebatur. Numerus militum, qui classe vehebantur, fuit tunc supra quindecim millia. Vt autem Rex facilius posset rem totam conficere, vnum è ducibus suis cum septuaginta paronibus Cochimum misit, qui nauem ad vrbis custodiam relictam expugnaret, aut saltem Paciecum ad illius defensionem eliceret. Sic enim distractis nostrorum viribus existimabat, multo citius bellum profligari posse. Parones per angustum æstuarium, quod in fluuium excurrebat, nocte, ne sentiri possent, in vrbem nauigauerant. Erat autem æstuarium eiusmodi, vt per illud facillimè tota clasis inuehi Cochimum posset. Sed Calecutiensis vel quòd æstuarij angustias metueret, vel quòd loco cedere minimè dignitatis esse putaret, vel, quod magis reor, Christi beneficio, qui nostris præsens aderat, consilio orbatus extiterat, id facere noluit. Cum parones in nauem inuaderent, Rex Cochimensis nuncium confestim ad Paciecum misit, qui ei demonstraret, in quanto periculo nauis illa versaretur. Paciecus hoc nuncio valde conturbatus est. Intellexit enim, in quem finem ea oppugnatio fuisset instituta. Sed necesitate coactus, illi subsidium afferre constituit. Itaq; cum vna ex Carauelis, & paruo nauigio, quanta maxima potuit celeritate, æstu secundo Cochimū inuectus est.

Hostes

Hoſtes autem vbi illum conſpexere, repente diffugiunt, & in Repelinum ſe contento curſu recipiunt. At Paciecus nec eos inſequi voluit, neque nauem ingredi, nec quempiam alloqui: ſed cùm iam æſtus acceſsione ventus ſimiliter, vt ſæpe fit, immutatus fuiſſet, eadem celeritate qua venerat, redire feſtinauit. Cùm verò ad Cambalami tranſitum peruenit, res erat in vltimum diſcrimen adducta. Nam Carauela, quæ in tranſitus cuſtodia remanſerat, erat crebris ictibus perforata, illius armamenta diſsipata, bombycinæ moles diſiectæ. Parua ſimiliter nauigia perfractis ſcutis, & munitionibus diſsipatis, in maximo periculo verſabantut: hoſtes mari atque terra Luſitanos acerrime premebant. At illi nihil de pugnandi ſtudio remittebant: imo quo acrius vndique petebantur, eo vehementius repugnabant. In hoc ſtatu Luſitanorum res erant, cùm Paciecus ad ſuos reuerſus eſt, qui continuo in hoſtes à tergo nimis acriter inuectus, eos re inopinata perculſit. Luſitani autem, qui à fronte pugnabant, cum fuiſſet illis animus additus, multo fortius inſtitere. Hoſtes ancipiti prælio diſtenti, fugæ ſe mandant. Prius tamen quàm euadere poſſent, decem & nouem parones amiſere. Ducenti vero & nonaginta milites interfecti ſunt, cùm ex noſtris nemo cecidiſſet. Et vt clarius cerni poſſet, totum hoc bellum fuiſſe ope diuini numinis adminiſtratum, hoc planè compertum fuit, multos ex noſtris fuiſſe pilis ſecundum caput aut pectora, aut brachia, aut reliquas corporis partes vehementiſsime ſine vllius interitu percuſſos. Quæ tamen pilæ tanta vi contortæ ferebantur, vt cùm è corporibus, in quæ primum acciderant, elaberentur, ingentia ſcuta perfringerent, & moles obiectas facillimè diſsiparent. At Rex Calecutienſis cùm tantum dedecus pati non poſſet, claſſem in ordinem redigi, vt noſtros rurſus oppugnaret, continuo præcepit. Paciecus verò ſuis imperat, ne telum vibrent, ne tormentũ colliment, ne vocem mittant vllam, antequam ille pugnæ ſignum det. At hoſtes cum ſilentium noſtrorũ animaduerterent, exiſtimarũt eos iam vulneribus confectos, & metu exanimatos ſpem diutius repugnandi prorſus abieciſſe. Itaq; voces in cœlum tollunt, & incredibili celeritate mari atq; terra ſine ordine vllo ad naues accedunt. Cum iam appropinquare inciperent, Paciecus ſignum dedit. Noſtri repente proſiliunt, clamorem tollunt, tormentis & omni genere miſsilium certant. Multos parones deprimunt: complures etiam diſsipant, atque dilacerant: multis etiam mortalibus vitam eripiunt. Reliqui cùm homines, quos ipſi conciſos vulneribus exiſtimabant, ſanos atque valentes tam acriter præliari conſpicerent, vehementer exterriti ſunt, maximè verò cùm tantam ſtragem edi cernerent. Itaq; quanuis in Regis conſpectu prælium fieret, nullo tamen vel pudore vel metu impediri potuere, quo minus ſe in fugam darent. Quod animaduertens Dynaſta Repelinenſis, fugientes recipit, & rurſus inſtructa claſſe in noſtros impetum facit, ita tamen, vt non propius accedere auderet, ſed è longinquo ſpatio certandum ſtatueret. Quod

Rex fieri videns, hominem multis asperis verbis accipit: ignauiam & timiditatem increpat, & graues in illum contumelias intorquet. Naubeadarimum euocat, & adhortatur, vt sine vlla cunctatione in Lusitanos irruat, hominesque tantis iam laboribus afflictos, acri atque vehementi impresione prosternat. Suscipit negotium Naubeadarimus, & in vadum contendit, nostrósque perrumpere conatur. Nostri verò tam acriter illi restiterunt, vt non modo impetum illius reprimerent, sed omnes in fugam compellerent: quos nostri insequuti, magnam illis cladem intulerunt. Nam supra viginti parones depresserunt, & plus sexcentis hominibus interfecerunt. Rex cum transitum eo vado desperaret, tormenta in turri disposita detrahi, & castra moueri iussit. At Paciecus illius classem longo spatio persequutus, tandem constitit, & in terram descendens, duos maximos pagos exussit. Ad vadum deinde redijt hora decima: ad illud enim tempus prælium, quod prima luce fuerat initum, durauerat. Paucis deinde horis ad quietem sumptis, cùm ex speculatoribus intellexisset, oppidum esse non procul inde situm, multitudine quidem hominum frequens, sed immunitum, eo sine mora contendit, & homines securos & inopinantes aggressus est. Multi fuerunt occisi, & oppidum excitato incendio deflagrauit. Cùm verò se Paciecus recipere vellet, hostes, qui erant dissipati, coëunt, & conferti in illum inuadunt. Is vero magna eorum parte vel occisa vel vulnerata, reliquos fudit, fugauitque. In quo quidem minime victorias admiror, sed duritiam, & celeritatem, & diligentiam hominis obstupesco. Nec enim vllo labore frangebatur, neque vlla difficultas eum morabatur, nec vllum vitæ periculum à perterrendis hostibus auertebat. Cùm verò ad vadum redijsset, multos satellites atque ministros Cochimensis Regis offendit, cum multis dapibus, & fructibus ex illis, quos regio suppeditat, quibus tam ille, quàm milites recreati sunt. Eo tempore iam Calecutiensem instituti belli pœnitebat, & cupiebat, dimissis maxima parte copijs, in Vrbem redire. Hoc consilium Naubeadarimus maxime probabat. Sed Repelinensis Dynasta, & Arabes, qui in consilio aderant, & Mediolanenses etiam contrà disputabant, iam Regi non esse integrum id omittere, in quo non modò dignitas illius, verùm etiam salus agebatur. Si enim re infecta domum redijsset, fore, vt præter ignominiam, qua nomen illius notari necesse erat, hostes feroces & infestos redderet, & cum difficultate summa eos postea à Calecutij finibus reprimeret. Rem non inchoari absque magna dignitatis imminutione potuisse: at institutam deseri, sine maxima dedecoris & ignominiæ labe non posse. Præterea transmisionem non esse desperandam, cum alia loca nondum tentata fuissent, per quæ exercitus multo facilius traduceretur. Non longe ab eo loco erat aliud vadum, nomine Palignarium, adeò lutulentum, vt qui id transire conaretur, non facile pedem in profundo cœno demersum euelleret. Ripa vero vlterior densis vepribus, & dumetis erat obsita. Eo tamen

sperabant

ſperabant tranſitum non ita difficile futurum, propterea quòd naues propter breuia eum in locum penetrare non poterant. Inde vero cogitabant idem vadum petere, quo Rex tranſierat, cum, vt dictum eſt, Trimumparam oppreſsit. Confidebant enim illac ſe multo celerius, quàm Paciecus opem afferre poſſet, irrupturos. Putabant enim Paciecum falli poſſe, neque vlla præſidia comparaturum, quibus regem tranſitu prohiberet. Hoc ita conſtituto, caſtra mota ſunt. Speculatores primo ſuſpicati ſunt, Regem Calecutium victoria deſperata reuerti. Sed cum eum petijſſe Palignarium vadum animaduertiſſent, nuncium Pacieco confeſtim pertulerunt. Per alios deinde ſpeculatores certior factus eſt, in Arraulenſi inſula quingentos milites Calecutienſes verſari, qui ſyluas læti concidebant, quod eſt apud illos victoriæ ſignum. Et quia inſula non longe aberat, cum ducentis militibus Cochimenſis Regis (iam enim multi redierant, & flagitij veniam impetrarant) & paucis præterea Luſitanis, eo proficiſci maturauit. Duplicem verò aciem inſtruxit, vnam Petro Raphaëli attribuit, alteram ipſe retinuit. Hoſtes autem cum reſiſtere conarentur, maxima ex parte cóciſi fuere: quinquaginta tamen capti, & ad Cochimenſem Regem perducti ſunt. Et quia nec opus erat, vt Paciecus diutius in illius vadi præſidio remaneret, neque periculi magnitudo patiebatur, vt is tranſitum, quem hoſtis petebat, liberum illi permitteret, ad alium opportunum ad tranſmiſsionem locum, nomine Palurtium, qui duobus millibus paſſuũ à vado diſtat, naues mature conuertit. Ibi cum in anchoris conſiſteret, certior factus eſt, Regem Calecutij deliberaſſe, poſtero die, qui erat kalendis Maij, vadum tranſire. At Paciecus ſtatuit cum minoribus nauigijs eo contendere, maiora verò cum Ducibus in vado, in quo tunc ſe tenebat, relinquere. Nec enim dubitabat, fore, vt hoſtis vtrumq; ſimul vadum tentaret. Sed antequam inde diſcederet, in ea inſulę parte, quæ erat nauibus oppoſita, arbores ſuccìdi & incendi iuſsit, ne poſſent hoſtes illarum præſidio tegi, atque quaſi obiectis munitionibus occultari, vt à tormentis, quę erant in nauibus, minime lęderentur. Naues autem ſtatuit, vt modico interuallo diſiunctæ permanerent, ita tamẽ, vt inter ſe rudentibus ad mutuum præſidium necterentur, & vadum occuparent. In his autem difficultatibus, hoc commodum ineſſe conſpiciebat, quod vtrumq; vadum ſimul tranſiri non poterat. Cum enim æſtus ſe ex alto incitabat, ita vadũ Palignarium fluctibus operiebat, vt pedibus tranſmitti non poſſet: nauibus autem paulo maioribus neque æſtu accedente, neque decedente, aditus per illud patebat. Vadum vero, in quo naues conſiſtebant, æſtu accedente tranſmitti poterat nauibus, decedente vero non poterat. Ita eueniebat, vt cum Palignarium vadum pedibus tranſiri poſſet, Palurtium nauibus tranſmitti non poſſet. Contrà verò cũ Palurtium facilem trãſitum peditibus præberet, Palignarium æſtus vehementis acceſsione tranſitum militibus impediret. Hoc cum Paciecus animaduertiſſet, vtrique vado diuerſis temporibus ſubſidium diligenter afferre ſtatuebat, vt

æſtu

æſtu augeſcente, Palurtium, minuente verò Palignariū tueretur. Cum igitur Palignarium petere constitueret, Ducibus, quibus Palurtium custodiendū permiſit, quid ab illis fieri vellet, oſtendit, & quo ſigno, ſi illis opus eſſet auxilio, id ſignificarent, demonſtrauit. Tum omnes ad honeſtatem, & dignitatem, & ad ſtudium religionis excitauit, docens, eam dimicationem, quæ erat illis omnibus ſubeunda, fore multo acriorem atq; difficiliorem. Scire ſe, quibus hominibus loqueretur, nēpe quos nulla periculi magnitudo perterreret, ſed quo grauius periculum immineret, eo vehementius omnes animi vires excitarent. Confiderent porrò, idem CHRISTI numen, quod illis tam præſens reliquis in prælijs adfuerat, illis in eo, quod inſtabat, minime defuturum. Dei námq; ſummi potentiam nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, neque innumerabili multitudine retardari. Tum illos, vt cibum ſumerent, admonuit. Die námq; ſequenti dubitare ſe, an liceret eis alijs epulis frui, quàm ijs, quæ virtutis inuictæ fructu cōtinerentur. Faciunt illi quod iuſſerat, & ſumpto cibo, & vigilijs diſpoſitis conquieſcunt. Non tamen Dei opem implorare, quoad fieri poterat, intermittunt. Prima luce Paciecus in vado conſtitit, & in ripa vidit Cochimenſem Principem cum ſexcentis militibus, qui iuſſu Regis, vt vadum etiam tueretur, aduenerat. Expectabat autem Paciecus, vt Calecutienſis in vadum ſe dare vellet. Sed cum nihil ab illo moueri cerneret, & aqua iam æſtus reciprocatione locum compleret, & vadum tueretur, ad naues rurſus ſe contulit, & inde in omnibus circumquaq; locis, in quos impetum ferre poterat, cædes faciebat. Hóc autē ſiue nocte, ſiue die, ſiue ſerenitas eſſet, ſiue tēpeſtas omnia commoueret, factitabat, vt cùm æſtus deceſsiſſet, in Palignario, cùm rurſus acceſsiſſet, in Palurtio cerneretur. Nunquam tamen alterutrum vadum incuſtoditum relinquebat. In profundiore námque maiores naues, in altero, nempe Palignario, minora nauigia collocauerat. Cum vero ex exploratoribus intellexiſſet, Regem conſtitutum habere, die ſequenti vadum Palurtium ſummis viribus oppugnare, ad illius defenſionem omnia, quæ videbantur neceſſaria, ſummo ſtudio comparauit. Ante lucem verò veniunt ad illum Chriſtophorus Iuſartes, & Simon Andradius, qui cum duobus paruis nauigijs in Palignario collocati fuerant, vt prælio intereſſent. Vado námque aquis oppleto, dicebant non eſſe, cur tam præclaram occaſionem decoris & dignitatis amitterent. Se, cùm æſtum imminutum cernerent, continuo in Palignarium reuerſuros. Cùm primum diluxit, hoſtes, qui iam aduenerant, è litore tormentis claſſem Luſitanam acerrime verberabant. Claſsis item hoſtium ſe in conſpectum dedit. Erat autem ducentarum & quinquaginta nauium. Sed cùm adhuc procul abeſſet, viſum eſt Pacieco aliquid interim moliri, quò minore cum periculo tanti prælij impetum ſuſtineret. Itaque minora nauigia remis in litus impelli, & milites, quos ad rem gerendam educebat, in terram continuo deſcendere iuſsit, & cum illis in hoſtium munitiones inuaſit. Illi acri-

ter initio resistere. Sed tandem partim cæsi, partim in fugam pulsi sunt. Tormenta verò, quia in naues trahi non poterant, ne quidquã nocere possent, clauis per foramina, quibus prope basim ignem accipiunt, adactis, impedita. Hac re celerrime gesta, in classem è vestigio reuersus est. Iam verò classis appropinquabat, & crebris tormentorum ictibus naues impugnabat, & horrifico telorum omnium fremitu perstrepebat. Paciecus imperauit, vt omnes se abijcerent, atque silerent, donec ipse pugnæ signum proponeret. Hostes id metu atque desperatione fieri suspicabantur. Præcedebant autem quadraginta parones catenis, vt nostros obruerent, inter se deuincti. At cùm Pacieco visum est, signum sustulit. Continuo clamor militum, & clangor tubarum, & tormentorum fragor, quanta esset in militibus Christianis alacritas, indicauit. Cum acerrime vtrinq; tormentis æneis certaretur, horrenda caligo ex tormẽtorum fumo profluens, omnium oculis offusa, tam densas tenebras attulit, vt conspectum cœli, atq; terræ, & maris adimeret. Nec enim aliud cerni poterat, nisi horrificum incendium ex innumerabilibus tormentis erumpens. Parones tamen hostium primi tormentis dissoluti atque dissipati sunt. Illis autem fractis, Dynasta Repelinensis alios integros continuo submisit. Interim victoria anceps erat. Hostes propius accedebant, neque iam pilis tantùm, sed sagittis, atque iaculis, & omni missilium genere pugnabant. Sed cùm nullus è Lusitanis caderet, & ingens hostium multitudo cecidisset, & aquæ multo sanguine cruentæ fluerent, hostes cedere incipiunt. At Dynasta Repelinensis, vt in Regis conspectu aliquod facinus ederet, quo gratiam illius adquireret, bis vadum transire conatus est: sed fuit à conatu cum ignominia & suorum cæde repulsus. Dum hæc geruntur, Candagora venit ad Paciecum cum nuncio ingentis, vt apparebat, discriminis: Naubeadarimum cum manu firmissima in Palignarium properare, & Regem vestigijs illius insistere, vt vadum summa contentione superaret. Paciecus illum bono animo esse iussit. Adhuc enim vadum tantis fluctibus operiri, quantis opus esset ad hostium impetum retardandum. Se in tempore subsidio occursurum. Itaq; in pugna tandiu perseuerauit, dum aquam transitum impedituram animaduertit. Cùm verò magis imminutam cerneret, continuo properauit, vt Naubeadarimo resisteret. Ibi verò tanta vi hostium impetum repressit, vt quanuis Naubeadarimus Rege inspectante, & verbis ad prælium acriter adhortante, in alteram vadi partem erumpere conaretur, fuerit tamen retrocedere compulsus. At Rex hominem increpabat, & cõtumelijs onerabat, miniméque dignum esse dicebat, qui Principis personam sustineret. Esse námque Repelinensis Dynastæ ignauia & timiditate simillimum. Se námque spectante, hostibus vtrumq; in vtroque vado cessisse, & è prælio turpissime discessisse. Naubeadarimus hoc sibi conuitio ab auunculo facto vehemẽtius irritatus, statuit, conceptam illam dedecoris maculam proposita etiam morte delere. Rursus igitur amplius duodecim millibus hominum

num ſtipatus, in vadum irrumpere conatur. Fuit aliquo temporis ſpatio fortiſſime vtrinque pugnatum, donec tandem hoſtes multis incommodis affecti, in fugam conijcerentur. In his vtriuſque vadi prælijs quot naues, & quot homines hoſtis amiſerit, incertum eſt. Complures fuiſſe conſtat: naues tamen noſtræ perforatæ, multæque munitiones diſsipatæ & diſiectæ ſunt, & è Luſitanis aliquot etiam vulnerati. Interim peſtilentia caſtra hoſtium vehementer oppreſsit, quæ Regis animum tantiſper à bello infeliciter inſtituto auertit, dum malum illud finem interimendi faceret. Quæ res noſtris magno vſui fuit. Naues enim reficiendas curauerunt: magnum armorum atque telorum numerum comparauerunt: atq; vt eſſent rebus omnibus ad bellum multò acrius gerendum expediti, ſumma vigilantia prouiderunt. Antea verò Paciecus ferreos ſtimulos, palis infixos, in luto vadi ipſius infoderat, quibus ſe hoſtes, ſi vadum tranſire conarentur, induerent. Sed cùm ſtimuli propter luti mollitiem altius, quàm conueniebat, fuiſſent in vadum depreſsi, nullum hoſtibus nocumentum attulere. Tunc verò Paciecus præuſtas ſudes præacutis acuminibus, cùm æſtus omnino deceſsiſſet, ſubter lutum abdidit, & ab infima parte retinxit, ne conuelli poſſent, vt hoſtes vulneribus, & acerbiſsimo dolore conficeret, ne vel ingredi, vel veſtigio hærere poſſent. Calecutiēſis interim Brachmanas euocat, eóſque monet, vt Deos conſulant, atque ab illis ſciſcitentur, quo die prælium iniret, vt de hoſtibus debitum pro tantis iniurijs ſupplicium ſumeret. Erant autem Brachmanæ irati Regi, eò quòd illos multis maledictis confixiſſet, atque mendaces & ſceleſtiſsimos appellaſſet. Victoriam enim illi denunciarant, & is pro victoria innumerabiles clades acceperat. Reſpondent Brachmanæ, Deos illi iratos eſſe. Antequam verò illorum numina placaret, omnia illi deterrime caſura. Opus igitur eſſe, vt fanum ædificaret, in quo poſſent homines religioſi illorum ſacra procurare. Rex ſe id facturum vouit. Hi Deorum nomine victoriam pollicentur, & prælio diem præſtituunt. Interim multi ex illis, qui à Trimumpara defecerant, bonis illius ſucceſsibus inuitati, ſe rurſus ad illius nomen adiungunt, & Pacieco inuito veniam impetrant. Calecutienſis cùm illius diei fructu, quem Brachmanæ portenderant, nullo modo priuari voluiſſet, religioni diligentiſsime paruit. Hoc autem ordine ad noſtros acceſsit. Tria millia fortium hominum præibant, qui triginta tormenta ænea curribus inuecta cuſtodirent. Deinde prima acies ſub ductu Naubeadarimi ſequebatur, quæ duodecim hominum millia continebat. Totidem Dynaſta Repelinenſis milites educebat. Poſtremum agmen, in quo inerant ad quindecim hominum millia, ipſe Rex agebat. Paciecus eo tempore in Palignario vado, in duobus nauigijs, cum quadraginta tantùm hominibus Luſitanis has tantas copias expectabat. Calecutienſes, qui antecedebant, in loco nauigijs oppoſito tormenta diſponunt, ingentéſque globos emittunt, vt Paciecum è vado propellant. At ille paulùlum ſe continuit, vt eos ſecuriores efficeret.

ret. Tum repente nauigia propius terram incitari, & tormentis rem acerrime geri præcipit. Quod tam scienter & diligenter effectum fuit, vt hostes metu perterriti, se in densam Syluam abderent. Cum ad hunc modum initium pugnæ fieret, Naubeadarimus in vadum irruit, idque summa vi transire contendit. Nostri glandibus plumbeis, densisque telis ferreis in cubi speciem figuratis, quæ fistulis ferreis compacta & inclusa vi tormentarij pulueris intorquebant, multos eorum grauissime sauciabant. Maioribus etiam tormentis non paucos interimebant. Æstus autem adhuc decedebat. Metuens verò Paciecus, ne nauigium, quo vehebatur, in vado hæreret, paululum cessit, & Christophoro Iusarti, eo quòd nauigium illius breuius esset, & ad vadum excipiendum conuenientius, vt in loco, quoad posset, insisteret, imperauit. Secùm æstus, vt fieri necesse est, motum reciprocaret, continuo rediturum. Inde verò pugnandi ardorem non intermisit, sed non minus acriter quàm Iusartes, qui propius aberat, hostes ab ingressu vadi repellebat. Erat locus, in quo milites à Rege Cochimensi in auxilium missi, se tenebant, vt hostes si forte vadum transirent, inde reprimerent, & natura & vallo egregie munitus. Ii vbi copias Regis vadum ingressas animaduertunt, repente diffugiunt. Cochimensis Princeps non aderat. Fuerat ille quidem à Pacieco per quendam Brachmanam accersitus. Sed Brachmanæ scelere & improbitate factum est, vt non posset ad tempus venire. Neque enim quidquam illi significare voluit, antequam Calecutiensis rem ex animi, vt sperabat, sententia conficeret. Maxima verò eorum pars, qui in eo præsidio erant, sub vno ex proditoribus, qui à Cochimense defecerant, & fuerant in illius gratiam restituti, militabant. Ea autem de causa Paciecus, quòd illis minime fidebat, Principem futuræ pugnæ certiorem facere voluit, vt cum firmiore præsidio veniret. Nam propter belli intermissionem in vrbem redierat. Desertorum autem flagitium Iusartes Pacieco maxima voce significauit. Sed tantus erat armorum fragor, & hominum clamor, vt Paciecus audire non posset. Eo iam tempore Repelinensis Dynasta Naubeadarimum sequutus, in vado consistebat. Rex eorum etiam vestigijs ingressus, vt vadum superaret, summa animi contentione laborabat. In eum Paciecus (illum enim ex regijs insignibus agnouit) tormentum dirigi iussit. Globus emissus, ad illius pedes, duos ex intimis familiaribus repente dilacerauit: quo metu Rex ipse perturbatus, pedem retulit. Et tamen Naubeadarimum, & Repelinensem adhortari, vt acriter instarent, minime desistebat. Illi fustibus eos, qui præcedebant, vt in vlteriorem ripam euaderent, impellebant, & gladijs etiam, si non impigre quod erat imperatum conficerent, acerrime minabantur, & aliquos etiam vulnerabant. Itaque alij alios vrgebant, & se ipsos præpediebant. Cùm verò ad sudes peruentum est, multi plantis pedum grauissime sauciatis cadunt. Fit clamor & luctus, & vbique lamentatio admodum lugubris audiebatur. Alij super alios procumbunt. Interim

terim tormenta, quæ erant in nauigijs disposita, cùm in multitudinem adeò confertam & implicitam pilas emitterent, magnam stragem faciebant. Ingens inter hostes turbatio secuta est, cùm multi dolore vulnerum regredi frustra contenderent, multi, quamuis metu perterriti cedere vellent, suorum gladijs vlterius festinanter progredi cogerentur. Dum ad hunc modum res geritur, multi alia ex parte cum securibus in vadum prouolant, illudque sine offensione traijciunt, vallúmque rescindunt, & locum à Cochimensibus desertum occupant. Quod cum Paciecus animaduertisset, rem perditam esse credidit. Animum tamen minime demisit. Ad Iusartis autem nauigium propius accedens, in id se coniecit, & Iusarti imperauit, vt in illius nauigium desiliret. Maius enim nauigium terræ appropinquare non poterat. Sic autem cùm ad vadum propius accederet, hostes è loco repellere telis atque tormentis instituit. Sed interuenit Naubeadarimus, qui prælium ita redintegrauit, vt tunc videretur incepisse. Hostes autem acriter instabant, &, vt nostros circunsisterent, confluebant. Multi nauigij remos manibus retinebant, vt se commouere non possent. Hic Paciecus cùm se funditus euersum cerneret, diuinam opem maximis vocibus implorauit, Deique præsentissimum numen sibi adesse persensit: æstus enim se vehementius incitabat, & vadum aquis operiebat. Nostris animus augetur, & nauigium remis agere, & propellere nituntur. Res iaculis, & hastis, & missilibus, & sudibus etiam præustis gerebatur. Sed quo magis fluctus vadum operiebant, eo nostri maiores animos assumebant, & acrius & vehementius, vt se è medijs hostibus eriperent, certabant. Æstus tandem cùm maxima iam aquarum copia redundaret, illud prælium, quo nullum eo in bello acrius extiterat, diremit. Itaque Paciecus hostium multitudine liberatus ad Iusartem se contulit, qui in eo certamine præclara facinora militaris virtutis ediderat. Tum cùm nauigia facile nauigarent, vterque tormentis vtendum censuit. Non enim erant ij, qui vellent vllam oblati temporis occasioné prætermittere. Itaque in eos hostes, qui prope vadum in terra consistebant, globos intorquent, multos occidunt, reliquos in Syluam fugere compellunt. Calecutiensis eo die fractus desperatione, dedecus suum acerbissime lamentatus est, quòd cum tantis copijs quadraginta tantùm homines vado pellere nequiuerit. Cùm verò è loco illo discederet, & lectica sublatus, in locum, qui non procul à profundiore vado distabat, perueniret, Petrus Raphaël in illum non mediocrem globum intorqueri præcepit, cuius ictu tres illius familiares ad illius pedes dilacerati sunt, & ipse eorum sanguine conspersus fuit: metúq; perturbatus, in terram subito desiluit, & pedibus se se ab eo loco cum celeritate subtraxit. Hoc prælium cùm prima luce incepisset, ad nonam circiter horam perductum fuit. In eo autem Calecutiensis tam multas naues atque milites amisit, quàm multos nullo adhuc in prælio cum nostris inito amiserat. Ex nostris autem cùm sagittis, iaculis, hastis, & infinita pilarum multitudine, & acer-

rimia immaniſsimorum hoſtium contentione peterentur, nemo tamen cecidit. Ex quo facile conſtat, totum hoc bellum fuiſſe numine illius confectum, qui nutu poteſt ſui nominis hoſtes euertere, neque ſuos vnquam præſenti ope
,, deſtituit. Quod ſi alicui incredibile viſum fuerit, is non hominibus, ſed Deo
,, gloriam detrahit: atq; demonſtrat, ſe, quantas vires vera religio habeat, igno-
,, rare. Ii verò, qui minime ſunt veræ pietatis ignari, & experti ſunt in ſe præſen-
,, tiſsimi numinis beneficia, intelligent planè, multo maiora facinora poſſe ab
,, illis fieri, qui firmam ſpem in CHRISTI præſidio repoſuerint, maximè verò
,, cùm pro illius gloria certamen initum fuerit. Id autem eo præſertim tempore fieri conueniebat, quo nondum CHRISTI nomen à gentibus illis celebratum extiterat, neque imperium conſtitutum fuerat, vt illis ſignis facilius homines ad DEI notitiam peruenirent, & Luſitani confirmatis viribus fundamenta iacerent imperij, cuius opera poſſent gentes, quæ ad orientem Solem pertinent, radijs diſciplinæ cœleſtis illuſtrari: quod factum poſtea fuit, vt cernimus, & clarius in dies futurum ſperamus. Paciecus autem cum ſe tanto periculo liberatũ, & hoſtes fuſos animaduerteret, ingentes DEO gratias egit. Interuenit autem Cochimenſis Princeps, quem Paciecus auerſatus eſt, & quaſi hominem timidum, & deſertorem, & parum in fide cuſtodienda diligentem, indignum colloquio ſuo reputauit. Quod Princeps indigniſsime tulit, & ſe purgauit, atque iureiurando confirmauit, non ſua, ſed Brachmanæ ſceleratiſsimi culpa prælio non interfuiſſe. Non enim illum euocare voluiſſe, niſi poſtquam nomen Luſitanum fuiſſet opera Calecutienſis extinctum. Accepit ſatisfactionem Paciecus, & auunculi culpam eſſe dixit, quòd ſceleſtiſsimos homines in fidem rece-
,, piſſet. Nunquam enim ſapientem fidem ei, qui ſemel fidem prodiderat, habi-
,, turum. Principium autem fugæ ab illis factum fuiſſe conſtabat, qui ſtipendio Principis Mangatenſis, qui à Cochimenſe per ſummum ſcelus & flagitium deſciuerat, alebantur. Principe dimiſſo, Paciecus ſe ſe ad naues contulit, vbi illum Rex Cochimenſis inuiſit, eique cum ſumma gaudij ſignificatione de tam inſigni victoria gratulatus eſt. Paciecus verò de militum fuga & proditione conqueſtus, omnem illius ſceleris culpam in Mangatenſem cõtulit, Regémq; admonuit, vt iure Regio vteretur, & hominem profligatum atque perditum, ſi
,, nollet occidere, à ſe dimitteret, vt Calecutienſi operam daret. Nullum enim
,, periculum eſſe magis metuendum eo, quod à proditore comparatur. Eſſe
,, námque malum occultum & inteſtinum, quod priuſquam prouideri poſsit,
,, interimit. Itaque regias opes nunquam ſceleratorum hominum præſidio ſta-
,, biliri: frequenter tamen euerti. Idcirco ſe vehementer optare, vt Calecutienſis talium hominum præſidijs ſepiatur, vt facilius poſsit de ſtatu conuelli, & ſcelerum pœnas exoluere. His & alijs ſermonibus cùm diei bonam partem cõſumeret, Rex in vrbem reuerſus eſt, & Paciecus, vt ſe atque ſuos ab immenſo labore reficeret, curauit. Calecutienſis autẽ ſuos probris omnibus maledictiſq;

vexabat,

vexabat, & per eorum ignauiam stetisse dicebat, quo minus nostri funditus interirent. Repelinensis vt ei aliquo pacto satisfaceret, quando viribus nõ poterat, vt fraude Lusitanos de medio tolleret, operam dare statuebat. Primùm igitur Cochimenses aliquot pecunia corrupit, qui fontes, ex quibus nostri aquã hauriebant, mortiferis venenis inficerent. Deinde, vt venenum in pane illis daretur, summa sedulitate constituit. Hæc cùm ad Paciecum delata fuissent, operam dedit, vt singulis diebus putei foderentur, è quibus omnes Lusitani biberent. Est enim tellus humilis, & aquis abundans, vt sunt ferme omnes, quæ mari sunt finitimę. Ne autẽ quidquam cibi venderetur, quod nõ venditor prægustaret, diligentissime prouidebat. Cum hæ fraudes Repelinensis minimè processissent, vt exercitum noctis silentio Cochimum nauibus duceret, cuius pars vrbem incenderet, pars autem nostros inopinantes opprimeret, excogitauit. Sed etiam omnibus istis insidijs Pacieci vigilantia diligenter occursum fuit. Paciecus interim vadum fossa muniebat, & turres excitabat, & machinamenta comparabat, quibus se exitium Calecutiensi allaturum minabatur, & hostibus terrorem frequenter incutiebat, & in continentem sæpe traijciebat, & detrimenta quamplurima hostibus importabat. Neque flumina & æstuaria intacta relinquebat. Naues enim aliquot cum tormentis cepit, quas Cochimensi donauit. Et vt fingeret, se non ita cito è vado discessurum, prope illud ædes ædificari præcepit, & circuncircà fossam perduxit, in quam aquam ex fluuio deriuauit, quæ illam compleret. His rebus Calecutiensis stimulatus, vt vadum rursus tentaret, in animum induxit. Sed interim classes submittebat, quæ populationem Cochimensium rebus inferrent; cum quibus nostri assidue bellum gerebant, & hostes cum magno eorum detrimẽto fugere compellebant: & Paciecus ipse cùm vellet cum duodeuiginti paronibus congredi, fuit ab alijs quatuor & triginta, qui in insidijs latebant, de improuiso circũuentus. quod periculum vehementer Paciecum exterruit. Parum enim considerate obuiam illis processerat, antequam nauium numerum exploraret. Fuere tamen in eo discrimine à nostris edita præclara facinora, & hostes tandem in fugam versi sunt: nostrique cum quatuor nauibus, & multis tormentis, atque varia præda in vadum reuersi. Rex Calecutij quamuis rursus in nostros cum maximis copijs inuehi in animo haberet, pestilentia, quæ iterum in illius regno sæuire cœpit, belli consilia distulit. Attamen nunc vt aperta vi, nunc vt occultis insidijs in Paciecum pestem compararet, vehementer elaborabat. At Paciecus insidias ingenio & sagacitate, vim virtute reprimebat, & multas de illorum classibus victorias consequebatur. Venit tandem tempus illud, quo Calecutiensis in nostros copias iterum maximas educere cogitabat. Repelinensis primum agmen ducebat: magnúmque numerum rusticanorum hominum cum ligonibus & securibus, & instrumentis rusticis, qui vias mu-

munirent, fossas ducerent, aggeres excitarent, vt tormenta sua tuto collocari, & à nostris defendi facillime possent, agebat. Rex ipse cum triginta millibus hominum & magno tormentorum numero sequebatur. Mari autem moles ingentes stupa circunligatæ, & pice oblitæ, quæ flammis, vbi opus esset, naues nostras incenderent, ferebantur. Deinde centum & decem parones rebus omnibus instructissimi, partim catenis inter se colligati, partim disiuncti veniebant. Postremam classis aciem centum naues longæ, & octoginta actuariæ claudebant. Sed quod Regis Calecutiensis animum efferebat, erant Castella, quæ Saraceni cuiusdam Repelinensis ingenio, viri in bellis exerciti, qui multas nationes peragrarat, extructa ad hunc modum fuerant. Duo parones detractis armamentis tanto inter se interuallo distabant, quantum esset vnius hastæ modicæ longitudo. Vtriusque autem proram tignum iungebat. Alterum deinde tignum ab vnius puppi in alterius puppim coniectum, vtrumque paronem, ne posset alter ab altero disiungi, firmè retinebat. Super hæc autem duo tigna, alia tigna transuerso ordine sternebantur. Interuallum vero, quod duobis istis tignis continebatur, alijs tignis adeò frequentibus explebant, vt contabulationis speciem præberet. Erant autem tigna singula tribus locis ferro fortissime reuincta. In quolibet autem huius quadratæ contignationis latere, alius ordo tignorum in vniuscuiusque lateris extremitate præfixus, altitudine pedum quatuordecim, muri similitudinem referebat. Erant autem omnia cardinibus, & commissuris aptissime perfectis, ita firmata, & ferreis retinaculis coniuncta, & solidata, vt nulla vi conuelli posse viderentur. Super ligna vero trabes iniectæ totum opus multo firmius efficiebant. Cratibus deinde atque longurijs consternebantur. In hoc summo tabulato in maiore Castello quadraginta milites commodè consistere, atque depugnare poterant. Ad hanc formam octo Castella paulo minora super sedecim parones excitata sunt. Fuerũt autem hæ machinationes ideo factæ, vt cùm æstus decederet, nauibus à puppi vehementius impulsis, & nauibus Lusitanis applicatis, Castella nostris imminerent, & milites è superiore loco tela atque flammas adijcerent. Hac perspecta machinatione, nemo erat ex hostibus, qui de victoria dubitaret. At Pacecus hoc contrà præsidium comparauit. Malos octoginta pedum longitudine inter se ferreis vinculis arctissime colligauit, & formam ex illis quadratam constituit. Tantundem enim in latitudinem, quantum in longitudinem patebat. Hanc autem machinam ante nauium proras modico ab illis interuallo constitui iubet, & secundum æstus naturam sex anchoris alligari: vt videlicet tres anchoræ, cùm æstus accederet, aliæ tres, cùm decederet, illam firmissimè retinerent. Id autem hoc consilio effecit, vt nauium carinæ, cùm appropinquare vellent, impedirentur, quo minus Castella nauibus nostris adiungerent. Petrus autem Raphaël excisis aliquot malis, ex illis columnas effecit, quas

in nauium tabulato præfixit, & in summo earum fastigio capitella instituit, in quibus possent seni milites insistere, & illis, qui erant in Castellis, repugnare. Altitudo enim cuiuslibet capitelli, altitudinem Castellorum, quæ hostium nauibus ferebantur, adæquabat. Per exploratores enim Paciecus non modò exercitus multitudinem, sed etiam genera machinamentorum, eorúmq; dimensionem exactè nouerat, & quid hostes animis cogitarent, exploratè cognoscebat. Exercitus, qui terra gradiebatur, dissonis vocibus, & instrumentorum bellicorũ strepitu inanes quosdam terrores inijciebat, qui potuissent homines rerum bellicarum ignaros metu exanimare. Sed dum illi inanes formidines iactabant, Paciecus vt veras proponeret, operam dabat. Nam in Arraulensis insulæ partem, quam non longe à nostris nauibus fluctus marini subluebant, egressus, vt primum hostium agmen carperet, enixe contendit. Sed ne circunfusa multitudine opprimeretur, se post aliquod detrimentũ hostibus importatum, in nauigia absque vllo incommodo recepit. Cum tamen prælium fieret, Calecutiensis cùm hominis audaciam accepisset, iracundia & furore flagrare cœpit, neque tantam contumeliam, quantam sibi eo facto impositam arbitrabatur, ferendam putauit. Itaque Ducibus suis imperat, vt Paciecum ad se vinctum trahant, vt illum tormentis excruciatum necaret. Illi aduolarunt, & vt impigrè, quod fuerat imperatum, efficerent, summam diligentiam adhibuerunt. Paciecus autem non modò perductus non fuit, sed antequam in nauigia regredi potuisset, non paucos ex hostibus interemit. Dum hæc geruntur, Sol exortus est. Æstus autem decedens, hostium classem in Lusitanos impellebat. Primò moles, quas diximus, inflammatæ cùm in malos ex anchoris alligatos, vt dictum est, incidissent, repente substiterunt. Itaq; non modò nullum damnum intulere, verùm non mediocre alleuamentum nostris afferebant. Dum enim incendium vigebat, hostes propius accedere non ausi sunt. Hoc inani terrore depulso, cùm iam incendium fuisset restinctum, classis hostium adcessit. Castellum verò, quod erat maximum illorum, quæ diximus nauibus inuehi, primum cùm in malos incideret, nec vlterius progredi posset, necessario constitit, & inde certare globis maximis, & plumbeis etiã glandibus instituit. Nostri contrà tormentis parones primos, qui prope Castellum erant, acerrime verberabant, ex quibus aliquot disiparunt. Paciecus vnum sanè magnum tormentum ex his, quæ nostri Camelum appellant, in Castellum conuerti, & globum intorqueri præcepit. Fragor quidem horrendus fuit; castellum tamen integrum permansit. Cùm id iterum fieret, & Castellum nulla ex parte labaret, hostes multo confidentius nostros vrgere & acrius instare, & intemperantius exultare, & voces lætitiæ ingentis indices attollere. Reliqua Castella cùm hoc animaduertissent, multo audacius in eundem se locum contulere. Tanta deinde telorum vis ab hostibus coniecta fuit, vt

nihil aliud, quàm sagittæ densissimæ, & globi ferrei, & lapidei, & plumbei in tenebris illis, quas fumus efficiebat, & in illis horrificis incendijs cerni & conspici posset. Hîc Paciecus animo conturbatus, oculos in cœlum sustulit, & maxima voce, vt ab hominibus audiretur, O summe cœli rector, inquit, scio me commisisse flagitia maximo supplicio digna. Te tamen suppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas, in quo non decus & gloria tui sanctissimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentum dirigi, atque librari iussit. Emissus cum maximo fragore globus, Castelli bonam partem dissipat, & homines in mare deturbat: nostri manus in cœlum tendere, Christi nomen celebrare, numen illius præsens agnoscere, & tunc multo alacrius hostibus obsistere. Fuit tandem Castellum alijs globorum ictibus disiectum. Alia tamen Castella nihilosecius in loco permanebant: & qui in illis erant, summa contentione pugnabant, vt Lusitanos obruerent. Sed cùm non possent accedere, eminus pilas innumerabiles, & ingentem telorum multitudinem sine vlla intermissione iaciebant. E nostris nullum frustra telum in hostes accidebat. Multi enim ex illis cæsi sunt, multique parones aut depressi, aut dilacerati. Dum ad hunc modum mari decertatur, Rex Calecutiensis in vadum summis viribus inuadit; & in vlteriorem ripam erumpere conatur. At Christophorus Iusartes, & Simon Andradius, qui minoribus nauigijs vehebantur, & Laurentius Morenus, qui ex paronibus Cochimensibus pugnabat, summa ope resistere contendebant. Cochimensis etiam Princeps cum mille è suis militibus, qui vallum tuebantur, strenuam eo die operam nauauit. Omnes ita se gesserunt, vt non modò transitum intercluderent, sed etiam multis incommodis hostes afficerent. Constat, hoc prælium fuisse multo superioribus atrocius & immanius, in eóque multas naues hostium depressas, & magnam hominum multitudinem extinctam. Prælium cùm prima luce commissum fuisset, ad vesperum ductum fuit. Æstus tandem violenter accedens, vadum compleuit aquis, & Castella in contrariam partem compulit: & sic tandem fuit necessariò ab omnibus certamen omissum. Ex nostris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occisus. Post hanc pugnam, fuit aliquot diebus cessatum, quibus Rex Cochimensis Paciecum valde lætus inuisit, multis laudibus affecit, & vt nostros omni commeatu, & terræ fructibus reficeret, operam dedit. Calecutiensis verò cùm iam victoriam desperasset, & domum redire vehementer expeteret, tamen cùm multi illum, vt signa rursus in Lusitanos inferret, & extremum belli casum experiretur, importune solicitarent, post reliquas clades acceptas illos aggressus est. Sed cùm nostri victorijs elati multo acrius depugnarent, & hostes cladibus exterriti, nimis titubāter & timide pugnā capesserent, eueniebat, vt hostes multo facilius funderentur, & classis multis partibus dilacerata è prælio discederet.

Calecutiensis

Calecutienſis igitur auguribus acriter infenſus, qui quaſi de Deorum ſententia loquerentur, eum in firmiſsimam ſpem victoriæ fraudulenter induxerant, deteſtatus, exercitum reduxit. Non tamen ceſſauit inſidias ſtruere, quibus Paciecum interimeret. Sed detectis inſidijs, fuerunt aliquot proditores à Paciecо primùm fuſtibus acerrime verberati, deinde ad extremum ſupplicium detruſi. Sed cùm ſe multi è Cochimenſi nobilitate medios interponerent, & à Pacieco enixe contenderent, vt hominibus ignoſceret, is eos ad Regem miſit, vt de illis, quod ei commodius videretur, ſtatueret. Calecutienſis igitur cùm cerneret nihil ſibi, vt cogitarat, proceſsiſſe, odio vitæ, & tanti dedecoris offenſione regno ſe abdicauit, & Naubeadarimum in Regia ſede conſtituit, ipſeq; fanum, & ædes religione conſecratas ingreſſus eſt, vt ibi in Deorum ſuorum cultu, quod reliquum erat vitæ, conſumeret. Mater tamen illius, mulier natura ferox, illum literis atq; nuncijs ſtimulabat, vt bellum repeteret. Non eſſe ferendum, ita conſternari animo, vt vindictæ ſpem omnino deponeret. Præſtare námq; millies mortem oppetere, quàm tantum dedecus inultum relinquere. Illam religionis ſpeciem non eſſe pietatis, ſed timiditatis argumentum. Proinde ſi vellet hominum famæ commendari, & in dignitatem amiſſam reſtitui, forti animo pergeret, & hoſtibus demonſtraret, ſe nullo caſu de mentis ſtatu detorqueri potuiſſe. His inſtigatus orationibus, rurſus egreſſus eſt, vt bellum renouaret. Sed omnes Reges & Principes, qui eum ſequuti fuerant, rebus illius deſperatis abierant, neq; rurſus ad belli ſocietatem adduci poterant. Quin etiam multi pacem cum Trimumpara & Pacieco fecerant. Ea deſperatione fractus, ſe rurſus in fanum recepit. Fuit bellum hoc à Pacieco intra quinque menſes maximo cum labore, & hominis inſigni gloria confectum. In quo quidem, vt poſtea compertum fuit, hoſtis vndeuiginti millia hominum partim morbis, partim prælijs amiſit, & magnam præterea nauium multitudinem. Profligato hoc bello, & pace cum multis principibus firmata, fuit Paciecus factus certior, Coulami tumultuari cœpiſſe, & Saracenos, cùm fieri non poſſe crederent, vt Luſitani ex hoſtium manibus euaderent, de eorum, qui Coulami remanſerant, pernicie coniuraſſe, vnúmq; Luſitanum hominem eorum fraudibus occiſum. Paciecus igitur Coulamũ pergit, de homicidis ſupplicium ſumere non potuit, ne magnam diſcordiam in ciuitate cum maximo noſtrorũ diſcrimine concitaret. A principibus tamẽ ciuitatis efflagitauit, vt in fœdere permanerent. Cautum námque fœdere fuiſſe, ne nauis vlla aromatum onus acciperet, ante quam nauibus Luſitanis fuiſſet iuſtum pondus impoſitum. Se verò cernere in portu Saracenorum naues onuſtas, & Emmanuelis Regis naues inanes. Reſpondent, id non voluntate ſua, ſed Saracenorum importunitate & audacia, quam reprimere propter illorum ſummas opes nequiuerant, accidiſſe. Paciecus igitur de Principum conſenſu, Saracenorum nauibus exoneratis, & pretio aromatum eis perſoluto, ea confeſtim in Regias

naues imponenda curauit. Deinde vela fieri iussit, & illam oram Indicam cum nauibus instructis peruagatus est, & aliquot naues cepit, & prædas etiam fecit. Tantáque erat virtutis illius opinio, tantúsque ab eò metus & regibus, & Dynastis, & piratis etiam incussus, vt nemo auderet armis illius obsistere. Hæc autem ab eo gesta sunt vsque ad Septembris mensis initium eiusdem anni, qui fuit à CHRISTO nato M.D.IIII. Eo tempore Lupus Suarius, cuius antea mentio facta est, cum classe tredecim nauium in Indiam peruenit. Is literis Petri Ataidei, quas in vrbe Mozambiquensi, antequam obiret, scriptas reliquerat, fuerat de belli magnitudine, quod à Calecutiensi parari existimabatur, admonitus. Id etiam Melindius Rex, cùm is ad illius portum naues appulisset, significarat. Eáque de causa magnam in illo cursu celeritatem susceperat, vsq; eo, dum in Anchediuam insulam perueniret. Ibi Antonium Saldagnam, & Rodericum Laurentium, qui in ea insula hyemarant, offendit. Inde cum iam ver in regionibus illis inciperet, Cananorem profectus, è Rege Cananoris, & à Gonzalo Barbosa, qui Regis Emmanuelis negotia procurabat, de rebus à Pacieco gestis certior factus est. Postridie autem illius diei, quo fuerat cum Rege Cananoris amantissime colloquutus, venit ad illum Arabs quidam cum puero Lusitano, atque literis à Lusitanis, qui fuerant Capralis tempore capti, datis. Summa literarum hæc erat. Regis Calecutiensis opes fractas atq; comminutas esse: consilium, quo bellum fuerat susceptum, post tantas clades acceptas (vt ab imperitis fieri solet, qui non antequam temeritatis pœnas luant, rebus suis consulere norunt) ab omnibus improbari. Ciuitatis Principes eos admonuisse, vt scriberent ad Lusitanos Duces, si pacem cum Rege Calecutiensi fieri vellent, nullum tempus magis ad eam opportunum optari posse. Regem námque semper bellum illud detestatum fuisse. Esséque natura benignum, & in fide tuenda constantem. In literarum fine orabant, & obtestabantur, ne à consilio pacis abhorreret. Fore námq;, vt præter vtilitatem, quæ posset ex ea Lusitanis afferri, vt ipsi è miserrima seruitute in libertatem vindicarentur. His lectis literis, Suarius Saracenum dimittere, & puerum retinere voluit. Puer autem constantissime repugnauit, dicens, se nunquam tantum in se dedecus admissurum, vt contra datam fidem, causam crudelissimæ cædis, quæ erat, si ille non rediret, Christianis qui vincti remanserant afferenda, metu mortis aut seruitutis afferret. Suarius illis dimissis, Calecutium versus nauigare instituit. Cùm verò iam in Calecutiensi portu consisteret, ijdem ciuitatis Principes ad eum varia ciborum genera, & fructus multiplices, in signũ amicitiæ cõtinuo miserunt. Quæ omnia ille repudiauit, adserens, se nullo modo quidquam ab eis, antequã pax fieret, accepturum. Nunquã enim hostile múnus vllã iucunditatem hostibus attulisse. Venit deinde Cojebiquius Saracenus ille, cuius, vt antea dictũ est, egregia in Lusitanos merita constiterunt. Cum illo autem duo ex captiuis Lusitanis veniebant: de pace agi continuo cœptum est.

Principes

Principes orabant, vt Regis aduentum expectaret, qui erat intrà quatuor dies venturus. Dixit Suarius, se pacem minime daturum, nisi prius sibi Lusitani cum Mediolanensibus redderentur: & in eo perstitit. De Lusitanis quidem fuisset illi facillime satisfactum. De Mediolanensibus verò quomodo id, quod postulabatur, absque nefario scelere fieri posset, minime videbant. Turpissimum námque facinus existimabant, eos, qui fuerant in fidem recepti, contra datam fidem ad supplicium tradere. Quo autem illi rectius se gerebant, eo Ducis nostri consilium reprehensione maiore dignum arbitror, qui pluris esse statuebat, de duobus transfugis & peregrinis supplicium sumere, quàm tot ciues in libertatem asserere. Accedebat etiam turpissimæ timiditatis indicium, cùm adeò pertinaciter in eo postulato perseueraret, quasi post res hostium afflictas, posset aliquod maximum malum à duobus illis hominibus in nostrorum perniciem comparari. Præterea qui in alijs perfidiam vindicandam arbitrantur, quomodo par est, vt eos, cum quibus pacem conciliari volunt, fidem
„ violare compellant. Et vt nihil aliud dicam, cùm bellum cum hoste ciuium
„ causa suscipiendum sit, multo vigilantius est de ciuium salute, quam de ho-
„ stium interitu cogitandum. Hæc quidem non considerans Suarius, minime de Lusitanorum vita, & de Coiebiquij etiam, qui propter Lusitanum nomen in summo discrimine versabatur, statu & conditione solicitus, cùm illius postulato minime satisfieret, vrbem tormentis conquassauit, & ædes quamplurimas diruit. Inde verò Cochimum petijt, & Regem inuisit, & Emmanuelis nomine fidem illius collaudauit, regiáque illi munera satis ampla detulit. Deinde Duces duos, quorum vnus Petrus Mendoza, alter Vascus Caruallius appellabatur, cum nauibus, quibus præerant, misit, vt totam illam oram, vsque ad Calecutij portum, amicis atque fœderatis tutam, & hostibus infestam redderent. Alfonso autem Lupio Costæ, & Petro Alfonso Aquilari, & Leonello Coutino, & Roderico Abræo negotium dedit, vt Coulamum peterent, vt aromata, quæ erant iam industria & labore Paciecci congesta, à procuratore acciperent, & naues sibi attributas onerarent. Paciecus autem, nauibus ex animi sententia oneratis, Cochimum reuersus est, & à Suario tantis laudibus affectus, quantis erat omniũ confeßione dignißimus. Hîc fuit Suario nuncius allatus, Cranganorem ciuitatem, quæ in Calecutiensium fide permanserat, esse in armis, omnésq; ciues ad bellum solicitari, & Ducem nomine Maimamem octoginta parones & quinq; naues instruxisse: terra verò Naubeadarimum magnũ exercitũ eduxisse, & copias in dies augeri. Hæc autẽ omnia eo consilio fieri, vt cùm primum Lusitana claßis è portu Cochimensi solueret, de improuiso Regẽ opprimerent. Alio námq; vado, nomine Paliporto, quod multo cõmodius arbitrabãtur, copias traducere cogitabant. His belli motibus exploratis, Suario de reliquorũ Ducũ sẽtẽtia visum est, Cranganorẽ festinanter inuehi, vt hostes inopinãtes de conatu depelleret. Itaq; vna nocte cũ

scaphis

ſcaphis quindecim, paronibus quinq; & viginti, & Carauela vna, magno ſilentio proficiſcuntur. Erant in ea claſſe Luſitani mille, & mille Cochimenſes: Cochimenſis verò Princeps eos in Paliporto cum octingentis militibus opperiebatur. Inde Princeps terra, noſtri Duces mari, eo quo deſtinarant, alacres & pleni fiducia contendunt. Suarius Triſtanum Syluium, & Antonium Saldagnam, & Petrum Alfonſum Aquilarem, & Alfonſum Coſtam, & Vaſcum Caruallium in claſsis fronte conſtituit. Dux verò Maimames eo tempore in duabus magnis nauibus, catenis inter ſe fortiſsime colligatis, cum duobus filijs inſidebat. Naues erant iam tormentis & munitionibus, & magno telorum numero, & militum etiam multitudine, ad confligendum, ſi opus ita fuiſſet, comparatæ. Quinque illi Duces, qui primum agmen ducebant, in eas inuehuntur. Maimames & illius filij incredibili animorum robore reſiſtunt, eorúmque virtute factum eſt, vt diutius, quàm quiſquam opinari potuiſſet, prælium traheretur. Tandem Maimames cum filijs occiditur, milites atque nautæ ſe in mare alia ex parte conijciunt. Reliqui Duces cùm in parones incurrerent, non magno certamine eos in fugam compulerunt. Superata claſſe, Luſitani Duces in terram copias exponunt: Cochimenſis Princeps ſuas etiam adiungit. Naubeadarimi exercitus obuiam prodit. Fuit continuò prælium ſumma vtriuſque partis contentione commiſſum. Cùm tamen ex hoſtibus multi caderent, reliqui tanto metu perterriti ſunt, vt in vrbem trepidè fugerent, omnémque illius tuendæ curam deponerent. Itaque ea celeritate, qua per vnam portam ingreſsi fuerant, per aliam egrediuntur. Noſtri in illorum tergis hærentes, vno impetu in vrbem ingreſsi, eam coniectis ignibus inflammant. Sunt ædes è ligno maxima ex parte ædificatæ, & congeſtis palmarum folijs integuntur, ita, vt ſubito flammam corripiant. Dum ignis omnia populatur, incolæ Chriſtiani, qui antea hoſtium metu latitabant, accurrunt, & à noſtris petunt, vt incendium reſtinguant, ne ſacras ædes, in quibus illi religioni operam dabant, ſimul incenderent. Cùm id noſtri facere conarentur, non tanta potuit adhiberi diligentia, vt non, prius quam ignis opprimi & extingui poſſet, multæ etiam Chriſtianorum ædes eiſdem flammis abſumerentur. Domicilia Arabum atque Iudæorum, quæ nondum fuerant incenſa, ſpoliata repente ſunt. Naues & parones eodem incendio conflagrarunt. Tormenta tamen prius & arma, & munitiones, quæ noſtris vſui eſſe poterant, in nauibus impoſitæ. Hac re geſta, Suarius cum reliquis Ducibus Cochimũ rediјt. Sed quia iam ſæpe Cranganoris mẽtio facta eſt, operæ pretiũ erit, de illius ſitu & magnitudine, de gentiũ, quæ illã incolebãt, multitudine, de Chriſtianorũ, qui in ea habitabãt, moribus & inſtitutis pauca dicere. Diſtat Crãganor, vt ante diximus, Cochimo ad Septẽtriones, decẽ & ſex millibus paſſuũ. Fluminis, quod propter illã in mare influit, varijs flexibus alluitur. Erat vrbs ſanè magna, & à multis nationibus, propter admodũ celebre emporiũ, freqũẽtata.

Ciuitas Cranganoris

Ciuitas

Ciuitas erat libera, & magistratibus legitimis populi suffragio creatis regebatur. In patrocinio tamen Calecutiensis Regis latebat, & illius partes, vbi bellum aliquod motum erat, sine recusatione sequebatur. Ab illius tamen fide defecit, postquam illius res nostrorum armis afflictas esse cognouit. Habitant in ea præter indigenas aduenæ quamplurimi, qui ex Arabia, & ex alijs regionibus eò mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Indigenæ, qui simulacris dediti sunt, eisdem moribus, quibus reliqui Malabares, vtuntur. Christiani templa habent non satis eleganter ædificata. Sunt enim eorum opes valde tenues. Septimo quoque die, quem dominicum appellamus, in templum conueniunt, vt sacris intersint, & conciones audiant. Summus eorum antistes in montibus, qui ad Septentriones spectant, à mari disiunctissimis, quam illi regionem Chaldęam nominant, sedem habet. Is cum duodecim Cardinalibus, & duobus Patriarchis, & multis Pontificibus, qui in consilium similiter adhibentur, omnia, quæ ad religionem sanciendam pertinent, decernit. Huic omnes Christiani, qui in orientis Solis regionibus habitant, obtemperant. Sacerdotes in capite ita sunt attonsi, vt Crucis imaginem in vertice summo contineant. Vino ex passis vuis confecto in sacrificijs vtuntur. Omnibus sine discrimine, cùm ad Eucharistiam accedunt, non solùm CHRISTI corpus in panis specie, verùm & in Calicis consecrati potione porrigitur. Nemo tamen epulum illud diuinum sumit, ante quam flagitiorum confessione animorum sordes eluat. Pueri infantes nullo modo ante quadragesimum diem, nisi periculum aliquod impendere eorum vitę perspectum fuerit, sacris aquis expiantur. Cum aliquis periculoso morbo premitur, sacerdos illum inuisit: ægroti sacerdotis precatione animum alleuari confidunt. In ingressu templi, lustralibus aquis, perinde atque nos facimus, asperguntur. Eodem etiam ritu mortuos, & eadem religione sepeliunt. Deinde cognati & affines epulum dant, & octo dies in conuiuijs, mortuorum gratia instructis, accumbũt, & illorum memoriam celebrant, & pro eorum sempiterna salute Christum venerantur. Viduæ, quæ ante annum post virorum obitum nubunt, dotem amittunt. Sanctas literas Syrio sermone, quem Chaldæum nominant, scriptas, studiosissime colunt, earúmque interpretes in locis publicis omnes, qui conueniunt, ad earum intelligentiam diligenter erudiunt. Ieiunia temporibus, quæ Aduentum & Quadragesimam appellamus, diligenter obseruant. Sacra solennia, quibus vtimur, summa cum religione & celebritate procurant. Eandem anni computationem cum die intercalari, qui quarto quoque anno inseri solet, quam obseruamus, diligentissime retinent. Kalendis Iulij nõ Christiani tantùm, sed indigenæ à sacris Christianæ nationis abhorrẽtes, in Thomę honorẽ diẽ festũ agunt. Sunt apud illos & monachorũ sodalitia, & virginũ sacrarũ cœtus ædibus semotis inclusi. Ab omnibus illis pudicitia cũ summo probitatis, & abstinentię, & religionis studio cõseruatur. Sacerdotes vxores ducunt.

Prima

Prima tamen vxore mortua, eſt illis in poſterum nuptijs omnibus interdictũ. Aliorum matrimonium niſi aut viri aut vxoris morte dirimi nulla conditione licet. Hanc autem morum inſtitutionem à tempore Apoſtoli Thomæ, qui primus eas nationes ad CHRISTI noticiam inſtruxit, ad hæc noſtra tempora continuatam ſummo ſemper ſtudio, non ſolùm in Cranganoris regione, ſed in multis alijs, Chriſtiani, qui in India ſedes habent, ſumma ſemper religione & ſtudio tenuerunt. Corpus illius in vrbe, quam Malipur appellant, quæ ad regnum Narſinguæ pertinet, ſepultum eſt, multis miraculis celebratum. Tempore quo Martinus Alfonſus Souſa, vir fortiſsimus, pro Rege Ioanne tertio Indiam cum imperio obtinebat, fuerunt ad illum æneæ tabulæ delatæ, in quibus erant inciſæ literæ, quarum vſus obſoleuerat, ita, vt nemo eas legere poſſet. Fuit tandem ab illo Iudæus accerſitus multis linguis eruditus, & minime antiquitatis ignarus, qui eas tandem cum difficultate, propter ſcripturæ antiquitatem, & linguæ parum notæ rationem (erat enim ex multis conflata) perlegit. Literæ autem nihil aliud in ſumma continebant, quàm Regis, qui Thomæ temporibus illis terris imperabat, donationem Thomæ factam telluris certa dimenſione definitæ, in qua templum extrueret. Et quia huius diuini viri mentio facta eſt, non alienum arbitror, hoc in loco aliud teſtimonium antiquitatis afferre, quod Thomæ monimentum continet. Anno à CHRISTO nato. M. D. lxij. Pontifex Cochimenſis miſit ad Henricum Cardinalem teſtimonium publicis literis conſignatum, quod hiſtoriam commemoratione dignã continebat. In ea ciuitate, quam diximus appellari Malipurem, & nunc, poſtquam à Luſitanis frequentari cœpit, Sancti Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle ſacellum ædificatum, eò quòd affirmarent incolæ, in eo loco Thomam fuiſſe à religionis hoſtibus interfectum. Erat autem hoc ſolenniter inſtitutum, vt in eo ſacello octo diebus ante diem natalem CHRISTI res diuina fieret, & omnes Chriſtiani eò conuenirent. Fuerat quoq; ante quatuordecim annos in illo colle inuenta Crux in lapide inciſa, in cuius faſtigio columbę imago inſidebat: baſis verò erat in ſpecie quadam herbarum, quæ diffundi latiſsime videbantur, collocata, & tam faſtigiũ, quàm baſis, & brachia in liliorũ formam deſinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndique muniebat. In arcu erant inciſæ literæ, quas nemo legere poterat. Totum hoc opus integrum, quod erat ſatis magnum, fuit ſuper altare eiuſdem ſacelli multorum operis ſtatutum. In Cruce eminebant notæ ſanguinis inſignes. Accidit autem die, quo Chriſtiani conueniebant, vt in eo fano ſalutationem ab Angelo factam ſanctiſsimæ VIRGINI, octo dies ante quam dies CHRISTI natalis adueniret, celebrarent, cùm ſacerdos, qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt Crux in nigrum colorem verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret: deinde color cœruleus pro nigro ſubiret. In locis autem vbi notæ ſanguinis extabant, roſei coloris ſplendor eluxit. Sequentibus deinde annis eodem die

idem

idem ſemper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commouebat) id in illa cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermiſsio. Anno autem. M.D.lxj.cum Chriſtiani in eundem locum cum eadem pompa & celebritate conuenirent, eo die quo Crux, dum ſacrificium fieret, ſtillare ſolebat, & ſacerdos Euangelium inchoaret (id enim etiam admirandum videbatur, quod nunquam prius quam Euangelium legi cœpiſſet, ea Crucis mutatio fieret) Crux repente nigris maculis, ſplendidis tamen, inficeretur, donec tandem, alijs atque alijs ſubeuntibus, tota nigreſceret. Ita verò ſplendebat, atque ſi fuiſſet oleo delibuta. Tũ inſtar roris guttæ defluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ, totam Crucem humore largiſsimo compleuerunt. Peregit ſacerdos cum multis lacrymis, & crebro ſingultu ſacrificium. Deinde aſcendit in altare, & linteis, quibus in rebus ſacris de more procurandis vti ſolebat, Crucem exterſit. Lintea maculis ſanguineis tincta repente ſunt. Ciuitatis præfectus, & reliqua multitudo, quæ conuenerat, manus in cœlum tendere, CHRISTI numen implorare, flagitiorum veniam poſtulare, & ad ſtudium ardentius religionis excitari. Crux autem poſtquam multo liquore fluxit, clarius ſplendere cœpit, & color ſanguineus euidentius eluxit. Hoc ſignum commouit & Præfectum vrbis, & primarium ſacerdotem, vt diligenter inquirerent, ecquis eſſet, qui literas illas interpretari poſſet. Aiunt incolæ, in Narſingæ regno eſſe Brachmanam, inter omnes Brachmanas literis & eruditione præſtantem, qui varias linguas tenebat. Hominem continuo acceſſunt, & interrogant, an illas literas noſſet. Reſpondet, literas eſſe priſcas, quibus antiqui ſapientes vtebantur: negligentia verò hominum factum eſſe, vt earum cognitio interiret. Quin etiam linguam, qua erant deſcriptæ, à paucis admodum teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare aſcendat. Reſtitit ille, & nefarium facinus eſſe dixit, altare, in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamen ſubijt, & literas perlegit, quarum vim eam eſſe dixit, vt vna nota decem, & quindecim, & viginti literarum officio fungeretur. Sententia verò literarũ hæc erat in ſumma. Thomam diuinum virum fuiſſe à Dei filio, cuius erat diſcipulus, in eas oras Sagami Regis tempore miſſum, vt DEI ſummi notitia gentes illas erudiret. Ibiq; templum extruxiſſe, & res admirabiles effeciſſe: atq; tandem cùm genibus flexis ad Crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, à quodam Brachmana fuiſſe haſta transfixum. Crucem verò eiuſdem viri ſanctiſsimi cruore tinctã ad memoriam virtutis illius ſempiternam relictam fuiſſe. Hæc erat ſententia, quæ literis continebatur. Fecit autem maiorem fidem alius eiuſdem ſectæ vir aliunde acceſſitus, grandis admodum natu, & ſapientiæ opine præſtans, qui literas in eandem ſententiam interpretatus eſt. Huius autem Crucis exemplũ, in eodem ligno, ex quo templum ædificatum perhibent, inſculptum, cum literis publicis multorum virorum teſtimonio conſignatis, retineo: cuius fides

cantis tunc argumentis explorata fuit, vt nemo poſsit de tam claris atq; teſtatis viri diuini monimentis ambigere. Hæc quidem inſerenda putaui, vt rectius percipi poſsit, quàm clara ſint apud Indos Chriſtianos Thomæ viri diuini monimenta.

LIBER QVARTVS.

DVM HAEC AVTEM, quæ ſunt paulo ante ſcripta, gerebantur, Emmanuel magnam claſſem in Indiam comparabat. In ea verò claſſe miſit Franciſcum Almeidam, virum inſigni virtute præditum, cum ſummo imperio, qui in Orientis regionibus Regis vice & officio fungeretur. Partim enim quòd vellet in India aliquod imperij fundamentum iaci, partim ne Luſitani, qui negotij gerendi cauſa relinquebãtur, vitæ periculũ adirent, & fœderati etiã Reges incõmodum aliquod propter ſtudiũ Luſitani nominis ſubirent, viſum eſt illi, vt vnus Dux in India cũ imperio verſaretur, qui id poſſet induſtria, fide, & vigilantia perficere. Hoc eodẽ anno, qui fuit M.D.v. miſit Romam Iacobum Souſam Portugalenſem Pontificẽ, & Iacobũ Paciecum, virũ iuris ciuilis ſcientia & dicendi etiam facultate nõ vulgari prędi-tũ, qui nomine illius fidẽ Iulio.II. Pontifici maximo, qui tunc ad eam ſummæ dignitatis amplitudinem ſummo patrum conſenſu peruenerat, obligarent, & ab illo peterent, vt quoniam bellum Africanum non abſq; magnis ſumptibus adminiſtrari poterat, eos, qui in id aliquid opis ſponte ſua conferrent, muneribus ex diuino Eccleſiæ theſauro depromptis afficeret. Eodem ferme tempore venit ad Emmanuelẽ vir religionis opinione præſtans, ex Franciſci diuini hominis inſtitutione & diſciplina, qui Ieroſolymis præfectus erat monachorum, qui Sionem montem incolunt. Huic nomen erat Maurus. Cauſa autem aduentus illius hic fuit. Sultanus, qui tunc Ægyptum & Syriam imperio continebat, grauiter offenſus detrimentis, quæ Luſitani rebus ſuis intulerant, literas ad Iulium Pontificem Maximum dedit, quas per hunc Maurum mittendas eſſe ſtatuit, vt illius religione & authoritate facilius Pontificem in eam mentem, quam cupiebat, impelleret. Literarum ſententia hæc erat. Se à Regibus Hiſpaniæ admodum graues iniurias accepiſſe. Fernandum námq; Aragoniæ Regem Hiſpaniam Bęticam armis inuaſiſſe, & Saracenos, qui eam poſſidebant, partim crudeliter occidiſſe, partim omnibus bonis euerſos, in exilium compuliſſe, & eos, qui domi remanſerant, duriſsimo dominatu violenter

oppreſsiſſe

oppreſsiſſe: &, quod multo grauius erat, eos per vim, vt Chriſti religionem ſuſciperent, coegiſſe. Non licere autem nec apud Chriſtianos, nec apud Mahumetanos, malo cogere quenquam, vt eam religionem deteſtetur, in qua fuerat ab incunabulis enutritus. Hoc autem quod ad commune gentis incommodũ & vaſtitatem, & religionis iniuriam pertinebat, ſe diſsimulare non poſſe. Præterea Emmanuelem Portugaliæ Regem claſsibus ſuis Indiam infeſtam reddere, grauiſsimasq; iniurias hominibus, qui ex Ægypto & Arabia in Indiam nauigabant, intuliſſe, ipſiusque Sultani naues cepiſſe, & direptas incendiſſe. Id autem nullo iure fieri. Nec enim vnquam ab illo Luſitanos fuiſſe vlla iniuria laceſsitos. Opera tamen eorum atque immanitate magnam vectigalium, quæ poſsidebat, inclinationem fieri. Se verò vſque ad illum diem Chriſtianos, qui vel in Ægypto & Syria domicilium habebant, vel negotia gerebant, vel Chriſti ſepulchrum inuiſebant, ne vlla iniuria afficerentur, ſedulo curauiſſe. Si verò Reges Hiſpaniæ pergerent eiuſmodi maleficijs Mahumetanam gentem diuexare, ſibi tunc neceſſe futurum, vt peſtem etiã in nomen Chriſtianum machinaretur, & iniuriam ſibi illatam acerrime vindicaret. Se igitur necem Chriſtianis omnibus, qui in regno illius inuenti eſſent, illaturum, illorumq; templa, & CHRISTI etiam ſepulchrum demoliturum, operámq; daturum, vt nomen Chriſtianum in illius imperio deleretur. Prеterea eſſe ſibi in animo, ín huius tanti facinoris vltionem, ingentem claſſem inſtruere, qua multas Europæ regiones maximis detrimentis afficeret. Poſtremò ipſum Iulium admonebat, ſi vellet ingentem Chriſtianorũ multitudinem à nece & ſupplicijs eripere, & templa, quæ in Aſia & in Ægypto inuiolata permanſerant, tueri, & Chriſti ſepulchrũ defendere, & à multis oris Chriſtianæ reip. incendium & vaſtitatẽ propulſare, ageret cum Emmanuele Rege, ne vellet amplius claſſes in Indiã mittere. Aliter enim maximam Europæ cladem vitari nõ poſſe. Has literas cũ ab ipſo Mauro Iulius accepiſſet, earum exemplũ ad vtrumq; Hiſpaniæ Regẽ per eundem Maurum miſit, & per literas ab eis quæſiuit, quodnam reſponſum vellent, vt ipſi Sultano daret. Quid Fernandus Iulio reſponderit, à nobis explorari non potuit. Emmanuel verò in hanc ſententiã reſcripſit. Vidi Pater ſanctiſsime literas tuas, quas mihi Maurus attulit, & ſimul exemplũ literarũ, quas tibi Sultanus miſit, accepi, in quibus de iniurijs, quas Mauris Granatæ regnum incolentibus intulit Fernandus Rex, quem in loco patris amantiſsimi colo & obſeruo, cõqueritur: & ſimul de damnis, quæ Saraceni à Luſitanis in India accepere, grauiſsimis verbis expoſtulat. In quo quidem inuitus nomẽ noſtrum illuſtrat, dum oſtendit, quam ſit vterq; noſtrum Saracenis infeſtus. Quid enim fieri poteſt à Chriſtianis principibus ad gloriam ſempiternam aptius & elegantius, quàm omnes ſuos conatus ad Mahumetis diram & nefariam ſuperſtitionem tollendam, & nomen perditiſsimi latronis extinguendum comparare? Minas deinde iactat, & terrores barbara quadam ſuperbia & immanitate proponit,

ponit, existimans fieri posse, vt qui pro CHRISTI religione pugnant, aliqua verborum atrocitate perterriti, ab instituto facinore, & à suscepta religionis sanctissimæ causa continuo desistant. Socer meus Fernandus, Rex inuictissimus, dignum rebus à se clarissime gestis, dignúmque virtute & sapientia sua responsum dabit. Hoc tamen scio, nunquam fore, vt ille sic hostis barbari minas extimescat, vt gloriæ sempiternæ, quam ex Hispania Arabum tyrannide liberata adeptus est, eum aliquando pœniteat. De me verò hoc tibi Pater sanctissime affirmare possum, mihi maximè molestum esse, non multo grauiorem querimoniæ causam tyranno isti subesse, qua stimulatus, multo ferocius verbis accepta detrimenta vindicaret, & quos virtute frangere non posset, oratione minaciter exterrere frustra conaretur. Nobis enim, cùm iter in Indiam classibus nostris aperire, & regiones Maioribus nostris incognitas explorare decreuimus, hoc propositum fuit, vt ipsum Mahumetanæ sectæ caput, vnde tam multa mala in orbem terrarum opera dæmonis infestissimi redundarunt, extingueremus, & Mecha Arabiæ ciuitas, in qua Mahumetis sepulchrum est, Lusitanorum armis excisa, funditus interiret. Quod autem hoc non fit, vt cupiebamus, effectum, indignissime patimur. Spem tamen habemus, fore, vt CHRISTI præsidio id opus aliquando perficiatur, cuius iam nunc fundamenta Lusitanorum virtute & industria iaciuntur. Tunc igitur cùm Mahumetis monimenta euersa atque disiecta fuerint, cùm tellurem, quæ tantum monstrum aluit, & quæ reliquias illius gremio suo complectitur, excindi & vastari perspexerit, fremat immanis & importunus hostis, & istas minas inanes proponat: & non modò, cùm est tam leuibus damnis affectus. In quo verò nomini Christiano cædem, CHRISTI sepulchro euersionem, Europæ ferro atq; flamma minitatur, non est, cur quisquam merito possit inania verborum portenta metuere. Nec enim hostis auarus vectigalia sua, quæ Christianorum religione amplificari cernit, excisione sanctissimi sepulchri, & aliorum locorum, quæ frequentari à Christianis cum magno illius cõmodo videt, imminui patietur: nec adeò mentis expers est, vt velit ea iniuria vniuersæ reip. Christianæ facta, omnium animos irritare, & à mutuis dissensionibus ad illius pestem atque perniciem traducere. „ Communis enim offensio & contu„ melia solet animos dissidentes cõiungere, & stimulis incitare ad pœnas de ho„ ste superbissimò repetendas. Non est autem gens Christiana vsque eo vel sanctissimæ religionis, vel antiqui decoris oblita, vt tantum hostis facinus inultum & impunitum relinqnat. Non dubito igitur, quin si hanc stragem Sultanus ediderit, omnes Christiani tam iuuenes, quàm senes, vndique certatim confluant, vt tantum scelus animis coniunctissimis vlciscantur. Quod cum ille planè percipiat, non erit adeò amens, vt tantum sibi atq; suis opibus periculum struere velit. Valde tamen doleo, tantos ex Christianorum Principum discordijs animos tyrannum istum assumpsisse, vt atrociter etiam illis minari

audeat,

audeat, per quos potuisset facillime imperium illius atque nomen extingui. Quare Pater sanctissime te non modo hortor & moneo, verùm etiam suppliciter oro, vt actionem istam dignam virtute tua, dignam religione & sapientia, dignam istius loci, in quo CHRISTI vicem geris, amplitudine & sanctitate suscipias, vt Christianos Principes inter se nefarie dissidentes, in concordiam authoritate tua sacrosancta reducas, vt summa animorum conspiratione, signa in Africam & Asiam inferant, quibus hostem non virtute sua, sed Christianorum negligentia ferocem de statu deijciant, Mahumetisq; nomen ex hominum memoria penitus euellendum curent. Quod si feceris, præclare viam in cœlum munies, nomenque tuum memoriæ sempiternæ consecrabis. Hoc quidem iam ab Alexandro Pontifice, in cuius locum successisti, aliquot Principes Christiani mecum simul magna contentione postularunt. Sed idcirco fortasse tunc id effectũ minime fuit, quod DEVS hanc vni tibi immortalis laudis & gloriæ materiam reseruabat. In quo verò nos admones, vt quod responsum te Sultano dare velimus, tibi per literas significemus, animũ istum in nos humanitatis & clementiæ plenissimum libenter agnoscimus, quẽ perpetuo vitæ studio, & debita pietate & veneratione prosequemur. Nostrum tamen non est, vel sapientiæ tuæ, vel grauissimo Cardinalium senatui præscribere, quid hosti respondendum sit: sed tantùm, quæ nostra mens sit, & quid animis agitemus aperire. Vt igitur quid habeam in animo tibi demonstrem, is planè sum, quem nullæ minæ, nulli terrores, nullæ difficultates impediant, quo minus exequar id, quod semel institui, & eò omnes animi neruos intendam, vt pro mea parte quanta maxima belli contentione possim, contundã & frangã hostis feri & immanis audaciã. CHRISTVM Optimum Maximũ precor, vt spiritus sui numine mentẽ tuam cõfirmet, vt perpetuò possis, quẽadmodum facis, illius Ecclesiam cum magna sanctitatis tuæ gloria gubernare. Cum his literis Emmanuel Maurum donis & muneribus affectum dimisit: qui alijs à Fernando Rege literis similiter acceptis, Romam rediit, atq; inde cum Pontificis Maximi literis ad Sultanum reuersus est. E quibus Sultanus intellexit, non minis, sed viribus esse cum Lusitano confligendum. Classem igitur magnam instruendam suscepit, qua in India Lusitanos opprimeret: de qua suo loco dicemus. Hoc anno Lupus Suarius Olyssiponem peruenit. Et quanquam is fuisset tam à Rege, quàm ab omni nobilitate cum maxima gratulatione acceptus, omnium tamen oculi in Paciecum, qui cum illo veniebat, cum incredibili admiratione conijciebantur. Illius enim in gerendo bello celeritatem, in periculis animi magnitudinem, in laboribus perferendis constantiam, in exitu præliorum felicitatem multis in cœlum laudibus efferebant. Rex supplicationem illius nomine decreuit, & à maximo Vrbis tẽplo in aliud templum sanctum & religiosum, diui Dominici nomine consecratum, cum solenni pompa cum suis incessit. Illius autem latus Paciecus tegebat, vt omnes

perſpicerent, quanto honore Rex virtutem honeſtaret. Vbi ad templum ventum eſt, Iacobus Ortiſius Viſenſis Epiſcopus, vir ſanctis literis non mediocriter eruditus, atque diſertus, orationem luculentam habuit, qua hominis egregia & admiranda facinora verbis ampliſsimis ornauit, ita tamen, vt omnia ad DEI gloriam, vt par erat, & pie & ſancte reuocaret. Nec hoc tanto honore contentus Emmanuel, literas ad omnes ferme Chriſtianos Principes dedit, quibus res à Pacieco geſtas debitis laudibus illuſtrabat: vt nomen illius per omnem Chriſtianam remp. cum maxima nominis gloria vagaretur. Sed vt intelligi poſsit, quam fallaces ſint ſpes humanæ, non erit abs re cognoſcere, quod tandem fuerit præmium meritis hominis fortiſsimi perſolutum. Cum Rex intelligeret, Paciecum eſſe nimis tenuem (quidquid enim habuerat, erat in armis abſumptum) neque quidquam ex India præter egregiam laudem ex bello tam periculoſo fortiter & feliciter adminiſtrato reportaret, illum præfecit vrbi Æthiopiæ, quam Sancti Georgij nomine nuncupari diximus, vnde aurum in Luſitaniam importari ſolet, vt in ea præfectura commode poſſet rei familiari proſpicere. Sed cum is inuidia maxima flagraret, fuit ab inimicis & inuidis inſimulatus, quod Regem maximo auri pondere fraudaſſet, multáq; ſcelera & flagitia ſuſcepiſſet. Rex igitur illum vinctum catenis in Luſitaniam perduci iuſsit, vbi longo tempore carcere incluſus miſerrime vixit, vſque eo, dum re diligentius excuſſa compertum fuit, crimina illi ab inimicis illata, partim falſa, partim leuia fuiſſe. Tunc igitur vinculis expeditus, & in dignitatem reſtitutus fuit, ſed non illo præmio affectus, quod tam eximiæ virtuti debebatur, adeò, vt vitam in egeſtate traduceret. Tantum valet ſæpenumero quod eſt opera maleuolorũ hominum, optimorum Regum auribus inculcatum, vt eos á virtute debitis muneribus afficienda, in quo maximè laudis regiæ magnitudo conſiſtit, abducat. Eodem anno Rex leges multas vetuſtis legibus addidit, & antiqua inſtituta correxit, multáq; ſanxit amplificandis vectigalibus accommodata, ſummámq; diligentiam adhibuit in regendis finibus prædiorum, quæ erant locis religioſis, & peregrinorum, & pauperum ægrotantiũ vſibus deſtinata. Per idem fere tempus Ioannes Siqueira, Regis permiſſu, in Æthiopiæ regione, quam Gadanabarum appellant, in promontorio nomine Guer arcem extruxit: quam poſtea, cùm eam tueri minime poſſet, Regi tradidit, qui laborem & ſumptus illius Regia magnificentia compenſauit. At Octobri menſe peſtifera lues Olyſipponem inuaſit, multóſq; mortales abſumpſit. qua peſtilentia coactus Emmanuel, ſe Almeirinum contulit. Erat eo tempore Arzilæ Franciſcus Pereira Peſtana, vir nobilis & acer, qui iam multa in re militari facinora egregiæ virtutis ediderat. Is à Ioanne Meneſio, qui, vt dictum eſt, Arzile præerat, equites ſeptuaginta obtinuit, quibus ſtipatus, pagum in monte præcelſo & edito ſitum ſpoliaret. Nocte igitur egreſſus, inſidias non longe à pago poſuit. Vbi diluxit, montani, qui pagum incolebant, greges

pecudum

gregespecudum & armenta pastum egere. Pestana illos inopinantes aggressus, in fugam compulit, omnésq; greges abegit, & cum ea præda domum redire instituit. At Mauri de gentis more sublatis clamoribus, & signo dato, vicinitatem excitarunt. Multi igitur equites conuenere, Pestanámq; celeriter insequuti sunt. Pestana eorum impetum, vt poterat, sustinebat, & sensim se Arzilam recipiebat: & interdum in hostes incitatis equis impetum dabat, vt eorum ferociam frangeret. Cùm verò iam octo millia passuum progressus fuisset, & Arzila quatuor ad huc millibus abesset, & valde hostium incursu premeretur, suos in collem editum subduxit. Hostes cum suspicarentur insidias post collem latere, substiterunt. Reliquum igitur iter expeditum nostris esse videbatur, vt tuto se reciperent. Erat in eo comitatu eques quidam valde strenuus, nomine Iacobus Viegas, qui magnis vocibus omnes, vt in Mauros incurrerent, incitare cœpit. Agite, inquit, in hostes inuehamur. Impetum, mihi credite, nostrũ minime sustinebunt. Pestana cum esset natura ferox, iracundia flagrauit, hominémq; asperis verbis accepit. Et inter alia probra, illi cannabeam vestem, qua tunc erat indutus, obiecit: & tamen tam demens eris, inquit, vt tale consilium homini bellandi perito dare audeas? Hîc Viegas ridens, inquit: hæc cannabea vestis, o Pestana, chalybea tibi confestim apparebit. Hac oratione Pestana incensus ait. Si adeò fortis es, id videre statim cupio. Agite igitur commilitones, in hostes feramur. Itaq; omnes in hostes impetum ferunt, eósque re inopinata perculsos exterrent, atque tandem fundunt fugántq;: octoginta interficiunt, triginta viuos capiunt. Interim verò dum prælium cõmittitur, Pestana in Viegam oculos conijcit. Ille autem tanta virtute dimicabat, vt ipsi Pestanæ ingentem admirationem cõmoueret. Itaq; prælio confecto, Pestana ad illũ supplex adijt, dixitq;. Vir fortissime, da veniam temeritati, aut, si lubet, me fuste contunde. Merito enim hominem tuæ virtutis ignarum plagis afficies. Hac profecto mente sum, vt si tales sex equites sub signis haberem, minime dubitarem Constantinopolim ingredi, vt Turcarũ imperatori catenas injicerem. Sic demum læti & bene conuenientes Arzilam cum omni præda, quæ fuit satis magna, reuersi sunt. Interim verò in Lusitania pestis in dies ingrauescebat, quæ cũ Scallabim contagione peruasisset, &, ne inde propter loci propinquitatem in Regiam penetraret, multi metuerent, fuit coactus Rex inde celeriter emigrare. In oppidum autem se contulit cis Tagum in edito colle situm, quod Abrantes appellant. Ibi verò cùm Regina grauida esset, atq; ad pariendũ vicina. iij. die mensis Martij anno. M.D.vj. filium peperit, quẽ pater Lodouicum appellauit. In quo quidem Principe fuit summum virtutis, ingenij, & humanitatis, & religionis specimen, tantisq; laudibus excelluit, vt à multis orbis terrarum imperio dignissimus haberetur. Qui tamen quanuis virtutis militaris & imperatoriæ disciplinis egregie instructus fuisset, & pacis etiam artibus cũ magna omniũ admiratione floruisset, nulla tamen clarior laus apud illum viguit ardentissi-

mo pietatis studio. Quo quidem adeò flagrabat, vt quanuis in corpore maneret, animo tamen in cœlo sæpenumero versaretur. Eodem anno fuit classis imperio Regis instructa, qua Tristanus Cugna in Indiam nauigaret. Per idē ferme tempus Olysippone tumultus multitudinis furore & amentia concitatus fuit, quo parum abfuit, quin omnes Hebræi, qui, vt dictū est, ad CHRISTI fidem conuersi fuerant, fœdè perirent. Res autem ad hunc modum gesta fuit. Maxima pars ciuium propter pestilentiā aberat. Illis forte diebus multi è Gallia Belgica & Germania Olysipponē naues cum mercibus appulerāt. Xix. verò die Aprilis nō pauci ex ijs, qui in vrbe manserāt, in Ædem nomine diui Dominici consecratam, cuius superius mentio facta est, vt rebus diuinis operā darent, conuenere. Ad sinistrū latus templi est sacellum sanctū, & mira omniū religione celebratū, quod IESV Sacellū appellāt. In eo supra aram est imago CHRISTI Crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud assimulatū operculum vitreum contegebat. Cum multi in vulnere illo oculos & mentē defigerent, ex eo splendor emicuit. Conclamant igitur omnes, ingens esse miraculū, cœlesteq; numē præsentiam suā signis admirandis ostendere. Quidam ex Hebræis illis, qui nō ita pridem Christo nomē dederant, maxima voce miraculū esse negauit. nec enim esse verisimile, vt aridū lignum miraculum ederet. Quanuis autē multi de miraculi veritate dubitarent, nō tamen tempus, neq; persona, neque concio erat satis apta, vt quisquam ex illo genere deberet tūc in errore illo, intimis hominum sensibus penitus insito, depellendo operā frustra consumere. Multitudo igitur natura præceps, & inconsiderata, & specie quadā religionis attonita, cùm audirēt hominē Hebræum miraculo fidē derogare, fremere cœpit. Iudæū perfidum, & sceleratū, religionis proditorē, & CHRISTI hostem immanem & importunū appellat, extremóq; supplicio & cruciatu dignissimū. Cùm ad hunc modum probra vndiq; multi congererent, exarsit iracundia concio, & impetū in hominē facit, & in capillum inuolat, & raptat, & vexat, & in forū, quod ante templum illud est, pertrahit, & crudelissime necatum dilacerat, ignémq; repente facit, in quem cadauer illud conijciat. Ad hunc tumultū plebs vniuersa confluxit. Ibi monachus quidam orationē satis popularem habuit, qua multitudinem ad CHRISTI vindictā nimis acriter incitauit. Multitudo satis sponte sua furens, ea oratione vehementius efferata est. Duo verò monachi Crucem sustulerunt, maximisq; vocibus populū ad cædem concitarūt. Et altero quoq; verbo, hæresim hęresim, dicebāt, nefandā vindicate, gentémq; sceleratā extinguite. Galli & Germani qui in nauibus erant, in terrā desiliunt, & se ad Lusitanos, qui iam cædem immanē faciebant, adglomerant. Quingentos homines fuisse constat illos, à quibus fuit hoc immanissimum facinus institutū. Ruunt igitur amentia & scelere flagrantes, & in gentem miseram nimis ferociter inuadunt, multósq; trucidant, & in ignē semiuiuos abijciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ satis frequentes extructæ eo in loco, vbi primus ille, qui multitudinem

dinem offenderat, crematus extiterat. Serui & homines etiam vilißimi summo studio & alacritate materiam vndiq; conuehebant, ne ignis posset tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes, & virorum implorationes acerbißimæ, omniúmq; miserabiles eiulatus eiusmodi erant, vt hostes immanes misericordia frangere possent. Illi tamen, qui cædem faciebãt, ita humanitatem exuerant, vt nulli neq; sexui neque ætati parcerent, sed in omnes absq; vllo discrimine crudelitatem suã exercerent. Et eo quidẽ die supra quingentos homines ex Hebræo genere fuerũt necati, atq; combusti. Sequenti die cùm immanitatis illius rumor late dißipatus fuisset, homines ex pagis scelere & audacia furentes, supra mille in vrbem conuenere, & se ad reliquos sicarios aggregarunt. Itaque cædem instaurant. Et quia omnes Hebræi generis formidine perterriti in domibus suis latitabant, fores perfringebant, & in domos irruebant: viros, & mulieres, & virgines immanißime iugulabant: pueros autem infantes ad parietes allidebant: omnes partim enectos, partim spirantes pedibus trahebant, vt in ignem conijcerent. Multi simul concisi quidem vulneribus, viui tamen adhuc eodem igni consumebantur. Ingens eo iam die stupor adeò miserrimæ gentis sensus oppresserat, vt ne lamentari quidem cladem illam, & deplorare miseriam suam possent. Qui se occultabant, quanuis filios, aut parentes suos ad supplicium abripi viderent, ne lugubri gemitu proderentur, vocem emittere non audebant. Sic autem eos metus exanimauerat, vt viui nõ multũ à mortuorum similitudine distarent. Domus interim diripiebantur. Sicarij aurum, argentum, & preciosam supellectilem coaceruabant: Galli prædam in nauibus imponebant, eóq; prædandi studio factum est, ne multo plures eo die occiderẽtur. Eò autem progressus est hominum perditorũ furor, vt in ædes sacras absq; vllo numinis metu inuaderent, & inde pueros, & senes, & virgines, quæ ad aras confugerant, Crucibus, & hominũ sanctorũ imaginibus affixas, & Christi fidem miserabiliter implorãtes euellerent: quos repente crudelißime necabant, aut viuos in ignem proijciebãt. Multi specie quadam & similitudine cùm Hebræi existimarentur, summũ vitæ periculum adierunt, & aliqui etiam ob eam causam interfecti sunt: & quidã antequam explorari posset, sibi cum Hebræis nullam esse neceßitudinem, plagis atq; vulneribus deformati fuere. Multi cùm in inimicos suos inciderent, eos Iudęos esse dicebant: qui antequam falsum testimonium refutare possent, sanguine suo inimicorũ crudelitatem satiabant. Magistratus non tantum animi habebant, vt multitudinis furori se opponere auderent. Multi tamen honesti viri, ad quos Hebræi cõfugerant, eos summa fide tuebantur, & clanculum è periculo crudelißimæ necis educebant, & in tuto collocabant. Eo tamen die supra mille ad hunc modũ interierunt. Tertia rursus die ad eandem cædem sicarij mente prorsus alienata redierunt: sed neq; quẽ occiderẽt reperiebant. Omnes enim ferme, qui ad Hebræum genus pertinebant, aut fuga sibi salutem pepererant, aut in domibus

proborum hominum latitabant. Aliqua tamē cædes facta fuit. Illis tribus diebus circiter duo hominum millia ex Hebræa gente ad eum modū occisa sunt. Cùm tamen aduesperasceret, Arius Syluius, & Aluarus Castrensis, viri adprime nobiles, qui tunc Regijs iudicum decurijs præerant, cum præsidijs in vrbē se contulerunt. Eorum aduentu furor repressus est. Galli & Germani se confestim in naues cum præda magna recipiunt, datisq; velis in patriam ea qua potuerunt celeritate confugiūt. Emmanuel vbi nuncium de tam insigni facinore percepit, ira nimis acriter exarsit, & continuo Iacobum Almeidam, & Iacobum Lupium, viros primarios, cum summa authoritate Olysipponem misit, qui tantum scelus debito supplicio vindicarent. Magnus hominū numerus extremo supplicio pœnas immanitatis & amentię dedit. Monachi verò, qui sublata Cruce hortatores cædis extiterant, sacerdotij primùm dignitate solenni ritu priuati sunt, deinde strangulati, atq; combusti. Qui verò segnes se præbuerūt in furore populari comprimendo, partim honoribus priuati, partim pecunia multati sunt: & ciuitas ipsa multis ornamentis spoliata fuit. Dum hæc in Lusitania gerebantur, Franciscus Almeida cursum in Indiam tenebat. Verùm cum partim aduersa tempestate, partim diuturna malacia impediretur, & tarde admodum nauigaret, Bonæ spei promontorium commode flectere nequiuit. Erat enim tunc in illis regionibus ad Austrum pertinentibus hyems, & nostri tempestatibus sæuissimis iactabantur. Nautæ præterea cursus errore decepti, ad Austrum longius quàm oportebat delati sunt, vbi dies, propterea quod sol tunc Septentionalem plagam peragrabat, erant propter illius abscessum breuissimi. Vt autem breuiores multo viderentur, faciebat densa caligo, & imbres immodici, & niues immensę, quæ nostris intolerandis frigoribus grauissimam molestiam exhibebant. Vigesimo tādem die Iunij promontorium superarunt. Quo facto Almeida classem propius terram dirigere præcepit. Secunda verò die Iulij tempestas atque procella repente coorta classem maximis fluctibus agitauit. Ea sedata, nostri Australes Æthiopiæ oras prætervecti, in Quiloæ portu classem constituunt. Almeida misit confestim, qui Regem illius nomine salutarent. At ille sceleris conscientia perturbatus, noctis silentio vrbem deseruit. Mahumetes verò Anconius, cuius antea mentio facta est, in vrbe mā-sit. Milites, qui relicti fuerant, ad Mahumetem confugiunt, vt sub illius ductu nostrorum impetum à mœnibus & vrbe reprimerent. Almeida cùm videret neque Regem ad illum venire, nec ei de ea negligentia satisfacere, suspicatus est, hominem scelestum & impurum hostilia machinari. Itaq; vrbem oppugnare constituit. Cùm autem æstu influente mare iam ædes vrbis attingeręt, Almeida quingentos viros acres eduxit. Primam aciem, in qua erant ducenti viri, Laurentio filio satis impigro iuueni attribuit. Alteram aciem, in qua erant trecenti viri, sibi reseruauit. At eo tempore iam Mahumetes etiam metu perterritus ex vrbe diffugerat. ingrediuntur nostri. Cùm verò nemo

esset, qui illos aditu prohiberet, Almeida suspicatus est, esse dispositas insidias, vt nostros securitate nimia dispersos, & in spolijs diripiendis occupatos de improuiso adorirentur. Itaque substitit, filióq; præcepit, vt non nisi sensim & explorato incederet, nec ordinem turbari pateretur. Erat in vrbe mira solitudo. Pauci tamen superant, ijq; tanto animi motu perturbati, vt neque quomodo fugerent, neq; quemadmodum domi consisterent, rationẽ inire possent. Præda ipsius Almeidæ iussu fuit in vnam domum satis amplam congesta, & summa æquitate inter milites distributa: è qua tamen Almeida vnam sibi sagittam reseruauit. Deinde arcem ædificare constituit prope litus, in loco ad impetum hostium propulsandũ satis opportuno. Interim verò dum arx struitur, ad Mahumetem Anconium, & ad reliquos ciues nuncij misit, qui diceret, esse quod DEO gratias agerent, quòd fuissent optimi atque potentissimi Regis Emmanuelis auspicijs, & singulari benignitate, ex immanis & perfidi tyranni dominatu in libertatem vindicati. Admonebat deinde, vt secum animo reputarent hominis malefici & iniusti fraudes, insidias, & flagitia, iniuriásq; grauissimas, quas sub illo pertulerant. Tunc autem vice versa fore, vt æquitate singulari gubernarentur, & eorum quilibet ius suum contra perfidi hominis impotentiam & scelus retineret. Se præterea operam daturum, vt Lusitanorum armis muniti, omnium hostium iniurias facillime propulsarent. Et vt magis id futurum confiderent, se velle Mahumetem, hominem, cuius fidem & probitatem cum regia prudentia coniunctam multis in locis experti fuerant, illis Regem præficere. Venirent igitur, & fœdus cum hominibus amicissimis ferirent, & bonis suis impune fruerentur. Læti nuncium accipiunt, Mahumetémq; equo pulcherrime instrato insidentem faustis acclamationibus insequuntur. Almeida nomine Regis Emmanuelis illum Regem appellauit, & corona aurea donauit, tributúmque illi tolerabile, quod impenderet singulis annis, imposuit. Mahumetes verò fidem suam iureiurando astrinxit, fore se semper imperio Regis Emmanuelis obsequentem, neque vnquam officio stipendiarij fidelissimi defuturum. Interim dum hæc fiunt, veniunt ad Almeidam nauarchi duo, vnus nomine Gonzalus Paiua, alter Fernandus Bermudius, è Mozambique; quos ille eo miserat, vt explorarét, quo animo insulæ præfectus erga Lusitanũ nomen esset: & num literis à nostris in eo cursu in insula relictis sciri posset, quo in statu Indicæ res forent. Nunciant illi, omnia esse apud insulanos pacata, & literas afferunt à Francisco Albuquercio, & Lupo Suario scriptas, quas apud insulæ præfectum reliquerant, dum in Lusitaniam nauigarent, quibus omnia læta nunciabant. Accidit deinde vt nouus ille Rex Mahumetes Almeidam de more salutaret, & illum suppliciter oraret, vt omnes Arabes qui captiui detinebantur, liberos esse vellet. Id Almeida libentissime concessit. Deinde Mahumetes cùm illi summas gratias ageret, aliud postulatum multo præclarius interposuit. Mihi quidem, inquit, fuit magnus vsus

& amicitia, sancto admodum fœdere constituta, cum Alfudailo Rege, quem tyrannus hic, quem regno expulisti, per insidias interemit. Alfudailus si in vita maneret, ego illi regno cederem. Nec enim is sum, qui vllas regias opes fidei & officio præferendas existimem. Sed quoniam is vita priuatus est, te quantum possum oro & obsecro, vt facias mihi potestatem accersendi illius filium, quem regni hæredem instituam. Filij mihi quidem sunt isto honore, vt mihi videtur, non prorsus indigni. Verùm si filios meos in regni successione liberis defuncti Regis, quicum coniunctissime vixi, prætulero, videbor mihi maculam ignominiæ sempiternam subire, quæ non mihi tantùm, sed vniuersæ persteritati meæ sit insigne dedecus allatura. Itaque malo liberis meis fidei & honestatis exemplum, quàm amplissimum patrimonium testamento relinquere. Attulit hoc postulatum magnam admirationem nostris, cùm animaduerterent hominem Mahumetanis disciplinis imbutum, ea fide amicitiam colere, & tanta animi magnitudine regni opes contemnere, vt facile officium, amico mortuo debitum, caritati filiorum præponeret. Omnes igitur illum certatim laudant, & eo solùm nomine, quod regnum vellet à filijs suis ad Regis filium transferre, maiore regno dignissimum iudicant. Itaque defuncti Regis filius accersitur, & ab omnibus ciuibus, Almeidæ iussu, fides datur, fore, vt post Mahumetis illius obitum, illum Regium adolescentem Regem habeant. Rebus ad hunc modum ordine constitutis, Almeida Petrum Ferreiram Fogazam arci præfecit: cui omnia, quæ erant illi ad arcis custodiam facienda, diligentissime præscripsit. Inde verò profectus, intra quatuor dies ad ostium portus Mombazæ peruenit. Ibi præmisit Gonzalum Paiuam, vt portus altitudinem exploraret. Ducebat autem secum Paiua duos magistros Arabes, qui optime portus ipsius introitum tenebant. Dum Paiua imperata conficit, ad turrim accedit. Qui erant in præsidio, tormentis nauem illius vehementissime quatiunt. At ille vicissim maioribus tormentis turrim verberare instituit. Accidit autem cùm emissus globus aut tormentarium puluerem, aut materiam aliquam ad ignem repente concipiendum aptissimam scintillis incenderet, vt flamma subito exoriretur, qua presidiarij milites perterriti, turrim desererent, & fuga se in vrbem recipetent. Hac re gesta, & sinus altitudine penitus explorata, redijt ad Almeidam Paiua, docuítq; nullum esse à vado periculū. Almeida igitur in portu classem non procul ab vrbe constituit. Inde per vnū ex magistris Regem admonitū esse voluit, se non vt bellum faceret, sed vt illius saluti & dignitati prospiceret, ad Mombazæ portū naues statuisse. Eam námq; Regis Emmanuelis virtutē & benignitatē esse, vt qui illius imperio tenerentur, multo meliore conditione essent, quàm si nullius Regis potentissimi leges accepissent. Si enim nullius imperio astricti essent, fore, vt soli magno cum periculo hostibus repugnare cogerētur. At in Regis optimi tutela & patrocinio constituti, futurum, vt facillime à suis rebus hostium

hostium iniuriam prohiberent. Præterea non indecorum Regi Mombazensi fore, sub Rege illo esse, cui magni Reges in Africa, & in India libenter obtemperarent. Quod si faceret, se illũ in loco Regis fidelißimi, & cum Emmanuele fœderati semper habiturũ, nihilq; omnino prætermissurum, quod ad illius dignitatem & incolumitatẽ pertineret. Secùs enim fieri non posse, quin eum cogat Regis optimi dominatũ pati, vt in illius ditione felicius vitam degat. Hac cũ legatione profectus est Arabs: quem Mombazenses in terrã descendere minime paßi sunt. Si in terram, inquiunt, pedem posueris, dilacerabere. Abscede hinc protinus, & Lusitano isti denuncia, hactenus ei cum fœminis Quiloënsibus, nunc verò cum viris fortißimis rem futuram. Quod quidem si voluerit experiri, sentiet continuo, magno suo malo classem hanc in Mombazensem portum delatam fuisse. Almeida cùm hoc accepisset, illa nocte iußit Ioannem Nouium cum alio nauarcho aliquem ex incolis illius vrbis arripere, ex quo sciri posset, ecquid Rex deliberatum haberet, aut quibus præsidijs circunseptus esset. Illi magno cum silentio in terram deferuntur, & hominem improuisò corripiunt, ad Almeidámque perducunt. Erat autem is ex Regis domesticis & familiaribus. Is minis exterritus narrat, Regem Mombazensem, cùm accepisset, Quiloam esse à nostris occupatam, præter milites suos, quatuor millia militum ex vicinis gentibus mercede conduxisse, & alia duo millia expectare. Habere præterea magnam tormentorum vim, & omnibus esse rebus instructißimum, quibus confideret, se impetum multo maioris exercitus à mœnibus & vrbe repulsurum. At Almeida nihilosecius ciuitatem oppugnare constituit. Itaq; postridie Laurentium filium cum alijs Ducibus præmisit, vt in terram summa celeritate se conferrent, & coniectis vndique facibus, eam ciuitatis partem, quæ ad litus pertinebat, incenderent. Factum est hoc ab illis tanta alacritate, vt priusquam hostes obsistere possent, multas ædes flamma corriperet. Multi tamen occurrunt, & in nostros impetum faciunt. Nostri summa contentione resistunt. Fit atrox prælium, in quo ex hostibus septuaginta cæsi sunt, E Lusitanis duo tantum ceciderunt. Interim flamma vehementius excitata, ciuitatem populabatur, & ciues ancipiti cura distinebat. Nam & cum nostris erat necessario dimicandum, & ignis, ne omnia incendio vastaret, atque conficeret, extinguendus. Tanta interim vis incendij illius extitit, vt nostri ardorem sustinere non possent. Festinanter igitur se se in scaphas & in naues recipiunt. Sequenti die Franciscus Almeida antequam dilucesceret, in terra copias exposuit. Tenebras autem noctis flamma, quæ nondum erat prorsus extincta, dispellebat, ita, vt animaduerti posset, nullos esse iam in litore, qui nostros aditu arcerent. Almeida tamen veritus insidias, noluit ante lucem ciuitatem oppugnare. In aliam verò ciuitatis partem Laurentius Almeida se contulit, quam aggrederetur, vt à patre fuerat imperatum. Murus nullus erat oppositus, qui illorum impetum retardaret. In vias hostibus con-

fertas inuadunt. Erant autem nimis angustæ, & ædes cœnaculis sublatæ. E fenestris, & è tectis (non enim sunt fastigiata, sed ad libellam directa) ingens vis lapidum & iaculorum eos obruebat. Nostri eo incommodo præpediti, cedentes hostes insequi non poterant. Fistulis autem ferreis, & reliquis tormentis vti propter angustias minime licebat. Quidam è nostris in ædes irruunt, fores & repagula conuellunt: per scalarum gradus ascendunt, & magno cum periculo in tecta frequentes euadunt. Cùm verò ædes ita coniunctæ fuissent, vt tecta continuarentur, illi totam illam ædium contignationem hostibus nudant, & ita liberum transitum ijs, qui relicti fuerant in via, præbent. Hostes interim parietes domus vnius disturbarunt. Ea ruina nostrorũ aciem impediuit. Præibat Laurentius Almeida: aciem verò postremã firmabat Ioannes Nouius. Moles autem lapidum alterũ ab altero ita disiunxit, vt sibi mutuò opitulari non possent. Hîc rursus è fenestris & è tectis tanta telorum multitudo decidebat, vt nostri in maximo discrimine versarentur. Ita cogũtur iterum nostri ædes alias expugnare, & à primis ædibus ad alias transilire: vbi magna hostium multitudine partim concisa, partim ex summis ædium tectis detrusa, malũ quod nostros affligtabat, fuit omnino depulsum. Laurentius verò cùm intelligeret, quo in discrimine, qui erant in subsidijs, versarentur, regressus est, vt opem illis afferret. Sed iam illi erant periculo perfuncti. Itaque coniunctis copijs in Regiam contendunt. Ibi Petrum Bermudium reperiunt, cui Almeida Regiæ custodiam cõmiserat. Ab eo autem intellexere, quanta virtute Franciscus Almeida hostes repulisset, vsque eo, dum in Regiam penetraret, & quo metu perterritus Rex vrbem deseruisset. Laurentius patrem sequitur: qui quidem in via quadam cum confertis hostibus acerrime dimicabat. Ibi filius impetum in hostes dat. Illi verò terga vertunt, & in densam Syluam, in quam se Rex abdiderat, incredibili celeritate confugiunt. Nostri vbi se se paulum à labore refecerunt, vrbẽ diripiunt. Præda nõ magna fuit. Ipsi námq; hostes inde maiorem rerum suarum partem asportauerant. Tela tamen & tormenta varia reperta sunt. In hac expugnatione, vt compertũ postea fuit, ceciderunt ex hostibus mille & quingẽti viri. Capti verò fuerũt supra duo hominũ millia. E quibus Almeida ducentos homines primarios, & lectissimas fœminas seruauit: reliquis libertatẽ cõcessit. E nostris quinq; desiderati sunt: è quibus vnus fuit Fernãdus Decius vir insigni nobilitate, qui in pede venenata sagitta vulnus acceperat. Multi vulnerati fuerunt. Ciuitas Almeidæ iussu fuit rursus incensa. Dum Almeidam hæc negotia morantur, portum subijt Nauarchus alius nomine Vascus Gomezius Abræus, cuius nauis tempestate fuerat à reliqua classe disiũcta. Hinc Melindem versus cursum tenuerunt: sed æstu vehemẽtissimo à cursu deducti sunt, & in sinũ delati, qui Melinde viginti quatuor millia passuũ distat. In eo reperit Almeida naues duas, quæ etiam fuerant tempestate disiectæ. Vnius erat nauarchus Lupus Chanoqua, alterius autem Ioannes Homo, vir &

corporis & animi viribus præſtantiſsimus: militaribus tamen artibus quàm imperatorijs accommodatior. Almeida cùm cuperet Regem inuiſere, aduerſa tempeſtate prohibitus, ſe in claſſe continuit. Ad illum tamen miſit, qui eum nomine illius ſalutarent, & Regis Emmanuelis munera deferrent. Rex fratrem quendam ſuum ad Almeidam cum maximo commeatu atq; muneribus legauit, qui diceret, quàm moleſte ferebat, ſe illius aſpectu priuari. Hinc profecti, ad inſulam Anchediuam peruenere, decimo tertio die Septembris eiuſdem anni, qui fuit. M.D.v. In ea inſula fuit literis Gonzali Egidij Barboſæ, quas præcipiebat dari cuiuis Duci, qui primus è Luſitania eò nauem appuliſſet, admonitus, iam magnam aromatum multitudinē ab eo congeſtam, qua facile poſſent multæ naues onerari. Expectari præterea ex Arabia tres naues multis mercibus onuſtas. Quod ſi toto mēſe Septembri in ea inſula aliqui è noſtris in ſpecula permanerent, fore, vt earū nulla poſſet euadere. Hac re comperta, Franciſcus Almeida Ioannem Hominē dimiſit, qui Cochimi, Cananore, & Coulami, illius aduentum nunciaret, & admoneret regios procuratores, vt quanta induſtria poſſent, onera, quæ in naues erant imponenda, ad aquas exportarēt. Lupo verò Chanoquæ & Gonzalo Paiuæ negotium dedit, vt nauibus ſuis illas regiones diligentiſsime perluſtrarent, ne naues illæ, quæ expectabantur, effugerent. Ipſe verò arcis continuo fundamenta iecit in loco non multum à mari disiūcto, in quo parietinas reperit, crucibus colore nigro & rubro multis in partibus inſignitas: quod ſuſpicionē faciebat, fuiſſe olim inſulam illā à Chriſtianis frequentatā. Opus multorū operis intra breue tempus ad magnā fuit altitudinē perductum. Nec enim vti cuiquā vel nobilitatis vel dignitatis excuſatione licebat. Interim peruenit Emmanuel Pazagna, quē Almeida antequam Bonæ ſpei promontoriū flecteret, claſsis parti præfecerat. Cum illo veniebat Antonius Vaſcius. Gondiſſaluus Vaſcius Goes Quiloæ manſerat: ſic enim Almeida præceperat. Lucas Fonſeca Mozambique hyemabat. Lupus Sancius fluctibus oppreſſus, cum omnibus, qui in eadem erant naui, interierat. Quinque tantùm viri euaſerunt, quos ſemiuiuos Petrus Barretus in nauem ſuam recepit. Hi autē erant Nauarchi, quibus Pazagna Almeidæ iuſſu præfuerat. Ex eodē Pazagna intellexit Almeida, Habraemū tyrannum, qui fuerat per Almeidam regno ſpoliatus, operā dediſſe, vt Rex Mahumetes per inſidias interficeretur. Ad id autem facinus patrandum, virum valde ſtrenuū miſiſſe, qui cùm ſe per amicitiæ ſimulationem in Mahumetis familiaritatem inſinuaſſet, illius brachium ſica transfixerat. Vulnus autem non fuiſſe mortiferum: proditorem verò comprehenſum ſceleris pœnas nece atque cruciatu perſoluiſſe. Non multis poſt diebus Chanoqua & Paiua redeunt cum aliquot nauigijs, quæ ceperant, in quibus erant Arabes permulti. Erat etiam inter alias paruas uaues Celox Indica, qua vehebatur Luſitanus quidam, à Barboza miſſus cum literis ad Almeidam, quibus ſignificabat, vnam ex illis tribus nauibus, quas ex Arabia

venturas

venturas ſcripſerat, iam Calecutium perueniſſe, reliquas autem duas expectari. In ea autem naui, quæ iam erat in portu, quatuor homines Venetos ab Ægypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, miſſos fuiſſe comperit, tormentorum conflandorum artifices, quos ab eo Calecutienſis per literas poſtularat. Narrabat præterea, ab eodem Sultano magnam claſſem contra noſtros ædificari: & ſimiliter Calecutij maxima induſtria bellum comparari. Almeida vbi ea cõperit, Chanoquam rurſus & Paiuam dimiſit, quibus præcepit, vt ſumma vigilantia mare tenerent, & ſpecularentur, ne reliquæ duæ ex Arabia naues effugerent. Ipſe verò triremem magnam, ad quam ædificandam, materiam è Luſitania comportarat, Arabum captiuorum remigio diligenter inſtruxit: illiq; Ioannem Serranum præfecit. Duas præterea celoces illi attribuit, quibus mare illud ab hoſtium incurſione prohiberet. Vni ex celocibus præfectus erat Simon Martinus, alteri Iacobus Diazius. Hîc Merlaus Onoris Rex (eſt autem Onor ciuitas ab Anchediua triginta & duobus millibus paſſuum diſtans) ad Almeidam de pace legatos miſit. Erat autem Onore Timoia pirata, cuius antea mentio facta eſt, qui etiam cum Almeida fœdus ferire in animo habebat, & cum Onoris rege de eadem pace conſenſerat. Hi in fidem recepti fuerunt. Ab ijs didicit Almeida, nõ procul inde arcem egregie munitam eſſe, nomine Zincaturam, quæ ad Dacami regnum pertinebat. Arcis tamen præfectus ſtipendarius erat Zabaij, quem diximus Goam imperio tenere. Onorenſis cũ Goënſi bellum ſæpenumero gerebat. Præcepit Almeida Laurentio filio, vt altitudinem illius portus exploraret. Is cum Ducibus illi attributis ad oſtiũ fluminis, quod ſecundum arcem fluit, accedens, triginta pedum altitudinem eſſe comperit: vlterius verò progreſſus, quinquaginta. Arcem verò conſpicit in colle ſitam. Milites autem vbi ſcaphas conſpexerunt, in litus properarunt. Erant autem circiter mille egregiè armis inſtructi. Octo ſolùm equis vehebantur, è quibus vnus arcis præfectus erat. Noſtri pacis ſignum ſuſtulere. Quo conſpecto præfectus continuo ad Laurentium contendit, & cum illo pacem facit. Ad Franciſcum verò fructus telluris & munera ad vires militum reficiendas ſatis large miſit. Deinde intra nouem dies, miſsis ad Almeidam legatis, pacem maiore cum cæremonia confirmauit. Eo verò tempore cùm nondum Almeida ab Anchediua diſceſsiſſet, conſpicati ſunt noſtri nauem ingentem, quæ equos è Perſide ferebat. Noſtri ſcaphas conſcendunt, & in nauem incurrunt. Perſæ & Arabes, qui in naui erant, metu perterriti, ex pàrte alia in ſuæ nauis ſcapham diſiliunt, & in terram confugiunt. Nauis verò impegerat, ita, vt eam noſtri remulco trahere non poſſent. Hîc ſubito ſæua admodum tempeſtas coorta eſt, ita, vt ſcaphæ Luſitanæ maximo in periculo verſarentur. Equi, qui fuerant in naui, erant vndeuiginti, è quibus iam nouem erant ſcaphis impoſiti. Noſtri fluctibus in terram eijciebantur. Arabes autem telluris illius incolæ vndiq; concurrunt. Noſtri ab illis petunt, vt equos tantiſper cuſtodiant, dum illi ſedata

tempeſtate

tempestate reuertantur. Arabes equorum curam suscipiunt. Nostri Anchediuam magno cum periculo se receperunt. Postquã tempestas sedata est, redeunt, vt equos traijciant. Aiunt incolæ, Onoris Regem equos habere. Ad illum misit Almeida continuo, qui admoneret, vt pacis fœdera sanctius conseruaret, & equos sibi confestim restitueret. Regis autem responsum id fuit, ex quo posset intelligi, gentem illam nulla fœdera religione, sed vtilitatis præsentis imagine metiri, eamque sæpenumero illius animos cogitatione periculi consequentis abducere. Almeida igitur, Emmanuele Pazagna in arce Anchediuensi cũ modico præsidio relicto, Onorem cursu petijt. In ostium verò fluminis, qui ciuitatem alluit, inuectus, regionem populari, & naues quæ erant in statione, inflammare constituit. Arabes qui erant cũ nauibus in portu, se perfecturos esse polliciti sunt; vt Onoris Rex Almeidæ satisfaceret. Ea promissio vnum diem Almeidam morata fuit. Interim omnes vrbis incolæ in proximos montes cum bonis, quæ potuere, nocte commigrarunt. Rex etiam eo se contulerat. Hîc Almeida filium misit, vt continuo naues omnes, quæ erant in ea statione, incenderet. Rex (nec enim erant montes valde disiuncti) cùm animaduerteret naues omnes in vltimum esse discrimen adductas, quatuor millia hominum armatorum subsidio misit. Ignis verò partim in naues, partim in vrbem coniectus, magnopere sæuiebat. Almeida ne posset ignis hostium opera restingui, filio præcepit, vt eos, qui suppetias afferebant, aggrederetur. Hostes erant eo ordine instructi, vt facile pelli non possent. Cetrati námque primum agmen ducebant. Sagitarij eorum cetris protecti, nostros tutò vulnerabant. Prælium anceps esse videbatur. Tandem nostri impresione facta, eos in fugam conijciunt. Almeida cùm Lusitanos cerneret auidius insequentes, receptui signum dedit. Hostes cùm suspicati fuissent, nostros timore in classem redire velle, cóglobati rursus in illos impetum dederunt. Nostri eo ordine se se receperunt, vt tumultus nullus fieret. In ea pugna multi ex hostibus ceciderunt: quatuordecim naues incensæ sunt, & vrbs propemodum vniuersa miserabili incendio conflagrauit. Vnus autem tantùm è nostris occubuit. Almeida in pollice manus dexteræ vulnus accepit. Rex confestim per legatos pacem & veniam postulauit. Almeida respondit, sibi tunc non esse otium ad firmandum fœdus, sed breui filium missurum, vt id firmioribus conditionibus sanciret. Hac re gesta Cananorem se contulit. Dum hæc geruntur, Ioannes Homo, vt fuerat ab Almeida missus, de illius aduentu & imperio vbicunque necesse fuit, omnibus nunciauit. Deinde Coulamum versus, ex Antonio Sala, qui erat Regius procurator, intellexit, nauibus Regijs Arabum importunitate onus aromatũ, quod debebatur ex fœdere, denegari. Erant enim in portu triginta & quatuor Saracenorum naues, qui tantum poterant, vt vellent in omnes eorum naues tantum onus imponi, quantum illis libuisset, ante quam Lusitaniæ naues onus vllum acciperent: quanuis fœdere cautum esset, vt nullum aromatum pondus

L Saracenis

Saracenis daretur, antequam Luſitanorum naues expletæ fuiſſent. Hic Ioannes Homo, vt erat natura ferox, & nunquam vllum in vita periculum formidaret, Saracenos velis & gubernaculis ſpoliauit, eáq; omnia Antonio Salæ tradidit. Nunc demum, inquit, tutò naues onerabis. Nec enim naues & gubernacula perfidis iſtis hominibus vllo modo reſtitues, antequam noſtræ naues iuſtum onus accipiant. Antonius Sala ita ſe facturum promiſit. Inde profectus Ioannes Homo, duas Saracenorum naues in curſu cepit. Saracenos deinde in nauis vtriuſq; ſentina arctiſsime colligatos incluſit: ſingulis autem nauibus è naui ſua ternos nautas impoſuit. Plures enim non poterat: & ventus erat ſecundus, ita, vt illis tantùm ternis nautis eas facillime curſum retenturas ſuſpicaretur. Iam erat in Almeidæ conſpectu, & portum intrare incipiebat, cùm ſubito Saraceni, qui erant in vna ex duabus illis nauibus, ſe vinculis improuiſo expediunt, & Luſitanos nautas obtruncant, & cõmutata velificatione, ſe è noſtrorum cõſpectu proripiunt. Tulit hunc caſum Almeida permoleſte, Ioannémq; Hominem indignum iudicauit, qui Ducis aliquando munere & officio fungeretur. Sed multorum tunc precibus impeditus, nauis præfectura eum minime priuare potuit. Ante quam verò inde diſcederet, conſilio Gonzali Egydij Barboſæ arcem ædificare conſtituit. Admonuit enim illum de Saracenorum perfidia, qui tam multis inſidijs Luſitanos pellebant, vt Rex Cananoris, etiã ſi vellet á noſtris peſtem auertere, non poſſet. Ibi igitur tandiu permanere cõſtituit, quandiu arcem, quam cupiebat, extrueret. Ibi accepit Regis Narſinguæ legatũ aduenisse, vt eum Regis ſui nomine ſalutaret. De qua legatione ante quam aliquid dicamus, operæpretium erit de regni Narſinguenſis ſitu & amplitudine pauca dicere. Regnum hoc eſt in ea Indiæ parte citra Gangem, quæ ſpectat ad orientem Solem. Pertinet etiam ad Occidentem, & eſt à parte mediterranea cũ regionibus, quæ ſunt Goæ coniunctæ, finitimum. Cum hominibus autem, qui eas incolunt, cõtinenter bella gerit. Regio eſt latiſsima, multis vrbibus culta: multis fluminibus alluitur. Eſt valde fertilis & opima: piſcatu, venatu, & aucupio, multiſq; pecorum & armentorum gregibus abundat. Homines ſuperſtitione diriſsima cõflictantur: vnum tamen ſummũ Deum eſſe confitentur, penes quem aiunt eſſe ſummam rerum omniũ poteſtatem. Templa profuſis ſumptibus ædificant, quæ tamen, vt alia Indiæ templa, monſtrorum atq; prodigiorũ ſimulacra contegunt, quibus diuinos honores habent. Brachmanę tam viri quam mulieres ſacris præſunt, & in ſummo apud illos honore ſunt. Eſt aliud genus hominũ, quod valde ſanctum habetur. Hi Baneanes appellantur. Lapidem oui magnitudine pertuſum, è cuius foramine tria fila prodeunt, è collo appenſum geſtant. Huius lapidis ſignificatione ſummum eorum numẽ contineri prædicãt, & ea de cauſa maximo honore ab omnibus afficiuntur. Lapis tanta religione cultus, Tambarane nominatur. A carnibus & piſcibus abſtinent. Semel in vita vxorem ducunt. Illis defunctis, vxores prope illorum cadauera

Regnũ Narsingense describit.

uera

uera viuæ sepeliuntur. Reliquæ, quæ alijs hominibus nubunt, post virorum mortem viuæ in rogum cum magno suorum comitatu, & multis cantibus atque laudibus inferuntur. Septimo quoq; die ferias agitant. Hic dies est, qui Veneris apud nos appellari solet. Præter hunc diem, multos Anno vertente dies cantibus & sacris, & statis cæremonijs, insita gentis religione celebrant. Credunt animum immortalem esse, & post hanc vitam præmia bonis, improbis autem supplicia esse iudicio diuino constituta. Sunt colorati, & eleganter exculti, & amoribus dediti, quorum gratia inter se digladiari solent. Qui alium ad singulare certamen vocat, à Rege campum, in quo cum aduersario congredi illi tutò liceat, exposcit. Si de illius virtute opinio habetur, Rex illum spectat. Victorem aurea catenula donat, quam is, qui victoriam obtinuit, tueri perpetuo debet. aliter enim parti decoris nomen & gloriam amittet. Licet enim ei, qui velit, armis cum eo de catenulæ illius merito & dignitate certare. Catenula námq; victorem sequitur, & ei detrahitur, qui ab alio superatus extitit. Neque milites tantùm, verùm & artifices de artificij præstantia armis inter se disceptant. Maxima huius regni ciuitas Bisnaga nominatur. Ambitus illius supra quatuor millia passuum continet, multis muris cingitur, habet multas ædes amplas, & templa valde magnifica, & est hominum ingenti multitudine referta. Mercibus quamplurimis ex omnibus partibus mirum in modum cumulata est. Mercatores, qui equos è Perside aut Arabia nauibus vehunt, portoria minime soluunt. Reliqui portoria pendunt. Equos omnes Rex à mercatoribus emit: inde eos, quos vult, reliquis vel pretio vel gratuito distribuit. Regia est amplissima, maximisque sumptibus ædificata: hortus habet amœnissimos, & piscinas, in quibus sunt pisces innumerabiles. Rex multorum militum præsidio circunseptus incedit, & maxima veneratione atq; adeò superstitione à suis colitur. Illius mensa conquisitissimis cibis instruitur: corpus illius vnguentis nitescit, & gemmis & auro perpetuo fulgens conspicitur. Vnam præcipuè vxorem, quam præter cæteras eximiam habeat, minime ducit. Maximũ tamen concubinarum numerum habet, quæ è Principum genere deliguntur. Cum Rex moritur, pyra è lignis odoratissimis incenditur, in quã regium cadauer infertur. Ibi concubinæ omnes, & omnes illius familiares, & quicunque illi ministrauerant, aut magnum apud illos nomen obtinuerant, in rogum similiter inferuntur. Tanto autem studio, vt crementur, ad rogum accelerant, vt appareat eos in ea mortis, qua Regem suum prosequuntur, societate summum decus arbitrari. Colitur à Narsinguæ regibus æquabile ius. Mercatores ab omni iniuria tutos & incolumes præstant: sunt plurimi sub illo Dynastæ. In eos tamen, si maleficium inferunt alicui, vel cæde vel fustibus animaduertunt, ita vt nemo queat sibi propter magnas opes impunitatem polliceri. Reges ipsi maximos thesauros coaceruant, & eos, qui à maioribus illis relicti sunt, attingere nisi cum extrema necessitas vrget, nefas existimant. Itaq; auri, argenti, gemma-

rum maximos aceruos possident. Ex illis præcipuè gemmis, quos Adamantes appellant, qui in ea regione excidi solent ingentis magnitudinis & ponderis, in thesauros congerunt. Multos milites alunt, quibus equos attribuunt: singulis diebus è Regia cibi & illis & equis assignati sunt. Eis, qui semel apud illum sacramento dicunt, absq; Regis iussu nullo modo è regni finibus emigrare licet. Pedites habet innumerabiles. Multa alia de moribus Narsinguæ, de Regis opulentia, de luxu illius & magnificentia dici possunt, quæ, ne simus longiores, quam instituta ratio postulat, omittimus. Rex qui eo tempore imperium tenebat, fama earum rerum, quas nostri in India gesserant, commotus, cum Prætore amicitiam iungere, fœdúsq; ferire constituit. Itaque legatum ad Almeidam misit cum literis & muneribus, quæ nomine illius ad Emmanuelem deferenda curaret. Fuit legatus ab Almeida satis honorifice receptus. Legatus, postquam Almeida literas legit (eæ autem non aliud, quàm vt legato crederet, admonebant) legationem suam exposuit. Legationis sententia hæc in summa fuit. Narsinguæ Regem summo studio & cupiditate fœderis cum Rege Emmanuele sanciendi flagrare. Famam námq; virtutum admirabilium, quibus Emmanuel ornatus erat, illi acres stimulos admouisse, adeò, vt nihil ardentius expeteret, quàm Principi tam præclaris artibus prædito amore summo coniungi. Se verò huius famæ testimonium non aliud desiderare, quàm admiranda facinora, quæ Lusitani in India paucis illis annis ediderant. Nec enim fieri posse in animum inducebat, quin Rex, qui tam fortibus hominibus imperabat, esset singulari, atque propè diuina virtute præcellens, atq; valde dignus, quem omnes orbis terrarum Reges certatim amarent, & omnia gratia illius cuperent. Proinde se libentissime omnia, quæ posset, pro illius dignitate perfecturum: neque commissurum, vt ab aliquo alio Rege amoris & studij magnitudine erga Regem Emmanuelem vinceretur. Quod si connubij ius haud aspernaretur, se libentissime desponsurum filiam virginem, quam habebat excellenti specie & pulchritudine, cum dote summa, Ioanni Regis ipsius Emmanuelis filio, vt amicitia nuptijs eiusmodi sanctius firmaretur. Hæc quidem legatio cõtinebat. Attulit præterea à Rege suo torques duos gemmis clarissimis distinctos, & annulos similiter cum gemmis ingentis pretij, & vestes aureas & sericas: quæ volebat vt ad Emmanuelem, vbi primum nauigandi tempus esset, mitterentur. Hanc legationem Almeida lætus accepit, legatúmq; multis muneribus affecit; Regisq; nomine, Narsinguæ Regi honorificis admodum verbis rescripsit, fidémque dedit, se munera illius Emmanueli missurum, operámq; daturum, vt intelligeret, vix aliquem reperiri, qui meliore animo se se ad amicitiam illius applicuisset. Vbi Narsinguæ legatum dimisit, in terram scaphis inuectus est. Ibiq; prope litus in palmeto quodam tabernaculum collocari præcepit. Quo in loco Rex Cananoris illum inuisit. Ibi verò multis sermonibus vltrocitróq; satis amanter habitis, Almeida à Rege postulauit, vt illi faceret potestatem arcem

ædificandi

ædificandi, quæ non solùm nostros à Saracenorum importunitate defenderet, verùm & ipsi locum contra hostiles impetus & incursiones tutiorem efficeret. Satisfecit illius postulato Rex, & arx ædificari tanta diligentia cœpit, vt intra paucos dies ad summam altitudinem perueniret. Egydius námque Barboza iam pridem illius fundamenta iecerat. Non tamen arcem, sed domum amplã se ædificare simulabat, in qua laxius habitaret. Timebat enim, ne ei plurimum nomen arcis in principio noceret, antequam Almeida id in magni beneficij loco, postquam tempus maturius esset, à Rege postularet. Arx Sancti Angeli nomen obtinuit. Lupus Brittius præfectus illius extitit, cui centum & quinquaginta Lusitani milites attributi sunt. Dum hæc fiunt, fuit Almeidæ nuntius allatus de nece Antonij Salæ, qui, vt diximus, Coulami Regis Emmanuelis negocia gerebat. Postquam enim Ioannes Homo magis intrepide, quàm prudenter Saracenis gubernacula & vela detraxit, eáque omnia Antonio Salæ asseruanda commisit, tantisper dum Regis Emmanuelis naues iustũ onus acciperent, ipse profectus est, vt ad Almeidam contenderet. Interim verò Saraceni ea contumelia lacessiti, multo acrius odium, iam diu in Lusitanos conceptum, exprompserunt. Quod vt facilius efficerent, ad facinoris societatem vrbis ciues incitabant. Expectate, dicebant illi, dum homines ambitione & temeritate præcipites, postquam maiores opes habuerint, vestræ libertati faueant, & fidem, quam dederunt, religione summa tueantur. Videtis homines paucissimos, ab omni suorum auxilio disiunctos, audere tantum facinus, vt in ciuitate vestra, atque adeò in oculis vestris, nos homines vobiscum antiquo fœdere & societate coniunctos velis & gubernaculis spoliarint, & mercatores ingenuos, è quibus tantum emolumentum quotannis accipitis, indignissima cõtumelia vexarint, & quasi iam sint in huius regni dominatione cõstituti, vestra patiẽtia ad tyrannidẽ abusi fuerint? Quid enim aliud egerũt, cùm hãc tam insignẽ iniuriam nobis intulerũt, quàm vt nos omnes contemnerẽt, & ipsi se se pro dominis admodũ insolenter ostentarent? Id enim tã pauci numero in alieno solo, & in excellentis Principis regione, & in maxima ciuium frequentia fecerunt, quod Rex ipse ciuiũ dominus, vt faceret, nunquã in animũ sibi conditionibus vllis induxisset, Quare cõtumelia hæc non nobis, sed vobis ab hominibus audacissimis illata est: qui nunc non id agunt, vt nobis molesti sint, sed vt vestram patientiam tentent: & si id dedecus inultum patimini, vobis nõ libertatem modò, sed etiã fortunas eripiant. His vocibus gentẽ ad facinus incendunt, & in Salam impetũ faciunt. Ille verò cum duodecim Lusitanis (non enim plures erant) in Fanum confugit Sanctissimæ VIRGINI dicatũ. Ibi tunc acri animo ad resistendũ se parant, tantóque animo furorẽ hostiũ repellunt, vt perrumpi nõ facile possent. Hostes cũ cernerent, se nõ posse sine suorum cæde Fanum oppugnare, ligna circundant, & ignẽ subijciunt: atq; ita omnes Lusitani, qui erant in Fano, combusti sunt. Erat in portu Petrus Raphaël, qui socijs

 opem

opem afferre in re tam præcipiti & inopinata nequiuit. Qui tamen in cædis illius vindictam, quinque naues hostium, qui in anchoris consistebant, incendit: deinde Cochimum versus cursum tenuit, vbi iam Almeidam reperit, & ea quæ acciderant, illi narrauit. Almeida sine vlla cunctatione filium iussit, vt Coulamum versus cum classe, quantum fieri posset, acceleraret, & in omnes naues, quas in portu inueniret, ignem conijceret. Factum est hoc tanta celeritate, vt priusquam id Saracenorum aliquis suspicari potuisset, Lusitanæ naues se in conspectum darent, & viginti & septem hostium naues incenderent. Ioannes tamen Homo, in temeritatis illius pœnam, nauis præfectura ab Almeida priuatus est. His rebus gestis Almeida in terram delatus atque á Cochimi Rege honorifice admodum salutatus fuit. Eo autem tempore Rex ille, qui pro seruanda nostris fide tantum salutis & imperij periculum adierat, minime regnabat. Religionis enim gratia se regno abdicarat, & in fanum quoddam apud illos valde sanctum, vt sacris vacaret, se contulerat. Regnum verò Nambeadaræ sororis filio, ad quem regnum gentis more veniebat, voluntate sua reliquerat. Almeida igitur cum existimaret esse superuacaneum, ad Regem, qui præ se tulerat, & regnum & omnes regias opes pro nihilo putare, munus aliquod deferre, ea munera iuueni Regi deferenda esse statuit, quæ erant auunculi fidei & amicitiæ debita. Decreuit enim, vt ad eum, ad quem regni patrimonium venerat, præmium etiam virtutis & constantiæ, quasi quædam hæreditas valde legitima perueniret. Itaque tabulatum altitudine modica constitui iussit, peristromatis maximi pretij & tapetibus instratum. Ibi verò Regem, vt ab omnibus conspici posset, in sella collocauit, orationémque habuit, quæ illius animum spe multo felicioris conditionis erigeret. Dixit enim, Regem Emmanuelem pro meritis excellentibus, & singulari fide Trimumparæ Regis, illum semper ornatissimum cupere, & socium & amicùm non appellare tantùm sed etiam habere velle. Et quando Trimumpara fuisset eo animo, vt omnia viuens abiecisset, quæ reliqui mortales maximi faciebant, omnia iure ad eum, qui in locum illius successerat, esse transferenda. Quo circa se nomine Regis Emmanuelis Nambeadaram corona aurea donare. Præterea fidē dedit, illū in Regis Emmanuelis patrocinio semper futurū, è cuius manu regnū tunc sibi & hæredibus suis accipiebat: eúmq; Calecutiensis Regis imperio atque dominatu liberabat: fidémque suam astringebat, fore, vt ab illo omnium hostium impetum propulsaret. Præterea faciebat illi potestatem æris, auri, & argenti conflandi, cudendi, & feriendi: & vt esset semper immunis, eóque iure regnum possideret, quo optimo quisquam Rex maximus opes suas tueri potuisset. Rex summas egit Regi Emmanueli gratias, fidémque dedit, se semper in potestate illius futurum, nullámque dimicationem pro illius amplitudine recusaturum. Almeida verò coronam auream, quam manu tenebat, capiti illius imposuit. Hanc orationem tubarum con-

centus

centus consequuti sunt, & Rex corona & alijs præterea muneribus, quæ acceperat, lætus domum redijt. Almeida onerandis octo nauibus, quæ erant in Lusitaniam continuo reuersuræ, strenuam operam nauauit. Nauarchi inde profecti, cursum suum tenuerunt, quo tandem kalendis Februarij anno M.D.vj in terram incognitam delati sunt, latissimam, multisque syluis densissimis vestitam, & pecoribus abundantem. Conspiciunt deinde decem lintres, quibus homines colorati, capillo crispo, nudo corpore, cum arcubus & sagittis vehebantur. Hi in nauem, cuius Fernandus Suarius nauarchus erat, feruntur. Quinq; & viginti ex illis nauẽ cõscendunt. Fuerunt libenter admissi, & cibis liberaliter inuitati atq; vestiti. Sermonis sonus erat ignotus. Nutibus mentis sensa proferebant. Discedunt illi læti, vt apparebat: sed vbi paululum se à naui remouerunt, hospitij mercedem sagittis soluere constituunt. Nostri tormẽtis eos propellunt. Fernandus Suarius cum videret alios prope nauem, cuius nauarchus Rodericus Freirius appellabatur, eum admonuit (nec enim naues inter se valde distabant) vt aliquos interciperet. Fuerunt viginti & octo capti. Inde secundum oras illas nauigantes, incidunt in flumen, vbi aquationem fecerunt. Quo in loco incolæ manu comparata in illos impetum tulerunt. Nostri se in scapham receperunt, & hostes è nauibus tormentis acerrime vulnerarunt: qui partim interfecti, partim in fugam conuersi sunt. His signis Lusitani experti sunt, gentem illius oræ minime hospitalem esse. Atque primùm insulam esse minime putabant. Postquam omnes illius oras præteruecti, promontoria extrema transmisere, tunc liquido perspici potuit, eam insulam esse, quæ nominabatur olim Madagascar. Nostri insulam Sancti Laurentij nominant. Ea verò est illi regioni opposita, quam appellant Ægesimbam, & ad ortum Solis sita est. Classis Olysipponis portum subijt vigesimo quarto die Maij, anno M.D.vj. Interim in ea Æthiopiæ parte, quam Zofalam nominant (ea autem Ægesimbæ pars est) hæc acciderunt. Anno M.D.v. Rex Emmanuel, postquam Franciscus Almeida Olysippone profectus est, aliam classem instruendam curauit, cuius præfecturam Francisco Gnaiæ attribuit. ea sex naues continebat. E nauarchis autem vnus, nomine Ioannes Lacteus, dum oram Æthiopiæ legeret, & hamato telo piscem transfigere vellet, in mare demersus, nusquam comparuit. Alius autem nauarchus, dum in terram, vt carnes naui pararet, paulo audacius ingrederetur, ab incolis cum multis, qui illum sectabantur, occisus est. In vtriusque locum alij substituti sunt. Hinc profecti, dum ad promontorium Bonæ spei cursum dirigunt, tanto interuallo ad Austrum deflexere, vt illis aqua conglaciaret, & ipsi niue & pruina torperent, nimióque frigore distenti, vix se loco mouere possent. Tandem ad Septentrionẽ promontorio superato delati, ad oram Zofalæ naues constituunt. Gnaia cum quatuor minoribus nauibus (duæ námque maiores portum intrare non poterant) in intimum Zofalæ sinum

 penetrauit.

penetrauit. Regioni illi vir annos natus septuaginta, qui tunc cæcus erat, sed in re militari, ante quam in morbum illum incidisset, magnū sibi decus pepererat, imperabat. Oppidum non erat valde magnum, nec ædes magnificæ, instratæ tamen bombycinis peristromatis, & densis vepribus circūuallatæ. Erat autē huic Regi nomē Zufe, qui Gnaiam valde comiter atq; benigne suscepit, illiq; fidē dedit, se omnia Regis Emmanuelis causa libentissime facturū. Erat autē multis militibus circūseptus. Hi erant Saraceni colorati, vmbilico tenus nudi, gladijs cum manubrijs eburneis accincti, reliquū corpus pannis sericis & gossipinis amiciebāt: capita circunductis bombycinarū & gossipinarū vestiū spiris valde implexis, & circūplicatis ornabant. Ibi post multa beneuolētiæ signa, petijt à Rege Gnaia, vt faceret sibi potestatē, quod sperabat ipsi Regi feliciter euenturū, arcis ædificandæ. Rex id summa facilitate cōcessit. Postquam autem Gnaia ab illo digressus est, Saracenus quidā natione Æthiops, qui plurimū apud Regē poterat, Acotes nomine, cū Gnaia amicitiā firmauit, illúmq; de regionis illius natura, & de moribus gētis admonuit. Gnaia cōtinuo arcem ædificauit, & tam diligēter operi institit, vt intra paucos menses illud ad iustā altitudinē perduceret. Deinde à se alios partim in Indiā, partim Quiloam dimisit, & ipse cū illis copijs, quæ sibi visæ sunt, in arce remansit: ad quam perficiendā, indigenæ etiā strenuam operā nauabant. Id cū Saraceni permulti indigne tulissent, ad Regē adeunt, eúmq; monent, vt hominū maleficorū insidias præcaueat. Amicitiā ab illis simulari, perniciē verò & exitiū interim illius rebus intendi. In quē finem, inquiunt, arcē in sedibus tuis excitant, nisi vt potentiores effecti, te hinc exturbent, omnibúsq; te opibus atque fortunis expolient? An nō his fraudibus Quiloæ Regem expulerunt? An non in India multos Principes per summū scelus bonis euerterunt? An non vbicunq; pedē ponunt, fraudis & latrocinij impressa vestigia relinquunt? Si sapis igitur, eos ante quam vires colligāt, opprime, ne postea frustra pestem à te, & à ciuibus tuis auertere coneris. His sermonibus stimulatus Regulus ille, manū secreto cōparat, & diē facinori præstituit. Fuit huius sceleris indiciū per Acotem Gnaiæ delatū. Gnaia, vt cōueniebat, ad hostes acerrime propulsandos se parauit. Hostes, vt erat constitutum, in arcem impetu feruntur, tela ignita conijciunt, & quibus possunt machinis, muros oppugnant. Acotes verò cum centū hominibus, vt nostris subsidio occurrat, in arcē ingreditur. Fuit acre prælíū. Hostes tandē telis atq; tormentis repelluntur: & cum se in fugā darent, nostri eos insequuntur, nec vllo modo patiuntur, vt illi se à timore & trepidatione reficiāt. Itaq; in illorū tergis inhęrentes, eos vsq; in oppidum, in quo Regulus domicilīū habebat, persequi contendunt, & in Regiam deniq; vadūt. Regulus in cubile suū se receperat: ibi cùm nostri vestigijs illius insisterent, is quanuis & senex, & oculis orbatus esset, in extremo tamen vitę discrimine animum minime demisit, sed iacula contra nostros intorsit. Vix fieri poterat, vt telū aliquod

frustra,

frustra, eo quod nostri valde conferti essent, accideret. Itaque aliquot Lusitanos homines iaculis emissis vulnerauit, inter quos ipse Gnaia fuit, cuius ceruicem iaculo sauciauit. Quod cum Emmanuel Fernandus, qui Regis Emmanuelis in ea regione negotia gerebat, animaduerteret, in Regulum inuasit, & caput illi continuo præcidit. Occiso Rege præcepit Gnaia nostris, vt à maleficio abstinerent, & vniuersæ multitudini parceretur. Voluit enim ea significatione clementiæ incolas ad se allicere, vt qui virtutis documenta perspexerant, humanitatis etiam lumen in perditis rebus experirentur. Hac re gesta Gnaiæ visum est, reip. illius statum collocare, & præmio etiam digno Acotem, qui strenuam operam in eo tumultu nauarat, afficere. Illum igitur Regis Emmanuelis nomine Regem creauit, & ciues, vt illi libenter obtemperarent, effecit. Acotes fidem dedit, se perpetuò quæcunque Rex Emmanuel, & Duces illius ei præscriberent, esse facturum. Interim cùm cœlum illius regionis esset nostris infestum, & propter palustres humores ardentißimis Solibus excitatos, corpora multorum inficeret, accidit, vt Lusitanorum corpora summus languor occuparet, & multi decumberent, & tetra lue atque tabe confecti morerentur: ipseque Gnaia eodem morbo sublatus est. In cuius locum fuit Emmanuel Fernandus omnium consensu substitutus. Eo autem tempore Almeida ex Cidebarbuto, & Emmanuele Coresma nauarchis, qui in Indiam missi ab Emmanuele fuerant, intellexit, Petrum Gnaiam morbo extinctũ esse: & præterea in vrbe Quiloënsi tumultuari, propter necem Mahumeti Regi per summum scelus illatam. Illum námq; Rex Tirendicundus, qui erat cognatus Abrahemi, insidijs occiderat. Hæc illi, cùm oram illius regionis legerent, vt fuerant ab Emmanuele iussi (volebat enim Rex intelligere, an Franciscus Albuquercius, & Petrus Mendoza, qui perierant, in aliquam illius regionis oram euasissent) in cursu cognouerant. Almeida continuo Nonium Vascium Pereiram in Zofalam misit, qui arci præesset, & in cursu Quiloam motibus propter necem Regis agitatam constitueret, & in auctores etiam cædis, si fieri posset, animaduerteret. Hoc in loco non erit abs re, de regionis huius situ pauca dicere. Constat iam inde ab Homeri temporibus, eam Africæ partem, quam Græci Æthiopiam appellant, in duas partes esse distinctam. Vna námq;, vt ipse Homerus auctor est, ad occasum Solis, altera ad ortum pertinet: & vtriusq; partis regiones vltimę, quę ad Austrũ longißimo tractu protendũtur, Oceano terminantur. Occidentalis Æthiopia cũ ea Africæ parte, quæ Gaditano freto definitur, cõtinens est, atq; in Austrũ indecõtinuata distẽditur, vsq; eo, dũ quinq; tantùm ferme gradibus ab æquinoctiali regione distet. atq; deinde in ortum Solis inflectitur, & ad principium promontorij Bonæ spei maximo spatio dilatatur. Inde verò rursus in Austrum tanta longitudine procurrit, vt æquinoctium superet, & Austrum versus, circiter gradus triginta & quinque ab æquinoctiali plaga dissideat. Inde ad

ortum Solis extenta, ad æquinoctialem rursus abducitur, & Septentriones respicit, donec tandem in sinum Arabicum atque in promontorium Prasum perueniat. Ibi Arabiam ab ortu solis spectat. Intimus autem ille sinus Heroum ciuitate definitur. Continet autem Æthiopia supra dimidiam Africæ totius partem. Regio partim est fertilis, & multis frugibus, & armentis, & pecoribus abundat, & quamplurimis fluminibus alluitur: partim deserta & inculta, & rerum omnium asperitate vastata. Est etiam in illa non solum maxima linguarum, sed etiam morum dissimilitudo. Nam quidam sunt mites, & commodi, & ad omnem rationem humanitatis propensi. Alij verò sunt moribus immanibus efferati. Ea verò pars Æthiopiæ, quæ spectat ad Solis ortũ, à promontorij illius maximi flexu incipit, & deinde ad Æthiopiam, quæ supra Ægyptum est, post varios sinus & flexus extenditur. Continet autem Æthiopia elephantos quamplurimos, è quibus magnam vim eboris mercatores inde in multas alias orbis terrarum regiones important. Abundat multis auri, & æris, & argenti venis, alijsq; rebus innumerabilibus, plurimis in locis opulenta est. Calores tamen nostris hominibus infestissimi, & febres mortiferę eos his cõmodis omnibus arcent, terroribúsque mortis obiectis impediunt, quo minus multas ex Æthiopia vtilitates excipiant. Quanquam tantas plerunque vires habet auaritia, vt mentes hominum à cogitatione mortis, qua nihil videtur esse terribilus, frequenter abducat. In hac autem Æthiopiæ parte, quæ est vltra promontorium Bonæ spei, quæ Australi Oceano terminatur, est regnum latissimum, quod Benomotapa nominatur, cui, ante quam Lusitani eas oras perlustrarent, omnes illius oræ Reges sine recusatione parebant. Est autem auro, supra quam quisquam existimare potest, ditissimum. Nam è fluuijs etiam atque lacubus eruitur. Multique Reges Regi Benomotapæ auri tributum quotannis impendunt. Gens simulacra minime colit: vnum DEVM cœli & terræ conditorem confitetur. Cultus & vestitus non est cultui, quo reliqui Æthiopes vtuntur, absimilis. Regem incredibili superstitione venerantur. Rex duo regiæ maiestatis insignia gestat. Vnum est, paruus quidam ligo cum eburneo manubrio. Alterum iaculis duobus haud ita magnis continetur. Ligone subditos ad terræ culturam adhortatur, ne propter ignauiam atq; desidiam terram deserant, & fame coacti latrocinentur. Vno verò ex iaculis significat, se scelerum vindicem futurum, altero vim externam ab hostibus armis atque virtute repressurum. Regum filij, quos habet stipendiarios, apud illum nutriuntur, tum vt ea educatione Regem debita fide & amore prosequi studeant, tum vt illis obsidibus Rex eorum parentes in officio & fide contineat. Est maximo semper exercitu constipatus, quanuis summa pax & otium cum omnibus finitimis nationibus sit illi firmo fœdere constitutum. Tunc enim censet, sibi nullum à bello fore periculum, cum in pace bellum semper Regum

fortunis

fortunis impendere ſuſpicatus fuerit. Singulis annis mittit ex ſuis domeſticis & familiaribus, qui ignem nouum Principibus & Regibus, qui in illius ditione ſunt, nomine ipſius Regis impertiat, atq; inde reliquis hominibus diſtribuatur. Quod quidem ad hunc modum fit. Vbi legatus ad domum cuiuſuis Principis accedit, ignis extinguitur. Deinde rurſus à legato nouus ignis excitatur: tunc omnes eo commeant, vt ignem inde in domos ſuas inferant. Hoc qui facere recuſat, proditor atque rebellis exiſtimatur, & tanquam maieſtatis reus extremo ſupplicio punitur, &, ſi opus ita fuerit, exercitus in illum comparatur, vt hominem fidei deſertorem multis excruciatum ſupplicijs interimat. Hæc quidem de regione illa Æthiopiæ, cuius ambitu Zofala etiam continetur, ſatis eſſe puto. In India verò Franciſcus Almeida, ne tempus vllum abire ſine fructu pateretur, Laurentium filium cum claſſe nauium nouem miſit in inſulas, quæ Maldiuæ appellantur. Sunt autem complures, modicis inter ſe æſtuarijs diuiſæ, Cochimóque circiter bis centũ & quadraginta millibus paſſuum diſtant. Ibi eum iubebat ſpeculari, numquæ naues Saracenorum ab Oriente ſole in Occaſum nauigarent, quas ipſe captas Cochimum perduceret. Tanta verò fuit æſtus vis, vt Laurentius à curſu prorſus abduceretur. Delatus autem fuit in inſulam non ita lato mari à Cori promontorio, quod Comorinum appellant, diſiunctam: quam multi ſuſpicantur eſſe Taprobanam. Sed qui Ptolemæum ſequuntur, Taprobanam aſſerunt eſſe illam, quæ eſt aureæ Cherſoneſo oppoſita, quam incolæ Samatram appellant. Hæc autem de qua loquimur, à Ptolemęo Cori, nomine promontorij Indici, in quod ſpectat, appellatur. Inſula nominatur ab incolis Zeilanda. Ea patet in longitudinem à Septentrione ad meridiem circiter ducenta & quinquaginta paſſuum millia: latitudo autem, vbi eſt latiſſima, non vltra centum & quadraginta millibus paſſuum dilatatur. Eſt autem admodum fertilis, neque ſolùm varijs frugibus abundans, verùm & herbis, & plantis odore mirifico redolentibus egregie veſtita: quæ quidem ſine vlla cultura proueniunt. Malorum citreorum nemora ſunt denſiſſima: fructus varij atque multiplices tam ſapore quam odore gratiſſimi. Magnam præterea vim cinnamomi paſſim fundit. Multi præterea precioſiſſimi lapides atque multiplices è ſaxorum ingentium venis eruuntur: & gemmæ etiam incredibili multitudine, & ſingulari colore atq; fulgore, extractis oſtreis è profundo maris gurgite, reperiuntur. Ad hæc, miram elephantorum copiam nutrit. Erat tota inſula ſeptem regnis diſtincta, è quibus tamen vnus & opibus, & dignitate, & imperio multũ reliquis anteibat. Is in ciuitate maxima, quæ Columbum appellatur, imperij ſedẽ & domiciliũ collocabat. Eſt in media inſula mons pręcelſus, multis paludibus cinctus. Ex illius ſummo faſtigio collis aſſurgit, è cuius medio è lacu quodã aquæ dulces atq; perennes emanant. Prope lacum eſt ſilex, in qua cernitur veſtigium hominis impreſſum. Eſt autem inſitum incolis, veſtigium illud eſſe

Insula Zeilanda vulgo Zeilan

primi

primi parentis generis humani, qui inde in cœlum sublatus ab illis esse dicitur. Non procul autem inde Sacellum visitur, in quo duo sepulchra mira superstitione coluntur. Existimant enim in his condita fuisse corpora primi hominis, & vxoris illius, è quorum semine fuit vniuersum genus humanum propagatū. Ea verò opinio animis penitus infixa facit, vt eò multi Saraceni, & alij longe diuersis superstitionibus impliciti, religionis gratia cōfluant. Locus adeò accliuis est, vt neque manibus niti ad summum posint, sed scalis & catenis adiuti eo perueniant. Ad hanc insulam Laurentius cum classe sibi commissa delatus, portum subijt, quem incolæ Gabalicamum appellant. Id cùm Rex (nec enim inde procul aberat) accepisset, legatum ad illum continuo cū muneribus misit, qui ab eo pacem peteret. Laurentius legatum benigne & hospitaliter accepit, & muneribus illis ornauit, quæ ei grata fore suspicatus est. Tandem vt pacē cum illo firmaret, misit vnum de comitibus suis, virum nobilem atq; primarium, Pelagium Sousam nomine, qui in regiam deductus, Regem offendit miro fulgore circunlucentem. Partim enim gemmis, quibus erat excultus, partim cereis facibus, quanuis dies esset clarissimus, omnia splendebant. Ad maiestatem enim pertinere existimabat, eiusmodi facibus circunsederi. Fuit Pelagius Sousa cum reliquis, qui illi fuerant comites attributi, admodum honorifice receptus, fœdúsque sine vlla recusatione sancitum. Fœderis conditiones hæ fuerunt, vt is Emmanueli Regi singulis annis tributi nomine ducenta & quinquaginta millia pondo cinnamomi penderet. Rex autem Emmanuel illum in fidem & clientelam reciperet, & Ducibus suis præciperet, vt illius portus atque maritimas ciuitates ab hostium iniuria prohiberent. Id fœdus sub ea conditione ratum habuit Laurentius, si pater illius auctor fieret. Pondus tamen cinnamomi fuit Regis iussu nauibus Lusitanis impositum. Tantus enim erat Regi metus iniectus, vt vix vllum officium, quod ad pacem cum nostris firmandā valeret, ei satisfaceret. Eiusdem consensu Laurentius in terra columnam marmoream cum regijs Emmanuelis insignibus statui iusit, quo significabat, insulæ possesionem ab illo nomine Emmanuelis occupari. Hac re confecta, Cochimum ad patrem redijt, à quo fuit in Anchediuam missus, vt arcem muniret, & totam illam oram maritimam perlustraret. Emmanuel Pazagna similiter Cananorem eiusdem Almeidæ iussu petijt, vt Laurentio Brittio in arce ædificanda atque munienda opem afferret. Interim dum tempus in his negotijs teritur, venit ad Laurentium vir quidam Italus, nomine Ludouicus Vuartmanus, patria Bononiensis, qui studio orbis terrarum cognoscendi, multas regiones peragrarat, atque tandem sub mercatoris habitu, cùm se Saracenū esse simularet, Calecutium peruenerat. Ibi cùm multi multa de Portugalēsibus cōmemorarēt, nomine gētis excitatus, quasi quæ gēs esset ignoraret, qui mores & instituta illius essent, quam religionis sectā sequeretur, quo casu fuisset in Indiam delata, quæsiuit. Saraceni gentem esse maleficam & sceleratam narrant;

cuius

cuius omne studium in latrocinio & crudelitate consumeretur, multáque iam detrimenta Saracenis in partibus illis intulisse. Tum Ludouicus simulat se indignissime pati, tantam gentis impurissimæ audaciam & temeritatem tamdiu impunitam esse, quæ iam interitu funestissimo debuisset meritas facinorum & scelerum pœnas exoluere. Inde cum se in familiaritatem eorum, qui plurimum poterant, insinuaret, & consilia Regis explorat, & quo animo classem ingentem compararet, quibus auxilijs se in nominis Lusitani perniciem sepiret, intelligit. interim spem maximam concipit, fore, vt breui Lusitanorum ope se se à Saracenorum familiaritate impurissima vendicaret. Cum Mediolanensibus autem consilia communicat, & eos adhortatur, vt relicto Calecutio se ad Lusitanos conferant. Respondent illi se Christianos esse, scelerum tamen suorum conscientia perterreri, ne ad Christianos confugiant. Ludouicus bono illos animo esse iubet, seque operam daturum pollicetur, ne illis fraudi esset facinus, quod in Christianum nomen consciuerant. His ita constitutis, quam primum occasionem oblatam vidit, arripuit, atque ad Almeidam se contulit. In eo cursu in Laurentium incidit. Ibi tunc quas copias Rex Calecutiensis pararet, quam classem instrueret, illi nunciauit. Docuit præterea, valde Mediolanenses facti sui pœnitere. Eosque si veniam impetrarent, libentissime ad Lusitanos redituros. Quod vt confestim fieret, Laurentium vehementer adhortari cœpit. Illorum námque opera quamplurima tormenta apud Calecutiensem Regem conflari, multósque idem artificium ab illis inuitissimis perdiscere. Laurentius illum laudat, & muneribus afficit, atque promissis excitat, ad patrémque deduci iubet. Pater confestim filium per literas admonuit, vt se ad dimicandum cum hoste pararet. Et Ludouicum dimisit, vt Calecutium reuersus, Mediolanenses data fide Cochimum perduceret. Id Mediolanenses lætissimis animis acceperunt. Sed dum fugam parant, fuit eorum consilium enunciatum: deprehensique pœnas morte crudelissima luerunt. Ludouicus vix se fuga à periculo cædis proripuit. Interim classis Calecutiensis summa vi parabatur. Ea fuit octoginta maiorum nauium, & centum & viginti quatuor paronum. Erat autem & armis, & tormentis, & hominum multitudine, multisque munitionibus instructissima. Laurentius cum classe vndecim nauium in illam inuectus est. Erant autē in hac classe octingenti milites Lusitani, viri acres, & armis egregie muniti. Auxilia præterea Indica, non tamē valde firma, conquæsierat. Ventum erat ad Cananoris orā, cū vtrinq; concursum est. Atq; primùm cùm dissonis clamoribus, tubarū cantibus, tormentorū crebris ictibus mare atq; tellus tremefacta strepitus horrēdos edidissent, tandē naues ipsæ manibus ferreis inter se deuinctæ cōcutiuntur. Laurentius nauē hostiū prætoriā conspicatus, in eam impetū fecit, & harpagone sæpe frustra coniecto, tandē eam firme retinuit. fuit vtrinq; satis acriter dimicatū. Laurētius tamen in nauē insiluit. Illum Philippus Rodericus, Ioannes Homo, Fernādus Pirezius

Andradius

Andradius, Vincentius Pereira, Rodericus Pereira, & alij quidam homines fortiſsimi ſequuti ſunt. Erant ſexcenti milites in hoſtium naui, qui cum rem in ſummum diſcrimen adductam cernerent, ne inulti caderent, laborabant. Sed tandem omnes partim occiſi, partim capti ſunt: aliqui verò ſe in mare demiſerunt, vt nando ſalutem quærerent. Hac naui capta, Laurentius Nonnio Vaſcio Pereiræ opem opportune tulit. Is enim cùm naui haud ita magnæ præeſſet, nauem hoſtium valde magnam inuaſerat, eámq; iniecto harpagone ſuæ deuinxerat. Sed nihil propius eſt factum, quàm vt nauis illius, hoſtilis nauis ictibus alliſa deprimeretur. Præterea tanta multitudo ſagittarum & iaculorum ab hoſtibus accidebat, vt omnes ferme, quanuis acerrime decertarent, ſe interituros arbitrarentur. Sed aduentu Almeidæ, hæc quoque nauis hoſtium expugnata fuit, & ex quingentis militibus, qui ea vehebantur, nemo euaſit, niſi tantùm illi, qui natandi artificio vitæ ſuæ conſuluerunt. Erant in hoſtium claſſe ex eo numero, quem diximus, multæ mercatorum naues, qui reliquarum nauium robore & multitudine nitebantur. Hi cum cernerẽt duas illas naues expugnatas, diffidere de pugnæ euentu cœperunt. Dum igitur animaduertunt noſtros ita pugnandi difficultatibus implicitos, vt minime illos fugientes inſequi poſſent, vela dant: & alij quidem ſe in Calecutienſem portum recepere: alij verò cum nauigando curſum libere tenuere, quem optabant. Reliquæ naues ſtrenuè iaculis & tormentis partim æneis, partim ferreis, & nauium impreſsione decertabant, & cominus etiam multis in locis haſtis & gladijs rem gerebant. Erant autem noſtri in magno periculo. Nam multæ ſimul naues hoſtium vnam nauem ex noſtris circunſiſtebant. Ab omnibus tamen fuit diu magna virtute dimicatum, & hoſtes tandem in fugam conuerſi. Supra tria millia hoſtium cæſa ſunt. Decem naues cum multis paronibus depreſſæ: duo ſigna Regia & nouem naues maiores captæ, & magna præda parta. è noſtris ſex tantùm in pugna ceciderunt. Re ex animi ſententia geſta, Laurentius ſe Cananorem contulit. Fuit autem à Rege cum magna lætitiæ ſignificatione, & cum non mediocri admiratione virtutis exceptus. Interim dum hæc geruntur, cùm Zabaius Goæ Princeps intelligeret, Calecutienſem Regem magnam claſſem comparaſſe, & noſtros; vt cum illa dimicarent, ex arce Anchediuenſi ſoluiſſe, noluit eam rei bene gerendæ, vt opinabatur, occaſionem amittere. Conſilio igitur Luſitani cuiuſdam, qui religionem abiurauerat (erat autem is ex illis exulibus, qui morte damnati fuerant, & ea conditione liberati, vt terras incognitas explorarent) claſſem ſexaginta nauium in Anchediuam miſit, quæ arcem expugnaret. Claſsi autẽ eundem Luſitanũ præfecit. Fuerat is faber lignarius, & in reficiendis arte ſua nauibus vſui noſtris erat. Appellabatur Antonius Fernãdus. Tunc verò poſt ſcelus nefariũ cũ religione nomẽ mutarat, & Abdella nominabatur. Is cùm naues ad Anchediuę arcẽ appuliſſet, cõtinuo eam oppugnare inſtituit. Emmanuel autẽ Pazagna, qui præfectus arcis erat, tãta vi reſtitit,

vt

vt hostibus magnam perniciem afferret. Itaq; vir nefarius obsidionem soluit, & Goam cum suorum cæde & interitu, & cum insigni dedecore reuersus est. Almeida tamen cùm cerneret, illam arcem nullum vsum habere, nec ex insula aliquam vtilitatem percipi, neque posse, eo quod procul Cochimo aberat, nisi sumptibus immodicis, & cũ magno periculo defendi, & copias quas habebat, esse exiguas, neq; commodũ esse, eas dispertiri, de Ducum omniũ sententia arcẽ diruere iussit. Laurentiũ igitur in Anchediuam cũ classe misit, vt id exequeretur. Is, vt fuerat iussus, in naues Pazagnam cum militibus, qui erant in pręsidio, recepit, & arce disiecta Cochimum redijt. Per idem fere tempus, quo hæc in India gerebantur, Rex Philippus Maximiliani Imperatoris filius, & Fernandi & Isabelæ gener, è Gallia Belgica in Hispaniam venit. Habebat autem ille in matrimonio Ioannam Fernandi & Isabelæ filiam, ad quam post mortẽ Ioannis, & illius Isabelæ, quæ Alfonso primùm Ioannis Regis filio, deinde Emmanueli nupserat, regni patrimonium iure veniebat. Philippus igitur cùm vxore, postquam accepit Isabelam Reginam socrum suam è vita decessisse, in Hispaniam venire maturauit, vt regni hæreditatem adiret. Id cum Emmanuel intelligeret, & iam eos in Artabros peruenisse, compertum haberet, ratione cognationis & vicinitatis admonitus est, vt illis sine vlla mora per legatos de felice in Hispaniam aduentu gratularetur, fidémque daret, se nullo in loco, in rebus omnibus, quæ ad illorum dignitatem & voluptatem pertinerent, officio fratris amantissimi defuturum. Legatus fuit Iacobus Lupus Aluitensis Dynasta: qui quidem fuit à Regibus illis admodum honorifice susceptus, responsúmque ab eis tulit amoris & officij plenissimum. Hoc eodem tempore suscepit Emmanuel actionem memoria sempiterna dignissimam, quanuis in eo, quod effectum cupiebat, frustra contenderet. Videbat enim Principes Christianos, odijs acerbissimis stimulatos, inter se cum magno rerum omnium discrimine decertare, remp. Christianam dilacerari, vires frangi & debilitari, & hostium opes interim Christianorum furore & amentia indies augeri. Verebatur autem, ne malum illud serperet, & in Christiani nominis perniciẽ, si non esset opportuno remedio prouisum, erumperet. Cum autẽ hæc secum agitaret, tum id in primis eum vehementer angebat, quod CHRISTI sepulchrum esset à Saracenis occupatũ, & à Christianis Principibus turpissime neglectũ. Omnia verò mala, quæ tunc rebus Christianis accidebant, interpretabatur propter hanc negligentiam pietatis incidere: & religionem socordia & desidia violatã, arbitrabatur esse magnitudine roboris atque virtutis expiandam. His curis anxius, legationem ad Iulium Pontificem Maximũ decreuit. Legatus fuit Odoardus Galuanus, Regis ipsius consiliarius. Summa legationis hæc fuit. Principes Christianos inter se de propria dominatione cũ periculo vniuersæ Christianæ reip. dimicare. Opes interim Principis Turcarũ, & Sultani etiã vires vehemẽter amplificari, & rebus Christianis imminere. Neminem verò eorum Principum,

quorum

quorum officium erat, hostium impetum à Christianis proposita etiam morte reprimere, tanto periculo commoueri. Si gloriæ cupiditas Principes ad arma solicitabat, quod decus tantum esse poterat, quod esset cum CHRISTI sepulchro armis vindicato comparandum? Si multa posidendi cupiditas stimulos illis adhibebat, cur non animum ad Asiæ & Ægypti regiones opimas, maximisq; opibus opulentas adijciebant? Per CHRISTVM igitur Optimum Maximum ipsum Iulium obtestabatur, vt omne studium suum, omnem virtutem & industriam, omnes curas & cogitationes in discordijs tollendis, & pace constituenda consumeret: & Principes Christianos ad interitum Mahumetani nominis exhortaretur, vt ita sempiternam gloriam, quæ nullis vnquam seculis esset interitura, compararent. Se verò ad eam rem regni sui opes vniuersas polliceri, libentissiméque per se in tam præclaro certamine quoduis discrimen capitis aditurum. Hæc quidem Emmanuel sine vllo fructu per literas atq; legatos egit. Erant enim Principes animis propemodum efferati, & vsq; adeò propter turbulenta dissidia à cogitatione impendentis calamitatis abducti, vt hanc orationem non solum animis aspernarentur, verum etiam ludibrio haberent. Hoc eodem anno Emmanuel Castellum in Africa ædificari præcepit, extra fretum Gaditanum, in ea ora, quæ ad Austrum pertinet, vt ex eo possent infesta signa Mauris eam regionem incolentibus sæpius inferri. Huius autem ædificij curam Iacobo Azambugeo, viro impigro, qui multa decora virtutis militaris obierat, assignauit. Fuit Castellum magno cum labore & contentione à nostris ædificatum. Multi námque Mauri vndique confluebant, vt nostros opere prohiberent. Itaque necesse erat nostris eodem tempore Castellum ædificare, & hostium vim armis atque virtute repellere. Anno insequente, qui fuit à Christo nato M.D.vij. instruendas curauit Emmanuel naues quatuordecim, quæ varijs temporibus Olysippone soluerunt. Vt quæque enim erat expedita, ita vela faciebat. Nulla tamen earum eodem anno in Indiam peruenit. Vascus Gomecius Abræus, vnus è Ducibus à Rege delectis, iussus erat in Zophala arci præesse. Is cum Æthiopiæ oram præterueheretur, instituit, vt nauigiũ incredibili celeritate, cuius erat nauarchus Ioannes Chanoca, facem præferret, quẽ reliqua nauigia sequerentur. Hoc tamen fuit Ducis negligentia dissolutum atque dissipatum. milites in terram enatarunt. Quorum pars aliqua, quæ in manus hominum immanium inciderat, fuit in vinculis detenta, & à nostris, qui oram eandem legebant, pecunia liberata. Rodericus verò Suarius, qui erat vnus è nauarchis, incidit in nauem, quæ ex Arabia soluerat, in qua erant homines quingenti: cum quibus magna armorum contentione manum conseruit, eámque tandem expugnauit, & omnes Saracenos ferro concidit. Tres autem nauarchi fluctibus oppressi periere. Omnes verò naues, quæ euaserant, in Hiberna deductæ sunt. Cùm verò in India exploratum fuisset, nullum è Lusitania nostris auxilium aduenisse, Saraceni animos erexerunt & confirmarunt,

tempus adesse credentes, quo possent nomen Lusitanum omnino delere. Itaque Regem Calecutiensem adhortantur & admonent, ne occasionem praeclari cuiusdam facinoris diuinitus oblatam praetermitteret. Augures etiam insigné eo anno victoriam illi portendebant. Sacerdotes item atq; Brachmanae, quasi Deorum oraculis incitati, multa referebant, quibus Regem ad spem summi decoris excitarent. Rex omnia, quae ad bellum erant necessaria, summa industria comparabat. Haec omnia Praetor Almeida per exploratores & transfugas exploratè cognoscebat. Vt autem hostibus significaret, sibi non opus esse vllius classis auxilio, duas festinanter classes instruxit. Vnam, vt naues, quae Cochimo Cori promontorium versus nauigabant, ab hostium incursione defenderet: in qua erant triremes duae, naues onerariae duae, & vnus paro: quam Emmanueli Pazagnae cōmisit. Alteram, quae oram illā tutaretur: in qua erant vndecim naues, quibus Laurentiū filiū praefecit. In hac classe nauarchus erat quidā, nomine Gundissaluus Vascius Goës, qui cum minime cōmeatu abundaret, vt rei frumentariae cōsuleret, Cananorem petijt. Inde profectus, vt se rursus cū Laurentio coniungeret, festinauit. In eo autem cursu nauem Saracenorum, quae Cananore veniebat, offendit, in eámque ferociter inuasit. Saraceni minime repugnarunt. Se námq; foederatos esse dicebant, & literas, quae eiusdem foederis fidem facerent, Laurentij Brittij, qui arcis Cananorensis, vt dictum est, praefectus erat, ostenderunt. Sunt enim hoc iure omnes, qui in Indico mari nauigant, iam inde ab eo tempore, quo Lusitani in India arces aedificare coeperunt, vt nemini liberū sit nauigare, nisi ab aliquo Lusitano vel Duce, vel arcis Praefecto (fide prius illius, qui nauem conscendere vult, diligenter explorata) literas acceperit, fidem foederis continentes. His literis tuto nauigant. Aliter enim à nostris nauarchis capi, bonisq; omnibus euerti, & vita, aut saltem libertate priuari possunt. Tunc igitur cùm Saraceni literas ostentarent, quibus nixi se mari commiserant, Goës siue auaritia caecus, siue barbara immanitate ductus, siue odio gentis illius efferatus, clamauit, literas illas fuisse per fraudē extortas, séque exploratum habere, illos esse Christiani nominis hostes, & perniciem Lusitanis omnibus per summum scelus & perfidiam machinari. Daturos igitur illius tam scelesti facinoris poenas. Itaque nauem diripuit, hominésq; miserrimos, hominum atque DEI fidem implorantes, in velum insuit, & nauem iam exinanitam, tormentorum ictibus perforatam depressit. Fuit hoc facinus non solùm crudele, & inhumanum, contra ius gentium, & contra omnem rationem humanitatis nefariè & flagitiose susceptum: verùm etiam, propter temporis illius adeò periculosi rationem, temerariū, & furoris & amen-
» tiae plenissimum. Cum enim nondum esset imperium fundatum, & exiguis
» admodum copijs Lusitani maria illa tenerent, conueniebat, vt quod viribus
» adipisci non poterant, existimatione fidei & humanitatis assequerentur. Nam
» cùm nullum vitae praesidium fide firmius sit, cum eo tempore, quo reliqua prae-

„ fidia adeò infirma erant, omnis ſalutis ratio erat in fidei opinione collocanda.
„ Vt enim fidei & benignitatis nomē excellens omnium mortalium animos ad
„ beneuolentiam allicit: ita infamia perfidiæ & crudelitatis odium incendit, &
„ ad vindictam ſtimulat. Quod tunc re ſatis perſpectum fuit. Factum enim eſt, vt facinus illud redderet Luſitanum nomen illis nationibus odioſum & inuiſum. Almeida verò id indigniſsime paſſus eſt, Goëmque honore priuauit, neq; poſt illum diem ad ſuam familiaritatem admiſit. Eo tempore Rex Cananoris obierat, & alius in illius locum ſucceſſerat, qui erat in noſtros animo vehemēter infeſto. Opera námq; Calecutienſis ad regnum peruenerat. Erat Cananore Saracenus Mamele nomine, copijs & exiſtimatione, eorum Saracenorum, qui terras illas incolebant, facile princeps. Nauarchus autem nauis illius, quam Goës in alto merſerat, erat ſororis illius filius. Hic cum percepiſſet, merces ſuas, quas nauis illa conuehebat, eſſe direptas, nauémque depreſſam, & hominem ſibi coniunctiſsimum cum reliquis crudeliſsime demerſum; dolore ſtimulatus ad Laurentium Brittium recta contendit, & maximis vocibus de iniuria ſibi facta conqueritur. Tu, inquit, nos prodidiſti, tu nos in fraudem induxiſti: quod nauem amiſerim, quod bonis ſpoliatus ſim, quod nepote meo cariſsimo ſim orbatus, id perfidia & ſcelere tuo factum eſt. Quî fieri enim potuiſſet, ſi teſtimoniū literarum tuarum bona fide conſcriptum fuiſſet, vt vir Luſitanus, atque nauis magnæ præfectus, tam crudeli iniuria nos omnes affeciſſet, tantúmq; in multos noſtræ ſocietatis homines cladis inuexiſſet? Brittius iurat ſe nihil fraudis admiſiſſe. Saracenus nullam ſatisfactionem accipit. Itaque vt erat lacrymis oppletus, & furore acriter inflammatus, ad Regem properat. Sequebantur illum vxores, & parentes, & liberi eorum, qui fuerant crudelem in modum interfecti. Ibi cum eiulatu lugubri clamores in cœlum tollunt, manus in Regem intendunt, fidem illius implorant, ius acerrime poſtulant, &, vt de gente ſceleſtiſsima pœnas debitas expetat, obteſtantur. Is ſe minime poſtulata neglecturum oſtendit. Tum arceſsito Mamele, ſibi minime ingratum fore dicit, ſi illi quacunque ratione poſsint, ſcelus illud vlciſcantur. Mameles continuo ad Saracenos, qui Calecutij negotiabantur, literas de hac iniuria miſit. Illi rem ad Regem deferunt. Is confeſtim miſit, qui nomine illius animum Regis Cananoris in noſtros acriter inflammaret, opémque ſuam ad noſtrorum exitium minime defuturam promitteret. Fore autem, ſi coniunctis viribus in perniciem Luſitanæ gentis incumberent, vt illius memoriam è terris exterminarent. Hoc accepto nuncio, Rex totam ſuam cogitationem ad exitium Luſitanorum traduxit. Atque principio, quod animo moliebatur, ſecretum tenuit. Interim autem foſſam latiſsimam à litoris vnius fine, ad alterum litus perduxit. Ea foſſa arcem (erat enim in angulo, quē mare circunluebat, ſita) ab vrbe dirimebat. Hoc ſe ſe ad vrbem muniendā facere ſimulabat. Puteus autem erat nō procul ab arce, è quo noſtri ad bibendum aquam hauriebant. Hunc inter-

cludere

cludere puteum hoſtis cogitabat. A foſſa námque ad puteum erat ſemita perangusta, quam aggeribus & turribus munire Rex ſtatuebat, vt inde noſtros putei aditu prohiberet, atque ſiti conficeret. Hæc res fuit Præfecto Principis opera, qui erat in regnum ſucceſſurus, indicata. Is etiam demonſtrauit, Regem Calecutij, præter alias munitiones, viginti & quatuor ænea tormenta Regi Cananoris clàm, quibus arcem quateret, miſiſſe: & præterea triginta hominum millia ſe in auxilium miſſurum pollicitum fuiſſe. Laurentius Principi gratias egit, ſeſque daturum operam confirmauit, ne vnquam beneficium apud ingratos collocaſſe iudicaret. Itaque ſuos continuit, ne in vrbe hoſtili cum vitæ periculo vagarentur. Ad Almeidam verò nuncium miſit, qui ſignificaret, quo in diſcrimine verſaretur. Almeida filium miſit, qui arcem militum præſidio, & commeatu, & armis firmaret, vt poſſet facilius obſidionem tolerare: quod ab illo diligentiſsime perfectum fuit. Brittius cum animaduerteret, aquatione interclusa omnibus eſſe pereundum, illud telluris ſpatium, quod erat inter arcem & puteum interiectum, foſſa & vallo muniuit, eáque munitione vtrunque litus incluſit. Tum pontem ſublicium extruxit, qui vallum cum puteo coniungeret. Deinde varias turres excitauit, & tormenta in illis diſpoſuit, quibus, ſi vellet hoſtis aquationem impedire, eum propelleret. Hoc cum Rex animaduerteret, inſidias detectas eſſe cognouit. Non igitur vltra diſsimulandum ratus, arcem oppugnare conſtituit. Quadraginta hominum millia tunc in caſtris habebat, partim ex ſuis copijs, partim ex auxilijs, quæ Calecutio iam aduenerant. Itaque copias eduxit, & vallum confeſtim aggreſſus eſt. Noſtri maximo cum labore hoſtium impetum ſuſtinebant. Sed de aquatione præcipuè acerrimum erat inter noſtros & hoſtes certamen inſtitutum, cùm illi maxima contentione, ne Luſitanis vlla facultas aquationis daretur, pugnarent: contrà Luſitani, ne aqua excluderentur, periculoſiſsimam dimicationem ſubirent. Aqua igitur ijs, qui bibere cupiebant, erat multo ſanguine comparanda. Noſtri verò conſilio Thomæ Fernandi, præſtantis architecti, ab arce in puteum cuniculum egere: qui tanto ſilentio perfectus eſt, vt nunquam id ab hoſte animaduerti poſſet. Tum paulo ſupra illud cuniculi oſtium, quod ab arce ad puteum medium pertinebat, trabes immiſit, & ſuper eas alias tranſuerſas iniecit. Tum magnam materiæ vim ſuper eas trabes demiſit, quæ puteum tegeret, ne poſſent hoſtes venenum in aquam infundere. Poſtremò ore ſummo putei diſturbato terram omnem congeſsit, ne poſſet hoſtis materiam extrahere. Sic autem fiebat, vt noſtri tuto hoſtibus inuitiſsimis aquarentur. Rex igitur ab hoc conatu depulſus, vallum oppugnare multo acrius inſtituit. Cùm verò multi in ea oppugnatione caderent, vt tutius rem gereret, ingentes ſaccos lana & ſimili materia infarciri iuſsit, vt his oppoſitis tormentorum ictus exciperet. Dum auté hoc opus apparabatur, caſtra retro mouit, & ſuos ab oppugnatione prohibuit. Brittius id non ſine conſilio fieri ratus,

excogitauit rationem, qua hoſtis conſilium exploraret. Faber quidam lignarius illius iuſſu laqueum extruxit, eúmque non procul à vallo ea parte, quæ valli portam reſpiciebat, leui materia atque tellure contexit. Brittius quadraginta milites iuſsit extra vallum egredi, vt vrbem verſus pergere ſimularent. Hoſtes illos conſpicati, in eos impetum faciunt. Noſtri ſe ſenſim recipiũt: hoſtes acriter inſiſtunt. Eorum autem Dux, cùm omnibus præiret, in laqueum incidit. Quo facto noſtri hoſtibus repugnare multo acrius incipiunt: alij extra vallum egreſsi, ſe cum illis coniungunt, & hoſtes re inopinata perculſos expellunt, & paulo longius inſequuntur, ſignóque dato ſe recipiunt, & Ducem laqueo expeditum ad Præfectum pertrahunt. Ex illo cognouit Brittius quo animo Rex bellum intermitteret. Præterea Princeps regni hæres per vnum de ſuis comitibus, ſcapha commeatu onuſta ſilentio noctis inuectum, illi Regis conſilium aperuit. Noſtri ad propugnandum ſe comparauerunt. Perfectis operibus Rex confeſtim aciem hoc ordine inſtruxit. Saccos primum ſic oppoſitos eſſe iubebat, vt eſſent inſtar valli, quo milites poſſent ſine periculo ad Luſitanorum vallum accedere. Deinde milites cum arcubus, & ferreis fiſtulis, & varijs telorum generibus ſequebantur. Poſtremum agmen Rex cum valida manu firmabat. Arcis tormenta quanuis globos ingentes partim ferreos, partim lapideos emitterent, cùm hi ſaccis exciperentur, nullum detrimentum hoſtibus afferebant. Ea res animaduerſa hoſtibus animos extulit, ita, vt quaſi debellatum iam foret, clamores ingentes ediderint. Sequenti die fuit oppugnatio multo ferocius inſtaurata. At Brittio venit in mentem, tormentum vnum, quo nondum vſus fuerat, quod multo vehementius globos eiaculari cognouerat, collimare. Cum ille igitur qui torméti curam gerebat, ignem admouiſſet, factum eſt, vt ſaccos diſijceret, ictibúsque crebrius repetitis, omnes moles oppoſitas diſturbaret. Cum igitur maiora tormenta in aciem hoſtium propugnaculo nudatam ingentes pilas, minora glandes valde frequentes emitterent, magnam ſtragem ediderunt. Ea nocte vir quidam nobilis Caſtellanus, cognomento Guadelaiara, poſtulauit à Brittio centum & quinquaginta homines, quos ipſe deligeret, quibus hoſtium caſtra terrore compleret. Cum id illi fuiſſet conceſſum, de quarta vigilia (erat autem nox pluuia, caligóque denſiſsima erat caſtris offuſa) noſtri hoſtes, nihil hoſtile propter noſtrorum paucitatem ſuſpicantes tubarum cantu & clamoribus magnis exterrent, & alios graui ſomno conſopitos, alios ſemiſomnes obtruncant, reliquos in fugam pellunt. Vbi primum diluxit, noſtri potiti caſtris, prædam non mediocrem in arcem conuehunt. Hunc felicem ſucceſſum caſus aduerſus deformauit. Erant frequentes ædes arci coniunctæ, arcis ipſius præſidio ab hoſtium impetu & incurſione defenſæ. In his erant variæ merces, & multiplex & pretioſa ſupellex, & annona, qua milites in ea obſidione alebantur. Factum eſt autem, vt pueri cuiuſdam negligentia, qui cum iret cubitum, candelam incenſam reliquerat, vt candela

in aridam materiam decideret, quæ ſubito ignem corripuit, & domũ inflammauit. Sic autem cùm omnes ædes illæ eſſent è ligno ædificatæ, & folijs palmarum contectæ, & coniunctæ, factum eſt, vt omnes eodem incendio conflagrarent: Quanuis autem iactura multarum rerũ maximi pretij fuiſſet; nihil Præfectum aliud angebat, quam annonæ penuria. Commeatum enim maxima ex parte flamma conſumpſerat. Nec erat ſpes vlla, quandiu hyems vigebat, vt aliunde poſſet commeatus importari. Ergo cum fames noſtros opprimeret, cogebantur feles primum, mures deinde & lacertos comedere: Præfectus aliquid audendum ratus, cognatum quendam ſuum cum triginta viris ſatis acribus miſit, qui in hoſtes improuiſo erumperet, & videret, an poſſet aliquid cibi è caſtris non valde munitis abripere. At hoſtes in noſtros inuecti, multos convulnerarunt, ipſius cognati Ducis vultum conciderunt, & crura etiam ſauciarunt, ita, vt gradum facere nequiret: parúmque abfuit, quin in hoſtium poteſtatem veniret. Sed adoleſcentis virtute, annos nati quinque & viginti, cui Ioannes Gregorius nomen erat, fuit è medijs hoſtibus ereptus, & in arcem intromiſſus. Quatuor autem è noſtris in eo conflictu cecidere. Interim per ſeruos transfugas fuit Rex certior factus, noſtros grauiſsima fame premi. Exiſtimauit igitur eam occaſionem rei bene gerendæ non eſſe prætermittendam. Itaque in loco ſatis accommodato, milites in inſidijs locauit, duas autem vaccas propius vallum agi præceperat. At noſtri cùm vaccas cernerent, Ducis iniuſſu (nec enim imperio, ſed fame mouebantur) repente deſiliunt. Qui erant in inſidijs, in noſtros impetu feruntur. Noſtri tamen tanta virtute illis reſtitere, vt prius quam maiora ſubſidia poſſent aduenire, vaccas per valli aditum hoſtibus fruſtra repugnantibus introducerent. Harum carnibus diebus aliquot noſtri ſuſtentati ſunt. Sed his conſumptis, neceſſe erat noſtris aut deditionem facere, aut fame funditus interire. Sed ope diuina in extremo illo diſcrimine adiuti ſunt. Mare námque ventorum flatu agitari cœpit, & cum maximos fluctus eijceret, magnam ſquillarum ingentium vim in litus expulit, quibus noſtri famem depulerunt, & ægroti ſanitatem recuperarunt. Sic autem factum eſt, vt Luſitani obſidionem per totam hyemem tolerarent. Ver autem appetebat, ſubſidium, cumprimum mare nauigari potuiſſet, expectabatur. Hoc cum Regem minime lateret, ſtatuit, antequam Cochimo auxilium adueniret, totis viribus experiri, an vallum & arcem expugnare poſſet. Magnam igitur claſſem inſtruxit, & duo maxima Caſtella ſuper naues excitauit, ea ratione, qua fuerant erecta Caſtella, quibus Rex Calecutienſis Paciecum euertere cogitarat. Huius apparatus indicium fuit per eundem Principem ad Præfectum repente delatum, à quo fuit admonitus, vt eam arcis partem, quæ ad mare pertinebat, diligentiſsime tutaretur. Erant milites, quos Rex ſub ſignis habebat, ad quinquaginta millia. Alia námque ſibi auxilia conquiſierat. Vbi primum omnia parata fuerunt, cùm terra & mari noſtros oppugnare inſtituiſſet, factũ

 eſt,

eſt, vt vno tempore & claſsis eam arcis partem, quæ ad mare ſpectabat, cum caſtellis inuaderet, & magnus exercitus in vallum impetum ferret. Vtrinque tamen fuerunt cum magna ſuorum ſtrage, & nauium etiam iactura repulſi. Prælium fuit acerrimum, & ab exortu Solis vſque ad occaſum durauit: quod tamen non humanis viribus, ſed diuinis geſtũ fuiſſe conſtat. Cum enim maxima multitudo hoſtium in prælio cecidiſſet, nemo tamen è Luſitanis deſideratus fuit. Inſequente die Brittius magnam tormentorum partem, quæ erant in arce diſpoſita, ad vallum tranſportari præcepit, & inde ciuitatem globis ingentibus concutere iuſsit. Ædes quamplurimæ dirutæ fuerunt, & in his Saracenorum templum, in quod multi conuenerant, vt Mahumetem precibus fatigarent, vt illis ſubſidio occurreret. Tantus autem terror fuit & ciuibus & peregrinis iniectus, vt omnes à Rege contenderent, vt pacem cum Luſitanis faceret: aliter enim, ſe inde continuo migraturos. Quod vt vehementius agerent, fecit claſsis, cui præerat Triſtanus Cugna quæ tunc aduenerat: quæ opem noſtris, ſi in maiore tum diſcrimine fuiſſent, attuliſſet. Pax igitur certis legibus facta fuit, ea conditione, vt tum demum rata eſſet, cum eam Prætor Almeida comprobaret. Quas verò res Triſtanus Cugna, antequam Cananorem claſſem appelleret, in eo curſu geſſerit, alio in loco memorabimus.

LIBER QVINTVS.

CVM HAEC IN INDIA gerebantur, in Africa hæc acciderunt. Safin eſt ciuitas in Mauritania Tingitana ſita, extra fretum Gaditanum, ad Auſtrum ſpectans, quam Atlanticus Oceanus alluit. Erat autem ſanè magna, multiſque opibus opulenta, ad quam vndiq; mercatores quæſtus gratia libentiſsime cõmeabant. Regio eſt valde fertilis, frugibus & pecoribus abundans. Fuit autem ciuitas hęc longo tempore in ditione Regis Marrochienſis, cuius imperium maximam Mauritaniæ partem continebat. Sed tandem familia quædam nobilis, cognomento Farhomia, ab imperatore deſciuit, opibúsque

ſuis, & popularium gratia freta, tyrannidem occupauit. Huius tandem familiæ princeps extitit quidam, nomine Abdearus Rhamanus, vir magni animi, & ſupra modum dominationis appetens: qui, vt ciuitati imperaret, patruo ſuo, cui nomen erat Hamedux, qui tunc opibus & potentia multum gentilibus anteibat, vitam per ſummum ſcelus eripuit. Deinde ſpecie liberalitatis & humanitatis plebis animos ſibi conciliauit, ita, vt ciuitatis imperium facillime teneret. Erat autem Abdearo Rhamano filia eximia ſpecie, quam adoleſcens nobilis, nomine Haliadux, non vulgari forma præditus amabat, & illius concubitu, matre puellæ non inuita, fruebatur. Hæc conſuetudo cùm fuiſſet ad Rhamanum delata, eo familiæ dedecore grauiter offenſus, necem adoleſcenti afferre conſtituit. Quod cùm Rhamani vxor atque filia ſuſpicione aſſequutæ fuiſſent, rem ad Haliaducem deferunt. Is vt Rhamani conſilium præriperet, cædem Rhamano machinatus eſt. Re autem cum iuuene ſibi amicitia valde coniuncto, cuius fidei & audaciæ valde confidebat, quem Iehabentafuſum appellabant, communicata, vt facinus ſumma celeritate patraret, excogitauit. Erat autem ſacrum ſolenne Saracenis ſumma ab illis religione celebratum. Rhamanus in templum profectus, per nuncium Haliaducem ad ſolennis precationis communionem inuitauit. Eſſe dicebat præterea ſibi cum illo poſt rem diuinam de re maxima conſultandum. Haliadux eo nuncio intellexit, tempus appropinquare, quo ſibi erat aut Rhamani crudelitate moriendum, aut Rhamano nex afferenda. Arceſsiuit igitur Iehabentafuſum, & ambo cum decem viris fortibus ex gentilibus atque domeſticis, qui erant coniurationis participes, rectà in templum gradiuntur, & Rhamanum confodiunt. Qui Rhamanum ſectabantur, vt illius necem vindicarent, ſe comparabant. Cum tamen viderent duodecim viros nobiles, & impigros diſtrictis gladijs ferociter imminentes, & ſuſpicarentur eos non ſine multitudinis conſenſione tantum facinus auſos eſſe, ſeque, Duce quem ſequebantur occiſo, præſidio nudatos animaduerterent, repente diffugiunt. At Haliadux & Iehabentafuſus in forum ſe conferunt, & ibi aduocata concione Haliadux orationem habuit, qua dixit, ſe merito tyrannum occidiſſe, qui illi inſidias comparabat: neque mediocri beneficio ciues ſuos obligaſſe, cùm hominem maleficum & parricidam de medio ſuſtuliſſet. Fore námque, vt poſt illum diem res eorum ſub benigno & moderato imperio multo magis florentes eſſent. Ibi tunc populi conſenſu (gens enim leuis & inconſtans, facile in quancunque partem illam pellere velis, inclinat) vterque eorum ciuitatis moderationi præficitur. Eo tempore Iacobus Azambugius præerat caſtello, quod iuſſu Regis Emmanuelis, vt dictum eſt, non procul ab ea vrbe extruxerat. In ea verò ciuitatis trepidatione atque tumultu, tredecim Hiſpani captiui, nauigium adepti, confugiunt, & ad caſtellum delati, ſtatum ciuitatis Azambugio nunciant. Deinde poſt biduum Haliadux cùm cerneret cognatos Rhamani & amicos, qui mul-

tum in ciuitate poterant, illi atque socijs perniciem moliri, ad Azambugium se confert, &, ne occasionem diuinitus oblatam amittat, adhortatur. Se námque perfecturum, vt ciuitas illa Regis Emmanuelis imperium libentissime subiret. Opus tamen esse, vt qui hoc animo essent, ope Lusitanorum aduersus hostium insidias fulcirentur. Iacobus Azambugius quanuis Aphrorum perfidiam exploratam penitus haberet, cùm tamen animaduerteret, rem in tanto tumultu & ciuium dissensione in eo statu esse, vt Haliaduci atque socijs fidem datam conseruare valde expediret, conditionem minime reiecit. In ciuitatem igitur duodecim viris nobilibus stipatus, se contulit: ibi octo dies commoratus, leges pacis scripsit, & fœdere Haliaducem & socios Regi Emmanueli deuinxit. Ibi verò cùm indicio Abrahami Iudæi cognouisset, sibi insidias fieri, in castellum Regium profectus est. Illum verò quatuor viri nobiles Saraceni, quorum princeps erat Haliadux, prosequuti sunt, cum interim Iehabentafusus imperium ciuitatis administraret. Erat autem fœdere cautum, vt Mauri locum Azambugio in ea parte, qua muri fluctibus alluuntur, assignarent, in quo domum magnam ædificaret: & vt ibi laxius & magnificentius habitari posset, turrim in muro ædibus coniunctam, & portam etiam, quæ in mare respiceret, attribuerent. Rebus ad hunc modum constitutis, Azambugius cum quatuor illis Mauris in Lusitaniam reuersus, Emmanueli rem totam exponit, & amplitudinem ciuitatis, & opportunitatem loci ad bellum mediterraneis Africæ regionibus inferendum explicat. Rex eo nuncio plurimum lætatus est, Azambugiúmque in Africam remisit. Vt verò negotium rectius confici posset, literas ad Garsiam Melium, qui cum classe fretum Gaditanum tenebat, vt Mauros nauigatione prohiberet, dedit, quibus imperabat, vt se cum Azambugio coniungeret. Is quanuis in morbo valde periculoso versaretur, mandata tamen summa celeritate confecit. Ad Safinensem igitur portum se contulit, quo iam Azambugius peruenerat: sed omnia commutata vident.
Erat ciuitas in armis: fidem datam neglexerat: multitudo nullo pacto se Christianorum imperium passuram confirmabat: varij tumultus excitabantur. Haliadux, qui iam in vrbem redierat, & Iehabentafusus in communi scelere & perfidia conniuebant, oblitique fœderis, erant valde Lusitanis infesti. Ibi tunc venit nostris Ducibus in mentem, discordiam inter duos illos tyrannos artificio serere, vt viribus vtriusque partis diuisis, facilius vrbe potirentur. Quod quidem sic ab illis excogitatum fuit. Garsias Melius adhuc eodem morbo laborabat. Medicum igitur Iudæum ad morbi curationem ex vrbe arcessiuit. Hunc autem pecunia facile persuaserunt, vt literas ad vtrumque vrbis Præfectum perferret, ita tamen, vt eorum neuter posset odorari, literas ad alterum scriptas esse. Literæ autem erant scriptæ nomine Garsiæ Melij, quibus Haliaducem admonebat, vt insidias præcaueret. Sibi

námque

námque exploratum & cognitum esse, vitæ illius insidias intendi. Ad eas autem propulsandas opem suam pollicebatur, seque officio suo minime defuturum confirmabat. Interim verò admonebat, nullas esse capitaliores insidias illis, quas imperij communio comparabat. Nam cùm nulla vnquam regni societas fidelis atque firma fuisset, tum aditum ad perniciem eò faciliorem esse; quo minus suspecti fuissent illi, cum quibus societas muneris inita fuerat. Idem ad Iehabentafusum scribebat, & admonebat, vt vitam suam contra Haliaducis occultas fraudes & insidias muniret. Quoties Medicus Melium inuisebat, manum intra vestem stragulam, quæ spondam contexerat, immittebat, quasi tentaret, an febris aliqua ex parte quidquam de solita vehementia remisisset. Et interim literas accipiebat, ne posset quispiam quod gerebatur, aliqua ratione suspicari. Interim verò vterque eorum clam altero gratias Melio summas agere, seque in potestate Emmanuelis futurum polliceri, obsecrare, & orare, vt non permitteret vllo modo, se fraude alterius interire. Hac igitur fraude contra gentem fraudis plenissimam solerter excogitata, factum est, vt vterque eorum cùm sibi ab altero timeret, muniendam salutem suam contra alterius perfidiam, Lusitanorum ope cogitaret. Vterque igitur, altero imprudente, Azambugium & Melium admonet, vt se in vrbem conferant. Se námque effecturum, vt breui vrbem in Regis Emmanuelis potestatem redigeret. Itaque Azambugius, & Melius quinquaginta tantùm militibus stipati, in vrbem ingrediuntur, & ædes, quæ Rhamani fuerant, quia amplæ & munitæ videbantur, & erant propius mare sitæ, sibi ad habitandum delegere. Clanculum verò varia armorum genera arcis & dolijs inclusa domum comportari faciebant. Mauri, vt est genus hominum non solùm infidum, verùm etiam suspiciosum, sinistra quadam suspicione tacti, non rectè de nostrorum hominum sedulitate sentiebant. Ipsósque tyrannos iam suæ leuitatis valde pœnitebat. Multáque tectè moliebantur, quibus conijci poterat, rem ab occultis insidijs ad vim apertam esse venturam. Azambugius rem omnem, in quo statu esset, Emmanueli per literas significauit. Is nullam moram interposuit, quin firma subsidia illis mitteret. Quatuor igitur naues celeriter instruendas curauit, quibus Gondissaluum Mendesium Zacotum, virum in africano bello exercitum, præfecit. Qui cùm naues ad portum vrbis appulisset, intellexit, nostros Maurorum perfidia esse in summas difficultates adductos. Nec enim Mauri in fœdere permanebant, sed multis fraudibus opus Azambugij impediebant: neque solùm omnia, quæ ad ædes muniendas, sed etiam quæ erant ad victum necessaria denegabant: multisque signis apparebat, eis non fraudem ad facinus, sed animum deesse. Cùm nostri de vno ex tyrannis conquerebantur, is in tyrannidis socium culpam omnem conferebat. Nostri cùm iam Zacoti aduentu maiores opes habuissent, confidentius in vrbe

 versa-

versabantur. Tyrannos igitur admonent, se minime passuros, vt ambo simul vrbem gubernarent. Eos námque animo inter se inimico & infesto dissidere; & vtrumque eorum de alterius exitio cogitare. Compararent igitur inter se, vter eorum esset ciuitatem illam Regis Emmanuelis nomine moderaturus. Illi verò cùm cernerent eam sibi necessitatem impositam, vter eorum eam prouinciam susciperet, haud contentiose deliberant. Summa námque animi moderatione, quod vix credibile videretur ei, qui vtriusque mentem cognosceret, vterque eorum alteri imperium concedebat. Tandem peruicit Haliadux, vt Iehabentafufus eam ciuitatem regendam susciperet. Is autem imperij æmulo amoto, multo liberius fraudes in nostros concinnabat, omnique ratione, vt Azambugium opere prohiberet, contendebat. Lapides & calcem, & reliquam materiam ne quisquam importare audetet, faciebat: operarijs etiam acerrime minabatur: & hæc primùm occultius, deinde multo in dies apertius & insolentius gerebat. Quod vbi Azambugius intellexit, Haliaducem, quem sciebat valde moderationis, qua facile regnum socio concesserat, pœnitere, arcessiuit: eúmque admonuit, vt suorum manu comparata, Iehabentafufum ex improuiso aggrederetur, & obtruncaret. Se námque opem, vbi opus esset, confestim allaturum, facturúmque, vt ille solus vrbis imperio potiretur. At Iehabentafufus cùm se armis Haliaducis peti animaduerteret, & nesciret id consilio Azambugij fieri, in ædes Rhamani, in quibus arx extruebatur, se fuga proripuit. Ibi tunc Iacobus Miranda, ipsius Azambugij nepos, habitabat: qui etiam cùm ignoraret, eum aui consilio in illud vitæ discrimen inductum, hominem in fidem receptum ab imminente clade seduxit. Azambugius cùm ab illo pœnas expetere statuisset (Maurus erat enim singulari solertia, & plurimum indicendo valebat) multis argumentis vsus, quibus demonstrabat minime expedire rebus Lusitanorum, se vita tunc temporis spoliari, ab Azambugio impetrauit, vt ei potestatem in Lusitaniam eundi faceret, vt se Regi dederet, & fidem suam fœdere sanctissimo obligaret, fore, vt vsque ad extremum vitæ spiritum pro illius dignitate & amplitudine dimicaret. Quod si Rex id facere nollet, tum fore illi liberum, ei supplicium, quod vellet statuere. Id tandem ab Azambugio adeptus est, vt eum in Lusitaniam vinctum mitteret: qui tandem ab Emmanuele vitam impetrauit, & præfecturam equitum, quibus in campis finitimis in hostes incurlaret, obtinuit. Qui beneficio & humanitate Regis obligatus, ei fidelem operam in bello præstitit, neq; aliquid in vita gessit, in quo appareret, illi fidem parum sanctam fore. At Haliadux, cui Azambugius vrbis imperiũ cõmisit, longe secùs, quam fore quisquam existimabat, se in eo munere administrãdo gerebat, multóq; insolentius, quàm Iehabentafufus nostris aduersabatur. In eo verò præcipuè neruos animi contẽdebat, ne opus institutũ ad exitũ perueniret. Minis fabros & operarios auertebat, materiã importari supplicio proposito vetabat, & aperte odiũ, quo erat imbutus, operibus indicabat.

dicabat. Opus tamen paulatim ad iustam altitudinem perueniebat. Azambugius interim se arcem extruere dissimulabat, sed amplas ædes ædificare dicebat, in quibus Christiani mercatores merces imponerent. Fenestras autem, in quibus erant tormenta collocanda, luto atque tenui materia tegebat, & tectorium calcis inducebat, ne ab hostibus quod in animo habebat animaduerti posset. Præterea nocte in muro portam aperuit, qua ex classe nostris aditus in arcem facile pateret. Portam autem vtrinque secundum vtriusque viæ latus, quæ in portam ferebat, vallo muniuit. Erat autem arx in tantam altitudinem excitata, vt facile defendi posset. Sequenti die Azambugius expostulauit per nuncium cum Haliaduce, quod in fœdere minime permaneret, quod fidem nefariè violaret, quod iusiurandum impie & scelerate contemneret. Illum námque per Mahumetis legem iurasse, se omnia, quæ ad extruendas ædes illas essent necessaria, large atque munifice præbiturum: promissa verò non modò minime conficere, sed contrà odium acerbum & immane factis expromere. Disceret igitur fidem colere, & numen cœleste reuereri, & hominum pudore ab instituto flagitio reuocari. Haliadux respondet, se valde hominis dementiam admirari, qui non videat, se neque vnde cibum, neque aquam comparet, habere, nisi is eius copiam suppeditare velit, & tamen adeò magnifice loqueretur, quasi illi omnia, quæ ad vitam sustentandam opus essent, abunde suppeterent. Ad ea Azambugius respondet, Lusitanis hostium carnibus famem, & eorundem sanguine sitim explere, facillimum fore. Hoc dicto Haliadux digitum momordit. Hoc autem est apud gentem illam minationis cuiusdam acrioris indicium. Hoc vbi intellexit Azambugius, vidit opus esse festinatione, vt antequam Haliadux maiores ex pagis copias euocaret, illum opprimeret. Sed ne fidem violare videretur, si prius iniuriam afferre putaretur, quàm esset hostis iniuria lacessitus, hoc excogitauit. Maurus quidam Lanio colaphum inflixerat in macello homini Lusitano, qui erat ex Regis familia. Is apud Azambugium de illata sibi iniuria querelam habuerat. Azambugius illum, vt patienter iniuriam ferret, admonuit: sic enim temporis rationem postulare. Tunc verò, cùm illum ab Haliaduce nuncium adeò ferum & importunum accepisset, Lusitanum illum euocat, & vt Maurum, à quo fuerat affectus iniuria, interficeret, adhortatur. quod vt expeditius faceret, vnũ ex suis domesticis illi sociũ adhibuit. Abierunt illi continuo, & cùm in forũ peruenirent, in Maurum incidunt, quem gladio transfigunt. Clamor confestim & vlulatus exoritur, & tumultus excitatur. Saraceni vndiq; ruunt, & Lusitanos adoriũtur. Illi verò animo satis acri resistunt, paulatimq; cedũt, atq; se tandè in arcè maximo cũ labore recipiunt. Azambugius suos cõtinuit. Saraceni arcè circundant, multisq; telis & iaculis in arcem missis, vt nostris perniciem inferãt, enituntur. Tandem maioribus tormentis admotis, arcem quatere instituunt. Lusitani armati vigilias agitabant, non tamen eorum quisquam telum iaciebat. Azam-

bugius enim omnibus, vt se continerent, imperauerat. Integram noctem fuit arx summis hostium viribus oppugnata: cùm tamen eorum conatus omnes in nihilum reciderent. Vbi diluxit, Azambugius primùm quidem instituit, vt res diuina fieret, & numen CHRISTI religiosa precatione propitium redderetur. Deinde admonuit, vt omnes cibum sumerent. Itaque animis religione expiatis, & corporibus cibo & potione refectis, aciem magno silentio instruxit: & equum album sibi soli afferri præcepit. Erat enim valde senex, & claudus. Nam cùm Ioannes secundus, Regis Alfonsi filius, in bello, quod Alfonsus cum Fernando Rege Castellæ & Aragoniæ gesserat, oppidum in transtagana Lusitaniæ prouincia, quod Alegretum nominatur, armis expugnaret, fuit Azambugius, qui tunc Ioanni acrem operam nauabat, in crure graui vulnere percussus. Is igitur solus eo die ex equo pugnauit, reliqui pedibus rem gesserunt. Omnibus igitur rebus rite paratis, cùm esset meridies, erupit Azambugius, & re inopinata magnũ terrorem hostibus iniecit. Nec enim suspicari poterant, paucos homines, quos metu exanimatos esse crediderant, in tantam hostium multitudinem impetum facturos. Itaque cedunt, & in templũ confugiunt. Nostri eos acriter insequuntur, multósque cædunt. At postquam hostes in templo se à repentino illo timore refecerunt, pugna recruduit. Sed cum ex illis multi caderent, templum fuit ab eis alia porta fugientibus incredibili celeritate desertum. Multi tamen se se in eam vrbis arcem, quæ eorum præsidijs tenebatur, receperunt: & inde ingenti tormento arci, quam Azambugius extruxerat, maximum damnum afferebant. Hoc cùm cerneret vir quidam huius artis peritissimus, nomine Sebastianus Rodericus, cùm tormentum contrà disponeret, & aptissime collimaret, globus ingens per os hostilis tormenti vehementer emissus, tormentum perfregit, & eum, qui illi præerat, dilacerauit. Sic tandem Saraceni ab omni spe depulsi, se se in fugam dederunt, & Haliadux in oppidum, nomine Targam, se recepit. Reliqui, qui in vrbe manserunt, pacem ab Azambugio postularunt, quam ille concessit, & leges illis scripsit, & tributum, quod quotannis penderent, imperauit. Quamuis autem non certus hostium numerus, qui in ea pugna ceciderunt, iniri potuerit, magnam tamen multitudinem fuisse constat, cùm è nostris vnus tantum desideratus sit, qui erat Azambugij familiaris, qui prope illum pilæ vnius ictu concidit. Melio autem cum Azambugio minime conueniebat. Nam vterque eorum diuersam in tuenda ciuitate sententiam ab altero sequebatur: quo factum est, vt offensus Melius in Lusitaniam rediret, & solus Azambugius Emmanuelis nomine vrbi præesset. Attamen post vrbem captam, hostes, qui in pagis habitabant, crebras in nostros excursiones faciebant: sed semper fuere cum detrimento repulsi. Sic factum est, vt ciuitas illa opibus & armorum præsidijs munitissima, paucorum hominum virtute & industria, & Regis Emmanuelis felicitate, ipsius Emmanuelis imperio subderetur. Sub idẽ

ferme

ferme tempus quo hæc gerebantur, ante tamen quàm ciuitas illa caperetur, in oppido, quod Abrantes appellatur, vbi tunc Rex Emmanuel, pestilentia Olysippone repulsus, se tenebat, natus est illi nonis Iunij, Anno à CHRISTO nato. M. D. vij. ex vxore Maria filius, cui Fernandi nomen inditum fuit. Valuit autem multum ingenio: fuit in antiquitate peruestiganda valde curiosus: maximarum rerum studio flagrabat, multisque virtutibus illo loco dignis præditus erat. Qui tamẽ in iuuentutis flore immatura morte sublatus est. At Emmanuel cùm nullo modo studium Indicarum rerum intermitteret, sedecim in Indiam naues comparauit. Quatuor ex illis Iacobum Siqueiram præfecit, quem iussit vltra Gangem nauigare, & auream Chersonesum petere, sitúmque ciuitatis opulentissimæ, quam Malacam appellant, celeberrimum Orientis emporium, explorare. Mandauit præterea, vt in cursu insulam Sancti Laurentij perlustraret, quam audierat esse & amplissimã, & multis rebus abũdantem. Cum hac classe Siqueira Olysippone profectus est nonis Aprilis, Anno à CHRISTO nato. M. D. viij. Duodecim verò nauibus præfuit Georgius Aquilaris. Huic imperauit, vt cum quinque nauibus promontorium, quod appellant Guardafum, ea parte, qua ab Austro ad Septentrionem in introitũ Arabici sinus inflectitur, peragraret, & maria illa specularetur, vt naues, quæcunque ex Arabia in Indiam nauigarent, interciperet. Septem verò naues reliquæ certis Ducibus attributæ sunt: è quibus vnus fuit Franciscus Pereira Pestana, qui iussus erat arci Quiloënsi præesse. Alij præterea (Tristanus is Syluius appellabatur) dedit in mandatis Emmanuel, vt cum duabus triremibus ex India in Guardafuense promontorium nauigaret, & se cum Aquilari coniungeret. Hæc classis soluit Olysippone eodem mense, quinque diebus postquam prima classis vela dederat. Eam verò tẽpestas subito coorta disiecit, & malũ nauis, cuius Pestana nauarchus erat, perfregit, & armamenta dissipauit, ita, vt cogeretur Olysipponem reuerti. Vnde refecta naui decimo quarto kalen. Iunij rursus profectus est. Is impeditus hyeme, Quiloam peruenire non potuit, & in insulis citra Mozambiquem sitis hyemauit. Nauarchi qui erant in Indiam profecturi, varijs casibus agitati, Cochimum tandem delati sunt. Aquilaris autem naufragio perijt. Odoardus Lemius vnus ex nauarchis, qui erat Aquilari sanguine coniunctus, cùm naues ad Mozambiquẽsem portum appulisset, inde discedere noluit, antequam de Aquilaris vel salute vel exitio aliquid certi cognosceret. Cùm verò multis argumẽtis perspectum fuisset, Aquilaris nauẽ fractam, atq; dissipatam, & fluctibus oppressam extitisse (in eodẽ enim cursu multa nauis laceræ fragmenta, cum dolijs & instrumẽtis nauticis apparebant) nauarchorũ omniũ cõmuni consensu statutũ est, vt Lemius in locũ illius succederet. Itaq; cùm primum per anni tempus licuit, Pestana, qui iam se in eandẽ insulã Mozambiquensem cõtulerat, Quiloam recta contendit. In illius nauem Lemius conscendit, suam verò Vasco Syluciræ concessit, & ita in promontoriũ

Guardafuense cursum tenuerunt. Petrus Ferreira Fogaza, qui arcem Quiloensem cum imperio tenebat, Melindem, sic enim iussus erat, profectus est: & ibi tandiu constitit, quandiu per anni tempus nauigare non potuit. Cùm primùm verò tempestas secunda fuit, se se ad Lemium aggregauit. Lemius igitur cum classe septem nauium Zacotoram cursu petijt. Regiones autem regum, qui erant stipendiarij, circunuectus, tributa collegit: & cum aliqui tributũ imperatum pendere recusarent, eos bello domuit. Magadaxum oppugnare cùm vellet, propterea quod vidit ciuitatem esse situ & natura munitissimam, & stationem nauium parum tutam, & aditum ex mari in vrbem difficillimum, de nauarchorum omnium consilio ab ea mente destitit. Ibi cùm in anchoris consisteret, vigilum negligentia factum est, vt nauigij, cui præerat Georgius Quadra, anchoralia præciderentur. Æstu porrò vehementissimo delatus, tantum maris transmisit, vt cùm milites atque nautę de somno suscitarentur, nõ possent, in qua tunc regione versarentur, vlla ratione conijcere. Ergo tantisper remis nauigium inhibuere, dum exortu Solis tenebræ dispellerentur. Cùm verò neque sic possent, quam regionem præterueherentur, agnoscere, se ventis agi permisere. Sic in Zeilæ portũ, quæ ciuitas non procul abest ab ore & introitu sinus Arabici, & ad Æthiopiam pertinet, delati sunt: atque ita factum est, vt omnes á Saracenis, qui eam ciuitatem incolebant, caperentur. Lemius à conatu, quo Magadaxum oppugnare constituebat, depulsus, in Zacotoram venit, atque ibi Petrum Fogazam in arcis præfectura constituit. Quæ deinde Lemio acciderint, alio in loco referemus. Nunc quæ Tristanus Cugna gesserit, explicanda sunt. Classis illi cõmissa erat vndecim nauium. Alias præterea quinque naues instructas Emmanuel Alfonso Albuquercio permisit, quem voluit, vt postquam Almeida muneris sui definitum tempus expleret, Prætor Indiam cum imperio teneret. Cugna cum hac classe in Mozambiquem peruenit mense Decembri. Ibi propter hyemem hybernare coactus fuit. Aliquæ tamen naues ab illo tempestatibus seiunctæ, minime comparuerunt. Alfonsus námq; Lupius Costa nauarchus Zofalæ portũ subierat. Lionelus Coutignus se Quiloam receperat. Aluarus Tellius in promontorium Guardafuense maximo cum periculo delatus extiterat. Ibi cum se à iactatione refecisset, prædas è Saracenis egit; quibus cum militibus suis ditatus est. Postea verò Zacotoram petijt, vt se cum Tristano Cugna coniungeret. Rodericus Pereira Coutignus tempestate similiter agitatus, in sinum insulæ Sancti Laurentij introiuit: quẽ sinum propter illius amœnitatem, pulchrum appellauit, quod ad huc nomen obtinet. Ibi cum decem & octo adolescentes lintre inuecti ad nauem illius accederent, eos benigne accepit, & vestibus donauit: & cùm reliquos dimisisset, duos muneribus allectos retinuit, quos ad Cugnam in Mozambiquem perduxit. Cum Cugna multa de insulæ huius magnitudine percepisset, & nondum tempus esset idoneum ad iter Zacotoram versus suscipiendum, re

prius

prius cum Alfonso Albuquercio communicata, in eandem insulam nauigare constituit, vt mores gentis, & instituta, & telluris etiam amplitudinem, & fertilitatem aliqua ex parte oculis vsurparet. Duxit autem secum Alfonsum Albuquercium & Antonium Campensem, & Emmanuelem Tellium, & Franciscũ Tauoram, Ioannem Gomecium Abræum, & Rodericum Pereiram Coutignum, & Tristanum Aluarum. Reliqui autẽ nauarchi cum nauibus suis in Mozambique relicti sunt. Cùm verò ad aliquot portus appulisset, & in terram descendere vellet, fuit à confertis incolis aditu prohibitus: quos tamẽ magna cæde perterritos, in fugam coniecit. Oram deinde omnem, quæ ad Æthiopiam spectat, perlustrauit. Cùm verò promontorium, quod pertinet ad Occasum, flecteret, & totam insulam circumuehi cuperet, vt eam etiam partem, quæ pertinet ad Austrum, cognosceret, ingenti tempestate impeditus est, quo minus id, quod conabatur, efficeret. Ea tempestate nauis Roderici Pereiræ ad vadum allisa, demersa est, maximáque pars hominum, quæ illa vehebatur, interijt. Cugna receptui signum dedit, & in Mozambiquem reuersus est. At Ioannes Gomecius Abræus cùm ea tempestas excitata fuit, iam insulæ promontorium superauerat. Cùm verò oram Australem legeret, in fluuium incidit regionis illius insulæ, quam Mataranam nominant. Ibi vt aquationem faceret, consistere in animum induxit, cùm repente multi lintribus inuecti, nauem circundant, nutibus hominem perbenigne salutant, pisces recentes offerunt: radices, quibus gens alitur, & arundines, e quibus saccharũ exprimitur, munifice præbent: omnia denique signa singularis humanitatis ostendunt. Ea gentis facilitate nauarchus allectus, magistrum nauis iubet in lintrem descendere, vt videat (erat enim multarum linguarum peritus) an posset cum illis sermonem conferre, & simul admonet, vt aliquot homines muneribus delinitos in nauem conscendere persuadeat. At illi vbi primùm magistrum acceperunt, tanta celeritate lintrem remis egerunt, vt se intra breue spatium è nostrorum conspectu proriperent. Hoc cum ex improuiso accidisset, Nauarchus scapham in mare demittere iussit, & in ea tormenta disponere, & cũ viginti & quatuor hominibus in eam desiliuit, vt lintres sequeretur. At cùm terræ appropinquaret, cernit rursus eosdẽ lintres cum magistro scapham versus summa securitate nauigare. Magister autem nutibus admonebat, ne quid hostile molirentur: gentem esse benignam & perhospitalem. Cùm autem ad scapham peruenit, narrauit se fuisse ad Regem perductum, qui eum fuerat singulari humanitate complexus, illúmq; præterea torque argenteo, & armillis atq; annulis argenteis donarat, statimq; remiserat, vt nomine suo nauarchũ precaretur, ne vellet congressum hominis illius cupidissimi fugere. Se námq; illius gratia omnia, quę nauarchus ipse vellet, libentissime facturũ. Hac specie humanitatis inuitatus nauarchus, in terrã descendit. Rex in litus cõtenderat, & vt hominẽ omnibus amoris signis sibi egregie deuinciret, summa ope nitebatur. Conuiuium instructum

de

de more gentis ita fuit, vt nihil, quod tellus illa ferret, desiderari posset. Sermo præterea multa iucunditate conspersus. Sol iam præcipitabat, & nauarchus scapham repetebat, cùm subito immanis quædam tempestas exorta fuit: caligo densissima lucem eripuit, & ingentes fluctus eiecti sunt, quibus impeditus nauarchus, in nauem redire non potuit. Ea tempestas quatuor diebus terram illam tenuit, cùm mare iam esset tranquillum. Qui erant in naui suspicati fuerant, nauarchum manum cum gente illa magistri gratia conseruisse, & in eo prælio cecidisse. Quomodo enim fieri aliter potuisset, vt is tandiu in terra incognita versaretur? Aut suos diuturna solicitudine distineri sineret? Quibus epulis, aut lenocinijs à gente barbara & inculta inuitari potuit? Sed sic fuit, inquiũt: magistrum, vt sibi redderetur, postulauit: illi postulata repudiarunt. Is iniuriam armis vlcisci voluit, & à circunfusa multitudine interfectus est. Quid igitur faciemus? Expectabimus dum nauis tempestate rursus excitata ad litus allidatur, & omnes siue in mari fluctibus, siue in terra furentium hominum manibus fœde pereamus? Hæc cùm secum reputarent, vela fecerũt. At nauarchus scapha per oras illas circumuectus, cùm nauem minime reperisset, ad Regem redijt. Rex illum valde amanter excepit, omnibúsq; modis expertus est, an posset hominem ab ea mœstitia qua miserrime premebatur, auocare. Sed frustra conatus est. Ille námq; cum se videret in illa vastitate relictum, & omni spe in patriam redeundi omnino destitutum, & gentis victum & cultum aspernaretur, omne solatium respuebat, & se lacrymis & lamẽtis dedebat: atque ita tandem mœrore contabuit. Similiter octo illius comites dolore confecti, è vita cum multis gemitibus excessere. Reliqui scapham refecerunt, & multum sui desiderium Regi, vt apparebat, relinquentes, inde profecti, cursum in Mozambiquem tenuerunt. Incidentes verò in nauem, cui Lucas Fonseca præerat, quæ in Zofalam nauigabat, ab illo excepti, & in Mozambiquem deducti sunt. Locus autem postulat, vt huius insulæ situm, & variarum gentiũ, quæ eam incolunt, mores & instituta, & telluris etiam naturam aliqua ex parte referamus. Insula á nostris, insula Sancti Laurentij nominatur, eo quod die Diui Laurentij memoriæ consecrato fuit à Lusitanis cognita. Patet in longitudinem circiter mille atque ducentis milliarijs: in latitudinem verò quadringẽtis & octoginta. Est varijs regnis distincta. Regionis mediterraneæ cultores simulacris dediti sunt: qui oras maritimas incolunt, maxima ex parte Mahumetis sectam sequuntur. Partim nigri, partim colorati, breui autem & crispo capillo sunt. Ditiores vestibus gossipinis amiciuntur: tenues verò pudenda tantùm gossipina veste contegunt. Licet eis tot vxores ducere, quot eis libuerit. Regio est singulari fertilitate prædita. Fontes habet quamplurimos, & aquas dulces atque perennes. Est præterea densis syluis atq; nemoribus culta. Abundat multum piscatu, venatu, & aucupio, variásq; fruges modica cultura adhibita profundit: multiplicésque radices, quibus homines vice panis vtuntur, effert.

effert. Citreis malis, & alijs arboribus odore miro redolentibus vestita est. Arundines innumerabiles, è quibus saccharum vel natura instillatur, vel artificio exprimitur, in ea proueniunt. Zingiber passim effunditur, quo quidem viridi vescuntur: siccum conseruare nesciunt. Habent argenti metalla quamplurima. Gens est natura simplex, & ad humanitatem propensa. Artificio nauigandi carent: lintribus tantùm gratia piscationis vtuntur. In prælijs non alijs armis, quàm leuibus iaculis vtebantur: sed nunc Lusitanorũ vsu & consuetudine melius armati in aciem prodeunt. Et hæc quidem de insulæ situ & natura, & gentis moribus, satis esse dictum, quod ad præsens institutum attinet, opinor. At Tristanus Cugna primum è Mozambique Melindem contendit, & cum Rege amanter collocutus, munera, quæ Rex Emmanuel ei dono miserat, cum honorifica amicitiæ significatione detulit. Ei deinde tres homines tradidit, è quibus vnus erat Lusitanus, nomine Fernandus Gomecius Sardus: alter natura Maurus, qui tamen Christianæ religionis sacris erat initiatus, cui nomen erat Ioannes Sancius: tertius verò fuit Saracenus quidã Tunete oriundus, qui Mahumetes appellatur. Hos autem mittebat Emmanuel cum literis ad Æthiopiæ Regem, quem nostri satis imperite Ioannem presbyterum nominabant. Hos Rex Melindius in fidem recepit, vt inde in Æthiopiam, quæ supra Ægyptum est, ipsius Regis fide deducerentur. Hæc vbi mandata confecit Cugna, in Hoiam vrbem à Melinde octoginta millia passuum distantem, quæ bellum cum Melindio gerebat, inuectus, eam cœpit, diripuit, & incendit, multósq; Saracenos occidit. Inde in aliam delatus vrbem, quæ inde sexaginta passuũ millia aberat, eam, cũ armis nollet resistere, Regi Emmanueli subdidit, & ei tributi nomine certũ auri pondo, quod singulis annis penderet, imperauit. Inde verò in aliã se contulit vrbem, muris & mœnibus egregie munitam, celebre regionis illius emporium, nomine Brauam. In illius portu cum classem constitueret, ad ciuitatis Principes Lionelium Coutignum misit, qui illis Emmanuelis nomine pacem offerret, eósq; ad cõmunionem fœderis inuitaret. Illi simulabant à fœdere haudquaquã abhorrere, id tamẽ differebant, atq; procrastinabant. Solet enim illis temporibus ventus quidam vehementissimus incitari, qui naues omnes, quas in portu illo reperit, affligat: atq; tandẽ ad vada vehementer allisas effringit. Hanc malitiosam calliditatem cùm argumentis Cugna exploraret, vrbẽ oppugnare constituit. Ante solis exortum copias in litus exposuit, duplicémq; aciem instruxit: primã aciem, in qua erant quadringenti milites, Alfonso Albuquercio attribuit, ipse secundã aciẽ, in qua erant sexcenti milites, ducebat. Erat in ciuitate præsidiũ, quod quatuor hominũ millia continebat. Duo millia ex vrbe confestim egressa, nostris occurrunt. Fit atrox prælium. Nostri tamen eos grauiter vrgent, & cedere cõpellunt. Illi tamẽ ordine minime turbato se in vrbem recipiunt, & absq; vlla trepidatione portis occlusis Lusitanorum impetũ retundunt. Nostri bifariam diuisi, in varias partes,

vt videant, sitne aliquis in vrbem aditus, discurrunt. Hostes interim missilibus & facibus in nostros è muro coniectis pugnabant. Tandē cùm Alfonsus Albuquercius locum immunitū reperisset (pars enim muri ea parte vetustate collapsa fuerat) in vrbem inuasit. Hostes conferti se in eam partem contulerunt, & maxima armorum cōtentione in extremo salutis discrimine restiterunt. Vtrinque fuit impetu satis acri dimicatum, donec Cugna accessit. Illius aduentu hostes se in fugam dederunt. Nostri illos insequi parabant, quod tamen Cugna prohibuit. Vrbs spoliata fuit, ingénsq; præda in naues imposita: multi ex hostibus occisi, multi etiam capti sunt: maximæ tamē parti libertas donata. Ex nostris quinquaginta desiderati sunt, & multi grauiter sauciati. Duodeuiginti homines auaritia cæcati, tantum in scapham quandam onus imposuerunt, vt scapha demersa omnes interirent. Scapha tamen illorum pondere leuata, rursus emersit. Tanta verò fuit in militibus rusticanis immanitas, vt ne quidquā illos à prædandi studio remorari posset, manus mulierum multarū præciderent, quò minore labore illis annulos & armillas detraherent. Id tamen malū Cugna, ne vlterius progrederetur, maxima pœna constituta prohibuit. Vrbs verò flammis coniectis, incendio, hostibus è propinquo intuēbus, valde miserabili conflagrauit. Inde Magadaxum contendit, & Lionelum Coutignum in vrbem misit, qui similiter atq; Brauæ fecerat, pacem & amicitiæ fœdus ostenderet. In litore equites cataphracti discurrebant, muros armatorum præsidia vinciebant: alij verò extra muros cum armis inambulabant: omnia denique bellum horribili specie minitabantur. Coutignus ante quam in terram descenderet, vnum ex captiuis, qui Brauæ capti fuerant, in terram exponendum curauit, vt hominibus, se non bellum, sed pacem nunciare significaret. Illi verò captiuum in Coutigni conspectu dilacerant, deinde Coutigno, si in terra pedem ponere ausus esset, idem se facturos minabantur. Coutignus ad Cugnam redit, & hostiū ferociam atq; minas exponit. Cugna vrbem aggredi voluit, sed à reliquis Ducibus, & à nauiū magistris admonitus, id certamen omisit. Vt enim exitus difficillimos, & stationē periculosam & infestam, & vrbis mœnia valde munita, & militum copiam, quæ vrbem tueri poterat, omittam, hyems instabat, & nauigādi tempus effluebat, ita vt, si vrbs non vno impetu caperetur, maximum classi periculū cum summo dedecore Ducis, & interitu exercitus immineret. Inde igitur in Zacotoram properauit, ad quā intra breue tempus naues incolumes appulsæ sunt. Hæc insula suspicantur multi eam esse, quā olim Dioscoridem appellabant, quæ ad Prasum promontoriū spectat. Est autē varijs montibus distincta: abundat varijs fructibus & oleribus. Homines sunt colorati. Se Christianos esse profitentur. Templa more nostro cum altaribus ædificāt. Cruces tantùm habent in ipsis altaribus statutas: imaginibus nō vtuntur. Dies ieiunijs dicatos, de Christianæ religionis more, singulari ciborum abstinentia obseruant. Nec enim illis, cùm ieiunāt, pisces edere licet. Vnā tantùm

vxorem ducunt. Eosdem festos dies, quos nos agimus, & ijsdem temporibus celebrant, & diuorum etiam memoriam sanctè colunt. Decumas frugum & fructuum sacerdotibus integre persoluunt. Nauibus carent. Sunt disciplinarũ prorsus ignari, vsq; adeò, vt cùm Christianum nomen retineant, Christianæ religionis imperiti sint. ignauia & otio torpent: animo demisso & abiecto sunt, vsque adeò, vt sine vlla recusatione paucis Saracenis obtemperent: & cùm impotenti ab illis tyrannide vexentur, nullam tamen pro libertate dimicationem subeundam existiment. Rex Caxemi (est autem ea regio felicis Arabiæ, quam Oceanus definit) eam tunc durisimo dominatu oppressam tenebat, &, vt illis spem recuperandæ libertatis adimeret, arcem non procul à litore extruxerat, multisq; præsidijs & bellicis instrumentis egregiè munierat, filiúmq; suum, iuuenem acri animo præditum, eidem præfecerat. Hanc Cugna expugnare statuit, vt Christianos incolas ea tyrannide liberaret. Primùm tamen Abrahemũ (sic enim adolescens ille regius appellabatur) per legatum admonuit, vt è regione, in quam pater illius nullo iure armis inuaserat, confestim excederet, & arcē sibi omni præsidio nudatam traderet. Abrahemus respondit, se patris sui imperium reuereri, aliorum verò Principum iussa pro nihilo putare. Ad bellum igitur se pararet. Rem enim non verbis, sed armis esse gerendam. Cugna omnia, quæ ad oppugnationem necessaria videbantur, impigre comparat. Atque altitudinem maris ea parte, qua facilior in terram aditus fore videbatur, explorat. At Abrahemus ea nocte locum muniuit, præsidiaq; in vallo disposuit, quæ nostros aditu prohiberent. Cugna duplici acie instructa, cum primum diluxit, ad litus accessit. Primum agmen ipse ducebat, postremum Albuquercio cōmiserat. At cùm Albuquercius cerneret, alium aditum propius arcem, qui pridie propter salum multo periculosior apparebat, esse tūc valde tranquillum, vt hostes ancipiti prælio distineret, ad eam partem scaphas agminis sui remis incitari iussit, & ita sine vllo impedimento copias suas in terra constituit. Id cum minime Cugna cerneret, palmetum versus contra Abrahemi præsidia celeri remigum contentione inuectus est. Id conspicatus Abrahemus, vt subsidio illis occurreret, qui erant in vallo, ex arce festinātèr egreditur. Sed cùm eos, quos Albuquercius agebat, in terra conglobatos animaduerteret, ad eam partem se contulit, è qua maius sibi periculum intendi perspexit. In illius agmen Albuquercius armis egregie tectus inuasit. Alfonsus Norogna, qui vnus erat ex Ducibus, quos Albuquercius ducebat, in Abrahemũ impetum dedit, & hostes retrocedere compulit. At Abrahemus, vt illius copiæ tuto se se in arcem reciperent, nostrorum agmen animo maximo sustinebat, & virtutis militaris mirum specimen exhibebat: tandem à reliquis destitutus, octo tantùm militibus stipatus, ne inultus caderet, facinora memorabilia in nostros edebat. Hæc cũ Norogna cerneret, vt cum illo manum consereret, accelerauit. Nimis acre certamen inter duos illos Duces institutum, breui spatio finitum fuit. Lusitani námq; hostes

 circun-

circundederunt, qui quidem animo fortiſsimo in extremo vitæ diſcrimine reſiſtentes, conciſi vulneribus conciderunt, ita tamen, vt multos è noſtris grauiter ſauciarent. At Cugna interim cùm in terram ea parte, quam oculis ante deſignarat, deſiliret, ij qui erant in munitione diſpoſiti, illum aditu telluris arcere conabantur. Sed cùm maxima vi repreſsi fuiſſent, in arcem ſe recipere voluerunt: noſtri illos inſequuti ſunt. Cùm ad arcem propius acceſsiſſent, qui erant cum Albuquercio eos exterritos in effuſam fugam compulerunt. Pauci tamen ex illis in arcem recepti ſunt. Cugna eos qui fugerant, perſequi minime voluit. Nihil enim arcis expugnationi anteuertendum arbitrabatur. Itaque noſtri cõtinuo iuſſu illius ad arcẽ accedunt, vt portas perfringerent. Arbitrabantur enim hoſtes exanimatos metu, non valde eorũ impetum repreſſuros. Quod longè ſecus euenit. Hoſtes enim miſsilibus & ſaxis è turribus Luſitanos vulnerabant: Albuquercium lapide coniecto ita contuderunt, vt diu vocem mittere nõ poſſet. Cugna hoc animaduertens, ſignum receptui dedit, & vnum tormentum è claſſe, & ſcalas importari iuſsit. Tormento autem portas dilacerare, & ſcalas mœnibus admoueri præcepit. Hoſtes cùm portas effractas cernerent, & ſe minime poſſe Luſitanorum impetum, qui iam ingredi parabant, vlla ratione propulſare (pauci námque reliqui erant, qui arcem tutabantur) ſe in arcis turrim munitiſsimam receperunt. Noſtri portis effractis in arcem ſe contulerunt, & turrem aliam occuparunt: ad eam tandem quæ maiore virtute defendebatur acceſſere. Hoſtes tam acri animo turrim morte propoſita tuebantur, vt Cugna moleſtiſsime ferret, homines adeò fortes interire. Itaque illos per interpretem admonuit, ſe libenter miſericordiam eorum virtuti tributurum, libertatémq; daturum, ſi ſe dedere vellent. Illi verò mortẽ honeſtam deditioni, quam admodũ turpem opinabantur, facillime prætulere. Turris igitur cùm eorum omniũ ſtrage, qui erant in præſidio, capta fuit: vnus tantùm, qui erat optimus nauium magiſter, reſeruatus eſt. E noſtris octo deſiderati, & quãplurimi vulnerati ſunt. Arce ad hunc modũ capta, Cugna oppidi incolas admonuit, ſe, vt illos in libertatem vindicaret, iuſſu Regis Emmanuelis in eas oras perueniſſe. Indignum námq; clariſsimo Principi viſum fuiſſe, gentem Chriſtianam Saracenorum ſuperbiſsimũ dominatum tandiu pati. Oppidani gratias agere, manus in cœlum tendere, clamores lætitiæ ſignificantes emittere, omniáq; felicia & fauſta Emmanueli precari. In templum inde, in quo Saraceni ſacra impura è Mahumetis diſciplina procurabãt, Cugna cum Luſitanis omnibus ſe contulit, in eóq; ſacris expiato, res diuina ſingulari cæremonia atq; ſanctitate facta fuit. Cugna arcem multorũ operis multo melius munitam Alfonſo Norognæ, vt ab Emmanuele iuſſus fuerat, cõmiſit. Inde verò decimo die Auguſti, anno. M.D.vij. in Indiam transmiſit, & cum ad Cananoris portũ naues, vt iam ſuperius expoſuimus, appuliſſet, pax cum Rege Cananoris facta fuit. Deinde Cochimũ delatus, ab Almeida Prætore fuit ſatis honorifice & amanter exceptus. Nõ multis poſt diebus cùm

cùm Almeida intellexiſſet ad portum Pananis (eſt id oppidum magnũ ad ditionem Calecutienſis Regis pertinens, à Cochimo Septentrioné verſus ſupra quinquaginta millia paſſuum diſtans) Arabum onerarias naues conſiſtere, & cum ijs claſſem Calecutienſem, armis, & telis, & militibus inſtructiſsimam, vt naues amicas tueretur, cui præerat vir impiger, Cutialis nomine, multum in bellicis rebus exercitus, cum ea in ipſo portu cõfligere ſtatuit. Triſtanus Cugna opem ſuam pollicitus, illi ſe comitem admodum libenter adiunxit. Itaq; duodecim nauibus inſtructis Almeida Pananem contendit. Ibi ex captiuis, quos in portu cepit, cognouit naues nondum in altum deductas, ſed eſſe ſecũdum fluuium in ſtatione collocatas. Cutialem præterea iuxta fluuij ipſius oſtium vtraque ex parte ſtationes vallo muniuiſſe, & tormenta in ijs cum valida manu militum diſpoſuiſſe. Oppidum etiam præſidijs & munitionibus cinxiſſe, & habere ſub ſignis ſupra quatuor millia hominum fortium, partim ex Arabia, partim ex Nairibus, qui ſtipendijs Calecutienſis Regis alebantur. Almeida Septingentos tantùm Luſitanos eduxerat. Cum hac autem manu hoſtes hoc ordine aggreſſus eſt. Ducem Petrum Barretũ nomine in ſcapha præmiſit (nec enim naues magnæ, neque triremes, eo quod æſtus deceſſerat, poterãt in fluuio nauigare) qui in hoſtiles naues inueheretur, & is triginta viros ſecũ duceret. Hunc verò ſequeretur Iacobus Petreius cum alijs triginta militibus, qui in ſtationẽ, quæ prope fluminis oſtium, vnde maius periculum imminebat, inuaderet. Poſt hos Laurentius Almeida, & Nonius Cugna Triſtani Cugnæ filius, ſcaphis similiter inuecti eundem curſum tenerent: hos autem alij Duces ſequerentur. Poſtremum agmen Almeida & Cugna duabus triremibus cogerent. Poſtridie prima luce hoc ordine in fluuiũ ingreſsi, ad hoſtes appropinquarũt. Almeida tantùm & Cugna, propterea quod nondum æſtus acceſſerat, in fluminis oſtio conſtitere. Hoſtes tormentis & iaculis ignitis noſtros obruere impetu maximo conabantur. Nihilo tamen ſecius noſtri ſatis intrepide progreſsi ſunt, & per flammas atque tela ruebant. Barretus cùm ad naues, vt erat conſtitutum, feſtinãter accederet, & in terram deſilire conaretur, triginta Saraceni capitibus & mentis abraſis in eum impetum tulerunt. Erat autem abraſio illa deuotionis indiciũ, qua ſibi diras horribiles imprecabantur, ſi è prælio niſi victores excederent. Vt autem poſtea compertum eſt, fuit tunc deuotorum magna multitudo, quibus erat neceſſe, aut hoſti vitam eripere, aut in certamine mortem oppetere. Sic igitur multo atrocius prælium, quàm pro hominum multitudine cõmiſſum repente fuit. Similiter Iacobus Petreius cùm ad locum, quo erat iuſſus accedere, ſe conferre voluiſſet, à Saracenis eadem religione conſtrictis exceptus fuit. Cutialis verò ſubſidia ſuis ſubmittebat, & certamen ſumma vtrinque contentione miſcebatur. Prælio ad hunc modum commiſſo, Laurentius Almeida cum ſuis copijs aduenit, & inuitis hoſtibus in terram deſiluit, ita tamen vt multi ex noſtris grauiſsime ſauciati illum ſequerentur. Noſtri tamẽ cum acrius inſtitiſſent,

hostes paulatim cedere coëgerũt. Laurentius securi cùm sex ex hostibus interemisset, in admirationẽ sui multos conuertit. Erat enim corpore procero, & specie liberali magnisq; viribus præditus, & quocunq; se tulerat, hostibus terrorẽ inijciebat. Quidam tamẽ ex deuotis in eũ fidenter inuasit, & illi in brachio vulnus inflixit: qui tamẽ cum reliquis deuotis occubuit. Nonius item Cugna cùm Barretum sequeretur, strenue dimicauit, & ignẽ nauibus implicuit, quo decẽ & octo conflagrarunt. Dum autẽ certamẽ extraheretur, adueniens æstus effecit, vt triremes facillime nauigarẽt. Almeida igitur (Tristanus enim Cugnæ morbo impeditus in terrã descendere nequiuit) cum regio vexillo in terrã descẽdit, vt suppetias suis afferret. Illius aduentu hostes in fugã conuersi sunt. Almeida illos insequutus est vsque eo, dum Panani appropinquaret. Ibi continuo oppidũ coniectis vndiq; facibus inflãmari præcepit. Quod quidẽ non solũ hostibus spectaculũ miserabile præbuit, sed Lusitanis militibus facinus indignũ visum fuit. Erat enim oppidũ multis opibus refertũ, è cuius præda nostri ditari facillime potuissent. Nunquam ne, dicebãt, erit aliquod præmiũ militum virtuti persolutum? Male profecto de suo fortibus hominibus largietur, qui eos ne de præda quidem hostiũ quidquã lucrari permittit. Non intelligit præterea, præmijs virtutem militarẽ incendi, illiberalitatis autẽ significatione restingui? Quis illum post hac libenter sectabitur, cum viderit eos, quorũ virtute gloriã sibi ex victorijs cõparat, in mendicitate versari? Hæc milites & alia eiusmodi iactabant. Almeida tamen nõ is erat, qui militũ cupiditatem, sed rationẽ & consiliũ sequeretur. Videbat quantum periculũ impenderet, cum hostes non procul abessent, si nostros prædę cupiditate dissipatos, & oneribus impeditos ex improuiso adorirentur. Intelligebat etiã, quam subito posset manus hostiũ maxima cõparari, cũ omnes Calecutienses milites, qui totã illam regionem occupauerant, sint ad repentinos casus expediti, qua posset parta victoria de manibus extorqueri, & nostris ingens calamitas importari. Ex hostibus ter centũ cecidere: nec enim nostris eos longius, quam securitatis ratio flagitabat, insequi concessum fuit. E nostris duodeuiginti cecidere, multi præterea vulnerati: tormenta omnia, quæ fuerant à Cutiali in stationibus collocata, in naues imposita sunt. Sic autẽ re bene gesta Almeida se Cananorem cõtulit, atq; inde Tristanum Cugnam cũ quinque nauibus onustis in Lusitaniam dimisit. Anni autem insequentis principio cum Almeida semper aliquid gerendũ arbitraretur, ne nostri segnitie languescerent, aut hostes animos à timore reficerent, Laurentiũ Almeidam cum octo nauium classe misit, qui oram maritimã peragraret, & Saracenos omnibus incommodis affligeret. Is igitur eductis in altum nauibus, in multos portus inuasit, multis hostiũ nauibus inflammationem intulit, & in Chaulis tandẽ portu classem collocauit, vt ibi naues quę erant è Cochimo profecturę, quas ipse tuẽdas susceperat, opperiretur. Est autẽ ea ciuitas opulenta, ad Septẽtriones spectãs, regno Cambaiæ, quod Indus interfluit, finitima. Hic cũ in anchoris cõsisteret,

accepit; Campsonem Ægypti Imperatorem magnam classem magnis præsidijs & munitionibus ornatam & instructam in Indiam misisse, vt Lusitanos euerteret. Hanc classem non solùm vt sibi illatam iniuriam vindicaret, sed etiam vt Regibus Calecutij & Cambaiæ satisfaceret, comparauerat. Erant enim hi Reges cum illo fœderati, & vterq; eorum ab eo per literas contenderat, vt gentem Mahumetanis moribus & institutis infensam, quæ tyrannidem occupare in India nitebatur, extinguendam atq; delendam susciperet. Id autem facillimum fore. Nam præterquam quod Sultanus ipse maximas opes haberet, virisque in bello fortissimis vteretur, illos officio suo minime defuturos, & coniunctis viribus effecturos, vt genus illud hominum, quod tantum malorum Indicis rebus inuexerat, de medio tolleretur. Sultanus eam classem instruxit, quam satis esse suspicatus est, ad Lusitanos funditus euertendos. In hac classe misit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat, Mamelucos appellabant: qui in pueritia à Christianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis institutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellicæ disciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi, Rumes, hoc est Romanos vocabant. Nam cùm ex antiquis monimentis accepissent, quantum Romanum imperium reliquis gentibus militari gloria præstitisset, cum primum in Indiam hi Sultani milites inuecti sunt, eorúmq; robur, & in re militari disciplinã & industriam percepissent, Romanos esse iudicarunt. Quemadmodum postea cùm Lusitanos animaduerterent eadem propemodum disciplina bellicas res administrare, Francos nominarunt. Francorum enim nomen ex eo tempore, quo Ierosolyma Duce Gothifredo capta est, per omnes Solis orientis regiones maxima cum gloria peruagatũ fuit. Classis igitur huius magnitudo, & militum etiam fortitudo Indorum animos varie commouerat. Qui Lusitanos odio persequebantur, spe victoriæ elati, vehementer efferebantur: qui nostris fauebãt, erant animo suspensi, & metu valde conturbati. Almeida verò filium etiam per literas admonuit, vt nõ spectaret, dum hostis vltra progressus, plures motus in India concitaret, sed illi occurreret, & vbi primum posset, cum eo mari aperto confligeret. Itaq; Laurentius se ad confligendũ parat, & classem educere, & iter Dium, quæ quidẽ vrbs olim ad Cambaiæ regnum pertinebat, suscipere maturabat. Ibi námque audierat classem hostium constitutam esse. At hostium classis id non expectauit, sed vt in Lusitanam classem inuaderet, in Chaulensem portum contenderat. Præfectus erat Mirhocemus, vir militari gloria præstans. Is sex triremes, & vnã rostratam nauẽ, & alias quatuor naues valde magnas ducebat. Ad eam classem Melichiazius (sic enim appellabatur, qui Regis Cambaici nomine Dium cum imperio tenebat) triginta quatuor longas naues tormentis, & telis, & militibus instructissimas adiunxerat. Triremes & longę naues remis incitatæ, oram maritimã prætervectæ, minime conspiciebantur. Quinq; reliquæ naues ex alto in portũ secundo vento delatæ, speciẽ Lusitanæ classis primò nostris præbuerũt. Alfon-

sus enim Albuquercius, qui tunc res memorabiles in Persico sinu gerebat, expectabatur. Itaq; nostri cùm illam classem Albuquercij esse suspicarentur, securi constiterunt. Nemo vel anchoras moliri, vel arma expedire, vel quidquã aliud gerere voluit, ex quo posset intelligi, eos sibi ex illa classe quidquam metuere. Mirhocemus secundo æstuario, in quod fluuius, qui alluit ciuitatem, influit, Lusitanam classem prætervectus, ingentes globos atq; tela coniecit, multósq; Lusitanos vulnerauit, & vnũ virum nobilem, nomine Rodericum Pereiram, occidit. Nostri simili ratione gratiam egregie retulerunt, & multos ex hostibus aut vulnerarunt, aut occiderunt. Hostes vlterius prouecti, propius vrbẽ anchoras iecerunt. Melichiazius tamen eo die extra portus ostium substitit. Laurentius minime differendũ ratus, anchoras euellere iussit, vt confestim in rostratã nauem hostiũ, quæ prætoria erat, inuaderet. At Mirhocemus, eò quòd nondum Melichiazius classem suam intra portum adduxerat, noluit eo die prælium cõmittere: & ne cogeretur inuitus dimicare, triremes expediuit, vt celoces, quæ anchoras extrahebant, impedirent. Itaq; eo die naues eodem in loco constitere. Sequenti die Laurentius anchoris solutis in Mirhocemi nauem inuehitur: sed æstu recendente, cùm ventus vim suam remitteret, ad hostilem nauem accedere non potuit. Ex propinquo præliũ tormentis & iaculis cõmissum est. Sed cùm hostiũ rostrata nauis esset altior, omnia tela, quæ ex ea nostros accidebant, eos convulnerabãt, ipséq; Laurentius sagitta confixus fuit. Tuncqui cũ illo erant, eum hortantur, & admonent, vt quando ventus minime flaret, & æstus aduersus esset, & ideo minime posset in hostium nauem, vt cupiebat, inuehi, retro nauem suã regredi pateretur. Quod consiliũ ille iuuenili quadam audacia, & animi magnitudine motus, cùm arbitraretur se, si id faceret, insigne dedecus subiturũ, accipere noluit. Dum hærent reliqui, & quid optimũ factu esset, in re tam implicita expedire nõ possunt, alia rursus sagitta, in faciem ipsius Laurentij immissa, grauissimũ illi vulnus imposuit. Vt tamen cominus rem gereret, ipse & Petrus Barretus vlterius progrediuntur: non ita tamen, vt possent cum hostili naue coniungi, eámq; manibus ferreis iniectis alligare. Tormentis res gerebatur, & vtrinq; multi aut occisi sunt, aut cõcisi vulneribus è prẹlio excedere cogebantur. Lusitanæ triremes, & naues humiliores, quæ facilius poterãt, quãuis æstus aduersus esset, in hostiũ reliquas naues incitari, strenue decertabãt. Pelagius Sousa triremi sua inuectus est, & primus in triremẽ hostiũ insiluit: eum secutus est Ambrosius Pazagna, & Fernandus Petreius Andradius, & reliqui qui moleste ferebant, se in ea dignitatis cõtentione superari: & sic factũ est, vt illã cum hostiũ, qui ea vehebantur, exitio caperẽt. Iacobus Petreius alterius triremis præfectus, aliã similiter hostilẽ triremem cœpit: duæ præterea aliæ hostiũ triremes ab alijs Ducibus Lusitanis, qui nauibus humilioribus præerant, captæ sunt. Reliquæ triremes se se in fugã dederunt. Quandiu verò prælium cõmittebatur, Saracenus quidã sanctitatis opinione præcellens, in cubiculo triremis inclusus, vt

numen

numen precibus placaret, summa ope nitebatur. Quẽ tamen ignitus globus in precatione summo studio perseuerantẽ dilacerauit. Cùm verò iam æstu rursus accedente Pelagius Sousa, & Iacobus Petreius hostiũ triremes ad Laurentij Almeidæ nauẽ remulco traherent, & illum viderent sauciũ, magnámq; militum partẽ vulneribus impeditam, eum hortantur, ne vellet cum hostiũ rostrata naue congredi, sed eam, & alias tormentis eminus vsq; eo verberaret, dum omnes deprimeret. Id consilium Laurentius aspernatus est. Dicebat enim naues hostiles esse magnas, & omnibus rebus instructas. Itaq; melius esse eas omnes capi, quod fore confidebat, quàm demergi. Sequenti die Melichiazius, quẽ substitisse extra fluminis ostium diximus, vento secundo, & æstu minime repugnante, se ad Mithocemi nauem cum classe sua contulit. Illius aduentu hostibus animus additus est, & nostri sanè perturbati sunt. Eam enim classem nondũ conspexerant, & Chaulenses ciues clamores lætitiæ significantes ediderũt, & signis clarissimis ostenderũt, se nihil malle, quàm nostris modis omnibus perniciẽ & interitũ machinari. Nauarchi in naui prętoria cõiuncti, quid in eo casu gerendũ sit, intẽpesta nocte deliberant. Omnibus visum est, cùm maxima Lusitanorũ militũ pars & vulneribus, & summa prælij cõtentione esset vehemẽter afflicta, & ipse Laurentius duplici vulnere laboraret, & naues ipsæ multis partibus perforatæ in summo discrimine versarẽtur, & hostiũ classis tanto supplemento refecta, terribilem speciẽ exhiberet, & ciuitas ipsa hostilem in nostros animũ declararet, esse temeritatis summæ diutius in eo portu cõsistere. Tandiu igitur expectandũ, dum recederet æstus, & ventus etiã flaret, vt tunc noctis silentio in altum properarent. Consilium fuit omniũ sententia cõprobatum. Itaq; post mediam noctẽ vela faciũt. Res tamen non potuit tanto silentio fieri, vt hostes minime nostrorũ consiliũ sentirent. Naues igitur festinãter expediunt, & Lusitanã classem insequũtur, prætoriámq; nauẽ, quæ agmen cogebat, emissis telis remorantur, eámq; vnã multæ circũueniunt. Tormenti præterea vnius ictu perforata, aquę magnã vim intra sentinã admisit, cuius pondere grauata, clauo dirigi haudquaquã poterat: atq; tandẽ in piscatorũ munitionẽ, quę sub aqua latebat, incidens, impegit. Quod animaduertens Pelagius Sousa, vt eam remulco è vadis educeret, funem nautis illius tradidit: deinde triremem suam remis vehementer incitari fecit. Nauis ita in fundo fixa permanebat, vt nihil omnino moueretur. Melichiazius cùm nauẽ immobilem cerneret, illa relicta, quam in suã potestatem omnino redactã esse minime dubitabat, triremem vt nauibus suis circũueniret, accelerauit. At qui erant in triremi, cùm se saucios, & labore nimio fractos & debilitatos viderent, neq; posse hostibus repugnare cogitarẽt, imprudente Sousa, funem, quo triremis erãt naui prætoriæ alligata, præcidunt. Quo facto triremis tanta vi æstus abrepta fuit, vt quanuis Sousa magnis vocibus inhibere iussisset, nihil omnino proficeret. Peruenit tandẽ ad locũ, in quo Petrus Barretus, & Odoardus Melius, & Iacobus Petreius, & alij nauarchi cõsistebant,

Qui omnes cùm maxime cuperent cum Laurentio societatem discriminis inire, æstus vehementia prohibiti, se cùm dolore summo continebant. Fuit Laurentius à suis admonitus, vt in paronem, ad eam rem paratum, summa celeritate præditum desiliret, vt posset ad suos confugere. Quo consilio grauiter offensus, acriter illis, qui consilium illud dabant, minatus est. Nec enim sibi decorum fore dixit, id periculum deuitare, in quo commilitones suos desereret. Se non mortem, sed dedecus extimescere. Præterea confidere, tandiu se posse cum illo præsidio, quod sibi fuerat reliquum, nauem tutari, dum æstus reciprocatione possent rursus reliquæ naues ad opem ferendam accedere. Erant tunc in naui septuaginta homines vulnerati, & triginta tantùm sani. Ex omnibus tres instruxit acies, vnã attribuit Emmanueli Pazagnæ, qua foros defenderet, alteram Francisco Nabaësio, cui præcepit, vt proræ castellũ tueretur: ipse tertiam sibi reseruauit, vt præsidio quo posset puppim firmaret. Hostes cùm cernerét, quàm acri animo nostri se ad resistendũ pararent, cum hominibus fortibus & animosis, & in vltimum discrimen adductis, in quo etiã ignauissimus quisque desperatione ductus, hostes sæpenumero signis insolitæ virtutis exterret, congredi noluerunt. Eminus tantùm rem gerebant; crebris tormentorũ ictibus omnia personabant: fumi caligo densissima aspectũ omnibus adimebat. Nostri tormentis similiter in hostes globos frequentes iaciebant. Laurentius hortator & spectator aderat, & omnibus rebus occurrebat, optimique imperatoris officio fungebatur. Tandẽ cùm fœmur illius pilæ vnius ictu dilaceratũ fuisset, se in cathedra ad nauis malum collocari præcepit, & inde suis animo maximo imperabat, eósq; vt virtutẽ factis egregijs ostenderét, hortabatur. Hæc maximis vocibus admonentem alia pila in pectus illius emissa interemit. Nauis erat iã maxima ex parte armamẽtis nudata, atq; multis in locis dissoluta, & aquis oppleta. Hostes igitur vndiq; confluunt, vt in eam insiliant. Ter tamen fuere ab ijs, qui erant in naui, acerrima cõtentione repulsi. Tandẽ cùm nostros vires deficerent, hostes fidenter ingressi, cædẽ magnã ediderunt. Nostri, vt in vltimo illo casu nõ inulti caderét, fortissime dimicabãt. Id cùm Melichiazius animaduerteret, indignum facinus esse putauit, homines adeò fortes interire. Viginti tantũ, nã reliqui omnes occiderant, humanitate illius conseruati sunt. Mortui sunt in naui prętoria octoginta viri: in alijs autẽ ad septuaginta, inter quos multi fuere & nobilitate & factis insignes. Duces reliqui, qui æstu prohibiti fuerãt, ne opẽ afferre Laurẽtio possent, cùm animaduerterét nauẽ esse captã atq; depressam, vlterius cõtendere sine fructu noluerũt. Itaq; passis velis in altũ prouecti, Cananorẽ petierũt, & inde Petrũ Gnaiam Cochimũ mittũt, qui Almeidæ acerbũ filij casum nunciaret. Attulit is nũcius Lusitanis omnibus insignẽ mœstitiã, cũ multis lacrymis atq; luctu coniunctã. Erat enim Laurentius Almeida non solũ egregie fortis, sed humanitate singulari præditus, qua quidẽ omnes ad sui amorẽ vehemẽter alliciebat: morũ verò integritate patrẽ imitari nitebatur. Itaq; omnibus

qui

qui cum illo vixerant, mirum sui desiderium reliquit. Rex Cochimensis eo casu perculsus, ad Almeidã continuo venit, vt illum à mœstitia, quoad posset, & doloris societate, & verbis amantissimis auocaret. Almeida tamen cùm multis signis antea varijs in locis, quanto animi robore septus esset, ostendisset, tum eo die eam uirtuté maxime declarauit. Cum enim vnicũ filium, virtute & moribus excellentem amisisset, ita dolorem vultu cõpressit, vt illum nullius solatio
„ indigere cũcti perspicerent. Quin ipse reliquos ne lugerẽt admonebat. Se nám-
„ que nõ diuturnam vitã filio; sed virtuté insignem à Deo precatũ fuisse. Huma
„ næ námq; vitæ spatium esse breuissimum, virtutis autem præmium sempiternum. Omnia quæ accidissent, ad consilium diuinum referebat, Deóq; gratias agebat, quod iuuenem illum honestissima morte ornare voluisset. Confidere porrò, vt illum etiam opibus illis, quæ nunquam essent interituræ, muneraret.
„ Ad hæc autem adiungebat, Qui filium meum carum habebat, non lacrymis,
„ sed virtute amorem ostendat. Illius enim cædem vlcisci statuo. Qui mihi ala-
„ crius in hoc opere perficiendo opem tulerit, eum existimabo maiore caritate
„ filio meo deuinctum fuisse. Hæc & alia eiusmodi dicendo, quo maiorem sui admirationem commouebat, plures lacrymas circunstantibus excitabat. Quo enim altior & constantior illius animus apparebat, eo minus dignus ea calamitate videbatur. Dum hæc in India fiunt, Rex Emmanuel rerum Africanarum curam minime deponebat. Azamora est Mauritaniæ ciuitas, in ea parte sita, quæ Oceano Atlantico continetur, quemadmodum de Safinio dictum est: à qua ciuitate abest passuum octoginta millia Septentriones versus. Ingens autem fluuius, quem Asamam esse quidam opinantur, eam præterfluit. Hanc vrbem Emmanuel expugnare cupiebat. Vt autem hoc fore facillimum in animum induceret, effecit Mauri cuiusdam Principis aduentus. Erat autem illi nomen Zeiamus, & regnum in ciuitate, quam Mequineziam appellant, in mediterranea regione sitam non procul Fessa distantem, possederat, & multis finitimis vrbibus atque pagis imperabat. Erat autem is frater patruelis Mahumetis, qui Fessense regnum imperio tenuerat, sororémque illius vxorem duxerat. Nazzarius Regis Mahumetis frater, Fessæ Rex ea fide, quam gens illa colit, fœdus & sanguinis communione, & connubij affinitate firmatũ conseruauit. Illum námq; regno expulit. Is dignitate & opibus spoliatus, Azamoram contendit. Existimauit enim fore, eò quòd esset ciuibus illius ciuitatis carus, vt ei ciuitatis imperium traderetur. Id ciues tunc facere noluerunt. Ea igitur spe depulsus Zeiamus, ad Regem Emmanuelem se contulit, eique fidem dedit, se perpetuo in illius potestate futurum, atq; perfecturũ, vt non Azamoram solùm, sed quamplurimas alias ciuitates expugnaret. mediocri classe maximũ bellum profligari posse. Se námq; multos in ea ciuitate cognationibus, & affinitatibus, & clientelis implicatos habere, quos omnes confidebat futurũ, vt ciuitaté libentissime proderẽt. Esse námq; tyránide, qua premebãtur, offensos;

& famā clementiæ, quā Emmanuel sibi quamplurimas nationes alliciebat, inuitari, vt se in illius fidem & patrociniū conferrent. Id Emmanuel, quod auctor Rex esset, & indigne iniuria vexatus, & iusto odio cōmotus, & quia ipsi auctori mentiri minimè expedire videretur, & quod caput est, quòd natura facillime ea, quæ valde fieri cupimus, facta credimus, Mauro fidē adhibuit. Itaq; classem non valde magnā festinanter instruendā curauit, eiq; Ioannē Menesium præfecit. Qui soluit Olysippone xxvj. die mensis Iulij, anno. M.D.viij. Exercitus erat quadringentorum equitum, peditū verò supra duo millia. Ad ostium fluminis tandem naues appulit. Nocte æstu secundo per fluuium inuectus, ad mœnia Azamoræ classem constituit, & vrbem oppugnare cœpit. Ciues acri animo resistebant, & faces, & tela, & pilas ingentes iaciebant, & rates pice oblitas & incensas in Lusitanam classem machinis detorquebant, vt eam inflāmarent. Multi præterea ex vrbe egresi circuncursabant, & nostros, ne copias in terram exponerent, enixe contendebant. Menesius Zeiami opē expectabat, qui iam è Lusitania Azamorā redierat. At is, vt est hominū ingenium varium & cōmutabile, fidémque minime colens, principio quidē se venditare, & spem auxilij polliceri, varijsq; modis Menesium ludificari. Deinde aperte nostris exitium machinari. Iam enim illi cum ciuibus bene conueniebat, & sedecim millia hominum sub signis habebat, cum quibus in campo secundū fluminis ripas concursabat, & quemadmodum perniciem nostris quam maximā posset inferre, rationē inibat. Intra ciuitatem erant octo millia hominum in præsidijs, vt à mœnibus Lusitanorum impetum propulsarent. Nihilominus tamen Menesius cum copijs omnibus egressus, castra fecit. Mauri, cùm essent loci valde insidijs opportuni, tribus in locis syluestribus inter litus atq; mœnia insidias collocarunt. Deinde cum reliquis copijs è mœnibus egresi, nostris obuiam progresi sunt. Menesius certamen minime detrectauit: Triplicem autem aciem instruxit: primā, quæ centum equites continebat, Tentugalensi Dynastæ attribuit: secundæ, in quā erant equites centum & quinquaginta, Ioannem Mascaregnam præfecit. Tertiam sibi reseruauit, in qua erant equites ducenti & quinquaginta, & peditum etiam phalanx, quam equites vtrinque dispositi, firmabant. Hoc ordine in hostes inuasit: qui valida impresione pulsi, se multo celerius, quám fuerat statutum, in oppidum receperunt. Consilium enim fuerat, vt paulatim cederent, vsque eo, dum Menesius in insidias incideret, & ita copijs vndique circundatus cum omni exercitu concideretur. Oppidani ne nostri hostium tergis inherentes, in oppidum penetrarent, fores occluserunt. Cum igitur Mauri se exclúsos animaduerterent, ea desperatione confirmati, restitere. Præliúmque fuit magna vtrinque contentione redintegratum. At qui erant in insidijs, repentè prosiliūt, & magno impetu in nostros inuehūtur. Tentugalēsis Dynasta, & Ioānes Mascaregnas, Menesij iussu in subsidijs post terga relicti, eorū impetū, qui in insidijs fuerāt, acri animo sustinebāt. Zeiamus cum manu valida, vt suis

opem afferret, accelerauit. Equites è pagis etiam, vt Lusitanos circũuenirent, atque internecione delerent, influebant. Menesius hæc omnia circunspiciẽs retrocessit, tanto ordine atque disciplina, vt neque trepidatio vlla, neque tumultus existeret. Qui erant in subsidijs, postquam receptui signum datum est, eos, qui ex insidijs impetum dederant, perruperunt: & Menesius qui extremũ tunc agmen ducebat, illos, qui ex oppido nimis acriter instabant, singulari virtute repellebat. Sic autem se primùm in castra, deinde in classem recepit. Sedecim equites in hoc prælio ceciderunt, in quorum numero fuere quidam viri & nobilitate & factis illustres. Ex hostibus, vt postea compertum fuit, ceciderũt mille & trecenti & sexaginta quinque. Ioannes Rodericus Sala Menesius equo interfecto cecidit, & ab hostibus circunuentus, parum abfuit, quin occideretur. Duo tamen viri fortissimi, quorum vnus fuit Ioannes Homo, qui iam ex India reuersus in Portugaliam fuerat, alter Iacobus Fernandus Faria, eum è media cæde, hostibus partim cæsis, partim dispulsis, eripuerunt. Is equum Ducis, qui illius equum transfixerat, tunc Fariæ manu perempti, nactus, periculum euasit. At Menesius cùm animo Zeiami perfidiam & fraudes reputaret, & munitiones atque præsidia ciuitatis animaduerteret, intelligerètq; fieri non posse, vt cum ea classe oppidum tantis præsidijs munitum expugnaret, minime terendum in obsidione tempus existimauit. Anchoris igitur solutis vela fieri iubet. Verùm cùm æstus essent propter lunæ decrescentis rationem languidiores, ita, vt flumen naues alueo sustinere non posset, & nautæ etiam trepidè oras soluerent, & anchoras vellerent, factum est, vt aliquot nauigia vadis allisa mergerentur, & hostes vnam nauem longam in sicco destitutam circunsisterent, & triginta remiges occiderent: qui tamen antequam caderent, duodeuiginti ex hostibus interemerunt. nauis autem fuit ab hostibus incensa. Menesius verò educta in altum classe, in fretum Gaditanum cursum tenuit. Quod non humano consilio, sed diuino motu & instinctu factum fuisse, postea à multis sapientissime iudicatum fuit. Quin etiam Zeiami fraus, & Regis Emmanuelis in illa classe comparanda celeritas, & Azamoræ alieno tempore, & paruis copijs oppugnandæ parum sapiens cogitatio, nõ absq; cœlestis numinis prouidentia, quæ Emmanuelis rebus fauebat, suscepta fuisse videbatur. Si enim illa omnia sic nõ euenissent, maxima à nostris clades accepta cum maximo dedecore fuisset, ante quam quisquam auxilium rebus in vltimũ discrimen adductis afferre posset. Menesius ex Azamorę finibus egressus, in freto Gaditano naues aliquot hostiles cepit, & Ioannem Rodericum Salam Menesium, Regis Emmanuelis iussu, in oppido, quod Alcassarem appellant, quod Lusitano etiam præsidio tenebatur, Ducem & Præfectum constituit. Dum autem hæc gerebat, rumore dissipatum fuit, Fessensem Regem, vt Arzilam obsideret, cum maximis copijs aduentare. Fuerat autem exercitus illius tanta dissimulatione coactus, vt nemo id futurum conijcere posset, ante quam acies explicatas, & maximis

muni-

munitionibus & bellicis instrumentis armatas aspiceret. Habebat autem sub signis equitum viginti millia, peditum verò millia centum atq; viginti. Arzilæ præerat Vascus Coutignus Dynasta Borbensis. Cùm verò Fessensis Rex mœnibus appropinquaret, Coutignus aliquot Mauros ex insidijs capiendos curauit, vt ex illis intelligeret, an ipse Rex adesset. Quo facto cōperit & Regis ipsius animum, & exercitus magnitudinem, & reliqua omnia, de quibus se fieri certiorem conueniebat. Itaque literas confestim ad Odoardum Menesium, qui Tingitanæ ciuitatis præfectus erat, & ad Ioannem Menesium, qui oras illas cū classe peragrabat, dedit, quibus significauit, quantum periculum immineret. Xix. die mensis Octobris, Anno à CHRISTO nato. M. D. viij. Rex Fessensis exercitum ad vrbem admouit. Sequenti die tormentis muros quatere, propugnatores densis sagittis obruere, testudines, & scalas admouere, muros excindere parat. Erant tunc in oppidi præsidio quadringenti tantùm viri, qui hostium impetum fortissime, vt poterant, repellebant. Fuit oppugnatio ea die ad noctem continuata. Sequenti die nostri oppidum circunsessum, stationes munitas, aggeres excitatos, tormenta disposita, acies instructas aspiciunt. Ad hæc, ne nauibus in vrbem aditus esse posset, hostis stationes crebras in litore muniuit, & vineas excitauit, & dolia, quæ tormentis opponeret, tellure & arena compleuit, tormentáque ordine collocauit, quibus nostros, si auxilium afferre vellent, propelleret. Multi præterea scorpionibus, & ballistis, & fistulis ferreis, vt stantes in muro configerent, collimabant: & cùm primum aliquod caput, aut quoduis aliud membrum eminebat, in id tela conijciebant, ita, vt nemo auderet in muro consistere. Ad hæc, testudinibus admotis muros suffodere incipiunt, tanta celeritate, vt cùm fessis integri succederent, & opus non esset momento temporis intermissum, eadem die magna pars ipsius muri corrueret. Per eam partem hostes irruerunt. At Coutignus cum equitibus quinquaginta in eos inuectus, eorum impetum sustinebat. Sed cùm sagitta brachium illius transfixum fuisset, in arcem se contulit, Georgiúmque Barretum generum suum interim reliquit, qui hostes, quandiu ipse curaretur, insita virtute reprimeret. Sed cùm ij, qui cum hostibus præliabantur, eorum multitudine obruerentur, & Ducem abscessisse cognoscerent, in arcem confugiunt. Erat valde miserabilis mulierum plangor & eiulatus, & militum trepidatio, & eorum omnium perturbatio, cum nemini in tanta & tam repentina calamitate consilium & ratio aut consistendi, aut fugiendi, aut fortiter & animose moriendi consisteret. Hostes, omnes in quos impetum ferebant, crudelissime necabant, & pueros infantes ad saxa atque rupes allidebant, multáq; facinora summæ cuiusdam immanitatis in senes, & pueros, & virgines, sine vllo vel ætatis vel sexus discrimine faciebant. Cum omnes vndique in arcem concurrerent, & alij alios in introitu præpedirent, clamores in cœlum editi, & querimoniæ eorum, qui ingredi nequibant, & mulierum vociferationes, quæ

paruos

paruos filios complexæ, non sibi, sed liberis misericordiá cum multis lacrymis implorabant, eos, qui arce tenebantur, exanimabant. Cupiebant enim miseris opitulari, sed nullo modo poterant. Tandem cùm hostes magna vi fugientes insequerentur, & arcem ingredi contenderent, maximo cum labore fores occlusæ sunt, & multi in hostium potestate relicti: á quibus crudelem in modum interfecti fuerunt. Tunc hostes ad prædam conuersi, vrbem diripiunt. Huius cladis nuncius fuit Menesio confestim allatus, qui iam Arzilam properabat, & naues alias & Duces asciuerat. Vbi verò ad portum peruenit, ingredi statim voluit: sed fuit salo & tempestate prohibitus. Est enim portus ille, maximè cùm ventus increbrescit, valde propter breuiá periculosus & infestus. Hærebat præterea, cùm nesciret, an arx esset iam ab hostibus capta. Si enim in hostium potestate fuisset, intelligebat, inconsideratissimæ temeritatis esse, in terram ingredi, vt parua illa manu constipatus, cum maxima hostium multitudine sine vllo fructu dimicaret. Tribus ita diebus in anchoris constitit, cùm in tali casu, quid optimum factu esset, explicare non posset. Duos deinde homines è suis familiaribus, quibus plurimum confidebat, in scapha egregie instructa, quæ remis plurimum valebat, per fluctus illos immisit, qui ad arcem (ea námque mari imminebat) accederent. Illi non modò per fluctus atq; salum maximo cum vitæ discrimine, verùm per medias flammas, & densas pilas, in eos vndique ex propinquis stationibus emissas, inuehuntur, & arci inuitissimis hostibus appropinquant. Id vbi qui erant in arce cõspexerunt, è fenestra vexilla regia cum regijs insignibus ostenderunt, & voce maxima Portugaliæ nomine sæpe repetito conclamarunt. Mulieres paruos filios, quos vlnis gestabant, in eorum aspectu proponebant, vt eos qui foris erant, ad misericordiam in extremo rerum discrimine tribuendam vehementius incitarent. Coutignus præterea cum literis cæra circunlitis homines natandi peritissimos ad Menesium misit, ex quibus posset intelligere, quanto in periculo versaretur. Illũ præterea admonebat, quo ordine rectius posset in arcem præsidia & commeatum, cuius penuria valde laborabant, inferre. Menesius in humiliores naues, quæ in vadoso portu tutius consistere possent, milites imponit. Et per præconẽ omnibus, qui erant criminibus alligati, propter quæ secundum leges erant vel morte vel exilio multandi, veniam & impunitatem, si postridie in litus egressi rem strenue gererent, pollicetur. Primo deinde, qui in terra vestigium posuisset, quingentos nummos aureos in virtutis & audaciæ præmium proponit. His ita constitutis, postridie æstum sequutus, naues remis agi & incitari præcepit. Coutignus qui ex arce hæc conspiciebat, vt erat inter eum & Menesium constitutũ, equites triginta equis insidentes, & reliquos pręterea equites, quorũ virtuti multũ fidebat, pedibus ex arce per posticũ egredi iussit, vt nostris in egressu opẽ afferrẽt. Id erat signum, quo Menesius admonitus, copias erat in terrã expositurus. Itaque primũ tormentis omnibus ignẽ admouere, & pilas in hostes emittere præcepit:

quo

quo facto hostes ingenti fremitu & strepitu, & multorum exitio vehementer exterriti, litus deserunt. At ex nostris quantum quisq; potest enititur, vt primus in terrã desiliat. Alium enim auri præmium, alium impunitas proposita, multo plures expectatum decus ad periculum adeundum inuitabat. Primus tamẽ, qui in terram egressus est, Tristanus Menesius fuit, qui scapha Ioannis Roderici Salæ Menesij vehebatur: quem Ioannes Rodericus, & Henricus Menesius secuti sunt. Post illos Ioannes Homo scapha similiter inuectus, in terrã descendit. Ex primarijs autem Ducibus, qui primus terram attigit, fuit Ioannes Mascaregnas, equitum leuis armaturæ Magister. Hîc cùm iam litus esset à Christianis occupatum, hostes accurrunt, & in prælium ruunt, quod magna vtrinque contentione commissum fuit. Multi occiderunt, plures tamen vulnerati sunt, donec tandẽ cessere. Nostri stationem, quæ proxima erat, oppugnarunt. Qui ex arce fuerant egressi, strenuam operam in eo prælio nauarunt. Sex tormenta, quæ erant in statione collocata, in arcem importata sunt, & ducenti milites cũ tormentario puluere, & telorum & armorum vi, & cõmeatu, bellicisq; munitionibus immissi. Hos Ioannes Mascaregnas agebat. Hoc subsidio animi eorum, qui obsidione premebantur, mirifice confirmati sunt ad obsidionẽ tolerandam. Erant enim, cùm casus ille præter expectationem accidisset, ab omnibus rebus imparati, quæ sunt ad obsidionem ferendam necessariæ. Et homines erant fame, siti, labore, peruigilio confecti, multique vulneribus impediti, vsq; adeò, vt vix esset quisquam, qui telum vibrare posset. Dynasta Tentugalensis in ipso litore fuit ictu glandis plumbeæ grauiter admodum sauciatus, ita, vt cogeretur Tingim, vnde conscenderat, reuerti. In prælio cecidit Emmanuel Coutignus, & Ioannes Pimenta, & alij præterea viri fortes, quorũ eo die virtus spectata valde fuerat. Menesius Regem Emmanuelem per literas admonuerat, vt subsidia summa celeritate compararet. In Bæticam præterea nuncios miserat, per quos auxilium postularat. Petrus autem Nauarrus, qui tunc magnũ in rebus bellicis nomen obtinebat, classem Regis Fernandi, cuius ipse præfectus erat, ad Calpem in Guebaltarifensi portu collocarat. Ab eo etiam Menesius opem obnixe contenderat. Omnes certatim ad auxilium afferendum se comparabant. Arx interim summis viribus oppugnabatur, neque dabatur aliquod obsesis laxamentum. Qui primus è Bætica tulit auxilium, fuit nobilis quidam vir, cuius nomẽ scriptum minime reperio, qui tunc in Xarisio ius nomine Regis administrabat. Is nauem militibus & armis, & commeatu, omnibúsque rebus ad bellum necessarijs, incredibili celeritate comparatam adduxit. Et cùm hostes excitatis aggeribus ita muniti essent, vt ex tormentis, quæ erant in arce constituta, nullum detrimentum acciperent, is oram maritimam prætervectus, in eo loco consistebat, vnde castra hostium immunita conspiceret. Inde tormentis quamplurimos necabat, magnúmque tumultum in regijs castris faciebat, & cùm illi tormenta in eum conuertebant, tanta se inde celeritate

prori-

proripiebat, vt omnes hostium conatus, qui nauem illius deprimere cupiebāt, inanes redderet. In illos rursus securos incitabatur, tantumq; damnum his artibus hostibus inuexit, vt cogeretur Rex castra mutare. Petrus autem Nauarrus, vt erat vir in rebus gerendis acer, auxilium afferre minime distulit. Ducebat autem sub signis ter mille & quingentos milites. De belli autem gerendi ratione cum Menesio deliberat. Vtriq; visum est, Regis Fessensis castra quamprimum adoriri: quod in sequentem diem distulere. Rex vbi conspexit auxilium obsessis aduenisse, non de obsidione diutius cogitandum existimauit. Itaque oppidum incendere iussit. Erat in illius castris vir quidam valde nobilis, quem Menesius pugnando ceperat, & captiuum humanitate singulari tractauerat: qui postquam redemptus fuit, multa de Menesij virtute & benignitate cōmemorare solebat. Is á Menesio per nuncium postulauit, vt sibi faceret illum salutandi potestatem. Ea impetrata, ad Menesium viginti equitibus stipatus rectà contendit. Ibi cum multus sermo vltro citroq; habitus amanter esset, tandē Maurus inquit. Magnum profecto cumulum tuis summis laudibus addidisti, cùm tali tempore huic vrbi contra Regem potentissimum auxilium attulisti. Maximo præterea beneficio Arzilam tibi deuinxisti. nisi enim tu adfuisses, arx profecto à nostris iam pręsidijs teneretur. Sed tam præclarum facinus nullo modo, nisi à præclara ista virtute, quæ in te semper eluxit, cōfici potuisset. Ad hæc Menesius. Quod aliquid lucis huic vrbi in rebus aduersis attulerim, pertenuis mea laus rem bene considerantibus esse videbitur. Hoc enim non tam mihi, quàm Regi pręstantissimo, è cuius disciplina homines multo me meliores prodire solent, ascribendum arbitror. Vester Rex est, qui gloriari merito debet, quòd vrbem Regis Emmanuelis non solum aggressus sit (quod ipsum erat in laude non mediocri ponendum) sed eam armis occuparit. Itaque quod muros disturbarit, quod vrbem ceperit, quod arcem oppugnet, id laude sempiterna dignum censeo: quod verò faces in ædes priuatas iniecerit, & ædificia intra muros inflammare instituerit, id neque regium neq; decorum existimo. Bellum adhuc integrum est. Si victoriam sibi proponit, cur tam male rebus suis consulit, vt vrbem, qua se breui potiturum confidit, flammis absumat? Si victoriam desperat, cur doloris sui pœnas à tectis expetit? Num ideo tantum exercitum comparauit, vt bellum parietibus atque tignis inferret? Non, inquit Maurus, Regis nostri humilis atq; demissus animus est, sed excelsus atque planè regius. Nec vt domos euerteret, sed vt bellum contra Regem virtutis gloria præcellentem gereret, exercitum coēgit. Si non fuerit assequutus quod optabat, nemo poterit illum merito vituperare. Principis enim officium, qui ad regiam laudem aspirat, est, magna & ardua moliri. Victoria verò non in hominum virtute, sed in Dei consilio & moderatione consistit. Quod verò ad ignem attinet, confirmare tibi planè possum, eum imprudente Rege coniectum fuisse. Itaq; cumprimum illum conuenero, & ei rem aperuero, dabit operam, vt ignis con-

festim extinguatur. Maurus continuo discesit: & iussu Regis incendiũ fuit maxima hostium industria restinctum. Multi suspicati sunt, in eo Mauri comitatu ipsum Regem fuisse. Menesium námq; videre maximo opere cupiebat. Nomẽ námq; illius apud Saracenos ipsos erat cum admiratione celebratum. Rex tamen cum cerneret arcem iam firmo satis præsidio munitam expugnari difficillime posse, & auxilia vndiq; illius tuendæ gratia conuenire, & classem è Lusitania intra paucos dies adfuturam, & arcem, propter Hispaniæ vicinitatem, eius conditionis esse, vt si primo impetu minime caperetur, esset valde periculosum multis diebus in illius obsidione cõmorari, noluit diutius in eo certamine tempus absq; vllo fructu consumere. Nocte igitur illa obsidionem soluit, & Alcassarem Quibirum versus iter instituit. Sequenti die Menesius signis explicatis cum omnibus copijs vrbem ingressus est: cui Coutignus & illius vxor, & omnes ciues, qui erant in arce, illi obuiam cum ingenti lætitia prodiere, atq; tanquam parenti, qui omnibus vitam dederat, gratias egere. Emmanuel interim cũ primum nuncium de aduentu Regis Fessensis accepit, erat Eboræ. Quo audito, nullam moram interponendam existimauit, quin ipse per se oppido subueniret. Itaq; literas eadem die ad omnes Portugaliæ vrbes, & ad viros Principes, & vniuersam denique nobilitatem dedit, & omnes literis euocauit, & quæ potuit subsidia, continuo in Algarbiense regnũ misit, vt inde quamprimum possent in Africam transmitterent. Post quatuor autem dies, ex literis alijs Menesij intellexit, ciuitatem esse captam, & arcem obsessam, & in summas angustias adductam. Hoc cùm accepisset, equũ sibi pernicitate mira præditum insterni præcepit, tantáq; celeritate iter in Algarbium suscepit, vt septem tãtùm aut octo ad summum comitibus circunseptus, in viam ingrederetur. Dies verò atque noctes iter ita continuabat, vt vix vllum tempus reficiendi corporis gratia sibi sumendũ existimaret. Cernebat enim, momento temporis maximas in alterutrã partem inclinationes fieri, & ideo periculosum nimis esse in rebus bellicis, occasionem vllam rei benegerendæ prætermittere. Elapsam námque temporis opportunitatem reuocari non posse. Timidi & ignaui hominis esse, præteritã facultatem frustra lamentari: fortis autem & industrij, nihil, quo res in tempore fieri commode posset, elabi permittere. Præterea summũ esse Regis flagitiũ, in rebus afflictis suos ope sua præsenti destituere, eos præsertim, qui Regis ipsius gratia erant in extremum discrimen salutis inducti. His cogitationibus stimulatus, tantam in via celeritatem suscepit, vt in montibus, qui Algarbium à reliqua Lusitania distinguunt, equus in quo insidebat, ex nimio labore cõcideret, & repente moreretur. Ibi verò fuit illi nuncius allatus de auxilijs, quæ Arzilam conuenerant, & de præsidijs atq; munitionibus, quæ in arcem hostibus frustra repugnantibus inductæ fuerant. Ipse tamen nihil de alacritate suscepta remisit. Verebatur enim, ne cuniculis crebris, qui in arcem, vt audierat, agebantur, arx ipsa corrueret, nisi fuisset mature subuentum. Peruenit tandem Balsam, si ea est

ciuitas, quæ hodie ab incolis Taüra nominatur. Hoc autẽ Regis studiũ rei gerendæ flagrantissimũ, & hæc incredibilis alacritas & diligentia tãto studio Portugalẽses inflãmauit, vt vndiq; certatim equites & pedites cõcurrerent. Sic factũ est, postquã Balsam peruenit, vt intra dies quinq;, supra viginti millia militũ in eam ciuitatẽ confluerẽt. Importata præterea sunt Olysippone tormẽta & commeatus & munitiones, & naues quãplurimæ, vt ille iusserat, adductæ, quæ vt celerrime rebus omnibus instruerẽtur, summa vigilãtia contendebat. Cùm autẽ conscendere vellet, literæ sunt allatæ, quibus cõtinebatur, obsidionẽ esse solutã; & Regem desperatione fractũ, exercitum dimisisse. Ipse nihilominus transmittere statuebat. Sed consilio eorũ, qui nomine prudentiæ insignes esse videbantur, fuit ab ea sententia deductus. Si obsidionẽ, inquiunt, soluere vis, ea iam soluta est: si Africam subijcere paras, nondum hîc eas copias habes, quibus id aggredi possis. Non decet tantum Regem, id suscipere, quod vel minime necessarium est, vel exequi cum dignitate non possit. Transmissio in Africam tũc laudabilis erit & prædicanda, cum id, cuius causa transieris, efficere cum gloria magna potueris. Aliter enim non decus, sed ignominiam tibi comparabis. Nunc verò hoc tuorum decus, quo Rex Africæ potentissimus illis cessit, est ad tuum nomen atque decus merito referendum. Quantà námque opinio excitanda iure de tua virtute sit, ex eo conijci potest, quod per tuos Rex Fessensis pulsus cũ ignominia est, & obsessi magna cum tua gloria liberati. Hoc igitur nomen tibi opera tuorum partum deformabis, si aliquid, in quo hominum opinioni nõ respondeas, gesseris. Hoc autem à te non expectari debet, si in Africam signa intuleris, vt cum Mauris signis collatis vno aut altero prælio confligas, sed vt vniuersam Mauritaniam sub ditionem & imperium subiungas. Si igitur hominum expectationi minime satisfeceris, gloriam tuam nonnulla labe dedecoris inquinabis. At nunc eas copias non habes, quibus tantum facinus aggrediare. Postquam redieris, & opes omnes, quæ ad eam rem gerendam necessariæ fuerint, parateris, tum demum licebit tibi in Africam cum dignitate transire. Aliter enim consilium temerariũ existimabitur, & offensio, si aliquid secus quám oportet acciderit, haud mediocrẽ nomini tuo maculam dedecoris inuret. Eiusmodi consilijs hominum non valde laudis militaris studio flagrantium, ab ea mente destitit: in qua si tunc perstitisset, maximum sibi decus cõparasset. Erat enim tunc mirifica facultas oblata. Nam in Mauris neque fidei religio, nec in Reges vlla pietas, nec pudor vllus vigebat, qui eos valde à dedecore & flagitio deterreret. Armis autem pars eorũ maxima carebat. Erant præterea reguli permulti acerbo inter se odio dissidentes. Qui plus armis poterant, humiliores iniurijs quamplurimis opprimebant: iniuria vexati, insidias in potentiores comparabant. Ad hæc accedebat, quod gens nouitatis appetens, quamprimum occasionem sibi dari inconstantiæ suæ atque perfidiæ demonstrandę conspiceret, non erat dubium, quin eam confestim arriperet, minimóq; pretio corrupta,

O 2 facilli-

facillime Principes & patriam proderet. Regio verò ad alendum exercitum, omnem commeatum abunde suppeditaret. Est enim valde fertilis, & homines pecuniæ cupidi, libenter vndique cum annona & vario ciborum genere conuenirent, quanuis regionem vastari & exuri cernerent. Si verò clementer & moderate nostros vti victoria conspexissent, dubium certe non erat, quin illa benignitatis species eos facillime ad studium Emmanuelis alliceret. Itaque omnia, quod ad hostes attinet, erant in eo statu, quem Emmanuel optare debuisset. Contrà verò in Portugalensibus summa fides, insignis in Regem caritas, acerrimum bellandi studium, & incredibilis bellicis in rebus audacia. Adde quod tūc temporis erant tanto animorum ardore atq; impetu concitati, vt omnes ferme viri nobiles suis sumptibus vellent pro parte sua operam & industriam in tam præclara contentione consumere. Quod si Regis omnibus carissimi festinatio, qua tanto studio & alacritate in extremam Lusitaniæ partem se contulit, vt suis opem afferret, tanto studio Portugaliam vniuersam concitauit, vt intra paucos dies tot hominum millia ad eum se tanta alacritate conferrent: quid futurum fuisset, si is tunc in Africam cum eo exercitu traiecisset? Deinde facilis & expedita ex Hispania Bætica in Africam transmissio, dubium non est, quin maximam ex ea regione multitudinem ad auxilium ferendum concitaret. Cùm verò in bello administrando omnia rerum opportunitas & occasio gubernet, nullâque præstantior occasio dari possit ea, quæ militum ardore & hostium metu continetur, iudicari merito potest, omnia tunc Emmanueli feliciter euentura fuisse, si tanto suorum ardore cōtra hostes infelici euentu perterritos vti voluisset. Postremò, quod caput est, optimi Regis pietas atq; religio, quæ illum stimulabat, vt longinqua etiam bella religionis gratia susciperet, effecisset, vt omnia illi ex animi sententia succederent. Quanuis tamē hæc ita sint, Regis animum, qui ad tantam gloriam aspirabat, laudandū: consilium eorum, qui eum á tanto studio dignitatis abstraxerunt, reprehēdēdū arbitror. Sed vt ad intermissam orationem redeamus, quanuis Rex à sententia sua, qua transmittere statuebat, suorum consilio deductus fuisset, reliqua, quæ gerenda videbantur, summo studio perfecit. Arzilam námq; militum præsidia, & maximum commeatum misit, & fabros preterea quamplurimos, qui ædes dirutas, & mœnia collapsa reficerent, & arcem multo fortius munirent. Habebatur enim tunc oppidum illud, propter campestris regionis opportunitatem & fertilitatē, & propter illius situm, firmissimum oræ illius maritimæ, quæ Lusitanorum præsidijs tenebatur, propugnaculum. Petro autem Nauarro sex millia nummorum aureorum dono misit: quod munus ille accipere nullo modo voluit. Se nam dixit Regis Fernandi causa, cuius stipendijs alebatur, gessisse quæ gesserat, ab illóque tantū laboris & industriæ suæ sibi præmium polliceri, cuius erat alumnus. Idem fecit Prætor Xarisiensis. Ambo tamen postea multis ab Emmanuele beneficijs affecti fuerunt. At Menesius, postquam naues cum præsidijs & munitionibus

Arzilam peruenere, in Lusitaniam reuersus, fuit ab Emmanuele cum laudibus suæ virtuti debitis honorifice & amanter exceptus. Hoc eodem anno cùm esset inter Emmanuelem & Ioannam, Fernandi & Isabelæ filiam, orta disceptatio de regionum limite, qui fuerat à Ioanne Rege Portugaliæ & Castellæ Regibus designatus, intra quas cuilibet ex Regibus liceret, absq; alterius iniuria, Saracenos expellere, & regiones etiam incognitas occupare, fuit ea contentio summa æquitate partis vtriusque decisa: & Emmanuel maxima Mauritaniæ parte cessit, quæ videbatur ad illius terminos pertinere, & Regibus Castellæ armis occupandam permisit. Ioanna vicissim de iure, quod existimabat in Æthiopia retinere, decessit, cum eam regionem Portugaliæ Regibus assignatam esse cognouisset. Sub eiusdem anni finem misit Emmanuel in Æthiopiam ad Congui regnum multos viros religionis & sanctimoniæ fama præstantes, qui CHRISTI disciplinam multo diligentius gentibus illis traderent, & regiones illas clariore lumine perfunderent. Et hæc quidem sunt, quæ in Africa & Lusitania hoc eodem tempore gesta sunt. Quæ Tristanus Cugna, cùm in Indiam nauigaret, in cursu gesserit, quas vrbes aut expugnarit, aut armis adortus fuerit, & quomodo tandem ad Zacotoram naues appulerit, & arcem à Caxemensi Rege ædificatã ceperit, & in ea Norognam præfectum reliquerit, deinde in Indiam cursum tenuerit, & quomodo in Lusitaniam redierit, exposuimus. Quid autem post illius ab Alfonso Albuquercio diggressum, Alfonsus ipse designarit, & quas res gesserit, explicare nondum licuit. Is igitur fuit à Tristano Cugna relictus, vt cum ea classe, cuius præfectus erat, illud mare, quod ad Arabiam felicem pertinet, peragraret, & naues hostiles omnibus quibuscunq; posset incõmodis afficeret. Sed cùm esset animo maximo, se indignum putauit, instar piratæ prædas spectare, & non multo maiora & altiora moliri. Itaq; Armuziense regnum oppugnare constituit. Armuzium autẽ est insula intra ostiũ sinus Persici, nõ ita lato mari à Carmania disiuncta. Nomen autem duxisse videtur ab Armuza, antiqua Carmaniæ ciuitate, cuius hodie nomẽ obliteratũ cum memoria antiqui splendoris euanuit. Et fortasse hæc insula fuit Armuzæ antiquę Colonia, & idcirco inde nomen obtinuit. Ambitus illius decem & sex passuum millibus cõtinetur. Est autem ostio sinus propinqua, à Carmania verò duodecim millibus passuũ distat: ab Arabia autem ea parte, qua Carmaniam respicit, quadraginta millibus. Insula est nimis arida & sterilis, & solũ adeò macrũ, vt nihil omnino, quod ad vsum vitæ valeat, vel natura vel hominum cultu proferat. Perennibus aquis omnino caret. tres tantùm putei in insula procul á ciuitate sunt. homines cisternis vtuntur: & cũ reliqua omnia ex vicinis insulis, & ex Carmania & Arabia ad victum idonea importentur, aqua etiam ex iisdẽ locis in eam afferri solet. In eã modicus collis assurgit, qui sulphuris magnam vim in vno latere, in altero autẽ salis multitudinem in lapides densatam gremio continet. Duos portus habet tutissimos: vnus ad occidentem Solem, alter ad orientem pertinet.

Hi duo portus lingula,quæ in mare longius excurrit, diuiduntur.Horum portuum cōmoditatē ſecuti mercatores ex India, Perſide,& Arabia,& è quamplurimis alijs regionibus,eam inſulam frequentare cœperunt.Ea tandē frequentia & celebritate factum eſt , vt ciuitas ædificaretur in planicie ſita , quæ progreſſu temporis ad ſummam amplitudinem peruenit.Viæ ſunt latæ & directæ, ædes magnificę,& cœnaculis ſublatę,& tectorijs pulcherrime factis excultę.Regia eſt nō modò ad habitandū ampliſsima,verùm & ad vim hoſtiū propulſandā muniti ſsima . Solis ardores ſunt vehementiſsimi : in quibus propulſandis omnis lautorū induſtria multiplici modo & ratione cōſumitur. Incolæ ſunt maxima ex parte Arabes atq; Perſæ,Mahumetiſq; ſuperſtitione conflictati .Ardent libidine,amoribus indulgent,obtrectatione laborant : mulieres ne ab alienis viris conſpici queant , faciē velare cōpelluntur . Homines vt plurimū ſpecie liberali præditi ſunt. Muſicen ſummo ſtudio colunt,veſtibus elegantiſsimis excolūtur. Arma frequenter exercent,literis libenter incūbunt,hiſtorijs mirifice delectantur.Homines doctrina præſtātes in ſummo honore habent: illiſq; aſsiduè operā dant,& illorū diſciplinis erudiri ſummū decus exiſtimāt . Reſpublica eſt cōmodis legibus aſtricta.Omnia,quæ vęneunt,pōdere vęneunt.Summū flagitiū eſt apud illos,fallacibus vti pōderibus. Eum enim,qui per libram atq; lancē fallit,omnē generis humani ſocietatē euertere cenſent , & vt ciuilis iuris hoſtē teterrimū execrantur. Inſula verò cùm nihil omnino proferat , quo vel homines ali,vel ornari poſsint,tantis tamē fructibus & frugibus,& cibis,atque delicijs affluit , vt vix vlla regio ſit magis omnibus rebus , quæ ad victū & elegantiā vitæ pertinēt,abundans.Nullæ námq; ſunt vitæ delicię vel in Arabia,vel in Perſide, vel in India,vel in quacūq; alia regione,è qua naues in inſulę portus inuehātur, quæ nō omnes terræ opes in eā inferant.Ita fit,vt cū nihil ex ſe ipſa gignat,multis tamen regionibus opimis rerū omniū abundātia præferatur . Reges è portorijs ingentes ſibi opes pepererūt,imperiū deinde late propagarunt,ita,vt multis inſulis,& vrbibus etiā non paucis in Carmania & Arabia ſitis imperarent.Exercitus ſatis magni illorū ſumptibus alebantur . Sed tandē cùm eorū miniſtri ad ſummas opes peruenirent, & tyrannidē vehementer affectarent, & ipſi Reges otio atq; luxu diffluerent,factum eſt, vt regium tantū nomē penes Reges eſſet: miniſtri porrò regni opibus ad ſuum ſcelus atque flagitiū abuterentur. Hic erat regni illius ſtatus eo tempore,quo Albuquercius illud ſub Emmanuelis imperium ſubiungere cogitauit.Itaq; .xx.die Auguſti, anno à CHRISTO nato.M.D. vij.è Zacotora profectus in Arabiæ promontoriū,quod Rozalgatem appellant (antiqui regionum explicatores, Corodamum nominabāt) aduectus eſt.Duces quos ſecum ducebat , erant ſex homines in rebus bellicis ſpectati & cogniti , quorum hæc nomina fuere,Franciſcus Tauora , Emmanuel Tellius , Alfonſus Lupius Coſta,Nonius Vaſcius Albicaſtrenſis.Exercitus erat quadringentorum ſeptuaginta militum. Cum hac tam exigua claſſe ad regnū illud opulentiſsimū

expugnan-

expugnandum signa in eas oras inferre constituit. Arabiæ igitur oras prætervectus cum ad primum oppidum, quod ad Armuzij regnum pertinebat (Calaiates appellatur: est autem id intra sinus introitum) naues appelleret, pacem incolis obtulit, ea conditione, vt classi commeatum præberent. Inde in oppidũ aliud aduectus, quod appellant Curiatem, cum milites cibum sumere vellent, se delusos aspiciunt. Nam in vasa, in quæ Calaiatenses commeatum intulisse simulauerant, sordes ingesserant, & in summo varia ciborũ genera collocarant, vt nostris illa vana specie cõmeatus illuderent: cuius quidem fraudis postea debitas pœnas exoluerunt. At Curiatenses non dolis sed armis cum nostris agere maluerunt: Erat enim ibi quidam Regis Armuziensis præfectus, vir impiger, qui portum fossa & vallo munierat, & ea præsidia collocarat, quibus se confidebat multo maiores copias facillime repulsurum. Ea confidẽtia cum Albuquercius ei pacem obtulisset, illam repudiauit. Albuquercius igitur re prius cũ Ducibus alijs communicata, & copijs eo ordine, qui conuenire videbatur, instructis, in terram egressus est. Hostes qui illum litoris aditu prohibere nitebantur, erant ad tria millia. Fuit atrox præliũ cõmissum: nostri tamen hostes pellunt, & vallum deinde expugnant, & in oppidũ tandem irrumpunt; idq; iam præsidio nudatũ impune diripiunt, & subiectis ignibus inflãmant. Naues præterea tam quæ in anchoris erant, quàm quæ in litus subductæ fuerãt, incendunt. Inde in aliud oppidum eiusdẽ regni multo maius & opulentius inuecti sunt. Id Mascate nominatur. Abest autẽ à Curiate quadraginta passuum millia. Est autem in planicie situm, & duobus montibus, qui illud vtrinque muniunt, inclusum. Montes in litus oppidi procurrentes, portus aditum perangustum efficiunt. Incolæ fossam latam à monte in montem perduxerant, & aggeribus & duplici vallo munierant. Valli atque fossæ aditus, quos ad vsus ciuium maritimos in ea statione fecerant, erant duo, ijque nimis angusti. Albuquercius tamen in portum ingressus cum oppidi præfecto paciscitur, vt exercitui cõmeatum nomine tributi subministret. Parabatur autem commeatus, cùm subito dux Regis Armuziensis cum præsidio aduenit, præfectumque, quod commeatũ promiserat, male accepit, totaq; se ciuitas ad resistendum comparauit. Erant in armis ad quatuor millia virorum. Albuquercius, vbi quod hostibus consiliũ esset animaduertit, vrbem per totam noctem tormentis acerrime verberare, & mœnia concutere præcepit, vt non solum mœnium ruinas ederet, verùm & hostes formidine perterritos peruigilio fatigaret. Die sequenti aciem triplicem instruxit, vnam Francisco Tauoræ attribuit, cui præcepit, vt cum Antonio Costa valli partem extremam, quæ ad vnum ex montibus pertinebat, oppugnaret: Similiter vt in aliam partem munitionis eiusdem ad alterum mõtem spectantem Ioannes Nonius, & Antonius Campensis cum acie secunda irrumperent, imperauit. Ipse Tellium sibi socium asciuit, vt cum acie tertia munitionem mediam aggrederetur. Primus Tauora cum socijs in terram egressus, ad

partem sibi assignatam contendit: & quanuis pilæ & sagittæ innumerabiles in nostros acciderent, illi tamen hostes repulerunt; & faces in vallum coniecerũt, quibus excitato protinus incendio, hostes eam partem deserere coacti sunt. Albuquercius iam vallum mediũ nimis acriter oppugnabat. hostes vi summa resistebant. Neque segnius qui alteram valli partem fuerant aggressi, rem gerebant. Nostri tandem vallum transgressi, hostes fundunt, & fugientes insequuntur: oppidum capiunt, diripiunt, & incendunt. Octo tamen è nostris in prælio ceciderunt. Inde, aliquot primum diebus ad corpora è labore nimio reficienda datis, Albuquercius soluit, & in aliud oppidum regni eiusdẽ, quod Soar appellabatur, inuectus est. in eo arx erat munita. Illius tamen præfectus, cùm fama de vastitate, quæ fuerat repugnantibus illata, regiones illas peruasisset, se repente dedidit. Ex eo oppido profectus Albuquercius, in aliud se contulit, Orfazamum nomine, muris & tormentis munitum, in quo dux erat sanè fortis, & multum bellicis in rebus exercitatus: qui tamẽ nullo modo ciues continere potuit, quin vbi primum anchoras demitti cernerent, de fuga cogitarent. Igitur ea nocte, quæ post classis aduentum sequuta est, cum omnibus bonis, quæ inde asportare potuerunt, præcipiti fuga se se in montes proximos proripuerũt. Postridie vrbs spoliata, & incensa fuit. Hoc erat vltimum Arabiæ oppidum ad Septentriones spectans, quod Armuzij imperio in illa ora continebatur. Inde autem cursum in ipsam insulam conuertit. Erant in portu naues permultæ Saracenorum, rebus omnibus, si pugnandum esset, instructæ. Albuquercius duces in prætoriam nauem, cui ipse præerat, arcessiuit, vt de belli gerendi ratione consultaret. Cum variæ sententiæ fuissent, tandẽ id fuit communi consilio decretum, ciuitatẽ oppugnari minime posse, ante quam naues aut captæ, aut depressæ fuissent. Armuzium nãmq; cõmunem Saracenorum omniũ patriam existimari: proinde fieri non posse, vt si viderent vrbem illam incommodis vexari, id negligerent. Vrbis illius propugnaculum non mœnibus, sed classe contineri: Itaque classe deuicta, facilius multo fore bellum, quod erat contra Armuzium gerendum. Hoc consilio comprobato, anchoras iaciunt. Albuquercius per nuncium Regi continuo significauit, se non vt malum aliquod machinaretur, sed vt pacem cum illo faceret, eo naues illas appulisse. Pacẽ verò non alia ratione constitui posse, quàm Regis Emmanuelis salutari imperio in illis oris egregie confirmato. Eam nãmq; virtutem & benignitatem Emmanuelis esse, vt multo præstantius esset ad vitæ securitatem, illius imperio subdi, quàm multis gentibus imperare. Imperium nãmq; sine disciplina salutari, odiosum & inuisum esse, multisq; periculis & fortunæ procellis obnoxium. At Regis optimi & inuictissimi disciplina & patrocinio vitæ atq; salutis firmamentum contineri. Si vellet in Regis Emmanuelis fidem & clientelam recipi, fore, vt contra omnes hostium insidias tutus & incolumis permaneret. Secùs autem opus esse sibi armis experiri, quod consilio obtinere minime posset. Rex fama

rerum, quas Albuquercius in illo cursu gesserat, exterritus, se pacis cupidum simulauit, & simul ad illum vnum è suis domesticis cum literis atque muneribus misit. Is literas cùm accepisset, munera repudiauit. Nulla enim ratione munus se accepturum dixit, antequam pax firmaretur. Rex ad pacem sè propensum asserebat. Id tamen de die in diem differebat, vsque eo, dum clasis, quam ille expectabat, in portum introiret. Interim Lusitani quidam, fide illius freti, in vrbe vagabantur. Sed vbi classis cum magna militum multitudine portum subiuit, Rex Lusitanos omnes, qui erant in vrbe, comprehendi continuo præcepit. Naues interim maximas secundum litus collocari, minores autem in altum deduci iussit, eo consilio, vt si Lusitani in naues impetum darent, rates ex alto in nostras naues inuectæ, eas circunuenirent, vt nullum eis vndique vehementer oppugnatis perfugiũ relinqueretur. Insequenti die cùm Albuquercius ordinẽ cerneret, quo classis hostiũ erat instructa, percepit eos ad pugnandũ paratos esse. Pugnam verò minime detrectauit. Itaque solutis anchoris, in naues in portu collocatas impetum fecit. Id conspicatus Coieatarus (hoc enim nomen erat præfecto, qui ratibus præerat) in altum euectus, mutata velificatione cursum in nostras, vt eas á tergo circunueniret, inflexit. A nostris acre iam certamen erat cum nauibus, quę vrbis aditum tutabantur, institutum, & fumi densa nebula vndique tormentorum flammis excitata, aspectum cunctis ademerat. Coieatarus opportunitate caliginis vtens, propius accessit. Itaque non solum pilis eminus emissis, verùm & sagittis & iaculis res ab hostibus admodum strenue gerebatur. Tanta autem vtrinque contentione dimicatum est, vt terra dehiscere, & cœlum tenebris obduci videretur. Rex è turri præcelsa certamẽ animo valde curis anxio spectabat. Multæ mulieres grauidæ horrendo tormẽtorum strepitu perturbatæ, abortione conflictatę sunt. Tandem cum multæ naues dissipatæ fuissent, reliquæ se fugæ mandarunt. Nostri igitur illo periculo, quod ex alto impendebat, liberati, multo liberius contra naues, quæ in aditu portus consistebant, depugnabant. Hostes tamen, qui in illis erant, acerrime rem gerebant. Nihilominus tamẽ nauis, qua Princeps regni Cambaiensis hæres, qui Armuzium proximis illis diebus aduectus fuerat, & ex ea periculum acri animo propulsabat, demersa est. Altera deinde Melichiazij nauis similiter depressa fuit. Reliquæ naues erãt etiam multis in locis dissipatæ, ita, vt hostes permulti desperatione salutis inducti, in mare desilirent, vt nando cædem effugerent. Albuquercius militibus in scaphas festinanter impositis imperauit, vt omnibus, qui natabant, cædem afferrent. Naues quæ fugere potuerũt, summa celeritate in fugam conuersæ sunt. Vna tamẽ constitit, cuius nauarchus erat vir singulari animo præditus. Nostri in illam ingressi, neminem reperiunt. Hostes enim se se in sentinam abdiderant. Nostri cùm suspicarentur omnes excessisse, paucis in naue relictis, naues reliquas fugientes insequuti sunt. At hi qui se occultarant, repente ex infima nauis parte prosiliunt, & multi paucos circunsistũt,

His suorum opem magnis vocibus implorant, & interim acriter in repentino illo discrimine pugnant. Qui opem inuecti scaphis afferebant, nõ tam cito subuenire potuerunt, quin nostri prius vulnera permulta ab hostibus acciperent. Hostes ipsi partim concisi, partim metu in mare præcipitati sunt: maxima eorũ pars in fluctibus interfecta fuit, pauci nãdo in litus euaserunt. Tanta autẽ cædes hostiũ fuit, vt mare sanguine redũdare videretur, & fluctus ipsi in sanguinis colorem versi, spectantibus terrorẽ iniicerent. Hoc certè cõstat, tantam fuisse hostium trepidationem, postquam rem inclinari conspexere, vt cõuersis arcubus se ipsos sagittis configerent. Itaque maximus numerus hostium interfectorum fluctibus ejectus in litus fuit, sagittis transfixus, cũ à Lusitanis nulla sagitta mitteretur. Georgius Barretus, qui in nauem illam, vt opem circumuentis afferret, ingressus fuerat, cùm cerneret eam prope vrbem consistere, & tormẽtis aptissime dispositis instructam esse, eisdem tormentis hostilibus vrbem quatere, & mœnia quantum fieri posset disturbari præcepit. Cum iam hostis nullus appareret, in naues hostium sæuitum fuit. Multæ depressæ, multæ flammis exustæ sunt. Quo facto vrbẽ propius Albuquercius accessit, ita, vt regiæ appropinquaret. Qui in regia consistebant, quanuis essent stupore vehementer oppressi, vt sagittis nostros propellerent contendebant. Albuquercius & Menesius, & quidam alij viri nobiles vulnerati sunt. Inde oram illam prætervectus Albuquercius, quamplurimas alias naues exussit, donec ad quandam statiõnẽ peruenit, quæ ad Carmaniam spectabat, in qua centum & octoginta naues, quæ nondũ in mare fuerant deductæ, consistebant: quæ omnes ferme flammis absumptæ sunt. Templum etiam in suburbano magnis sumptibus extructum, & religione Mahumetana consecratum excitato incendio deflagrauit. Nostri sic studio certaminis efferebantur, vt in vrbem inuadere properarent. Eos tamen Albuquercius continuit. Erant enim pauci admodum, & labore nimio defessi: in ciuitatem verò magnus numerus militum confluxerat. Prælium horis octo cõtinuatum fuit. E nostris decem desiderati, supra quinquaginta vulnerati sunt, inter quos Gaspar Diazius vexillifer extitit, cui manus dextera vno ictu præcisa fuit. Ex hostibus circiter duo millia hominum cecidere. Hæc victoria magnum metum hostibus iniecit, sed multo grauiorem turbationem illis afferebat inflammatio nauibus illata. Vita námque & salus insulæ nauibus continebatur, quibus sublatis vastitas & interitus imminebat. Rex igitur re prius in consilio deliberata, per duos Saracenos vsu rerum peritos & auctoritate graues, quorum vnus appellabatur Coiebeiramius, alter verò Abdala, qui erat Hispanus Granata oriundus, ab Albuquercio pacem petijt, & humiliter atque demisse postulauit, vt errori suo veniam impertiret. Se námque temeritate adolescentiæ & hominum perditorum consilio in eam fraudem deductum fuisse. Satis iam pœnarum dedisse, & malis eruditum ita fuisse, vt sperandum esset, semper se in officio futurum. Itaq; libenter imperium Regis Emmanuelis

Emmanuelis agnoſcere, & tributum, quod imperatũ eſſet, pendere velle. Deinde Albuquercium obſecrabat, vt ei loco parẽtis eſſet. Se námq; ei perpetuò pietatẽ non minorẽ, quàm ſi eſſet illius filius, præſtiturum. Admonebat deinde, vt animaduerteret ſapienter, quã rem gereret. Armuzium iam ad ditionẽ & imperiũ Emmanuelis pertinere. Si igitur inſulę vaſtitatẽ & inflammationẽ inferret, bonam partẽ imperij Portugalenſis interituram. Inſulã námq; eſſe hominũ frequentia celebrem, opibus abundantẽ, & ita Perſidis & Arabiæ regionibus imminentẽ, vt qui eam teneret, facillime poſſet imperiũ dilatare. Inſulæ verò firmamentũ in nauibus eſſe conſtitutũ, ita, vt qui naues exureret, interitũ ſempiternũ inſulæ illius cõmodis eſſet illaturus. Vt enim (dicebãt illius legati) arbor exciſa radice protinus exareſcit: ita Armuziũ exciſis nauibus, quibus vt radicibus alitur atq; ſuſtinetur, interibit. Si igitur opes tui Regis augeri & amplificari deſideras, opus eſt, vt inſulam cõſerues, è cuius incolumitate magnus ad eius imperiũ cumulus accedet. Preterea quemadmodũ maximos imperatores, quorum nomẽ eſt immortalitati conſecratũ, virtute atq; factis egregijs imitaris: ita clementiæ exempla, qua nõ minorem admirationem gentibus, quàm victorijs attulere, tibi ad imitandum proponas. Hoc enim ſibi ad nominis immortalitatem præclarũ exiſtimabant, vt quos virtute deuicerãt, miſericordia conſeruarẽt. Sic autẽ cùm virtutis magnitudine terrori hoſtibus eſſent, humanitatis laude cunctos mortales ad ſtudiũ ſui nominis excitabant. Quod ad virtutem attinet, tantũ facinus edidiſti, vt ſis cum omnibus ſummis Ducibus cõparandus. Reliquum eſt, vt quemadmodũ in bellis inuictus ſemper extitiſti, ita parta victoria à nemine te clementiæ & humanitatis laude vinci patiaris. Quare cùm iam dignas erroris pœnas pertulerimus, fac vt malis innumerabilibus perculſi & abiecti, tua benignitate recreemur. Maximi námq; hominis eſt, in ſumma felicitate imbecillitatis humanæ memoriã retinere, & hominibus in ſumma calamitate cõſtitutis ignoſcere. A te igitur per numen ſanctiſsimum, quod colis, per dexteram iſtam tuã ſemper inuictam petimus & obſecramus, vt miſericordiã afflictis tribuas, & errori Regis adoleſcentis, quem valde temeritatis ſuæ pœnitet, ignoſcas, & ignẽ, quamplurimũ fieri poterit, extingui permittas. Quod ſi feceris, non ſolũ laudẽ Ducis fortiſsimi, verùm & gloriã Principis humaniſsimi cõſequeris, & opibus Regis tui multũ proſpicies. Ad hæc Albuquercius reſpondit, ſe moleſte ferre, quod non multo prius cũ hac legatione ad eũ veniſſent. Quod ſi feciſſent, non tantũ damni factum fuiſſet. Irent igitur, & ignem feſtinanter extinguerent. Se námq; fidẽ dare, eos nullum interim incommodum à noſtris accepturos, dum naues reliquas; in quas nondũ incendiũ peruaſerat, ex imminenti clade proriperent. Quod verò ad pacis cõditiones attineret, ſe reſponſum poſtea daturũ. Cum hoc reſponſo Coiebeiramius ad Regẽ reuerſus eſt. Abdala verò fuit obſidis loco retẽtus, & ignis abſq; vllo impedimẽto ſingulari multorũ induſtria & ſedulitate reſtinctus. Poſtridie fuerũt à Rege miſsi Principes ciuitatis

tatis

tatis,inter quos erat Noradinus: sic enim appellabatur,qui Regis nomine ciuitatem patrijs institutis & moribus regebat. Per hos cũ Albuquercio pax firmata fuit.Pacis cõditiones hæ fuerunt. Vt Zeifadinus,hoc nomine secũdus, Armuzij Rex,stipẽdiarius Regis Emmanuelis esset, & ei tributi nomine quindecim aureorum numorũ millia penderet: & præter hæc,ipsi Albuquercio pro impensis in id bellum factis solueret quinq; millia. Vt Rex assignaret locũ in vrbe,quem Albuquercius vellet,in quo posset arcem ædificare. Huius pactionis literæ fuerunt in aureis laminis insculptæ Arabica & Persica lingua. Persicum exemplũ, vt penes ipsum Regem seruaretur, Arabicum vt ad Emmanuelem mitteretur. His pactiõibus firmatis & obsignatis,Rex ab Albuquercio postulauit,vt ei vnũ vexillum Regis Emmanuelis patroni sui insignibus illustratum mitteret,cuius admonitu disceret, Regem absentem, cui se addixerat,debita fide & pietate venerari,& vt intelligerent omnes,eum in illius patrocinio latere, cuius tam clarũ apud quamplurimas nationes nomẽ esset. Vexillum ab Albuquercio missum, cum maxima ciuitatis totius lætitia,& faustis acclamationibus, quasi felicitatis perpetuæ signum exceptum fuit, & in regia turri collocatum. Albuquercius deinde è naui egressus,in regiam cõcessit, quæ erat instrata peristromatis aureis & bombycinis. Rex illum magni amoris significatione cõplexus est, multúsq; sermo de pace fuit ab illis institutus,quam iterum iureiurando valde sancto & religioso confirmarunt. Inde cùm se rursus in classem Albuquercius reciperet, Rex munera ad illum misit satis ampla, Regisque magnificẽtia digna. Balteus erat ex auro factus,multisq; gemmis maximi pretij distinctus, & sica cum vagina ex auro & gemmis simili ratione perfecta: & quatuor anuli,in quos erant gemmæ eximij splendoris inclusæ: & equus miræ pulchritudinis & pernicitatis, ephippio & phaleris valde preciosis instratus.Duces etiam reliquos muneribus elegantissimis affecit. Albuquercius illum vicissim remunerauit donis atq; monilibus opere singulari perfectis. Itaque persuasum erat omnibus,nihil esse posse illa pace constantius. Lusitani igitur egressi, in domibus, quas Rex illis designarat,sine vlla suspicione fraudis habitabant. Aliquot naues fuerunt in litus, vt reficerentur, absque vllo metu subductæ. Arcis fundamẽta cõtinuo iacta sunt. Albuquercius cùm Saracenorũ mores exploratos & cognitos haberet, & quãta perfidia vti solerẽt,intelligeret,prope locũ, vbi arx ædificari incipiebat, in lingula litoris ipsius turrim excitauit,in qua tormẽta disposuit, quibus si Saraceni opus impedire conarentur,eos dispelleret. Omnes Lusitani certatim operam strenuam nauabant: nullum erat generis & dignitatis discrimen: qui plus laboris in illud opus insumebat,is nobilior habebatut. Albuquercius instabat acriter operi,& laborantes vrgebat, eorúmque laborem & laudibus & sermonis vrbanitate leuabat,& frequenter admonebat, totam firmamẽti & securitatis rationẽ in eo positã esse, vt opus summa celeritate perficeretur: vt si Regem fœderis percussi pœniteret,fidẽ frangere si vellet,postquã arx munitissima

ceruicibus

ceruicibus illius impenderet, minime posset. Ipséque vt exemplo reliquis esset, operi etiam plerunque manus admouebat. Rex materiam opera suorum abũde subministrabat. Et quia, vt fit, seditiones inter Lusitanos & Armuzienses excitabantur, ne nostris iniuria à ciuibus inferri posset, Noradinus quadringentis militibus stipatus, summa Regis ipsius voluntate præsidio nostris erat. Duo filij Noradini de Regis nece cõiurauerant, & detecto scelere, antequam pœnas darent, aufugerant. Vnus appellabatur Delamixa, alter Zerafus. His Albuquercius propter singulare studium, quod in Emmanuelem præ se ferebant, à Rege veniam & reditum in patriam impetrauit.

LIBER SEXTVS.

DVM HAEC GERVNtur, duo legati Armuzium aduecti sunt, vt tributũ Ismaëlis nomine, qui tunc Persidem, & quamplurimas orientis Solis regiones imperio deuinctas continebat, quod Armuzij Rex, vt alij permulti Reges stipendiarij, ex fœdere debebat, exigerent. Erat Ismaël is, quem Sophum cognominabãt, princeps inter Saracenos omnibus artibus illo loco dignis excellens, qui propter ingenium & industriam, cùm se primum religionis nomine venditaret, deinde magnum virtutis specimen in bellicis rebus ostenderet, ad summas opes peruenerat, imperiúmque latißime propagarat. Armuzij auté Rex, vt alij permulti, metu & imperio coactus tributum illi pendebat. Tunc igitur cùm legati tributũ peterent, Rex animo suspenso & anxio, quid sibi agendum esset, explicare nõ poterat. rem ad Albuquerciũ retulit. Is eum sine cura esse iußit. Itaque legatis per vnum è suis comitibus de aduentu, & de valetudinis firmitate gratulatus est. Deinde eos admonuit, ciuitatem illam & Armuzij regnum Regis Emmanuelis esse, belli iure subactũ, & Armuzij Regem in fidem Emmanuelis Regis præcellentißimi receptum, ita, vt sibi necesse esset iniuriam ab illo propulsare. Quod verò ad tributum attinebat, se tributum Regis ipsius nomine continuo soluturũ. Ferculũ deinde, in quod tributũ erat impositum, corã legatis ipsis euolutum fuit. Erant auté in ferculo globi ferrei, & sagittę, & hastarũ cuspides, & ferreæ fistulæ. His explicatis, & in legatorũ cõspectu propositis, adiecit is, qué Albuquercius miserat, Hoc est tributũ, quod Emmanuel Portugaliæ, & Algarbiorum, & Indię, & Armuzij

Rex pendere solet ijs, qui à regibus sibi subditis tributum exigunt. Hoc responso legati, quanuis minime ferendam iniuriam Ismaeli Regi omnium potentissimo factam esse clamarent, & minas etiam iacerent, inanes tamen in patriam rediere. Arx interim ad tantam altitudinem peruenerat, vt præsidio relicto defendi facile posse videretur. Duces verò molestissime ferebant, se diutius in eo opere detineri. Animo námq; reputabant prædas, quas agere è nauibus hostiũ potuissent, si circa Arabici sinus introitum mare illud peragrauissent. Ardentes igitur cupiditate, consilium ineunt, vt nomine Regis ab Albuquercio contendant, vt arcis præfecto, quem vellet, relicto, inde discederet. Postulatum hoc scribunt, & nominibus obsignant, & obtestantur, ne contra Regis imperiũ vellet diutius tempus in eo opere conterere, ad quod efficiendum iussus nõ fuerat. Aderat scriba cum postulato, vt fidem scriptis faceret, illum, si postulato nõ satisfaceret, officium prodidisse. Is postulatum de manibus scribæ cùm accepisset, legere noluit, sed sub lapidem, qui erat in arcis limine, ad eam rem paulo altius machina sublatum, abdidit. Hac cõtumelia Duces offensi, ad Coieatarum, qui maximum apud Regem locũ obtinebat, adeunt, eúmq; admonent, Albuquercium nihil eorum, quæ contra Regem Armuzij gesserat, ex Emmanuelis Regis imperio gessisse: sed hominem effrenata mente præditum, & pręter modum & rationem laudis appetentem, ea molitum fuisse, quæ fortasse non mediocrem essent offensionem animo moderatissimi Regis allatura. Nec enim Emmanuelem velle, vt nostri Regibus, à quibus nullas iniurias accepissent, bellum inferrent. Id Coieatarus cùm ab illis accepisset, lætitia incredibiliter elatus est. Existimauit enim sibi licere minore cum periculo fraudes machinari. Itaq; ad Albuquercium accedit, eúmq; post longum sermonẽ vehemẽter admonuit, vt classem inde deduceret. Illius enim metu mercatores eò naues minime cum mercibus, vt ante solebant, appellere. Et ob eam causam Regis vectigalia, quæ maxima ex parte in portorijs consistebant, imminui, ita, vt tributum, quod fuerat impositum, soluere propter rei familiaris angustias minime posset. Dabat præterea fidem, se perfecturum, vt arx illo absente perficeretur, & ita muniretur, vt Albuquercius ipse cupiebat. Albuquercius ad ea sic respõdit, vt intelligeret Coieatarus, illũ ab instituto consilio minime discessurum. Itaq; alia via concinnare fraudes instituit. Quinq; nautas pecunia corrupit, vt Albuquercium desererẽt, in quibus erant quidam, qui tormenta ænea conflare sciebãt. His autẽ in continentem traductis, iussit omnia quæ ad tormenta conficienda pertinerent, large subministrari, eósq; victu lautissimo, atq; muneribus deliniri. Id cum Albuquercius cõperisset, misit ad Regẽ & ad Coieatarũ, qui nautas sibi cõtinuo tradi postularet. Respõdent illi, homines minime cõparere. Se tamẽ operã daturos, vt eos si laterẽt extraherẽt, & ad illũ mitterẽt. Post triduũ per nunciũ significãt, homines ex insula in cõtinentem traiecisse. Se tamẽ curaturos, vt inde abducerẽtur. Interim verò hi summo studio tormẽta partim ænea, partim ferrea faciebãt.

Coieatarus,

Coicatarus, homo quietis impatiens, & fraudulentus, arma comportari, milites adduci nocte, ne res palàm fieret, iubebat, & bellum tanto silentio & calliditate cōparabat, vt quanuis Albuquercius sagax & callidus esset, id odorari nō posset. Tandem Saracenus quidā, nomine Abrahemus, illi rem totam aperuit, atq; demonstrauit, quosdam Lusitanos Duces Coicataro causam illius sceleris attulisse. Id Albuquercius admiratus, Deo summas gratias egit, Saracenūq; admonuit, vt omnia, quæ posset explorare, ad illū continuo deferret: se namq; perfecturum, vt eum debito præmio large atq; munifice cū amplificatione dignitatis afficeret. Deinde per nuncios Regem & Coicatarum admonebat, ne vellent fœdus tanta religione percussum, propter quinque transfugas violare. Deum, qui est iusiurandū negligentibus infensus, metuerent, & belli renouandi materiam contra interpositam fidē præbere nollent. Illi iurant, se de hominibus illis, quo in loco essent, nihil certum habere. Albuquercius Duces ad cōsilium euocauit. Fuere qui dicerent, non esse sapientis Ducis, bellum quinque perditorū hominum causa cum salutis atq; dignitatis certissimo periculo moliri. Se námq; admodū paucos esse, belliq; proximi laboribus attritos: hostes autem innumerabiles. Si quidquā fuisset in contentione suscepti temerè certaminis offensum, multo maius dedecus illū subiturum, quàm fuerat illud decus ex insigni victoria cōparatum. Fore námq;, vt multi victoriam fortunæ, ruinā temeritati tribuendam merito iudicarent. Non esse vires Lusitanas, cùm essent exiguæ, temerè distrahendas, & sine graui causa in summū discrimen inducendas. Quare censebant, nihil fieri posse dissimulatione sceleris atq; conseruatione pacis antiquius. Constitueret porrò in arce præfectū cum præsidio, & ipse cum classe discederet. Hoc ille consiliū accipere noluit. Neq; enim erat è sana mente depromptū, neq; sapienter de bello statuebat. Erant enim iam in ciuitate auxilia, vndiq; cum multis armis, & tormentis, & bellicis instrumētis inuecta. Nemo erat inter hostes, qui de conseruanda pace cogitaret. Nihil erat in illis simplex, nihil non mendacio, & scelere, & calliditate subnixū. Ducem cum præsidio in arce nondū perfecta, neq; satis adhuc munita relinquere, nō erat hostes coërcere, sed suos hostibus prodere. Arcē verò tanto labore fundatā prorsus omittere, summū dedecus, & minime sapiens consilium videbatur. Timiditatis enim erat, incepto desistere: stultitiæ autē summæ, hostiū opes munitione illa, Lusitanorū opera & contentione perfecta, confirmare, ne facile deinde, si opus esset, ciuitatē arce illa defensam excinderēt. Consilio ita minime cōprobato, nuncios ad Regē iterū misit, qui idē ab illo obnixe postularēt. Cùm verò nihil impetrasset, & eiusdē Saraceni, qui illū de instituto scelere certiorē fecerat, indicio percepisset, arma in certū locum cōportari, milites vndiq; cōuenire, stationes muniri, & in illis præsidia disponi, & tormenta collocari, nocte vna Lusitanos omnes cū rebus omnibus, quæ maioris pretij erant, in classem recipi iussit. Hæc cum fieri Rex animaduertisset, detectam fraudem esse cognouit, & idcirco minime

dissimu-

dissimulandum, aut rem differendam ratus est. Armati igitur vndiq; prodeũt, præsidia concurrunt, tormenta in nostros aperte dirigunt, milites concursantes feritatem oculis & aspectu denunciant. His rebus excitatus Albuquercius Duces in scaphas descendere, & propius vrbem accedere, & mœnia tormentis quatere præcepit. Coieatarus naues, quæ in anchoris erant, in portum subducere imperauit, ne à Lusitanis capi & incendi possent. Lusitani confestim accurrunt, & naues coniectis ignibus inflammant. Nullum diem intermitti patiebatur Albuquercius, quin tormentis quamplurimum damni mœnibus inferret. Sed cum hoc belli genus illi nimis lentũ videretur, aliud excogitauit, quo multo vehementius hostes affligeret. Iussit enim summa diligentia mare custodiri, ne quidquam cibi in vrbem importari aliunde liceret. Emmanueli Tellio Barreto, & Antonio Campensi, & Alfonso Lupio Costæ hoc munus assignauit. Illi quanuis inuiti imperata conficiunt. Rates aliquot capiunt, & ad Albuquercium adducunt. Is facinus edidit inhumanum, & illius rebus gestis indignum. Omnibus enim, qui erant nautæ, aut sagittarij, aures & nares atq; manus pręcidi: reliquis, præter aures atque nares, medium pedem secari iussit. Eos deinde in terram deduci præcepit, & admonuit, vt Coieataro dicerent, idem supplicium subituros omnes, qui annonam in vrbem inferre conarentur. Erant hostes vehementer exterriti, ciborum penuria ciues afflictabat: plebs tumultuari incipiebat: fames atq; sitis eos premebat. Multi igitur ad Regem adeunt, de clade, quæ illos vexabat, maxima voce conqueruntur, & iratis precibus ab eo contendunt, vt vel pace, vel quacunque alia ratione posset, illorum malis remedium præsens adhibeat. Secus enim, sibi opus esse remedium tantis miserijs inuenire. Ad hæc Coieatarus (Regium enim est apud barbaros, aliena semper vti lingua, & in infantia grauitatem positam arbitrari) Regis nomine respondet, quod ad depellendam sitim attineret, cisternis ipsius vrbis, & puteis, qui inde quatuor millibus passuum aberant, in loco, quem Terumbaquem appellant, posse ciuium sitim facillime restingui. Ciborum autem copiam tantam esse in vrbe, quanta satis esset ad bellum tolerandum, vsque eo, dum classis maxima rebus omnibus instructissima, quam propediem adfuturam confidebat, portum insulæ subiret. Essent porrò bono animo. Se námq; vincula Lusitanis illis omnibus iniecturum, vt viui pœnas improbitatis atque perfidiæ luerent. Hac inani spe, ciuium à se furorem & impetum repressit. Re autem vera nec in cisternis, nec in puteis erat aqua, qua tanta multitudo sustentari posset, & ciborum erat extrema quædam inopia. Albuquercius, vt hostes grauiore cruciatu vexaret, & citius ad deditionem compelleret, obstruere puteos Terumbaquenses instituit. Itaque negotium dedit Georgio Barreto, & Alfonso Lupio Costæ, vt puteos obturarent. Hi scaphis iniecti, oram legunt octoginta militibus stipati. Barretus sex viros nobiles, & in rebus gerendis industrios in terram exposuit, qui viderent, an arte quadam possent aliquem

hominem

hominem corripere, è quo, an putei essent custoditi, cognoscerent. Hi duos homines capiunt, è quibus intellexere, puteos seruari à Duce, nomine Cidehamer, qui sub signis viginti quinque equites, & ducentos pedites sagittarios habebat. Hoc cùm Barretus acciperet, remis quantum fieri potuit accelerauit, vt in terram cum omnibus copijs egressus ante lucem (erat enim nox) hostes inopinantes opprimeret. Quod quidem sic euenit. Nostri enim hostes dormiẽtes offendunt: ducem interimunt, & præter paucos admodum, qui semisomnes excitati profugerant, omnes interfecti sunt, & putei hominum & equorum cadaueribus oppleti. Ne autem cadauera extrahi possent, Albuquercius Laurentio Syluæ, Castellano viro valde nobili, & in armis acerrimo curam dedit, vt cum viginti militibus puteum custodiret. Is cum ab hostium multitudine circunuentus esset, Albuquercius qui semper rebus omnibus intentus erat, & inde tunc non procul aberat, cum centum & quinquaginta viris accurrit. Hostes erant permulti, Rex hortator & spectator aderat. Coieatarus admonebat suos, vt in eo certamine vitam omnium contineri perspicerent. Instant illi: nostri multitudine penè obruti retrocedunt, quos hostes acriter insequũtur, & multos convulnerant. Albuquercius erat vndiq; telis impetitus: Delamixa, cui Albuquercius veniã & reditum in patriã consequutus fuerat, multo acrius, quàm reliqui omnes, in nostros ferebatur, donec tormento grauiter ictus, se à cædẽdo & à persequendo cõtinuit. Albuquercius eo die maximũ vitæ discrimen adiuit. Litus erat propè: id fuit in causa, vt nostri omnes, præter vnum ex Albuquercij domesticis, qui in prælio cecidit, euaderent. Maxima tamen eorum pars vulnerata discessit. Mare tamen summa vigilantia à nostris obseruabatur, ne cõmeatus vllus inueheretur. Multitudo à Rege misericordiã implorabat: se diutius famem atque sitim tolerare non posse dicebat. Nollet paucis obtemperando ciuitatem vniuersam morte acerbissima conficere. Hæc clamoribus, & interdum etiam minis, & eiulatu valde lugubri cum multis lacrymis agebant. Hos Coieatarus aliquando verbis lenibus, aliquando etiam minis à Regis aditu & congressu repellebat. Sed malum illud iam tolerari non poterat: itáq; necesse erat, deditione tandem miseriæ, quæ vrbem premebat, finẽ imponi. Sed in hoc rerum statu, res accidit dedecore sempiterno dignissima. Duces enim quãuis essent & nobilitate & factis egregij, odio parum iusto sui imperatoris excæcati, cùm bellum propè confectum esset, fidei & insitæ nobilitatis obliti, Albuquercium, sub quo militabant, repente deserunt, & passis vellis in Indiam inuehuntur. Hi fuerunt Emmanuel Tellius, & Alfonsus Lupius Costa, & Antonius Campensis. Cùm igitur Albuquercius cerneret, copijs ad hunc modum diminutis, se non posse bellum diutius sustinere, discessit inde fremens & indignabundus, quòd victoria non hostium virtute, sed suorum flagitio de manibus erepta fuisset. Est non procul insula ad idem regnum pertinens (Queixume nominatur) in eam delatus, in oppidum nomine Arbez inuasit, & ducem cum

multis militibus occidit, locúmq; spoliauit. Maximus autem ex præda cómeatus fuit in naues impositus. Ibi cùm certior factus esset, arcem Zacotoram esse in maximas angustias propter annonæ penuriam adductam. (Bello enim premebatur, per quod commeatus in arcem inuehi minime licebat) & simul accepisset, septuaginta nauium classem ex intimo sinu, qui Persidis extremo ex ea parte termino definitur, soluisse, vt Armuzio opem afferret, vidit sibi, tum vt clasis congressum deuitaret, tum vt Lusitanis afflictis subsidio occurreret, non esse diutius in ea regione cunctandum. Prius tamen, quàm inde discederet, in aliud oppidum eiusdem insulæ Queixumensis inuectus est. Appellabatur Homeal. Erat autem magnis præsidijs munitum. Atrox præliũ commissum fuit: oppidum tamen cum magna hostium cæde captum & direptum est, & duces hostium cæsi. E nostris auté vnus nauta desideratus fuit, & duo Saraceni, qui sub Albuquercio stipédia faciebant: Ioannes Nouius vulnus accepit. Inde cùm Nouium in Indiam dimisisset, in Zacotoram peruenit. Illius aduentu fuit bello finis impositus: hostes enim metu perterriti fugerunt. Cùm verò hostes ab illo pacem peterent, illam ea lege concesit, vt certum numerum boum & arietum in arcem, nomine tributi, singulis annis inferrent. Vt autem abundantiore commeatu arcem muniret, Franciscum Tauoram in Melindem rei frumentariæ comparandæ gratia misit. Ipse verò in Goardafumense promontorium cócesit. Tauora cùm in Melindensi regno imperata faceret, Iacobus Melius, & Martinus Coëlius, qui in Mozambique hyemauerant, in eundem portum aduecti sunt. Qui relicti in Melinde fuerant, vt ad Æthiopiæ imperatoré deducerentur, adhuc ibi commorabantur, eo quod neminem Rex Melindius nancisci potuisset, cuius fidei recte cómitti possent. Itaq; in naues recepti sunt. Tres igitur illi nauarchi ad Albuquercium se contulere: in via autem nauem vnam cepere, quæ spoliata primum, incensa deinde fuit. Alteram autem nauem Albuquercius ipse ceperat: qui horum nauarchorum aduentu mirifice delectatus est. Erat autem in naui, quæ in manus Albuquercij inciderat, Saracenus quidam ex Arabia, vsu rerum peritus, qui apud Æthiopiæ Imperatorem diu versatus fuerat, & gentis mores, & regionis instituta cognouerat. Hunc ad Regem Emmanuelem Albuquercius misit, vt omnia quæ scire cupiebat, illi diligéter explicaret. Tres autem illos, qui ad Æthiopiæ Regem mittendi erant, in oppidum non procul à promontorio situm induci præcepit. qui inde co quo missi fuerant, absque vllo incommodo peruenere. Rex, qui tunc imperiũ tenebat, Dauid appellabatur, mater autem Helena: quæ propter prudentiæ nó vulgaris opinionem, eo quod Dauid adhuc puer esset, regnum gubernabat. Hi cum Emmanuelis literas accepissent, incredibilem lætitiæ significationem dederunt, & legationem ad Emmanuelem decreuerunt, cuius sententiam alio in loco referemus. Hinc profectus Albuquercius, in Zacotoram delatus, hyemem traduxit. Inde cùm primum per anni tempus licuit, vigesimo die Augusti, Calaiatem

laiatem versus iter instituit, vt simul & quæ in Armuzio post illius digressum euenerant, intelligeret, & Calaiatensibus doli patrati pœnas imponeret. Ibi cùm naues ab incolis conspectæ fuissent, duo Saraceni, homines opibus & auctoritate præstantes, lintre inuecti sunt, & nauem prætoriam sine vllo metu conscenderũt. Existimabant enim illas naues è Lusitania tum primum ad eas oras appellere, neque scire posse, quæ in Armuzio gesta fuerant: & intelligere cupiebant, quid in Lusitania de rebus Indicis ab Emmanuele designatum esset. Hi verò cùm Albuquercium cognouissent, & intelligerent eam fraudem, quam Calaiatensis præfectus conflarat, exanimati metu conciderunt, & suppliciter admodum misericordiam implorarunt. Ille veniam ea cõditione promisit, vt vera de ijs rebus, quæ scire cupiebat, enunciarent. Illi se id facturos spondent. Ab illis autem cognouit, & quantis opibus Armuzium esset munitum, & simul intellexit, eundem ducem, qui fraudem fuerat machinatus, in oppido esse, idémque munus obire. Hoc vbi percepit, in portum inuehitur: hostes cum ipso duce protinus, vt resistant, accurrunt. Sed paruo certamine in fugam conuersi sunt, in templúmque litori propinquum se trepide recipiunt. Templum fuit repente captum. Hostes expulsi, in vrbem contendunt. Lusitani illos statim insequuti sunt vsque eo, dum in oppidum compellerent: quod statim oppugnare cum vellent, fuere ab Albuquercio prohibiti. Nox enim appropinquabat, & viæ erant angustæ, & ædes excelsæ, è quibus poterãt hostes in nostros lapides & tela contorquere: quod si fieret in tenebris, non mediocre periculum nostris imminebat. Ea igitur nocte in templo substitit. Cùm verò diluxisset, in oppidum inuasit. Hostes inde formidine perturbati confugerant. Nostri ad prædam conuersi sunt. Ibi cùm Albuquercius diebus aliquot cõmoratus esset, dux impiger, nomine Zafaradinus, cum mille viris acribus vna nocte in nostros impetum silentio noctis intulit: quos non imparatos, vt suspicatus fuerat, offendit. Ea námque erat Albuquercij disciplina, vt vix quidquam illi posset inopinato contingere. Itaque magno cum damno atque dedecore repulsi sunt. Hîc rursus Albuquercius odio gentis inductus, simile exẽplum immanitatis edidit illius, quod in Armuzio præbuerat. Omnibus enim quos viuos cepit, aures atque nares amputauit. Oppidum deinde & templum, quod erat excellenti opere factum, & viginti septem naues, quæ erant in portu, flammis exussit. Inde aquatione prius in cursu cum magno periculo facta, Armuzium cõtendit, vt oculis vrbis statum & munitiones vsurparet, & simul aliquod damnum ciuibus inferret. Ibi cùm propius naues appelleret, arcem, quam ille fundarat, duplici contignatione sublatam, & tormentis egregie munitam conspexit. Vrbem tamen tormentis concussit, & naues aliquot intercepit, & quibus signis potuit, odium quod in Coieatari & reliquorum perfidiã animo continebat, exprompsit. At Coieatarus ad illum literas Almeidæ misit, quibus Coieatarum admonuerat, Albuquercium absque Regis Emmanuelis

 iussu

iuſſu bellum Armuzienſibus intuliſſe. Sibique ſummopere diſplicere, quod damni factum fuerat. Se libenter Emmanuelis nomine, cuius vice in regionibus illis vniuerſis imperium tenebat, pacem & amicitiam cum illo firmaturũ. Ex his literis Albuquercius non mediocrem moleſtiam cepit. Nihilo tamẽ ſecius vrbem, & aliquot oppida, quæ erant in illius ditione, damnis quamplurimis affecit. In continentem deinde traiecit, oppidúmque Habande (ſic enim appellant vnde aqua in inſulam ferebatur) incendit, & puteos, ne aquatio deinceps illa fieret, tellure multa completos obſtruxit: & in duos Iſmaëlis Perſarũ imperatoris duces, qui, vt præſidium afferrent mercatoribus, qui cum maxima camelorum multitudine commeatum & varias merces importabant, inuaſit. Et acri prælio commiſſo, duces interfecit, & illorum copias, quæ erant quingentorum militum, partim cæcîdit, partim in fugam compulit. Iacobum verò Melium in inſulam Laram nomine miſit, vt alios ſimiliter puteos obturaret. Omnes enim aquationes impedire volebat, vt vrbem ſiti conficeret. At Melius cùm Albuquercij iniuſſu aliquid laude dignum gerere vehementer expeteret, fraude Saracenorum inductus, in hoſtiles rates incidit: qui tamẽ quantum potuit, animo ſatis acri hoſtibus in ſe immiſsis repugnauit. Sed tandem ipſe cum nouem hominibus Luſitanis interfectus eſt. reliqui autẽ velis ſecundo vento pleniſsimis euaſerunt. Rebus ad hunc modum geſtis, Albuquercius in Indiam nauigauit, & in Cananoris portum ingreſſus eſt tertio die Nouembris, Anno à CHRISTO nato. M. D. viij. quo tempore iam, vt dictum eſt, Laurentius Almeida in prælio contra Sultani duces inito tormentis dilaceratus occubuerat. Sub id tempus accepit Almeida literas ab Emmanuele Rege, quibus illum in Luſitaniam reuocabat, atque præcipiebat, vt Albuquercio imperium traderet. Erat autem ille comparandæ claſsi vehemẽter intentus, qua Mirhocemũ inuaderet, & ab hoſtibus de filij nece pœnas expeteret. Prius tamen quàm in hoſtes iret, ſeptem naues, quæ erant in Luſitaniam profecturæ, diligenter inſtruxit: è quibus duæ in alto merſæ ſunt, quinque incolumes in Luſitaniam peruenere. Deinde cum ea claſſe, quam parauerat, Cananorem petijt. Ibi in medio belli totius apparatu Albuquercius interuenit, qui fuit ab Almeida cum non mediocribus amoris ſignis exceptus. Et poſtridie illum in prandium arceſſiuit, atque poſt epulas ei literas Emmanuelis oſtendit, quibus præcipiebat, vt in Luſitaniam rediret, & Albuquercio eandem prouinciam moderandam relinqueret. Se deinde oſtendit eſſe paratiſsimum ad ea, quæ Rex præſcripſerat, exequenda. Sed eo anno id fieri commode non poſſe. Nam claſſem illam eſſe iam à ſe magnis laboribus & ſumptibus inſtructã, quibus erat bellum Myrhocemo atque Calecutienſibus, qui ſe cum illo coniunxerant, illaturus: neque iuſtum videri, illum, quod inſtituerat, minime perficere, & ſui doloris vlciſcendi munus alteri delegare. Ad hæc Albuquercius reſpondit, Almeidam non recte ſe gerere, ſi non præſcripto Regis obtemperaret. Quod vero ad hoſtes adtineret,

tineret, se id bellum, si illi classis, quæ parata iam erat, traderetur, ita gesturũ, vt Almeidam muneris ei commissi minime pœniteret. Id Almeida se facturum negauit. Inde simultas orta vtriusque animum ab altero alienauit, & Lusitani in duas factiones diuisi, quidam ad Almeidam, alij autem se se ad Albuquercium contulere. Ita factum est, cùm omnibus esset hoc studium, vt odium inter duos viros optimos, & singulari virtute præditos excitarent, vt inter eos minime conueniret. Vterque autem cum esset laudis appetens, titulum belli illius confecti vehementer expetebat, & ideo eam gloriam sibi præripi alterius partis studio & contentione, molestißime ferebat. Ita tamen erant animis dißidentes, vt nec armis, neque maledictis inter se contenderent. Imo cùm Almeida iam vellet inde proficisci, vt cum hostium classe confligeret, Albuquercius operam suam obtulit, & per communes amicos Almeidam obsecrauit, vt se in id bellum duceret. Almeida gratias illi summas egit, sed æquum non esse dixit, vt is ante quam esset à tanta belli contentione, & à maris etiam iactatione refectus, laborem illum susciperet. Quiesceret porrò, & se ad alia bella non minus periculosa, quæ erant illi, postquam imperandi munus susciperet, administranda, pararet. Albuquercius cum se ab illius belli societate prorsus exclusum cerneret, Cochimum profectus est, & ibi cum nonnulla indignitatis illius, vt interpretabatur, offensione constitit. At Almeida cum classe vndeuiginti nauium soluit inde duodecimo die mensis Decembris eiusdem anni. Erant in classe mille & trecenti milites Lusitani, & quadringenti Cochimenses. In cursu autem Onoris oram prætereuectus, naues aliquot Calecutienses, quæ erant in portu, incendi iussit: quod non absque multo sanguine partis vtriusque fieri potuit. Inde cum primum in Anchediuam aquationem fecisset, in portum Dabulis cursum direxit. Ea námque ciuitas ad Zabaij, qui Goæ regnabat, ditionem pertinebat. Zabaius autem cum Myrhocemo, & Calecutiensi, & reliquis Lusitani nominis hostibus societatem coiuerat, & Sultanũ literis ad bellum Lusitanis inferendum solicitarat. Id autem Almeidam mouerat, vt vrbem illam, si fieri posset, excinderet. Porrò autem Pelagius Sousa vnus ex Ducibus aquationis & commeatus gratia se se à reliqua classe disiunxit, & in terrã egressus est. Cùm verò illius milites incolas iniurijs affecissent, incolæ iniurijs irritati, cum vicinitatis vniuersæ opem implorassent, impetu in nostros facto ducẽ interemerunt. Reliqui verò cùm ducem occisum aspicerent, se fugæ mandarũt. Pelagium multi dicebant temeritatis pœnas luisse, quòd imperatoris iniussu in terram absque vlla graui causa descendisset. Nec enim tanta erat penuria, vt illi necesse esset imperium Almeidæ non expectare. At Almeida cum prope Dabulis portum consisteret, præmisit ea nocte, qui portus altitudinem diligenter explorarent. Ciuitas ad radices montis amœnißimi iacet. Est autem ampla, & ædibus magnificis exculta, in planicie sita; & erat tunc firmo atque valido præsidio firmata. Præfecerat illi Zabaius Saracenum impigrum ducem, qui

habebat ſub ſignis ſex millia militum, in quibus erant quingenti Turcæ. Erant præterea in intimo portu naues non paucæ, tormentis, & armis, & militum præſidijs inſtructiſsimæ. Dux tantum & ſibi & copijs confidebat, vt vxorem ex omnibus, quas habebat, cariſsimam, in vrbem arceſſeret, & eos, qui erant in vicinis pagis euocaret, vt victoriæ, quam ſibi pollicebatur, ſpectatores eſſe poſſent. Sequenti die cùm æſtus accederet, & ſecundus etiam ventus à puppi naues impelleret, Almeida ſolutis anchoris, paſsiſque velis, in portum ingreſſus eſt. Triremes præibant, humiliores deinde naues ſequebantur, altiores agmen poſtremum claudebant. Scaphæ erant expeditæ, in quas cùm tempus flagitaret, noſtri deſilirent, vt in hoſtes in terra conſiſtentes irrumperent. Hoc ordine cùm Almeidam hoſtes aditu arcere non poſſent, ipſe cum acie prima ſignis explicatis terram occupauit. In turrim egregie munitam aciem dirigebat, cùm dux ciuitatis cum omnibus copijs more gentis inſtructis illi obuiam proceſsit. Noſtri tanto animorum ardore in hoſtes inuecti ſunt, vt impreſsione facta ducem, & multos homines primarios occiderent, & reliquos in fugam verterent. Cùm verò ſeſe in vrbem reciperent, noſtri in eorum tergis inhærentes, in vrbem ſimul irruerunt. Fuit tunc in omnem ſexum & ætatem ſæuitum, vſque adeo, vt neque fœminis, neque pueris infantibus, quos matres complexu in extremo illo vitæ ſpiritu arctiſsime continebant, vlla conditione parceretur. Multi pro redemptione, auri & argenti magnam vim, & gemmas, & pretioſam ſupellectilem cum miſerabili luctu & multis lacrymis offerebant, quorum tamen preces neminem è tanta multitudine ad miſericordiam inflexerunt. Fuit cædes ad Solis occaſum continuata. Almeida veritus, ne noſtris in vrbe diſperſis, & in cæde atque præda furenter occupatis diſcrimen aliquod, vt fieri plerunque ſolet, vbi militaris diſciplina negligitur, impenderet, ſignum receptui dedit, & ſe cum omnibus ſuis copijs in templo quodam ſatis amplo continuit, & multos qui ſe excellentius in eo prælio geſſerāt, equeſtribus ornamentis affecit. Sequenti die militibus prædam conceſsit, quæ fuit maxima, ita vt milites non poſſent rapiendi cupiditate ab vrbe diuelli. Quod animaduertens Almeida, clàm ſubmiſit, qui partem ciuitatis incenderent. Itaque cùm flamma per ædificia continentia peruaderet, omnis ciuitas cum delubris, & mœnibus, & rebus maximi pretij deflagrauit. naues omnes ſimiliter exuſtæ, & multi etiam ciues, qui latitabant, flammis abſumpti ſunt. Denique ex tanta multitudine, quæ præter milites eò conuenerat, pauci admodum in montes euaſerunt. E noſtris ſedecim deſiderati, ducenti verò vulnerati ſunt. Almeida ſigna etiam in montes intulit: multa caſtella atque villas exuſsit: hoſtes, qui illi multis in locis occurrerunt, partim cæcidit, partim fudit, atque fugauit: armenta & pecudes ad commeatum claſsis abduxit. Ad hunc modum profligatis hoſtibus, in claſſem reuerſus eſt, vbi literas à Melichiazio & à Luſitanis captiuis accepit. Literæ autem Melichiazij officij pleniſsimæ videbantur, & de

redemptione

redemptione Lusitanorum ostendebant, ea quæ Almeida vellet, illum libentissime facturum. Lusitani verò significabant, se se à Melichiazio commode rebus omnibus haberi. Petebant tamen, vt de eorum redemptione, dum hostis eam lenitatis & mansuetudinis speciem præ se ferebat, cum illo pacisceretur, ne si ab eo res abiret, multo difficilior eorum liberatio foret. Vt autem compertum postea fuit, ea legatio non tam Almeidæ conciliandi, quàm illius explorandi ab homine callidissimo instituta fuit. His literis Almeida non literis sed rebus ipsis responsum pro dignitate dare constituit. Tormentis igitur, & rebus alijs, quas nostri ceperant, in naues impositis, inde soluit, quinto die Ianuarij Anno. M. D. ix. Et oram illam prætervectus, tributa, quæ in locis illis ex fœdere debebantur, exegit. Tandem in fluuium delatus est, qui per Cambaiæ regnum in mare influit. Fluuium appellant Maim. Ibi vidit in oppido peruetusto maximum & amplissimum templum, & campum latissimum, in quo erant sepulchra innumerabilia. Cum ab incolis sciscitaretur, quid infinita illa mortuorum monimenta designarent: responderunt illi, qui sapientes existimabantur, antiquissimis regionis illius scriptis atque monimentis contineri, Herculem in Indiam cum maximo exercitu penetrasse: & in eo loco bis cum Rege quodam potentissimo collatis signis conflixisse; & vtroque prælio superatum fuisse. Vt autem tam præclari facinoris memoria seculis innumerabilibus conseruari posset, institutum ab antiquis fuisse, vt locus ille, in quo milites Herculis ceciderant, religione consecraretur, & illa sepulchra inuiolata permanerent. Hæc quidem illi prædicabant: quibus quanta sit habenda fides, liberum sit ei, qui velit, iudicare. Almeida inde profectus, Dium vela dare iussit. Ibi Mirhocemus cùm in altum naues educere, & cum Almeida mari aperto dimicare constituisset, quamuis Melichiazius id consilium minime probaret, omnes duces confestim iussit ex angustijs prodire. In Mirhocemi classe erant tres constratæ naues ingentes, & tres aliæ rostratæ, sex triremes, quatuor naues Cambaienses, & longæ Melichiazij naues, quarum iam mentio facta fuit. Calecutienses verò parones erant etiam permulti. Erat denique numerus hostilium nauium supra centum. Milites, quos Mirhocemus adduxerat, & armis & animis præferoces, victoriam sibi certissimam pollicebantur. Idem animus erat in reliquis nationibus, quæ cum illo societatē coiuerant. Spes & odium illos acriter stimulabat, vt & libertatem tuerentur, & gentem inuisam extinguerent. Quod verò indignissimum fuit, nō minus ardoris in Christianis quibusdam, qui eadem classe vehebantur, erat ad manus cum Christianorum classe conserendas, quàm in illis, qui propter religionis odium Christianum nomen extinctum cupiebant. Hi erant partim Veneti, partim Dalmatæ, qui triremes ductabant. Variæ deinde fuerunt imperatoris vtriusq; cohortationes, cùm Mirhocemus milites rerum ab illis gestarū commemo-

memoratione, imperij amplitudine, & Saracenorũ omnium libertate, Christianiq; nominis odio, & spe opum atq; munerum, quæ omnia vno illo prælio continebantur, excitaret. Viderent præterea socios spectatores esse. Si vincerent, se laudem sempiternã adepturos: si victi essent, dedecus & ignominiam subituros nulla temporis vetustate delendam. In illo prælio Indiæ imperium, sociorum salutem & libertatem, eorúmq; qui dimicarent, dignitatẽ nullis seculis interituram consistere. Almeida verò Christi nomen, religionis sanctitatẽ, sectæ Mahumetanæ scelus commemorabat: neq; solùm spem amplissimę dignitatis & gloriæ, verùm & cœleste præmiũ proponebat. Dicebat præterea, omnẽ salutis spem vna virtute contineri. Si victi eo prælio essent, reputarent animis, esse se hostibus innumerabilibus circunsessos, qui metu tenebãtur, ne conceptum odium in nomen Christianum expromerent. Hoc autem metu sublato, fore, vt vndiq; ruerent, vt CHRISTI memoriã in illis regionibus delerent. Subsidia esse longinqua, hostes autẽ circunfusos. Nullum fore tutum in calamitate receptum, fidem vbiq; lubricã, fraudem ad fidem violandã paratissimam. Idcircò, quod fortium virorum esset, cogitarent, eo prælio esse omnibus aut cum magna gloria vincendum, aut cum magna virtutis significatione moriẽdum. Referebat deinde filij Laurentij omnibus carissimi necem, ad cuius vindictam omnes, qui dolorem non mediocrem ex casu illius exceperant, acriter incitabat. Confiderent porrò, Christi numen, pro cuius gloria præcipuè dimicabant, adfuturũ. His & alijs eiusmodi verbis Almeida Lusitanos satis sponte sua concitatos ad certamen acuebat. Deinde vela fieri iubet. Sed cum ventus remitteret, & hostes ex angustijs egressos in statione teneri animaduerteret, & ipse substitit tantisper dum rursus cum æstus reciprocatione ventus increbresceret. Sed cùm citius, quàm sperabat, ventus paulo vehementius inflaret, sublatis dolonibus, signóq; dato hostibus appropinquauit, ita tamen, vt tantum interesset inter classem vtranq; spatium, quantũ sat esset ad certamen tormentis eminus gerendũ. Longius enim progredi non potuit, propterea quod nondũ æstus accesserat: & timebat, ne naues in vado, quod inter vtranq; classem inerat, affligerentur: & hostes idẽ fecerunt. In vrbis muris, & in turri, quæ mari imminebat, erant torméta magna apte disposita. Cũ igitur hostes & nostri iam essent in vrbis ipsius aspectu constituti, ex muris & è turri, & è classe innumerabiles globi iaciebantur. Nostri vicißim vehementissime hostiũ classem oppugnabant. Certamen fuit tenebris intermissum. Almeida quanuis statuisset, in acie prima cum naui sua in Mirhocemi nauem inuadere, precibus nauarchorum ab ea mente deductus fuit. Dicebant enim fore, si is aliquod discrimen adiret, vt classis & imperio illius destituta, & imperatoris sui periculo perturbata, ordinem ab eo præscriptum desereret, vt illi subueniret. Ille consilio paruit, quanuis id moleste ferret. Sed videbat aliter rem fieri cõmode non posse. Itaque Nonio Vascio Pereiræ id munus assignauit,

uit, vt in Mirhocemi nauem inueheretur, eiq; viros acres ad rem gerendam attribuit: Georgium verò Melium Pereiram subsequi iussit. Nauarchus quilibet ea nocte ordines diligenter instruxit. In qualibet enim naui opus erat secundum puppim atque proram, & vtrunq; latus acies quatuor instrui, & cuilibet vnum ducem assignari. At Mirhocemus cum Almeidam ad confligendum acriter animatum perciperet, consilium Melichiazij, quod ante repudiarat, sequi constituit. Itaque vadum transire noluit, imo retro classem deduxit, vt vrbis auxilio multo tutius atque confidentius cum nostris dimicaret. Nam fore confidebat, vt è muris ex propinquo posset grauius damnum nostris importari, & auxilium, vbi opus esset, ex vrbe summitti. Classem autem hoc ordine instruxit. Naues suas, quas sex fuisse diximus, in acie prima collocauit. Binas autem naues ferreis vinculis inter se colligari præcepit, ita, vt tribus in locis binæ naues coniunctæ, & inuicem alligatæ, ad opem sibi ipsis mutuo ferendam consisterent. Ipse in media acie nauem, qua vehebatur, collocauit. Post has naues ad hunc modum deuinctas, triremes & naues longas cum paronibus, vt subsidio, quoties opus esset, occurrerent, & per media interualla in nostros inuehi, & quoties necesse esset, retrocedere, vt nauium maiorum præsidio munirentur, constituit. Naues autem Cambaienses prope vadum secundum litus, vt primum impetum sustinerent, consistere iussit. Postridie, signo, quod conuenerat, dato, Nonius Vascius Pereira, vt Almeida iusserat, vela facere præcepit: quem Georgius Melius negligentia magistri sui non continuo subsequutus fuit. Reliqui omnes eo ordine, quo iussi fuerant, inuehuntur. Melichiazius cùm nostros prouehi cerneret, è muris, & è turri tormentis omnibus Lusitanam classem verberare præcepit. Tormenti autem vnius ictu decem viri, qui in naui Pereiræ veli maximi sinum, vt vento vehementiùs impleretur, contrahebant, occisi sunt. Nihilo tamen secius Pereira progreditur, vt in nauim Mirhocemi manus ferreas inijciat. Id Mirhocemus animaduertens, nauem, quam alligatam tenebat, laxari iussit, vt cùm Pereira eius nauem adortus esset, illum altera ex parte aggrederetur, vt ancipiti prælio distentum facilius opprimeret. At Pereira cùm id cerneret, ingens tormentum, quod erat secundum aquæ summam faciem collocatum, in hostilem illam nauim, quæ se à prætoria disiunxerat, conuertere præcepit. Quo facto, globus tanta vi coniectus in hostilem nauem fuit, vt vtrunque latus parte infima perforaret. Quo facto hostes, dum ne nauis ea parte, quam vulnerari conspexerant, aquam admitteret, metuunt, omnes in alteram se confestim conferunt, & coniectis sarcinis aliquantum deprimere conantur, vt eius lateris inclinatione, periculum lateris aduersi declinarent. At cùm ea pars, in quam propendebant, non minus laboraret (quod illi prorsus ignorabant) factum est, vt nauis subito mergeretur. Iacobus Petreius, vt erat ab Almeida constitutum, triremi prouectus,

Pereiram præibat, vt fundum exploraret. Cùm verò periculum à vado impendere perspiceret, dato signo Pereirã admonuit, nè vlterius tenderet. Pereira velis demissis substitit. Quod cernens Mirhocemus, in illum ferociter inuasit. Nauibus adhunc modum harpagone deuinctis, nimis atrociter fuit vtrinque pugnatum. Nostri tamen in nauem hostis ingressi, eos paulatim cedere cõpulerunt. Hoc in certamine Henricus Machiadus vir egregie fortis occubuit. Hæc in nauis foro gerebantur. At super densos funes pice oblitos, qui reticulati superne à prora in puppim pertinebant, aliud prælium non minus periculosum gerebatur. Nostri enim maximo cum labore eò conscenderant, quibus hostes acerrime resistebãt. Interim nauis hostium rostrata à reliquis diuulsa, in aliud nostræ nauis latus inuecta, auxit vehementissime laborem, in quo nostri versabantur, & periculum multo grauius inuexit. Pereira cùm id cerneret, multò ardentius dimicabat, vt cùm ex ea parte, qua hosti resistebat, impetum hostilẽ reprimeret, ad alteram partem se conferret. Sed cùm, vt aliquid laxamenti caperet, buculam sibi detraxisset, fuit sagitta guttur illius transfixũ. Victoria tamen adhuc in neutram partem inclinabat. Franciscus Tauora periculum, in quo nostri versabantur, animaduertens, in Mirhocemi nauem inuasit, & latus alterum acriter oppugnans, milites, qui in funium retem scanderent, immisit. Pondere porrò factum est, vt reti perfracto, omnes qui è superiore loco dimicabant, in forum deciderent. Quo facto pugna recrudujt. Hostes tandem partim cæduntur, partim se se in mare deijciunt. Qui erant in naui rostrata, quæ se cum Mirhocemi naue coniunxerat, cùm milites & nautas maxima ex parte cæsos, & ipsam nauẽ multis in locis laceratam, & armamenta conuulsa perspicerent, se in fugam dederunt: & cùm nemo iam esset, qui nauem gubernare posset, æstus ipsius impetu in litus eiecti sunt. Reliqui duces Lusitani, dum hæc geruntur, non minus impigre rem gerebant. Nam Petrus Barretus aliam Mirhocemi nauem pugnando cepit: similiter & Antonius Campensis nauem rostratam expugnauit, & Georgius Melius vbi primũ se expedire potuit, in naues Cambaienses impressionem fecit: & Petrus Canus in aliã rostratam nauẽ tanto impetu inuectus est, vt antequã eam iniectis manibus ferreis alligaret, in retis ipsius contignationẽ cum triginta & octo militibus insiliret. Qui in foro versabantur, nostros ex inferiore loco vulnerabant. nostri verò reticularis illis funibus impediti, gladijs vti non poterant. Quod Canus animaduertens, desilire cupiebat, vt in nauis foro cum hostibus manum consereret. Itaq; cùm per ostium ingredi vellet, caput immisit, quod vno ensis hostilis ictu præcisum repente fuit. Nauis alia vt nostris in maximo periculo cõstitutis opem afferret, accelerauit. Cuius aduentu nostri liberati, & hostium nauis capta; & omnes hostes ferro concisi sunt. Almeida prælij spectator aderat, & quid opus esset factu decernebat, & tormentis interim rem acerrime gerebat, ita, vt vnã magnã nauẽ, & aliquot longas naues, & parones nõnullos deprimeret. Melichiazius

zius copias identidem è terra submittebat, vt cùm fessis integri succederent, nihil de prælij contentione à suis remitteretur. In litore præterea ense districto concursabat, & quem è prælio fugientem viderat, aut occidebat, aut vulnerabat: reliquos in certamen redire morte proposita compellebat. Nostri tandem hostes maxima contentione profligarunt, tantúmque eorum numerum interfecerunt, vt fluctus in sanguinis colorem verterentur. Qui primi effusa fuga se se ab imminenti clade proripuerunt, Calecutienses extitere, qui in altum prouecti repente sunt. At Melichiazij naues longæ cum Mirhocemi triremibus se se in intimum portus illius sinum, atque fluminis ostium receperunt. Eas insequutus Rodericus Suarius, qui humilioris cuiusdam nauis pręfectus erat, cùm duas triremes coniunctas aspiceret, cursum per angustum illud inter vtranque spatium interiectum tenuit, & in earum medio constitutus, ex vtroque nauis suę latere anchoras demitti in eas imperauit, & ita alligatas, cùm primum hostes aut occideret, aut in mare desilire cogeret, remulco ad Almeidam traxit. Vna tamen nauis reliqua erat, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altissima, & munitissima, & corijs crudis, vt si nostri in eam ingredi vellent, eorum vestigia labarent, obducta. Et similiter si faces conijcerent, incendium excitari non posset. Milites in ea dispositi erant permulti, & ad periculum propulsandum viribus, & animis, & armorum exercitatione paratissimi. Vtrunque autem latus erat tanta crassitudine & firmitate pręditum, vt nullis globorum ictibus vulnerari posset. Tandem cũ nostræ naues illam circunsisterent, & diu atq; vehementer oppugnarent, demersa est, & propugnarores se in mare demiserũt. Nostri eos nantes celocibus insequuti, in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. Prælium à meridie in noctem protractum fuit. In quo ex hostibus circiter quatuor millia ceciderunt, in quorũ numero fuere illi Sultani milites, quos Mamaluchos appellabant. Ex octingentis enim duo tantùm atq; viginti cladi superstites extitere. Mirhocemus cùm, ne Melichiazius voluntatẽ cum fortuna cõmutaret, & illũ Almeidæ proderet, anxiè formidaret, ad Cambaiæ Regem se incredibili celeritate contulit. Tres naues ingentes cum multis paronibus atq; lõgis nauibus depressę: duæ naues rostratę, duæ triremes, & quatuor aliæ magnæ naues captæ sunt. Erat in captis nauibus magna tormentorũ & armorũ vis, magnus pecuniæ ex auro & argẽto cõflatæ numerus: vestes præterea stragulæ partim aureæ, partim bõbycinæ & gossipinæ pulcherrime factę. Præda fuit militibus diuisa, è qua Almeida nihil attingere voluit. E nostris in prælio duo & triginta ceciderũt, tercẽti autẽ vulnerati sunt. Naues autẽ Lusitanæ tãtis locis dissipatæ atq; cõuulsæ fuerũt, vt esset necesse multũ tẽpus in classe reficienda cõsumi. Victoria fuit præclara. Quã tamẽ Paulus Iouius, cum de Sultani classe hac in Indiã contra Lusitanos delata narraret, silẽtio suppresit, iratus videlicet, quòd cùm Lusitanæ historiæ scribẽdæ munus Ioãni, huius nominis tertio, Lusitaniæ Regi venale proponeret, Rex optimus nõ illũ muneribus

indicis ad res Lusitanorum virtute gestas monimentis illustrandas inuitauit. Erat autem exercitus hostium ex tam diuersis gentibus conflatus, vt in classe multi libri latino & Hetrusco, & Dalmatico, & Gallico, & Hispano sermone conscripti inuenirentur. Tria etiam Sultani vexilla capta sunt. Almeida quãuis res illi ex animi sententia procederet, ne tamen clasis ea nocte aliquid incommodi pateretur, eam ab vrbe longius abduxit. At Melichiazius postridie ab illo pacem per literas petijt, criménq; suum in casum atque fortunam transtulit, cuius vi fuerat in tantam fraudem impulsus. Errati verò sui veniam suppliciter implorabat, fidémque dabat fore, vt deinde nemò vel in officio diligentior, vel in amicitia tuenda constantior erga Lusitanos inueniretur. Se námque & eorum in armis virtutem expertum esse; & in societate conseruanda fidem ex testimonijs multorum cognouisse. Itaque minime commissurum, vt mallet cũ suo damno atque dedecore virtutem deinceps experiri, quàm fidei cum vtilitate & dignitate constantiam. Deinde commemorobat quanto vsui posset Lusitanis esse, si amicitiam illius non aspernarentur. Has literas attulit Saracenus, nomine Cidealle, natione Granatensis, Almeidæ valde notus iam ex eo tempore, quo is in Granatensi bello sub Rege Fernando militauerat. Almeida respondit, se pacem non daturum, nisi & Lusitanos captiuos, & Myrhocemũ cũ Sultani militibus, & naues hostium, quæ ex prælio euaserãt, sibi traderet. Melichiazius verò per eundem Saracenum respondit, se Lusitanos quidem & naues sine vlla cunctatione traditurum. Mirhocemum verò fugisse, neque se vbi is esset exploratum habere. Et quanuis eum tum in potestate haberet, nullo tamen modo in se tam immane facinus admissurum fuisse, vt homines, quos in fidem receperat, hostibus eorum proderet. Nec enim id officium esse hominis in armis educati, qui facile turpi vitæ honestam mortem anteponeret. Almeida libenter assensus est. Lusitani redditi, & hostium clasis tradita, è qua triremes Almeidæ iussu protinus incensæ sunt. Nec enim erat tunc is militum, & nautarum, & remigũ numerus apud illũ, quo posset eas triremes instruere. Pacis fœdere firmato, Almeida misit inde Antoniũ Norognam cum duabus nauibus & multiplici cõmeatu in Zacotoram, vt arcem præsidio firmaret. Tristanũ autem Agaum in illo portu cum duabus hostiũ nauibus reliquit, cui negotiũ dedit, vt commeatu & tormentis quæ ceperat, & alijs munitionibus in eas impositis, iter Cochimũ susciperet. Ipse verò inde profectus, oram illam omnem, que inter Diũ & Cochimũ interiecta est, ita peragrauit, vt omnibus Regibus atq; Dynastis tributũ imperaret, & perfidos coërceret, omnésq; sub Regis Emmanuelis imperiũ atq; ditionẽ subiũgeret. Petro autẽ Barreto, & Garsiæ Sousæ, atq; Martino Coëlio naues asignauit, quibus mare Saracenis infestum redderet. Cananorẽ deinde petijt, & in arcis conspectu facinus barbarũ & immane fecit, quo magnã partem decoris sui bonorũ iudicio deformauit. Nã Sultani milites, quos iure belli ceperat, qui tanquã serui illius nõ solùm dominatu, verùm etiã

patrocinio

patrocinio tenebantur, partim suspendere, partim tormentis dilacerare iussit. Ibi tum, dum suos à labore reficeret, & vrbis statum firmaret, diebus paucis cõmoratus est. Inde Cochimum delatus, à Rege & à Lusitanis omnibus cum ingenti lætitia, & gratulationibus exceptus fuit. Interim verò perditorum hominum opera factum est, vt odij seminarium, quod inter illum & Albuquerciũ institutum fuerat, adolesceret. Nam qui Almeidæ factionem sequebantur, illum hortabantur & admonebant, ne Indiæ procurationem homini temerario & insano committeret. Esse quidem illum nimis acrem, sed illius furore & amentia fieri posse, vt omnia parta decora de manibus elaberentur. Illi autem præcipuè, qui eum in Armuziensi bello deseruerant, vt proprium flagitium hominis indigna vituperatione defenderent, illum accusabant, quòd Regis iniussu bellum inutile & periculosum sumpsisset, quòd gentem à qua incommodum nullum acceperat, armis euertendam suscepisset, quòd cum parua admodum classe, cum classe maxima & instructissima sine vllo consilio & rationis moderatione conflixisset, quòd Regis Emmanuelis dignitatem, & hominum, quos imperio continebat, salutem in maximum discrimen intulisset. Dei quidem beneficio factum fuisse, vt periculum illud, quod intentũ omnibus illius temeritate fuerat, euasisset. Per illum verò omnibus, qui ea classe vehebantur, fuisse pestem & exitium comparatum. Non enim esse rerum exitu, sed consilio, quo res instituebantur, de Ducis aut sapientia, aut temeritate iudicandum. Quod si fieret, nemini dubium esse, quin Albuquercius eo munere, quod illi Rex Emmanuel commiserat, indignus haberetur. Si Regis, inquiunt, offensionem times, magis metuere debes, si sciens homini temerario, quod Rex ignorabat, prouinciam tanto sanguine partam commiseris, quam is sit continuo funditus euersurus. Rex, si illũ per literas admonueris, consiliũ tuum, vt conijcere licet, comprobabit. Quod si non fecerit, non est animi magni magis iniustam Regis indignationem, quàm indignum Lusitanæ gentis exitium, cum ipsius Regis detrimento & dedecore pertimescere. Ad hæc, hominis in fatigandis hominibus immoderationem criminabantur, & iocis etiã immodicis & maledictis absentem vexabant. Hæc omnia Albuquercius per homines non minus ad ferendas discordias natos intelligebat, qui illius segnitiem obiurgabant, quòd tantam contumeliam tam molli animo pateretur, & non vt ius suum obtineret, summa ope contenderet. Homines inuidia rerum, quas ille gesserat, insanire, vsque eo, vt etiam Regis imperium cõtemnerent, & contra leges & instituta patriæ, & reuerentiam Regi debitam scelus supplicio dignum machinarentur. Iret porrò, & publice ab Almeida contenderet, hominúmq; fidẽ imploraret, iusque suũ modis omnibus persequeretur, armisque etiã, si ita necesse esset, Almeidã Indiæ possessione, quam, vt apparebat, occupare nitebatur, expelleret. His dictis stimulatus Albuquercius, cùm Almeida in arcem se reciperet, & illum ad epulas inuitaret, Almeidæ cõuiuium aspernatus,

magnis

magnis vocibus arcem ſibi continuo tradi poſtulat, illiúſque poſtulati publicũ teſtimonium multorum nominibus conſignatum, quod ad Regem deferatur, ſi Almeida non præſcripto Regis obtemperaret, à ſcribis ſumere contendit. Almeida cùm ſe paratum eſſe diceret ad prouinciam tradendam, irámque illius ſedare conaretur, ſeque fruſtra in eo contendere cerneret, & ea de cauſa ne tumultus fieret vereretur, Albuquercium Cananorem duci, & in arce diligenter cuſtodiri iuſsit, ita tamen, vt omnes ei debiti perſonæ illius honores haberentur. At Emmanuel cum ijs interim curis excubabat, vt Indiæ poſſeſsionem firmo præſidio retineret. Cum igitur intellexiſſet & Campſonis Sultani potẽtiam, & illius in Chriſtianum nomen odium, & opem, quam Sultani ducibus Rex Calecutij & literis & operibus oſtendebat, claſſem non mediocrem parauit, qua Indiæ præſidia ſtabiliret. Ea autem erat nauium quindecim, in qua mille & quingenti milites Luſitani vehebantur. Claſsi autem præfecit Fernandum Coutignum, virũ & nobilitate & virtutis opinione præſtantem, qui Regijs caſtris metandis præerat. Huic autem negotium dedit, vt Albuquercio Indiæ prouinciam moderandam traderet, & Almeidam in Luſitaniam redire cogeret. Is autem ſoluit Olyſippone duodecimo die Martij, Anno. M.D.ix. Menſe verò Octobri in Indiam peruenit, & naues ad portum Cananoris appulit: cuius aduentu Albuquercius lætitia incredibiliter elatus eſt. Erat enim ei & ſanguinis propinquitate, & amicitiæ non vulgaris ratione coniunctus. Inde profectus Coutignus, ſecum Albuquercium Cochimum perduxit. Fuit autem ab Almeida valde honorifice & amanter exceptus. Is autem dedit operam, vt inter Albuquercium & Almeidam pacem conciliaret: quod non illi admodum difficile fuit. Repulſis enim malis vtriuſque partis ſuaſoribus, neceſſe erat, cùm vterque eorum eſſet probitate non mediocri præditus, & idem ſibi quanuis ſententia & ratione diſsimili proponeret, vt non grauate alter cum altero in gratiam rediret. Itaque inſtructa claſſe, quæ erat in Luſitaniam ventura, Almeida prouinciam Albuquercio tradidit, & nauem conſcendit, nec in terram egredi poſtea voluit. Albuquercius autem omnia, quæ ad illius commeatum & vſum pertinebant, officioſe & diligenter adminiſtrauit. Almeida ad hunc modum profecto, Coutignus literas Regis Emmanuelis Albuquercio legendas dedit, quibus continebatur, vt vterque coniunctis viribus Calecutium excindere, & Regem opibus euertere niterentur, & in eo Albuquercius Coutigni ſententiam ſequeretur. Albuquercius confirmat ſe nunquam officio hominis gratiſsimi defuturum. Pergeret porro, & illius opera fidenter, perinde atque ſi gregarius illius miles eſſet, vteretur. Ambo de bello Calecutienſibus inferendo cum Rege Cochimenſi deliberant. In primis placet, Coiebiquium (is erat in Luſitanos egregia voluntate propenſus, & Calecutij domicilium habebat) clam arceſsiri, vt ex eo cognoſcerent, qualis eo tempore Calecutij ſtatus eſſet. Ex eo perceperunt, Regẽ Calecutij tũc abeſſe, eo quod bellum cum

cum Rege quodam finitimo gereret: vrbem tamen eſſe & armis, & hominum multitudine, & fortium militum robore munitam. Dum verò bellum ſummo ſtudio & contentione parant, Vaſcus Sylueira appulit. Is à Lemio, qui cum claſſe Arabicum mare peragrabat, literas afferebat, quibus Prætorem admonebat, vt ſibi milites & naues in ſupplementum mitteret. Eſſe námq; copias imminutas, & claſſem etiam fluctibus & naufragijs magna ex parte debilitatam. Reſpondit Albuquercius, id ſe curaturum, poſtquam Calecutio rediret. Sylueira ſe ſocium ad bellum illud libenter adiunxit. Erat enim vir militari virtute præcellens, multáſque res memorabiles in bellicis rebus effecerat. Sub idem tempus Eboræ natus eſt Emmanueli Regi ex vxore Maria filius, quem Alfonſum nominauit, qui ſacerdotijs ampliſsimis ornatus, & in Cardinalium collegium cooptatus, ſingulare ſpecimen religionis, & probitatis, & magnificentiæ præbuit. Hoc eodem anno cùm pirata quidam Gallus, nomine Mondragonius, nauem ex India venientem cepiſſet, & Emmanuel per legatum ſuum de hac iniuria apud Galliæ regem conqueſtus fuiſſet, & nauem cum opibus, quæ in eam fuerant impoſitæ, ſibi fruſtra reſtitui poſtulaſſet, quatuor naues parari iuſsit, quibus Odoardum Paciecum præfecit. Is verò qua celeritate potuit, in Mondragonium inuectus eſt: quem in ora Callaica, vbi finem terræ nominãt, offendit, qui certamen minime detrectauit. Fuit vtrinque acerrima contentione dimicatum. Paciecus tamen nauem vnam piratæ depreſsit, & tres cepit, ipſúmque piratam vinctum ad Emmanuelem traxit. Qui cùm omnia, quæ ceperat reſtituiſſet, fidemq; dediſſet, ſe fore ſemper Regi Emmanueli deditiſſimum, neminique Luſitano iniuriam deinceps illaturum, cuſtodia liberatus, in patriam reuerſus eſt. At in India claſſe ſumma induſtria intra breue tempus inſtructa, Coutignus & Albuquercius Calecutium profecti ſunt, cũ duobus millibus Luſitanorum militum, & Indis militibus ſexcentis. Claſſem in portu conſtituunt, & de belli gerendi ratione deliberant. Hîc Coutignus ab Albuquercio primam aciem ſibi aſsignari poſtulat. Addit deinde, Tu qui es in India inter tam feroces gentes diu manſurus, ſatis amplam gloriæ ſegetem paratam habes. Mihi, qui ſum breui in Luſitaniam rediturus, non eſt cur hanc laureolam inuideas, maximè cum tantis neceſsitudinibus implicati ſimus, vt nihil alterutri eſſe debeat ab alterius communione ſeiunctum. Huic Coutigni poſtulato Albuquercius non libenter aſſenſus eſt. Hominem enim norat acri quidem animo præditum eſſe, ſed mente præcipitem, & parum in rebus maximi momenti gerendis, quid incidere poſſet, conſilio prouidentem. Rebus autem omnibus ad egrediendum paratis, prima luce ſequentis diei Albuquercius & Coutignus in terram cum inſtructis copijs deſcendere conantur. Hoſtes ſumma vi reſiſtunt. ſtationes námque munierant, validáque in eis præſidia collocarant. Ædes autem quaſdam Regias, quæ inde nõ procùl extra ciuitatẽ aberant, & tormentis, & telis, & militũ multitudine cõpleuerant.

Inde

Inde & ex ſtationibus denſæ glandes plumbeæ, & ingentes pilæ in noſtros iaciebantur: quod vbi Albuquercius animaduertit, Fernandum Coutignum admonuit, minime tutum exitum in terram fore, ſi coniunctis ita confertim copijs per medias ſtationes, è quibus nullum fruſtra in noſtros telum emitteretur, egredi niterentur. Itaque præſtare, diuiſis militibus, qua quiſque primum parte poſſet, terram occupare. Cum id Coutigno placuiſſet, vterque eorum ab altero diſiunctus, locum ſpeculatur, quo poſſet commodius in terram deſcendere. Albuquercius cùm ſe expeditum cerneret, ſcaphas & celoces remis vehementer incitari præcepit, & in terram ea parte, quam petierat, egreſſus in hoſtes, qui illum aditu prohibere conabantur, irrupit, & acri prius prælio commiſſo, eos fudit fugauitque, proximúmque vallum & munitionem, per medias flammas aggreſſus, excidit. hoſtes in Regias ædes ſe trepida fuga receperũt. Qui erãt in ædibus occurrunt, conferti noſtros excipiunt. Fit atrox prælium, multi cadunt, plures vulnerantur. Noſtri tandem hoſtes in fugã pellunt, regia illa domus expugnatur, & flammis tandẽ abſumitur. At Coutignus qui multo lentius mouerat, cùm iam in terram egreſſus fuiſſet, & vallum oppoſitum ſuperaſſet, horrendo tormentorum ſtrepitu & flammis admonitus intellexit, Albuquercium cum hoſte conflixiſſe: quod moleſtiſsime tulit. Itaq; dolore & iracundia flagrans, Albuquercium maledictis omnibus inſectatus eſt, perfidũ altero quoque verbo nominans, nempe qui contra fidem primus in hoſtes inuaſiſſet. Albuquercius vbi id accepit, ad illum rectà contendit, & ſe quantum poteſt oratione moderata purgat: dicitq; bella multis in locis non anticipato cõſilio, ſed incidentibus inopinato rebus adminiſtrari. Se non potuiſſe milites continere, quin opportunitatem oblatam arriperent, & in hoſtes violenter irruerent. Qui ſi conſiſtere vno in loco voluiſſent, magnũ fuiſſet eis periculum ab hoſtibus, illorum cunctatione ferocius incitatis, adeundum. Præterea non dum eſſe debellatum. Illudque velitationem, non iuſtum prælium fuiſſe. Integrúmque adhuc bellum reſtare, ex quo poſſet inſignem gloriam conſequi. Se illi omnia debere, & idcirco minime conuenire, vt ſecus de ſe exiſtimaret, quàm de homine maximis illius beneficijs obligato, & referendæ gratiæ cupidiſsimo. Maius enim ſe dignitatis pondus in animo grato atque beneficiorum memore, quàm in victoria collocandum exiſtimare. At Coutignus ira vehementer excæcatus, nec vllam ſatisfactionem accepit, neq; quidquam illo præſente de maledicendi contentione remiſit. Tum Gaſparem interpretem inclamans, ait, Duc me in vrbem regiam, atque adeò in regias ipſas ædes, quas hodie flammis exuram, vt intelligi poſsit, quam vanus ſit eorum ſermo, qui Regum Indorum opes atque vires verbis exaggerant, vt ipſi aliquid geſsiſſe videantur. Cupio cum viris in ipſa vrbe media decertare. Hos námque, qui tam ſubito victi ſunt, adduci non poſſum, vt credam viros extitiſſe. Albuquercius conuitia patienter tulit, & temeritati repugnare non potuit, illúmq;, non quòd conſiliũ probaret,

probaret, ſed quòd hominem abſq; flagitio deſerere non poſſet, ſequutus eſt. Ciuitas námq; euerti alia ratione, cùm muris non eſſet cincta, potuiſſet, arboribus antè præciſis, è quarum denſitate maximũ periculum militibus noſtris erat intentum: & agris antea peruaſtatis, & exercitu nõ raptim, ſed explorato ex omnibus locis, in quibus inſidiæ latere poterant, educto. Coutignus tamẽ nullo, qui nomen aliquod in bellis obtinuiſſet, conſulto, duobus tormentis, quæ aciem præcederent, in currus impoſitis, ſigna protinus inferre iuſsit. Miſit deinde qui Albuquercium admoneret, ſibi in animo eſſe in vrbem inuadere, regiáſque ædes incendere. Illi verò liberum eſſe, quidquid liberet, efficere. Habebat autem ſub ſignis Luſitanos milites octingentos, & aliquot præterea Cochimenſium militum auxilia. Albuquercius quanuis hominem cerneret in peſtem ruere, illum ſubſidijs antea in litore conſtitutis, & duce Antonio Norogna cum ſubſidijs relicto, cum ſexcentis militibus in eam viam, quam fore infauſtã & infelicem augurabatur, ingreſſus eſt. Hoſtium tamen prius munitiones, & naues, quæ in anchoris conſiſtebant, incendi, & hoſtilia tormenta cum reliquis inſtrumentis bellicis in naues Luſitanas imponi, & ſcaphas & celoces diligētiſſime cuſtodire iuſsit. Coutignus duce Gaſpare in regias ædes tandem non abſque certamine peruenit. Naires enim conferti in illum incurſabant, deinde ſe ſumma celeritate recipiebant. Conglobati rurſus impetum faciebant: deinde cum noſtrorum vim minime ſuſtinerent, ſe ſe precipiti curſu à cæde & exitio ſeducebant: aliquot è noſtris vulnerabant, & ex illis tamen multi cadebant. In regia certamen multo periculoſius initum fuit. Multi námque eo conuenerant, vt pro Regis nomine, quod ab illis valde ſanctũ habetur, pro illius opibus, quæ erant innumerabiles, pro ciuitatis totius incolumitate, quæ ædium illarum defenſione contineri videbatur, præſenti animo dimicarent. Nihilominus tamẽ ædes expugnatæ, & milites ad prædam conuerſi ſunt. Emmanuel Pazagna vir ſtrenuus, & in bellis exercitatus, cum milites cerneret ſpoliorum cupiditate diſſipari, Coutignum admonuit, vt eos recipi, & in ordinem rurſus cogi feſtinanter imperaret. Grauius enim periculum imminere, quàm ille ſuſpicaretur. Nec enim hoſtes tam facile ædes deſeruiſſe, niſi ea mẽte, vt in diſsipatos & oneribus impeditos inuaderent. Coutignus ad hæc reſpondet, ſe exploratum habere, nec in Saracenis, qui Calecutium incolebãt, nec in ipſis militibus Calecutienſibus, qui ætatem in armis contriuiſſe videbantur, quidquam roboris ineſſe. Se velle conquieſcere tantiſper dum ſe à labore reficeret. Luſitani interim & ordinis & diſciplinæ prorſus obliti, arma deponebant, & in ædes irruebant, vt opibus onerati diſcederent, paſsimq; ſine vllo metu per omnes vias & compita vagabãtur. At hoſtes vndique confluebant, & iam ædibus Regijs appropinquabant, cùm Albuquercius ad ædes acceſsit, in quas tamen ingredi noluit. Per nuncium tamen Coutignum admonuit, vt receptui ſignum daret: magnum enim certamen imminere. Reſpondit Coutignus, vt is milites in ordinem reuocaret, atq;

Q præcederet,

præcederet, se continuo illum sequuturum, cùm primum regias ædes, quas incendere iusserat, flāmis absumi perspiceret. At Albuquercius iam eo tēpore erat ab hostibus acriter oppugnatus, & multi ex acie illius erant vulnerati. Itaque in litus copias suas subducere confestim instituit. Vulnerati præibant, sani atq; valentes, vt subsidio illis essent, sequebātur. Coutignus duabus horis in Regia cōsumptis, postquam omnia inflammari vidit, egressus est. Hostes autem bifariā diuisi, partim in Albuquerciū, partim in Coutignum impetum dant: multos conuulnerant, multos etiam sagittis & gladijs interimunt, atq; tandem Coutignum circunsistunt, qui quidem acri animo vim hostium, vt poterat, in extremo illo vitę discrimine repellebat. Albuquercius vt opem illi afferret, enixe cōtendebat. Sed milites metu perculsi, Ducis imperium detrectabant, & aditus erat iam ad Coutignum multitudine hostiū, qui illum circunsteterant, interclusus. Coutignus verò cùm prius in crure maximū vulnus accepisset, tandem concidit, & cum illo Emmanuel Pazagna, & alij item permulti: qui tamen antequam extremum spiritum ederent, genibus in terra nixi, hostes vulnerarunt, & quosdam etiam interemerunt. Cum Coutigno non pauci viri nobiles à circunfusis hostibus interfecti sunt, inter quos Vascus Sylueira fuit, qui è vallo, vt illi opem afferret, desiliens, priusquam vulneribus multis concisus occumberet, tres qui illum audacius fuerant aggresi, necauit. Albuquercius verò cum omnibus, qui ex acie Coutigni ad illum confugerant, cedebat: sed via nō erat admodum lata: vtrinque possessiones erant fossa & aggeribus munitæ: hostes tela in nostros ex aggeribus intorquebant. Cum ita telum nullum frustra in aciē confertam accidere potuisset, factum est, vt multi vulneribus icti conciderent. Albuquercius secundum sinistrum brachium grauissimū vulnus accepit, & sagitta similiter in ceruicem illius immissa, eum in summū vitæ discrimen induxit. Postremò ingenti saxo, quod quidam ex hostibus in pectus illius coniecit, percussus, absque vllo sensu decidit. Fuit tamen continuo sublatus, & scuto cum labore atq; periculo maximo delatus in litus, vbi subsidia fuerant illius opera cōstituta: quæ cùm hostium impetum repressissent, tutum nostris receptū præbuere. In hoc prælio ceciderūt ex nostris octo & septuaginta milites, in quibus permulti viri nobiles, rebus gestis illustres, numerati sunt. Hostibus tamen non incruenta victoria constitit. Mille námq; centum & triginta ex illis cecidere. Et præter hos, quingenti & septuaginta homines flāmis in ædibus regijs absumpti fuerant. Respirauit Albuquercius, Cochimúmq; reuersus, à medicis, quāuis de illius vita spem deponerent, curatus, pristinam sanitatem recuperauit. Deinde classes duas, quæ erant in Lusitaniam rediturae, diligēter instruxit, & militarem disciplinam constituit. Hic casus Coutignum virum animo excelso, nō tamen sapiente præditum vita priuauit. Sed longe funestius exitium Almeidam sustulit. Antequam enim promontorium Bonæ spei superaret, & ab illo non procul abesset, aquationem facere constituit. Quidam è nostris, qui in terram egresi

egressi fuerant, incolarum cõsuetudine familiarius vsus, omni metu sublato, in eorum oppidum, qui inde quatuor millibus passuum aberat, concessit. Hi hominem bene acceptum dimiserunt, & ingenti ariete in amicitiæ signum donarunt. Is ad Almeidam refert, gentem esse singulari humanitate & simplicitate præditam, & multis pecorum gregibus abundare. Almeida illum cũ alijs duodecim hominibus in oppidum remisit, vt oues & boues, quibus clasis indigebat, coëmeret, & gentes illas barbaras muneribus, quæ apud illos in pretio sunt, ad consuetudinem & familiaritatem alliceret. Incolæ eos ad epulas inuitarunt, & muneribus, quæ tellus illa fundit, affectos, cum gregibus, quos emerãt dimiserunt, & humanissime prosequuti sunt. In via factus est illis obuiã homo quidam cum arietibus, vt eos cum muneribus, quæ nostri afferebant, etiam vt alij fecerant, commutaret. Hic quidam ex nostris, hũc, inquit, per vim abducamus ad Almeidam, vt cùm humanitate tractatus, & vestibus exultus ad suos redierit, eos nobis arctiore consuetudine & familiaritate conglutinet, vt cùm nostri huc aquatum venerint, secure & cũ emolumento se se à labore & iactatione reficiant. Consiliũ placet. Itaq; in hominem insiliunt. Is clamorem ingentem sustulit: oppidiani festinanter accurrunt, hominẽ è nostrorũ manibus extorquẽt, eósq; saxis & lapidibus cædunt, maléq; mulctatos eijciunt, & gregibus etiã spoliant. Hi reuersi, ne id eis fraudi esse posset, rem longe aliter atque acciderat, Almeidæ retulerunt. Res consultatione digna permultis visa est. Si enim crimen illud impunitum dimitteretur, fore dicebant, vt nunquã eo posset quisquam aquationis gratia naues appellere, quin male acceptus abiret. Gentem enim illam feram nõ nisi malo coactam officium facturã. Itaq; iniuriam vindicandã, & gentem imposito supplicio coërcendam esse, ne in posterum simile facinus moliri auderet. Contrà quidam disputabant, nõ esse temerè bellum cum gente fera gerendũ. Iniuriã leuem esse, & magis contemptu, quàm vltione dignã. E victoria premiũ nullum vel decoris vel vtilitatis expectari: ex offensione magnum discrimẽ dedecoris imminere. Præterea non cõstare, quorũ culpa id, de quo nostri conquerebantur, accidisset. Credibile autẽ esse, vt incolæ nostrorũ insolentia & temeritate prouocati, non prius iniuriam intulissent, sed illatã repulissent. Alij verò in eo perseuerabãt, quasi in ea vindicta salus & dignitas Lusitanæ nationis ageretur. Eóq; rem adduxerunt, vt Almeidam ea grauitate & dignitate virum, annos sexaginta natum, rerum gestarum gloria circunfluentẽ, sine vlla graui causa cum gente, moribus, & vitę cõsuetudine belluarum simillima bellum susciperet. Itaq; de media nocte in scaphas desiliens, in terram cũ centum & quinquaginta militibus egreditur. Petrus Barretus & Georgius Barretus, qui primam aciem ducebant, in oppidum ante lucem peruenere. Inopinatóq; gentem adorti, terrorem præbuerunt. At oppidani continuo opẽ sublatis clamoribus implorant. Accurrunt vndiq; permulti cum sacculis è corio crudo confectis, in quibus vim lapidum congesserant, vt nostros, qui iam cũ præda

Q 2 redibant

redibant, obruerent. Gestabant præterea iacula innumerabilia non longa, quibus erant cuspides hamatæ trium palmorũ longitudine præfixæ. Hæc magna lacertorum vi coniecta, nostros grauißime sauciabant. Homines sunt nigri, capillo, vt reliqui Æthiopes, crispo & adusto, facie deformi: in bellis, gestibus truculentis, vt ferociores appareant, vtuntur. Tunc verò aspectu truculento, & gestibus horrendis, & dissonis vocibus metum incutere nitebantur. Nostri re inopinata perculsi retrocedunt, & se ad Almeidã, qui Regio signo vt opem afferret explicato, in oppidũ veniebat, recipiunt. Is non vlterius cunctandũ ratus, in litus se conferebat. At scaphæ fuerant inde subductæ in locũ alium magis tranquillum, vnde cõscensio facilior apparebat. Almeida in eum locũ iter instituit. Greges erant in agmine medio, reliqui qui agmen cogebãt, hostes à tergo ægre sustinebant. Illi tamen in principio non ita grauiter nostros vrgebant. At vbi auxilijs vndiq; cõfluentibus copias suas amplificatas aspexerunt, edito clamore greges vnũ in locum cõpulerunt. Sic enim pecudes & armẽta assuefaciunt, vt illorum vocibus aut moueantur, aut subsistant, aut eo properent, quo illi iubent. Itaque neq; longius abibant, & nostros interdũ impediebant. Hostes, gregibus ad hũc modum cõseruatis, in nostros ferocius irruunt, & postremũ agmen carpunt, ordinémq; disturbant. Almeida cùm cerneret multos adhuc in pecoribus abigẽdis occupatos, gregem dimittere, & è medio agmine cõfestim expellere iubet. Deinde copias illas exiguas in vnũ cõpulit, vt confertæ facilius hostiũ impetum repellerent. Quod longe secus accidebat. Nam cum hostes in cõfertum agmen lapides & tela conijcerent, & nostri inermes, eo quod gentem contempserant, prodijssent, illi vulnera grauißima nostris infligebãt, cum interim nostri hostibus nocere nullo modo possent. Nam cum essent illi summa celeritate præditi, facillime poterãt cursu se se à clade proripere, & rursus eadẽ celeritate in nostros incursare. Nostri erant summa laßitudine præpediti: æstus enim eos adurebat, laßitudo cõficiebat, ita vt vix plantas in arena ardẽtißima altius impressas euellerent. Tantáq; erat in plerisq; debilitas, vt in vestigio cõsistere nõ possent. Multi formidine perterriti, dißipari cœperunt. Hîc Georgius melius, qui erat vnus ex Ducibus, & Albuquercij partes fuerat in India sequutus, ad Almeidam conuersus, inquit, Vellem, vt hi, qui se tibi in India venditabãt, hoc in loco non innoxios criminando, sed pro salute tua capita sua in discrimen offerendo, amorem, quo te cõplecti simulabant, ostenderent. At Almeida, parũ, inquit, tempestiua cõmemoratio. Quin tu ista, quæ tempus minime flagitat, omittis, & illud Regium vexillũ tueris, ne si in belluarum istarũ manus veniat, Regis clarißimi nomẽ ludibrio sit. Nã quod ad me attinet, tot annis, & tot vitijs coopertus sum, vt si mors hoc in certamine mihi oppetenda sit, ea nec immatura, nec immerita poßit existimari. Hæc dicens, vexillũ Melio tradidit. Deinde cùm rursus hostium impetum sustinere voluisset, hostis quidam coniecto iaculo guttur illius trãsfixit. Quo facto is dolore vehemẽter afflictus, & viribus omnino destitutus,

ita

ita procubuit, vt genibus in terram flexis, & oculis sublatis manus in cœlũ tenderet. Itaq; illo signo insitę religionis in extremo illo spiritu ijs, qui cũ illo erant, ostenso cecidit, vir probitate, & liberalitate, & rebus gestis immortalitate dignis admirandus: qui tamẽ, quod valde luctuosum fuit, nonnulla dedecoris macula actæ vitæ decus aspersit, cùm tam temerè leuiũ hominũ sermonibus inductus, in id se discrimen iniecit, è quo nullũ præmiũ vel dignitatis ad sui nominis gloriam, vel vtilitatis ad patriæ fructũ polliceri vlla ratione poterat. Consilij pœnas acerbissimo casu luit, & simul exemplo suo mortales humanę imbecillitatis admonuit, ne nimis præsenti felicitati confiderent, cùm animaduerterent illum, cuius in bello Granatensi tam clara virtus extiterat, qui maximos in India exercitus fuderat, qui Campsonis Ægypti imperatoris opes infregerat, & debilitarat, qui multis Regibus frænum iniecerat, à paucis hominibus, neq; moribus & institutis patrię cultis, neq; armis & militari disciplina ad decus eruditis, sed inermibus atq; nudis, & nõ multũ à beluarum immanium feritate distantibus occisum, & eorũ pedibus proculcatũ. Eo, vt diximus, interfecto, nostri diffugiũt. Laurentius tamen Brittius & Martinus Coëlius mori in vestigio maluerunt, quàm Almeidam insepultũ deserere. Hi fugientes magnis vocibus cõpellant. Quam, inquiunt, rationẽ in Lusitania vestri Ducis, ò viri immemores dignitatis & ingrati, reddetis? Illũ, qui vos tantis auxerat beneficijs, in discrimen induxistis, inductũ prodidistis, & nunc insepultũ deseritis? Cùm verò clamando nihil proficerẽt, in hostes conuersi sunt, eorúmq; multitudine circunfusi, lapidibus, & iaculis, & fustibus oppressi cõciderunt. Quinque & sexaginta Lusitani in hac infausta & infelici pugna interfecti sunt: in quibus erãt duces vndecim, viri magnanimi, maximisq; in rebus cogniti: qui cùm per medias flãmas, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios sine vlla formidinis significatione ruentes, maximũ terrorem hostibus intulissent, & insignes victorias contra innumerabiles hostes adepti fuissent, tunc à paucis hominibus inermibus atq; nudis interfecti, & spoliati fuerunt. Creditum est, illos, eo quod se se insolentius in prosperis successibus extulissent, & victoria nõ moderate, sed nimis interdum crudeliter vsi fuissent, eas pœnas diuino iudicio pertulisse. Nostri se maximo cum labore in scaphas recepere. Georgius Barretus & Georgius Melius postquã hostes discedere cognouerunt, in terram egressi sunt, vt mortuos sepelirent: quos omnes nudatos inuenere. Funus non exequijs, sed lacrymis curatũ fuit. Accidit hic acerbissimus casus kalend. Martij, Anno. M.D.x. Naues inde profectæ, Olysipponem incolumes peruenere: cladisq; nuncius insignẽ Regi mœstitiam, & vniuersæ nobilitati mœrorem & luctũ attulit. Quid interim, dum hæc omnia gesta sunt, Iacobo Lupio Siqueiræ acciderit, est hoc loco referẽdum. Is soluerat Olysippone cum nauibus quatuor, quinto die Aprilis, anno salutis. M.D.viij. In insulam verò Sancti Laurentij peruenit quarto die Augusti: quam secundum eam partẽ, quæ spectat ad Aũstrũ, peragrauit, & aliquot nautas, qui fuerant in

 comitatu

comitatu Ioannis Gomecij Abræi, reperit: à quibus intellexit, Abrçum, vt dictũ est, dolore & mœrore contabuisse. Inde in Cochimũ delatus est, & ab Almeida (adhuc enim imperiũ tenebat) fuit honorifice & amanter exceptus. Almeida illi nauem vnã cum sexaginta hominibus, in supplementũ exiguæ illius classis, attribuit. Huius nauis erat nauarchus Garsia Sousa. Cum ijs quinq; nauibus in insulam, quam olim Taprobanã, modò Zamatrã appellãt, peruenit. Ea est æquinoctiali circulo subiecta, & aureæ Chersoneso ea parte, quæ ad Austrũ pertinet, opposita. Patet in longitudinẽ milliaribus nongentis & sexaginta. Latitudo verò illius nõ supra ducenta & quadraginta passuum millia dilatatur. Regio est mira fertilitate prędita, regnisq; multis distincta, varijsq; nationibus, quę inter se moribus & institutis dissimillimo ritu dissident, frequentara. Quidã enim Mahumetis sectam sequuntur: quidam simulacris dediti sunt. Alij adeò immanes & feri sunt, vt humanis carnibus vescantur. Alij rursus moribus humanis excoluntur, & benignitatẽ præ se ferunt. Abũdat ea insula plurimũ auro, cuius gratia in eam mercatores vndiq; cõmeant. In eam insulam delatus Siqueira, naues in portu regni, quod Pedir appellant, constituit, & per legatũ pacẽ cum Rege firmauit. Idem fecit in alia ciuitate, quæ Pacẽm nominatur, quæ inde octoginta millia passũũ aberat. Inde Malacam, quę est in continenti Septentriones versus, cuius explorandæ causa missus ab Emmanuele fuerat, traiecit. Ea est in aurea Chersoneso ad ostiũ fluminis non valde magni sita. Erat autẽ tunc celeberrimũ Orientis emporiũ: quatuor millibus passuum in longitudinẽ patebat. latitudine erat perangusta. Arboribus & varijs fructibus abundat: frugibus, & rebus alijs ad victũ pertinentibus, importatis vtitur. Fluuio, qui mediam vrbẽ interfluit, distinguitur: vtraq; tamẽ vrbis pars inter se ponte coniungitur. Ædes & vrbis mœnia erant magnifice & eleganter extructa. Gens est colorata, & moribus atq; vitæ cultu ad humanitatẽ propensa. Lingua adeò suauis existimatur, vt omnes finitimæ regiones, & insulę etiã, quæ cõmercium cum ea ciuitate vllum habent, valde ad vrbanitatẽ & elegantiam pertinere arbitrentur, linguam & orationẽ ciuitatis illius vsurpare. Gens est vestitu & cultu lautissima: musicis oblectatur: in bello tamen est acris, & quæ facile pro decore & dignitate mortẽ oppetat. Pertinebat hæc ciuitas olim ad regnum latissimũ & opulẽtissimum, quod Siam appellant. Rex enim Siamensi Regi parebat. At cum ex portorijs ingentibus summas sibi opes cõparauisset, & maiores quosdam diuitiarũ magnitudine spiritus assumpsisset, à Siamensi Rege defecit. Hanc deinde libertatẽ partim armis, quibus Siamẽsi ferociter obsistebat, partim muneribus, quibus illius consiliarios, vt Regem à bello deterrerent, detinebat, facile tuebatur. Rex erat Mahumetanus, & Mahumetes etiam, vt nomen cum secta cõsentiret, appellabatur. Siqueira classem in portu collocauit. In anchoris autẽ in eodem portu quatuor Sinarũ naues fortè constiterant. Sinę vbi nostras naues cõspexere, Siqueiram adeunt, & cũ illo sermonẽ humanissime conferunt. Illorum autem

autem humanitate & vrbanitate Siqueira captus, familiaritatem cum illis libentissime contraxit, vsque adeo, vt in eorum naues ingressus, nullum officium amicitiæ confirmandæ necessarium prætermitteret. Rex misit portorij ministros, qui percontarentur, quæ gens illa esset, aut cuius rei gratia iter in eas oras suscepisset. Siqueira respondit, se ex occidentis Solis extremis terminis à Rege clarissimo missum esse, vt cum eo Rege, de cuius amplitudine multa perceperat, amicitiam firmaret. Confidere se, illud amicitiæ fœdus vtilissimũ vtrique Regi futurum. Id, vt signis intelligi potuit, fuit Regi, & illius patruo, qui regnum administrabat, longe gratissimum. Putabant enim valde ad Regij nominis amplitudinem pertinere, cum Regibus externis tanto terrarum interuallo disiunctis societatem coire, noménque suum per occidentis Solis regiones cum nonnulla sui decoris celebritate peruagari: & simul ex Lusitanorum commercio Regis Malacensis opes amplificatum iri confidebant. Itaque Rex ad Siqueiram viros primarios de suo comitatu misit, qui ei nomine illius omnia fuerunt, quæ ad commodum & dignitatem Emmanuelis pertinerent, large polliciti. Fuit deinde constitutum, vt Siqueira vrbem ingrederetur, vt coràm de pace cum Rege commodius ageret. Fuit is à Rege cum multis amoris signis, & honorificis etiam cæremonijs de more gentis illius exceptus. Ibi cùm de pace ageretur, fuit ab vtroque statutum, vt pacis conditiones per internuncios tractarentur. Pax denique fuit inter vtrunque facta, & solenni iureiurando sancita, & domus confestim Roderico Araügio, qui Regis Emmanuelis negotia erat in ea ciuitate gesturus, attributa. Nostri igitur omni metu soluti, in vrbe dispersi vagabantur. At Sinæ cùm nostrorum securitatem & confidentiam animaduertissent, Siqueiram admonuere, ne tantam fidem Malacensibus haberet. Gentem esse falsam atq; fallacem, & fraudibus atq; perfidiæ sceleribus astrictam. Simul atque nostros incautos, & nihil hostile suspicantes aspicerent, eos omnes oppressuram. Boni Ducis officium esse, suorum salutem in vigilantia sua, non in aliena fide sitam arbitrari. Saracenos tantisper fidem retenturos, dum se nihil posse nostris nocere confiderent. Vbi verò sibi occasionem datam aliquid cum fraude gerendi viderẽt, eam minime prætermissuros. Humanitatem esse laudabilem: nimiam in aliena terra confidentiam vituperandam, maxime verò cùm hominibus ex fraude & mendacio compositis fides adiũgitur. His & alijs eiusmodi sermonibus Siqueiram nauarchi Sinarum admonebant, vt insidias præcaueret. At is & fœderis sacramento, & specie beneuolentiæ, quam Malacenses præ se ferebant; & postremò, quòd natura id quod felicem successum interturbare potest, non facile euenturũ suspicamur, non modò Sinarum monita neglexit, verùm multo cõfidentius & Lusitanos in vrbe versari, & Malacenses in nauibus suis negotiari permisit. Interim verò mercatores partim ex insulis ad Austrum sitis, partim ex ea Indiæ parte, quam Indus alluit, Regem nostrorum formidine perterritum, ab eorũ coniunctione

diſtraxerunt. Dicebant enim, noſtros eſſe piratas cunctis nationibus infeſtiſsimos. Per ſimulationem verò probitatis fraudes machinari, & illis ipſis, cum quibus fœdus amicitiæ feriebant, peſtem & exitium moliri. Multas ciuitates euertiſſe, multis gentibus libertatem & opes eripuiſſe, & illis, qui non permitterent arces in eorum ciuitatibus ædificare, crudele bellum intuliſſe. Arcium verò ædificationem eo pertinere, vt libertate primùm omnes, qui eos admittebant, ſpoliarent, deinde bonis omnibus per ſummum ſcelus euerterent. Nullam denique eſſe nationem vel tanta omnia rapiendi cupiditate furentem, vel tam immanibus moribus, & inſtitutis efferatam, quæ eſſet cum Luſitanis auaritia & crudelitate conferenda. Non verbis, ſed factis eſſe credendum. Interrogaret omnes mercatores de illis malis, quæ vel in India, vel in Arabia atque Perſide à Luſitanis geſta fuerant. Prudentis autem Principis eſſe, alienis malis admoneri, ne in ſimiles calamitates incideret. Vnum autem periculi depellendi remedium eſſe, gentem, antequam maiores opes aſſequeretur, opprimere. Sero námque facultatem prætermiſſam eos lamentari, qui, quandiu licet, ſecuritati ſuæ minimè proſpiciunt. Luſitanos eſſe admodum paucos, & inermes, & imparatos, atque fœderis confidentia in vrbe, tanquam in patrio ſolo verſari. Eos itaque de medio tolleret, vt paucorum internecione, reliquis aditum in eas oras intercluderet. His & eiuſmodi ſermonibus Regem iuuenili temeritate præcipitem, & in fraudibus enutritum, & religione à noſtris maxime diſsidentem, facillime à Luſitanis abalienarunt. Huius autem conſilij auctores præcipui fuere Nahodabeguea Cambaienſis, & Vtetimutaraia Iauenſis, qui opibus, & potentia, & gratia apud Malacenſes, inter omnes, qui in ea ciuitate negotiabantur, excellebant. Hi verò non oratione tantùm, ſed muneribus etiam Regis patruum, penes quem erat totius regni moderatio (Bendaram appellabant eum, qui munus id gerebat) corruperunt, vt fidem datam violaret, & Regem in eandem fraudem impelleret. At eorum conſilijs vehementiſſime repugnabat Lanſamana, rerum maritimarum præfectus. Nullum enim grauius periculum intendi dicebat eo, quod ex violata fide communibus rebus immineret. Deum enim, quem nihil latere poſſet, iuriſiurandi neglecti, atque religionis violatæ vindicem fore. Ad hæc accedere fraudis atque mendacij dedecus & turpitudinem, quo nullum deteſtabilius, ad Regis nomen macula ſempiterna deformandum, excogitari poſſet. Præterea Luſitanos, ſe compertum habere, omnia quæ geſſerant, iure geſsiſſe. Ab illis enim tantùm, qui fœdus fregerant, pœnas, vt æquum erat, exegiſſe. Homines námque eſſe in fide tuenda conſtantiſsimos, & in perfidia vindicanda, & iuſtiſsimis pœnis animo maximo repetendis acerrimos. Itaque præſtare eos imitari, qui eorum ſocietate hoſtium iniurias facile propulſabant, quàm eos, qui illatis iniurijs ſibi ipſis cauſam iuſtiſsimæ cladis afferebant.

Hæc Lanſamanæ ſententia non potuit vllo modo Regem à decreto iam ſcelere reuocare. Itaque ſtatuit Siqueiram cum reliquis ducibus interimere. Quod vt commodius fieret, ædem maximam ex ligno propè pontem extruxit, & Siqueiram ad conuiuium, quod in ea domo inſtruendum curauerat, inuitauit. Is Regis tam propenſam in eum, vt apparebat, voluntatem nō aſpernatus eſt. Erat tum Malacæ Perſis quædam Mahumetana, quæ hoſpicium publice certa pecunia præbebat. Apud eam diuerſabatur ſartor quidam Luſitanus, qui Perſicam linguam probe nouerat. Is linguæ communione in maximam mulieris familiaritatem venerat. Ea cùm inſidias indicio cuiuſdam hominis ſibi valde familiaris percepiſſet, per ſartorem à Siqueira poſtulauit, vt eam ad colloquium ſecreto admitteret. Vitam námque illius & dignitatem agi. Siqueira monita mulieris irriſit. Illa verò cum idem iterum atque tertiò à Siqueira contenderet, & nihil proficeret, omni periculo contempto ſartori inſidias detexit. Is Siqueiræ omnem rationem ſceleris, vt inſtituta erat, aperuit. Vbi igitur dies conuiuio præſtituta venit, Siqueira morbi ſimulatione periculum declinauit. Itaque cum hæc ſceleris via minime proceſsiſſet, aliam excogitarunt. Siqueira querebatur, quòd aromata, & merces reliquæ, quas in naues, vt mercatores reliqui faciebant, imponeret, ſibi minime pretio traderentur. Rex mercatorum importunitate id ſe imprudente factum eſſe confirmabat. Se daturum operam, vt poſtridie Siqueiræ poſtulatis cumulate ſatisfaceret, illúmque admonet, ſcaphas omnes præſto ad litus haberet. Interim naues humiliores armis complere, & arma cibis varijs, & omni genere commeatus occultare iuſsit. Hominibus deinde armatis, vt arma cultu atque veſte mercatorum contegerent, imperauit. Habitu igitur mercatorum, tanquam cibos venderent, erant in Luſitanas naues ingreſſuri, vt ſimul atque ſignum (id autem fumo dandum erat) in vrbe ſublatum conſpicerent, Duces imparatos aggrederentur. Erat autem conſtitutum, vt ſignū non daretur, ante quam ſcaphæ, vt onera acciperent, in litore conſiſterent, vt ſimul & naues exinanitas, & ſcaphas in litore ſine vlla ſceleris ſuſpicione conſtitutas adorirentur. Poſtridie qui ſe mercatores eſſe ſimulabant, cùm animaduerterent ſcaphas omnes, præter vnam, ad litus accedere, ipſi nauigia ſenſim in naues dirigunt. Sceleris Principes erant ijdem, qui fuerant conſilij auctores. Ii cùm nauium lateribus appropinquarent, interrogarunt, an vellent vel fructus, vel cibos emere. Pretium, quod petebant, erat viliſsimum. Noſtri & ciborum, quibus indigebant, copia, & pretij vilitate prouocati, homines in naues admodum libenter admittunt. At Garſia Souſa cùm multo plures, quàm par erat, in nauem ſuā ingreſſos animaduerteret, eos omnes abire iuſſit, & repugnātes armis eiecit. Deinde Fernandū Magallanū in ſcapha ſua, quæ ſola cū reliquis ad litus miſſa nō fuerat, ad Siqueirā miſit, qui eū admoneret, ne gentem perfidā in nauem ſuā ingredi permitteret. Conuiuij recordaretur, quod

proximis illis diebus à Rege instructum mortifero veneno fuerat. Siqueiram eo iam tempore octo ex hostibus circundederant, qui signum expectabant. Ipse verò schachorũ ludo vsque adeo intentus erat, vt Magallani oratione ludendi studium non intermitteret. Nautam tamẽ vnum è nauis magistris, malum scandere, & è carchesio scaphas speculari iussit, an iam mercibus onustæ redirent. Magallanus ad Sousam redijt, vt illi opem (erat enim paucis admodũ stipatus) afferret. At magister è carchesio cõspexit vnum ex Malacensibus, qui in prætoriam nauem admissi fuerant, à Siqueiræ tergo sicam distringere, alterũ verò ex aduerso oculis innuere, ne approperaret: nõdum enim signum datum esse. Siqueira & qui cum eo ludebant, sic erant affixi ludo, vt nõ animaduerterent, se solos esse hostibus octo circumuentos. Hîc cùm nauta è carchesio maximis vocibus Siqueiram, vt vitaret insidias capiti imminẽtes, inclamaret, Siqueira sanè perturbatus, arma poposcit: accurrunt vndique ij, qui relicti in naui fuerunt: hostes re inopina perculsi, in nauigia sua desiliunt. Idem reliqui, qui naues alias circunsistebant, effecerunt. Qui enim ex improuiso nostros adoriri cogitabant, & signum expectabant, cùm viderent nostros arma certatim corripere, sibi fuga consulendum existimarunt. Illis verò à nostra classe diuulsis, signum in vrbe sublatum fuit. In nostros, qui in vrbe vagabantur, acerbe sæuitum est. Viginti tantùm in Roderici Araügij domum se receperunt. Franciscus Serranus, qui etiam in vrbe versabatur, scapham nactus, cladem effugit. Siqueira consilium habuit. Fuere qui dicerent, iniuriam illam esse protinus vlciscendam, & naues omnes, quæ erant in portu, Sinarum nauibus exceptis, inflammandas, & vrbem tormentis acerrime quatiendam. Sed id fieri commode non poterat. Multi námque fuerant ab hostibus interfecti: reliqui erãt admodum pauci, & duæ scaphæ fuerant ab hostibus captæ. Præterea ratio ineunda videbatur, quemadmodum Araügius, & qui cum eo erant, aliqua pactione in libertatem vindicarentur. At Bendara veritus, ne Siqueira portum subiret, ad Araügium peruenit, eúmque bono animo esse iussit, fidémque dedit, ei se viuo neminem nociturum. Rex cum Bendara deinde nuncium ad Siqueiram mittit, qui eum admoneat, facinus illud imprudente se fuisse à perditissimis hominibus admissum. Cuius quidem illos pœnas daturos esse. vt hostium igitur vindictam oculis vsurparet, in vrbem amicam & perhospitalem iniret. Se námque nullum hominis amantissimi officium & munus omissurum. Araügium & Lusitanos reliquos esse liberalissime tractatos, quos omnes se traditurum confirmabat, si is vrbem ingredi vellet. Siqueira respondit, Lusitanos antè liberos sibi traderet, vt eo pignore facilius in animum induceret, cum reliqua omnia bona fide præstiturum. Id cum Rex facere nollet, imo hominem varijs fraudibus ludificare cogitaret, & nauigandi tempus abiret, Siqueira Indiam intra Gangem petiuit: duas in eo cursu naues hostiles cepit: è classe autem sua nauem vnam hominum penuria coactus incendit.

Aliam autem nauem vadis allisam amisit, ita tamen, vt nullus eo naufragio periret. Sic tandem ad promontorium Cori peruenit. Ibi cum accepisset, Almeidam, cuius ille partes sequutus fuerat, in Lusitaniam profectum esse, & Albuquercium Indiæ prouinciam moderari, metuens illius offensionem, in Lusitaniam nauigauit.

LIBER SEPTIMVS

ALBVQVERCIVS CVM STAtueret Armuzium petere, classem viginti trium nauium instruxit, in quibus erant Lusitanorum duo millia, & aliquot præterea auxiliares ex Indicis militibus assumpti. Cùm verò Baticalam peruenisset, Timoia pirata, qui tunc Emmanuelis imperiū sequebatur, & in parua quadam insula Onori obiecta consistebat, ad Albuquercium se contulit, eúmque incepto deterruit. Vehementer námq; se Ducis sapientissimi consilium admirari dixit, qui longinqua bella cum maiore periculo, & minore fructu sumere, quàm propinqua cum multo maiore laboris præm[illegible]ere mallet. Præterea nō esse sapientis, hostē à tergo potentem impunitum relinquere, cui liberum esset, in Lusitanos illius ope destitutos inuadere. Goam & propter insulæ situm, & vrbis opulentiam, & regionis vicinitatem, & hostis audaciam, esse illi prius expugnandam, quàm aliquid aliud moliretur. Admonuit præterea illum de belli apparatu, in quem Zabaimdalcamus, Goæ princeps & dominus, totis viribus incumbebat. Viginti enim naues maximas ædificabat, & naues etiam longas ornabat: mille

Turcas,

Turcas,acres in bello viros,ſtipendijs alebat,& alios prӕterea milites permultos mercede cōducebat eo animo, vt noſtros aggrederetur, & imparatos opprimeret.Nihil igitur vel ad ſalutem prouidētius,vel ad dignitatē prӕclarius cogitari poſſe,quàm conſiliū hoſtis anteuertere, & antequā claſsis illa in altum deduceretur,ex improuiſo Goam adoriri. Eſſe prӕterea rei bene gerendӕ occaſionem diuinitus oblatā. Nam Zabaimdalcamum poſt Zabaij patris mortē, eo quod multi Principes in continenti ab eo defecerāt, eſſe bellis moleſtiſsimis implicatum,& in continentē traieciſſe, vt rebelles domaret. Ea autem de cauſa coactū fuiſſe,maximam exercitus ſui partem eo traducere, vt citius bellum conficeret. Operam deinde ſuam Timoia pollicitus fuit, ſibiq; nihil optabilius eſſe dixit, quàm vitam, ſi opus ita fuiſſet, pro Regis Emmanuelis dignitate profundere. Albuquercius hac oratione permotus,conſilium habuit.Omnes Timoiӕ conſilium comprobarunt. Albuquercius igitur, cùm Goam oppugnare cōſtituiſſet,Timoiam prӕmiſit,qui terra arcem Zabaimi, in oppido Zintacora egregie munitam, armis inuaderet. Ipſe verò Goam petiuit. Vix autem claſſem in ora collocarat, cùm Timoia ad illum peruenit,& arcem eſſe iam à ſe funditus euerſam,& flammis abſumptam expoſuit. Claſsis autem Timoiӕ erat quatuordecim longarum nauium, armis & tormentis, & bellicis munitionibus inſtructiſsima. Goa eſt inſulӕ & vrbis commune nomen.Fluuius ingens in duas partes in mare influentes diuiſus,inſulam efficit. Ambitus illius millia paſſuū circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris,& munita turribus, & tormētis permultis atq; varijs inſtructa: ӕdes amplӕ.Cœli tēperies, & regionis amœnitas,& portus ſecuritas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collocarent.Emporium erat valde frequēs & opulentum.Vigebant in ea armorum ſtudia, multique milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi ſtipendijs alebantur. Veſtigijs námque patris inſiſtens, omnes, quos in bello virtutis ſpecimen prӕbuiſſe nouerat, ad ſe congiarijs vberrimis alliciebat. Inſula multo maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominū multitudinē ſuſtentare poteſt. Eſt enim denſis arboribus valde fructiferis veſtita, abundat varijs frugibus,pecora innumerabilia nutrit,variáq; alimenta profundit, & aquas multas atque perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis ſumptibus ӕdificata,& prouentibus etiā,quibus ſacerdotes alerentur,opulenta.Nemini autē licebat in inſulā ingredi,priuſquā in aditu aliquo nomē ſuum,& patris,& patriӕ,ſcripturӕ magiſtris in quinq; locis,quibus in inſulam facilior erat tranſmiſsio cōſtitutis,exponeret: qui etiā hominis colorē, & ſtaturā,& ſigna literis conſignabant. Accidit porrò poſtquā inſula in Luſitanorū poteſtatē peruenit,vt dū Luſitanus quidā domus altiora fundamēta iaceret,crucē ex ӕre factam reperiret:quod maximo argumēto fuit, eā fuiſſe olim à Chriſtianis habitatam.Albuquercius verò primū omniū Antoniū Norognam, & Simonē Andradiū,& Simonem Martinū,quorū naues humiliores erāt,& remis incitari, &

in vadis cōſiſtere poterant,præmiſit,qui turrim quandā, quæ noſtris damnum inferre poterat,oppugnaret.Iis autem Georgium Fogazam, Hieronymū Teixeiram,Georgium Sylueiram, & Ioannē Nonium,& Garſiam Souſam ſcaphis egregiè munitis inuectos,comites adiunxit.Magiſtro autē claſsis vniuerſæ præcepit,vt fundum exploraret,& videret,an maiores naues poſſent abſq; naufragij periculo portum ſubire.Timoiæ verò imperauit,vt aliam turrim,in qua erāt ſimiliter & tormenta, & præſidia militum diſpoſita, in continente non procul ab inſula ſitam acriter impugnaret.Omnes impigre ſibi cōmiſſum munus exequuntur. præſidia námq; armis partim cæſa, partim in fugam cōiecta, & turres captæ & incenſæ ſunt: & magiſter renunciat,nullum eſſe à vado periculum.Inde Albuquercij iuſſu vlterius progreſsi,oppidum inſulæ, Pangin nomine, ſatis magnum,& militum non exigua copia munitum inuadere parant. Hoſtes accurrunt, vt noſtros aditu prohibeant.Fit atrox prælium,hoſtes tandem fuſi fugatíque ſunt,& oppidum coniectis facibus exuſtū. Poſtridie Albuquercius naues humiliores miſit, quæ ſe cum Norogna cōiungerent. Maiores enim naues propter malaciam ſubſtitere.Ipſeque in triremem,cui præerat Iaçobus Fernandus Begienſis, ingreſſus eſt.Ibi Saraceni quidam ad illum ſupplices adeunt, ſe Cambaienſes eſſe dicunt,& Goam rei gerendæ gratia conueniſſe, & Melichiazij fœdere contineri: orare & obſecrare, vt fœderatos atque ſupplices inſita fide & benignitate conſeruaret. Eos Albuquercius in fidem recepit. Quærit ab illis deinde, quo in ſtatu ciuitas ipſa ſit. Narrant illi, maximum eſſe metum ciuibus iniectum. Seditiones etiam inter Principes excitari. Multos námque propter exiguum militum numerum deditionem facere velle:quoſdam verò illis, qui hoc animo eſſent, acriter aduerſari. Ad reſiſtendum porrò neque conſiliū, neque mentem in alterutra parte conſiſtere. Albuquercius ne vi propius illata, eos, qui diſsidebant, inter ſe conuenire cogeret, & ſimul,vt vrbe citius in poteſtatem redacta,liberior ad reliqua,quę animo deſignarat,exequenda relinqueretur,eoſdem Saracenos legatos ad ciuitatis Principes mittendos eſſe duxit.Legationis ſententia hæc erat.Se non vt exitium Goënſibus importaret,ſed vt eos à dominatu duriſsimo ad imperium multo clementius adduceret, eo claſſem appuliſſe. Si in deditionem redigi vellent,ſe omniū libertatem tuendā ſuſcipere,& vt ſuis legibus,& ea religione, qua à pueris imbuti fuerant,vitam inſtituerēt,ſi Chriſtianā ſequi nollent, facile permiſſurum:& tertiā prętereā partē tributorū,quæ Zabaimo pendebāt,remiſſurū,ea tamē lege,vt milites illius poteſtati traderētur, vt de eis quod optimū illi videretur ſtatueret.Ciues conditiones accipiūt.Aliqui tamē cū aliquot militibus aufugerūt.Rebus ad hunc modū cōſtitutis,ſequēti die,qui fuit.xvj.Februarij,anno ſalutis.M, D.x.Albuquercius in vrbē ingreſſus eſt.Vrbis,& arcis,& munitionū omniū,&armamentorū poſſeſsionē nomine Regis Emmanuelis occupauit,fidéq; à ciuibus accepit,eos fore ſemper imperio Emmanuelis obſequētes,neq; ab illius vnquā fide diſceſſuros.Erātq;

in mœnibus & armamentis quadraginta ingentia tormenta ex ære facta, è minoribus incredibilis multitudo, maxima pilarum, & tormentarij pulueris vis, & reliquarum munitionum tanta copia, vt admirationem commoueret. Erāt in statione nauali naues maximæ quadraginta, celoces sedecim, & longæ præterea naues quamplurimæ. Erat præterea in Zabaimi stabulis non mediocris equorum, qui fuerant è Perside & ex Arabia aduecti, numerus. Ad has commoditates accedebat varius & multiplex commeatus. Albuquercius ne vrbs tātæ celebritatis parum firmo præsidio muniretur, in ea hyemare cōstituit. In locis quibus aditus in vrbem patebat, præsidia disposuit: vrbis custodiam Antonio Norognæ, arcis præfecturam Gaspari Paiuæ cōmisit: regiæ facultatis procurationem Francisco Coruinelo tradidit. Magistratus deinde, qui annonæ, qui ædibus, & vijs præessent, qui communi consilio res ad victum publicū necessarias administrarent, delegit, ordinémque ciuilem singulari temperatione cōstituit. Saracenos, & alios, qui portorijs & vectigalibus aliūde importatis præfuerant, minime (sic enim temporis ratio flagitabat) muneribus priuandos esse duxit. Promissa cumulate præstit, & vt omnium in se popularium animos alliceret, operam strenue nauauit. Mulieres & virgines, quæ in Zabaimi ædibus, in quibus ipse habitabat, asseruabantur, ab omni petulantia militari custodiri diligentisime iussit. Legatum deinde ad Narsingæ Regem mittere instituit: & Regem etiam Vengaporensem, qui Narsingæ Regi parebat, per cuius regnum legatus iter facturus erat, vt ad suas partes alliceret, operam dandam esse statuit. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui Bisnagam vrbem Narsingæ maximam & opulentisimam, totiúsque regni metropolim, in qua Rex plerunque considet, peruenit: vbi fuit à Rege cum magnis honoribus acceptus. Regis Armuziensis familiares atq; domesticos, qui in ea vrbe negotiabantur muneribus affectos dimisit. Ismaëlis Persarum Regis legatos, qui Goam, vt negotia magni ponderis cum Zabaimo transigerent, conuenerant, humanitate summa prosequutus est. Ad ipsum deinde Ismaëlem legationem decreuit. Legatus appellabatur Rodericus Gomezius Carualiosa, qui Armuzij à Coieataro, ne ad Ismaëlem perueniret, veneno sublatus fuit. Vrbem deinde muniuit: naues, quæ erant inchoatæ, perfecit: vectigalia locauit. Timoia redemptor extitit. Dum hæc geruntur, res noua præter opinionem incidens, Albuquercium, ne alijs curis omnino vacuus, remp. optime constitueret, impediuit. Nam quidam viri nobiles illi vehementer aduersari cœperunt, atque primum illius actionibus obtrectare, clanculum omnia facta illius irridere, & siue virtutis inuidia, siue insita temeritate & insania nomē illius maledictis insectari. Deinde audacius, ne rem Lusitanam in summū discrimē induceret, obtestari. Vrbem illam esse magnā, hostibúsq; innumerabilibus circunfusam, neq; posse tunc ab imminētibus periculis vlla ratione defendi. Hyeme nullam opē aliunde propter aduersas tempestates afferri posse. Opes Zabaimi ingentes esse: odium finitimæ gentis in nostros,

nostros acerbissimum. Fidem ciuium, qui se dediderant, fluxam, & neq; sponte, sed metu & terroribus expressam. Si hostes hyeme, quod eis facillimū foret, fluuium traijcerent, obsidionem sustineri non posse. Esse igitur vrbem præsidio nudandam, neque propter vllius ambitionem, omnes Lusitanorum copias hostium immanitatj prodendas. Ad hos cùm alij quidam se aggregarent, & Albuquercij nomen apud multitudinem deferrent, & publicum etiam testimonium sumerent, supra nongentos homines Lusitanos Albuquercio aduersarios & infestos reddiderunt. His rebus cognitis, Albuquercius vna nocte tumultus auctores, ad clandestina colloquia in vna domo coactos oppressit, & in custodiam tradidit. Illi simulant se in illius potestate futuros. Is cùm eorum ope indigeret, ab eis fidem accepit, eorúmque erratis ignouit. Aliquos tamen ex eis postea dimisit, ne ei grauiorem molestiam manendo exhiberent, quàm discedendo afferre potuissent. Alij contra fidem datam eum deseruerunt. Hæc indigenas minime latebāt, & exploratores omnia Zabaimo per literas nunciabant. Interim Dynasta quidam ex ijs, qui rebus Lusitanis studebant, literis Albuquercium admonuit, exercitū ingentem à Zabaimo cōparari: vicinos Principes ad auxilium accersiri: bellum, quod Zabaimus gerebat, æquabili compositione finiri: vrbes eorum, qui in Lusitanos voluntate propendebant, vastari. Albuquercius socijs opem afferre conabatur, sed tanta erat hostium multitudo, vt frustra in eo laborem & studium cōsumeret. Id quod reliquum erat, summa vigilantia facere nitebatur, vt hostes insulæ aditu prohiberet, & vrbem tutaretur. Sed ratio vtriusque muneris gerendi erat difficilis & impedita. Nam Lusitani erant pauci, & magna eorum pars ab Albuquercio sermonibus eorū, qui discordias excitauerant, auersa. Ciues cum quibus pacem fecerat, nō suspecti tantùm, verùm Principem suū non obscuro studio repetentes: aditus in insulam neq; pauci, neq; difficiles. Itaque eodem tempore erat Albuquercio, vt & suos in officio contineret, & Goënsium proditionē caueret, & hostiū multitudini diuersis in locis resisteret, summa vigilātia laborandū. Aditus insulæ primùm fossa & vallo muniuit, & in ijs quę potuit pręsidia disposuit: & duces, quorum virtuti confidebat, singulis præsidijs assignauit. Locus vnus, qui erat magis quàm reliqui munitus (incolę Benastarin appellabāt) erat oppositus illi parti cōtinentis, quā iā Pulatecamus, Zabaimi dux, castris occuparat. Vir nobilis, nomine Garsia Sousa, statiōi illi fuerat ab Albuquercio prępositus. Is candidū vexillū ab hostiū castris sublatū cōspicit. Quod cū cerneret, aliud similiter vexillū candidū tolli pręcepit. Id erat signū securitatis ei, qui vellet propius accedere. Vir deinde ex colle, qui hostiū castra tegebat, in litus descēdit. Illę verò sunt æstuarij atq; fluminis angustiæ, vt sermo vtrinq; ab ijs, qui in vtroq; litore cōstituti sunt, haberi facillimè possit. Is igitur Sousam voce maxima cōpellabat, seq; Lusitanum esse, & Ioannē Machiadū appellari dixit, & vnū ex exulibus illis, quos Capralis in Melinde reliquerat. Inde profectum, Dium peruenisse, & sub Melichiazio

non stipendia

ſtipendia feciſſe. Maiore deinde congiario à Zabaio Goæ Dynaſta, Zabaimi patre, conductum, ſub illius ſignis militaſſe: qui illi, cùm eum Turcam exiſtimaret, militum præfecturam conceſſerat. Seque quanuis Turcam eſſe ſimularet, re vera, mente & intima fide nunquam à CHRISTI religione diſceſsiſſe. Itaque animo Chriſtiano, & amore in patriam debito perſuaſum, eo deſcendiſſe, vt Chriſtianos admoneret, vt impendens omnibus diſcrimen declinarent. Zabaimum habere ſub ſignis ſupra quadraginta hominũ fortium millia: tam multiſque tormentis, atque bellicis inſtrumentis abundare, vt Luſitani illius vim & impetum diu minime ſuſtinere poſſent. Quo circa ſe Chriſtianos hortari & admonere, vt antequam hyems exitum intercluderet, ex inſula diſcederẽt. Souſa homini gratias agit, & rem omnem Albuquercio per nuncium exponit. Albuquercius id hoſtium calliditate fieri ſuſpicatus, quo terrorem noſtris inijcerent, admonitionem contempſit, indignúmque ſe prorſus exiſtimauit, ante quam experiretur, an inſulam tueri poſſet, ex ea decedere. Pulatecamus verò cũ animum Albuquercij obſtinatum perſpiceret, vt in aditum irrumperet, excogitauit. Itaque rates coniunxit, & ne ratibus noceri tormentis poſſet, ſtationem in fluminis oſtio vallo & foſſa, validóq; prẹſidio muniuit. Noſtri cùm id animaduertẽrent, vt ſtationem hoſtium expugnarent, ſummo opere contenderunt. Sed cùm in eo fruſtra pugnarent, Albuquercium admonent, operam in ſtationis oppugnatione fruſtra conſumi. Albuquercius eo ſe cum equitũ turmis contulit, & hoſtium munitionem cõſpicatus, ducibus præcepit, vt ab oppugnatione deſiſterent, & in eo tantùm induſtriam ponerent, vt hoſtes aditu prohiberent. Se námq; confeſtim cum maioribus copijs adfuturum, & Norognam cũ minoribus nauigijs in mare miſſurum, vt ſic demum ſtatio facilius expugnaretur. Idem reliquis Ducibus, quibus alios aditus tuendos aſsignarat, imperauit. In vrbem reuerſus, dat operam cõtinuo, vt parua quædã nauigia, quibus Goënſes vtebantur, quæ remis impelluntur (Cotias autem appellabant) in vnum locum conueniant. At omnes Cotiæ erant ad hoſtes clàm tranſmiſſæ, vt illis copias in inſulam maiore cum facilitate traijcerent. Id vbi reſciuit Albuquercius, eum, cuius id opera factũ fuerat, confeſtim occidi prẹcepit. Interim hoſtes ſumma vi, vt in inſulam penetrarent, contendebant. Sed noſtri tam acri animo reſiſtebant, vt eos ſemper à conatu repellerẽt. Tandem Pulatecamus cùm deſperaret, ſe die in inſulam tanta virtute defenſam ingredi poſſe, nocte ſe id facilius effecturum exiſtimauit. Noctem pluuiã & caliginoſam, hyems enim inſtabat, expectauit, qua noſtri tempeſtate & imbre præpediti, neque tormentis vti, neque omnibus locis occurrere poſſent. Cum igitur ea nox, quam optabat, adueniſſet, quæ fuit decimo ſeptimo die Maij, Zufularimum, virum impigrum, & in rebus bellicis adminiſtrandis intrepidum, cum mille delectis hominibus ratibus inuehi, & Benaſtarinum petere iuſsit. Melichium verò Cufforgium, qui Goënſi exercitui prẹfuerat, iuſsit alium aditum, Zancalinum nomine, qui inde

non

non procul aberat, Cotijs, quas ad eam rem parauerat, aggredi. Se cum reliquis copijs, vt eis subsidio occurreret, transmissurum. Zufalarimus quanuis & noctis silentio, & tempestatis opportunitate vteretur, nostros perpetuo vigilantes latere non potuit. Hostes tamen cum essent tanto plures numero, & in nostros tenebris & pluuijs impeditos, & in quam primum partem accurrerent, non satis explicantes irruerent, & eodem simul tempore vtrunque aditum oppugnarent, terram tandem occuparunt, & nostros ex stationibus expulerunt. Quod tamen non absq; summa armorum contentione fieri potuit: in qua aliquot vtrinque ceciderunt, in quibus Garsia Sousa fuit. His rebus ita gestis, ij, qui expulsi fuerant, cum alijs, qui aditus aliquos custodiebant, in vrbem se receperũt. Albuquercius verò cùm Goënsibus militibus, quibus se vsurum dixerat, parũ fideret, vt ciuitatem eorũ insidijs (iam enim inter se de prodenda ciuitate coniurauerant) liberaret, omnes iussit abire: quibus simulate eam curam dedit, vt Benestarini aditum armis tuerentur: séq; dixit illis opem cõfestim allaturum. Nec enim de omnibus pœnas sumere poterat, & hostes intra muros versari periculosius existimabat, quàm cum omnibus in campo confligere. Illi continuo se se cum Pulatecamo coniungunt. De mercatoribus tamen, qui remanserant (eos enim à quibus minus timebat, eijcere noluit) quæstioné habuit, & quendam Mircazemum nomine, opibus & existimatione Principem, cum nonnullis, qui socij coniurationis extiterant, capitali supplicio affecit. Pulatecamus verò in loco castra posuit, qui duobus passuum millibus ad vrbe distabat. Inde crebras in vrbem excursiones faciebat. Albuquercius naues, quæ in statione erant, per Iacobum Fernandum Fariam, virum fortißimum, incendere præcepit. Sed incendium fuit cõtinuo ab hostium multitudine restinctum. Vrbis muri multis in partibus laborabant. Eas omnes Albuquercius stationibus firmare constituit. Octo stationes muniuit, eásque octo ducibus custodiendas cum præsidijs aßignauit. Nauigium deinde in mare deduci iußit, vt Cochimũ quam celerrime fieri posset, nunciaret discrimen, in quo ipse cum omnibus Lusitanis versaretur, & Georgium Syluium atq; Hieronymum Teixeiram (hi erant ex illis, qui turbas contra illius acta conciuerant) ad subsidium euocaret. Quod illi siue odio Albuquercij imbuti, siue desperatione quadam salutis occupati, facere neglexerunt. Pulatecamus interim propius accedés, vrbem summis viribus oppugnabat: nostri summa etiam contentione resistebant. Antonius Norogna, in vrbis parte, quæ erat muris propemodum nudata, magna námq; pars illius diruta fuerat, ex statione, cui præerat, hostium impetũ egregie sustinebat. Cum verò hostes pertinacius instarent, ipse aperto ostio copias eduxit, & impreßione facta hostium impetum repreßit. Verùm cum se recepisset, magnum periculum adiuit. Ea die fuit vrbs tribus horis omnibus partibus acriter oppugnata, sed multo acrius defensa, ita vt cogeretur Pulatecamus copias, ne plus dãni acciperet, quàm inferret, à muris abducere. Insequenti nocte in loco propè litus, in

quod naues reficiendas subducere mos erat, stationem vallo muniuit, & in ea tormenta cum valido præsidio disposuit. Prima deinde luce vrbem ea parte, quam Arius Syluius tuebatur, acerrime verberare, & omnes simul vrbis partes oppugnare iussit. Sed hostes etiam ea die cum non mediocri damno repulsi sunt. Nostri tamen erant iam eo tempore & laboribus, & vigilijs, & vulneribus, & reliquis incommodis, quibus obsessi, omniúmque præsidio destituti circumueniri solent, afflicti: in primis autem Albuquercius. Qui tamen cum esset grauissimis curis implicitus, omnia maximo animo perferebat. Et nunc consolando, nunc obiurgando, aliquando spem salutis afferendo, & ignominiæ metum proponendo, iacentes animos excitabat, exemploq; suo ad laborem & audaciā multos incendebat. Nullum enim impigri [illegible] militis, & summi semper ducis officium prætermittebat. Machiadus interim, cuius ante mentionem fecimus, clàm ad illum ex hostium castris venit, atque indicauit, Pulatecampum de incendenda illius classe cogitare. Cùm hæc cura illum vehementer solicitum haberet, Georgius Cugna & Franciscus Pereira Coutignus, Franciscus Sousa Manzias, & alij quidam, qui fuerant dissensionis concitandæ Principes, instant, vrgent, obtestantur, publicum testimonium petunt, rem esse perditam clamitāt, vrbem continuo deserendam esse dicunt, plebem eiusmodi verbis exanimant, ita, vt non facile posset Albuquercius statuere, essent ne magis hostes, quàm ciues ipsi, homines præsertim nobiles, qui multitudinem ad defectionem solicitabant, metuendi. Hæc tamen omnia singulari alacritate & prudentia curauit. Classem enim vigilantia sua incolumem ab incēdio conseruauit, & tumultus oratione grauitatis plena compescuit. Attamen Zabaimus omnibus copijs in insulam traiectis (fuerat enim Pulatecami literis ascitus) castra propè vrbē collocauit. Saraceni verò, qui in vrbe relicti fuerāt, & fidem metu simulabant, vbi Zabaimi castra conspexere, arma corripiunt, & in nostros inuadunt. Ibi Albuquercius cùm & hostis potentiam, & mœnium infirmitatem, & quorundā parum firmam fidem, & hostes intestinos scelere & odio furentes aspiceret, in arcem cum omnibus copijs se cōtinuo recepit. Zabaimus nemine repugnante in vrbem introiuit, omnésq; sine vlla cunctatione animi neruos intendit, vt nostris exitum intercluderet. Arx fluuio imminebat. Alueus fluuij erat profundus & angustus. hunc alueum primum molibus obstruendū curauit, ne nostri nauibus per illum inuehi possent. Itaq; nauem maximam in alueo constitutam perforauit, vt mergeretur, vt ita nullum pateret nostris effugium. Deinde machinas ex arida materia sulphure & pice oblitas comparauit, quibus in nostram classem immissis, eam incenderet, & sic demū arcem omni spe salutis incisa armis expugnaret, & Lusitanos in eam inclusos internecione deleret. Hęc omnia cùm Brachmanæ cuiusdam exploratoris indicio, quem ad id munus Timoia in hostium castris versari iusserat, Albuquercius intellexisset, statuit noctis silētio ex arce copias ęducere. Et quando altum petere propter hyemem non poterat,

in portu classem collocare, & inde bellum continenter gerere cum Zabaimo constituit. Deinde cum ver appeteret, cum maiore nauium atque militum numero, rursus ad vrbem oppugnandam accedere. Primùm tamen prætoriæ nauis magistrum misit, vt exploraret, an inter mersam in alueo nauem, & litus ipsum, esset aliquod spatiũ, per quod naues egredi tuto possent. Magister renũciat, exitum nõ fore difficilem. Albuquercius igitur cùm primũ centũ & quinquaginta Saracenos, qui proditionis conuicti, & vinculis alligati fuerant, interfici iussisset, arma, tormenta, munitiones, æs, & ferrum, instrumenta bellica, & commeatum multiplicem, & Zabaimi mulieres atq; virgines, & quosdam Saracenos fœderatos, atq; postremò milites in naues imponi pręcepit: ipse omniũ postremus prætoriam nauem conscendit. Id tamen tanto silentio fieri nequiuit, vt hostes eorum profectionem non sentirent. Norogna enim armamentarium pice, & sulphure, & oleo refertum incendi præcepit: flammis ad hunc modum vehementer excitatis, hostes quod fieret intellexerunt. Itaque subito ad litus cum [illegible] accurrunt. Atrox ibi prælium ortum est, in quo maxime Antonij Norognæ, Hieronymi Limici, & Emmanuelis Lacerdæ, & aliorum virorũ nobilium, qui cum valida manu hostium impetum sustinebant, virtus enituit. Sic autem factum est, vt omnes Lusitani naues conscenderent, quanuis eorum multi sauciati è prælio abirent. Ad hunc modum Albuquercius ex vrbe discessit, trigesima die Maij, cum illius possessionem tribus mensibus cum dimidio tenuisset. Ad oppidum deinde, quod Rapandar appellant, secundo cursu delatus, ibi hyemem traducere statuit: At Franciscus Sousa Manzias illius iniussu, vt se ab illius ductu segregaret, altum petijt: sed fluctibus, & aduersis tempestatibus eò relatus, vnde soluerat, fuit ab Albuquercio nauis præfectura spoliatus. At Zabaimus cum per exploratores accepisset, Albuquerciũ velle in fluuio hyemem transigere, primum eum locũ, in quem nostros aquationis gratia conuenire nouerat, quem Bardes appellant, vallo muniuit, in eóq; tormenta & fortiũ militũ pręsidia, vt nostros aquatione prohiberent, disponenda curauit. Huiúsq; stationis præfecturã Melichicuso Gorgio dedit. Pangini verò castellum, quod est ad fluminis ostium diligentius refectum atque munitum, valido etiã præsidio confirmauit. Et quia castello collis imminebat, è quo poterat damni quãplurimum ijs, qui illud custodiebant, inferri, Pulatecamo imperauit, vt cũ tribus millibus militum collem insideret. Ex illis munitionibus multos è nostris vulnerabant, ita, vt cogeretur Albuquercius inde soluere, & classem in ea parte constituere, quam æstuarium insulam nomine Diuar & continentem reciprocationibus interfluit. Ibi rursus hostes festinanter vndiq; cõuenere, vt alias munitiones excitarent, nostros telis atq; tormentis obruerent. quanuis autem nostri locum sæpe in varias partes commutarent, incommoda tamen vitare nullo modo poterat. Præcipuè eos tamen fames, atque sitis (iam enim cõmeatus eos defecerat) excruciabat. Famem tamen piscatione, vt poterant, quandoq; depellebant.

lebant.Sitim verò,cùm propter imbres immodicos,quibus amnis amplificatus in mare influebat, aquæ maris fuissent in dulcedinẽ versæ,ipsius æstuarij aquis extinguebant.Nihilominus fames in dies ingrauescebat. ea cõpulit Albuquercium,vt Antonium Norognam cum Menaique(erat is ex ducibus Indicis, qui in fide manserat) in Charamensem & Diuarem insulas non lato inter se mari disiunctas mitteret, vt inde commeatum aliquem classi suppeditarent. Is cum in insulas descẽdisset, multo prius suorum sanguine profuso aliquot vaccas abduxit. Cùm tamen eos fames supra modũ vexaret,& spes omnis deficeret, quidam plebeij homines,fidei prorsus immemores,& Christianæ religionis obliti, ad hostes nando transfugerũt,qui Zabaimo,quibus difficultatibus Albuquercius esset implicitus,indicarunt. Hîc rursus Machiadi indicio certior factus est Albuquercius,Zabaimum machinas ingentes instruere,quibus ad classem admotis,in nauibus ignem implicaret.Machinas deinde classem octoginta nauiũ subsequi iussam,vt nostras naues partim ambustas incendio, partim dissipatas formidine deprimeret.Albuquercius hoc nuncio cõturbatus, animũ in omnes partes versabat,vt illud malum,quod impendebat,aliqua ratione repelleret.In primis autem statuit experiri,an arcem Panginensem,vnde grauius illi damnũ, quàm ex reliquis hostium munitionibus imminebat,expugnare posset. Consilium temeritatis & amentiæ plenum videbatur,cum paucis hominibus, ijsq; fame confectis,arcem multiplici tormentorum genere, & multorum hominũ robore defensam capere conari. Sed fames,& desperatio,quæ plerunque homines mortis contemptores,& in adeundis atque sustinendis vitæ periculis valde pertinaces,& ea de causa inuictos multis in locis efficit,hominem in eam mentem impulit,vt id consilium susciperet.Itaque Norognam, & Simonẽ Andradium cum centũ hominibus ea parte, quæ ad occasum Solis spectat, in collem, quem Pulatecamus insidebat,præmisit,qui illum prælio distinerent, ne opem suis afferre posset.Simonem verò Martinum iussit Septentriones versus angustias itineris cuiusdam,quod ex colle in arcem ferebat,custodire,vt Pulatecamũ similiter,si occurrere suis vellet,angustijs occupatis impediret. Ab australi plaga propius ostium fluminis Iacobum Fernandum Begiensem cum trireme,& Alfonsum Personam cum naue longa constituit, vt inde tormentis castra perturbarent.Ii,quibus curã dedit,vt à fronte & à tergo arcem aggrederentur, in duas erant acies distributi. In vna Emmanuel Lacerda,Sebastianus Mirãda,Nonius Vascius Albicastrẽsis: in altera Hieronymus Limicus, Arius Syluius, Georgius Fogacia,Ioannes Limicus,Fernandus Petreius Andradius extitere. His ita constitutis,tãto silentio profecti sunt,vt ne pulsum quidem & incitationem remorum quisquam auribus vsurparet.Prima luce in terram descendunt.Ibi cùm omnes certatim alacritate incredibili quod sibi fuerat imperatum conficerent,& Albuquercius tubis & tympanis, & tormentorum fragore,& sublatis clamoribus signum pugnæ proponeret,hostes exterriti, atq; semisomnes,inopinatóq;

terrore perculsi, fugam faciunt. Sic autem euenit, vt vno temporis momento & arx & castra Pulatecami expugnarētur, & hostes de somno suscitati, nō quomodo repugnarent, sed quemadmodum se fuga ab imminenti clade proriperent, cogitandum arbitrarentur. Nec enim in animum inducebant fieri posse, vt nostri tantis difficultatibus impediti, tantum facinus suscipere auderent, nisi fuissent auxilijs aliunde accersitis confirmati. In hoc prælio ex hostibus ducenti & quinquaginta ceciderunt: nec enim licuit fugientes longius insequi, quàm securitatis ratio flagitabat. è nostris quatuor desiderati sunt. Tormenta omnia, quæ fuerant in arce & castris disposita, in naues traducta fuerunt, & oppidū direptum, & commeatus in naues importatus. Hæc res cùm præter expectationē accidisset, vrbem terrore compleuit, & Zabaimum perturbauit. Itaq; ne nostri rursus ad vrbem copias adducerent, extra ciuitatem turres excitauit, multa loca muniuit, vt facilius nostrorum impetum ab vrbe repelleret. Pacem deinde per Ioannem Machiadum ab Albuquercio petijt. Machiadus autem Albuquerciū clam admonuit, ne pacem nisi cōditionibus vtilisimis daret. Zabaimus enim nuncium acceperat, Narsingæ Regem cū maximo exercitu ad ciuitatem, quam in continenti Zabaimus expugnarat, quæ Taracol appellabatur, & ad ditionē & imperium Narsingæ pertinebat, appropinquare. Præterea timebat, ne classe nostra vectigalia sibi detraherentur, portorijs sublatis, maximè verò ex equis, qui ex Perside & Arabia Goam aduehebātur. Albuquercius quia nolebat ijs fœderibus alligari, quæ illum impedirent, quominus licite posset iterum Goam armis inuadere, eas pacis leges scripsit, quibus Zabaimus, si dignitati & vtilitati suæ prospicere vellet, assentiri non poterat. Sic Albuquercius hyemem traduxit, vt non modò cum hostibus, atque fluctibus, rerúmque omniū penuria, verùm & cum suis sæpe confligaretur. Accidit eo tempore, vt mulieres, quas ille diligētissime seruari iusserat, vt eas vel in Lusitaniam ad Reginam Mariam mitteret (erant enim eximia pulchritudine) vel Christianis sacris initiatas apud Lusitanos matrimonio stabili collocaret, animos hominum quorundam nobiliū indomita cupiditate parum honestę libidinis inflammarent. Huius flagitij monitor & impulsor quidam Rodericus Diazius scribæ filius, qui mulierem vnam Saracenam ex illis adamabat, eiq; iam sæpius assueuerat, extitit. Itaque omnes clam in naui prætoria nocte ad mulieres, Albuquercij imperio neglecto, ventitabant. Is vbi id resciuit, hominem suspendere iusit. Homines nobiles, qui socij criminis fuerant, ad illum adeunt, & obnixe precantur, vt illi misero veniam tribuat. At cùm is eorum postulata reijceret, illi querelis & conuitijs rem expedire contendunt, propter quæ necesse fuit, eos in custodiā dari. Postea verò cùm Albuquercius cerneret, se in tanta virorum penuria eorum opera carere nō posse, illos custodia liberari præcepit. Fremunt illi, tantámq; hominibus ea nobilitate præditis illatam contumeliam indulgentia illa compensari minime posse: Se nolle è custodia vllis conditionibus emitti, sed arctisimis etiam vinculis al-

ligari, vt ita ferro vincti, in Lusitaniam deducantur, & apud Regem Albuquercij nomen deferant. Is vbi hoc accepit, eos insanire permisit, honoribúsq; priuauit, eorúmq; præfecturas alijs viris nobilibus attribuit. Machiadus interim, qui omnia, quæ ab hostibus gererentur, diligenter explorabat, Albuquercium admonuit, classem octoginta longarum nauium à Zabaimo comparari, quibus illum ex improuiso aggrederetur. Albuquercius non expectandum putauit, dũ classis omnibus rebus instructa in nostros inuaderet: imo ante quam omnes naues in mare deduci possent, illam vt inopinato opprimeret, excogitauit. Antonium Norognam decem celocibus instructissimis in eas inuadere iussit: duas præterea triremes, & unam nauem longam cũ vno parone præmisit, vt in certo loco consisterent, & insidias in terra collocarent, quibus aliquem ex incolis intercipere nt, ex quo possent hostium cõsilia perscrutari. Cùm verò diu expectarent, & nemo in illos incideret, progressi sunt vsque eo, dum vrbem tormentis attingere liceret. Quidam ex ducibus nomine Ioannes Gondissaluus vrbẽ prætervectus est. deinde se ad triremes sine vllo damno recepit, quanuis hostes in illum ingentes pilas atq; glandes emitterent. Tandem Norogna cum celocibus & scaphis appropinquauit. Cùm verò cerneret à tergo triginta parones, qui ex Diuarensi insula duce Zufalarimo in classem illius ferebantur, & alios quos ex vrbe remis impelli videbat, classem in duas partes distribuit. Habebat autem in classe trecentos viros summa audacia & militari virtute præditos, in quibus erant illi, qui è custodia emitti noluerant. Qui tamen Norognæ studio ducti, nõ vt duces, sed vt milites voluerant illi in eo certamine operam nauare. Norogna classis partem iussit naues propius vrbem constitutas adoriri, ipse cum reliqua classe in Zufalarimum inuectus est. Zufalarimus certamen minime detrectauit. Acerrime vtrinque & diu dubia victoria dimicatum fuit. Sed tandem cùm hostes permulti caderent, Zufalarimus conuersis proris classem in terram subduxit. Idem fecere reliqui, qui cum ducibus alijs prælium inierant. Similiter enim naues in litus incredibili celeritate subduxerunt. Pugna iam propè vrbem in Zabaimi conspectu gerebatur. Norogna cum Zufalarimum auidius insequeretur, Zufalarimi nauis impegit. Simon Andradius, & Fernandus Petreius Andradius fratres in eam insiluerunt: hos alij tres sequuti sunt, & in hostes ferociter irruentes, omnes fugere compulerunt. Cum autem Norogna vt opẽ quinque illis hominibus afferret, qui in nauem insiluerant, in eam ingredi conaretur, & pedem iam in nauis latere poneret, sagitta è muris emissa sinistrum illius crus repente transfixum est: quo vulnere is in scapha sua concidit. Scapha à longa naue corporis succussu diuulsa est. In ea trepidatione dum omnes certatim, vt Norognam è certamine deducerent, nitebantur, nemo illis quinq; viris, qui fuerant in hostili naue relicti, suppetias afferebat. Æstus decesserat, & nauis in sicco destituta facultatẽ præbuit hostibus nostros inuadendi. Sed tanta Andradiorum fratrum virtus extitit, vt Zabaimo admirationem ingentem efficeret,

& tres

& tres socios, qui cum illis in nauem irruperant, egregie tuerentur. Neq; scaphæ neq; celoces accedere poterant, propterea quod alueus propter æstus decessionẽ vix scaphas sustinebat. Magister verò nauis, cui Ludouicus Coutignus præerat, illum admonuit, vt scapham exonerare iuberet: se námq; cũ solis septem nautis velle Andradios ab imminẽte clade deducere: quod factum sine vlla mora fuit. Cùm tamen magister naui appropinquauit, iam Begiensis ad eandẽ nauem accelerat, vt magistrum & nautas ab hostium incursione tutaretur. At cum magister in scapha viros accepisset, Begiensis vt hostilem nauem remulco traheret, summa ope nitebatur. quam tandem, cum cerneret se frustra contẽdere, dimisit. Eo prælio multi ex hostibus conciderunt. Nostri cũ præclara victoria reuertissent, ni mors Norognæ eos omnes ingenti mœstitia conturbaret. Nam post tres dies è vulnere mortuus est. Fuit illius funus cum multis lacrymis nõ Albuquercij tantùm auunculi, qui illũ non secùs, atq; si filius esset, amabat, sed exercitus vniuersi procuratum. Erat enim nõ solùm virtute singulari præditus, verùm etiã moribus cõmodissimis ornatus, & propter naturę clementiam omnibus carus atq; periucundus. Zabaimus Andradios fratres per nuncios summis laudibus affecit, eisq; operam suam, & opes etiam illis paratas fore exposuit. Se námq; virtutem, in quocunque hominũ genere elucere perspiceret, vehementer admirari. Itaq; illos propter ea facinora, quæ ab illis geri conspexerat, nõ hostes sed amicos arbitrari. Illi eadem vrbanitate responsum Zabaimo dederunt. His rebus gestis, Zabaimus in continentem transmisit, vt Narsingæ copijs occurreret. Inde tamen per interpretes de pace rursus actũ est. Sed nihil inter eum & Albuquerciũ conuenire potuit. Albuquercius inde (iam enim per anni tempus licebat) Anchediuam cursu petere, & inde Cananorem proficisci cõstituit, vt classem reficeret, & ægrotos atque vulneratos à morbis & laboribus, quibus fuerãt afflictati, recrearet. Sed antequam promontoriũ, Rama nomine, superaret, quod ad Goæ oram pertinet, quinq; naues Lusitanas in alto cõspicatus est. Ex illis quatuor erant clasis, cui præerat Iacobus Mendezius Vasconcelius, cui Emmanuel imperauerat, vt Malacam peteret. Reliqua erat ex Fernandi Coutigni classe, quę Mozambique hyemauerat. Hoc supplemento nauiũ & hominũ fuere Lusitani mirifice confirmati. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc acciderunt. Nonius Fernandus Ataidius Arzila cũ copijs egressus, in Benguanemẽ Regis Fessensis præfectum incurrit, eúmq; prælio superauit. Hostes partim cæcidit, partim captiuos cepit, ipséq; præfectus in prælio interfectus est. Vascus verò Coutignus Borbensis comes, & Arzilæ pręfectus, similiter in alios Fessenses duces, quos imparatos, & nihil hostile suspicantes esse per exploratores intellexerat, inuasit, & multos occidit, & quosdam etiam viuos cepit, magnámq; pecorum & armẽtorum prædam abegit. Barraxa verò & Almandarinus (hi iam enim sub Fessensi Rege militabãt, & inter illius præfectos multũ reliquis, opibus, & opinione virtutis militaris antecellebant) excitis alijs ducibus cũ valido

exercitu, vsque ad Arzilæ portas excurrerunt: sed nihil quod memoria dignum esset, effecerunt, imo tres equites amiserunt. Fessæ Rex cum magno rursus exercitu Arzilam obsidere conatus est. Sed cùm intellexisset, Arzilam esse tunc & militum copia, & commeatus abundantia, atq; munitionibus instructissimã, obsidionem soluit. Iterum Barraxa cum Almandarino & nonnullis alijs ducibus, ac magna equitum multitudine Arzilam peruenit. Fernandus Castrensis, iuuenis singulari virtute pręditus, vt primus omniũ in hostes inuaderet, accelerauit. Sed cum portæ præfecti iussu clauderẽtur, is cum vno tantum famulo foris relictus est. Speculatores & exploratores, erant autem ij numero decem, qui in ciuitatem confugiebant, se cum illo coniungunt. Ibi cùm Castrensis equo calcaribus incitato in hostes inuasisset, fuit hostium multitudine circunuentus, & occisus. Reliquis autem, portis apertis, fuit auxilium allatum, & omnes multis prius vulneribus acceptis in oppidum admissi, & hostes repressi, & portis rursus occlusis à pugnandi contentione depulsi. Eodem anno Georgius Vieira triginta & duobus equitibus stipatus, excursionem fecit, & in Cidem Hametum præfecti Alcassaris Quibirij filium incidit, qui centum equites ducebat. Præliũ continuo summa contentione pugnatum hunc exitum habuit, vt Vieira, & alij multi acerrime dimicando conciderent, reliqui caperentur, & pauci equorum pernicitate se se ab illa clade subducerẽt. Franciscus Portugalensis, qui postea Viminosensis Dynasta fuit, cum quinquaginta equitibus suis, & alijs quadraginta, quos illi Coutignus adiunxit, in pagum inuasit, & multos occidit, & alios viuos cepit. Sed signo ab hostibus dato, cùm hostiũ multitudo vndiq; in eum irrueret, maximum vitæ discrimẽ adijt. Nam lapide ita percussus fuit, vt sensibus oppressis concidisset, nisi fuisset Aluari Branchensis opera suffultus. Aliquot viri nobiles in ea pugna ceciderunt: ipse tamen Portugalensis sedecim ex hostibus cepit, & Arzilam cũ victoria reuersus est. Eodẽ anno Emmanuel quatuor classes instruxit, vnã, cuius mentio facta est, cui præerat Iacobus Mendezius Vascócelius: quæ soluit Olysippone septima die Martij. Altera erat nauium septem, cui præfecit Gundissaluum Siqueiram, quæ decimo septimo die mensis eiusdem Olysippone profecta est. Et hæ in Indiã missæ sunt. Tertia porrò classis erat triũ nauium. Nauarchus fuit Ioannes Serranus, cui Rex negotium dedit, vt insulã Sancti Laurentij peteret, & pacẽ cum regibus illius nomine firmaret, & si quid videret in ea insula, quod esset æstimatione dignũ, naues oneraret. Quarta classis fuit nauium supra triginta, quibus præfuit Nonius Fernandus Ataidius (proximis enim illis diebus in Lusitaniã venerat) vt cũ ijs Safinium peteret, eámq; ciuitatem Regis nomine cum imperio teneret. Quomodo Vasconcelius in Indiam peruenerit, expositum est. Siqueira verò vna naue amissa, saluis tamẽ hominibus, ad Cochimi portum reliquas naues appulit, & inde Cananorem profectus est, eo quòd intelligeret, ea tunc in ciuitate Albuquerqium cósidere. Serranus verò post varios casus in Sancti Laurentij insulam delatus, Australem illius

lius

lius oram peragrauit: cum aliquot regibus amicitiam iunxit; nautam vnum ex illis, qui cum Gomecio Abreo relicti fuerant, in naues accepit: à quo intellexit, non esse vllum laboris præmium & emolumentũ, propter quod multũ tempus in ea insula perlustranda consumeret. Inde igitur varijs tempestatibus agitatus, in Indiam iter instituit. At Vasconcelius postquam portum Goæ subijt, Albuquercium salutauit, & ei literas Emmanuelis tradidit, quibus iubebat, vt omnia, quæ essent Vasconcelio necessaria ad cursum, quo Malacam petiturus erat, illi præberet. Hic fuit cõmuni consilio decretum, nullam rem esse Goënsi bello præuertendam, dignúmq; negotiũ, cui Vasconcelius interesset. Quod verò ad Malacam attineret, non esse opus illud tanti ponderis atq; momenti quatuor tantùm nauibus efficiendum. Goa expugnata, tunc demum fieri posse, vt Vasconcelius multo pluribus nauibus iter illud adeo periculosum susciperet. Vasconcelius libenter assensus est. Inde in Anchediuam delatus Albuquercius, Franciscum Pantojam in Zacotoram cum oneraria naui commeatu plena dimisit, & Antonium Norognam alium eiusdem nominis, alterius sororis filiũ, qui tunc, vt dictum est, Zacotorensi arci præerat, per literas euocauit: ad Lemiũ verò literas dedit, quibus per Goënse bellũ sibi minime licuisse cõfirmabat, naues, quas illi fuerat ante pollicitus, in supplementũ mittere. Inde Onorem petijt, quo in loco Timoia illi cũ fructibus & cõmeatu obuiã prodijt. Ibi Vascõcelius literas Emmanuelis amanter scriptas Timoię dedit, quibus sibi grata esse significabat omnia, quæ gratia illius egerat, seq; daturũ operam, vt illũ officij cũ tanta fide præstiti minime pœniteret. His literis Timoia multo vehemẽtius in studiũ Regis incitatus, fidẽ dedit, se nullo vnquam in loco famuli fidelissimi officio defuturũ. Albuquercius inde Cananore aduectus, cũ Rege in loco propè litus ad colloquium destinato orationẽ habuit, qua Regẽ multo magis ad amicitię fœdus conseruandũ, & promissis & sermonibus amantissimis astrinxit. Inde Ducem nomine Simonem Martinũ Caldeiram misit, vt cũ tribus nauibus orã Calecutij custodiret, ne nauis vlla ex Arabia posset portũ ingredi, aut Calecutio soluere, quin ab illo caperetur. Idem Garsiæ Sousæ munus cum alijs tribus nauibus assignauit. Gaspari verò Paiuæ, vt oram Goënsem cũ tribus etiã nauibus similiter obseruaret, imperauit. A Vasconcelio autẽ petijt, vt cũ quatuor nauibus reliquã illius Indicæ regionis oram peragraret. Omnes imperata cõficiunt, & aliquot naues capiunt. In vna reperti duo Iudæi fuerũt, qui ad Christi religionẽ conuersi, interpretũ munere cum summa fide perfuncti sunt. Dum hæc administrantur, accepit Albuquercius nunciũ de Regis Cochimensis morte; quẽ suprà retulimus singulari fide fœdus cũ Lusitanis ictũ cõseruasse, atq; postremò se se ab omnibus regni negotijs abstraxisse, vt in tẽplo dijs, quod reliquũ erat vitæ dicaret. Huic sororis filius de gẽtis more successerat. Erat autẽ in more positũ, vt si Rex aliquid religione tactus, se regni administratione abdicaret, vt in tẽplo aliquo ab humanis tumultibus, secreto vitã in religiõe cõsumeret, post illius

 mortem,

mortem, is qui in locum illius successerat, cogeretur. regni procurationem relinquere, & in idem templum gratia religionis immigrare: vt quemadmodum in regno auunculi successor extiterat, ita religionis etiam hæreditatem quamuis inuitus adiret. Is deinde, ad quem regni hereditas legibus veniebat, regnum occupabat. Id fiebat, quoties Rex aliquis voluntate sua se regnandi munere religionis gratia priuabat. Porrò autem eo tempore, quo Odoardus Paciecus Regis Calecutiensis impetum reprimendum susceperat, is princeps, qui erat in regno successurus, ab auunculo defecerat, & se se cum Calecutiensi illius hoste coniunxerat. Ea de causa fuit succeßionis iure spoliatus, & alius eodem propinquitatis iure, qui illi succederet, ascitus. Is autem, qui se ad Calecutiensem nefariè & flagitiosè contulerat, cùm auunculum mortuum intellexisset, cœpit cum consobrino vehementer agere, vt regno illi cederet, & religioni seruiret. Rex consilio cum nostris habito, qui nullo modò patiebantur, hominem perfidum & sceleratum, & perennem Lusitani nominis hostem in regni sede, quæ erat in Lusitanorum tutela atq; patrocinio, collocari, consobrini postulata contempsit. Is verò qui regnũ petebat, cùm religionem negligi cerneret, & regnãdi cupiditate flagraret, magno exercitu, quẽ illi Calecutiensis Rex attribuit, stipatus, in Cochimensis regni fines inuasit. Id vbi Albuquercius resciuit, Cochimũ petijt, & regni opes firmauit, & viros fortes, qui hostibus obsisteret, ad custodiam Regis amici reliquit. Hoc autem metu, qui regnũ armis petebat, abscesit. At postquã Albuquercius Cananorẽ reuersus est, rursus redintegrato bello, Regni fines oppugnare constituit. Sed cùm Nonius Vascius Albicastrensis, & Laurentius Morenus illi acie instructa obuiam processissent, & prœliũ initũ fuisset, hostes fusi fugatiq; sunt, multique in acie cæsi, & ipse princeps vix euasit. Sub idem tempus venit ad Albuquercium legatus à Rege Cambaiæ missus, qui Regis sui nomine significauit, dissipatum rumore fuisse, Albuquercium classem, vt in Arabicum sinum penetraret, apparare. Si ita esset, Regi gratissimum fore dicebat, si in transcursu aliquem illius portum peteret, in quo possent ambo de pace deliberare. Afferebant præterea literas à Lusitanis quinquaginta, qui apud Cambaiæ Regẽ captiui tenebantur. Hi cum Alfonso Norogna Zacotora soluerant. Coorta verò tempestate, cum nauis in ora Cambaiensi frãgeretur, Norogna & reliqui, qui tabulis nixi, se in mare præcipites demiserãt, fluctibus hausti fuerãt. At qui se in ipsa lacera naui tenuerũt, cùm æstus omnino decessisset, pedibus in terrã euaserũt: & ab incolis capti, ad regémq; perducti sunt. Hi ab Albuquercio petebant, vt eos quacunq; ratione posset, in libertatẽ assereret. Responsum Regi, quale ad voluntatẽ illius confirmandã conueniebat, datũ est, & captiui spe libertatis ostensa recreati. Eo tẽpore iam Albuquercius classem instruxerat triginta & quatuor nauiũ. Ducebat autẽ in ea classe mille & quingẽtos Lusitanos, & trecẽtos milites Indos. Cananore autẽ profectus, ad Onoris portũ appulit. Ibi Timoia illi obuiã factus, exposuit, vrbẽ Goa fuisse post illius discessum stationibus, &

vallis,

vallis,atq; fossis, tormentorúmq; multitudine egregie munitã: præsidia verò esse supra nouem millia militũ,in quibus erant Turcæ quamplurimi.Ducebat autem Timoia eo tempore filiã Reginæ cuiusdã, quę in regione Gozompensi, quæ erat sedibus illius finitima,regnabat.His nuptijs, vt debitis honoribus Timoiam afficeret,Albuquercius interfuit.Consilio deinde habito,statutũ fuit,vt Timoia pedibus in insulam è cõtinenti traijceret:tres autẽ naues,quas habebat, cum Albuquercij classe coniunxit,earúmq; pręfecturam Medio Rao,cuius virtuti multum fidebat,attribuit.Is in portũ inuectus,eum terrorẽ præsidio,quod Panginũ muniebat,iniecit:metus enim casus illius, quẽ repentino Albuquercij incursu subierat, homines valde perculerat,vt in vrbẽ se trepide reciperent.Aliqui tamẽ capti,& ad Albuquercium perducti sunt:ex quibus cognouit,quo in statu res Goënses essent.Iactis deinde anchoris,Hieronymum Limicũ & Ioannem Limicũ fratres,& alios nõnullos duces præmisit,qui propius vrbẽ secundũ litus accederent:qui maximo cũ periculo mandatũ protinus exequuti sunt,atq; renunciant,vrbẽ esse munitissimã,& præsidia militũ,vt apparebat, firmissima. Nihilo tamen secius Albuquercius ad eam oppugnandã se comparat.Et quia ea mente erat,vt omnem rei benegerendæ rationẽ in celeritate poneret, sequenti die,quæ fuit vigesima Nouẽbris,eam adoriri constituit.Primũ enim cogitauit præsidia,quæ erant in stationibus disposita,armis expellere:deinde castris positis,& stationibus munitis,muros quatere, vsque eo,dũ aliqua pars muri corrueret,qua nostri possent in vrbẽ irrumpere.Sed lõge felicius ea oppugnatio,quàm is in principio suspicari poterat,illi processit, vt statim videbitur. Ea nocte triremes atq; naues humiliores pręmisit,& ducibus imperauit,vt sine intermissione vrbẽ tormentis verberarent,vt hostes somnum capere nõ possent,& ita postridie peruigilio confectos opprimeret.Is de quarta vigilia in scaphã descendit: idẽ reliqui omnes duces effecerunt,& summo silentio cùm primũ diluxit, in terrã copias exposuit,& acies diligenter instruxit.Ipséq; cũ Lusitanis quingẽtis,& Indis trecentis in stationẽ,quę ad Septentriones spectat,inuasit.Reliqui duces aliã stationem,quæ litus custodiebat,aggressi sunt.Limici fratres,& Lacerda,& Begiensis, & alij nonnulli duces cum trecentis militibus in eam stationis partem, quæ ad vrbem pertinebat,impetu feruntur.Vasconselius & Paiua,quibus idem munus erat assignatum,cum ducentis militibus in stationem mediam impetũ faciunt.Andradij fratres,Arius Syluius,& alij similiter ordinum ductores,eam partem,quæ ad Timoiæ æstuarium (sic enim appellabant) protendebatur,oppugnandam suscipiunt.Qui erant in statione,tormẽtis nostros propellere contendunt.Sed id frustra fuit ab illis tentatũ.Nostri enim neq; pilis, neq; glandibus,neq; globis ingẽtibus deterreri potuerunt, quo minus ad stationẽ hostibus inuitis appropinquarẽt.Erat in porta, quam nostri Sanctæ Caterinæ nominãt, dux quidã hostium,vt subsidia vbi esset opus submitteret, & ipse, si ita necesse fuisset,occurreret. Is vbi rem cominus geri perspexit,& quo impetu Lusitani in

hostes

hostes incitarentur, animaduertit, ex vrbe plures copias euocauit. Accurrunt multi, quorum aduentu pugna recruduit, prælium atrox & nimis horrendum committitur. Hostes multis partibus nostros numero superabant: nostris tamē cœleste numen adfuit. Itaque munitionem ea primùm parte, qua Limici rem gerebant, expugnant. Idem reliqui faciunt. Hostes in fugam versi sunt. Nostri eorum tergis inhærentes, ita se cum illis agglomerarunt, vt cum hostes portas occludere vellent, id eis per nostros minime liceret. Dyonisius námque Fernandus Melius primus ingressus est, hastámque magna crassitudine transuersam obiecit, vt disclusas fores distineret. idem alij fecerunt. Hostes nihilominus, vt fores occluderent, summopere contendebant. fuit res summi certaminis. Hostes enim in eo vitam & salutem suam verti statuebāt, si foribus occlusis aditu nostros arcerent. Nostri se subito victores fore confidebant, si fores apertæ manerent. Itaque modò hostium magno conatu abducebantur, modo Lusitanorum contentione discludebantur. Tandem cùm eas nostri maxima quadam vi, hostibus frustra repugnantibus, impulissent, Tredecim primi, qui ad portam acerrime pugnarant, repulsis hostibus, vrbem militari audacia præcipites inierunt. Hostes cedebant, ita tamen, vt cedentes vim sagittarum atque telorum in nostros immitterent. E tectis deinde & à fenestris lapides demisisi, nostros perturbabant. Hostes conferti in eos iam perturbatos inuaserunt. Arius tamen Syluius & Mendezius Alfonsus Tingitanus, deinde Fernandus Petreius Andradius, & Emmanuel Cugna, & Antonius Garcesius, cum militum turma suppetias attulerunt. Redintegrato prælio, hostes in fugam passim effusi sunt: & quidam in Zabaimi ædes se trepide receperunt: alij diuersis vijs ingressi, se fugæ mandarunt: quod fuit in causa, vt nostri rursus persequendi studio dissiparentur. Viginti eos, qui in Zabaimi domum confugerant, insequentes, magnum discrimen adierunt. Hostes enim conferti eos aggresi sunt. Vascum Fonsecam, & Vascum Coëlium, qui furentius in eos irruerant, occidunt. Hieronymus Limicus cum multum sanguinis profudisset, & vires illum omnino defecissent, concidit. reliqui illorum casu perterriti cedunt. Ibi Mendesius Alfonsus, & Arius Syluius clamoribus magnis Lusitanos ad pugnam acerrime reuocandam cohortati, tanto impetu in hostes inuaserunt, vt impresione facta eos prosternerent. Alij deinde Lusitani in ædes ingresi, magnum ad debellādum momentum in ea pugua suis attulerunt: in quibus Ioannes Limicus fuit. Is tamen cùm fratrem iacentem atq; spirantē cerneret, victus amore fraterno substitit. At frater, perge, inquit: nec enim decet te in tali tempore vlla perturbatione victū, officiū hominis fortis omittere. Nullus te ex casu meo dolor attingat. Officio namq; meo perfunctus occūbo. Ioannes quāuis dolore cruciaretur, verbis tamē fratris morietis, cui is vitā dare nō poterat, admonitus, in hostes eo furētius irruit, quo grauius illū mors fratris amantissimi solicitabat. Erat ante vestibulū ædium ipsarum campi nō angusti planicies, & inde collis modicus assurgebat.

In eo campo res gerebatur, cùm multi equites atque pedites ex Zabaimi ædibus, quæ erant amplissimæ, confluentes nostros circunuenere: & omnes occidissent, ni Vasconselius cum suis copijs interuenisset. Hic enim acie instructa cum in vrbem ingressus esset, hostes cedentes insequebatur, ita, vt nunquã eos, quos ducebat, dissipari permitteret. Ibi cùm in hostes circunfusos impetum daret, duces hostium in collem copias subduxere, atq; cùm nostrorũ paucitatem animaduerterent, cõfirmati rursus in nostros inuecti sunt. Nostri oppressi multitudine, sensim cedere compelluntur, & scalarum gradus, qui erant instar theatri Zabaimi ædibus coniuncti, cõscendunt. Ibi rursus cùm se parumper à labore refecissent, & hostes diu sustinuissent, in eos impetũ tulerunt, quasi tunc recentes prælium inirent. Multos ceciderunt, inter quos fuit Æthiops quidã vir fortissimus, qui equo insidebat. Is vbi decidit, Emmanuelis Lacerdæ famulus quidam equum cepit, eúmque Lacerdæ tradidit. In eo prælio Lacerda sagittæ vulnus secundum malam grauissimũ acceperat. Hastile sagittæ deciderat, ossi ferrum inhæserat. Magna vis interim sanguinis ex vulnere profluebat. Illũ tamen neque sanguinis emissio, neq; doloris magnitudo ab ardore dimicãdi retardabat. Itaque cùm equum ascendisset, in equites octo tam ferociter inuectus est, vt eos in fugam compelleret. Hostes reliqui multum deferitate pristina remiserunt. Primùm vix resistunt: deinde cedunt: postremò effusa fuga vitæ prospiciunt. Tanta verò fuit trepidatio, vt multi se è muro precipitarent. Albuquercius interim, qui, vt alteram stationem in loco procul à mari munitã oppugnaret, in aliam viam fuerat ingressus, editum collem superauerat. Ibi cùm tormẽtorum fragorem, dissonas voces, clamores ingentes, & muliebres eiulatus auribus accepisset, vnum è suo comitatu misit, qui prælij statum ei renunciaret. Attamen animus hominis acer, & moræ totius impatiens, & in omnem rerum occasionem semper intentus, responsum expectare non potuit. Itaq; ad vrbem gradum celeriter intulit. Ibi cùm multi ex hostibus ex vrbe profugissent, in illũ inciderunt. Prælium ibi rursus nimis atrox exortum est. Hostes enim erãt acres, & numero superabant, & fugæ dedecus & indignatio, & vrbis tunc repetendæ desperatio eos ferociores efficiebat. Nostri, quia reliquis prælijs in vrbe cõmissis non interfuerant, ne socijs virtute inferiores esse viderẽtur, incredibili ardore dimicabant. Maxima tandẽ hostiũ parte cæsa, reliqui in fugam versi sunt. Albuquercius in vrbẽ ingressus, primũ summas Deo gratias egit, cuius præsenti numine debellatũ fuisse cõstabat. Quod enim signũ clarius præsentiæ diuinæ dari potuit, quàm intra sex horas vrbẽ maximã, armis & tormẽtis, fortiumq; militũ præsidijs, hominúmq; multitudine refertã, à tam paucis hominibus expugnatã fuisse? Quod vt maiore admiratione dignũ sit, illud certè constat, tanta pertinacia à quibusdam hostibus in ædibus Zabaimi eo die pugnatũ fuisse, vt cum nostros eorum misericordia vehementer inflecteret, neque solùm vitam & libertatem, verùm & virtutis illius prẽmium pollicerentur, maluerint in vestigio

mori,

mori, quàm vitam ab hoste, quod valde ignominiosum reputabant, accipere. Supra tria hominum millia in vrbe cæsa dicuntur. E nostris quadraginta desiderati sunt, inter quos Hieronymus Limacus, Vascus Fõseca, Cosmus Coelius, Antonius Vogadus, Antonius Garcesius, Aluarus Gomecius, & Petrus Gomecius Limicus extitere. Plusquam trecenti Lusitani vulnerati sunt. Albuquercius veritus, ne nostri pugnandi auiditate hostes longius insequerentur, & ea ratione palantes in aliquod se discrimen, vt fit, vbi victoria homines insolentes, & disciplinæ prorsus immemores plerunque facit, inijcerent, omnes vrbis portas claudere repente iussit. Deinde per otium suburbia (sic enim se facturum incolarum sceleribus offensus iurauerat) coniectis facibus inflammari precepit. His rebus gestis, Timoia cum exercitu trium millium hominum peruenit, moráq; suam purgauit, & Albuquercius satisfactionem accepit. Et quanuis aliam causam iustiorem non haberet, negotij confecti celeritas eum omni suspicione criminis liberabat. Aliud tamen esse credo in causa fuisse, cur ille copias in tempore afferre nequiuerit. Non enim erat æquum, vt belli partem aliquam, quod numine CHRISTI præsentis administratum fuerat, homines ab illius sanctissimis sacris abhorrentes, sibi vindicare, & in gloriæ societatem se offerre, ratione aliqua niterentur. Præda fuit, armorum, tormentorum, & munitionum, & cõmeatus, & longarum nauium multitudo. Nihil enim fuerat in vrbe relictum, nisi quod ad vrbem tutandam pertinebat. Albuquercius omnes Saracenos ex vrbis finibus eiecit. Reliquis, qui non erant Mahumetanis institutis imbuti, in insula habitare permisit, dummodo tributum, quod Zabaimo soluebant, Regi Emmanueli integre penderent. Publice deinde mercatoribus edixit, se omnibus, qui Goam cum equis & mercibus ingredi vellent, impunitatem daturum, & summa fide eos ab omni iniuria & maleficio tutos conseruaturum. Emmanuelem verò Cugnam Cananoris arci præfecit: Rodericum Rabellũ, qui Cananoris arci præfuerat, asciuit, vt illum arci Goënsi præponeret. Fernandum Petreium Andradium, Petrum Fonsecam Castrensem, Antonium Salam, iussit mare Goënse peragrare, & omnibus mercatoribus, qui Goam peterent, tutũ receptum præbere. Georgio autẽ Botellio, & Simoni Alfonso Bisacuto, vt Calecutiense mare nauibus suis infestum redderent, imperauit. Quilibet eorum sibi cõmissum munus exequitur. Andradius nauem vnã Armuziensem, quæ vnde esset prorsus ignorabat, eo quod vela demittere nollet, persequutus est, vsq; eo dum illa in Dabulis portu impingeret. Dabulis præfectus tormẽtis è turri, quæ portui imminebat, Andradiũ repellere conabatur. At ille in terrã egressus, turrim expugnauit, eámq; disiecit: & tormenta, quæ erant in ea disposita, in nauẽ suã imposuit. Botellius in nauẽ maximam Saracenorũ inuasit, quam cùm diu oppugnasset, dilacerauit, magnáq; præda potitus, nauẽ, quia nauigare minime iam poterat, omisit. Albuquercius vectigalia diligẽter exercuit, & ciuitatis statũ, & formã reip. collocauit: & aliud deinde opus immortali memoria dignũ, cõtra

multorum

multorum ſententiam, ſuſcepit. De quo antequam diſſeram, non alienũ erit, quo ſententia Albuquercij ab Almeidæ ſententia diſcreparet, paucis exponere. Vterque enim eorum cùm eſſet animo maximo, & ſingulari virtute præditus, idem ſibi proponebat: ſed non idem conſiliũ ſequebatur. Vtriq; enim erat propoſitum, pro Chriſti religione, & pro Regis Emmanuelis amplitudine vitam, ſi opus ita fuiſſet, in quoduis maximum vitæ & ſalutis diſcrimen inferre, & gloriæ & immortalitati ſeruire. Sed alter ab altero in hoc diſſentiebat, quod Almeida minime tutum putabat, vrbes expugnare, ne videlicet diſtractæ Luſitanæ vires, imbecillæ redderentur. hoc autem erat illi decretum, mare tenere. Id enim ſtatuebat, eum, qui maris imperium poſſideret, Indiæ totius poteſtatem aſſequutum. Itaq; maris erat illi antiquiſsima cura, & dum vnam tutiſsimam ſtationẽ nauibus haberet, reliqua omnia contemnebat. Fieri enim non poſſe exiſtimabat, vt tantum militum in ſupplementum è Luſitania ſingulis annis mitteretur, vt firmis præſidijs arces multas munire liceret. Quod ſiquis id facere tentaret, eum Luſitanos omnes, qui viribus coniunctis hoſtibus terrorem incutiebant, diſperſos hoſtibus eſſe proditurum. At Albuquercius maiore quadam ſpe, quam animi excellentis altitudo afferre ſolet, non præſentis tantùm ſecuritatis, ſed futuri etiam imperij, quod ampliſsimum fore confidebat, conſilia intimis animi ſenſibus agitabat. Nec vt piperis magnus numerus annis ſingulis in Luſitaniam importaretur, ſed vt imperij fundamenta iacerentur, excogitandum cenſebat. Et quo auxilia magis longinqua erãt, eo colonijs pluribus oras Indiæ occupandas ſtatuebat, vt varijs Luſitanæ gentis ſeminarijs paſsim inſtitutis, exercitus in India conſcribi poſſent. Mare verò minime tutum arbitrabatur ijs, qui terra ſimul opes ſuas nequaquam ſtabilirent. Claſſem maximã vnica tempeſtate deleri poſſe: at opibus in terra comparatis claſſes refici, & maris imperium recuperari non eſſe difficillimum. Periculoſum deinde ſtatuebat, in anguſtum locum claſſem Luſitanam includi, maxime verò, vbi macrũ & ſterile ſolum eſſet, parúmq; idoneum ad exercitum in hybernis alendum. Itaque eos, qui Cochimi, aut Cananoris regno opes Luſitanas ſatis firmari poſſe confidebant, inter tam multos ſempiternos Chriſtiani nominis hoſtes, & tam occaſionibus ad perniciem Luſitanis afferendã opportunis intentos, parũ tempori conſequenti proſpicere cenſebat. Non enim eſſe tutum locũ, qui ſe vno tantũ niteretur, ſed in quem è locis pluribus auxilia, cum opus eſſet, mitterẽtur. Eam verò locorum occupationẽ maris imperium nõ imminuere, ſed potius amplificare. Quo enim claſsis plures receptus & ſtationes haberet, eo minore cũ periculo nauigari, & faciliorẽ materiam ædificandis nauibus multa loca, quàm vnũ præbere. Poſtremò ei, qui nõ Indię poſſeſsionẽ hominis vnius ætate, ſed æternitate, ſi fieri poſſet, temporis eſſe definitã cuperet, condendã eſſe ciuitatẽ ſtatuebat, quę ſobolem multiplicẽ procrearet, ita, vt nõ ſemper eſſet neceſſe tẽporibus difficillimis, ex auxilijs è Luſitania miſsis pẽdere: quæ ſæpenumero in lõgiſsima

& diffi-

& difficillima nauigatione vel morbi multiplices imminuunt, vel fluctus & tempestates exhauriunt, vel hyemes intercludunt, vel labores immensi debilitant. Quam prudenter autem id ab eo fuerit excogitatum, rerum exitus multis post illius obitum annis facile comprobauit. Cùm enim Solymanus Turcarũ imperator Ægypti rectorem cum maxima classe in Indiam misisset, vt Lusitanos possessione pelleret, & is arcem Diensem obsessam teneret, multisq; diebus maxima tormentorum & armorum contentione vehementer oppugnaret, quanuis plurima detrimenta à nostris, qui in arcis præsidio manebant, accepisset, non tamen tam cito obsidionem soluisset, nisi certior factus esset de magnitudine classis, quæ contra illum Goæ comparata Dium petebat. Neque rursus cùm Rex Cambaiæ eandem arcem cum maximo Turcarum auxilio sex mensibus obsessam tenuisset, tam facilè à Ioanne Castrensi, qui tunc in India Ioannis Regis nomine imperium administrabat, victus atque superatus fuisset, nisi Goa maximum ad eam victoriam atque multiplex instrumentum suppeditaret. Ad eam námq; magnitudinem ciuitas peruenit, vt facillimum sit, in ea iustos exercitus conscribi, & classes magnas ædificari. Id Albuquercius sapienter animaduertens, ea ciuitatis fundamenta iecit, quibus nixa, non facile de statu conuelli posset. Cùm verò Lusitanas mulieres non haberet, quod vnum remedium inueniebat, eas, quas bello ceperat, Christianis sacris expiatas, apud Lusitanos milites matrimonio collocabat, eisque possessiones in ea insula, Saracenis iure detractas, assignabat, eósque multis fauoribus atque præmijs ad eas nuptias alliciebat. Sic factum est, vt instar Romuli, qui vrbem Romam condidit, aut Thesei, qui ciues Atticos è pagis in vrbem compulit, aut aliorum qui vrbium fundatores extitere, illius vrbis, quam armis atque virtute cepit, conditor appellari posset. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc euenere. Ataideus vrbem Safinium Regis Emmanuelis nomine tuebatur: & crebris excursionibus Mauros exterrebat, multásque ex illorum bonis prædas agebat. In primis autem Maurum quendam, quem reliqui Mauri, vt virum religione atque sanctimonia præstantem, diuinis propemodum honoribus afficiebant, qui castellum in quo domicilium collocauerat, præsidijs validis munierat, viuum cepit, & castellum expugnauit, multósque partim cæcidit, partim captiuos abduxit. Tanto denique terrori multis esse cœpit, vt oppida atque pagi, & vniuersæ vicinitates & præfecturæ pacem peterent, & leges acciperent, & imperata tributa persoluerent. Verùm cùm gens sit natura fallax, & sanctissimæ religionis ignara, facillime ab alijs Mauris inducta, fidem fregit, & bellum summo studio cõtra Christianos comparauit. His alij innumerabiles adiuncti sunt. equites erãt ad quinque millia, pedites supra sexcenta millia fuisse dicuntur. Decimo tertio die Decembris, Anno. M.D.x. Safinium obsidere incipiunt. Vigesimo tandem atque tertio die mensis eiusdẽ positis castris obsidionis opera perfecerunt. Multas námque turres excitarunt, multas stationes fossa & vallo munierunt, & tormenta

menta in locis aptissime disposuerũt. Ataidius cùm primum bellum parari per exploratores intellexisset, Emmanuelem Regẽ per literas admonuit, nauémq; in insulam, quam appellant Materiæ, continuo misit, vt auxilium inde conquireret. Insulæ præfectus Simon Gundissaluus Camara non aderat: in Lusitania námque apud Regem versabatur. Vxor illius cùm esset animo virili, & mentem viri (erat enim ille vir egregie fortis, & liberalitate singulari præditus) exploratam haberet, incredibili celeritate, & maximis sumptibus auxilia comparauit, quibus præfuit Emmanuel Norogna, eiusdem Camaræ germanus frater. Ataidius stationes distribuit, & singulas stationes viris nobilibus in rebus bellicis spectatis, cum certo numero militum, tuendas assignauit, nullúmq; officium vigilantissimi ducis in vrbis munitione prætermisit. Ipse sibi eam militum copiam, quam potuit, reseruauit, vt cum ijs, locis omnibus, præsertim quibus periculum grauius intendi videretur, occurreret. Vt autem melius hostium castra speculari posset, cum equitibus trecentis & septuaginta, & peditibus centum, & tormentis aliquot carpentis impositis vrbem egressus, in edito colle, in specula constitit, pugnæque signum, si vellent hostes manum conserere, eo in loco proposuit. Cùm hostes se continuissent, copias in vrbem reduxit. Vigesimo tertio die mensis eiusdem, hostes vrbem oppugnare instituunt. Fuit autem ea oppugnatio vehementissima. Erat enim maxima hostium multitudo. Viri nobiles & acerrimi duces nõ hortatores tantùm aderant, verùm & ipsi vnde maximum periculum imminebat, eo se intrepide conferendo, vt reliquos exemplo suo incenderent, summopere contendebant. Scalas admouebant, testudines applicabant, vt illis tecti, muros subruerent, sagittarum atque pilarum multitudine, vt nostros obruerent, laborabant. At nostri sagittis & glandibus, & vasis tormentario puluere refertis, ignitisque telis in eos emissis non mediocrem cædem ediderunt. Quadringenti námque ex illis eo die interfecti sunt. Postridie Ataidius octo tantùm equitibus circunseptus egressus est, vt aliquem ex improuiso caperet, ex quo hostium consilia explorare posset. Quod tamen, eo quod minime lateret, exequi nequiuit. Itaque duobus hostibus, qui in illum inciderant, interfectis, in vrbem reuersus est. At hostes cum animaduerterẽt, se non posse diu propter ingentem multitudinem, quæ non facile sustentari atq; regi poterat, in obsidione perseuerare, statuerunt totis viribus experiri, an vno impetu vrbem expugnare liceret. Trigesimo igitur eiusdem mensis die tanta vi in vrbem inuaserunt, tantáque telorum multitudine & armorum contentione eam per omnes murorum partes aggressi sunt, vt multi stationes, in quibus dispositi fuerant, metu perturbati desererent. Ataidius tamen omnibus locis occurrens, vbi hostes acrius præliabantur, eo se conferebat, & alios quidem è suis oratione cõfirmabat, alios laudibus accendebat, & subsidia identidem, vbi maxime nostros vrgeri conspexerat, ex ea quam habebat copia submittebat, & manu etiam strenui militis interdum officio fungebatur. Cùm verò ea parte,

quæ ad mare pertinebat, murum vehementius oppugnari cognouisset, ibi constitit, vt præsentia sua facilius impetus hostium repelli posset. Hostes absque vllo metu scalis alia ex parte muros ascendere, alio verò in loco machinis subruere, omnia tentare atque periclitari, quo eodem die possent vrbe potiri, & nostros internicione delere. Tanta tamē vi fuere de omni conatu depulsi, vt oppugnatione desisterent, cùm quatuor horis sine vlla intermisione in ea perstitissent. Ea die supra sexcentos amisere. Reliqui formidine perterriti, obsidionem trepide soluunt. Vltimo die mensis Decembris eiusdem Anni tanto tumultu castra hostium mota sunt, vt fuga potius quàm profectio videretur. Ataidius cū equitibus quadringentis, & peditibus centum, vt postremum agmen carperet, accelerauit. Aliquot eorum occidit, & nonnullos captiuos abduxit. eos longius insequi noluit, ne tanta multitudine freti, in eum ab vrbe procul abductum incurrerent. Hac obsidione soluta, multi Mauri rursus ex vicinis populis Emmanuelis imperio se se subdiderunt. At Ataidius quanuis quietis esset impatiens, & aliquid semper animo moliretur, quo posset in hostes pestem atque perniciem comparare, tandiu tamen expectauit, dum illa multitudo dimitteretur. Postquam verò copias illas dimissas accepit, statuit in aliquam hostium præfecturam ex improuiso inuadere. Cùm autem Mauri cuiusdam indicio percepisset, in locis quatuor passuum millibus ab Almedina disiunctis (Almedina verò oppidum est Mauritaniæ munitissimum, quod Safino Septentrionem versus triginta duobus millibus passuum abest) esse quinque hostium præfecturas, in quas nihil tunc hostile suspicantes inuadere posset, secundo Ianuarij die, Anno. M. D. xj. cum equitibus quadringentis & triginta, & centum peditibus, minoribus tormentis armatis, nocte profectus in locum peruenit. Hostes verò non offendit. Exploratores autem misit, vt specularentur, quo abscessissent. Illi re diligenter explorata renunciant, eos inde passuum duobus millibus abesse. sedes enim frequenter mutant. Itaque Emmanuelem Norognam, quem diximus vrbi obsessæ opem loco fratris attulisse, præmisit cum centum & octoginta equitibus, qui illos prælio distineret. Andream verò Caldeiram, & Ioannem Freitam (hi enim peditibus præerant) illum subsequi iussit, vt subsidio, cum opus esset, occurrerent. At Norogna cùm iuuenis, & supra modum cupiditate laudis incensus esset, subsidia expectare noluit, sed tantam celeritatem suscepit, vt se ab illis magno interuallo disiungeret. Id conspicatus Ataidius, Emmanuelem Ceruariam cum equitibus triginta subsidio misit, cui mandauit, vt Norognam retraheret. Metuebat enim, ne se præcipitem in aliquod summum discrimen inijceret. At Ceruaria cùm ad Norognā accederet, eum iam cum hostibus commistum animaduertit. Itaque Ataidiū per equitem admonuit, prælium esse iam summa vtrinque contentione susceptum. Hoc audito Ataidius cum equitibus quindecim, vt opem celeriter afferret, approperauit. Aluarum verò Ataidium reliquas copias instructas adducere

ducere iusit. Res interim erat in magnum discrimen adducta. Eques vnus, Aluarus Rodericus Azeuedius nomine, hasta trãsfixus interierat. Bernardus Emmanuel, vir fortissimus, Regis cubiculo præfectus, graui plaga cõtusus ex equo deciderat. Maurus, qui illum strauerat, brachio illius altum vulnus inflixerat, & Bernardi hasta, quam ceperat, Christianis, qui iacenti opem afferebant, maximo animo repugnabat, & facinora in armis edebat. Georgius Mendezius Ataidius Algarbiensis in Maurum incurrens, equi ipsius, quo vehebatur, impetu Maurum strauit: qui continuo cæsus fuit, & Bernardus Emmanuel, cuius sensus omnes plaga vehemẽter stupefecerat, è terra sublatus, & in equo impositus, & ad locum, vbi maiores copiæ relictæ fuerant perductus. qui tamẽ antequam plagam illam accepisset, magnam cædem fecerat. Erat enim mẽte parum sana, sed in armis acerrimus. Prælium verò quanuis non sapienter commissum fuisset, exitum satis felicem habuit. Hostes enim, antequam Ataidius interueniret, fusi fugatique, multi occisi, & centum capti sunt, & præda non mediocris abacta. Ataidius iam se cum Norogna coniunxerat, cùm non ita procul hominum multitudinem conspicatus est. Id quod futurum erat suspicatus, omnes copias, iam enim aduenerant, diligenter instruxit. Hostes erant armis & animis ad cõfligendum paratissimi. Numerus fuit equitum quadringentorum, mille peditum. Hi in nostros tãto impetu inuecti sunt, vt parum abesset, quin aciem perturbarent. In equum Ataidij tres hastæ magnis viribus emissæ protinus adhæserunt. Is vt alium equum assumeret, retro cessit. Iacula interim, lapides, & sagittæ, & equitum concursatio strepitum horrendum edebant, & nõ pauci vulneribus concisi cadebant. Ataidius in prælium reuersus, Ioannem Hominem, cuius semper virtus imprælijs eluxerat, & famulum quendam suum honesto loco natum, pedibus (illorum enim equi iam interfecti fuerant) acriter pugnantes animaduertit, quos ab hostibus circunfusis eripuit. Prælium extrahebatur, & victoria neutram in partem inclinabat. Tandem cùm Ataidius maximis vocibus suos adhortaretur, omnes sic pugnãdi studio incensi sunt, vt hostes supra trecentos occiderent, & reliquos in effusam fugam compellerẽt: quos Ataidius insequi noluit, veritus, ne rursus hostes copijs vndiq;, vt gentis mos est, influentibus adiuti, in nostros insequendi studio dissipatos inuaderent. Itaq; cũ præda reuertere statim maluit. Sed ciuitas procul aberat: & hostes rursus à timore refecti, cum maioribus copijs in eum inuecti sunt. Nostri eorum impetum ægre sustinebant, ita tamen, vt ordo minime turbari, quãuis hostes acriter instarent, vlla ratione potuerit. Ataidius cum aliter summum periculum vitari nõ posset, omnem prædam & impedimenta dimisit. Fuere in hac excursione atq; reuersione è nostris homines tredecim desiderati, equi decem & septem occisi. Alios triginta equos Ataidius interficere iussit, propterea quod nimio labore fatigati, ingredi minime poterant, & noluit eos in hostium potestate relinquere, ne illis contra nostros vterentur. Eodem rursus Anno Ataidius, cum explo-

ratum habuisset, quinque & viginti hostium turmas inde triginta duobus passuum millibus distare, eos adoriri constituit. Cum verò multi partim Iudæi, partim Saraceni in vrbem cum mercibus & vario cõmeatu forte conuenissent, portas occludere, & custodes apponi iussit, ne quisquam illius iniussu egredi posset, ne hostes de rè, quam is moliebatur, admoneret. Eodem die, qui fuit vigesimus tertius mensis Octobris, primis tenebris quadringẽtos equites & quingentos pedites eduxit. Agminéque silenti cum dilucesceret, eo quo intenderat peruenit, & hostes imparatos adortus continuo fudit: supra trecentos occidit, quingentos atque septem viuos cepit: præda pecorum, & armentorum, & camelorum tanta fuit, vt duo millia passuum occuparet. Ataidius tamen cũ via esset longa, & confragosa, & timeret, ne hostes vndique asciti, in eum tantis gregibus impeditum incursarent, maximam prædæ partem omisit, ipse cum reliqua profectus est. Cum verò viam explorato faceret, certior factus est, Almedina trecentos equites egressos esse, vt illũ aggrederẽtur. Is greges & impedimenta in medium agmen inferri iussit, & agmen postremum, in quod hostes erant impetum illaturi, firmauit. Cùm hostes igitur in postremum agmen impetum ferociter intulissent, tanta vi repressi sunt, vt non auderent deinceps propius accedere. Ataidius absque vllo impedimento vrbem cum præda, cum iam nox esset, ingressus est. Cùm hac ratione Mauri finitimi grauia damna frequenter accepissent, statuerunt pacem postulare, & imperium Emmanuelis accipere. Fuerunt autem multi pagani, & montani, multæque præfecturę, oppida etiam cõplura, & vicinitates, quæ sub Emmanuelis imperium atque ditionem subiunctæ sunt, & omnibus tributum, quod quotannis penderent, imperatum. Erat autem maximus frumenti numerus, qui hoc tributo cõtinebatur. Tantus autem metus erat hostibus iniectus, vt Marrochiensibus etiam solicitudinem nõ mediocrem afferret, vsque adeo, vt multi illinc in longinquas terras discederẽt, ne singulis propè horis cladis repentinæ nuncio trepidarent. Soli qui fœderati, & vectigales Emmanuelis erãt, securi viuebant, & fundis suis impune fruebantur. In omnibus his rebus siue ad belli administrandi rationem, siue ad vectigalium amplificationem pertinentibus, insignis opera fuit Iehabentafufi, cui Rex Emmanuel, vt diximus, veniam impertiuit, eúmque donis atque muneribus affecit. Quid Lemio, dum hæc omnia gerebantur, acciderit, antequam in Indiam perueniret (nondum enim id commode facere licuit) consentaneum est oratione perstringere. Is è Gardafumensi promontorio profectus, Armuziũ petiuit: ad Regémque misit, qui diceret, se eò Regis Emmanuelis iussu peruenisse, vt ei rebus omnibus, siue quæ ad insulæ propugnationẽ, siue quæ ad Regis ipsius dignitatem pertinerent, operam nauaret. Orabat deinde, vt omnes offensas, quas ab Albuquercio acceperat, obliuione cõtereret, & à Lusitanis deinceps omnia amicitiæ singularis officia expectaret. Quod autem ad insulæ defensionem adtinebat, se nõ ignorare, Regem multos Principes inuidia furentes

circunstare,

circunstare, contra quos confidebat non inutilia vnquam fore Lusitanorum præsidia. Quibus tamen, vt sine periculo in insula considere, & facilius vrbem tueri liceret, opus esse loco munito, qui maius & vtilius ipsi Regi, quàm Lusitanis præsidium afferre posset. Petebat igitur, vt fieret sibi potestas arcis illius perficiendæ, quam Albuquercius inchoauerat. Coieatarus respondet, omnia se, quæ cum Albuquercio pacti fuerant, libentissime facturos: quod verò ad arcem adtineret, nullo modo passuros esse, ad perfectionem adduci. Quindecim millia numorum aureorum, vt fuerãt cum Albuquercio depacti, soluunt: Lemium liberaliter inuitãt, & Lusitanos omnes comiter accipiunt. Lemius quia vires non habebat, quibus bellum inferret, pacis simulatione contentus, post duos menses (citius enim per anni tempus minime licuerat) inde discessit, & Mascatem petijt, & inde, vt superius dictum est, Vascum Syluejram in Indiam misit, qui in classis supplementum naues aliquot ab Almeida flagitarat. Zacotoram deinde profectus est, vbi in morbum incidit, cuius depellẽdi gratia (erat enim cœlum regionis illius insalubre, & palustres humores infesti) in Melinden nauigauit. Albuquercius, iam enim imperiũ gerebat, per Antonium Nogueiram Alfonsum Norognam arcessiuit, & Lemio per literas significauit, se propter incommodum Calecutij acceptum (timebat enim, ne multi sublatis animis contra Lusitanum nomen res nouas molirentur) classem minuere nõ posse. Cum primum ipse motus comprimeret, tunc per se auxilium allaturũ. Cogitabat enim in Arabicum sinum proficisci, vt cum Sultani classe, quam rumor breui venturam nunciabat, dimicaret. Rumor tamen inanis extitit. Sed Lemius nondum Melinde redierat. Franciscus Pereira Berredus, & Alfonsus Norogna in Nogueiræ nauem ingressi, cum illo mare interim peragrabant, vt prædas agerent. Vnam verò nauem maximam Cambaiensem opibus maximis refertam cepere. His opibus elati, diutius expectare noluerunt, sed in Indiam transmisere. Prætervecti autem Baticalam, sæua tempestate iactati sunt, & Cambaiensis nauis cùm magistri Saraceni ductu Dabulem peteret, vadis allisa atque perfracta fuit, & Lusitani capti sunt, & in Zabaimi potestatem peruenere. Eadem tempestate cùm Nogueira Cambaiæ quendam portum ciuitatis, quam Damam appellant, subire contenderet, nauis illius fracta fuit, & Alfonsus Norogna, vt dictum est, eo quod se in mare, vt in litus enataret, præpropere cum nonnullis demiserat, fluctibus haustus est, & omnes qui illum sequuti sunt, eundem casum subiere: Reliqui omnes capti, ad Cambaiæque Regem perducti sunt, de quibus iam antea diximus. Franciscus Pantoja, quem similiter Albuquercius Zacotoram miserat, cùm Indicum pelagus traiecisset, nauem ingentem, Meri nomine, cui præerat vir Cambaiæ Regi sanguine coniunctus, quæ eadem tempestate conuulsa, iactum fecerat, intercepit, Zacotoramque perduxit. Ibi Odoardum Lemium iam Melinde reuersum offendit. Arci tunc Lemius Petrum Corream præfecerat. Præfectus enim

morbo sublatus fuerat. Nauem verò, quam Pantoja in cursu ceperat, frustra repugnante Pantoja, Lemius ad ius suum pertinere disputauit, eo quod in regionibus sibi ad gerendum bellum assignatis capta fuisset. Itaque nauem, & omnia, quæ in ea reperit, in suam potestatem redegit. inde profectus in Indiã, ab Albuquercio magnis honoribus acceptus fuit, multáque illius gratia Albuquercius effecit, quibus quemuis facillime ad studium allexisset. illum tamen nullo modo potuit ad rationes suas adiungere. Cùm verò de consilio, quo statuebat Goam aggredi, cum illo disseruisset, Lemius operam suam pollicitus fuerat. Attamen multum de illius dignitate clàm detraxerat, & laudibus illius passim obtrectauerat, Goámque capi non posse, & si caperetur, nullam vtilitatem rebus Lusitanis allaturam esse disputauerat. Multi sermonibus illis libenter aures præbuerãt, & sermones ferebantur, quibus offensiones grauissimæ, & dissensiones turbulentissimæ concitari facillime potuissent, ni Albuquercius partim dissimulando, partim lenitate & comitate, hominis vel ambitiosi, vel inuidi insaniam mitigando, malo nascenti restitisset. Sed non tantum profecerat, vt Lemius fidem illi præstare, quam dederat, vlla conditione vellet. Nec enim illi quidquam opis ad Goæ expugnationem conferre voluerat. Sed casus quidam interuenit, quo materia omnis discordiarum amputata fuit. Naues enim è Lusitania post expugnatam Goam cum literis Regis Emmanuelis appulsæ sunt, quibus literis Emmanuel Lemio præcipiebat, vt Albuquercio classem traderet, & ipse in Lusitaniam reuerteretur. De captiuis interim Albuquercius agere cœpit. In naui, quam Pantoja ceperat, eiusdem nauis dominus, nomine Aleacamus, vt diximus, Regi Cambaiæ sanguine propinquus, captus extiterat. Huius Principis permutatione confidebat Albuquercius facillimum negotium fore. Re igitur cum Aleacamo communicata, mercatorem in Cambaiam misit, qui cum Rege de redimendis captiuis, hominis propinqui permutatione, qui maximum apud illum locum obtinebat, ageret. negotium expeditum fuit. Itaque Iacobum Corream, & Franciscum Pereiram Rex missos statim fecit, ea conditione, vt si res minime conueniret, rursus ad se redirent: ad quod sine fraude vlla gerendum, illi se se iureiurando constrinxerant. Ex his intellexit Albuquercius, quo casu Norogna sororis suæ filius interierat. Lemius in Lusitaniam reuersus est. Albuquercius post illius profectionem graui cura liberatus (nec enim Lemius contineri poterat, quin illi quibuscunque rebus posset officeret) animo magis vacuo reip. conseruandæ, & muneribus assignandis incubuit. Mulieres indigenas, vt cum Lusitanis matrimonio iungeret, enixe operam dedit. Milites filios, eorum vxores nurus appellabat: eas domum deducebat, viros muneribus alliciebat, ita, vt multo plura, quàm in illis ciuitatis nouæ (sic enim appellare licebat eam, in qua noui mores & instituta ferebantur) initijs expectari poterant, matrimonia celebrarentur. Neque segnius reliqua omnia, quæ ad vrbis munitiones, &

ciuitatis

ciuitatis ordinem, & defensionem necessaria videbantur, excogitabat. Frequentes autem ad eum multorum Regum legati ventitabant. Alij tributa imperata deferebant, alij vt pacem peterent, & amicitiam firmarent, veniebant: omnes operam suam in rebus omnibus, quæ ad Regis Emmanuelis amplitudinem pertinerent, pollicebantur. Eos non statim dimittebat. Volebat enim vt oculis vrbis munitionem, & classis, quam tunc ornabat, apparatum aspicerẽt, & totius operis, in quod mentem intendebat, magnificẽtiam sensibus vsurparent: vt earum rerum admiratione defixi, constantius in fide permanerent. Illi ad eum venerabundi accedebant, & alij hominis grauitatem admirabãtur, alij suauitatem & comitatem laudibus efferebant. Goæ celebritas & frequentia cũ Regis maximi curia conferri merito poterat. Hæc omnia quanuis in natura Albuquercij inessent, is tamen de industria omnia signis illustriora faciebat, vt maiorem sui admirationem incuteret, & ea grauitatis specie multo facilius homines in officio contineret. Hoc præterea assequebatur, cùm tam cito legatos non dimitteret, vt maioribus interim copijs insulam muniret, & virtutis documenta coram omnibus, qui eo conuenerant, statueret. Zabaimus enim Idalcamus insulæ repetendæ studium non intermittebat. Illius autem Dux Melichius Agriajeus in eam magnis copijs stipatus inuasit: qui tamen eo tempore fuit à nostris cum strage & ignominia repulsus. Misit Albuquercius inde Iacobum Fernandum Begiensem cum tribus nauibus in Zacotoram, vt arcẽ eam, quam prorsus rebus Lusitanis inutilem, & maximis periculis expositam iudicabat, euerteret, & Lusitanos qui eam tuebantur, in nauibus acciperet. Interim Iacobus Mendezius Vasconcelius ad illum adijt. Merita in eum sua cõmemorauit, atq; petijt, vt classem, qua erat Malacam (quod sibi munus fuerat iniunctum) petiturus, instrui iuberet. Albuquercius multis verbis eum ab instituto deducere conatus est. Sibi communi Ducum omnium cõsilio decretum fuisse, minime conuenire, vt virum tanta virtute præditũ, in pestem sine vllo fructu ruere permitteret. Opus esse difficillimum, quod non nisi classe maxima confici posset. Periculosum esse, eodem tempore duas res difficillimas suscipere. Sibi iter instare, quo erat in Sultani classem inuasurus. Fieri non posse, vt simul classis, qua Malaca pœnas sceleris conflati lueret, instrueretur. Illum deinde multis verbis orare institit, vt secum, vt in Goa fecerat, nauigare vellet, vt illius virtute facilius hostes opprimeret. Eo bello profligato, se daturum operam, vt is in Lusitaniam multis ornamentis, vt par erat, affectus rediret. Hoc responso Vasconcelius grauiter offensus, sibi data esse verba conquestus est. Et quando tam male meritis suis esset gratia relata, se Malacam omnino omnibus inuitis petiturum. Ideo námque in Indiam se venisse dicebat, non vt Ducibus Lusitanis obtemperaret, sed vt Regis inuictissimi mandata conficeret. Albuquercius cum illum in ea nauigandi sententia nimis obstinatum animaduerteret, illi & Ducibus, qui comites illius erant, exilij: magistris atque nautis, extremi

ſupplicij pœnam propoſuit, ſi è portu iniuſſu ipſius ſoluerent. Nihilominus ille cum reliquis Ducibus vna nocte anchoris ſolutis è portu diſceſsit. Albuquercius Duces alios confeſtim miſit, qui triremibus & ſcaphis inſtructis illum conſequerentur, atque reuocarent: ſi id facere recuſaret, naues illius in alto mergere iuſsit. Ii iuſſa faceſſunt. Et cum Vaſconcelius parere noluiſſet, tormentis nauem, qua vehebatur, acerrime verberare inſtituunt, antennámque maximam deijciunt, & duos nautas interimunt, & illi exitium minitantur, niſi ſtatim in portum, vnde ſoluerat, rediret. Redijt tandem, & in cuſtodiam traditus eſt: latáque ſententia fuit, vt is vinctus in Luſitaniam duceretur, & quidam ex nauarchis, Hieronymus Cernichius nominabatur, quia ſuaſor & impulſor audaciæ fuerat, & acrius, quàm reliqui omnes, Albuquercij imperio reſtiterat, ſecuri feriretur: & magiſtri, qui imperium audacius contempſerant, ſuſpenderentur. Duo ex magiſtris continuo ad ſuſpendium adacti ſunt. Reliqui ducebantur. Sed cum legatus Regis Narſingæ, & legatus etiam Regis Cambaiæ, nobilitatis Luſitanæ precibus adducti, ad Albuquercium adijſſent, & illum ſuppliciter orarent, vt erratis hominum illorum veniam præberet, is omnibus, qui nondum morte affecti fuerant, ignouit, eóſque exilio multauit: nauarchos nauium præfectura priuauit, & exilij gratia in Luſitaniam deduci iuſsit. Sic autem imperium ſeuerè ſanxit, & humanitatis etiam partes in iudicio ſuſcepit, & legatos Regum maximorum non mediocri beneficio, vt præ ſe ferebant, obſtrinxit. Rebus ita conſtitutis, & vrbe valido præſidio munita, Goa cum claſſe viginti trium nauium profectus eſt. Cùm verò Occaſum verſus, vt Arabiam peteret, curſum inſtitueret, tempeſtatis aduerſæ reflatu Goæ rurſus portum ſubijt. Ibi cùm idem ventus nihil remitteret, & nauigandi tempus elaberetur, conſilio cum Ducibus habito, ſtatuit Malacam (ad eam námque petendam ventus valde ſecundus erat) nauigare. Itaque Cochimum verſus curſum direxit. Ibi Petrum Fonſecam Caſtrenſem, & Menendum Alfonſum, & Simonem Vetulum, & Antonium Salam, cum certo nauium numero reliquit: quibus omnibus Emmanuelem Lacerdam præfecit, & illis imperauit, vt cum primum ver appeteret, quod initio Auguſti menſis aduentat, oram Calecutienſem peragrarent, & bellum Calecutienſibus, illorúmque ſocijs inferrent, & in Goam excurrerent, ne quiſquam dum is abeſſet, inſulæ perniciem moliri conaretur. Rerum autem maritimarum præfecturam Odoardo Melio Serpenſi commiſit. Inde cum decem & nouem nauibus, & octingentis viris Luſitanis, & ſexcentis Indis vela dedit. Nauem vnam Cambaienſem in eo curſu, antequam Cori promontorium ſuperaret, excepit. Ibi cùm claſsis maximis fluctibus agitaretur, vnam triremem amiſit: homines tamen, qui ea vehebantur, conſeruati ſunt. Alias deinde tres naues mercibus valde precioſis onuſtas, quæ Malacam ſimiliter petebant, expugnauit. In Zamatram deinde inſulam delatus, naues in Pedi-

renſi portu conſtituit. Rex illi continuo nauem & Luſitanos dono miſit. Ii erant ex illis, qui Malacæ relicti à Siqueira fuerant, & inde fugientes ſeſe in Pedirenſis Regis fidem contulerant. Vnus ex illis, cui nomen Ioannes Viegas erat, Albuquercio narrauit, poſt Siqueiræ à Malacenſi portu digreſſum, Bendaram Regi inſidias comparauiſſe, & ob eam rem capitale ſupplicium pertuliſſe. Expoſuit deinde, quomodo Nahodabeguea, qui princeps erat illorum, qui ſimulacrorum ſuperſtitione conflictati, à Mahumetis ſacris nefarijs abhorrent, ciues ad Luſitanorum perniciem ſolicitarat: qui tamen cum Bendara ſceleris ſocietatem coiuerat, & huius maleficij conſcientia oppreſſus, aufugerat, & in Pacemenſi regno, quod eiuſdem inſulæ pars eſt, tandem conſtiterat. Albuquercius pace cum Rege Pedirenſi ſanctiore fœdere cõfirmata, Pacemenſe regnũ petijt. Ibi colloquio cum Rege habito, ab eo, vt ſibi Nahodabegueam traderet, enixe contendit. Is cum fidem daret, ſe illum traditurum, non modo id non præſtitit, verùm Nahodabegueam, vt ſubterfugeret, admonuit. Inde fœdere ſimiliter percuſſo Albuquercius mouit, & nauem poſt dies aliquot maximam conſpicatus, in eam inuectus eſt. Qui erant in naui noſtris acti animo reſtiterunt. Ex illis tamen quadraginta cæſi ſunt. Cùm verò noſtri nauem ſcandere properarent, flamma ſubito vectorum opera ſuſcitata, noſtros vehementer exterruit, & à naui longe diſcedere compulit. Et, vt poſtea compertum fuit, flamma illa artificio quodam facta, non exurit, & facile, quoties eis, qui eam excitarunt, libet, extinguitur. Inde cum claſſis in anchoris conſiſteret, noſtri aliam nauem conſpexere, quæ velis & remis, vt aliæ multæ generis eiuſdẽ impelli ſolebãt. Albuquercius miſit cõtinuo duos Duces, vt ſcaphis inuecti, eam ad illum traherent. Nautæ metu perterriti, ſe ſe in mare præcipites eiecerunt. Nahodabeguea ea naui vehebatur, & Malacam petebat, vt Regi Luſitanæ claſſis aduentum nunciaret, vt ea ſedulitate Regem ad veniam tribuendam inflecteret. Nahodabeguea cùm nullam vitandæ cladis meritæ rationem inueniret, maluit cum famulus ſuis viri fortis officio functus occumbere, quàm ſupplicio ſuo noſtrorum oculos ſatiare. Itaque tanta vi repugnauit, vt nemo fuerit è noſtris, qui non ex eo certamine vulneratus abiret. Hoſtes omnes cæſi ſunt. Nahodabeguea multis vulneribus conciſus ita cecidit, vt nullum ſanguinem è vulneribus emitteret. Cum tamen noſtri illum nudaſſent, & armillam ex auro factam, in quam erat lapis quidam incluſus, detraxiſſent, magna repente vis ſanguinis ex illius vulneribus emanauit. Lapis ex beſtijs quibuſdam eruitur, quas Siamenſes Cabriſias appellant, qui mirificam ad ſanguinem ſiſtendum vim continere dicitur. Noſtri progreſſi vlterius, duas alias naues ceperunt, quarum vna Malaca ſoluerat. Qui ea vehebantur, Rodericum Araũgium, & reliquos Luſitanos, qui Malacæ relicti fuerant, incolumes eſſe nunciarunt. Tertius dies erat ab eo, quo nauis ſe primùm armis, deinde flãmis tutata fuerat, cum eadem nauis ſe in noſtrorum conſpectum dedit. Ex

ea homines duo in paronem desiliunt, & rectà ad nauem prætoriam deferuntur. Ibi cùm accepta fide nauem ingresi fuissent, Albuquercium eiusmodi verbis alloquuntur. Si verum fama prædicat, imperator, adduci non possumus, vt arbitremur, te, si sciuisses quam rem geramus, nauem nostram fuisse armis aggressurum. Nec enim piratæ sumus, vt sceleris conflati pœnas luere debeamus: neque mercatores, vt diuitiarum magnitudine cupiditatem eorum, qui pecunias expetunt, acriter irritemus. Merces nostræ sunt, ea quæ nostræ nobilitati conueniunt, arma nempe, & virtus, atque fides. Tuum verò munus est, scelera supplicio persequi, virtuti autem fauere. Nam & te Regis clarisimi & inuictisimi Ducem esse nouimus, & virtutis egregiæ significationē quamplurimis in locis dedisse, compertum habemus. Hac igitur tui nominis fama prouocati, ad te fidenter accedimus; & suppliciter postulamus, vt homini per summum hominis malefici & iniusti scelus bonis omnibus euerso misericordiam tribuas. Sultanus Zeinalus Pacemense regnum legitimo imperio continebat. Tyranni verò fraude regno pulsus est. Nos verò milites illius sumus, fidem & officium sequimur, & pro illius dignitate mori, si opus ita fuerit, minime recusamus. Nunc verò Iauam cum illo petebamus, vt auxilium ab incolis insulæ peteremus. Verùm cum is classem istam videret, non aliam nobis opem quærendam existimauit. Si enim Regis nomen alias nationes mouere potest, multo magis te ad misericordiam, qui tanta fide pro Regis tui nomine nullum vitæ periculum recusas, inflectet. Te igitur Rex noster orat, vt hanc causam dignam tua fide, & tua virtute suscipias, & illum calamitate indignisima vexatum in regnum restituas. Quod si feceris, res à te gestas clarius illustrabis, hominémque gratum & memorem beneficio tibi in perpetuum deuincies. Hac legatione Albuquercius valde lætatus est, Regémque primùm per Fernandum Petreium Andradium, deinde per se, eo quod acceperat illum inualetudine laborare, salutauit. Pax inter illos facta, fœdúsque percussum fuit, ea conditione, vt si Albuquercius illum in regnum reduceret, is stipendiarius Regis Emmanuelis esset, & singulis annis certum auri pondo pro regni facultate tributi nomine pensitaret. Hac re ex animi sententia gesta, Malacam secum Zainalum perduxit. Kalendis Iulij, anno. M.D.xj. ad insulam paruam, quæ Malaca ictu tormenti distat, classem applicuit. Erant in eo loco naues quamplurimæ in anchoris constitutæ, quæ, vt se inde propiperent, metu perterritæ festinabant. Albuquercius cùm publice testari fecisset, se non bellum, nisi eis, qui hostilia molirentur, afferre, omnibus metum abstersit. Quinq; Sinarum nauarchi, qui ibi consistebant, illum adierunt, & significarunt, Regem Malacæ cùm eum adfuturum literis & rumore multorum multis ante diebus cognouisset, se se ad bellum summo studio comparasse. Deinde si bellũ fieret, operã suam polliciti sunt. Se námq; & Regis perfidi sceleribus offendi, & Lusitanæ probitatis studio concitari. Deinde suorũ merita in Sequeiram

retulerunt,

retulerunt, vt magis fidem facerent, sibi similiter nihil antiquius officio futurum. Eos Albuquercius in cœnam inuitauit. Quod conuiuium fuit à Sinis Gallico & Germano more, maioribus poculis, & hilaritate summa celebratum. Postridie Rex misit, qui Albuquercium nomine illius honorifice salutaret, & susceptum contra Lusitanos scelus in Bendaram transferret, quē dicebat ob eam causam fuisse capitali supplicio damnatum. Se verò nihil malle quàm pacem, cámque libentissime conditionibus æquis accepturum. Albuquercius respondit, se minime à pacis conditionibus abhorrere. Sed vt intelligeret, Regem pacem velle, & scelus contra Lusitanos nefarie conflatum detestatum fuisse, esse in primis necessarium, vt Lusitanos liberos ad se venire permitteret, & bona quæ direpta fuerant, restitueret. Ad hæc Rex Lusitanos varijs in locis dispersos esse dixit, & aliquot ex illis in Mahumetis nomen iurasse, quos per religionem Christianis tradi minime liceret. Quod autem ad bona adtineret, ea non illius sponte direpta fuisse: & præterea maximam illorum partem in Lusitanis alendis fuisse consumptam. Hæc & alia eiusmodi vltro citroque per nuncios agebantur, ex quibus intelligi poterat, Regem velle Albuquercium ludificari, vt incautum & spe compositionis erectum opprimeret. Hæc mente cernebat Albuquercius, & ex literis etiam Araügij, & ex mercatorum quorundam sermonibus accepit, expectari ab illo classem maximam, qua facilius nostros ancipiti prælio & à portu & ex alto distentos obrueret. In vrbe Rex ad nouem tormētorum millia, partim ærea, partim ferrea in munitionibus habebat. Et tam militum numero, quàm omnibus bellicis instrumentis erat ad bellandum paratissimus. Vt tutius tamen rem gereret, classem illam expectare statuebat. Albuquercius verò vt apud omnes nationes, quæ illic negotiabantur, testatum relinqueret, se inuitum ad bellum hominis iniustissimi fraudibus impelli, rem de die in diem differebat. Sultanus Zainalus hoc metu fieri ab illo ratus, graui diffidentia laborare cœpit, & ad Regem nocte transfugit. Albuquercius sequenti die in domos, quæ in æstuarijs erant, & in ædificia suburbana, & in tres naues Cambaienses, viris impigris ad eam rem gerendam missis, ignem conijci præcepit. Id non absque magno certamine fieri potuit. Incendium tamen hostibus frustra repugnantibus excitatum, vrbem terrore compleuit. Rex ea re conturbatus, Araügium cum Lusitanis reliquis statim ad Albuquercium misit, séque nihil malle quàm pacem asseruit, illúmque orauit, vt incendium restingui permitteret. Albuquercius facile precibus assensus est. Cambaienses tamen naues exuri iussit. Araügius illum admonuit, Regem fraudes & insidias machinari: nullam apud eum fœderis religionem sanctam fore: opes illius malis artibus & sceleribus infinitis amplificari. Et tunc eo quod classem expectaret, quam cum ea, quam in portu iam habebat, coniungeret, dilationibus nostros eludere constituisse. Rex naues multas mercatorum impedierat, quo minus è portu soluerent, vt illis in

bellum, si opus esset, vteretur. Albuquercius Sinarum naues expeditas illis tradidit: eos tamen rogauit, ne prius abscederent, quam prælium spectarent. Ad Regem deinde misit, qui diceret, si pacem fieri vellet, vt locum sibi in vrbe commodum assignaret, in quo arcem posset extruere, ne rursus Lusitanis perditorum hominum scelere periculum intenderetur. Rex verò respondit, loci designationem Albuquercio se liberam permissurum. Sed cùm nihil expediret, & fraudes, quas simulatione contexerat, occultari diu minime possent, Albuquercius rem vlterius diferre noluit. Itaque vt exploraret, quo loco commodius vrbem oppugnaret, & quibus copijs Rex eam tueretur, & ordine quo impetum reprimere niteretur, mane vrbem se inuadere velle simulauit. Hac re tentata, cognouit Albuquercius, vrbis firmamentum in ponte, & in templo quodam, non procul à ponte sito, consistere. Itaque ea parte vrbem oppugnare statuit. In sequenti igitur die trireme & humilioribus nauibus in vrbem inuehitur. Hostes vt nostros aditu prohiberent, vndique prouolant. Maioribus & minoribus tormentis acre nimis certamen instituitur. Nostri tamen per medias flammas atque tela litus occupant. Albuquercius ibi duas acies instruxit. Vnam Fernando Petreio Andradio, & Ioanni Limico, & alijs quibusdam ducibus attribuit, qua eam pontis partem, quæ erat cum templo coniuncta, armis aggrederentur: alteram sibi reseruauit, qua in frequentiorem vrbis partem, ad quam pons etiam ex aduerso pertinebat, inuaderet. Vtrobique erant stationes munitissimæ, & præsidia cum tormentis collocata, quibus pilarum multitudo, grandinis instar emissa, nostris terrorem ingentem præbuisset, nisi contemnendi periculi consuetudo, & laudis immensa cupiditas cum rei bene gerendæ fiducia, & , quod caput est, numen CHRISTI propitiū ab eorum animis metum omnino depulisset. Itaque intrepide in stationes inuadunt, hostes summa contentione resistunt: vtrinque prælium animo magno sustinetur. Hostes tandem pelluntur. Ea parte, qua Albuquercius cum copijs suis irruerat, hostes prius stationes deserunt, eósque Albuquercius cedentes insequitur. Qui primus in stationem ascendit, fuit Simon Andradius. Alteram verò stationem Ioannes Limicus primum subijt: hostes verò similiter ea parte pulsi sunt, & nostri illos acriter vrgebant, donec ad agmen regium peruentum est: vbi hostes Regis præsentia confirmati, constitere. Rex castello, quod elephantus ingens tergo sustinebat, cum aliquot è suis domesticis vehebatur. Hunc alij elephanti similiter instrati & armati sequebantur. Tela è castellis frequentia decidebant. Elephanti enses dentibus alligatos gestabant: tantáque ferocia in nostros irruebant, vt antesignani pellerentur. Fernandus tamen Gomecius Lemius, & Vascus Fernandus Coutignus minime ea re perturbati, resistunt. Cùm vterque eorum in opposita viæ latera, qua elephantus gradum violenter inferebat, concessisset, aditum ei liberum reliquerunt. Vtrinque deinde latera illius hastis perfodiunt. Belua quanuis in principio

certaminis sit immanis & efferata, est tamē doloris impatiens, & facile in suos quouis vulnere sauciata conuertitur. Itaque cum elephantus transfixus vtroq; latere fuisset, rectorem, qui illi insidebat, proboscide deturbatum proculcat. Exanimari deinde (sanguis enim illi vtrinque profluebat) mirifice cœpit. Rex eo metu confestim desiluit. Elephantus in suos cōuersus, reliquorum elephantorum aciem perturbauit. Omnes exterriti in fugam versi sunt, neq; rursus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuere. Eo metu depulso, Lusitani multo acrius institerunt. Hostes cùm pro laribus & focis in Regis sui conspectu dimicarent, fortunarúmque omnium discrimen adirent, in ferrum incredibili pertinacia ruebant. Rex cùm in manu nō mediocre vulnus accepisset, è pugna dolore victus excessit, vt in ædibus suis curaretur. Id cùm illius milites animaduertissent, se in collem, in quo ædes regiæ sitæ erant, paulatim subduxere. Ibi verò conferti nostrorum impetum sustinebant. Alia verò parte res erat in magnum discrimen inducta. Albuquercius enim erat hostium multitudine circunuentus. Ioannes Limicus præsidio, quod satis esse videbatur, in ponte relicto, vt illi opem afferret, accelerauit: tantóque impetu in hostes inuasit, vt multi se in fluuium demitterent. Nautæ, qui erant in lembis, eos ad satietatem sine vllo impedimento cædebant. Albuquercius aduentu Limici ingenti periculo liberatus, suos ad pugnam de integro capessendam cohortatus est, & tubarum etiam concentu, vt maiorem animis alacritatem adderet, omnes excitauit, & in hostium aciem, quæ viam latam insederat, impetum dedit. Hostes quanuis principio acriter obstitissent, tandem fusi fugatiq; sunt. Itaque pontis parte præsidio nudata, Albuquercius continuo stationem in eodem loco vallo & fossa, & aggere muniuit, tormentáque disposuit: munitionisque illius custodiam Nonio Vascio Albicastrensi, & Georgio Leoni cōmisit. Idem in alia pontis parte, quæ ad templum & regiam pertinebat, facere conatus est. Sed tātū vi fuit opus ab hostibus impeditum, vt perfici nullo modo posset. Pugna à prima luce ad meridiē perducta fuit. Albuquercius tamen, ne præsidia, quæ in statione disposuerat, aliquot grauius incōmodum ex ædibus vicinis acciperet, eas omnes munitiones ex vtraq; parte incendere cōfestim iussit. Incendiū in templum vsque, & in ædes regias penetrauit, bonámq; illarum partē exussit. Sol in occasum præcipitabat, & nostri erant ardentissimo sole, & maxima lassitudine ex nimio labore confecti. Albuquercius igitur copias in classem ea mente reduxit, vt cùm primum posset, in vrbem pluribus copijs stipatus ingrederetur. Hostiū numerus, qui in eo prælio ceciderunt, iniri minime potuit. Constat tamen, magnā cæsorū multitudinē fuisse. E nostris tredecim cecidere, septuaginta grauiter vulnerati fuere: quinquaginta tormenta capta sunt, & ædes nō paucæ direptæ. Multi ea nocte mercatores ex vrbe profugerunt, & Regulus quidam, qui illis diebus Regis Malacæ filiam duxerat, neque nouę nuptæ blanditijs cōtineri potuit, quin se in fugam daret. Eo tempore Vtetimutataja Iaoënsis mercator,

qui

qui sedem & domiciliũ in ea ciuitate multis annis habuerat, erat opibus & existimatione externorum omnium facile princeps. Is cum illius diei certamẽ cerneret, ea nocte ad Albuquercium cum muneribus adijt, & supplices etiam preces adhibuit, fidémque dedit, se fore semper Regis Emmanuelis ducibus addictum, & iussis illorum omnibus obsequentem. Is fuit in fidem & amicitiam libentissime receptus. Sinarum verò nauarchi similiter ad Albuquercium de victoria gratulatum venere, séque, si per illum liceret, statim velle proficisci dixerunt. Is eos commeatu iuuit, & muneribus affectos dimisit, vnúmque Lusitanum ex illis, qui cum Araũgio Malacæ capti fuerant, qui linguam Malacensem probe nouerat, illis tradidit, quem erant in Siamensi regno, cùm oram illam legerent, relicturi. Per hunc enim Regem Siamensem salutare, & propensam in illum voluntatem multis verbis ostendere commodum arbitratus est, vt illũ, cuius imperium erat amplissimum, ad Emmanuelis studium alliceret. Lusitanus, quem cum Sinis misit, Odoardus Fernandus appellabatur. Is ensem cũ capulo & manubrio ex auro pulcherrime facto, & emblematis elegantissime distincto, ad Regem cum baltheo operis eiusdem, Albuquercij nomine deferebat. Nostri eam noctem in curandis corporibus, & rebus ad prælium, quod instabat, præparandis consumpserunt. At Rex alias stationes in locis magis in intimam vrbem reductis, quibus nostri ex eo loco, quem occuparant, impetum illaturi videbantur, multo diligentius muniuit, in illóque multo plura tormẽta disposuit. In eaque parte, in quam Lusitanos inuasuros existimauit, clauos acutissimos è calybe veneno mortifero tinctos sub terram abdidit, vt nostri cùm vestigium imprimerent, vulnerati conciderent, & cum dolore summo spiritum ederent. Ea námque est veneni illius natura, vt cum primum sanguinem attingit, in viscera repente vim suam mortiferam diffundat. Hæc omnia Albuquercius indicio Ninachetuensis, qui in Lusitanos erat voluntate propensus, intelligebat. Cùm verò in pontis expugnatione maximum belli momentũ statueret, hoc excogitauit. Nauis Sultani Zainalis, quam is cũ fugit desertam reliquerat, erat maxima & firmissima. Eam tormentis, & varijs munitionibus, & cõmeatu etiam instruxit, saccísque lanicio gosipino, similiq; materia, quę mollicie sua tormentorum ictus excipit, neque facile dissipatur, infertis, nauis latera firmauit. Ea cùm æstu deferretur, & ponti applicaretur, erat necesse, vt arcis instar in pontẽ prominẽret. Sed ea tẽpore, quo maritimi æstus, quos lunæ cursus & cõuersio moderatur, propter ipsius lunæ rationẽ multo remissiores sunt, ad pontẽ applicari nõ poterat. Æstus autẽ tunc vim suam intendũt, cũ Luna vel ad Solẽ propius accedit, vel ab illo lõgius abscedit. Cùm verò vel maximus illius splẽdor imminui, vel ab exortu augeri incipit, tũc paulatim eã vim, quę ad summũ peruenerat, in dies singulos remittit. Id igitur Albuquercius expectabat, & quo se vehemẽtius in dies singulos ęstus incitabat, eo nauis propius pontẽ summo nostrorum studio pellebatur. Hostes interim minime cessabant. Machinis

enim multo pice, & oleo, multipliciq; materia ad suscitandam flammam accomodata comparatis, atq; secundum fluminis naturam æstu decedente contortis, vt nauem flammis absumerent, enixe contendebant. Nostri verò lembis & scaphis subsidio festinanter occurrentes, machinas harpagonibus iniectis in alterutram fluminis partem detorquebant. Hostes verò in nauem nocte atque die pilas ingentes emittebant. Naui præerat Antonius Abreus. Huius cùm vtraque mala glandis vnius ictu transfixa fuisset, Albuquercius illi vicariũ repente substituit. Is verò sane ferociter, Integri, inquit, mihi pedes sunt ad discurrendum, & manus firmæ ad prælium conserendum. Neque mihi ad cohortandum oratio deest: mentem verò ad imperandum Dei gratia sanam gero. Quinetiam si in lecto grauissimis vulneribus acceptis decubuissem, ex eo facillime possem, quæ in rem essent, mente & consilio prouidere. Quare minime patiar, quandiu animam duxero, alium in locum meum substitui. Ad hunc igitur modum, cùm vicarium è naui pelleret, non segnius, quàm si nullum vulnus accepisset, munere suo perfunctus fuit. At nauis tandem cum æstus maximi essent, ponti, cunctis hostibus frustra repugnãtibus, applicata fuit. Postridie Albuquercius ante lucem copijs eductis, in vrbem, sicut ante fecerat, inuasit. Prælium ea die multo crudelius exarsit. Multi vtrinque ceciderunt, & maxima hominum multitudo vulneribus debilitata fuit. Tandem statio, quæ templum & ædes Regias muniebat, à nostris capta, & hostes in effusam fugam conuersi sunt. Similiter cum statio illa, contra quam Albuquercius copias educebat, expugnata maximo cum labore fuisset, hostes inde se proripuerunt. Pontem similiter Abreus omni præsidio nudauit. Ita vno tempore cùm è naui prælium iniretur, & quilibet hostes pro parte sua fundere conaretur, & diu fuisset vtrinque fortissime dimicatum, hostes omnino fusi sunt. Rex vt opem suis afferret, cum tribus millibus hominum elephanto insidens accurrebat. Sed cum omnes stationes expugnatas animaduerteret, in ædes suas concessit. Nostri illũ propter hominum paucitatem insequi noluerunt. Albuquercius in templum se contulit, iam à nostris occupatum. Illius verò custodiam illis ipsis, qui illud expugnarant, commisit. Inde in pontem redijt. In vtroque autem pontis introitu stationes excitauit, eásq; cupis terra oppletis, & ordine collocatis, atque firme reuinctis circumuallauit, crebráque in illis tormenta, præsidiáque firma disposuit. Cùm verò hostes interim in nostros pilas & glandes immitterẽt, & multos opere impeditos conuulnerarent, Albuquercius duas acies instruxit, quas ducibus delectis attribuit, & illis imperauit, vt duabus vijs ab ea, quã hostes infestam faciebãt, diuersis ingressi, eos ex transuerso adorirentur, neminiq; vitã cõcederent. Itaq; multi ex hostibus cæsi sunt, multo tamẽ plures se fugæ mãdarunt. Albuquercius duas domus prope pontẽ, in frequentiore vrbis parte, quam ipse sibi expugnandam sumpserat, delegit, in quarum tectis (nec enim fastigiatæ domus erant, sed ad libellam in summo constratæ) tormenta collocauit.

Lembos

Lembos præterea & ſcaphas cum tormentis ſingulis in fluuij locis opportunis conſtituit. Nondum enim debellatum crediderat, & quaſi adhuc graue certamen inſtaret, omnia ſummo ſtudio comparabat. Sequenti die ædes regias oppugnare conſtituit. Sed Rex proxima illa nocte cùm omnes opes, quas potuit, aſportandas in mediterranea loca curauiſſet, aufugerat. Cum Luſitani milites in Regiam ſe illius diripiendæ gratia contuliſſent, eámque exinanitam reperiſſent, ea re grauiter offenſi, illam coniectis vndique facibus incenderunt. Hoſtes, adhuc enim ſupra ſex hominum armatorum millia in vrbe remanebant, in noſtros impetum ſæpe dabant: ſed cùm damnum nullum intuliſſent, & cladem non mediocrem accepiſſent, aufugerunt. Albuquercius, vico, in quo Vtetimutaraja habitabat, & domibus Ninachetuenſis, & Iaoënſium, & reliquorum, qui in fidem recepti fuerant, exceptis, vrbem diripiendam militi cõceſsit. Præda ingens fuit, ſupra tria millia tormentorum capta ſunt: armamentaria erant vario commeatu, & inſtrumentis bellicis, & munitionibus referta. Hæc omnia, quæ ad claſſem reficiendam, & vrbem muniendam pertinebant, miles non attigit. Et tamen quinta prædæ pars, quæ ad Regem pertinebat, ducentis millibus aureorum numorum æſtimata fuit, quanuis nec aurum, nec argentum, quod occultari potuit, miles in medium contuliſſet. Vnde conſtat, ſi Rex & mercatores opulentiſsimi opes ſuas poſt primum prælium ex vrbe in mediterranea loca non traduxiſſent, tantam prædam futuram fuiſſe, quæ auaritiam infinitam militum ſatiaret. In his tamen prælijs è noſtris circiter octoginta ceciderunt. Rebus ad hunc modum geſtis, Albuquercius mercatores, qui arma noſtris non intulerant, vt vrbem incolerent, fauoribus allexit, omnibúſque libertatem, & leges ſuas reſtituit. Saracenis Vtetimutarajam, reliquis gentibus, quæ ſimulacra colebant, Ninachetuenſem præpoſuit: vt tamen ab illis ad Luſitanos magiſtratus prouocatio eſſet, inſtituit. Et cùm Regem circiter paſſuum triginta millia prope flumen, quod in vrbem influebat, munitiones excitare percepiſſet, manum comparauit, eóque duces miſit, qui munitiones diſturbarent, & hoſtes diſpellerent. Præda inde non mediocris abducta, & elephanti ſeptem capti ſunt. Rebus ita conſtitutis, in eo neruos omnes Albuquercius intendit, vt arcem ædificaret. Materiam ſuppeditabant ſepulchra Regum & Principum, & ædes magnificæ belli impetu diſturbatæ: operas ſeruorum multitudo facile præbebat, & ipſe operi vigilanter inſtabat, ita, vt opus intra breue tempus ad tectum perueniret. Porrò autem comitate & orationis lenitate perfecit, vt magna hominũ multitudo vrbis colendæ gratia vndiq; confluerct. Illis præterea leges dedit, pecuniámq; ex auro & argento conflandã & cudendam, inſignibúſque Regis Emmanuelis ſignandam curauit: & ex ſtanno etiam monetam inſtituit, grauiſsimáque pœna ſanxit, ſiquis alio genere pecuniæ deinceps vteretur. Laſſamanes, qui rerum maritimarum apud Malacæ Regem præfectus extiterat, cùm vrbem non modò captam, ſed legibus & moribus rectè conſtitu-

constitutam, Regisque Emmanuelis imperium optime fundatum cerneret, Regémque suum è vita decessisse (dolore enim confectus interierat) animaduerteret, ad Albuquercium legatum misit, per quem postulabat, vt opera illius vteretur. Se námque non minore studio pro Regis Emmanuelis amplitudine quoduis periculum aditurum, quàm pro defuncto Rege multis in locis adierat. Fuit ea legatio Albuquercio grata, datáque fide illum euocauit. Sed cùm multi vererentur, ne si is in vrbem rediret, aliquod maximum munus illi committeretur, inuidia ducti, hominem per literas absterrent, atque persuadent, Albuquercium de interitu illius cogitare. Interim Odoardus Fernandus, qui ad Siamensem Regem missus fuerat, cum Siamensi legato reuersus est. Fuerat Lusitanus à Rege comiter acceptus, & muneribus ornatus. Legationis autem, quam Albuquercio Siamensis exposuit, summa hæc erat. Regi gratissimam fuisse illius victoriam: Emmanuelis Regis imperium amplificatum cupere, & gentis clarissimæ vicinitate delectari, nullúmque se officium in omnibus rebus, quæ ad commodum & dignitatem Albuquercij, & Lusitanorum Ducum pertinerent, hominis amantissimi prætermissurum. Cum hac legatione Albuquercio dona misit, nempe aureum poculum, & ensem cum aurea vagina, & annulum, in quem erat gemma maximi pretij satis eleganter inclusa. Albuquercius per eundem legatum Regis matri ampla satis munera misit. Siamense regnum oram ferme omnem extremæ Indiæ, quæ ad ortum Solis spectat, & ad Septentriones inflexa, sinu maximo, Sinarúmque termino occidentali definita est, amplectitur: & inde ad Occasum cum regno Peguënsi coniungitur. Promontorio autem, quod Malaca circiter centum & viginti passuum millibus abest, superato, Malacam etiam imperio, vt diximus, continebat. Duodecim millia elephantorum habere dicitur, è quibus quatuor millia semper ad subitos bellorum casus armata sunt. Ad hunc Albuquercius, vt pax sanctiore fœdere firmaretur, legatos misit Antonium Mirandam Azeuedium, & Odoardum Coëlium, cum muneribus Regia magnificentia dignis. Alius deinde legatus à Iaoënsi Rege Malacam peruenit, cum muneribus, quæ militaris viri speciem referebant. Hastas enim continebant, & bellica facinora, quæ Rex ediderat, in stromate gossipino depicta, & ænea tympana, quibus apud gentem illam in bellis certamen acuitur. Similiter alij legati à Regibus finitimis, & à Zamatra, item à Rege Peguënsi, cuius imperium, post Gangem fluuium, ad Solis occasum pertinet, & latissimis illius oræ terminis continetur. Alij Reges pacem & amicitiam petebant, alij libenter se Regis Emmanuelis imperium accepturos ostendebant. Omnes Albuquercium laudibus exornabant, & muneribus etiam oblatis studium nominis illius, quo erant vehementer, vt apparebat, incensi, testificabantur.

Siamense Regnum

T Liber

LIBER OCTAVVS.

DVM HAEC IN VLTEriore India geruntur, in citeriore res Goënſes in anguſtias adductæ ſunt. Zabaimus enim Dalcamus in poſſeſsiones, quæ Regis Emmanuelis nomine in continenti fuerant occupatæ, Puletacamum cum tribus millibus militum, quorum maxima pars Turcæ fuerunt, immiſit. Contra hos Melraus & Timoja, qui Luſitanorum partes ſequebantur, quatuor hominum millia, & quadraginta equites eduxerunt. Principio quidem Puletacamus in fugam verſus fuit. Sed cùm copias diſsipatas collegiſſet, in hoſtes incautos inuaſit, & Melraum atque Timojam in effuſam fugam coniecit. Hi ad Narſingæ Regem, cùm exercitum maxima ex parte conciſum cernerent, & alium comparare minime poſſent, ſe contulerunt. Timoja, Melrao deprecatore, à Narſingæ Rege veniam impetrauit. Deinde contra fidem, vt rumore diſsipatum fuit, Rex illi cædem per miniſtros fraudulenter intulit. Hac victoria ſublatus Puletacamus, inſulam traijcere conſtituit: atque primùm inſulæ habitatores ad defectionem ſolicitauit. Illi fidem violare noluerunt. Hoc fuit Criſnæ indicio (is erat inter incolas opibus & induſtria princeps, & vectigalia tractabat) ad Rabellum, qui præfectus vrbis erat, continuo delatum. Is aditus inſulæ muniuit, eáque præſidia diſpoſuit, quibus hoſtes omni aditu prohiberet. Sed cùm Puletacamus noctem vnam pluuiam & caliginoſam, & tempeſtatibus infeſtam obſeruaret, copias per loca, quæ magis immunita eſſe cognouerat, ratibus tranſmiſit. Duas Luſitanas naues cum tormentis omnibus cepit, milites Luſitanos, qui nimis acriter obſiſtebant, occidit. Reliqua incolarum præſidia in vrbem diffugiunt. Puletacamus excogitat, quomodo ea Luſitanorum præſidia, quæ erant in vrbe, foras exire cogeret, vt ita in vrbem præſidio nudatam inuaderet. Coiebiquium (is vnus erat ex incolarum Ducibus, qui vectigalia Regia tractábant) per vnum è ſuis ad copias educendas perſuadere conatus eſt. Miniſter huius fraudis, Puletacami nomine ſuppreſſo, ſic enim erat iuſſus, Coiebiquium alloquitur, & quaſi transfuga, qui gratiam captare vellet, nunciat ducentos Turcas in oppidum, quod Goa vetus appellabatur, inuaſiſſe. Incolas eos vndique circumueniſſe: Turcas erumpere conari. Si ſubſidium

sidium firmum mitteretur, fore, vt nemo ex turcis euaderet. Rabellus Iacobum Fernandum Fariam exploratum miserat: & mane cum acie instructa, vt, si opus esset, in hostes inueheretur, Fariam opperiebatur, cùm fraudis minister interuenit, & ea, quæ fuerat iussus, exposuit. Rabellus Coiebiquium, quid sibi videretur, interrogat. Is auctorem sibi minime fide dignum existimari dicit. At Rabellus iuuenta, & audacia, reique bene gerendæ fiducia, & optimis successibus (facinora enim non pauca in bellis feliciter ediderat) erectus, facile in fraudem impulsus fuit. Itaque minime spectato Fariæ exploratoris aduentu cum equitibus quinque & triginta, & Indis quingentis egressus est. Proditor cùm se quibusdam aperuisset, abscessit. Indi cognita fraude substiterant. Id Rabellus cùm multum in via processisset, non animaduertit. Cùm verò iugum collis superasset, tredecim tantùm Indis se stipatum vidit. Inde circiter mille (tot enim intuentibus esse videbantur) hostes conspicatus est. Eos autem equites quinque in ordinem cogebant. Ibi rursus Rabellus de Coiebiquio quærit, quid sibi videretur. Male, inquit. Transfuga minime comparet: hostes sunt multo plures, quàm is nunciarat: nostri metu perterriti, substitere: fraudem esse hominis perditissimi suspicari possumus. Idcirco in vrbem redeundum censeo. Ego tamen in omni consilio, quod sequutus fueris, me comitem fidelissimum sine vlla recusatione præstabo. Deinde cùm Rabellus reliquos interrogaret, & nemo responderet (verebantur enim, ne si vtile consilium darent, id non prudentiæ, sed timiditati tribueretur) Rabellus inquit, Agite commilitones: hæc est dies, in qua quantum sit in vnoquoque virtutis, apparebit. Vir quidam nobilis, qui Emmanuel Cugna appellabatur, orationem illius excipiens, Hæc est, inquit, sententia, quæ mihi maxime placet. Omnes deinde è colle descendunt, & hostibus appropinquantes, concitatis equis tanto impetu in eos inuecti sunt, vt omnes in litus, vbi Puletacamus maiores copias è continente venientes excipiebat, compellerent. Tantus autem erat hostibus metus iniectus, vt multi cum se in mare deijcerent, obruti fluctibus interirent. Puletacamus eos ab effusa fuga continere non poterat. Ex Indicis copijs ducenti tantùm (hi autem Malabares erant) aduenerant, & cum Lusitanis coniuncti, hostes metu dissipatos insequebantur. Hostes trecenti cæsi sunt. Erant in summo colle parietinæ. Ædes ita corruerant, vt magna parietum pars adhuc integra permaneret. Puletacamus in eas cum turcis octoginta, quorum pars pedites, pars equites erant, se à fuga recepit. Eos Rabellus confestim adoriri constituit. Coiebiquius Rabellum à conatu deterrere conatus est. Dicebat enim Puletacamum intus latere: homines esse cum illo sanè fortes, & rabie atque desperatione quodlibet magnum facinus, si cominus res gereretur, ausuros. Itaq; præstare, eminus eos sine vllo periculo sagittis configere. Sibique illam prouinciam deposcebat. At Rabellus victoria insolenter elatus, cum consilium prudens aspernaretur, cum equitibus quatuordecim

 (reliqui

(reliqui enim hoſtes fugientes cædebant) in parietinas ingreſſus eſt. Ibi hoſtes eum duabus ex partibus aggrediuntur, & equum haſtis confodiunt, & illum ruina vehementer oppreſſum interimunt. Simili caſu Emmanuel Cugna eiuſdem temeritatis pœnas luit. reliqui ex omni parietinarum ambitu pulſi ſunt. Hoſtes eos inſequi noluerunt. Erat enim periculum, ne ſi rurſus prælium renouaretur, propter ſuorum trepidationem in ſummum vitæ diſcrimen inciderent. Itaque ſatis habuerunt eo die duos viros primarios occidere, & reliquos à capitibus ſuis auertere. Eo die ſatis perſpectum fuit, quantum inter bonum Ducem, & ſtrenuum militem intereſſet. Rabellus enim cum eſſet in armis acerrimus, ea temeritatis ſigna dedit, vt multi conſilium, quo fuerat ab Albuquercio Goæ præpoſitus, improbarent. Coiebiquius autem eo die laudem viri fortis & ſapientis Ducis obtinuit. Nam & valde ſtrenue dimicauit, & optimũ conſilium dedit, cui ſi Rabellus obtemperaſſet, nunquam in eam calamitatem incidiſſet. Reliqui omnes in ordinem reducti, Goam incolumes peruenere. Ibi communi conſilio Franciſcus Pantoja delectus fuit, qui ciuitati præeſſet. Is, in quo quidem puſilli & anguſti animi ſignificationem dare viſus eſt, oblatũ munus repudiauit. Non enim in eo ſtatu res Goënſes eſſe dicebat, vt quiſquam vir prudens ciuitatis tuendæ curam ſuſcipere deberet. Nobilitas & ciues vniuerſi eam prouinciam ad Iacobum Mendezium Vaſcõcelium detulere. Is cum munus animo ſanè confidenti ſuſcepiſſet, omnia, quæ ad vrbis tuendæ defenſionem neceſſaria videbantur, admodum ſtrenue comparauit. Omnem cõmeatum, quem potuit, in vrbem intulit, munitiones inſtituit, vigilias diſpoſuit, omnia impigre & vigilanter adminiſtrauit. Criſna verò cum ab illo, vt intra muros cum ſuis admitteretur, enixe contenderet, id facile conſequutus eſt. Ducenti tantùm Luſitani, & Indi ex fœderatis ſexcenti in vrbe tunc inerant. His exiguis copijs erat bellum ſuſtinendum, & obſidio etiam, ſi opus eſſet, toleranda. Puletacamus verò inſulæ totius poſſeſsionem occupauit. Porrò autem Benaſtarinum (eſt id oppidum in inſulæ aditu, qui ad Auſtrum pertinet, ſatis ad commeatum ex continenti ſubuehendum, & copias arceſſendas opportunum) caſtris delegit. In eo loco arcem inſtituit: maxima illius fundamenta iecit: eámque ad ſummũ perduxit, & tormentis ingentibus, & omnibus bellicis inſtrumentis atque præſidijs egregie muniuit, vt inde tam acri bello Luſitanos vexaret, vt inſulam deſerere cogerentur. Et interim nunc aperto Marte, nunc ex inſidijs ciuitatem oppugnabat. Sed Vaſconcelius illum perpetuo repellebat. Franciſcus verò Pereira Berredius cum triginta viris Luſitanis eo ſe contulit. Cuius aduentu, tanta erat hominum penuria, Vaſconcelius mirifice lętatus eſt. At Puletacamus cùm bellum extraheretur, Zabaimo ſuſpectus eſſe cœpit. Neque defuit, qui nomen illius apud Zabaimum proditionis inſimularet. Is ſororem Rozalcamo, viro turcæ, & in rebus bellicis ſpectato deſponderat. Eum Rozalcamum Zabaimus cum ſex millibus militum Goam miſit, & Puletacamo, vt illi

illi exercitum traderet, imperauit. Puletacamus ea ignominia grauiter offensus, imperium Zabaimi contempsit. Rozalcamus, vt Puletacamũ castris exueret, ad Vasconcelium literas dedit, quibus dicebat, Puletacamum Zabaimi iniussu in possessiones in continenti sitas, quæ ad Emmanuelis imperium pertinebant, inuasisse, & in insulam traiecisse. Se cum exercitu venisse, vt à Puletacamo tanti facinoris pœnas expeteret. Si Vasconcelius illi opem afferre vellet, se Puletacamum intra paucos dies ex insulæ finibus expulsurum. Spem deinde ostendebat libertatis Lusitanis illis, qui apud Zabaimum capti detinebantur. Ii erant, qui facto naufragio, in Dabulis litus euaserant. Vasconcelius fidem homini perfido confestim adhibuit. Rozalcamus illius ope confirmatus, Puletacamum facile superauit. Quo facto tantum abfuit, vt Rozalcamus in fide permaneret, vt potius Vasconcelio ferro flammáque minitaretur, si non protinus vrbe excederet. Bellum ita redintegratum multarum difficultatũ causam nostris attulit. qui tamen ita hostium impetum ab vrbis mœnibus reprimebant, vt iam non auderent illi ad muros accedere. Hyems appetebat, quæ cùm sit in illis regionibus valde sæua atq; turbulenta, maritimos exitus intercludit. Muri interim pars magna corruit. Illa ruina Rozalcamus debellatum esse credidit. Itaque ad eam partem, quam muro nudatam aduerterat, copias admouit. Ibi atrox prælium commissum est, quod ad vesperum perductum fuit. Multi ex hostibus cecidere, & è nostris etiam nonnulli, inter quos Coiebiquius fortissime dimicans, glandis vnius ictu percussus occubuit. Rozalcamus cùm vi ciuitatem expugnare non posset, astu vt eam caperet, summo studio contendebat. Perpetuo autem tubarum concentu, & simulata incursione nostros vigilare cogebat, ita, vt peruigilio confecti, passim deciderent. Ioannes Machiadus, cuius antea mentio non semel facta est, cum apud hostes adhuc habitu & specie Turcica versaretur, agmen vnum ducebat. Is Vasconcelium per literas admonuit, vt in locum, quem arbores binas appellant, cum primum tuba perstreperet, copias educeret. Fore námque, vt facillime turmam hostium, quæ cũ tubicine ibi solita erat consistere, profligaret. Factum est ita. Multi ea nocte cæsi, reliqui in fugam compulsi sunt, & muri pars, quæ collapsa fuerat, incredibili celeritate refecta. Nostri interim fame grauissima laborabãt. Nam & hyems erat impedimento, quo minus commeatus in vrbem inuehi posset: & Zabaimus omnes insulæ aditus obsessos tenebat, ne cibaria ex continenti importarentur. Ea fames multis occasionem attulit Christianæ religionis abiurandæ, qui ad Rozalcamum nocte confugiebant, & in Mahumetis nomen iurabant. Hi septuaginta fuerunt, qui fidei & religionis immemores, vt corpus ad breue tempus alerent, animos in pestem sempiternam furenter & impie detrudebant. Inter quos quidam homo honesto loco natus, cui nomẽ erat Fernandus Lupius, extitit. At Machiadus, qui se ad eum diem Turcam simularat, cùm videret homines Christianos Sanctissimam CHRISTI religionem detestari, dolorẽ exi-

mium capiebat. Ea verò indignitate commotus, eo tempore, quo Christiani fame confecti, & in extremas angustias adducti videbantur, vt fidem suam factis ostenderet, voluit eiusdem laboris & ærumnæ societatem inire. Is duos filios ex muliere Saracena susceperat, & vtrunque per se aquis lustralibus in CHRISTI nomen expiarat. Hos ad se perduci iussit, vt secū in vrbem intromitteret. Quod cum exequi minime posset, facinus edidit valde miserandum. Maluit enim in sanguinem suum sæuire, quàm pueros infantes secta Mahumetis pestifera imbuendos, in hostium potestate relinquere. Itaque nocte vtrunque suffocauit. Mane verò casum filiorum acerbissimum deplorauit, & suam calamitaté cum multis lacrymis lamentatus est: dicebátque filios lamiarum præstigijs fuisse miserabiliter extinctos. Deinde cùm fingeret, se molestiæ leuandæ gratia velle per insulam vagari; cum Lusitanis aliquot captiuis, & cum illis, qui Christi religionem execranda perfidia violarant, ad vrbis muros accessit. Ibi orationem luculentam habuit, qua de vitę breuitate, de sempiternis supplicijs, de gloria immortali disseruit, & omnes adhortatus est, vt mallent in vita misera & caduca, laboribus breuissimo temporis spatio definitis torqueri, quàm in futura supplicijs sempiternis excruciari. Orationem eius nemo ex illis, qui à religione defecerant, ad aures admisit. Ipse verò cum captiuis Vasconcelij fide, quam antea, cùm primum id induxerat in animum, acceperat, in vrbem ingressus est. Eius aduentus non modò lætitiam Lusitanis attulit, sed animos etiam illorum ad spem salutis erexit. Id enim numine diuino factum fuisse credebant; quod cùm illis præsens adfuisset, non dubitabant, quin salutare præsidium esset intra breue tempus hominibus afflictis, qui opem illius implorabant, allaturum. Rozalcamus vrbis oppugnationem non intermittebat. Cum verò Vasconcelius intellexisset, eum in loco considere, ex quo ciuitatem quatere tormétis maximis imperabat, cum equitibus octoginta in illum inuectus est: & cúm vtrinque fuisset acerrime dimicatum, nostri tandem impressione facta hostes fuderunt, & ita in vrbem saluis omnibus reuersi sunt. Aliqui tamen vulnerati fuere. Rozalcamus ea nostrorum audacia perturbatus, spem expugnandę ciuitatis abiecit. Itaque oppugnatione prorsus omissa, in eo pugnabat, vt nostros fame ad deditionem compelleret. Vasconcelius aliquid audendum ratus, Franciscum Berredium, quanuis & anni tempus, & hostium vigilantia summū periculum nauiganti proponeret, in Baticalam misit, vt inde commeatum adueheret. Berredius longa naue, cui præerat, euectus, imperata tanta vigilantia & industria confecit, vt cùm kalendis Iulij Goa solueret, eodem mense viginti parones cibarijs onustos Goam, hostibus inuitis, induceret. Ad hunc modum fames depulsa, & homines recreati sunt. Hæc quidem in Goënsi bello gerebantur. At Begiensis, vt fuerat ab Albuquercio iussus, Zacotoram petijt: in cursu nauem vnam cepit, & Albuquercium, vt habebat in mandatis, aliquot diebus expectauit. Cùm verò illum ex diuturna mora minime in Arabiam eo Anno nauigaturum

uigaturum esse cognouisset, ad Zacotoram naues appulit, & arcem disturbauit, & homines, & tormenta, & munitiones, & commeatum in naues imposuit: inde in Armuzium vela dedit, vt tributum exigeret. Tributum fuit illi sine vlla recusatione persolutum, & honores non mediocres attributi. Inde in Indiam nauigauit, & in fine mensis Augusti Goam peruenit. Illius aduentus fuit vniuersæ ciuitati gratissimus. Ducebat enim centum Lusitanos sanos atque benevalentes, & bellandi peritissimos. Principio mensis eiusdem redierat ex insula Sancti Laurentij Ioannes Serranus, & Pelagius Sala, qui simili ratione magnam lætitiam ciuibus vniuersis attulerant. Emmanuel item Lacerda, qui cum sex nauium classe, vt oram Calecutiensem infestam faceret, Indicum illud mare peragrarat, cùm primum per anni tempus licuit, in eandem vrbem commeatum varium & multiplicem, & ducentos milites Lusitanos induxit. His præsidijs ciuitas erecta, hostium conatus pro nihilo putauit. Mense deinde Septembri, Christophorus Brittius in vrbē similiter aduectus est. Is decimo nono die mēsis Aprilis Olysippone ductu Garsiæ Norognæ soluerat. Garsia námque Norogna, filius sororis Albuquercij, cum classe sex nauium missus in Indiam ab Emmanuele fuerat. Quatuor ex illis in Mozambiquensi insula hyemauerant, duæ tantùm in Indiam transmiserant. Vna, cuius Arius Gama nauarchus erat, Cananorem petijt, Brittius Goam delatus est. Interim Rozalcamus bellum non segniter administrabat. Prælium tandē, in quo Brittius primum agmen duxit, satis acre commissum est: hostes fusi fugatiq; sunt, & magna eorum pars à nostris, qui eos insequuti sunt, ferro concisa. Hoc prælio monitus Rozalcamus, se se deinde à confligendo continuit. Satis habebat, insulam præsidijs tenere, & arcem summo studio munire. Ea arce perfecta, in eam cōmeatum & munitiones conuexit, & tam valido atque firmo præsidio muniuit, vt nulla ciuitas, aut castellum, quod ad Zabaimi ditionem pertineret, esset cum illa roboris multiplicis firmamento comparandum. Duæ interim naues à Melichiazio missæ, cum magno frumenti & orizæ numero Goam peruenere. Melichiazius enim cùm acciperet nostros inopia laborare, naues illas, vt nostros inopia leuaret, ad Vasconcelium misit: seque omnia, quæ in rem Regis Emmanuelis essent, summa voluntate perfecturum, multis verbis ostendit. Melichiazio gratiæ, vt par erat, actæ sunt, & munera etiā missa. Belli deinde ratio mutata est. Nostri námq; excursiones in arcem Benastarinensem crebrò faciebant, &, an eam expugnare possent, sæpe tentabant. Dum hæc in India geruntur, Pontifex Maximus Iulius secundus concilium Pisæ celebrandum literis publicis indixit. De rebus, quæ in concilio erant Regum Hispanorū nomine tractandæ, Rex Emmanuel cum Rege Fernando per legatos egit. Fuit præterea negotiū aliud maximi momenti, quod erat per vtriusque legatos agitandum. Erat sub id tempus in Castellæ regno vir quidam valde nobilis, cui nomen erat Petrus cogmento Bastardus. Is fuerat auctor existimatus dissensio-

num quarundam, quæ inter Fernandum Regem, post Isabelæ vxoris obitum, cum Philippo Rege Maximiliani filio, Fernandi ipsius genero, concitatæ fuerãt. Philippo autem mortuo, cùm Petrus Fernandi offensionem pertimesceret, in regnum Fessense concessit. Ibi cùm apud Barraxam diuersaretur, cuius tũc nomen in illa Mauritaniæ parte erat maximè & virtutis & potentiæ magnitudine celebratum, summam cum illo familiaritatem contraxit. Barraxæ autem gratia, cùm is se mediũ per literas interposuisset, Fernandus omnibus Petri erratis clementer ignouit. Petrus cum Barraxæ literis ad Fernandũ reuersus est. Literarũ sẽtẽtia huc in summa pertinebat, vt Fernandũ ad bellum Fessense plurimis verbis hortaretur. Ad id verò Barraxa operam suã pollicebatur, sub ea conditione, vt Fessæ Rex cũ eo tributo, quod Fernando visum esset, ab eo crearetur. Hæ literæ Fernando, vt præ se tulit, non ingratæ ceciderunt. Itaq; Petrum cũ literis ad Barraxam de eadem re continuo remisit. Petrus Alcassarem Saguerium, quę ciuitas tunc Regis Emmanuelis imperio continebatur, se cõtulit, & ab Roderico Sousa, qui tũc illi vrbi præerat, hospitaliter acceptus est. Ibi cùm Sousa Petrũ de causa itineris illius percontaretur, is se dixit in grauissimã Regis Fernandi offensionem, nõ peccatis suis, sed maleuolorũ hominum sermonibus rursus incidisse, & ideo Fessam discedere. Rodericus Sousa cùm esset mira sagacitate prędi-tus, & in Petri verbis mirã inconstantiam perciperet, & aliquid etiã suspicione consequeretur, hominẽ secum tantisper retinuit, dum literas, quas ad Barraxã ferebat, arte surriperet, atq; resignaret. Eas deinde descripsit, & iterũ summa solertia cõsignatas, in loco, vnde fuerant sublatæ, reposuit, hominémq; dimisit, & literarũ exemplum ad Emmanuelẽ perferendum curauit. Id quod animo Fernandus agitabat, Emmanuel indignissime tulit. Erat enim contra pactionem, quæ de regionum diuisione inter illos facta fuerat. Pactionis autẽ illius vi regnũ Fessense ad ius Portugaliæ pertinebat. Vt igitur illum ab ea cogitatione reuocaret, legatũ in Castellam misit. Fernandus interim classem maximã cõparabat: & quorsum eam instrueret, silentio cõprimebat. Sed tantùm dicebat, sibi esse in animo, quos posset hostes Christiani nominis bello premere. Sub id tempus Fernandus literas à Pontifice Iulio percepit, quibus idẽ Pontifex significabat, se cum Venetis, & Heluetijs, & Maximiliano Cæsare, cõtra Ludouicũ Galliæ Regem societatẽ coire. Maximum vero belli firmamentũ Fernandi ipsius societate cõtineri. Qua propter ab illo cõtendebat, vt vellet ijsdẽ fœderibus alligari. Aliter enim regnũ Neapolitanũ, ne de manibus illius elaberetur, esse maxime formidandũ. Tulit illud permoleste Fernandus. vt tamen regni Neapolitani præsidia firmaret, se sociũ fœderatis ascribi sustinuit. Emmanuelẽ deinde ad eiusdẽ fœderis societatẽ inuitauit. Emmanuel assentiri nullo pacto voluit. Imo cũ sub id tempus sex Gallicæ triremes Duce Petro Ioanne Olysipponem appulsæ fuissent, is Ducem comiter accepit, & cõmeatu iuuit: quod Fernando offensionem haud mediocrẽ fama vulgabat attulisse. Verùm has offensas & vtriusq; probitas, & affinitas

& affinitas obliterauit. Classis tamen, quam Fernandus, vt in Mauritaniã transiret, instruxerat, Italicis motibus impedita, Emmanuelem ea solicitudine, quæ animũ illius distinebat, omnino liberauit. Eodem anno Henricus Britãniȩ Rex legatos in Lusitaniam misit. Legatio nihil aliud continebat, quàm singularis amicitiæ signũ, & fœderis antiqui sacramentum, cognationis & affinitatis memoria renouatum. Dum in Europa tempus in his rebus teritur, Albuquercius nouos Malacæ motus iudicij seueritate compescuit. Vtetimutaraja, qui cum illo fœdus egerat, vt dictum est, opes summas habebat, & regnum, cùm esset intolleranda ambitione præditus, affectabat. Etiam antequam Albuquercius Malacam oppugnasset, id molitus sæpe fuerat, vt Regem insidijs pelleret, & ipse locũ illius occuparet. Id tamen illi minime processerat. Id sub Albuquercio felicius se perfecturum confidebat. Ciuitatem enim externis & longinquis præsidijs diu teneri, difficillimum fore statuebat: & vel propter amplissimas opes, ad quas ipse peruenerat, vel propter Albuquercij voluntatẽ, quã sibi deuinxerat, vel propter ingenij calliditatem, qua sibi omnia sæpenumero proponebat, imperium ciuitatis ingẽti spe, & inani quadã fiducia deuorabat. Sed cum animaduerteret ciuitatis statum, & formam reip. & munerum discriptionẽ, longe aliter, quàm fuerat opinatus, ab Albuquercio collocari, & arcem munitissimam sic a fundamentis institui, vt nõ facile sibi foret id quod animo designabat efficere, aliam sibi rationem sceleris ineundã existimauit. Mahumetes Rex dolore nimio propter ciuitatis amissionem, vt diximus, excruciatus obierat. Is ad quem eo mortuo regni hæreditas iure veniebat, pulsus fuerat. Vtetimutaraja cũ eo per literas agebat, vt bellum compararet, se námq; opibus & clientelis, & artibus etiã perfecturũ, vt Lusitanos facile pelleret. Hæc omnia cum occultari difficillime possint, maxime vbi quisq; victoris animũ sibi cõciliare studet, factũ est, vt vtriusq; literæ vltro citroq; missæ in Albuquercij manus peruenirent. Id Albuquercius summa taciturnitate cõpressum cum Araügio solo cõmunicauit. Cupiebat autem hominẽ comprehendere, quod propter illius summam potentiam fieri nõ poterat, nisi eum in arcem aliqua ratione pertraheret. Quod Vtetimutaraja facere recusabat. Nã præterquam quod illum sceleris conscientia timere compellebat, intelligebat de tyrannide illius apud Albuquercium frequentes querimonias haberi. Euenit interim, vt Persa quidam certũ munus ab Albuquercio flagitaret. Respondit ille, se nemini publicum aliquod munus, nisi primarios ciuitatis viros, primum consuleret, assignaturum. Principes igitur ciuitatis acciret, & tum demum se de illorum sententia, quod optimum factu esset, libẽtissime decreturum. Persa cum esset Vtetimutarajæ valde familiaris, & suspicaretur, illo ad Albuquercium perducto, se omnia quæ vellet impetraturum, hominem cum filio atque genero, qui coniurationis erãt participes, ad Albuquerciũ facile perduxit. Non enim solùm officio, verũ & honoris illius specie prouocati sunt, vt minime cõuentum illum vitarent. Illis ad hunc modum intromissis iniectæ

vincula confestim sunt, & iudiciū ordine solito cōstitutum, & patroni qui causam illorum defenderent, assignati. Capita accusationis præcipua hæc erant. Quòd regni hæredem ad regnum armis repetendum, & arcem expugnandam, & exitium Lusitanis afferendū sollicitasset: quòd Lasamanam ab officio, quod Emmanueli Regi præstare cupiebat, auertisset: quòd illius consilio scelus in Siqueiræ pestem atque perniciem conflatum fuisset: quòd multis Lusitanis, qui cum Siqueira fuerant, crudelissimæ cædis causam attulisset: quòd opera illius Christiani quidam ex illis, cùm multis incommodis premerentur, à Christi religione decessissent: quòd gener illius atque filius, qui cum illo vincti tenebātur, illius auctoritate permoti, eiusdem sceleris socij & administri fuissent. Vtetimutaraja quædam negabat, quædam verò manu conuictus negare non poterat. Itaque ad misericordiam conuersus, veniam suppliciter implorabat. Tandem indicijs & testibus apertissime conuictus, capite cum filio & genero damnatus est. Fuit de tribus illis hominibus supplicium publice sumptum, & illorum ædes disturbatæ, ne quod extaret in ciuitate hominum monimentū. Hoc iudicium Albuquercij laudes apud eos homines egregie cumulauit. Hominem námque esse dicebant, qui non solùm in bello hostes vinceret, sed in pace tyrannidem iudicij seueritate & constantia profligaret. Et cùm hominum improborum interitu lætarentur, tum non mediocri metu fracti, cogitabant, non esse sub eo homine peccandum, quem nullius opes à iudiciorum seueritate deducerent. Postquam verò illud scelus vindicatum debito supplicio fuit, insulas, quas Malucas appellant, explorare constituit. Tres igitur naues instruxit: illis Antonium Abreum præfecit, qui Malaca in fine Decembris mensis, Anno M.D.xj. soluit, & cursum ad ortū Solis instituit. Albuquercius verò cum in Indiam citra Gangem redire festinaret, munus, quod Vtetimutarajæ commiserat, nempe vt Saracenis ius administraret, ad Patecatirum, qui secundum Vtetimutarajam opibus & auctoritate Princeps habebatur, continuo detulit. Is Vtetimutarajam oderat, eo quod filiam, quam amabat, illi despondere nulla conditione voluerat. Postquam verò magistratum iniuit, vehementer Lusitanorū voluntates specie quadā probitatis allexit. At Vtetimutarajæ vxor cùm viri cædem vlcisci cuperet, Patecatirum & filiæ nuptijs, & promissis ingentibus eo traduxit, vt bellum Lusitanis moliretur. Mulier enim se sex millia militum fortiū illi traditurā promisit, quibus, si vir esse vellet, facile Lusitanos inopinantes opprimeret. Patecatirus & amore, & auaritia, & ambitione cæcatus (nō desperabat enim, modò adniti vellet, se regni opibus potiturum) mulieris precibus assensus est. Itaque minime procrastinandum ratus, nuptijs primùm summo silētio celebratis, frequentiorē ciuitatis partē coniectis ignibus incendere festinauit, & multos incolas occidit. Albuquercius confestim occurrit, hominemq; armis expulit, & in fugā cōuertit. Is in loco, quē Opi nominãt, nō procul ab vrbe distāte, in quo sedem & domiciliū habebat, tandem constitit, quem vallo & fossa &

tormentis,

tormentis, varióque armorum & telorum genere muniuit, & inde crebris excursionibus vrbis incolas sæpe perterruit. Sed Albuquercius eam ad hominis audaciam comprimendam industriam adhibuit, vt is malis edoctus, facile se ab inferendo maleficio contineret. Albuquercius deinde cùm iter suscipere vellet, arcis & vrbis præfecturam Roderico Brittio Patalino commisit: quæsturã Araügio tradidit: Fernandum Petreium Andradium maritimis rebus præfecit: quæsturæ scribas instituit: Ninachetuensem incolis, qui non essent Mahumetana secta imbutis, ius dicere iussit. Incolæ hunc magistratum Xabandarem appellant. Saracenos secundum varias regiones distribuit, & singulis proprium rectorem, qui eos regeret, assignauit. Omnes tamen Brittij imperium sequi præcepit. Zainalus interim veniam ab Albuquercio per nuncios postulauit. Fatebatur autem, se desperatione victum ab eo desciuisse. Non enim putabat fieri posse, maxime cùm bellum differri conspiceret, vt is vrbem opulentissimã ea classe, quam ducebat, expugnaret. Tunc verò Lusitanorum virtute perspecta arbitrari, nihil tam munitum fore, quod non eorum armis atque virtuti cederet. Errori veniam tribueret, & dexteram in bellis inuictam sibi porrigeret, vt testatum esset apud omnes mortales, illum non magis virtutis robore, quàm clementiæ laude præcellere. Albuquercius hominem data fide ad se venire iussit. Is iterum, vt se in regnum restituat, suppliciter orat. Albuquercius se id facturum promisit. Verùm tempus elabi, quod si prætermitteret, iter sibi fluctibus interclusum iri. Se postquam Goam peruenerit, & vrbis statum constituerit, operam daturum, vt eum in regnum reduceret. Zainalus cùm sibi verba dari suspicaretur, iterum clàm cum suis omnibus ab vrbe discessit. Albuquercius autem relictis in vrbe trecentis Lusitanis, in classe verò ducentis, præter Indos milites, & aliquot etiam Malacenses, quorum fideli opera nostri vsi fuerant, cum quatuor tantùm nauibus Malaca profectus est. Cùm verò Zamatræ oram præterueheretur, coorta subito tempestas illum, quem primum potuit portum subire, & anchoras iacere compulit. Ita tamẽ magni fluctus eijciebantur, vt nullis anchoris nauis prætoria firmari posset. Factum igitur est, vt ad rupem, quæ sub fluctus latebat, allisa frangeretur. Prora continuo submersa fuit. Puppis verò cùm in saxo subsideret, è fluctibus eminebat. Aqua tamen sentinam compleuerat, & omnia, præter homines, qui in puppim se contulerant, fluctibus ipsis obruta perierunt. Qui erant in prora, cùm eam mergi conspicerent, tabulis & dolijs innixi, partim in Pacemense litus enatarunt, partim verò fluctibus hausti sunt. Nox erat, densa caligo, turbines atque procellæ, tonitrua & fulgura terrorem cunctis iniecerant, & spem salutis inciderant: votis, & precibus, & sublatis in cœlum clamoribus, veniam animis suis cum lacrymis & singultu flagitabant. Albuquercius cùm animaduerteret puerum infantem aquis in nauem influentibus penè mergi, illum sublatum humeris tantisper sustinuit, dum alia ex naui auxilium adueniret.

Hæc

Hæc autem effatus est. Huius innocentia fretus, confido me CHRISTI benignitate è fluctibus emersurum. In hoc discrimine cùm è naui, cuius nauarchus erat Petrus Alpoëmus, qui iuridicundo præerat, scapha demissa, & in nauē prætoriam remis vehementer impulsa fuisset, Albuquercius & reliqui in nauem Alpoëmi aduecti sunt. Georgius Nonius Leo, qui alij naui præerat, vi tempestatis à classe disiunctus est. Qui erant in alia naui, cui Simonem Martinum Albuquercius præfecerat, in qua tredecim tantùm Lusitani vehebantur, & Leoni commissa fuerat, cùm Iaoënses & Malacenses essent, Lusitanósq; omni præsidio destitutos aspicerent, in nauarchum, qui tunc graui morbo iactabatur, & in alios insurgentes, omnes trucidauerunt. Quatuor tantum nautæ scapham adepti, in Pacemense litus euaserunt: & nauis ipsa in portum Timiamensis ciuitatis, quæ est in eadem ora Zamatrensi sita, ventis delata, & deinde fluctibus oppressa fuit. Sedata tempestate, Albuquercius institutum cursum tenuit. Hominum multitudo, quæ in Alpoëmensem nauem cum Albuquercio traducta fuerat, erat valde magna, & commeatus penuria vexabatur. Nihil tamen eos acrius, quàm sitis affictabat, qua quidem omnes funditus interijssent, nisi duas naues, in quas inciderunt, accepissent, aqua & cibarijs onustas. In vnam harum duarum nauium Simonem Andradium cum quindecim viris Lusitanis imposuit, & illius nauarchum pro obside cum aliquot Saracenis secum retinuit. Saracenus quidam erat nauis illius magister, qui ita illam gubernauit, vt Lusitanos omnes in insulam vnam ex illis, quas Maldiuenses appellant, quę Calecutiensium militum copia referta erat, induceret: vbi omnes contrucidati fuissent, nisi hostes veriti fuissent, ne pœnas illius immanitatis Albuquercius ab ijs, quos retinuerat, vt ius & fas efflagitabat, expeteret. Omnes tandem, qui euadere potuerunt, multis incommodis agitati, Cochimum peruenere. Omnes opes amissæ sunt. nihil tamen Albuquercium ea iactura commouebat. Id tantùm moleste ferebat, quòd duos leones è ferro singulari opere perfectos, & armillam, quæ sanguinem sistebat, amisisset: quæ omnia cum multis donis Emmanueli Regi mittere destinauerat. Cochimum initio Februarij, Anno salutis. M.D.xij. peruenit. Ibi cùm de rebus Goæ gestis certior factus fuisset, octo celoces cum valido militũ præsidio confestim in eam iusulam misit, & Emmanuelem Lacerdam vrbi præposuit, séque illi subsidiũ intra paucos dies allaturum confirmauit. Lacerda cõfestim rescripsit, non esse cur approperaret. Ciuitatem esse munitissimã. Expectaret è Lusitania naues, vt cum maioribus copijs posset castellum Benastarinense capere. Secùs enim se minime dignitatis arbitrari, eum in insulam nauigare, nisi copijs illis stipatum, quibus castellum expugnaret. Assensit Albuquercius, & interim animaduertit in flagitia, quæ fuerant illo absente à Lusitanis commissa. Sed nihil acerbius tulit, quàm illorum opera, qui fustuarium propter scelera meriti fuerant, Simonem Rangelum, quod eos reprehenderet, in exilium pulsum fuisse: qui deinde à Saracenis in via

captus,

captus,& in Arabiam perductus fuerat. Eo tempore Petrus Mascaregnas,qui cũ Garsia Norogna Olysippone soluerat, Cochimum aduectus est, & nunciauit, Norognam breui cum reliquis nauibus adfuturum. Legatus præterea quidam à Rege omnium,qui Maldiuenses insulas imperio tenebant,amplissimo,ad illum venit,& ab eo nomine Regis sui postulauit, vt illum in fidẽ & clientelam reciperet. Illum námque velle Regis Emmanuelis imperio subdi, & tributum cõstitutum summa fide persoluere. Huius promissi fœdus statim fuit rite percussum,& Saracenus quidam,Mamelles nomine,qui aliquot illius insulas occuparat, ex illis excedere iussus. Quod sine vlla recusatione confectum repente fuit. Hæc quidem in India gerebantur,quo ferme tempore Regina Maria initio mensis Februarij filium edidit, Emmanueli patri specie & forma simillimum, qui HENRICVS appellatus est. Eodem die, quo Princeps hic in lucẽ editus est, Olysippo (in qua quidem vrbe propter summam cœli temperiem, monstri simile est,partem aliquam niuis intueri) plurima niue conspersa fuit:quod multi sic interpretati sunt, ea niue mentis candorem, vitæ puritatem & continentiam,virtutis eximię fœcunditatem,quę in hoc Principe mirabiliter eluxit,pręmonstratam fuisse. Sed vt auguria prætermittamus, hoc planè constat,in illius probitate,virtute,religione,constantia, & in sanctitatis exemplo Lusitani imperij firmamentum consistere. At in India vlteriore, postquam Albuquercius Malaca profectus est,vrbis incolæ,tam Saraceni,quàm simulacrorum superstitione conflictati,qui Lusitanorum partibus studebant, exanimati metu vagabantur. Nec enim existimabant illo absente hostium impetum ab eorum capitibus propulsari posse. Vt autem magis anxie trepidarent, rumor emanauit, Lasamanem cum maxima classe contra Lusitanos instructa tantùm non appropinquare. Andradius illi, ante quam in portum intraret, obuiam eundum censuit. Patecatirus,qui omnia per exploratores nouerat,cùm accepisset,Andradium è portu soluisse, vt cum Lasamane confligeret,nocte in vrbem ingressus est: & Aphractum,cui Alfonsus Chiaignus adolescens valde strenuus præerat, cùm improuiso adoriretur,cepit:Chiaignum acriter resistentem interfecit:reliquos, qui cum illo erant, captiuos abduxit. In Aphracto tormentum ingens erat,Camellum appellant,illud etiam Aphracto cõuexit. Andradius Lasamanis classem cum minimè reperisset,in portum reuersus, Patecatiri stationem oppugnare constituit. Alfonsum Personam cum mille & quingentis hominibus Indis,& paucis Lusitanis, terra secundum litus ire iussit, vt eodem tempore terra atque mari Patecatiri munitio oppugnaretur. Ipse lembis & celocibus inuectus, fluuium æstu secundo subijt. Georgium verò Botellium, agminis primi Ducem, hostes acriter inuadere iussit. Andradius continuo subsequutus est. Alfonsus Persona simul è terra impetum fecit. Munitio cum magna hostium cæde capta, & præsidia in effusam fugam compulsa sunt. Ibi ligneum truncum magna crassitudine recenti sanguine conspersum aspiciunt.

Is enim, qui tormento præerat, & à Patecatiro cum reliquis in seruitutem abductus fuerat, iussus est illud in Andradium dirigere. Is morte proposita, ne tantum in se scelus admitteret, mortem oppetere maluit, quàm CHRISTI numen offendere. Ea re Patecatirus grauiter offensus, illi caput in eodem trunco securi præcidi confestim imperauit. Dum verò alij castra diripiunt, alij tormẽta cum camelo, quem diximus, in naues inferunt, alij stationem subiectis ignibus incendunt, apparuit repente Saracenorum acies instructa. Hi erant quadringenti, cum tribus elephantis ingentibus, quorum singuli castella singula portabant. Viceni sagitarij in singulis castellis inerant. Georgius Botellius cum turma, quam ducebat, prior, eo quod propius forte constiterat, in hoc agmen incurrit, suósque admonuit, vt elephantum, qui præcedebat, omitterent, rectorem tantùm peterent. Hi cùm viam elephanto aperuissent, rectorem hastis vndique sublatum interimunt. Elephantus rectore destitutus constitit. Cùm verò quidam è scapha Georgij Botellij, qui tormentis præerat, elephanti cor pila percusisset, elephantus repente concidit. Hac ruina reliqui consternati diffugiunt, & Saraceni similiter in fugam versi sunt. Naues erant in fluuio mercibus onustæ, quæ direptæ continuo fuerunt. Nostri re bene gesta in vrbem rediere. Patecatirus inde digressus quatuor passuum millia, locum alium magis natura munitum maiore vallo sepsit, validioréque præsidio muniuit. Illum deinde locum Andradius aggressus est. Primam stationẽ (quatuor enim erãt) cepit, & incendit. Cùm tamen reliquas inuasisset, tanta hostium multitudo ab eo, qui se Malacæ Regem nominabat, immissa fuit, vt nostros repelleret. In hac pugna duodecim è nostris desiderati sunt, inter quos Rodericus Araügius, & Christophorus Mascaregnas, & Georgius Garcesius, & Antonius Azeuedius extitere. Andradius & Petrus Faria cum multis alijs vulnerati sunt. Hac victoria Patecatirus insolenter elatus, animum addidit Principi, qui ad regnum Malacæ, vt diximus, aspirabat. Is continuo Lasamanem admonuit, vt cum classe, quam instructam habebat, se cũ classibus Regis Darguimensis (Regnum illud ad Austrum pertinet, & est Malacæ finitimum) qui illi contra Lusitanos opem afferebat, coniungeret, & Malacæ portum obsideret. Andradius cùm exploratum habuisset, Lasamanem in ostio fluminis, quod Muar appellatur, classem constituisse, eò inuectus, classem est aggressus. Prælium fuit atrocissimum, & ab vno die in sequentem ductum. Lusitani tamen victoriam consequuti fuerunt: hostes partim cæsi, partim in fugam pulsi, permultæ naues incensæ sunt. Sub id tempus tres naues cum præsidijs, & munitionibus, & fabris, ab Albuquercio missæ Malacam venere. Ciuitas tamen commeatus inopia laborabat. Andradius vt ciues ea inopia leuaret, fretum Cincapuræ petijt (id autẽ Australem & vltimam regionis illius partem à continente dirimit) & nauem Patecatiri maximam commeatu onustam cepit: deinde Malacam reuersus, Lupum Azeuedium, & Georgium Botellium eodem iterum misit, qui inde

tres

tres alias Patecatiri naues cibarijs oneratas similiter abduxerunt. Georgius item Gomecius Cugna è Peguënsi Regno (Rex enim cum Albuquercio pacem firmarat) cum alia naue commeatu similiter referta Malacam aduectus est. Eodem etiam tempore Antonius Miranda è Siamensi regno, in quo fuit à Rege multis honoribus magnisque muneribus affectus, Malacam venit. Rodericus Brittius rei bene gerendæ occasionem omittendam minime putauit. Idcirco classem apparauit, qua nostri Patecatirum animo iam fractum, & inopia propter amissum commeatum grauissime laborantem opprimerent. Illámque Andradio tradidit. Is cum alijs Ducibus in hostes ire perrexit. Primum agmen Georgio Botellio, & Petro Personæ commisit. Ii cùm maximo impetu primam stationem aggressi fuissent, eam cum magna hostium cæde transgressi sunt: alias deinde duas expugnarunt. Hostes tandem se fuga proripuerunt. In eo prælio Franciscus Machiadus vnum elephantum occidit: alius captus, & Malacam adductus fuit: duo (quatuor enim erant) fugerunt. Eo casu Patecatirus exanimatus, in Iauenses insulas cum opibus & familia confugit. Is, qui se Regem appellabat, in aliam insulam ad ortum Solis obiectam, Bintam appellant, se recepit. Lasamanes similiter, vt nostrorum congressum vitaret, mare nostris liberum reliquit. Andradius in vrbem reuersus, ciues omni molestia & solicitudine liberauit. Antonius Abreus sub idem tempus Malacam redijt. Nec enim potuit insulas, in quas Albuquercij iussu profectus fuerat, propter aduersam tempestatem, penitus explorare. In insulam tamen, Damboinum appellant, quæ non procul à Malucis abest, delatus est: vnde Garofij pondus aliquod asportauit. Inde insulas Bandæ (quinque autem sunt ad Austrum sitæ) petijt. Ibi tellus arbores, quæ nuces illas, quas noscadas appellant, efferunt, passim profundit. Arbores dicuntur esse Lauris simillimæ: flores quos efferunt, aiunt florum, quos mali Persicæ ferunt, speciem atque similitudinem referre. Gens est agrestis & fera: Regem se imperio, quoties eis lubet, abdicare compellunt, seniorúmque consilium, quo regantur, instituũt. Et sic varie statum reip. commutant. Franciscus porrò Serranus tempestate similiter iactatus, in insula quadam, quæ vna est ex Malucis, & Ternates appellatur, naufragium fecit. Qui tamen ab insulæ Rege comiter acceptus, multisque muneribus ornatus fuit. Hæc in orientis Solis regionibus gerebantur. Cùm verò Albuquercius bellum maxima vigilantia comparasset, Garsia Norogna, qui Mozambique, vt dictum est, hyemauerat, interuenit. Duo autem Duces, quorum vnus Georgius Melius Pereira, alter Garsia Sousa nominabatur, qui eo anno profecti Olysippone fuerant, secundis tẽpestatibus vsi, cũ classe duodecim nauiũ similiter appulerunt. Erant in his nauibus supra duo millia Lusitanorũ. Albuquercius classe sedecim nauiũ instructa, Cochimo profectus est. Petrus Mascaregnas quàuis iã fuisset in Cochimẽsis arcis præfectura constitutus, asseruit tamẽ se nullo modo passurũ, vt bellũ illud se absẽte cõficeretur.

Arce

Arce interim alij commissa, in eadem classe vectus fuit. Albuquercius in cursu Cananoris arcem Georgio Melio tradidit, & dissensiones inter mercatores Saracenos eiusdem ciuitatis incolas & Lusitanos summa æquitate sustulir: deinde Baticalam aduectus, ad vrbis præfectum misit, qui diceret, se compertũ habere, nauem vnam Calecutio cum maximo numero piperis aduectam, quæ ad ius Saraceni, qui emerat Simonem Rangelum, pertinebat, eámque, vt sibi confestim traderet, imperabat. Quod sine recusatione factum est, & nauis Cochimum continuo deducta. Ibi Iudæus quidam literas à Lusitanis illis, qui, vt dictum est, cum Georgio Quadra nauarcho à classe Lemij aduersa tempestate segregati, naufragium fecerant, & à Saracenis captiui detinebantur, allatæ sunt, quibus significabant, Sultanum in ostio sinus Arabici arcẽ fundare, & Aden expugnare constituisse. Onorem deinde prætervecto Iudæus alius eadem nunciauit, adiecitque, nihil fore facilius Albuquercio, quam ciuitarem illam capere, antequam Sultanus ad eam copias suas adduceret. gentem ab eo defecisse, & offensionem illius extimescere. Idcirco facilius Lusitanorum imperiũ, quod clementissimum fore confidebat, quam illius tyrannidem subituram. Melraus ibi Albuquercium conuenit, illúmque admonuit, Zabaimum. xx. hominum millia cõscribere, vt Benastarinum copijs amplificatis fortius communiret. Proinde si vellet Benastarinum capere, properaret, antequam exercitus ille posset cum reliquo, qui oppidum tenebat, coniungi. Itaque nullam moram Albuquercius interposuit, quin statim Goam peteret, & classe Benastarinum obsideret. At qui erant in oppido, classem tormentis acerrime quatiebant, præcipuè verò Camelus quidam (sic enim genus illud tormenti nominatur) plurimum damni nauibus inferebat. Sed opera excellentis artificis, qui tormentis præerat, cum globus tormento, quod Sphæram appellant, per os Cameli missum cum horrendo fragore fuisset, Camelus continuo dilaceratus, & nostri illius metu liberati fuere. Albuquercius vrbem, vt inde cum copijs Benastarinum veniret, & terra hostes inclusos graui etiam obsidione continuo premeret, petijt. At Rozalcamus cum equitibus ducentis & quinquaginta, & maximo peditum numero ex oppido egressus, Goam versus iter instituit. Illi verò Petrus Mascaregnas, & Garsia Norogna, & Emmanuel Lacerda, & Lupus Vascius de sancto Pelagio, & Ioannes Fidalgus, & Rodericus Gundissaluus Camigna, obuiam prodiere. Prælium commissum fuir, hostes fusi sunt: nostri in oppidum eos insequuti tanto impetu ferebãtur, vt hastis innixi in muros scandere conarentur. Qui tamen acrius eo die rem gesserunt, fuere Lupus Vascius de sancto Pelagio, & Petrus Mazcaregnas. Qui oppidum tutabantur, omni telorum genere nostros detrudebant. Nonnulli cæsi, & quamplurimi vulnerati sunt. Emmanuel Lacerda saxo percussus, ex equo, quo vehebatur, in terrã decidit, & occisus fuisset, ni Ioannes Decius illi opem confestim atrulisset. Quod si Albuquercius, qui nostros rabie quadam furentes à muris abduxit, non accessisset,

fiſſet,magnam ea die Luſitani cladem accepiſſent. Nemo enim eos impedire poterat,quo minus haſtis in arcem euadere niterentur. Albuquercius in vrbẽ regreſſus,poſt duos dies copias omnes eduxit,illis tantum relictis,quas ad vrbis cuſtodiam neceſſarias eſſe conſpexit. Habebat autem tũc ſub ſignis Luſitanorum tria millia. ad hæc Indorum cohortes aliquot erant admixtæ. Exercitum tormenta inuecta curribus antecedebant,teſtudines admouebãtur, & omnia, quæ ad oppugnationem erant neceſſaria,ſummo ſtudio fuerant ab Albuquercio comparata. Caſtris poſitis, noſtri oppidum & arcem terra mariq́ue ſummis viribus oppugnare conſtituunt. Sed erat ea oppugnatio difficillima. Oppidum námque erat muris latiſsimis cinctum: turres admodum frequentes, è quibus denſæ pilæ nocte atque die coniectæ,multis necem afferebant. Quo autem Luſitani vehementius rem gerebant,eo periculum grauius adibant, & omnes eorum conatus in nihilum recidebant. Vnum tantùm genus erat oppugnationis acerrimum,nempe fames,qua exercitus hoſtium erat in ſummas anguſtias inductus. In eo enim Albuquercius omnes neruos intenderat,ne quidquam cibi intromitti in oppidum poſſet. Omnes námque aditus erant nauibus obſeſsi,& cõmeatus,qui antea fuerãt importati, propter hominum multitudinem conſumpti. Rozalcamus hac neceſsitate coactus, experiri voluit, an poſſet eruptione facta ſe ſe ex obſidione,qua premebatur, eximere. Nocte igitur de quarta vigilia,aliquot inſtructas acies cum Ducibus ſanè fortibus emiſit: ipſe ad portam ſubſtitit,vt præſidia ſubmitteret. Qui exierant, nimis acriter in ſtationem,cui præerat Emmanuel Souſa Tauaris,irrupuerunt, ipſum Souſam fortiſsime dimicantem conuulnerarunt,& copias,quibus erat præfectus, cedere compulerunt,vſque eo,dum in aliam ſtationem,cui præfectus erat Garſia Norogna,qui ſubſidio occurrebat, ſimiliter inuaderent. Ita cùm & fames & rabies eos incitaret,Norognam etiam cedere coëgerunt. Petrus Maſcaregnas cum inſtructis cohortibus accedens,Luſitanos diſsipatos in ordinem recepit, & hoſtibus animo magno repugnauit. Prælium tanta vtrinque pertinacia cõmiſſum fuit,vt res non tormentis,nec haſtis,ſed gladijs,& pugionibus, & interdum etiã lacertis gereretur. Hoſtes tamen cum vlterius progredi nõ poſſent,in oppidum incolumes redierunt. Albuquercius,ne hoſtes poſſent deinceps erumpere, foſſam latiorem duxit,vallúmque firmius muniuit. Hoſtes in extremum diſcrimen adducti,pacem petierunt. Pax his conditionibus facta fuit. Vt hoſtes traderent omnes Chriſtianos,qui ad eos transfugerant, & CHRISTI religionem violarant. Vt traderent præterea naues duas,quas, dum in inſulam traiecerunt, in aditu Noroënſi ceperant,& oppidum,& arcem cum equis,armis,& tormentis,& omnem præterea claſſem,quæ in inſula conſiſtebat. Albuquercius verò fidem dedit,ſe eos cum bonis omnibus abire permiſſurum,& Luſitanis,qui religionem abiurauerant,necem haudquaquam illaturum. His rebus ſumma fide confectis,hoſtes in continentem traiecerunt: noſtri in oppidũ ingreſsi ſunt.

Albuquercius in vrbem regressus est. Lusitani, qui apud Saracenos in Mahumetis nomen iurauerant, cæsi quidem minime sunt, sed ne quisquam auderet eorum scelus imitari, illud ab Albuquercio exemplum editum fuit, quo non minus, quàm si capitali supplicio omnes affecisset, terrorem multis incussit. Omnibus enim nares, & aures, & dexteras manus, & sinistrarum pollices abscindi præcepit. In his fuit Fernandus Lupius, cuius mentio facta est, qui postea à classe, quæ in Lusitaniã nauigabat, in insula Sanctæ Helenæ derelictus, eam insulam admirabili sagacitate & industria, frugibus, & oleribus, & arboribus ita conseuit, vt cùm eò ex India redeũtes nostri naues gratia aquationis appellunt, mire reficiantur. Albuquercius his rebus gestis, Norognam Cochimum misit, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, diligenter instrueret. Et deinde mare, quod ad Calecutij oram pertinet, obseruaret, ne vlla nauis Arabiæ egredi è portu posset, quin statim caperetur. Aliam deinde classem Garsiæ Sousæ commisit, qua naues omnes, quæ cum equis è Perside veniebant, Goæ portum subire compelleret. Eos autem, qui portum intrabãt, comiter excipiebat, & de portorijs aliquid diminuebat: qua liberalitate commoti mercatores, eò cum equis & alijs mercibus libentissime commeabant. Sic factum est, vt portus vectigalia multo maiore pretio conducerentur. Rex Vengapor (est autem Vengapor Regio mediterranea, cum Zabaimi regione continens) legatum ad Albuquercium de pace misit. Nomen enim illius per omnes illas terras cum hominum admiratione vagabatur, & multi ob eam causam, Regis Emmanuelis imperium sequi volebant, vt in illius tutela constituti, aliorum Principum tyrannidem declinarent. Legatus ephippia, frontalia, phaleras, & tegumẽta, quibus equi insternuntur, & ornantur, Regis sui nomine ad Albuquercium deferebat. Legatio verò nihil aliud continebat, quàm amicitiæ cupiditatẽ, qua princeps ille dicebat se vehementer incensum esse, & bellum cum Zabaimo, si opus esset, facturum, & Lusitanis cibaria suppeditaturum, nullúmque officium hominis fidelissimi, quod ad Regis Emmanuelis obsequium pertineret, omissurum. Hoc autem postulabat, vt liceret sibi equos trecentos precio, vt alij faciebant, persoluto, ex vrbe singulis annis educere. Fuit huic postulato satisfactum, & legatus honorifice dimissus. Legatum deinde ad Narsingę Regem cum muneribus instituit, qui ab illo Baticalam, quę erat in ora Malabarensi sita, Emmanuelis Regis nomine postularet. Ora Malabarensis Cananore incipiens, Cori promontorio definitur. Ciuitas autem Baticala ad Narsingæ imperium pertinebat. Quanuis autẽ esset parum fructuosa, & multis periculis obiecta, Emmanuelis tamen rationibus valde conducebat, eam præsidio illius cinctam teneri. Legatus fuit Gaspar Chanoca, qui iam eò cum legatione missus extiterat. Sub idem tempus Zabaimus Dalcamus duos legatos ad Albuquercium misit, & per eos pacem postulabat, & potestatem sibi dari petebat equos emendi, quibus in bellis contra finitimas gentes vteretur. Id etiam concessum fuit, & Iacobus

cobus Fernandus Faria ad cũ missus, qui pacis & amicitiæ fœdus sub certis conditionibus sanciret. Melichiazius legatum etiam cum naue commeatu & cibarijs onusta ad Albuquercium misit, vt illi de capta Malaca gratularetur, & ipsum Melichiazium perpetuo in illius potestate futurum, multis verbis ostenderet. Is Melichiazio gratias egit, & legatum muneribus affectum dimisit, & cõmeatum muneribus alijs Melichiazio donatis cõpensauit. Legatũ prætereà Cambaiensis Regis, qui Lusitanos captiuos adduxerat, muneribus similiter ornatum in patriam remisit. Eodem tempore fuit certior factus Albuquercius, legatum ab Æthiopiæ imperatore ad Regem Emmanuelem missum, à Dabulensi præfecto vinctum custodiri. Hoccùm percepisset, misit continuo qui nomine illius à Dabulis præfecto peteret, vt legatum missum repente faceret. Is sine vlla recusatione paruit: & legatus Goam perductus, cum solenni pompa, & sacerdotum cantibus exceptus fuit. Gerebat enim Crucem ex ligno Crucis illius, in quam CHRISTVS, generis humani conditor atque liberator, sublatus fuerat, perfectã, quam Æthiopiæ imperator Regi Emmanueli dono mittebat. Omnes autem maxime lætabantur, cùm cernerent in illis regionibus, tam longo interuallo ab Europa distantibus, legatum Christiani Principis, cuius fiducia erecti confidebant futurum, vt vbique CHRISTI nomen sanctè coleretur. Alium etiam legatum Regis Armuziensis cum literis & mandatis à se dimisit. Dum hæc fiunt, Garsia Norogna imperata conficit, & nauibus, quæ erant in Lusitaniam profecturæ, comparatis, Calecutiense mare diligenter obseruat. Interim Naubeadarimus regni hæres, qui, vt diximus, in Lusitanos voluntate propendebat, ad Norognam literas misit, quibus continebatur, se, si Albuquercius id non aspernaretur, inter illum & auunculum pacis interpretem futurum, atque perfecturum, vt nostris in vrbe Calecutiensi potestas arcis ædificãdæ fieret. Hoc Norogna Albuquercio significauit. Id fuit Albuquercio gratissimum. In mare enim Arabicũ nauigare statuebat, & ea de causa cupiebat res Indicas omni belli motu liberatas, & optime constitutas relinquere. Pax facta fuit, & arcis fundamenta in eo loco, vbi Regis ædes, in quas Albuquercius primus inuaserat, extructæ fuerant, iacta sunt. Is verò mense Martio, Anno salutis. M.D.xiij. cum classe, de qua suo loco memorabimus, vt in Arabicum sinum penetraret, Goa profectus est. Hoc anno Barraxa & Almandarinus in Mauritania earum ciuitatum, quas tuebantur, finibus egressi, in Mauros Regis Emmanuelis stipendiarios inuasere: agris & frugibus inflammationem intulere: in agrum Arzilensem excursionem facientes, eum populati sunt. Inde in Tingitanum agrum concessere. Odoardus Menesius, qui Tingitanæ ciuitati præerat, habito cõsilio, quid agendum sit, deliberat. At interim hostes excurrunt, manipulos in areas congestos (nondum enim fruges excussæ fuerant) incendunt. Flamma frequentibus in areis excitata, noctis tenebras dispulerat, ita, vt nostri hostium multitudinem è mœnibus aspicerent. Nostri vigilare, & arma comparare, omnibusque rebus,

quæ ad hostium impetum repellendum, siue quæ ad obsidionem tolerandam vsui esse possent, prouidere. Odoardus Menesius exploratum miserat, & cùm primum diluxit, quid exploratores afferrent, ad portam armatus cũ instructis copijs expectabat. Renunciant illi, hostes post colles, in quibus speculæ erant constitutę, consedisse: magnam equitum & peditũ multitudinem videri. Cum tam exiguis copijs non esse sapientis Ducis, velle in hostes multitudine feroces, & successibus elatos incurrere. Odoardus enim Menesius habebat tunc sub signis equites ducentos, & pedites trecentos. Odoardus nihilominus progredi constituit: & superato colle, hostes aspexit, & numerum oculis, vt potuit, designauit. Illi cedunt, vt nostros ab vrbe longius extraherent. nostri sensim eos sequuntur. Vbi verò illi circiter duo passuum millia progressi sunt, constitere: deinde clamores ingentes edidere. Hîc Barraxa, Non clamoribus, inquit, est, sed viribus agendum. Non sunt hi homines, qui vocibus exterreri soleãt. In virtute igitur, non in vlulatibus est spes victoriæ collocanda. Cupio nunc non eos, qui voces inanes fundant, sed qui hostem feriant, aspicere. Hæc vbi dixit, instructos equites in nostros incitauit. Primum nostrorum agmen, quod Petrus Leitanus ducebat, sexaginta equites cõtinebat, & fuerat de nocte præmissum. Hoc primum hostium impetum sustinuit. Hostes multitudine nostros obruebant. Menesius tamen (Leitani námque virtuti multum cõfidebat, nec existimabat esse sibi hominibus, tanquam in extremum discrimen inductis auxilium celerius, quàm summæ rei conueniret, afferendũ) sensim ibat, vt ordines iam propter prælium commistum perturbatos aggrederetur. Itaque cùm tempus opportunum animaduertit, pedites iussit vnum hostium latus inuadere, ipse in latus alterum impetum acerrime tulit. Plus vna hora fuit vtrinq; fortissime dimicatũ. Tandem cùm hostes ardorẽ illum pugnandi remitterent, & nostri tunc multo vehementius impressionẽ facerent, illi fugam capessunt. Almandarinus (is enim ante congressum Barraxam illuserat, quòd non vocibus, sed virtute cũ paucis illis Lusitanis rem gerendam esse prædixerat) vt Barraxæ sententiam comprobaret, primus cum equitibus centum se fuga proripuit. Illum Leitanus insequutus est, & cùm aut viuũ cepisset, aut saltem occidisset, nisi equites, quos ducebat, pedites hostium cædendo fuissent, Leitano frustra eos reuocante, nimis impediti. Barraxa viri sanè fortis officio functus ea die fuit. Cùm tamẽ Almandarini fuga suos perterritos animaduerteret, ita cessit, vt ordinem cedendo cõseruaret. Eum Menesius duodecim millibus passuum insequutus fuit. Tandem cùm Barraxa copias in montem arcta via subduceret, Menesius suos ab hostium cæde reuocauit. Supra sexcentos ex hostibus ea die cæsi sunt, capti ducenti & quadraginta, inter quos fuit Almandarini primi agminis ductor, & Barraxæ signifer, & multi præterea viri nobiles: signa & tentoria capta, & præda ingens abducta. Ipse Barraxa summum discrimen adijt: ex equo enim cecidit: sed alius ei repente ab vno ipsius equite oblatus fuit, quo periculũ vitaret. E nostris

quatuor

quatuor cecidere: viginti tres vulnerati sunt. Odoardus Menesius, re bene gesta, in vrbem reuersus, rectà cum omnibus copijs in templum ingressus, summas gratias Deo egit, cuius numine & beneficio prælium illud pugnatum fuerat. Nec Safinij interim præsidia quiescebant. Mauri námque vicini quanuis ex fœdere tributa deberent, ea tamē, ope Principum freti, qui illis animos faciebant, soluere recusabant. Præterea illis, qui in fide permanebant, reliqui bellum frequenter inferebant. Itaque necesse nostris erat, vel vt rebelles bello frangerent, vel vt subditos iniuria liberarent, sæpenumero in hostium fines incurrere. Hoc igitur anno Nonius Fernandus Ataidius Lupum Barrigam, virum impigrum, & antesignanorū ducem, Dabidam (is locus Safinio circiter quadraginta millibus passuum distat) misit, vt incolis contra Xiatimenses opem afferret. Dabida in edito colle Xiatimę imminet prope fluuium, quem Aguz appellant. Xiatimenses tamen tunc Dabidenses numero superabant, & plurimas illis iniurias inferebant, quas tunc Barriga persequutus est. Illo regresso, cum Xiatimenses exploratum habuissent, copias Iehabentafufi castella circumire, vt tributa, quæ erant Regi Emmanueli persoluenda, à stipendiarijs exigerēt, octingentos equites accersierunt, quibus eos se facile oppressuros esse confidebant. Iehabentafufus, qui tunc in castello, quod appellant Mirabellam, se cum centum & sexaginta equitibus cōtinebat, vbi primum audiuit Xiatimenses appropinquare, quāuis copijs esset inferior, cùm nonnullos Dabidenses asciuisset, in hostes acriter impetum dedit, & fusos insequutus est. Duos viros primarios cepit, & paucos occidit. Cum tamen Dabidensis quidam princeps, Acum nomine, hostes auidius insequeretur, & se à suis longissime segregasset, ab Xiatimensibus captus fuit. Paucissimi eo prælio ceciderunt. Arabes enim, qui Mauritaniam incolunt, cum sint auarissimi, propter pecuniæ cupiditatem hostium vitæ parcunt, vt ex redemptione pecuniam comparent: & præterea multos à se in bello captos esse maxime omnium gloriantur. Bellum tamen hoc & permutatione captiuorum, & veteris fœderis instauratione finitum fuit, & stipendia Regi Emmanueli integre persoluta. Rursus Ataidius eundem Barrigam cum Iehabentafufo in pagum Areze nomine, ad radices montis, quem Ferreum appellāt, situm, misit, vt illum propter rebellionem bello contunderent. Illi, vt imperata facerent, nocte profecti, prima luce in pagi munitiones irrumpunt, hostes nōnullos interimunt, & aliquot etiā capiunt: reliqui se in montem effusa fuga proripiunt. Nostri in vrbem cum præda incolumes reuertuntur. Rursus cum incolæ cuiusdā oppidi, quod appellant Tazarot, cum Azezensibus fœdere coniuncti, excursionem in Safiniensem agrum facerent, Ataidius cum copijs instructis egressus, eos fudit fugauitque: nonnullos occidit, & exercitum incolumem reduxit. Ludouicus interim Menesius, Ioannis Menesij Taraucensis Dynastæ filius, cum centum equitibus Safinium peruenit. Aluarus etiam Norogna cum alijs centū equitibus in vrbē simul ingressus est. Vterq; missus à Rege Emmanuele fuerat,

 vt vrbi

vt vrbi præſidio eſſet,ita tamen, vt nunquam Ataidij imperium detrectarent, ſed omnia,quę is iuſsiſſet,alacritate ſumma conficerent.Ataidius,vt adoleſcentes ea nobilitate præditos exerceret, vt poſſent cum nonnulla gloria in Luſitaniam reuerti,ſtatuit Almedinam eos deducere. Eſt autem Almedina vrbs valde ciuibus frequens,& muris cincta.Homines ſunt agriculturæ, & rei pecuariæ maxime dediti,& idcirco frugibus & pecoribus abundant: cultu tamen paulo lautiore,quam reliqui eiuſdem regionis Arabes vtuntur. ciuitas erat in duas factiones diuiſa.Quidam enim Regis Emmanuelis partes ſequebantur,quidam Feſſenſi Regi ſtudebant.Vtraque autē pars factionis Principes habebat.Omnes tamen tributum ex fœdere debebant.Factio Feſſenſis tunc præſidio Regis intra muros admiſſo multo potentior erat. Sic autem euenit,vt alij quidē voluntate,alij verò metu tenerentur,ne tributum imperatum ſoluerent. Ataidius cū equitibus quadringentis,& turma peditū ex vrbe profectus, prima luce Almedinæ portis appropinquauit.Hoſtes de illius aduentu per exploratores facti certiores extiterant. Erant in vrbe equites ſexcenti, & pedites mille, viri fortes, & animis & armis ad confligendum parati. Ataidius eos inopinato aggredi cogitarat. Itaq; cùm ad mœnia propius acceſsiſſet, duplicem aciem inſtruxit. Vnā Aluaro Norognæ,vt portam,quæ Marochium reſpicit,oppugnaret, alteram ſibi reſeruauit,qua cum Ludouico Meneſio per aduerſam portam irrumperet.Hoſtes vltro portas aperiunt,& pugnandi facultatē noſtris offerunt.Prælium exortum eſt,quod fuit vtrinq; ſingulari audacia cōmiſſum.Noſtri primùm ceſſere. Deinde rurſus animis acriter incenſis,impetum in hoſtes tulere. Victoria neutram in partem inclinabat,cùm pugna in multum temporis ſpatium protracta fuiſſet. Factum tandem eſt,vt vtrinq; libenter ſe à prælio continerent.Ataidius copias ſuas reduxit,& hoſtes ſe intra mœnia receperunt.Ex hoſtibus tamen ſupra viginti ceciderunt:è noſtris tres deſiderati ſunt: multi ex vtraq; parte vulnerati fuere.Rurſus cùm Ataidius quietem minime pati poſſet,ſilentio noctis vſus in hoſtium turmas,quæ propè Almedinam poſitis caſtris conſiſtebant,inuadere ſtatuit.Sed cùm intellexiſſet,hoſtes eſſe iam de illius conatu per exploratores admonitos,quamuis iam eſſet multum in via progreſſus, copias retraxit. Porrò Arabs quidam ei familiaris ad illum acceſsit,atq; nunciauit, Marochij Regem viam, per quam ille regredi parabat,inſediſſe,vt illum interciperet. Eo nuncio Ataidius ſe valde lætari dixit,& Arabi munus pro eo donauit. Deinde,abi quęſo, inquit,Regiq; nuncia, me in campo per totam diem illum expectaturum. Rex tamen ſiue vt congreſſum illius vitaret, ſiue vt aliud, quod in rem magis eſſet,animo moliretur,ſiue Arabs falſum nunciarat, viam minime inſedit, ſed in Duecalam regionem recta contendit,& fœdus cum Principe,qui montes ditione tenebat,fecit,vt coniunctis viribus Luſitanis repugnarent. Ataidius cùm diu fruſtra expectaret,exercitum tandem media ferme nocte in vrbem reduxit. Hoc ferme tempore Nonius Maſcaregnas cum equitibus centum Safiniū peruenit,

uenit,& Ludouicus Menesius,& Aluarus Norogna fuere in Lusitaniam reuocati. Erant tunc in vrbe supra septingentos equites,cũ quibus Ataidius frequenter excurrebat,& manum cum hostibus crebrò conferebat, ita, vt nemo posset esse impedimẽto,quo minus tributa ab stipendiarijs exigeret. Cùm verò Ataidius nosse cuperet,quid hostes agerent,quorum castra duodecim millibus passuũ inde aberant,Barriga se id exploraturum ostẽdit. Itaq; Ataidij permissu, cum equitibus triginta de nocte profectus,castra propius,cùm diluxisset,accessit:sex hostes occidit,quatuor viuos cepit,tantáque celeritate rem gessit, vt prius quàm hostes se ad illum persequendũ comparare possent,ipse se in pacatum reciperet. Ataidius igitur à captiuis intellexit,quid hostes animis agitarẽt, quo ordine castra posita essent,quibus copijs rem gerere statuerẽt. Sequenti igitur die, Lupum Barrigam cum equitibus centum & quinquaginta præmisit. Nonius Mascaregnas cum equitibus centum illum sequebatur,vt locũ opportunũ insidijs cum copijs suis insideret. Ataidius postremò,vt subsidio esset, cum reliquo agmine veniebat. Barriga iussus excurrere, cũ in hostes incautos irruisset, quinque occidit,quatuordecim viuos cepit,magnam vim pecoris abegit. In hostium castris tumultuatum est, cùm indignissime ferrent, se ab homine illo impune ludificari. Itaq; equites quadringenti protinus egressi sunt,& in Barrigam inuadunt. Is sensim ordine minime cõfuso cedebat,donec ad locũ, in quo Mascaregnas in insidijs latebat,perueniret. Ibi rursus cùm & ipse suos in hostes incitaret, & Mascaregnas ex insidijs prodiret, prælium tanta vtrinque audacia cõmissum est,vt constet,nunquam post illam vrbem captam,ad eam diem in regione illa, pro numero militum,vel atrocius,vel pertinacius pugnatũ fuisse. Hostes enim minime perturbati,acerrime decertabant:nostri quamuis essent de via fessi,eorum impetum egregie sustinebant: nemo tergum vertebat. Multi vulnerati sunt,non pauci ex equis deiecti,nemo tamen occisus fuit. Nostri tandem cedere sensim incipiunt: quos Ataidius,qui iam appropinquabat,excepit, & hostes subsistere. Ataidius vlterius progredi noluit,eo quod cerneret eos,quos Barriga & Mascaregnas duxerant,labore nimio fractos: & verebatur,ne à castris hostiũ subsidia mitterentur,quæ nostros lassitudine confectos obruerent. Itaque dimissa præda,vt ordinem melius conseruaret,se in vrbem recepit. Post dies octo cùm Ataidius accepisset,eundem Regem Marochij moris castris in promontorio Cantimensi,quod inde non procul aberat,cõsedisse,ad vesperum,cùm Rex cœnaret, ex improuiso duas turmas adortus,eas cepit, & castris terrorem & tumultum intulit, exercitúmque propere reduxit. Ibi tunc hostes accurrunt, sagittis,& glandibus,& missilibus acerrime pugnant. Præcipue verò tanta lapidatio è superiore loco (castra enim erant in cliuo posita) facta est,vt locus lapidationis nomen obtineret. Nostri tamen se cum omni præda receperunt: hostes eos tota illa nocte ferociter insequuti sunt. Nihilominus Ataidius cum eorum impetum egregie sustineret, exercitum prima luce incolumem cum magna

præda reduxit. Captiuos enim ſupra trecentos fuiſſe conſtat. Fuere præterea capti equi complures, & cameli. Rex alium deinde locum magis munitum caſtris metandis cepit. Eſt mons editus, quem appellant Idenar. illi ſubiecta eſt campi planicies, obiectis principio collibus præanguſta, quæ deinceps latius pãditur. In campi iſtius anguſtijs Rex caſtra poſuit. Id cum Ataidius exploratum habuiſſet, vna nocte cum equitibus quingẽtis, & multis etiam Saracenis auxiliaribus, qui Duce Iehabentafuſo ſe cum Ataidio coniunxerant, in hoſtium caſtra profectus, cùm in illos inopinantes inuaſiſſet, caſtra tanto metu atq; terrore compleuit, vt quamuis multi in ea trepidatione, correptis quę cuique ſors obtulerat armis, reſiſtere pararent, omnes tamẽ metu nimio cõturbati, ſe ſe ab eo tumultu effuſa fuga proriperent. Ipſeque Rex non expectauit, dum equus inſterneretur, ſed in eum, quem primum adipiſci potuit, inſiliens, repente diffugit. In caſtris magna cædes facta eſt, ingens præda capta, maxima virorum & mulierum multitudo in ſeruitutem abducta. Inter captiuas fuit vna Regis ipſius concubina forma excellenti, quam is vehementer amabat. Luſitani aliquot vulnerati fuerunt, inter quos Ataidius extitit, qui in facie vulnus accepit. Non multis poſt diebus Almedinenſes ciues in agrum Safinienſem excurſionem fecerunt, & in duobus locis inſidias collocarunt. In eos tamen Ataidius explorato noſtros eduxit. Prælium fuit acre, magniſque vtrinque viribus pro hominum numero commiſſum. Sed tandem hoſtes fuſi fugatique ſunt: octo & quadraginta cæſi: è noſtris tres deſiderati. ne maior cædes ederetur, & equorum hoſtilium pernicitas, & Ducis prudentia fuit impedimento. Nec enim permiſit, vt noſtri longius hoſtes inſequerentur, ne in plures inſidias cedendi cupiditate furentes irruerent. Alij deinde equites Arabes ſeptingenti, cùm per agros in vrbis conſpectu diſcurrerent, & ſegetes incenderent, regreſſi continuo ſunt. At Ataidius vbi vidit illos ſine vlla ſuſpicione futuræ dimicationis abſceſsiſſe, Lupum Barrigam cum centum & ſexaginta delectis equitibus in eos immiſit: alia deinde porta Nonium Cattum, impigrum virum, ſimiliter cum alia equitum turma iuſsit, vt diuerſis ex partibus hoſtes adorirẽtur. Is primus in hoſtes inuectus eſt. Prælio commiſſo, Luſitani hoſtium multitudine & ferocitate vehemẽtius oppreſſi, magnum diſcrimen adierunt. Barriga cum ſuis ſubſidium attulit, quo noſtris animus redditus eſt, & impetus hoſtium repreſſus. Acerrima tandem noſtrorũ impreſsione hoſtes in fugam verſi ſunt: noſtri quatuor millibus paſſuum eos inſequuti, non mediocrem ſtragem ediderunt, & Barriga cum opimo ſpolio vrbem ſubijt. Hoſtium námque ſupremum Ducem, virum militaris virtutis opinione præſtantem, manu ſua interemit, ita tamen, vt ab eo congreſſu, quamuis victor, multis & periculoſis admodum vulneribus ſaucius abiret. Sed facile victoriæ decus dolorem vulnerum leuabat. Dux Iahomazẽde appellabatur. Illius caput & equum Barriga in vrbem intulit. Caput fuit haſtæ mucrone præfixum, & in vna vrbis porta collocatum. Illud Saraceni maxi-

mo pretio redimere cupiebant, sed nunquam id Ataidius vlla conditione permisit. Tandem cùm hostes, qui illam regionē, quam appellant Xerquiam, incolebant, fracti malis, & rebus suis diffidētes, pacem ab Ataidio petijssent, inter alias fœderis renouati conditiones vna fuit, vt caput Ducis illius suis ad honorē sepulturæ redderetur: quod tunc fuit summa Ataidij voluntate concessum. Erat enim is inter Saracenos, propter decora in bello parta, summis honoribus affectus, & singulari suorū prædicatione celebratus. Pax facta cōtinuo fuit. Reliqui Xerquiensiū exemplo prouocati, pacem similiter ab Ataidio postularunt. Pacis sequester & interpres Ichabentafusus extitit. Nullum grauius onus eo, quod iā antea subierant, fuit illis impositū. Ita ea parte bello profligato, omnis illa regio fuit sub imperiū & ditionem Emmanuelis iterum cum tributo æquabili subiuncta. Ex illis Ataidius plurimos delegit, quos stipendijs aleret, vt illis stipatus, facilius cum Marochij Rege & Xerifio (sic enim appellabant Ducem, qui sanctitatis & virtutis militaris opinione Arabibus, qui dispersi in agris vagabātur, imperabat) bellum continenter gereret. Tantum autem terrorem principibus illis Ataidij nomen inferebat, vt nullis munimētis se tutos vnquam fore confiderēt. At Ataidius aliorū bellorum cura liberatus, bellū contra duos illos Principes maiore studio sibi administrandū putauit. Itaq; Lupo Barrigæ præcepit, vt cum centum & quinquaginta equitibus Lusitanis, & equitibus auxiliaribus ex Saracenis fœderatis, qui sub Iehabentafuso militabant, accitis, in Marochij fines inuaderet. Is igitur cum Iehabentafuso, cùm essent in loco, qui Duamus appellatur, & abest Safinio passuū millibus quadraginta octo, accepit, ad radices Atlātis montis (nunc Montes claros appellant) in campo satis patente, quem appellant Alehauz, nouem hostium præfecturas castra posuisse. Hoc igitur cum Duces exploratū habuissent, incredibili celeritate eo se contulerunt, ita, vt inopinantes & incautos aggrederētur. Supra mille ex hostibus cæsi sunt, capti centum & quinquaginta, & præda ingens eo die parta. Vlterius autem progressi, in regionem Xiatimensem impetum ferentes, non paucos hostes interfecerunt, & captiuos centum abduxerunt. Eo Xerifius, vt eandem regionem armis occuparet, inuasit. Ex illius castris equites permulti in nostros inuecti sunt. Barriga in copiarum supplementum equites centum in subsidium missos acceperat. Prælium satis acre commissum fuit, & diu ancipiti victoria dimicatum. E nostris tres equites Lusitani, & vnus Saracenus cecidere. ex hostibus viginti & quinque cæsi sunt, inter quos filius Reguli cuiusdam interfectus est. Hostes cùm se frustra contendere cernerent, in castra reuersi sunt: quos nostri insequi in castra noluerunt, ne multitudine obruerentur. Post aliquot dies, Barriga in oppidum Xiatimense, quod appellant Tanli, impetum similiter tulit. Hostes cùm se in vltimum discrimen adductos cernerent, aluearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incensa è mœnibus demisere. Nostri & aluearium flammis ambusti, & apum aculeis stimulati, oppugnationem

deſerere coacti ſunt. Multi etiam vulnera ab hoſtibus accepere, ne apibus tantùm ea propugnatio aſcribi poſſet. Ipſeque Barriga grauiter vulneratus abſceſſit. Sub idem tempus, Nonius Cugna cùm centum equitibus Safinium Regis Emmanuelis iuſſu peruenit, & Nonius Maſcaregnas in Luſitaniam reuocatus eſt. Aguz eſt oppidum in ea Mauritaniæ parte, quæ ad fines Safinij vrbis pertinet. Eum tunc locum Luſitanus quidam cum quinquaginta Luſitanis ſagittarijs cuſtodiebat. Eo autem ſe tunc Barriga & Iehabentafufus cum copijs ſuis contulerant. Ibi verò fuit eis nuncius allatus, Marochij Regem cum maximis copijs aduentare. Quem nuncium Ataidius cum accepiſſet, Nonium Cugnã eo cum equitibus ducentis, vt auxilium afferret, confeſtim miſit. Ibi cum quidam ex hoſtibus poſtremum agmen noſtrorum carpere voluiſſent, repreſsi ſunt, & vnus ex illis captus eſt, quem ad Ataidium Barriga miſit. Ab eo cùm Ataidius hoſtium conſilia ſciſcitaretur, is aſtu punico quaſdam opiniones in Ataidij ſenſibus inſeuit, quibus inductus, ſuſpicatus eſt, Iehabentafufum de noſtris prodendis cogitare. Itaque ad Barrigam ſcripſit, vt omnes Luſitanos confeſtim in vrbem regredi iuberet, & ipſe cum ſolis equitibus ſexaginta remaneret, atque deinde aliquid cauſaretur, vt ratione ductus exiſtimari poſſet, à Iehabentafufo diſcedere. Id Barriga vt ſibi imperatum fuerat exequutus eſt: atque primum alios omnes dimiſit, deinde altercationis cuiuſdam minime neceſſariæ materiam præbuit, cuius indignitate ſe vſque adeò commoueri finxit, vt honeſte videretur à Iehabentafufi ſocietate ſeiungi. Solus Rodericus Caſtrenſis cum tribus famulis ab eo diſcedere noluit. Iehabentafufus cùm indigne pateretur, eo tempore à Luſitanis deſtitui: grauius tamen tulit, ſecùs de ſua fide, quàm meritus eſſet, exiſtimari, quàm in tanto diſcrimine relinqui. Itaque per literas grauiter de tam inſigni iniuria conqueſtus eſt. Seque nihilominus eo die prælium cum Marochij Rege cum copijs, quas habebat, initurum affirmauit, vt vel illuſtri victoria, vel clara morte teſtatum apud omnes relinqueret, quanta fide Regem Emmanuelem coleret & obſeruaret. His literis Ataidius inductus, ad illum reſcripſit, ſe confeſtim ad illum equites quingentos miſſurum. Sed cùm is nuncius cum duodecim equitibus interuenit, iam Iehabentafufus manum cum maximo Regis exercitu conſerebat. Prælium fuit atrociſsimum, in quo tamen Iehabentafufus cum ſuis res memorabiles effecit: hoſtes ſuos fudit, maximam hoſtium multitudinem cæcidit, ipſumque Regem caſtris exuit, & longius inſequutus, maiorem exercitus partem ferro concidit. Præda fuit ingens. Erant enim caſtra multarum rerum copia referta. Ataidius vt pollicitus fuerat, ſequenti die Barrigam cum equitibus ducentis, & Cugnam cum trecentis in illius auxilium miſit. Sed cùm illi aduenerunt, iam Iehabentafufus rem præclare geſſerat. Tulit Ataidius permoleſte, ſe, aut ſaltem Luſitanos Duces eo prælio non interfuiſſe: multique illum reprehenderunt, quod tam facile hominis leuiſsimi & fallaciſſimi

ſimi ſermonibus aſſenſus fuiſſet, vſque adeo, vt neglectæ fidei criminationem, quòd ſociũ in tanto diſcrimine ope ſua deſtitueret, minime pertimeſceret. Nõ multis poſt diebus Ataidius in aliam pręfecturam Xiatimenſem Barrigam immiſit. Prælium atrox extitit. E noſtris duo viri nobiles cum nonnullis alijs cecidere: ſed tandem oppidum captum, & hoſtes partim cæſi, partim in fugam cõiecti, & aliqui etiam capti ſunt. Rex Feſſenſis, Anno ſalutis M.D.xj. cum fuiſſet illi nuncius allatus, Tingim non eſſe valido præſidio munitam, & præterea negligenter cuſtodiri, fore putauerat, vt ſi illam ex improuiſo adoriretur, facile caperet. Itaque maximas copias comparauerat, vt illam oppugnaret. Longe tamẽ aliter munitam reperit, quàm ſuſpicatus fuerat. Caſtra tamen poſuerat, & obſeſſam diebus aliquot tenuerat, & quibus poterat viribus & machinis oppugnauerat. Sed ſemper fuerat à conatu cum graui damno atque dedecore repulſus. Anno igitur inſequente, vt ignominiæ maculam deleret, Arzilam exercitũ adduxit, & propè vrbem caſtra locauit, & cum inde hoſtes in vallum, quod vrbem cingit, irrupiſſent, noſtri intra vallum prælium inierũt, in quo Bernardus Coutignus in hoſtium præfectum, Adel nomine, equũ incitauit, & illi cuſpide oculum effodit. Iacobus Coutignus frater Franciſci Coutigni Comitis Marialbenſis fortiſsime dimicans ab hoſtibus interfectus fuit. Pauci vtrinque ceciderunt. & Rex cum cerneret fruſtra tempus ibi in obſidione conteri, domum re infecta diſceſsit. Emmanuel interim quamuis Africani belli curam non intermitteret, aliud bellum ſibi proponebat, ex quo non minorem gloriam aſſequeretur. Cum enim eſſet ſtudio Chriſtianæ religionis propagandæ vehementer incenſus, id ſuſcipiebat, vt armis diuinis omnes impietatis opes & munimenta conuelleret. Itaq; in India, & in Æthiopia operam dabat, vt gentes à CHRISTI placitis alienæ, ad illius ſanctiſsimum cultum ſanctorum hominum monitis & diſciplinis adducerentur. Et cum animaduerteret regnum illud Æthiopiæ, quod appellatur Congo, fuiſſe iam à tempore Ioannis Regis CHRISTI diſciplinis illuſtratum, in idem opus, vt perficeretur, incubuit. Idcirco, vt dictum eſt, multos ſacerdotes pietatis opinione præſtantes in illam regionem miſerat, vt eos, qui nondum erant luſtralibus aquis expiati, ad Chriſti fidem perducerent, & qui iam Chriſto nomen dederant, clariore diſciplina confirmarent. Sub hoc igitur tempus, hominem è ſuis domeſticis equeſtri dignitate præditum, ad eundem Congenſem Regem, cum pluribus ſacerdotibus, & ſacris veſtibus ad rem diuinam ſanctius peragendam miſit, vt eum acrius ſtudio Chriſtianæ pietatis incenderent. Rex hac Emmanuelis Regis benignitate prouocatus, in Luſitaniam filium ſuum, Henricum nomine, cum fratre ſuo, & pueris nobilibus miſit, vt linguam Luſitanam, & latinas literas, & ſanctarum rerum diſciplinam perdiſcerent. Cum ijs venit legatus quidam illius, Petrus nomine, non vulgari prudentia præditus, cum quo Rex Emmanuel ſermonem libentiſsime conferebat. Is vt diutius in Luſitania verſaretur,

vxorem secum duxit, quæ fuit à Regina Maria multis donis atque muneribus affecta. Emmanuel, cùm omni comitate gentem illam vniuersam ad Christũ allicere contenderet, Regis fratrem, & filium cum reliquis pueris in disciplinam viris religiosis & eruditis tradidit, qui eos latinis literis, & religionis moribus & institutis imbuerent. Deinde Simonem Syluium, hominem apprime nobilẽ, ad illum cum muneribus legauit. Munera verò erant equi pulchrè instrati & phalerati, & mulæ similiter ornatæ, vasa sacra, tabulæ pictæ, infulæ, & omnia, quæ ad religionis cultum rite conficiendum erant idonea. Fabros præterea, qui templa & regias ædes ædificarent. Id præterea Syluio commisit, vt ius regium ad Lusitanos, qui in ea Æthiopiæ parte versabantur, in officio continendos, & eorum flagitia puniẽda, si opus esset, obtineret. Et præterea vt cum Rege simul ius omnibus gentibus, quæ sub Regis imperium erant, administraret. Quod vt cõmodius fieret, secum hominẽ iurisconsultum adducebat, vt ius publice diceret. Id enim ipse Rex Alfonsus ab Emmanuele per legatũ summis precibus efflagitarat. Id etiam Syluio in mandatis dedit, vt si forte, dum is apud Alfonsum versaretur, aliquis belli motus existeret, Regem opibus, & consilio, & manu etiã iuuaret. Illum preterea admoneret, vt quamprimũ posset, legatos Romã mitteret, per quos auctoritatem Pontificis Maximi, & Ecclesiæ sacrosanctæ ius & imperium in omnibus rebus sacris agnosceret. Et quia Petri prudentia non vulgaris esse videbatur, suadebat, vt ipse Petrus aliquot viris nobilibus stipatus, ea potissimum legatione fungeretur. Se illum suis sumptibus Romam esse missurũ. Regem præterea admonebat, vt aliquot pueros nobiles in Lusitaniam mitteret, qui cum reliquis erudirentur. Syluius cum hac legatione profectus, secũdis tempestatibus vsus, in Congense regnum peruenit: cuius aduentu Rex se mirum in modum lætari significauit. Statimque misit virum quendam primarium, illi sanguine valde coniunctum, qui Syluium salutaret, & in vrbem regiam, quæ è portu multum distabat, vbi commodum esset, deduceret. Syluius tamen febre correptus, antequam Regem videret, è vita discessit. Rex mortem illius admodum acerbe tulit. Aluarus Lupius, qui classis curã susceperat, in locum Syluij, vt ab Emmanuele decretum fuerat, si casus aliquis Syluium de medio sustulisset, successit. Is ad Regem cum literis adijt. Literarum sententia, præter egregiæ cuiusdam pietatis argumentum, & præstantis voluntatis indicium, nihil aliud continebant, quàm vt fides Syluio in rebus omnibus, quas Rex Emmanuel illi præceperat, vt Alfonso Regi diceret, haberetur. Literis lectis, Aluarus Lupius earum sententiam verbis subsequutus est, & dona, quæ ferebat, in conspectu Regis explicuit. Rex verò res singulas in manus sumere, laudare, mirari, manus in cœlum tendere, gratias Deo summas agere, quod per Reges virtutibus amplissimos, & numini cœlesti carissimos, fuisset è tenebris impietatis emersus, vt cœlestẽ lucem aspiceret. Regem verò Emmanuelem non satis habere, illum tam diuino beneficio constrictũ tenere, nisi

etiam præterita beneficia recentibus donis magnificentiſsime cumularet. Quia verò Emmanuel illi regia inſignia, quibus deinceps vteretur, mittebat, quæ pertinerent ad virtutis inſitæ monimentum, & vniuerſæ poſteritatis ornamentum, de ea re literas publice propoſuit, quibus teſtatũ omnibus eſſet, & memoriæ etiam ſempiternæ conſecratum muneris illius inſtitutum, & Regiæ beneficentiæ documentum. Literis autem his referebat, quo pacto Regis Ioannis opera fuiſſet illa regio lumine Chriſtianæ religionis illuſtrata, & è tyrannide infeſtiſsimi dæmonis erepta, & quanta malignitate fuiſſet opus illud tam præclarum opera antiquiſsimi ſerpentis, per quem primi parẽtes è ſedibus beatiſsimis expulſi fuerant, impeditum. Quanta cura, ſtudio, vigilantia Rex inuictiſsimus Emmanuel opus, quod à Ioanne Rege clariſsimo inchoatũ extiterat, perficiendum ſuſceperat. Religionis verò Chriſtianæ diſciplinam in ſumma referebat, & deinde commemorabat, qua ratione pater illius opera perditiſsimorum hominum à Chriſti fide, quam fuerat antea profeſſus, impie & nefarie deſciuiſſet, & ob eam rem in ipſum Alfonſum, maximum natu filium, quòd impietatem illius imitari noluiſſet, ſe teterrimum præbuiſſet. Commemorabat deinde exilium, in quod pulſus à patre fuerat, & moleſtias, quas in exilio pro Chriſti nomine cum ſumma iucunditate pertulerat: & qualiter moriente patre, cum fratre, qui regnum per ſummam iniuriam occupare conabatur, cum ſolis triginta ſex hominibus, Chriſti numine ſæpius inclamato, conflixerat, cùm frater illius exercitum maximum haberet: & quomodo non copijs humanis, ſed diuinis, vt hoſtes ipſi fatebantur, bellum profligatum fuerat, & frater caſu etiam diuino captus, in poteſtatem illius venerat, de cuius ille improbitate & pertinacia ſupplicium iure ſumpſerat. Exponebat deinde, quo conſilio Petrum ſuum cognatum, qui vnus erat ex triginta ſex hominibus, qui illi opem attulerant, ad Regẽ Emmanuelẽ legauerat: ex quo Petro intellexerat, in Luſitania Regis ipſius ampliſsimi iuſſu vota pro Congenſis regni ſalute, & Alfonſi ipſius fide perſoluta fuiſſe: quo nullum clarius extare poſſet inſignis caritatis indicium. Itaq; ſe non ſolùm pro Chriſti ſanctiſsima religione, pro templorum ſanctitate, pro Eccleſiæ ſanctionibus necem & cruciatum, ſi opus ita fuiſſet, minime recuſaturum, verùm & pro Regis Emmanuelis amplitudine omne diſcrimen ſalutis aditurũ. Adijciebat deinde: Vt autem magis nos Rex optimus, ſummiſque laudibus in omni æternitate prædicandus, ſibi deuinciret, miſit ad nos virum nobiliſsimũ cum muneribus & ornamentis, quæ ſatis, quàm propenſa in nos eſſet voluntate, declarabant. Et quia eſt in more poſitũ, vt Chriſtiani Reges inſignia geſtent, ad poſteritatis memoriam propagandam, & maieſtatẽ Regiam inſigniter illuſtrandam, voluit idem Rex in hoc etiam plurimum nobis ſuę benignitatis impertire. Scutum enim nobis miſit, primùm quidem Cruce ſignatum, vt animo recoleremus victoriã, quam Conſtantinus Imperator, Cruce in cœlo perſpecta, de hoſtibus ſuis cõſequutus eſt, ne vnquam ab animis noſtris memoria

victoriæ,

victoriæ,quam similiter adepti sumus,elaberetur. Et quia Iacobus Apostolus, cuius opem,vt Hispani faciunt, in eodem prælio frequenter implorauimus,in acie perspectus hostes exterruit,eiusdem Apostoli species,voluit, vt in eiusdem insignibus insculperetur. Præterea vt amoris coniunctio,quæ nobiscum cũ illo est,illustri signo consignari posit,Regum Portugalensium insignia,quę quinque scutis in Crucis formã dispositis continentur, reliquis signis admiscuit. Iis enim quinq; scutis CHRISTI Opt. Max. vulnera designãtur,quæ in Cruce pro generis humani salute pertulit. Cùm enim Alfonsus primus Portugaliæ Rex cũ quinq; regibus Saracenis maximo exercitu cõstipatis cõfligere in Lusitania voluisset,in cœlo,vnde auxiliũ precibus efflagitabat, Christi speciem eisdẽ quinq; vulneribus illustratam oculis atq; mente conspexit,innumerabilémq; hostiũ multitudinem,Christi numine confirmatus,occidit,& ea de causa illa insignia ad memoriam posteritatis assumpsit. Itaq; modis omnibus Rex singulari pietate præditus,cùm hæc ad nos tam præclara Regiæ stirpis insignia misit, nostrã posteritatẽ admonere voluit,vt in bellis non humanis opibus,sed diuino Christi præsidio niteretur. Pro his tantis beneficijs Emmanueli Regi fratri nostro carissimo gratias immortales agimus, neq; solùm fratrem & patronum agnoscimus,sed omnes regni opes, atq; adeò vitam pro illius dignitate profundere parati sumus. Qui tamen quáuis omnia,quæ possumus,illius gratia faciamus,nullam tamen partem illius erga nos meritorum officijs nostris assequemur. Reliquum igitur erit,quando nos parem gratiam referre non possumus,vt Rex ille summus atq; sempiternus,in cuius honorẽ Emmanuel hæc tam præclara opera molitur & efficit,illi præmium diuinũ atq; sempiternum cõstituat. Nostros autem liberos,& cunctam posteritatẽ obtestamur,admonemus,& pro iure etiã nostro iubemus,hæc insignia gestare, illis scuta distinguere, literas consignare, signa in bellis intertexta præferre,semper animo atq; mẽte recolere, quæ per illa disignantur,vt sic memoriam ad pietatis & iustitiæ recordationẽ excitantes, de hostibus suis victoriam,freti Christi præsidio,consequantur. Sed quia more etiam receptum est,vt egregia facta nobilitentur,& homines,qui meritis suis in locum altiorem ascendunt, posteritati suæ virtutis memoriam prodant: idem Rex Emmanuel alia nobilitatis insignia nobis misit, quibus genus eorum, ex illis sex & triginta,qui valde strenue se gesserunt in eo prælio, quo Christi præsidio muniti,fratris impetum contudimus, illustrare possem: quod etiam impulsi monitis illius exequimur, vt hoc virtutis præmio multi ardentius in studium virtutis incitentur, vt ita non solùm in hac vita contra hostiles impetus muniamur, sed etiam in futura bonis sempiternis frui posimus. His literis in publico propositis, & in totum regnum exemplis earum ad Principes missis, Alfonsus decreuit, quàm gratus esset in Emmanuelẽ, testificari. Petrum deinde,vt ab Emmanuele fuerat admonitus,ad Pontificem maximũ legauit. Petro autem duodecim viros nobiles comites adiũxit. Emmanueli verò magnã vim

eboris,

eboris,& munera,quibus illa Regio abundat, dono misit. Duodecim præterea nobiles pueros cum Petro in Lusitaniam venire iussit, qui simili ratione fuerũt literis & moribus instituti. Emmanuel postquam Petrus in Lusitaniam redijt, illi & Henrico Alfonsi Regis filio, & reliquis viris è nobilitate delectis, omnia, quæ ad iter erant necessaria,præbere large atque munifice iussit. Ii fuerunt Romæ à Pontifice,& ab omnibus Ecclesiæ principibus benigne & comiter accepti. Literas deinde Pontifici Regis Alfonsi detulerunt.Illarum sententia hoc continebat,se primùm Ioannis,hoc nomine secũdi,Portugaliæ Regis opera cũ regno fuisse è potestate dæmonis,& è turbulentissimi erroris tenebris in libertatem & in lucem vindicatum.Deinde Regis Emmanuelis studio & sumptibus, in eiusdem sanctissimę religionis disciplina progressum, clarius lepræ deformitatem, qua fuerat antea deformatus,agnoscere,& pristinum errorem & amentiam vehementius detestari: & pro beneficio,quo mirabilibus signis à Deo perductus in pietatis splendorem extiterat,perpetuo se Deo gratias acturum, neq; tam diuini muneris memoriam vnquam depositurum. Sed quoniã intellexisset, esse CHRISTI summũ in terris vicarium,quẽ omnes Christiani Principes vnicè colerent, & cuius iussa tanquam cœlestia atq; diuina sequerẽtur,ne se à reliquorũ Principum Christianorũ cõmunione segregaret,& aliqua in re à pietatis via deflecteret,Romam filiũ suum Henricum,iam sanctis in Lusitania literis eruditum,& Petrum cognatum suũ,virum,cuius prudentiæ atq; probitati valde cõfideret,se mittere statuisse,vt ipsius Alfonsi nomine pedes illius oscularẽtur, & regnum vniuersum ipsius Pontificis voluntati & imperio dicarent. Nec enim se vnquam vllo tempore cõmissurum,vt obsequio & pietate erga sanctam Romanam Ecclesiã,ab vllo Christiano Principe vinceretur. Pauca deinde adijciebat,quæ ad fidẽ legatis habendam,& postulata quædã,ad religionis causam necessaria,facilius impetranda pertinebãt. Legatio benigne fuit accepta, & postulatis egregie satisfactũ.Considerabãt enim & Pontifex & Cardinales,gentẽ barbaram,& ab omni cultu humanitatis abhorrentẽ, nõ nisi cælesti quadã beneficentia,& numinis præsentissimi dono atq; munere in tantũ pietatis studiũ excitari potuisse: & idcirco illas Æthiopiæ recentes post tã multa secula primitias, gratissimis animis accipiẽdas esse decreuerũt.Hęc quidẽ Emmanuel ad Æthiopiæ religionẽ firmius sanciendã designauit,atq; constituit. sub idẽ verò tẽpus, quo hęc gerebãtur,Petrus Menesius Alcoutinẽsis Dynasta,Fernãdi Menesij filius,Villę Regalis Princeps,Septã traiecit,vt illius vrbis imperiũ teneret,& bellũ, vt maiorũ vestigia sequeretur,administraret.Interim verò Malacæ res,post Albuquercij ab ea ciuitate digressum nõ fuerũt adeò trãquillæ,vt nõ varijs bellorũ tẽpestatibus agitarentur. De quibus vt cõmodius agere possimus, necesse erit, prius de insularũ quarundã situ,quæ in illã bellũ cõparabant,pauca dicere. Taprobane,quã Zamatrã appellant,ita est Aureæ Chersoneso ad Austrũ obiecta, vt longius tamen in ortũ Solis protendatur.Ad Austrum verò,vltra Zamatram

insulæ frequentes adiacent. Inter quas ab occasu Zunda magnam vim piperis passim fundit. Ea verò non admodum lato mari à Zamatra disiungitur. Deinde ad ortum Solis progredientibus aliæ duæ insulæ se ostendunt, quarum prima Iaua maior, altera minor appellatur. Omnes hæ tres insulæ regum imperio continentur. Iauæ verò præcipuè sunt fertiles & opimæ, fruges multiplices, & fructus varios proferunt, & maximam vim pecorum & armentorum, & equorum nutriunt. Venatu & aucupio mirifice redundant: piperis & aliorum aromatum copiam passim efferunt. Mediterranea loca homines dediti simulacris incolunt: qui maritimas oras habitant, maxima ex parte Mahumetanis institutis viuunt. Homines nudi plerumq; vmbilico tenus incedunt. Multi tamen lautiores vestibus bombycinis, aut gossipinis amiciuntur. Barbas euellunt: anteriorem capitis partem radunt: reliquam studiose crispant. Nullum integumentum in capite gerunt. Indignum enim hominis præstantia censent, hominis principatum, quem in capite constituunt, aliquo velamento quasi rem probrosam tegere. Si quis caput alicuius manu tangit, eam iniuriam armis acerrime persequuntur. Sunt in bello feroces, & intrepide se se in quoduis magnũ discrimen inijciunt. Artibus fabrilibus dediti sunt: arma, tormenta, variáque telorum genera singulari opere perficiunt: æs ad quoduis genus instrumẽti egregie fundunt. Naues ingentes ædificant, astra diligenter obseruant, & magicas disciplinas incredibili studio colunt. Syluas venandi studio peragrant, neque solùm canibus, & venabulis ad apros atque ceruos eminus configendos, verùm & accipitribus ad volucres capiendas vtuntur. Omnes colorati sunt: mulieres neque deformem faciem, nec obtusum ingenium gerunt. Eleganter excoluntur. in saltationibus non mediocrem præ se venustatem ferunt. Curribus inuectæ, cum viris Syluas & nemora lustrant, & venatione oblectantur. Homines Sinarum moribus & institutis viuunt, à quibus se origem ducere iactant. In ea insula, quæ Iaua maior appellatur, erat quidam Saracenus, cui nomen erat Pateonuzius, ciuitatis cuiusdam princeps, quam Iaparam appellant. Ea est in ora maritima, quæ Zamatram spectat, sita. Is ante quam Albuquercius Malacam caperet, fœdus cum Vtetimutaraja de pernicie & interitu Regis inierat. Vtetimutaraja námque se graues à Malacæ Rege iniurias accepisse conquerebatur, quibus offensus, se illum Pateonuzio proditurum per literas asserebat. Pateonuzius regnandi cupiditate inductus, in eo neruos omnes intendit, vt tantam occasionem minime prætermitteret. Itaque maximam classem ædificare cœpit. Septem aut octo Annos in hac classe comparanda consumpsit: in quẽ verò finem id faceret, tanto vtriusque silentio compressum fuit, vt ne suspicione quidem vlla quisquam id assequi potuerit. Interim verò multos Malacam cum mercibus submittebat, vt mercatorum habitu & specie laterent: & cùm opus esset armis, imparatos adorirẽtur. Hos Vtetimutaraja in vicos suos admittebat: quorum eo tẽpore, quo Albuquercius Vtetimutarajam capitali supplicio affecit,

affecit, erat in ciuitate non mediocris multitudo. Ita latebat hæc in visceribus reip. pestis, vt nemo in quanto periculo versaretur, coniectura prospiceret. Vtetimutaraja de medio sublato, Pateonuzius nihilosecius in eadem mente perseuerabat. Classis erat maxima: is opes ingentes habebat: res Malacæ non ita stabilitas esse iudicabat, vt conuelli non possent. Itaque cum trecentis nauibus, & hominum fortium multitudine, Iapara soluit. Fretum igitur, quod inter Iaoas & Zamatram est interiectum, præteruectus, multis terrorem præbuit. Res ad Rodericum Brittium Patalinum, qui, vt dictum est, Malacæ præerat, delata est. Is Andradium in fretum illud continuo cum septem nauibus misit, vt exploraret, quem cursum classis illa teneret. At classis aliud ingressa fretum, quo celerius Malacam perueniret, iam se ex eo freto, quod appellant Sabam, abduxerat. Andradius cum nauarchis reliquis in vrbem redire maturauit. Ibi classis cõspecta fuit, quæ multum terroris ciuibus vniuersis incussit. Brittius tamen statuit per se cum vniuersa classe dimicare. Id Andradius indigne admodum tulit. Sibi námque dicebat maritimarum rerum curam, Brittio vrbis custodiam fuisse cõmissam. Is igitur se arce teneret, & vrbem tueretur: sibi maris tuendi curam relinqueret. Brittius contrà differebat, imperium terræ atque maris in oris illis ad se pertinere, & idcirco quidquid ille de rerum summa statueret, id esse Andradio sine recusatione faciendum. Id cùm Andradius se minime passurum affirmaret, vt dignitate spoliaretur, iurgio certatum est, & verborum aculeis animus vtriusque non mediocriter exulceratus extitit, vsque adeo, vt Brittius Andradium in custodiam traderet. Sed cùm primus ille motus animi cõsedisset, Brittius nocte illa considerauit, non esse eo tempore talem virum propter vllas verborum offensiones alienandum. Itaque misit ad Andradium, qui animum illius in se placaret, & admoneret, vt nauem conscenderet. Se námque iam illum in classe opperiri, vt victoriæ particeps fieret. Andradius alienum à se in tali discrimine, iniuriæ memoriam conseruare, reputauit. Itaque imperata sine mora vlla confecit. Brittius arcis custodiam Ario Pereiræ commisit, ipse in triremem armis & munitionibus instructissimam ingressus est. Classis erat sedecim nauium. Ninachetuensis præterea cum mille & quingentis militibus Malacensibus, in minoribus nauigijs, vt litus custodiret, non procul à terra concursabat. Orto iam sole, & hostes, vt in portum subirent, vela dederunt: & nostri, vt cum ijs in alto congrederentur, incitati sunt. Classis hostium non multitudine tantùm nauium, verùm ordine, quo instructa ferebatur, non mediocrem nostris admirationem commouebat. Nauis, cui Georgius Botellius præerat, erat incredibili celeritate velis. Is cùm classem antecederet, in prætoriam hostium nauem inuehitur. In illum continuo quindecim actuarię naues inuadunt. Is neque telo quidem vllo in hostiles naues immisso, in nauē, quam petebat, incurrit. Petrus Faria vt illi subsidio esset, triremem, cui præerat, remis vehementer incitari præcepit. Ambo igitur prætoriam nauem adoriuntur. Sed ea tanta erat magni-

tudine,vt puppis castellum,nauis,cui Botellius præerat,carchesium altitudine superaret. Eminus igitur eam oppugnare constituunt. Sed tanto erat robore & crassitudine,vt omnes globos non minus,quàm si esset è silice facta, repelleret. Cùm igitur Botellius & Faría perspicerent,à se tempus frustra conteri, & hostes illos circumuenire pararent, se eadem celeritate qua venerãt,in classem receperunt.Tempus fuit in pugna à velitatione non dissimili eo die consumptũ. Hostes enim non in alto pugnare volebant, sed ad vrbem accedere contendebant, vt motus excirent,& vrbem si possent integris viribus occuparent.Nostri rursus ne ab hostibus circumuenirentur,cõgressum in alto formidare cœperunt. Hostes tandem vt volebant, cum iam Sol occidisset, in vrbis conspectu prope terram anchoras demisere. Nostri similiter ita classem in ora constituerunt,vt minimo interuallo à terra disiungeretur. Ea nocte Brittius cõsilium habuit de ratione, qua prælium postridie esset ineundum. Omnes autem nauarchi illũ obtestari cœperunt,ne prælio interesset.Si vincimur,inquiunt,& tu ex arce poteris hostibus repugnare, & acceptum incommodum resarcire. Præterea fidem tuebere:non enim vt mari periculum cum maxima pernicie ciuitatis adires, sed vt arcem ab hostium impugnatione defenderes, fidem tuam conceptis verbis astrinxisti. His coactus sermonibus in arcẽ rediјt,& Andradius in administrandi belli curam vehementer incubuit. At Saraceni Iaoënses, qui in vrbe versabantur, eadem nocte ad Pateonuzium venere, consiliúmque dedere, ne cum classe nostra confligeret. Fieri námque posse, vt auxilio à Rege Bintami accersito, classem nostram sine vllo periculo circumuentam opprimeret, & tum demum arcem obsideret,quam fame facillime intra paucos dies in deditionem acciperet. Interim verò in Muaris fluenta classem subduceret. Consilium placuit. Itaque prima luce anchoras moliri,& vela pandere iussit. Id Andradius cũ animaduerteret, neque tamen quorsum id pertineret suspicaretur, scapha inuectus, omnes classis naues circũiuit, & duces admonuit, vt velis passis ordine minime confuso in hostes inueherentur, ita tamen, vt nemo cominus pugnam cum hoste capesseret,sed eminus classem hostium crebris tormentorum ictibus verberarent, & faces etiam in naues inijcerent. Id omnes impigre fecessunt. Quod Pateonuzius conspicatus, omnia suæ nauis vela continuo pandi iussit, & vt omnes idem facerent,imperauit. Id imperiũ strenui Ducis omnes exanimauit. Existimarunt enim, illum rebus suis diffidentem, non de prælio committendo, sed de fuga facienda cogitare. Itaque se confestim in fugã dant, nostri eos insequuntur.Naues multas tormentorum ictibus deprimunt, complures etiam vulnerant, & ignem in naues alias conijciunt. Cùm verò incendium esset in multis locis incitatum,hostes se in mare exterriti flammis demittunt: qui quidem partim hausti fluctibus, partim concisi vulneribus interierunt. Nostri enim minoribus nauibus inuecti, eos natantes interimebant. At Andradius cum cerneret hostes ita perturbatos, vt si eo die, antequam illi à

metu

metu reficerentur, in eis persequendis insisteret, bellum profligari posset, & vereretur, ne propter pilarum & munitionum penuriam incepto desistere cogeretur, ad Brittium misit, qui peteret, vt vim tormentarij pulueris atque pilarum in classem conuehi repente iuberet. Quod quidem factum diligentissime fuit. At Pateonuzius cùm classis suæ magnam partem dissipatam cerneret, quatuor naues maximas ita cum sua coniunxit, vt cùm binæ vtrinque consisterent, ipse medium locum tueretur. In eas, quod roboris erat exercitus, traduci iussit. Reliquas deinde, quæ integræ restabāt, in ordinem cogi, & inter se coniungi præcepit, vt ita facilius nostrorum impetum à se reprimerent. Statuit deinde, vt reliquæ naues eas quinque, quæ in mari munitissimæ arcis instar habere videbantur, circumirent, & quoties vrgerentur, in illud firmissimum, vt existimabat, pugnæ illius propugnaculum se reciperent, vnde rursus possent in nostros erūpere. Hoc tamen, quod Pateonuzius existimauit sibi salutem allaturum, exitio fuit. Primum enim reliquæ naues fortium hominum robore nudatæ, periculū arcere minime poterant. Præterea cùm se arctissime coniunxissent, necesse erat, vt nullum frustra telum in eas emissum accideret. Prælio commisso, naues hostiles partim depressæ, partim vulneratæ & mutilatæ, partim in fugam conuersæ sunt. Eóque deuentum est, vt classe hostium diminuta, iam nostri audacius reliquis appropinquarent, vt cominus hostes aggrederentur. Nauarchus quidā nomine Martinus Guedius, postquam naues aliquot demersit, in nauem maiorem inuectus est, in eámq; violenter ingressus, hostes partim cæcîdit, partim in mare præcipites exturbauit. Similiter Ioannes Lupius Albinius in aliam nauem irrupit, hostiúmque præsidio nudauit. Hæ duæ naues incensæ confestim fuere. Reliqui nauarchi, cùm pro se quisque, quantum poterat, acerrime decertaret, stragem maximam ediderunt. Solæ quinque illæ naues restabāt, quæ secundum ventum nactæ, passis velis fugere properabant. Andradius vt tutius posset in Pateonuzij nauem incurrere, aliquot delectos milites ex nauibus alijs in suam traduxit. Deinde cùm in prætoriam Pateonuzij nauē incitaretur, eam consequi non potuit. in quam igitur primum impetum ferre potuit, eam iniectis manibus ferreis alligauit. Ea verò naui vehebatur Temūgamus, vir opibus, & virtutis existimatione clarus, qui secundum Pateonuzium in classe principatum obtinebat. In eius nauem Andradius per latus irrupit. Franciscus verò Melius per proram ingressus, in hostes similiter irruit. Temūgamus filium sororis suæ ducebat, virum valde strenuum, nauis etiam altissimæ nauarchum, qui, vt auunculo opem afferret, in Andradij nauem incurrit, in eámque repente desiluit. Nemo enim illum aditu arcere potuit, eo quod Andradius iam in Temungami naue dimicabat. At iuuenis per Andradij nauem, in nauem auunculi celeriter ingressus, suis subsidio fortiter occurrit. Prælium fuit atrocius, quàm suspicari quisquam fore in re iam inclinata potuisset. Hostes erant plures numero, & desperatio animos illis faciebat, neque tam vt mortem fugerent, quàm vt

non inulti caderent, acerrime pugnabant. Georgius Botellius interim in nauē, cuius erat nauarchus Temungami nepos, inuehitur, in eámque conſcendens, cum hoſtibus, qui eam tuebantur, periculoſum certamen iniȷt. Verum hoſtes tandem vel cæſi, vel in mare deiecti ſunt, & nauis incenſa. Similiter & nauis, in quam Andradius & Franciſcus Melius ingreſsi fuerant, hoſtibus cæſis inflammata fuit. Ninachetuenſis, & Tuamus Mahumetes, qui naui, quam Iuncū nominant, præerat, ea die hominum fortium decus adepti ſunt. Reliqua erat Pateonuzij nauis, cum duadus alijs: in eas Andradius inuectus, tormētis eminus eas quatere inſtituit. Nam cum eſſent altiſsimæ, & homines, qui eam tuebantur, acerrimi, non erat, cur ſine cauſa cum obſtinatis in aſcenſu difficillimo certamen iniretur. Cùm autem noſtri ſine intermiſsione naues hoſtiles verberarent, armamenta diſsiparunt, & caſtella diſturbarunt: latera propter robur nauium integra permāſerunt. Prælium cum à prima luce initium cepiſſet, ad noctem protractum fuit. Cùm verò noctis caligo tam denſa fuiſſet, vt omnem aſpectum adimeret, Andradius anchoras iecit, ea mente, vt vbi primum dilucēſceret, hoſtes rurſus, qui propter tenebras inde moueri non poterant, aggrederetur. Sed tempeſtas ſubito coorta cum tonitruis & ingenti procella, claſſem diſiecit, & naues ſummum diſcrimen adierunt. Parum enim abfuit, quin inter ſe colliderentur, vel alliſæ vadis frangerentur. Tempeſtate ſedata, cùm diluxiſſet, Botellius & Mahumetes animaduertunt ſe propè Pateonuzium cōſtitutos. Itaque prælium inſtaurant, duas hoſtium naues ſupprimunt: Pateonuzij tantùm nauis illa reſtabat, quæ globos, vt diximus, à ſe repellebat. Botellius tamen tandiu in eo certamine perſeuerauit, vt eum tormentarius puluis, atque pilæ deficerent. Nauis autem ſuæ celeritate fretus, vrbem petijt, vt rurſus cum munitionibus ad idem certamen rediret. Claſſem verò quaſſatam, & quaſdam naues afflictas ex tempeſtate reperit. Nihilominus tamē rebus neceſſarijs inſtructus, reuerſus eſt. Sed Pateonuzius ventum ſecundum nactus, ſe fuga in Iaoam proripuerat: In hoc prælio Pateonuzius quinquaginta nouem naues maximas ex ijs, quas appellant Iuncos, amiſit. Sexaginta in prælium adduxerat, vna tantùm ex illis euaſerat. Longarum vero nauium, & celocium, quæ vel incenſæ, vel depreſſæ ſunt, ingens multitudo fuit. Supra octo millia hominum vel cæſa, vel incendio conſumpta ſunt. E noſtris triginta deſiderati ſunt, vulnerati quāplurimi. Andradius & nauarchi reliqui cum maxima ciuium admiratione (fuerat enim prælium omnium, quæ viderant, aut audierant, acerrimum) in vrbem ingreſsi ſunt. Andradius hoc bello confecto, in citeriorē Indiam vela dedit. Poſt illius digreſſum parū abfuit, quin vrbs ab hoſtibus caperetur. Saracenus enim quidam nomine Tuamus Maxilizius è Bengala oriundus, vir ad fraudes concinnandas aptiſsimus, à Mahumete Bintami Rege maximis præmijs inuitatus fuerat, vt quacunque arte poſſet, arcem Malacenſem proderet. Is ſummam ob eam cauſam cum Petro Perſona familiaritatem contraxerat. Petrus autem Perſona

ſona regia negotia procurabat. Vectigalibus enim præerat. Maxelizius ad ſe alios Saracenos aſciuerat, quibus negotium dedit, vt cùm Petrum Perſonam occiſum cernerent, continuo arcem armati ingrederentur, vt eam arcis partem, in qua Perſona morabatur, quæ erat munitiſsima, armis occuparent, eámque tantiſper tuerentur, dum ſubſidia Bintamenſis Regis, quæ ad eam rem expedita in inſidijs collocata fuerãt, aduenirent. Nec enim dubitabat, quin in eo tumultu complures, qui Luſitanos oderant, ſe ſocios ſceleris eiuſdem præberent. Rebus ita cõparatis, cùm Maxelizius à Perſona fuiſſet, vt ſolebat, familiariter admiſſus, & Perſona poſt colloquium ſcripturæ operã daret, Maxelizius in illum incautum inuaſit, mortiferúmque ei vulnus impoſuit. Perſona cùm ſe letali vulnere percuſſum cerneret, & proditionem metueret, ad oſtium repente confugit, vt id inducto vecte clauderet, ne reliqui hoſtes in eam partem ingredi poſſent: quod, Maxelizio repugnante, cùm extremum ſpiritum ederet, ſumma virtute confecit. Hoſtes accelerant, tumultus exoritur. Noſtri re inopinata perturbati, feſtinanter accurrunt: hoſtes foribus obductis excluſos animaduertunt, in eos impetum faciunt, & acriter reſiſtentes interimunt. Deinde foribus conuulſis in Maxelizium inuehuntur: qui antequam occideretur, fortiſsime ſine vllo fructu dimicauit. Horum cæde fraus compreſſa eſt, & Bintami Rex pacem petijt, quæ conditionibus æquis (ſic enim tempora ferebant) illi conceſſa fuit. Ad hunc modum pax Malacæ conſtituta, aliquot annis inuiolata permanſit.

LIBER NONVS.

DVM HAEC IN VLTERIORE India gerebantur, Albuquercius in citeriore magnã claſſem cõparabat. Goæ autẽ Petrum Maſcaregnã præpoſuit: maritimarum rerũ curam Ioanni Machiado commiſit: Rodericum Pereiram caſtellò Benaſtarinenſi præeſſe iuſsit. Claſsis erat viginti nauium. Ducebat autem ſecum mille & ſeptingentos milites Luſitanos, & mille Indos. Xviij. die Februarij, Anno ſalutis. M. D. xiij. Goa ſoluit. Cùm verò ab ora longiſsime diſiunctus eſſet, & ea cauſa plures dies, quàm exiſtimauerat, nauigando conſumpſiſſet, ad Zacotoram aquandi gratia claſſem

 appulit.

Ciuitas Adenna.

appulit. Inde in Arabiæ ciuitatem munitissimam, quæ Adena appellatur, cursum instituit. Ea est in radicibus montis editi, qui in mare lingula procurrit, sita, & vtrinque fluctibus in sinus reductis alluitur, ita, vt peninsula fiat. Mōs est adeò sterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempe qui sit saxosus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, raro admodum pluuijs irrigatur. Ex longinquo pago aqua per aquæductum in locum, qui ab vrbe quatuor millibus passuum distat, deriuatur. Ea vrbis aquatio est. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen est incredibilis copia. Est cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad aspectum pulcherrima. In illam mercatores è Perside, & India, & Æthiopia, & ex multis Arabiæ regionibus sæpe commeant. Incolæ Mahumetem colunt: colore cādido, & specie liberali sunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetūt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione possidet, & milites non paucos stipendijs alit: & è suis tantùm subditis in prælium, cum opus est, duo millia equitum educit. Vrbi verò illi moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere solet. Æthiops quidam, vir animi maximi, cui nomē erat Miramiriamus, hoc tum munus obibat, cū ad eam Albuquercius classem applicuit. Eam verò ciuitatem Albuquercius capere cupiebat, vt inde Arabiam infestam redderet, & exitus classium, quibus Egyptij primùm, nunc verò Turcæ Indiæ minitantur, intercluderet. Inde enim Arabici sinus ostium centum & viginti millibus passuum distat, ita, vt sit intra diem vnum facillimum, ipsas fauces, cum opus fuerit, paucis nauibus occupare. Præterea non arduum munus esse videbatur, inde in ciuitatem Herôum, quam Suez nunc appellant, vbi classes ædificari solent, minoribus nauigijs inuehi, & naualia flammis exurere. Quo facto putabat Albuquercius, Indiæ imperiū, si ita de rebus humanis loqui licet, fore sempiternum. Verùm eam oppugnationē infeliciter aggressus est. Primùm enim, eam occasionem, quam rumore omnium persuasus sibi oblatam crediderat, minime nactus est. Ciuitatem enim valde munitam, & à nomine Lusitano satis alienā reperit. Deinde Lusitani solitæ disciplinæ prorsus immemores, caussam odij acerbioris hostibus attulerunt. Res autem ad hunc modum euenit. Classis anchoris firmata, quamuis naues salo iactarentur, tandem cōstitit. Miramiriamus vrbis præfectus cùm primum tempestas sedata fuit, ad Albuquercium nuncium misit, qui de illo quæreret, quo animo ad illius vrbis portū classem appulisset. Respondit Albuquercius, se literis, & multorum sermonibus accepisse, Sultani classem in Arabico sinu comparatam esse, vt Lusitanos oppugnaret. Se verò, vt homines tam longinquæ nauigationis labore leuaret, eo cursum direxisse, vt cum ea classe in Arabico mari congrederetur. Quod verò ad vrbem eam adtineret, se non bellum, sed pacem adferre, ea tamen lege, vt imperium Regis Emmanuelis acciperent, sub cuius tutela atque patrocinio multo felicius, quàm antea ætatem degere possent. Miramiriamus illi continuo munera

nera

nera satis large misit, ea nempe, quæ ad classis commeatum pertinebant: & significauit, se Emmanuelis Regis clarissimi imperium libenter accepturum. In portu triginta naues in anchoris consistebant. Mercatores & magistri cum vectoribus nostræ classis metu se in vrbem receperant. Ad hos Albuquercius misit, qui diceret, vt nullum ab eo malum metuerent, & ad naues suas redirent. Illi respondent, verba cum factis minime consentire. Lusitanos enim in eorum naues inuasisse, & nullo iure, quod eis libitū fuisset, eripuisse, & abstulisse. Literas deinde accepit à Miramiriamo, quibus cum illo de iniuria sibi illata grauiter expostulabat, quòd mercatores illos admonuisset, vt ex vrbe discederent, vt eorum digressu, vrbs minore præsidio muniretur. Illud enim non esse hominis, qui pacem dare vellet, sed qui bellum nefarium moliretur. His literis Albuquercius intellexit animum præfecti esse Lusitanis rebus infestum, quamuis id in principio dissimularet. Interim Æthiops Christianus, qui captiuus in ea vrbe detinebatur, aufugit, & nando in classem peruenit, qui nunciauit Albuquercio, præfectum auxilia conduxisse, magnóque studio omnia, quæ ad vrbis defensionem necessaria videbantur, comparasse. Is cùm hoc accepisset, in terrā copias exposuit, & castra locauit, vt vrbem oppugnaret. Cùm igitur nostri tormentis mœnia propugnatoribus multis in partibus nudarent, scalas muris admouerunt. Eámque ea die cepissent, si ordine & disciplina res gesta fuisset. Sed cùm quilibet in eo pugnaret, vt vel primus, vel cum primis in muros inuaderet, & multi simul per vnam scalam scandere properarent, tanta perturbatio ordinis extitit, vt nullius imperio contineri militaris insolentia posset. Itaq; scalæ hominū pondere perfractæ sunt. Eo tempore iam centū & quinquaginta Lusitani in muros ascenderant, in quibus multi viri nobiles extitere. Garsia Sousa, cuius etiā scalæ confractæ fuerant, è pinna pendens, se in terrā demiserat. Is vbi animaduertit eos, qui tam ferociter primùm in muros inuaserant, casu perterritos nolle rursus alijs scalis ascendere, suos in vrbis quandam partem duxit, vbi murus erat humilior. In murum igitur subijt, & turrim, in qua tormenta locata fuerant, occupauit. Eo confestim Albuquercius se contulit, & muri partem antea pertusam, in qua tormenta fuerāt disposita, subruere iussit. Signifer Emmanuelis Lacerdæ continuo per eundem locū in vrbem penetrauit: illum sacerdos Crucis signum præferens, subsequutus est, & multi viri fortes continuo subiere. Miramiriamus vt eorum impetū reprimeret, ad eam partem equo inuectus accelerauit. Georgius Sylueira in muro cum alijs acre præliū ciebat. Ea parte cum murus esset introrsus humilior, & Saracenus secundum murum, vt ijs, qui iam in vrbem ingredi parabant, obsisteret, gradum inferret, hastam ex illius manibus extorsit. hoc tantum dedecus minime ferens Sylueira, ense districto è muro desiliuit, vt in hostem inuaderet. Ibi cùm illi nemo opem afferret, interfectus repēte fuit. Miramiriamus autē eos, qui per muri partem pertusam ingressi fuerant, maxima contentione repellebat. Nostri eo se tunc recepe-

 runt,

runt,quo se Garsia Sousa cõtulerat.Eo iam tempore multi è nostris ceciderant: complures vulnerati grauissime fuerāt: & desperatio iam omniū animos occuparat. Hostes ad turrim in eam partem, qua Garsia Sousa consistebat, impetū tulerunt.Res cominus hastis summa partis vtriusq; pertinacia gerebatur.Albuquercius in litore,in quod turris illa prominebat,cū magno animi cruciatu periculum suorū,cui remediū afferre non poterat,spectabat.Sousa illum interrogauit,quid se facere vellet.Albuquercius funes ijs,qui in turri decertabant,præberi iussit,vt per illos se è turri demitterent.Ea parte murus erat altissimus,ita,vt necesse fuerit duarū hastarū longitudine,vt funes possent nostris exhiberi.Sousa indignum genere suo,& indignū rebus à se gestis esse dixit, per funes ex eo loco,in quem virtute conscenderat,vlla formidine demitti.Idē multi,qui cum eo tunc erant,arbitrati sunt.Itaq; tanto animo repugnabant,vt hostes eorum congressum valde formidarent.Sed cùm alij lapidibus contusi,alij missilibus cōfixi cecidissent,Sousa sagitta secundū frontem vulneratus occubuit: reliqui per funes demissi periculum effugerunt. Qui verò in vrbem fuerant ingressi, fortissime dimicabant.Sed cùm viderent se frustra contendere, se rursus in muros receperunt,& per scalas,quas Emmanuel Lacerda, & Ioannes Decius muris eorū gratia applicari iusserant,descenderunt. Quidam cū se saltu deijcerēt,crura perfregere.Albuquercius,postquā omnes qui muros subierāt,& euaserant, recepti sunt,in classem reuersus est.Erat parua quædā insula muris obiecta, inde classi turris imminebat,è qua crebro pilæ iaciebantur,quibus haud mediocre damnū nostris inferebatur.Albuquercius Duces in consiliū euocauit,vt de ratione,qua turrim illā excinderet,deliberarēt.Interim illius iniussu magister nauis,cui Lacerda præerat,qui Aluarus Marreirus appellabatur,nautarū manu cōparata, in terrā desiliuit,turrim expugnauit,hostes cæcîdit,& viginti septē ferrea tormēta in classem transtulit,tanta celeritate,vt antequam consiliū explicaretur, hęc omnia cōfecta fuerint.Albuquercius cùm animaduerteret,vrbē sine graui suorū damno expugnari nō posse, & suspicaretur sibi esse cū Sultani classe confligendū, & periculosum arbitraretur, viribus in ea oppugnatione fractis & debilitatis,prælium quod instabat,inire: & præterea metueret, ne nauigandi opportunitas,dum sine magno fructu in ea cōtentione tempus terit,effluere, naues in altum deducere iubet. Prius tamen quam id fieret,naues hostium,quæ erant in portu,diripere,& incendere iussit.Inde digressus,per ostiū sinus Arabici in intimū sinum penetrauit. In insulam deinde,nomine Camaram,delatus est, circiter quatuor passuū millia ab ora Arabiæ disiunctā. Insula multas atq; perennes aquas habet: syluis densissimis vestita est,& multis pecorū gregibus abundat. Incolæ classis metu perterriti, in continentem traiecerant. Ibi septem dies in aquatione,& cibarijs vndique comparandis consumpti sunt. Ciuitatem deinde, quæ in Arabiæ ora sita est,nomine Iudam,petijt: sed aduersa tempestate iactatus, in Camaram rursus redijt. Vbi gentibus iam benignitatis specie conciliatis,

hyemare,

hyemare,& naues reficere constituit. Appetente vere, cùm nullus clasis rumor existeret, in Indiã redire maturauit. Adenam tamẽ inuectus, experiri voluit, an eam ciuitatẽ sine graui dãno expugnare posset. Sed ea erat tunc multo fortius contra omnes hostium impetus munita. E muris, & turribus, & è montis etiã cliuo ingentes atque densi globi iaciebantur. Nostri vicissim crebrò muros & moenia quatiebant, & multos occidebant. Turris quam Marreirus ceperat, fuit iterum capta, & milites, qui eam tuebantur, occisi. Post quindecim dies (ante nãmque propter aduersam tempestatem fieri non poterat) Albuquercius cum classe discessit. Sic factum est, vt nulla re memorabili in eo cursu gesta, Dium classem appelleret. Melichiazius illum multis muneribus ad se allicere tentauit. Non tamen ita, vt Albuquercio valde confideret. Erat enim summa calliditate & industria præditus, & ex fraude & mendacio compositus: & cùm ex ingenio suo reliquos omnes fingeret, tum verò Albuquercium valde suspectum habebat. Nouerat enim hominis ingenium, & astutiam illius metuebat: neque eum latebat, quanta cupiditate Albuquercius flagraret vrbis illius vel arte capiendæ, vel viribus expugnandæ. Albuquercius post sex dies inde soluit. Illum Melichiazius cum nauigijs octoginta bene instructis consequitur: in alto cùm ad nauem prętoriam, accepta prius ab Albuquercio fide, propius accederet, fictis verbis omnes opes suas fuit Albuquercio pollicitus. qui tamẽ ne ea calliditate vinceretur, omnia se illius gratia facturũ confirmauit. Quatuor præterea Arabes captiuos (quinque enim naues Arabum in eo cursu ceperat) illi dono dedit. Fuit munus hoc Melichiazio valde gratum. Erant nãmque Arabes opibus & existimatione Principes. Melichiazius ob eam causam pręclarum sibi ad laudem fore putabat, si homines ea dignitate præditi, per illum libertatem recuperarent. Albuquercius ita deinde oram illam prætervectus est, vt omnes ciuitatum Principes summis illum honoribus prosequerentur, & ei tributa sine vlla recusatione persoluerent. Cùm verò in Chaulensi portu constitisset, Tristanum Gaam, qui fuerat ad Cambaiæ Regem missus, offendit. Is literas afferebat, quibus Rex potestatem Albuquercio faciebat in Diensi ciuitate arcis ædificandæ. Vt autem magis amicitiam firmaret, cum Tristano Gaa legatum ad Albuquercium miserat. Inde profectus Albuquercius, ante quam Goam appelleret, aliam nauem multis aromatibus onustã cepit. Clasis verò illa tantis opibus & industria comparata, quæ vel propter imperatoris nomen, vel propter virtutem militum, maximam sui expectationem concitarat, & multis nationibus ingentem terrorem iniecerat, hunc solum fructum tulit, vt animos successibus elatos, sibique nimiũ præfidentes, ab ea temeritate & insolentia ad modestiæ studium reuocaret. Tum enim demum se vinci posse intelligere potuerũt, & partas victorias non fuisse illorum viribus, sed clementiæ diuinæ tribuendas. Clasis enim nulla re memorabili, vt diximus, gesta, cum nõ mediocri fortium hominum iactura Goam reuersa est. Albuquercius duas naues ex illis,

quas ceperat, cùm intellexisset Regis Calecutiensis esse, cum quo fœdus egerat, sine mora restituit. Arcis tamen fundamenta, quæ ex fœdere erat in Calecutiēsi portu ædificanda, nondum iacta fuerant. Opus enim partim insita Regis malignitate, partim Lusitanorum quorundam inuidia, qui perpetuò querebātur, cum magna Lusitanorum pernicie tam multas arces ab homine temerario & insano fundari, fuerat impeditum. Hîc à Fernando Petreio Andradio, qui tunc aduenit, de Malacensi statu, & de victoria parta certior factus est: ex quo nuncio plurimum voluptatis accepit. Sub id tempus Ioannes Sousa Limicus cum duabus nauibus Goam aduectus est. Cum tribus enim Olysippone soluerat, sed vna ex illis, cuius nauarchus Frāciscus Correa fuerat, naufragio perierat. Eo legatus Regis Narsingæ ad Albuquercium cum nouis postulatis aduenit. Petebat enim, vt omnes equi, qui Goam post eam diem adueherentur, illi certo & æquabili pretio venirent, & Zabaimo Idalcamo potestas aliquam eorum partem emēdi minime fieret. Hoc, ne fœdus cum Idalcamo factum violaretur, ab Albuquercio impetrari non potuit. Interim Rex Calecutij tempestiua morte sublatus est. Naubeadarimus autem, qui rebus Lusitanis studebat, illi successit. Pax igitur fuit tunc optima fide, & summa vtriusq; partis volūtate confirmata. Conditiones pacis fuerūt vtilissimæ, & arx ædificari cœpta est, duóq; legati ad Regem Emmanuelem cum multis muneribus ab eodē Naubeadarimo missi. Rebus ad hunc modū constitutis, Albuquercius Cananorē contendit, vt remp. certorum hominum temeritate perturbatam constitueret, & incolarū voluntates alienatas insita benignitate & æquitate recuperaret. Dum hæc Albuquercius gerebat, fuit illius animo viri cuiusdam malignitate non mediocre vulnus inflictum. Gaspar Pereira secretorum scriba magnam auctoritatē gratia muneris huius habebat. Is cum Albuquercij hostibus societatem inierat, perpetuóque illius laudibus obtrectabat. Ad Regem verò Emmanuelem scripserat, Goam esse illi, si Indiam firmo præsidio tueri vellet, omnino deserendam. Non posse vrbem illam sine maximis præsidijs defendi. Maris interim imperiū deseri, & homines Lusitanos vrbis mœnibus inclusos multis periculis exponi. Hęc inuidi siue sermone quotidiano cum multis, siue oratione composita cum Rege in Lusitania perpetuò disputabant. Cum igitur Regis aures obtunderent, eo illum adduxerunt, vt literis iuberet in India consilium de ea re ab omnibus ducibus & primarijs hominibus haberi: Et, si maiori parti videretur, vrbem continuo præsidio nudarent, & in hostium potestate relinquerent. His literis Pereira incredibiliter exultabat. Consilium habitum est: & cùm in vtramque partem sententiæ dicerentur, vicit tandem ea sententia, quam diuinū numen præsentia sua cōprobauit. Nulla enim est Indię pars, vel quæ plures opes possideat, vel in qua Christi nomē clarius cū mira religionis amplificatione celebretur. Dū hæc in India fiebāt, Rex Emmanuel maximam classem belli renouādi gratia cōparauit. Quomodo Moleizeiami sermonibus inductus Emmanuel,

Ioannem

Ioannem Menesium Azamorem cum exercitu misit, & Zeiamus ipse fidem, quam dederat, violauit, ita, vt vrbs eo tempore capi minime posset, antè dictũ est. Zeiamus deinde cum ciuitatis tyrannidẽ occuparet, & ciuibus infestus esset, vt opes suas Regis Emmanuelis præsidio firmaret, pacem cum illo postea iũxit illis conditionibus, quæ Lusitanis vtiles, & illi salutares esse videbãtur. Is enim certum tributum se soluturum, & omnibus Lusitanis, qui in ea ciuitate negotiarentur, immunitatem daturum, & quoties Rex bellum hostibus inferre vellet, auxilium allaturum promittebat: & Rex vicissim eum in fidem & clientelam recipiebat, vt ab eo hostium vim, si bellum aliquod contra illum moueretur, viribus & potentia sua propulsaret. Eam tamen pacem Zeiamus minime seruauit, & Lusitani, qui in vrbe negotiabantur, offensi illius perfidia, inde continuo semigrarunt: & Rex vt in scelus hominis fallacissimi vindicaret, & vrbem satis opulentam in ditionem suam redigeret, classem eam instruxit, qua fortasse nunquam in Lusitania maior visa fuerat. Ea námque quadringentas naues omnis generis continebat. Exercitus erat circiter viginti millia peditum, & duo millia & septingenti equites, è quibus quingenti erant cataphracti. Hunc exercitum Iacobo Brigantino Duci, cuius prudentiæ multum confidebat, cõmisit. Ioannes Menesius vt secundam post illum auctoritatẽ haberet, imperauit. Maxima nobilitatis pars, & multi præterea viri Principes, vt Regis imperiũ sequerentur, & decus sibi pararent, nomina libentissime dederũt. Ipse Dux suis sumptibus tria peditum millia, & quingentos equites, ex quibus centum erant cataphracti, ducebat: cum quibus is numerus, quem diximus, efficiebatur. Multi proprijs sumptibus milites educebant, inter quos Ioannes Gundissaluius Camara, insulæ, quam appellant Materiæ, præfectus, viginti naues, & pedites sexcentos, & equites ducentos agebat. Rex Emmanuel Ducem admonuit, vt hostes virtute, nobiles comitate, reliquos disciplina sibi obedientes esse compelleret: & vt expectationi, quam de se concitarat, respondere rerum gestarum magnitudine niteretur: potissimámque victoriæ spem in Christi numine propitio collocaret. Decimo & septimo tandem die mensis Augusti, Dux Olysippone soluit. Cùm tarde autem nauigaret (nec enim ventus erat valde secundus) non tam cito, quàm fore crediderat, sacrum promontorium superauit, & Algarbij regnum prætervectus, in Pharoiensi portu, qui nõ multum ab Ossonoba antiqua ciuitate distat, classem constituit, vt copiarum partem colligeret. Vigesimo autem Augusti die inde soluit, & vigesimo octauo classem incolumem cum exercitu vniuerso in Azamoris ora collocauit. In fluuiũ verò, qui Azamorem præterfluit, eo quod ventus aduersus esset, penetrare non potuit. Idcirco Mazaganum, quod oppidum Azamore duobus millibus passuum abest, petijt, & in eo loco copias omnes exposuit. Ibi tres dies in rebus omnibus, quæ ad obsidionem necessariæ videbantur, parandis consumpsit. Hostes tamen incursabant, & tumultum in castris interdum faciebant: & si quos

extra

extra ordinem ferri conſpexerant, interimebant. Ducesq; tandem eximij cum quinque millibus equitum, & ſeptem millibus peditum aduenere, vt manum conſererent. Cum tamen caſtrorum ſitum, & exercitus magnitudinem, & militiæ diſciplinam animaduerterent, in ciuitatem reuerſi, ciues ſuos non mediocri metu perturbarunt. Itaque continuo mulieres & paruulos, & omnem gentem imbellem, & opes, quas habebant, & precioſam ſupellectilem ex vrbe deportarunt, & in locis tutiſsimis poſuerunt, neque quiſquam in vrbe remanſit, præter eos, qui erant vrbem defenſuri. Operæpretium tamen erit, aliquid interim de vrbis huius ſitu, & de opibus & potentia dicere. In ea Africæ parte, quę ad occaſum Solis, extra fretum Gaditanum, ad Auſtrum inflectitur, eſt prouincia valde fertilis & opima, quam Arabes appellant Aduecalam. Per eam regionem ingens fluuius illabitur, quem Arabes appellãt Omirabih: multi Aſamam eſſe credunt. Ad huius fluuij ripas nõ procul à mari vrbs hæc ſita eſt: quæ quidem murorum ambitu ſupra quinque millia domorum continebat. Gens erat lauta, ædes amplæ, & magnificè multis in locis extructæ. Fuit autem in quatuor partes diſtributa, quarum quælibet ſuum rectorem habebat, ita tamẽ, vt eo quod omnes vnum ſummum imperium agnoſcerent, nulla inter eos diſſenſio, aut tumultus exiſteret. Ager eſt latiſsimus, cuius maximam partem ruſticani Arabes colunt: qui propterea quod à luxu ciuium plurimũ abſunt, multo fortiores vrbanis exiſtimantur. Ii ædes nullas habent, ſed in tentorijs latiſsimis vitam degunt. tenuiſsimo victu contenti ſunt, & armis frequenter exercentur. Erat autem hæc prouincia in tres partes diſtributa. Quamlibet autem nomen à certo genere Arabum, qui primi eam, colonis eiectis, occuparunt, nomen traxiſſe ferunt. Vna Xerquia, altera Dabida, tertia Garabia nominabatur. Quælibet deinde in tribus erat diuiſa: quælibet autem tribus pro gentis multitudine tentoria in diſtincto loco ponebat, & peculiarem ducem habebat: quo tamen omnes cùm eſſent inter ſe fœdere conſociati, mutuam ſibi opem, cùm opus erat, afferebant. Ex his ruſticanorum turmis facillimum Azamorenſibus erat, maximam equitum & peditum multitudinem congregare. Sed vt ad bellum reuertamur, Iacobus kalendis Septembris Azamorem verſus exercitum inſtructum mouit. Petrum verò Alfonſum Aquilarem (is rebus maritimis præerat) minoribus nauibus tormenta, & munitiones importare, fluuiúmque ſubire iuſsit. Et quia hoſtes moles maximas, & machinationes ingentes, pice & eiuſmodi materia, qua flammarum incendium concitatur, óblitas, in fluuium detrudere parabant, vt fluuij ipſius impetu delatæ, Luſitanis nauibus ignem implicarent: eas primùm, ante quam deijcerentur, in ipſa ripa fluminis dĳici, & inflammari præcepit. Ad eam rem Garſia Melius ſimul cum Aquilari, & ſagittarijs quamplurimis, quibus ille præerat, miſſus fuit. Ij cùm vrbem propius acceſsiſſent, imperata confecerunt, quamuis id hoſtes prohibere, & noſtros tormentis propellere conarentur.

Franciſcus

Franciſcus Pedroſa, qui equitibus anteſignanis præerat, exercitum, vt iter exploraret, anteceſſerat. In eum equitum turma ſanè ferociter impetum dedit. noſtri fortiter reſtiterunt. Sed cùm hoſtes vndique prouolarent, & multitudine Luſitanos opprimerent, Ioannes Meneſius, qui primum agmen ducebat, cùm delectis equitibus auxilium afferre maturauit. Hoſtium tamen multitudo ſingulis propè momentis augebatur, & recentes multo vehementius irruebant, ita, vt fuerit neceſſe Borbenſi Comiti cum equitibus, vt eo periculo Meneſium liberaret, accurrere. Ipſeque tandem Dux cum inſtructa phalange, & paucis equitibus, vt per ſe ſubſidio occurreret, approperauit. Phalangis erat ductor Gaſpar Vaſcius, vir valde ſtrenuus, qui ſe medium inter noſtrorum aciem & hoſtium multitudinem interpoſuit. Hoſtes, vt ordinem perrumperēt, enixe contendebant: ſed tandem cùm nihil proficerent, retro conceſſerunt. In eo congreſſu aliqui ex hoſtibus cecidere, inter quos fuit vir quidam fortiſsimus, cuius virtute Azamorenſes ciues plurimū nitebantur. Itaq; cum illū mortuum animaduertiſſent, repente ceſſerunt. Appellabatur ille Cidacó. Fuerat autē ſumme in Regem Emmanuelem ſtudio & volūtate propenſus, illiusq; gratia multa geſſerat: ſed poſtea ab eo deſciuerat. Luſitanorum exercitus eo ordine, quo profectus fuerat, vrbem ea nocte propius acceſsit. Caſtra cùm propter fluuiū non longe à nauibus abeſſent, cōtinuo locata ſunt. Poſtridie Dux ex claſſe tormenta, teſtudines, & munitiones extrahi iuſsit, omniáq; ordine diſponi, vt muri quaterentur, imperauit. Meridie autem tres hoſtiū acies egreſſæ ſunt, pugnādiq; facultatem noſtris offerebant. Vaſcus Coutignus Comes Borbenſis à Duce poſtulauit, vt ſibi permitteret, prælio cum illis in acie prima decertare: quod illi minime conceſſum fuit. Non enim dignitatis eſſe ſtatuit Dux, excurſionibus, & velitationibus rē gerere, ſed vno prælio, aut vrbis ipſius celeri expugnatione bellum conficere. Itaque teſtudines muris applicare, tormentis mœnia verberare, ſcalas etiam admouere continuo præcepit. His, quibus hoc præſcriptum fuerat, præſidio Ioannes Meneſius erat, cuius cōſilio hæc omnia gerebantur. Is tunc per Ludouicum Meneſiū, & Georgium Barretum cum Algarbienſibus militibus, & per Ioannem Syluium cum copijs, quas Syluenſis Epiſcopus miſerat, vt non ſolùm impigre, ſed ordine cuncta fierent, operam dabat. Oppugnatio fuit acerrima. Noſtri teſtudinibus muris applicatis, muros ſubruere, & tormentis mœnia diſturbare cœperunt. Hoſtes è muris, miſsilibus & pilis, & ſaxis, vt impetum à mœnibus repellerent, ſumma ope contendebant, multóſq; grauiſsime vulnerabant: quinetiam & trullas ignitas, & aluearia cum apium innumerabili multitudine inflammata demittebant, vt ſimul & operas incenderent, & noſtros non igne tantùm, ſed crebris aculeis ſtimularent. Cide-Manzor, qui magnum nomen in ducibus obtinebat, & multa & præclara decora virtutis militaris obierat, & tunc, vt dictum eſt, curam vrbis tuendæ ſuſceperat, per muros diſcurrebat, & vbi ſuos magis premi, & muros vehementius

quaſſari

quassari viderat, eò opem celerius afferebat. Nec solùm voce & imperio, verùm & manibus suos ad certamen pro laribus atque focis, pro religione & libertate, virtutis exemplo acriter incitabat. Quandiu igitur ille vixit, nemo erat, qui non acerrime periculum à patria propulsare conaretur. Sed accidit, vt cùm iam Sol in occasum præcipitaret, globus è campo in illius pectus emissus, illi & audaciæ simul atque vitæ finem afferret. Hostes ingenti dolore perturbati, clamores ingentes cum eiulatu miserabili sustulerunt, & sic hominis illius nece consternati sunt, vt statim de vrbe deserenda cogitarent. Itaque nocte illa per diuersas vrbis portas effugerunt. Tanta autem in fuga trepidatio fuit, cum quilibet primus omnium exire contenderet, & alij alios præpedirent, vt supra homines octoginta multitudine suffocati, ad portas occumberent. Antequam dilucesceret, Iudæus quidam, nomine Iacobus Adibius, natione Lusitanus, qui cum reliquis Iudæis in exilium pulsus fuerat, è muris Iacobum Berrium, virum egregie fortem, qui erat in classe, nominatim inclamauit (Illo námque plurimum vsus fuerat) à Berrióque contendit, vt se ad Ducem sine vlla mora perduceret. Quo facto Iudæus pro tam læto nuncio sibi & Iudæis, qui in vrbe relicti fuerant, vitam & securam bonorum possesionem à Duce petijt, & impetrauit. Dux flexis genibus, & manibus in cœlum intentis, summas gratias egit Christo, cœlestium agminum imperatori, cuius numine & beneficio ciuitas illa magnitudine satis ampla, ciuium multitudine frequens, opibus summis, & valido militum præsidio munita, intra diem vnum, sine vllius cæde, in Christianorum potestatem venerat, vt in eo loco, vbi dira Mahumetis superstitio miserorum hominum mentes infecerat, CHRISTI nomen sanctissimum prædicatione sempiterna coleretur. Rebus deinde compositis, signa Regis Emmanuelis in mœnibus constituta sunt, & ipse Dux in vrbem ingressus est. Saracenorum templum expiatum cōtinuo, & ritu solenni consecratum fuit, & altare festinanter extructum, in quo res diuina sanctissime fieret. Nostri milites ad prædam conuersi, præter maximam frumenti vim, nihil aliud, quod esset aliquo pretio dignum, repererunt. Tite ciuitas non multis millibus passuũ Azamore distans, hoc metu ciuibus omnibus nudata fuit: quam Dux occupari cōtinuo iussit. Similiter Almedinenses ciues vrbem deseruere: cuius vrbis occupandæ, firmisq; præsidijs vinciendæ curam Dux Nonio Fernando Ataidio cōmisit: illius autem præfectura Iehabentafufo concessa fuit. Vtrisq; autem mãdauit, vt data fide omnes, qui aufugerant, euocarent, vt vrbes colerent, & imperium Regis Emmanuelis acciperent, solitúmq; tributũ penderent: & sic demũ futurũ, cùm sub inuictissimi Principis tutela & præsidio laterẽt, vt impune suis bonis omnibus fruerẽtur. Ad hunc modũ vtraq; ciuitas coli & frequẽtari cœpit, multóq; magis opibus & potẽtia floruit, quã ante floruerat. Vrbis captæ nũcius cōtinuo Regi Emmanueli allatus fuit: qui lętitia elatus, supplicationes decreuit, & vota rerum omniũ Domino, cuius numine bellorũ omniũ momenta ponderantur

derantur,magnifice atque religiose persoluit. Id etiam cùm Leo decimus Pontifex Maximus ex literis Regis Emmanuelis accepisset, dies festos egit, supplicationes instituit, ipseque publicè rem diuinam solenni ritu atque cæremonia confecit: & concionator egregius orationẽ de laudibus Regis Emmanuelis habuit,quòd eo tempore, quo reliqui Principes Christiani odijs acerbissimis irritati, in mutuam perniciem ruebant, intestinisque seditionibus hostium vires amplificabant,solus Emmanuel pro Christi gloria bellum susciperet, & Christiani nominis hostes in India,& Mauritania profligaret. Azamore verò motus quidam non apud multitudinem solùm,verùm & apud eos, qui Principes habebantur, concitari cœpit. Cum viderent enim ciuitatem munitissimam sine vllius cæde in manus Christianorum peruenisse, non dubitabant, quin si Brigantinus Dux cum vniuerso exercitu in Marrochiense regnum inuaderet, illud totum, cum maxima nominis sui gloria, sub imperium ditionémque Regis Emmanuelis subiungeret. Nam si cum parua admodum manu duces Lusitani Regem ipsum in fugam compellebant, quid esset expectandum, si cum iusto exercitu bellum fieret? Adcedebat, quod eo tempore Mauri neque tantis erant armis muniti, neque tam scienter acies instruebant, neque ciuitates ita muniebant, vt arduum munus esse videretur, vno impetu eas excindere. Reges verò neque magnas opes habebant, nec erant inter se fœdere consentientes, ita,vt facile alij in alios non magna mercede concitari possent. Fraus deinde punica, & insita in hominibus leuitas & inconstantia faciebat, vt cùm neque fidem sanctè colerent, neque iurisiurandi religionem conseruarent, nullus eorum fidem socijs adiungeret: & cum ex suo ingenio quisque alios fingeret, reliquos suspectos haberet, & sibi perpetuo insidias ab illis intendi suspicaretur. Quod vbi fit, ibi nullum firmum vitæ atq; salutis propugnaculũ constitui potest. Quocirca necesse erat, si iustus exercitus in mediterraneas regiones moueretur, ab ijs, qui temporibus & successibus rerum seruiebant, suis insidias fieri, & dolos strui, & proditionis metu quenlibet eorũ perpetuo solicitari. Nec enim dubium erat, quin multi, vt victorum gratiam captarent, principibus suis insidias machinarentur. Vt enim gentem amoris fœdere inter se mirifice consentientem, & constanti fide cõglutinatam aggredi periculosum nimis est: ita homines odijs, & fraudibus, & perfidia dissidentes, nullum fore negocium iudicabant, armis euertere. Præterea sic bellum administrari posse existimabant, vt nullis sumptibus duci posset. Agri námque sunt vberrimi, fruges lætissimæ, pecorum & armentorum incredibilis multitudo, ita, vt commeatus affatim, si tempore bellũ fieret, suppeditari facillime posset. Ad hoc accedebat, quod cùm in bello rerũ opportunitas omnia moderetur, nulla maior rei bene gerendæ facultas dari posse multis videbatur. Exercitus erat iustus, milites acres, duces acerrimi, hostes exanimati: quocirca nemo dubitabat, quin si nostri perculsis instarent, bellũ cũ maxima Regis Emmanuelis vtilitate, & Christiani nominis

gloria

gloria intra breue tempus profligaretur. Hæc & alia in hanc sententiam vulgò iactabantur: neque deerant, qui ipsius Ducis aures eiusmodi sermonibus obtunderent. Quin etiam sacerdos quidam, qui diui Francisci institutum sequebatur, cui nomen erat Ioannes Chiauensis, qui postea Episcopus Visensis creatus fuit, cum in templo sacram concionem habuisset, de hac materia copiose coram Duce ipso disseruit, & tam præclaram occasionem amitti, acerbissime conquestus est. Itaque cùm Dux omnium sermonibus carperetur, coactus fuit in ipso templo, monacho, qui eum ad bellum stimulabat, publice respondere. Non se ignorare dixit, nomen suum maledictis multorum passim conscindi, sed se nō rumoribus hominum, sed ratione & cōsilio moueri. Sibi fide & obedientia erga Regem nihil esse antiquius: Regem autem non vt in Marrochium signa inferret, sed vt Azamorem expugnaret, illum in Africam misisse. Si quidpiam vltra moliretur, id se contra Regis sapientissimi imperium facturum. Si multis, inquit, mensibus vrbem hanc obsidione premeremus, si maxima militū multitudo prius cæsa ab hostibus fuisset, quàm eam caperemus, tūc tam clara victoria putaretur, vt nemo quidpiam præterea desideraret. Nunc quia Dei benignitate intra diem vnū, sine vllius cæde, eam cepimus, victoria contemnitur, quasi sit præclarius, hostem cædere, quàm ciues ab omni clade incolumes conseruare. Ego contrà censeo, multo esse ad sempiternam laudem præstantius, ciuem vnū tueri, quàm hostium multitudinem trucidare. Bellum non tam leue est, quàm multi prędicant. Reges enim quamuis inter se dissideant, cōmune tamen, quod vniuersis impendebit, periculum, facile animos omnium ab intestinis seditionibus ad commune malum propulsandum auocabit. Si igitur Rex Marrochiensis, & Fessensis, & Xerifius, & montium Principes coniunctis viribus nobis obstiterint, multi fortasse, qui nunc oratione feroces multitudinem tumultuari cogunt, in periculis constituti trepidabunt. Solet enim hoc accidere. Vt quisque in pace furentius & audacius de bello differit, ita magis in ipso belli discrimine tumultuatur, & à mente consilióque deducitur. Præterea non vident, maximū exercitum ex rapto diu sustentari non posse. Si igitur hostes voluerint, quo plures sumus, eo grauius periculum intercluso commeatu adibimus. Si enim fruges in agris existerent, tum facile fuisset, rei frumentariæ prouidere. Nunc verò cùm iam messis prælerierit, & frumentum in longinquas oras asportatum sit, si hostes voluerint nos fame necare, quis illos ab eo conatu depellet? Frumento, quod habemus, intra paucos menses absumpto, quomodo bellum, quod non paucis mensibus gerendum est, administrabimus? Præterea æstas in exitu est, & hyems intra breue tempus instabit, quæ poterit esse impedimento, quo minus tanta breuitate bellum finiatur, quāta homines audaces & temerarij suspicantur. Præterea bellum hoc maximum, quod suscipiendū iniussu Regis arbitrantur, Rex ipse sibi designauit, & nos si desponsam illi laudem præripere conabimur, non modò imperium illius contemnemus, sed fidem illius maiestati debitam

bitam nefarie violabimus. Ego quod ille imperauit, exequutus sum: si fuerit opus, me vitam pro illius dignitate profundere, mori minime recusabo: & dū illius voluntati satisfecero, quid homines de me iudicent, minime laboro. Nec enim intelligunt, quoties aliquis bellum sui Principis iniussu suscipit, offensionem esse pestiferam, & victoriam inuidiæ plenam, ita, vt necesse sit ei, qui aliquid absque Regis præscripto molitur, calumnijs innumerabilibus proximum fieri. Nunc verò nemo me calumniari iure potest. Meum officium erat, vrbem istam capere, eam Dei clementia cepi: celeritate summa bellum conficere, intra diem vnum id non mediocri felicitate confeci: exercitum incolumem reducere, id Dei singulari benignitate perficiam. Quo negotium & facilius, & celerius, & minore cum periculo transactum est, eo clariore numinis beneficio deuincti sumus. Quocirca satius esset, Deo gratias agere, quàm famam hominis officio suo præclare functi maledico dente corrodere. Hæc cùm dixisset, sermonem quidem hominum compressit, non ita tamen, vt non extent hodie permulti, qui doleant, maximam fuisse tunc ab illo summi decoris opportunitatem prætermissam. Ille tamen rationibus, quas diximus, inductus, id sibi licere minime putauit. Aliud etiam incommodum interuenit, quod illū cogeret in Lusitaniam redire. Tubere námque fœmur alterum illius ita laborabat, vt is equo vehi non posset. Exercitu igitur cōmiso Francisco Portugalensi, cuius insignis nobilitas erat iam eo tempore cū non mediocri laude prudentiæ coniuncta, Mazaganum contendit. Ballam deinde Lusitaniæ ciuitatem in Algarbio sitam traiecit, vnde Almeirinum, vbi Rex Emmanuel morabatur, se contulit: à quo fuit magnis honoribus, vt æquum erat, acceptus. Exercitus deinde magna pars reducta in Lusitaniam fuit. Rodericus Barretus, & Ioannes Menesius Azamore relicti, Barretus vt vrbem tueretur, Menesius vt cum exercitu bellum finitimis gētibus inferret. Nonius Fernandius Ataidius Safinium reuersus, institutum suum persequutus, multis incommodis Mauros agitabat. Similiter Ioannes Menesius & Barretus suos otio torpere minime permittebant. Itaque Menesius per exploratores certior factus, paganos, qui xerquiam incolebant in locis, qui circiter triginta passuum millia ab vrbe aberant, sine vllo metu vagari, initio Anni. M.D.xiiij. ad vesperū ex vrbe cum equitibus mille & ducentis, & mille peditibus, cum Barreto egressus, viginti & quatuor millia passuum ea nocte confecit. Inde Montem viridem (sic enim propter amœnitatem, & frequentium herbarum, & plantarum viriditatem appellare solent) petierunt. Prima luce in pagum Bencafizium inuasere. Pagus est in mōte situs, qui ab imo modice assurgens, in orbem desinit. Incolæ partim cæsi, partim capti, partim è rupe in fluuium, qui Azamorem præterfluit, præcipites eiecti sunt, & oppidum direptum & exustum. Similiter Bernardus Emmanuel, & Ioānes Syluius, qui ab eodem Menesio missi fuerant, in alium pagum, quē Tafusum appellant, inuecti sunt, & pagum omni presidio nudatū aspiciunt. hostes enim

diffugerant. Nostri igitur, quod reliquũ erat, vestigijs insequuti, fluuio appropinquarunt, vbi Mauri constiterant. Multi fluuium nando traiecerant, alij natare parabant, non pauci tamen conferti pugnam minime detrectabant. Qui tamen dissipati, & in fugam coniecti, in fluuium se demiserunt: è quibus non pauci nantes missilibus confixi fuerunt. Bernardus inde cum præda profectus, se cum Menesio coniunxit, & ita cum magno captiuorum numero, & pecorũ multitudine, omnes in vrbem regressi sunt. Est in ea Mauritaniæ parte, quæ ad Austrum spectat, & cum finibus Safiniensibus continens est, prouincia, quam Heam incolæ nominant. In ea Tednest ciuitas est, in campi latissimi & fertilissimi planicie sita, in qua templum erat hominibus illis valde sanctum & religiosum. Xerifius in hac vrbe ædes amplas habebat, & hortos cultissimos & nitidissimos cum piscinis, & varijs aquarum deriuationibus, cum quibus se, cùm otium erat, frequenter oblectabat. In hanc ciuitatem Ataidius inuadere constituit. Per literas tamen Menesium admonuit, vt sibi opem afferret. rem námq; dignam esse, quam ambo viribus coniũnctis aggrederentur. Ataidius tamen illũ minime expectauit. Ex vrbe igitur quadringentos equites eduxit, sociúmq; Iehabentafusum asciuit, qui duo millia equitum, & septingentos pedites secum adducebat. Cùm verò ciuitati, quam petebant, appropinquarent, Xerifius illis cùm quatuor millibus equitum occurrit. Ataidius postremum agmen ducebat. Iehabentafusus, qui in primo agmine cum suis Xerifio obuiam prodierat, Ataidio spectante, sæuum & atrox prælium commisit. Xerifius tandem victus ab Iehabentafuso, se fugæ mandauit: multi ex hostibus cæsi sunt: præda verò tanta fuit, quanta nunquam antea fortasse ex vllo prælio, cum gentibus illis inito capta fuerat. Nam supra ducenta millia pecudum & boum, & tria millia camelorum, equorum similiter ingentem multitudinem fuisse cõstat. Ataidius in vrbem ingressus conquieuit. Inde verò literas ad Menesium datis significauit, quomodo iam negotium confectum esset. Abest autem Azamor ab ea ciuitate circiter centum & sexaginta passuum millibus, & ea de causa fieri non poterat, vt tam cito se Menesius cum Ataidio coniungeret. Ducebat autẽ Menesius septingentos & quinquaginta equites, & pedites mille. Quacunque autẽ iter faciebat, maximi honores illi ab omnibus Maurorum præfectis atq; principibus fœderatis habebantur. In oppidum autem exiguum tandem peruenit (Chiqueriũ nominant) templi Mahumetani gratia ab incolis incredibili religione celebratum. Id enim iussu Mahumetis fundatum extitisse, vanissimi sacerdotes asserebant. Ea verò mente Menesius eo peruenerat, vt inde Marochiũ peteret. Chiquerium autem Marochio non plus triginta & sex millibus passuũ aberat. Inde tamen Ataidium per literas ad societatem facinoris inuitauit. Is dixit se pacis legibus scribendis, & fœdere sanciendo ita distineri, vt nullo modo posset tunc ab ea vrbe discedere. Marochium verò maioribus esse viribus oppugnandum, neque committendum, vt sine vllo fructu ille flos nobilitatis in

tantum

tantum discrimen induceretur. Menesium deinde orabat, & obtestabatur, vt tunc incepto desisteret. Menesius ad Ataidium venit. Venerat interim Ataidij gener Alfonsus Norogna cum Mauris equitibus octingentis, vt noctis silentio oppidum natura munitissimum in monte arduo situm oppugnarent. Quod factum est, & hostes, antequam illi aduentarẽt, id fore suspicantes aufugerant: pauci tamen capti sunt. Iterum cùm iam copiæ essent multis partibus amplificatæ, Menesius institit, vt Marochium tenderent, quod tunc expugnatum iri confidebat. At Ataidius verebatur, ne si id fieret, maxima gloriæ pars ad ipsum Menesium pertineret. Hac ratione, vt opinio erat, impeditus Ataidius, nullo modo potuit adduci, vt itineris illius se socium præberet. Id molestissime Menesius, & omnes, qui cum illo venerant, passi sunt. Inde cum nonnulla offensione Menesius digressus, nuncium accepit, Regem Fessensem, & Regem Mequinezium cum maximis copijs aduentare, vt Azamorem obsidione cingerent. Idcirco qua potuit celeritate Azamorem contendit. In itinere verò literis Roderici Barreti, quibus idem confirmabat, vehementius incitatus est, vt ad institutam celeritatem aliquid addendum cogitaret. Attamen cùm admoneretur, ne eum in itinere Reges interciperent, Bernardum Emmanuelem, & alios viros nobiles, qui cum Ataidio manserant, per literas asciuit, & commeatum, & tela, variásq; munitiones importari fecit. Almedinam ingressus, ab Alemeimamo vrbis præfecto fuit cum summis honoribus acceptus. Is eum admonuit, vt sibi à ducibus Fessensis Regis caueret. Hos enim cum octingentis equitibus, & sex millibus peditum præcedere, se compertum habere dicebat. Inde profectus, per ciuitates fœderatas ita iter faciebat, vt semper exercitum singulari ordine instructum duceret, quasi sibi esset cum hostibus certamen singulis horis ineundum. Attamen siue ea fama vanis auctoribus dissipata fuit, siue duces Regis Fessensis parum diligentes extiterunt, is sine vllo impedimento Azamorem copias incolumes induxit. Ibi certior factus est, Fessæ Regem duos Duces cum maximis copijs in Duecalam misisse, vt eam regionẽ valido præsidio tuerentur. Regem verò Mequinezium cum equitum & peditum multitudine expectari: qui Nase (est quidem illa Mequinezij ciuitas nõ ignobilis) se tenebat. In animo autẽ Rex Mequinezius habebat, cum ducibus Regis Fessensis Azamorem petere, vt Lusitanos obsidione vexaret. Menesius non expectandum esse putauit, dum hostes copias omnes coniungerent. Cùm igitur intellexisset, duces Fessenses in oppido satis munito, quod Balbam appellant, consistere, in eos antequam inde discederent, inuadere constituit. Ad Ataidium verò nuncium cum literis misit, quibus eum admonebat, vt vellet prælio interesse, quo sibi non mediocre decus parare, & opus Regi Emmanueli gratissimum efficere posset. Cùm de loco inter eos, vbi erant copiæ coniungendæ, parum in principio conuenisset, tandem statuerunt, vt Seam (is locus viginti quatuor millibus passuum Balba distat) copijs iungendis deligerent. Itaque Menesius duo-

decimo die Aprilis octingentos equites, & mille pedites eduxit: ſequenti die propè lacus quoſdam in planicie caſtra poſuit. Eo die Ataidius cum Iehabentafuſo cum mille & quingentis equitibus, quorum maxima pars erant Mauri, aduenére. Conſilio inter duces habito ſtatutum fuit, vt de prima vigilia ſilenti agmine caſtra mouerent, vt luce prima poſſent in hoſtes imparatos inuadere. Ex omnibus autem copijs quinque acies inſtruxerunt: Primam Meneſius, alteram Rodericus Barretus, tertiam Ioannes Gundiſſaluus Camara ducebat. In acie tertia Aluarus Carualius, & Ioannes Syluius inerant, vt etiam, vbi opus eſſet, ducum officio fungerentur. Quartam aciem Ataidius cum Alfonſo Norogna genero ſuo agebat. Quinta Iehabentafuſo commiſſa fuit. Has quinq; acies equitum Petrus Moralis, & Ioannes Rodericus cum inſtructis peditũ copijs valido ſubſidio firmabant. In medio impedimenta cum tormentis aliquot curribus inuectis ducebantur. Meneſius acies circumibat, & ſingulos duces de officio commonebat, & omnes ad decus vehementer excitabat. Orto iam ſole, hoſtium caſtris appropinquarunt. Erant autẽ caſtra in planicie poſita, prope montem, qui campis imminebat. Meneſius deſignauit oculis locum, in quo erat prælium faciendum, & ductores peditum admonuit, vt in eum locum, quàm celerrime poſſent, aciem dirigerent. In hoſtium caſtris erãt ſupra quatuor millia equitum. Peditum verò numerus propter multitudinem iniri non potuit. A tergo torrens campum à monte dirimebat, qui quamuis tunc ſiccus eſſet, tamen propter alueum, quem torrens imbribus auctus in altitudinem depreſſerat, erat hoſtibus impedimento, quo minus ſe in montem ſine periculo reciperent. Hoſtes quatuor acies inſtruxerunt. In prima acie pedites cum fiſtulis ferreis, & ſcorpionibus locauerunt, vt ſagittarum & glandium multitudine primã noſtrarum aciem perturbarent. Meneſius verò, cùm tubis ſignum pugnæ dare iuſsiſſet, & omnes nomen Sancti Iacobi de more Hiſpaniæ conclamarent, tanto impetu in hoſtes inuectus eſt, vt antequam qui in acie prima conſtiterãt, damnum aliquod (quod valde metuendum eſſet) inferre poſſent, eos diſsiparet, & cum prælium acriter iniret, tres illas equitum acies fudit, & vſque in torrentis alueum hoſtes inſequutus, multos occidit. Ataidius, cui datum erat negotium, vt in vnam equitum aciem impetũ ferret, id exequi non potuit. Ea námque acies, quam petebat, à loco deflexerat, vt ſuis cõtra Meneſium opem afferret. Itaque in pedites inuaſit, quorum magnum numerum cæcidit. Meneſius cùm ad torrentem perueniſſet, ſuos continuit. Multi tamen illius imperium contemnentes, torrentem tranſgreſsi ſunt. Erat autem Meneſius reliquis quidem Imperatorijs laudibus excellens, ſed propter inſitam in natura manſuetudinem, in animaduertendo parum ſeuerus. Ob id igitur adoleſcentes nobiles animo quidem virili, ſed mente parum ſana præditi, tanti viri auctoritate contineri nõ potuerunt, quin ſe ſine vllo fructu in diſcrimen ſalutis inijcerent. Meneſius Garſiam Meneſium fratris ſui filium miſit, qui eos redire compelleret.

Is

Is equo incitato se confestim illis opposuit, & vt se continuo reciperent, adhortatus est. Iam plerique obtemperabãt, cùm Arius Tellius iuuenis apprime nobilis, & laudis præter modũ cupidus, sed, vt fama erat, temerarius, exclamauit. Non decet hoc tempore pedem referre: Mauros istos, ò commilitones, vsque Fessam ferro persequamur. Hac oratione qui iam redibãt excitati, rursus in hostes incurrunt. Garsia Menesius cùm eorum impetum cerneret, Si ita vultis, inquit, & vltra Fessam impetum feramus. Hæc cùm diceret, se illis admiscuit. Hãc temeritatem cùm Menesius animaduerteret, torrentem transgredi statuit, vt fugientes (nec enim eum latebat, quod erat eis, qui temerè ruebant, euenturũ) exciperet. Peditum interim aciem vnam præmisit, quæ hostium impetum sustineret. Ataidius torrentem transgredi noluit, ne copiarum suarum ordinem perturbaret, sed in ripa cõstitit, vt inde hostes, si transire conarentur, repelleret. Ichabentafusus huic incommodo opitulari nequiuit. Cùm enim Mauri, quos ducebat, hostes fusos animaduerterent, prædandi cupiditate cæci, ducem reliquerunt. At hostes, qui se in montem receperant, vbi paucitatem eorum, qui illos persequebantur, animaduertere, in eos conuersi tanto impetu fuerunt, vt in effusam fugam compellerent. Maxima eorum pars temeritatis pœnas luit. nam ab hostibus cæsi sunt, inter quos Arius Tellius, & Garsia Menesius extitere. Qui fugientes insequebantur, cùm animos iam à prima illa consternatione recepissent, & illo successu, qui præter opinionem acciderat, elati fuissent, tanto impetu in Menesium incurrerunt, vt eum cogerent in aduersam torrentis ripã copias reducere: quod non sine multorum sanguine confici potuit. In hoc prælio equites plus quinquaginta ceciderunt, & supra centum vulnerati sunt. Ex hostibus, vt postea compertum fuit, duo millia & sexcenti interfecti fuerunt, in quibus vnus ex ducibus illis summis fuit, quos Rex Fessensis cum imperio miserat. alter ex equo decidit, & à suis, cùm esset iam in summo vitæ discrimine constitutus, ereptus est. Septem duces alij ceciderunt: supra quatuor hominũ millia vulnerati sunt: captiui ducenti & octoginta fuerũt. In ijs fuerunt vxores & filij eorum ducum Xerquiensium, qui prælio interfuere. Victoria illustris & clara fuisset, nisi eam iuuentutis temeritas aliqua ex parte deformasset. Hostes postquam nostras acies coniunctas animaduerterunt, eas non sunt ausi lacessere. Nostri cum præda iam diuisa iustis itineribus in sedes suas reuersi sunt. Reges Fessensis & Mequinezius nondum hanc suorum cladem acceperant, cùm obsidionis consilium, qua Azamorem opprimere statuebant, intermittendũ minime iudicarent. Itaque Nazer Mequinezij Rex cum maximis copijs regni sui finibus egressus, Azamorem contendit. Mahumetes Rex Fessensis non mediocrem equitum & peditum multitudinem illi in auxilium misit. Rex Mequinezius in flumine, quod Azamorem alluit, traijciendo septem dies, tanta erat hostium multitudo, consumpsit. Menesius Emmanuelem de obsidione, quam futurã credebat, per literas confestim admonuit: qui summa diligentia omnia,

quæ erant ad vrbem muniendam idonea, comparauit. Sed Nazer cum accepiſſet eorum cladem, qui prælium cum Meneſio inierant, conſilium mutauit, & Almedinæ regionem populari conſtituit. Magnam itaque vaſtitatem terris intulit, Almedinam cepit, eos qui in præſidijs inerant, qui Alemeimamum Safinium fugere properantem ſequi noluerant, interimit. Iehabentafuſus cum neque copias haberet, quibus tantæ multitudini reſiſteret, & ab Ataidio à quo auxilium poſtularat, minime firmo ſubſidio adiutus fuiſſet (Ataidius enim obſidionem timebat, & ideo copias diminuere noluerat) Safinium ſe conferre ſtatuit. Sed primum puteos obturauit, alios beſtiarum cadaueribus inquinauit, & frugibus etiam corruptis infecit, vt Regis exercitum ſiti conficeret. Dum in his operibus tempus conterit, Rex illum conſequitur. Itaque prælium vitari non potuit. vtrinque fuit acerrime dimicatum. Equites aliquot Iehabentafuſi ceciderunt, inter quos dux fuit quidam, Benamira nomine, vir inſigni robore præditus. Ex acie Regis equites quinquaginta deſiderati ſunt, & in his dux inſignis, quem Rex Feſſenſis copijs ſuis præfecerat. Iehabentafuſus in eo prælio ea facinora virtutis militaris edidit, vt multos admiratione defigeret. Sic igitur è prælio diſceſsit, vt illum hoſtes non admodum pertinaciter inſequerentur. Mille tamen camelos amiſit. Ataidius illi locum muris coniunctum aſsignauit, in quo caſtra poneret. Rex interim aquarum penuria grauiſsime laborabat, & puteos, vt ſitim leuaret, de integro fodere iubebat, & ita tempus ſine vlla re memorabili conſumebat. Iehabentafuſus vna nocte caſtra illius oppugnare conſtituit. Rex ab indice monitus, caſtra in locum alium magis munitum repente mutauit. At Mauri, qui Xerquiam incolebant, cum animum illius abiectum & demiſſum factis agnoſcerent, & ſimul fluxam fidem animaduerterent, illum contemptu & odio dignum ſtatuerunt. In primis autem grauiter eos offendebat, quòd cum ſe Azamorem aut Safinium obſeſſurum oſtendiſſet, & tantis copijs abundaret, nihil horum tentare propter ingentem formidinem auſus fuiſſet. Seque inani ſpe deceptos à Regis Emmanuelis fide deſciuiſſe moleſtiſsime ferebant. Itaque vt odium exprimerent, & amiſſam Regis Emmanuelis gratiam aliquo inſigni facto recuperarent, cùm Mequinezius Rex prope oppidum, quod Tazarote nominant, caſtra haberet, contra fidem, cuius illi religionem minime norunt, in caſtra ruunt, cædem faciunt, copias Regis in fugam vertunt: ſupra mille hominum in ſeruitutem abripiunt, octingentos equos capiunt. Rex caſtris exutus, cum maximo damno atque dedecore in montes arduos primum ſe fuga proripuit, atque inde in regnum reuerſus eſt. At Meneſius interim in grauiſsimum morbum incidit. Cùm verò decumberet, literas ab Emmanuele accepit, quibus illum miris laudibus efferebat, & pro meritis excellentibus præmia illi ingentia proponebat. His literis reſponſum nullum dedit. Nec enim iam eo tempore quidquam de hac miſera & exigua vita ſibi cogitandum ſtatuebat, ſed

tota

tota mente ad sempiternam omnibus votis aspirabat. Itaque rebus omnibus, quæ ad animi expiationem necessariæ videbantur, rite procuratis, cùm insitæ religionis & pietatis egregia documenta dedisset, è corpore quasi ex ergastulo quodam expeditus, in cœlum, vt omnium opinio ferebat, immigrauit. Fuit enim vir ille non virtutis tantùm militaris & imperatoriæ gloria præcellens, sed laudibus etiam mansuetudinis, & lenitatis, & clementiæ præstantissimus. Erat præterea in omni genere vrbanitatis humanissimus. Et cùm vitæ castimonia, & morum integritate multum omnibus, qui vitam in armis degerant, anteiret, tum amoribus sine vitæ petulantia, aut vlla verborum obscœnitate deditus erat, ita tamen, vt in illis etiam non libidinis vllum vestigium extaret, sed ludus sine vllius pudoris intertrimento quæsitus appareret. Hostibus maximo terrori fuit, militibus autem carissimus, ciuitati vniuersæ maximum sui desiderium cum multis lacrymis & luctu diuturno reliquit. Quantum autem ingenio valeret, versus, quos patrio sermone componebat, aperte declarabant. Nec enim illis quidquam vel argutius, vel festiuius excogitari poterat. Augurijs tamen deditus erat, & atra interdum bile ad insaniam laborabat. Sed hanc tenuem vitiorum labem virtutis magnitudo tanto interuallo superabat, vt maiora etiam vitia in tanto viro toleranda viderentur. In locum illius Petrus Sousa successit, qui postea Comes Pratensis extitit, & Rodericus Barretus in Lusitaniam reuersus est. Hoc anno Petrus Menesius Alcoutinensis Dynasta cùm crebras excursiones faceret, quibus Mauros perpetuo fatigabat, tum mense Iulio in Tutuani fines inuasit: multos cæcidit, alios captiuos abduxit. Initio verò mensis Octobris nuncium accepit, duos Regis Fessensis fratres cum decem millibus equitum, & magno peditum numero, vt Septam oppugnarent, aduentare. Classem præterea misisse, vt terra simul & mari ciuitatem prememerent. Hi duobus in locis syluestribus insidias posuerunt, in quibus ipsi constitere. deinde quinque & viginti excursores emisere, vt nostros elicerent. Hi ad speculas vsque peruenerunt. Petrus Menesius equites quindecim in eos immisit, ipse cum centum & quindecim equitibus egressus est, vt illis subsidio esset, cùm hostes ex insidijs, vt ille fore suspicabatur, erumperent. Nostri in equites hostium impetum dedere: illi repente cesserunt vsque eo, dum nostros in locum, quem ij, qui erant in insidijs, tenebant, extraherent. Nostri insidijs exploratis, ad Petrum Menesium se cursu recipiunt. Hos ducenti & quinquaginta equites insequuti sunt. Horum vestigijs alij permulti institerunt. Petrus Menesius intra vallum, quod vrbem cingit, se continuo recepit. Hostes illi, qui prius ex insidijs emerserant, aditu valli, cùm essent iam nostris admixti, prohiberi minime potuerunt. Petrus Menesius in eos conuersus, prælium iniuit, quod maxima vtriusque partis vi pugnatum fuit. Ex hostibus circiter ducenti cæsi fuerunt, è nostris vnus tantum cecidit, sex & triginta vulnerati sunt. Regis interim fratres adueniunt, vt vallum disijciant, & nostris aditum in vr-

bem intercludant: & clafsis etiam in terram copias exponit. Sed eo iam tempore Petrus Menefius fuos in vrbem reduxerat, & foribus occlufis conatus eorum inanes reddiderat. Illi mortuos in naues cum lacrymis imponunt. Erant enim plerique iuuentutis principes, & homines, in quibus feniores non mediocrem fpem felicis militiæ collocauerant. Hoc autem tempore maximo terrori nomẽ Regis Emmanuelis erat apud Mauros, fimul clementia & æquitas illius in omnium ore atque prædicatione verfabatur. Cùm igitur fe ab Emmanuelis ducibus bello fatigatos, & domi fuorum tyrannide vexatos effe confpicerent, vltro ad Emmanuelem veniebant, & enixe ab eo contendebant, vt eos in fidem acciperet, illisque tributum, quod ei videretur, imperaret, & duces quos vellet, eis præponeret. Se námque vfque ad extremum vitæ fpiritum pro illius amplitudine pugnaturos. Neque folùm qui vrbes incolebant, libenter in deditionem veniebant, verum etiam pagani atque montani, cùm vires fuas infeliciter experti fuiffent, voluntariæ feruitutis pactione vitæ fuæ & incolumitati confulebant. Itaque Xerquienfes legati gentis principes ad Emmanuelem introducti funt, qui fe, fuaque omnia illius fidei atque poteftati committebant: & poftulabant, vt Xerquia prouincia à Dabida & Garabia diftincta fieret, & illis Audaramen rectorem & ducem præponeret. Ne autem in eo Iehabentafufum offendere viderentur, dicebant Aducecamenem regionem, quam diximus tribus illis præcipuis nationibus inter fe diftingui, tantam effe, vt nullo modo poffet ab vno Iehabẽtafufo gubernari. Is igitur Dabidam & Garabiam imperio contineret, & Xerquiam ab alio rectore regi permitteret. Accedebat, quo id cum minore Iehabentafufi offenfione fieret, quod Abderamen illius famulus, & in difciplinis illius educatus extiterat, ita, vt nemo dubitaret, quin is perpetuo Iehabentafufo libenter obfequeretur. Hoc & ad ipfius prouinciæ pacem, & ad iuris adminiftrandi facilitatem, & ad ipfius Regis fructũ & emolumentum valde pertinere. Sic enim fore, vt eos, quorum tam æquo poftulato fatisfeciffet, in officio promptiores contineret, & tributum, quod pendere volebant, facilius exigeret. Fuere legati comiter accepti, & quod poftulabant, benigne à Rege conceffum, ea tamen lege, vt quoties omnes illæ tres Duecalæ partes vires fuas coniungerent, Iehabentafufum fummum ducem agnofcerent, imperiúmque illius fine vlla recufatione fequerentur. Sanxit etiam lege Rex, ne quifpiam ab vna in aliam tribum tranfiret, ne perturbatio & confufio fieret, & aliquis ea de caufa motus conciretur, qui bello materiam fubminiftraret. De ijs rebus ad Ataidium, & ad Petrum Soufam, qui Azamorem tenebat, literas dedit: & Iehabentafufus eam prouinciæ diftinctionem facile comprobauit. Eodem anno Nonius Fernandius Ataidius Iacobum Lupium caduceatorem in Xerquiam mifit, qui frumentum imperatum à colonis exigeret, & illud Azamorem deportandum curaret. Id Lupius exequutus, cum Mauris, qui frumentum iumentis impofitum ferebant, Azamorem rectà contendit.

In

In itinere facti sunt illi obuiã equites sexaginta, qui Azamore veniebant. Mauri cum opinarentur eos hostili animo prodijsse, arma repente corripiũt, & prę-lium animis obfirmatis offerunt. Lupius se medium interposuit, & caduceatoris officio functus est. Vix tamen Mauros placare potuit. Dicebant enim se non Sousam, sed Ataidium agnoscere: cum Ataidio námque, & nõ cum Sousa pactionem de frumento importando fecisse. Lupius tamẽ eos, quoad fieri potuit, ad lenitatem inflectere contendebat. Illi verò dicebant, Petrum Sousam, postquam Azamoris curam susceperat, illis minime ferendas iniurias intulisse. Idcirco equites illi sexaginta frumentum Azamorem subuehendum curarent, se námque in eam ciuitatẽ minime pedem illaturos. Cùm tamen Lupius multa orationis lenitate vsus fuisset, nõ modo eos mitigauit, verùm eò perduxit, vt Marochium sub illius ductu contenderent. quadringentos & viginti tres equites ex illis delegit, & cum viginti & septem Lusitanis equitibus inde profectus, postridie in turmas hostiles, quæ Marochio quatuor millia passuũ aberant, inuasit, & aliquot occidit, tres & quinquaginta viuos cepit: ingens præda pecorũ & camelorum abacta fuit. Marochium tandem accedunt, & ipsi Mauri, Regis Emmanuelis nomine sæpius conclamato, hastis vrbis portas percutiunt. Marochij Rex re inopinata perturbatus, vt eorum impetum repelleret, egressus est. Illi fortissime resistunt, & quatuor equites occidunt, & ita incolumes cũ præda in locũ, vnde profecti cum Lupio fuerant, reuertuntur. Ibi præda diuisa, Mauri cum gregibus in Xerquiam rediere. Lupius Safinium cũ captiuis ingressus, admirationi quãplurimis fuit. Facinus enim videbatur incredibile, hominẽ plebeium, & caduceatorẽ tantum audere, vt cũ tam exiguis copijs, & ijs maxima ex parte suspectis, eo penetraret, quo Ataidius ipse dux fortissimus, cùm à Menesio ad eiusdẽ facti societatẽ inuitaretur, peruenire dubitarat. In huius anni exitu rex Emmanuel tres legatos ad Leonẽ decimũ Pontificem Maximum, cũ muneribus regia magnificentia dignis instituit. Princeps legationis Tristanus Cugna fuit. Collegæ duo iuriscõsulti magnæ apud Lusitanos auctoritatis extitere. Vnus Iacobus Paciecus, alter Ioãnes Faria nominabatur. Per illos Põtifici sacras vestes ex auro, cũ multis gẽmis opere excellẽti perfectis, dono misit. Vasa præterea ex auro, atq; monilia maximi põderis & pretij vestibus adiecit. Opus erat eiusmodi, vt cùm materia nihil preciosius excogitari posset, artificiũ tamẽ ipsam materiã multis partibus superaret. Misit pręterea elephantũ Indicũ miræ magnitudinis, qui non solũ Romæ vbi homines, post inclinatã Romanę maiestatis amplitudinẽ, illud animal nunquã oculis aspexerant, sed quacunq; gradũ inferebat, nemo circunfluentẽ vndiq; turbam, admiratione obstupefactã, submouere poterat. Panthera etiã venatica missa fuit, quod munus haud scio, an olim Romæ Ædiles, cùm ludos magnificẽtissimos apparabant, & præter alias immanes beluas, pantheras etiã in publicis spectaculis exhibebãt, præstare potuerint. Ea námq; mansuefacta, non in circo cũ bestiarijs, sed in syluis cum apris atq; ceruis

prælium committebat, & principibus, qui venationibus oblectantur, plurimum voluptatis afferebat. Ea insidebat equi Persici tergo, integumentis auratis eleganter instrati. Equum regebat Persa venator eximius, qui ad id munus obeundum ab Armuzij Rege cum equo & Panthera missus fuerat. Tristanus Cugna cùm esset vir & nobilitate, & auctoritate, & existimatione nõ vulgari præditus, tum proprijs sumptibus eam legationem exornandam susceperat. Ducebat autem secum tres filios, & cognatorum copiam, amplámque familiam, quibus stipatus non abiecti Principis speciem præ se ferebat. Legationis scriba Garsia Resendius, vir non mediocris apud Regem auctoritatis erat. Nicolaus Faria, qui equis Regijs curandis præerat, agebat equum pulcherrimum, ephippijs aureis, & phaleris aureis, emblematis & gemmis maximi pretij distinctis instratum, & ornatum, qui etiam Pontifici donandus erat. Duodecimo tandem die mensis Martij, anno. M. D. xiiij. legati in vrbem hoc ordine iter instituerunt. Familiæ vestibus admodum eleganter excultæ præcedebant. Panthera tergo Persici equi, quem Persa regebat, insidens, & elephantus cum rectore sequebantur. Nicolaus Faria equo, quem diximus, inuectus, post elephantum interuallo modico disiunctus, primũ illud agmen cogebat. Nobiles deinde viri, qui comitatu suo legationi non parum dignitatis adiungerent, loco suo progrediebantur. Post illos caduceator Lusitanus cũ insignibus regijs legatos antecedebat. Deinde Tristanus Cugna sequebatur, cuius vtrumque latus legati reliqui claudebant. Fuerunt à Cardinalium domesticis, deinde à Principum legatis, multisque principibus, antequam in Vrbem ingrederentur, omnibus honoribus excepti. Ad vrbem cum accederent, vrbis Præfectus cum Pontificibus, & ipsius Pontificis Maximi domesticis atque familiaribus obuiam prodijt, Pontificisque nomine orationem habuit, qua legatis de aduentu gratulatus est, omniáque Regis Emmanuelis clarissimi Principis officia, qui pro Christi nomine, & religionis sanctitate perpetuo dimicabat, illi gratissima, vt merita illius postulabant, perpetuò fore dixit. Responsum pro dignitate redditum ab illis est. Romani deinde designatores aduenere, & ordinem pompæ illius instruxere. Omnia interim tubarum cantibus, & tibiarum symphonia & concentu personabant. Nullus fuit princeps, qui non ordine à designatoribus constituto legatos deduceret. Eluetiorum etiam agmẽ instructum eos antecedebat. Turba vndique visendi gratia confluens, omnes viarum aditus obstruebat, ita, vt vix fustibus coërcita cedere, & locum dare vellet. Cùm ad molem Adriani ventum esset, tormentorum ingenti strepitu ciuitas vniuersa tremefacta fuit. Fumi tandem caligine dispulsa, cùm Pontifex è fenestra spectaret, elephantus accesit, & ter genibus flexis, & demisso corporis habitu venerabundus illum salutauit: quod non mediocrem admirationem spectantibus incussit. Tum proboscide in dolium ingens aqua refertum immissa, aquã hausit, qua omnes, qui in fenestris altioribus insidebant, aspergeret.

geret. In plebem deinde conuersus, eam aqua, quasi ludum exhibere vellet, immodice perfudit. Cum hac pompa fuerunt ea die legati in hospitium deducti. Vigesimo verò die mensis eiusdem, legati eadem hominum frequentia & celebritate in Pontificis ædes deducti sunt. Pontifex in sublimi sede vestibus sacris cultus, vt fit, eos expectabat: Cardinales in sedibus suis considebant. Legati primùm Pontificis pedes osculati sunt. Alij deindę ordine à designatoribus instituto idem officium præstitere. Tristanus deinde Cugna literas Pontifici Regis Emmanuelis obtulit, quæ publice lectæ sunt. Eæ nihil aliud continebant, quàm postulatum, vt legatis fides haberetur. Tum Iacobus Paciecus egregiam orationem habuit, quam ita voce & actione luculenter expressit, vt non mediocrem ea die laudem eloquentissimi oratoris assequeretur. Pontifex responsum latine, verbis luculentissimis, & eleganter & grauiter dedit, Emmanuelisque nomen, & Lusitanæ gentis virtutem laudibus summis exornauit. Postridie legati in viridarium, quod post Pontificis ædes in Vaticano monte consitum est, intromissi sunt. Eo in loco eos iam Pontifex expectabat. Ibi munera accepit, quorũ fulgorem & artificium admiratus vehementer est. Inde in hortum, vt elephantũ & pantheram videret (nõ enim facile elephanto erat in superiorem ædium partem, vnde in viridarium exitus patebat, scandere) cõtinuo descendit. Ibi voluit spectare, qua ratione panthera venaretur. Fuerunt igitur ad illum bestiæ perductæ. Panthera repente à venatore, qui eam regebat, immissa, in illas insiluit, eásque celeritate incredibili iugulauit. Non multis post diebus legati postulata Regis Emmanuelis explicuerunt: quorum pars ad communem reip. Christianæ statum, pars ad ipsius Regis cõmodum & emolumentum pertinebat. Quæ ad commune bonum spectabant, erant hæc, Vt indictum concilium continuaretur, illiúsque decreta sancirentur: vt sacerdotes à vitæ luxu morúmque licentia, ad continentiæ & sanctimoniæ disciplinam reuocarentur: vt opera daretur, qua Principes Christiani ab intestinis discordijs ad bellum contra Turcas consensione summa comparandum traducerentur. Hæc omnia postulata, non enim temporis erant, repudiata sunt. Reliqua singulari benignitate concessa fuerunt, nempe vt tertiæ atque decimæ partes vectigalium, quæ alendis sacerdotibus, & sacris vsibus destinata sunt, in belli, quod in Mauritania gerebat, sumptus illi tribuerentur: vt bona pars ecclesiarum (sic enim trito iam sermone templorum bona nominare solemus) cum monachorum etiam quorundam vectigalibus, in vsus eorum, qui in Christianę militię ordinem cooptantur, conuerteretur: vt diplomata scribi iuberet, quibus ijs, qui vellent bellũ Africanum pecunia iuuare, cœlestia beneficia è Christi thesauris deprompta large tribuerentur. Quæ quidẽ largitas hominũ reprehensione carere non potuit. Vt enim Rex hominũ cupidorũ importunitate victus, id à Pontifice contenderet, æquum tamen esse dicebant, vt Pontifex esset in largiendo restrictior. Sacra enim vectigalia tãta religione nõ solùm apud homines

diuinis

diuinis legibus astrictos, sed etiam apud Graecos, & Romanos, & Ægyptios, & complures alias nationes munita fuerunt, vt qui ex illis partem aliquam attigisset, grauissimum in se scelus admisisse existimaret, vix vllis piaculis eluendũ. Et vera religione dicebant multo magis cõtinendam esse hominum Christianorum cupiditatem: neque committendum, vt propter immanem quorundam auaritiam, quæ nullis finibus arceri potest, sacra profana fierent. Decimę quidem atque tertiæ sacrorum vectigalium partes olim Alfonso nono, & post Alfonso vndecimo concessæ definito tempore fuerunt. Verum sed illorum patrimonium fuerat à tutoribus dissipatum, & influentes barbarorum copiæ in Hispaniam irruentes, erant tunc templorum omnium sanctitatibus, & sacris etiam vasis, iure atque merito repellendæ. Rex Fernandus similiter & Isabela cùm essent propter Portugalense bellum sumptibus exhausti, & bellum eis iustum & religiosum contra Granatenses Saracenos instaret, merito videntur eadem Pontificis benignitate sustentati. Id tamen Alfonsus primus Lusitaniæ Rex, qui cùm tenues admodũ opes possideret, Saracenos innumerabiles, opibus & potentia feroces, maxima atque diuturna belli contentione è Lusitanię finibus expulit, nunquam vt faceret, in animum induxit. Neque sancius illius filius, qui cùm bellum durissimum Saracenis Bæticam incolentibus inferret, propè Hispalim, Betim fluuium eorum sanguine tinxit. Neque Ioannes hoc nomine primus, qui profligato, quod cum Castellæ Rege gesserat, bello, Septã vrbem expugnauit. Nec Alfonsus quintus, qui Tingim & Arzilam & Alcassarem armis atq; virtute cepit. Nec Ioannes secundus, cuius non solùm in bello Hispaniensi contra Fernandum Regem inuictissimum admirabilis virtutis lumen eluxit, sed etiam in Africano bello clarissimum specimen egregiæ virtutis exhibuit. Si exemplis erat agendum, quando quod exemplo fit, iure etiam fieri plerique iudicant, multo magis erat exemplis domesticis, quàm alienis vestigijs insistendum. Deinde illi, qui sacris rebus permissu Ponficis manus iniecerunt, excusationem egestatis habuere. At Emmanuel tunc tantis opibus circunfluebat, vt omnes Principes, à quibus ortum ducebat, longissimo interuallo superaret. Quod si illi, quibus ea pecuniæ sacræ summa donabatur, totã vitam, vt olim in sacro bello, pro CHRISTI sanctissima religione consumerent, rectè videretur illud munus à Rege postulatum, & à Pontifice concessum. Sed illud incommodum accesit, quod in literis Pontificis, legatorum opera, qui sacræ pecunię lucris inhiabant, adiectum fuit, vt illa vectigalia non modò pro CHRISTI religione militantibus, sed quacunque alia ratione bene meritis à Rege donari possent. Hoc introitu ad hominum cupiditatem patefacto, factum est, vt vectigalia sacra multis in locis hominibus lautissimis, qui non solùm nunquam hostis vultũ aspexerunt, sed illata Africani belli mentione contremiscunt, donarentur. Postremò quod Rex hominum sermonibus inductus sibi proposuit, consequutus minime fuit. Maritimas enim Mauritaniæ

ciuitates

ciuitates facillime tueri,& nobilitatem opibus amplioribus deuinctam tenere, & ærarium demptis sumptibus amplificare cupiebat. At post illius muneris concessionem,nec Africæ bellum eadem felicitate gestum fuit,& nobilitas maiore inopia cõflictari,& pluribus querelis vti cœpit,& Regis ærarium,quo plures vectigaliũ accessiones fiunt, eo sumptibus minus necessarijs, & casibus interdum acerbioribus exhauritur. Sumptus quidem sacræ pecuniæ moderatos, & hominibus,qui non militiæ sacræ nomen vsurpant,sed pro religione sanguinem profundunt,attributos, laudandos censeo: tantam largitionem ex sacris vectigalibus in luxum multorum hominum,qui nunquam gladium strinxere, fieri,minime ferendũ arbitror. Sed vt eo, vnde deflexit oratio, reueatamur, Legati rebus ex animi sententia confectis,cũ literis ipsius Pontificis,valde propensæ in Emmanuelem voluntatis testimonium cõtinentibus,in Lusitaniam redierunt. Emmanuel tertias atque decimas sacrorũ vectigalium remisit,quod illi non mediocri laudi tributum fuit. Pontifices & sacerdotes illi pro tanta benignitate centum & quinquaginta nummorum aureorum millia tribus pensionibus obtulerunt. Literæ,quibus animi eorum, qui certo pecuniæ numero bellum Africanũ iuuare vellent,expiarentur, & multis præterea beneficijs,quæ ad numinis offensas obliterandas valerent, afficerentur, ministrorum auaritia & improbitate grauissimas offensiones attulere. Fuit tamen Emmanuelis iussu in ministros animaduersum,& omnes vel humano iudicio,vel diuina vindicta talem exitum vitæ habuerunt,vt intelligi posset,numen diuinum fuisse hominum cupiditati, qui ex hac functione non mediocrem sibi pecuniam comparabant, vehementer infensum. Summa pecuniæ,quæ ex sacerdotijs erat in vsum militiæ conferenda, & CHRISTI, vt appellant, militibus assignanda, fuit viginti millium nummorum aureorum, qui circiter bis centum auri libras efficiunt. In ijs etiam Emmanuel moderationem adhibendam censuit. Primum enim Abbatias omnes, præter paucas, quæ iam eiusdem militiæ obtentu ab hominibus, qui nunquam militauerant, occupatæ fuerant, ea tyrannide liberauit. In reliquis sacerdotijs æquos iudices adhibuit, & vt omnia cum moderatione fierent, operam dedit. Sed iniuriæ satellites atque ministri tantam industriam adhibuerũt, vt nihil ex æquo & bono fieret. Sic enim æstimatione sua annuos fructus,qui erant militibus addicendi,attenuabant,vt vix vllis fructibus summa expleri posset. Sacerdotibus verò non fructuum vllam partẽ,sed certam pecuniæ summam relinquebant: & ita paulatim eos possesionibus exturbabant. Cùm verò fructus annui venirent, & eorum pretium singulis annis augeretur, milites autem ditiores fierent, sacerdotes in eadem perpetuo egestate relinquebantur. Sub id tempus alia quædam legatio ad Emmanuelẽ Regem peruenit, quæ fuit illi gratissima. Quomodo vir quidã Armenius, Matthæus nomine, ab imperatore illius Æthiopiæ, quæ supra Ægyptũ est, ad Emmanuelẽ missus fuerat, exposuimus. Eum Albuquercius honorificè acceptũ, &

beneficijs

beneficijs ornatum in Lusitaniã misit. Duces, quibus Matthæus cõmissus fuit, odio Albuquercij inducti (dicebant enim illum esse scurram atque præstigiatorem, & Albuquercium insanum & temerariũ, qui homini leuissimo fidẽ habuisset) eum multis iniurijs affecerunt, neq; sicut legatum, sed tanquam vile mancipium acceperunt. ob quam rem fuere in custodiam dati, vt pro ratione maleficij pœnam debitam luerent. Qui tamen postea fuere legati eiusdẽ precibus è custodia liberati. Quæ autem fuerit huius legationis occasio, est paulo altius repetenda. Rex Ioannes secundus, vt dictum est, ardebat cupiditate incredibili Indicæ regionis penitus explorandæ. Cùm verò accepisset, esse quendam Christianum Imperatorem mira sanctimonia præditum, qui Indias imperio contineret, eúmque Presbyterum Ioannem appellari, & cerneret sæpenumero sacerdotes Christianos Æthiopas, qui Romã venerant, & Galliam Hispaniámque peragrabãt, suspicari cœpit, eos ex ea Indiæ parte profectos esse, in qua Presbyter ille Ioannes (summum enim sacerdotium cum imperij regij maiestate obtinere dicebatur) regnum possideret. Ipsiq; sacerdotes cum interrogarentur, an Rex illorum sacerdotio summo præditus esset, & an Ioannes presbyter appellaretur, & an illorũ patria terminis Indiæ contineretur, haud abnuebant. Putabant enim, si ea suspicio penitus in Christianorum animis insedisset, fore, vt ipsi multo humanius à nostris acciperentur. Nemo tunc erat ijs literis præditus, vt quantum inter vtramq; regionem interesset, distinguere posset. Ioannes igitur cùm de hoc Presbytero Ioanne multa percepisset, existimauit sibi vel ad nominis decus, vel ad religionis fructum, vel ad Indiæ peruestigandæ facilitatẽ, nihil optatius cadere posse, quàm cũ hoc Christiano Principe fœdere coniungi. Idcirco varijs temporibus homines Arabicæ linguæ peritissimos magnis præmijs inuitauit, vt eas regiones perlustrarent. Inter hos extitit quidam, nomine Alfonsus Paiua, & alter, cui nomen erat Ioannes Petreius. Hi profecti è Lusitania Anno salutis M.CCCC.lxxx.vj. Ægyptum mercatorum habitu peragrarunt, atque inde Adenam peruenerunt. Ibi cùm intellexissent, in ea Æthiopiæ parte, quæ supra Ægyptum est, esse summum quendam Principem Christianum, cuius imperium esset latissimum, & cui multi Principes obtemperarent, suspicati sunt, illum eundem esse, cuius cognoscendi gratia missi à Ioanne fuerant. Sed eos Indiæ nomen interturbabat. Missi námque fuerant, vt Christianum Indiæ Imperatorem, nomine Presbyterum Ioannem cõuenirent. At nec imperium, neque nomen, neque sacerdotij dignitas, in Æthiopiæ Regem conueniebat. Cum igitur inter se quid optimum esset deliberarent, visum est, vt Ioannes Petreius in Indiam nauigaret, & videret, numqua mentio in oris illis Presbyteri Ioannis existeret: Paiua in Ægypto Thebis Petreio præstolaretur. At verum fuerat, Christianum quendam Principem nominis eiusdem, secta Nestorianum, in mediterraneis Indiæ locis amplissimum imperium tenuisse: qui tamen fuerat Scytharum armis oppressus, & regnum illius occupatum,

cuius

cuius iam nomen erat obliuione sepultum. Christiani tamen non pauci in locis illis resederant, Nestorij tabe contaminati. Itaque Ioannes Petreius cum sine fructu tempus à se conteri videret, in Ægyptum redijt, vt cum Paiua, quid vtrique agendum esset, deliberaret. Ibi duos Iudæos Lusitanos reperit, cũ Regis Ioannis literis ad illum atque Paiuam datis. Sed Paiua, vt Iudæi asseruerunt, iam obierat. Iudæi Armuzium (sic enim Ioãnes imperauerat) petiere, Petreius varijs regionibus peragratis, in montem Sinai, vt sepulchrum virginis Caterinę inuiseret, se contulit: & inde Adenam reuersus, Zeilam, & Zeila ad Æthiopiæ imperatorem se tandem contulit. Nec enim dubitauit, cùm non alium Christianum Principem in regionibus illis reperiret, quin is esset, ad quem missus à Ioanne fuerat. Rex Alexander appellabatur, qui Ioannis literis lætitia incredibiliter elatus est, Petreiumque singulari humanitate tractauit. Sed accidit, vt is Rex tuncè vita discederet, antequam ad Ioannem rescriberet. Cùm verò nullum filium suscepisset, frater quidam illius, Nau nomine, in regnum successit. à quo nunquam Petreius impetrare potuit, vt sibi in patriam redire liceret. Hoc Rege defuncto, filius illius, cui Dauid nomen erat, Rex creatus est: qui tamẽ in eo perseuerauit, vt nullo modo Petreium e regni sui finibus abire permitteret. Ingenio enim hominis, vt verisimile est, Reges inducti sunt, ne fructu prudentiæ & sagacitatis illius carere vellent. Is igitur cùm reditum in patriam omnino desperaret, vxorem duxit, & filios ex ea suscepit, stabilémque sedem in illa regione necessariò collocauit. Sed progressu temporis cùm Vascus Gama primum in Indiam iter aperiret, & regiones illas exploraret, cùm deinde Lusitaniæ classes, & Duces fortissimi in Indiam venirent, & insignes victorias adipiscerentur, fama nominis Lusitani per omnes illas oras cum hominum admiratione vagabatur: & cum ad Dauidis aures peruenisset, & ex Petreio intellexisset, gentem illam Lusitanam eandem esse, à cuius Rege is missus exciterat, miro studio incitatus est, vt legatum ad illum mitteret. Erat autem Rex adhuc puer, & Helena illius auia, singulari prudentia fœmina, regnum nomine illius administrabat. Consilio igitur cum ea communicato, decretum fuit, nihil fore vel ad nominis claritatem, vel ad religionis sanctitatem vtilius, quàm Principi virtute clarissimo, & religione sanctissimo singulari amicitiæ fœdere copulari. Ad eam autem legationem Matthæum, quem diximus, natione Armenium, religione Christianum, virum non vulgari prudentia præditum, qui diutissime apud Reges illos versatus cum non mediocri probitatis & industriæ laude fuerat, delegere, qui munus id obire pro dignitate posset. Cum illo veniebat Æthiops quidam adolescens summa nobilitate, vt mores nostros & instituta perdisceret. Hi fuerunt ab Albuquercio his honoribus accepti, quos supra retulimus, & à Ducibus ea immanitate tractati, quam exposuimus. Fuit Olysippone legatus ab omni nobilitate, & à Pontificibus cum maxima significatione Christianæ caritatis in Regiam deductus, & ab ipso Rege satis benigne & comiter acceptus.

Poſt triduum fuit admiſſus, vt ſummam legationis exponeret. Is prudenter atque diſerte muneri ſibi commiſſo ſatisfecit, & literas Helenæ Reginæ quinque bullis aureis cõſignatas Regi detulit, deinde crucem è ligno Crucis, qua Chriſtus pro generis humani ſalute mactari ſuſtinuit, Regi nomine Principis ſui donauit. Hanc Emmanuel obortis lacrymis venerabundus accepit, ſummáſq; gratias Deo egit, quòd in longinquis illis regionibus, hoſtium immanitate vaſtatis, Chriſtianæ religionis & pietatis ſemina conſeruaſſet. Alteras deinde literas arundine aurea incluſas eduxit, quas Dauid Rex ad Emmanuelem dederat. Omnes hæ literæ erant Arabica & Perſica lingua conſcriptę. Sententia illarum hæc erat. Principio quidem Rex trium perſonarum diſtictionem vna natura & diuinitate coniunctam debita veneratione proſequutus, Regi Emmanueli ſalutem & felicitatem precabatur. Deinde gratias de epiſtolis ad Reges Æthiopię miſsis agebat, & ſuam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, ſi Rex Emmanuel mari, ille verò terra in Mahumetanam nationem inuaderent, vt impij & ſcelerati Mahumetis nomen ex omni memoria hominum euellerent, & CHRISTI ſepulchrum in libertatem vindicarent. Matthæi legati auctoritatem cõſtituebat, & Crucem, quam Rex ipſe in amoris ſignum mittebat, è ligno Crucis, in quã generis humani liberator ſublatus fuerat, perfectã fuiſſe confirmabat: ad ſocietatem belli atque pacis Emmanuelem inuitabat, & ius etiam connubij libenter offerebat. Nihil enim ſibi gratius fore dicebat, quã illam amoris coniunctionem, & religionis conſenſionem matrimonij etiam fœdere ſacroſancto inter vtriuſque Regis liberos icto cõfirmari. Laudabat poſtremò facinora, quę in India Regis Emmanuelis Duces ediderant, eáque dicebat non abſque CHRISTI præſentia geſta fuiſſe: &, vt quod inſtituerat, ad exitum perduceret, hortabatur. Lectis literis Emmanuel Matthæum in hoſpitiũ deduci, & illi omnia copioſe præberi iuſsit. Locus autem hic poſtulat, vt de huius Chriſtiani Principis imperio pauca dicamus. Regnum illius à Septentrione Ægypti finibus, ab Auſtro montibus Lunæ terminatur, ab ortu, mari, quod per oſtium Arabici ſinus influens, ad Herõum ciuitatem pertinet, definitur. In occaſum verò latiſsime protenditur, ita, vt cum gentibus atro colore, & criſpo & aduſto capillo, quæ ad Ægeſimbam regionem pertinent, cõiungatur. Montes tamen multos in illius regno Saraceni tenent, qui illi non obediunt. reliqui Principes illi parent, & multi tributi nomine ei nõ mediocrem auri vim ſingulis annis pendunt. A Lunæ montibus Nilus exoritur, qui inde varios lacus & inſulas efficiens, Ægyptum interfluit, vſque eo, dum per Alexandriam in noſtrum mare influat. Regni totius ambitum ſeptingentis milliaribus patere dicunt. Multi in ea regione montes editi & excelſi contineri dicuntur, vndique prærupti, aditu perangusto, adeo, vt vnus tantum homo per oſtium penetrare poſsit. In ſummo autem faſtigio ſunt miræ planicies latepatentes, aquæ perennes, pabula & fruges lætiſsimę, amnes pellucidi, pecorum, & boum multitudo,

aluearia

alucaria, è quibus vis ingens mellis exprimitur. Regio maxima ex parte est fertilis & opima, multisque auri, argenti, & æris metallis abundat: equos nutrit, gossipij copiam ingentem profert: vino caret, sed incolæ potionem è melle & aqua conficiunt potu iucundam, & corpori valde salubrem. Medicis atque pharmacis raro admodum vtuntur. Gens tamen est supra modum ignaua, & propter ingentem desidiam, & artificum penuriam, telluris bonitate frui nescit. Rex cum finitimis gentibus continenter bella gerit, & ideo vrbes non incolit, sed in castris perpetuo ætatem degit. Tanta autem est hominum & tabernaculorum multitudo, vt castra circiter duodecim millibus passuum in longitudinem pateant, & totidem in latitudinem. Eo autem ordine locantur, vt quamuis crebro mutentur, facillimum sit cuiuis, castrorum vias oculis designare, & in hominum, quos conuenire velit, tentoria sine vllo errore peruenire, & principes quos velit adire, & tanquam in vrbe notissima versari. In castris septem parœciæ sunt, & singulis parœcijs sacerdotes præfecti, qui sacra peragunt, conciones habent, subditos disciplinis instituunt, & rebelles pœnis à flagitio deterrent, & ad Christianam moderationem frequenter erudiunt. Vrbes regionis exiguæ sunt, ædes humiles, muri fragiles: templa tamen magnifica, & monasteria maximis sumptibus ædificata. Rex se tanquam numen cœleste coli faciebat: vultum ne principibus quidem apertum nisi statis diebus ostendebat. Illis qui eum conuenire volebant, aliquando pedem tantùm, aliquando verò manum demonstrabat: reliquam speciem regis intueri, nefas existimabatur. Cùm verò respondere volebat, internuncijs vtebatur, & è cortinnis, quasi ex adytu oraculum ederet, responsa per interpretes edebat. Sed hæc ineptissimæ diuinitatis ementitæ fabula, posteaquam Lusitani gentibus illis in vltimum discrimen adductis opem attulere, & morem Christianorum Regum exposuere, derisa fuit. Iam nunc Reges intueri, iam illos alloqui, iam audire licet. Quod verò ad religioné attinet, multa ab Hebræis desumpta conseruant. Mares octauo ab ortu die circunciduntur, & fœminis etiam aliquid amputatur, vt nõ omnino incircuncisæ videantur. Quod dicunt se facere, non quòd in circuncisione vim aliquam ad salutem constituãt, sed vt Abrahami, & aliorum sanctorum Patrum exemplum sibi ob oculos proponant, & illo monimento commoniti, acrius & ardentius in similis sanctitatis studiũ incitentur. Quadragesimo deinde à circuncisione die mares, octogesimo autem fœminæ salutaribus aquis expiantur, & Eucharistiam eo die infantes initiati in mica panis assumunt. Singulis annis diem, quo CHRISTVS à Ioanne aquis Iordanis ablutus baptismi sacramentum instituit, eiusdem lustrationis renouatione celebrant: & tamen asserunt, vnico tantùm baptismo peccata deleri, reliquas lustrationes quotannis instauratas, corpus tantùm tingere, animum verò non expiare: se tamen id facere, vt CHRISTI diuinum beneficium, qui, vt nostras sordes elueret, sanguinem & aquam è latere suo pro-

fudit, sæpius in memoriã redigant. Fœminæ si mares ediderint, quadraginta diebus, si fœminas, octoginta à templorum liminibus arcentur. Sacerdotes vxores ducunt: si vxores decesserint, cœlibes permanent, & summa castimonia vitam peragunt: & si adulterio se contaminauerint, aut post vxorum mortem aliqua se libidine commaculauerint, sacerdotio priuantur. Ante quàm rem diuinam faciant, aliquot diebus ab vxoribus abstinent, vt libidinis impuritate dierum numero sublata, sanctius CHRISTI sanctissimum corpus immolent, & attentius de rebus diuinis cogitent, & sic facilius perlitent. Monachis vxorem ducere, nefas. Nemini, nisi nudis pedibus, ingredi in templum licet. In fanis flagitium est ridere, sermocinari, deambulare, aut aliquid denique meditari, quod non ad cœlestia atque diuina referatur. Cum ieiunant, vsque ad Solis occasum nec edere quidquam, neque bibere solent. A cibis, quos antiqua lex vetabat, abstinent. Flagitia sacerdotibus sæpenumero confitentur. Sub vtramque speciem Eucharistiam sumunt. Monachi Antonium Ægyptium auctorem religionis habent. Pontifices à Rege creantur. Patriarcha à monachis deligitur, & à patriarcha Alexandrino confirmatur. Multa sunt, in quibus Iudaicis ritibus atque cæremonijs adhærescunt, quanquam affirmẽt, se non illis, sed CHRISTI tantùm virtute atque meritis inniti. Multos dies festos agunt. Sanctos homines hac vita perfunctos colunt, atque venerantur. Hi sunt Æthiopum Christianorum mores, quorum Imperator Dauid legatum, quem diximus, ad Regem Emmanuelem misit. At inuidi, & inimici Albuquercij, legati auctoritatem apud Emmanuelem importunis sermonibus eleuabant, eúmque omnia finxisse contendebant, vt quantum de illius fide detraherent, tantum Albuquercius, qui eum ornarat, de prudentiæ existimatione deperderet. Hoc anno Albuquercius Georgium Albuquerciũ Malacam misit, vt eam cum imperio obtineret, & Rodericum Brittium Patalinũ, cui iam tempus eiusdem muneris illi commissi exactum fuerat, Goam reuocauit. Georgius Albuquercius Zamatram præteruectus, ad Pacemensem portum naues appulit, vbi intellexit, Regem contra principem regni sui, qui ab illo defecerat, bellum moliri. Lusitani eo quod Rex fœderatus esset, illi opem attulere, & hominis rebellis exercitum fudere. Inde Malacam profecti sunt. Post aliquot menses, Georgius Albuquercius ab Albuquercio Prætore literas accepit, quibus imperabat, vt Ninachetuense dignitate deiecto, Regem Camparensem Bendaram crearet. Regnum illius erat angustum, & ad Austrum pertinebat. In munere verò Bendaræ tanta dignitas inesse videbatur, vt Camparensis Rex, qui suum regnum eius muneris obtinendi gratia relinquebat, se nõ mediocri dignitatis adcessione cumulatum putaret. Quid verò Albuquercius sequutus sit, vt Ninachetuensem honore priuaret, incertum est. Vel enim munus sibi creditum male gesserat, vel homines illi subditi nouitatem illius contemnentes, ab Albuquercio petierant, vt alium sibi rectorem, qui sanguine

regio esset, assignaret, vel quacunque alia de causa; sic statuit, vt Ninachetuense amoto, Rex Camparensis, qui singulari studio Lusitanum nomen colebat, illud munus obtineret. Georgius Albuquercius Regem Camparensem arcessiuit. Georgius Botellius cùm esset Regis amicus, vt illum deduceret, in regnum illius cum biremi concessit. Eo tempore Rex Bintamensis Camparensem obsidione premebat. Botellius à Georgio Albuquercio auxilium per literas postulauit, vt Regem amicum obsidione liberaret. Is continuo Franciscum Melium cum nauibus quatuor, & Lusitanis centum, & septingentis Malacensibus, auxilio misit. Botellius hoc auxilio fretus, per ostium fluminis, quod Camparensem regionem interfluit, penetrare constituit. Cùm verò suburbijs appropinquaret, stationem munitissimam, quam Linguæ Rex, est enim Lingua ciuitas illi regno finitima, excitarat (is enim eam à Bintamensi Rege prouinciam susceperat, vt Regem Camparensem euerteret) oppositam reperit. Quo autem nostri magis progrediebantur, eò flumen angustius, & alueus profundior, & ripæ altiores apparebant. Erat igitur periculum, ne cùm vndique ripæ nauibus imminerent, hostes saxis atque missilibus nostros opprimerent. Itaque Botellius belli genus mutandum censuit. Fauces námque, quibus in mare flumen erumpit, nauibus obseruandas esse putauit, vt vel intercluso commeatu, hostes fame vexaret, vel in locum commodiorem ad dimicandum eliceret. Conuersa igitur biremi retro concessit. Rex Linguæ cum nauibus octoginta, & sex millibus hominum in nostros inuehitur. Botellius in naui, qua Rex ipse cum nobilitate ferebatur, pilis frequentibus emissis, cædem magnam facit, & ingentem terrorem præbet. Nauis clauda atque mutilata cùm se transuersam suis opponeret (ita námque hæsit in imo, vt nullo modo remis agi posset) exitum nauibus reliquis interclusit. Botellius harpagone coniecto in illam insiluit: hostes acri animo restitere. Omnes tamen vel cæsi, vel exturbati sunt. Æstus decedebat: hostiles naues nec progredi, eo quod regia nauis obstaret, nec regredi, quòd æstus esset impedimento, poterant. Erant igitur adeò constipatæ, vt nullam in partem mouerentur. Franciscus Melius in ostio fluminis classem habebat, & Regis impetus non solùm ob id, quod valde repentinus extiterat, sed etiam propter varios fluminis flexus, & riparum altitudinem, animaduerti non poterat. Cùm tamen tormentorum fragorem, & armorum strepitum auribus accepisset, eo se contulit. In nauémque regiam transcendit. Inde nostri ex alijs in alias transgressi, cùm primas hostibus nudassent, & in alias deinde eodem impetu peruasissent, hostium stragem ediderunt. Linguæ Rex metu conturbatus aufugit. Rex Camparensis Ducibus ingentes gratias egit, & ex literis, quibus Bendara creabatur, magnam voluptatem cepit. Regia nauis, quæ impegerat, extracta atque refecta fuit. Eam Melius Camparensi regi concessit, qua Malacam veheretur. Ex reliquis hostiũ nauibus quasdam eduxit, reliquas incendit.

At Ninachetuensis cùm accepisset, Regem Camparensem accersiri, vt munere Bendarę fungeretur, eam contumeliam minime ferendam esse statuit. Itaque tabulatum editum & oblongum, columnis fultum extruxit, illudque tapetibus & peristromatis instrauit, multisque floribus & odoramentis aspersit. Se verò vestibus auro fulgentibus, & gemmis clarissimis ornatum & cultum in hominum conspectum dedit, & per gradus in tabulatum ascendit. Erat in loco inferiore pyra ex odoratis lignis instructa & incensa. Cum Ninachetuensis hac tam insolita specie ora multitudinis vniuersæ in se conuertisset, ignorantis, quorsum illa omnia tenderent, orationē sanè lugubrem habuit. Commemorauit enim merita, quibus Lusitanam gentem, ante quam Malacam caperet, obligarat: quæ post vrbem captam Regis Emmanuelis gratia gesserat: quanta constantia in fide data permanserat: quanta virtute, ne fidem falleret, maximum multis in locis vitæ discrimen adierat. Eam verò sibi pro tantis meritis à Lusitana gente gratiam relatam, vt illius senectutem tanto dedecore deformaret, quantum nemo, qui decoris aliquo studio duceretur, pati vlla conditione posset. Spoliari námque se à Lusitanis dignitate, qua fuerat à Lusitanis ipsis affectus, & debitis honoribus priuari, dignúmque iudicari, qui extremam vitæ partem in dedecore & ignominia, cum omnium mortalium derisione consumeret. Se nunquam honestati vitam prætulisse, imo vitam deserendam esse, depellendi dedecoris gratia, secum semper statuisse. Idcirco nūc libenter, ne in se tantum dedecus admitteret, mortem cum vita commutaturum. Hæc cum diceret, se in pyram præcipitem dedit. Omnibus genus illud mortis indignum & miserandum visum est, cùm animis reputarent & hominis erga Lusitanos merita, & fidei in omni rerum statu constantiam, & calamitosum extremæ senectutis exitum, qui multorum animos horrore perstrinxit. Dum hæc Malacæ gerebantur, Albuquercius legatum ad Regem Cambaiæ mittere decreuit: de cuius regni situ, & telluris fertilitate, & moribus gētis in primis pauca dicenda sunt. Cambaiæ regnum, est prima Indiæ pars ad Solis occasum, quæ Arachosiæ terminis definitur. Eam fluuius Indus, vnde India nomen duxit, interfluit. In eum ab Ortu & Occasu fluuij complures illabuntur. Sinus ingens, in quem Indus influit, Canticolpus à scriptoribus antiquis appellatur. Regionem tanta fertilitate præditam esse perhibent, vt paucis iugeribus incredibilis hominum multitudo ali, atque sustentari posśit. Fruges varias, sacchari magnam vim, & fructus multiplices effundit. Pecora & armenta innumerabilia nutrit. Oram maritimam maxima ex parte Saraceni, mediterraneam regionē homines dediti simulachris colunt. Est gens quædam acris, quæ montes incolit: quæ postquam reges Mahumetis disciplinis imbui cœperunt, ab illis desciuit. Homines Resbuti nominantur, & cum regibus sæpe bella gerunt. Mercatores sunt ditisśimi, vectigalia Regis amplisśima, milites externi vberrimis à Rege congiarijs alliciebantur, & ita fiebat, vt

Cambaiæ patria quædam communis existimaretur. Dium est ciuitas huius regni in insula quadam parua, exiguo sanè freto à continenti disiuncta, quæ propter portus bonitatem, multos vndique mercatores ad commercium alliciebat, ita, vt fieret emporium valde celebre, opibúsque multis opulentum. Albuquercius in ea insula arcem ædificare cupiebat, & vt ea sibi potestas fieret, multis officijs animum regis ad suam amicitiam pellicere contendebat: quibus Rex id, vt ante dictum est, concedere statuit. Verùm Melichiazius, vrbis illius præfectus, in eo verti gentis libertatem, & salutem iudicabat, & idcirco erat impedimento, quo minus arx ædificaretur. Melichigupius fuit vir quidam primarius, qui multum apud Regem gratia & auctoritate poterat. Hunc sibi beneficijs deuincire Albuquercius statuit, vt fauore illius id quod cupiebat multo facilius impetraret. Melichigupius literis spem ostendit, illúmque admonuit, vt ad Regem legationem decerneret. Albuquercius Iacobum Fernandium Begiensem cum legationis administris, & viginti præterea Lusitanis hominibus, qui illius comites essent, legatum instituit. Surrate ciuitas est in portu sita, quæ intimo sinu, in quem Indus influit, definitur. Ea verò ad Melichigupij ditionem pertinebat. In eam aduectus legatus, à ciuitatis rectore, & à primarijs ciuibus multis honoribus acceptus fuit. Cùm verò intellexisset, animum Regis esse à Melichigupio dissidentem, & tota legatio Melichigupio nixa fuisset, parum abfuit, quin è vestigio reuerteretur. Fuit tamen, ne id faceret, à ciuitatis illius principibus impeditus. Multi námque Melichiazij odio negotium Lusitanorum bene confectum cernere cupiebant. Itaque legatum ad spem meliorem erigunt, & illi tres & triginta equos attribuunt, & præterea currus assignant, quibus supellex veheretur. Milites præterea cum illo mittunt, ne eum quispiam violare auderet. Vnde quatriduo Champanellum, quæ ciuitas est regni illius ampla & egregie munita, peruenit, vbi Melichigupium offendit: à quo fuit satis honorificè & hospitaliter exceptus, & admonitus, vt diligentissime Melichiazij viri scelestissimi dolos & insidias præcaueret. Ibi tribus diebus in conuiuijs & hilaritate consumptis, fuit à Melichigupio commeatu & præsidijs instructus, & admonitus, ne vnquam diuerteret, nisi apud quem dux, quem illi ad custodiam corporis dedit, ostenderet: vt sine periculo diuersari posset. Aliter enim eum maximum discrimen salutis aditurum. Inde Madauam (in ea tunc ciuitate Rex morabatur) modicis itineribus profectus, petijt. Rex in lecto decumbens, illum comiter excepit: is vicissim Regem more Lusitano salutauit. Et idem reliqui Lusitani fecerunt. Omnésque vestibus & pecunijs donati sunt, & in hospitia deducti, multisque muneribus affecti. Quod autem ad arcem adtinebat, sic erat iam Melichiazij oratione ab ea mente deductus, vt nullo modo id, quod iam concesserat, confirmare vellet. Se námque dicebat vel Surrate, vel Bombaimo, vel Naimo, vel Doubezij, quæ ciuitates in ora illius regni maritima sitæ erant,

arcis ædificandæ potestatem facturum: in Diensi verò ciuitate quo minus id permitteret, se iustissimis causis impediri. Begiensis igitur ab illo, re infecta, discessit, ita tamen, vt nec se parum liberaliter acceptum, neque mediocribus beneficijs ornatum ille, aut qui cum illo missi fuerant, queri merito possent. Rex amplá etiam munera ad Albuquercium deferri iussit. Begiensis cum his donis & amplo commeatu è Cambaia profectus, Goam reuersus est. Albuquercius verò classem eo tempore summo studio comparabat, eámque rumor erat in Arabiam instrui, cùm re vera Armuzium petere cogitaret. Sed vt quod in animo habebat, maiore silentio premeret, & Armuzij Regem ab omni eiusmodi suspicione deduceret, Petrum Albuquercium fratris sui filium, cum classe quatuor nauium in Goardafumense promontorium misit, vt interim Arabas bello vexaret. Ibi cùm bonam partem æstatis consumeret, ingentes prædas egit, decémque naues Arabum multis & pretiosis rebus onustas cepit. Inde, vt fuerat iussus, Armuzium contendit, & à Rege Terunxa, qui tunc regnabat (frater námque illius Zeifadimus decesserat) tributum postulauit, & arcis ædificandæ facultatem petijt, & vt fœdus cum illius fratre percussum confirmaret, enixe contendit. Rex ex tributo decem tantùm millia nummorum aureorum soluit, séque difficultatibus implicatum, non plus soluere tunc posse confirmauit: sed operam daturum, vt intra certum tempus fidem suam liberaret. Arcem verò extrui minime se permissurum asseruit. Quod verò ad fœdus adtineret, se libentissime id confirmaturum. Rebus ad hunc modum constitutis, Petrus Albuquercius in insulam, quam Baharem appellant, quæ intra sinum Persicum Arabiæ adiacet, & à faucibus fluminis Eufratis iam cum Tigri coniuncti circiter quadringentis millibus passuum distat, nauigare constituit. Id enim à patruo in mandatis acceperat. Rex illum ab eo consilio deducere conatus est. Nauigationem enim propter vada, & cæcos scopulos, periculosam esse dicebat, & cœlum propter humores palustres corporibus humanis vehementer infestum. Nihilominus tamen ille nauigationem instituit. Cùm verò ab insula, quam petebat, non procul abesset, tempestate iactatus, in aduersam regionem, quæ Persidis imperio continetur, in Raxelis portu constitit. Ibi Ismaëlis Persarum Imperatoris, quem Sophum appellabant, ducem nomine Mirbuzacam reperit, qui viginti naues Regis Armuzij ceperat. Is nuncium ad Mirbuzacam continuo misit, qui diceret, Armuzij regem esse Regis Emmanuelis stipendiarium, séque minime permissurũ, vt ei, qui in Emmanuelis præsidio lateret, iniuria vlla fieret. Idcirco illum amicè rogare (nec enim bello repetere æquum esse, quod verbis se impetraturum confideret) vt sibi omnes naues restitueret. Id Mirbuzaca siue metu perterritus, siue naturæ lenitate ductus, repente concessit. Cum his nauibus Petrus Albuquercius Armuzium reuersus, naues regi donauit, & sic animum illius ab omni cogitatione sinistræ suspicionis abduxit, vt nihil minus suspicaretur, quàm

quàm malum aliquod sibi à Lusitana classe comparari. Petrus Armuzio profectus, Goam petijt, quo tempore patruus instruendæ clasi summis viribus intentus erat. Attamen antequam Goa solueret, Ioannem Gondissaluum Albicastrensem ad Zabaimum Idalcamum legauit, à quo petebat, vt sibi in continente loca tribueret, quæ munitionibus firmaret, si vellet sibi potissimum tolerabili pretio equos addici. Legatum deinde alium ad Narsiogæ regem misit, Antonium Sousam, vt ab illo peteret, vt sibi in ora Indiæ, quæ ad Occasum pertinet, Baticalam vrbem concederet. Legati à principibus humaniter accepti, multisque muneribus ornati sunt. Negotia verò, quorum causa missi fuerant, minime confecerunt. Itaque Goam re infecta rediere.

LIBER DECIMVS.

EODEM ANNO QVINque naues Olysippone profectæ, Goam incolumes peruenere; in quibus legatus, quem Armuzij Rex ad Emmanuelem miserat, etiã venit. Albuquercius Cochimum petijt, vt classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, compararet. Inde Goam reuersus, in exitu Februarij mẽsis, anno salutis. M.D.xv. cùm omnia, quæ ad Indiæ statum firmandum pertinebant, singulari prudentia confecisset, Goa soluit, cum septem & viginti nauium classe: aliquot præterea nauigia cum Indis militibus ducebat. Cum ad Mascatis portum naues applicuisset, intellexit res Armuzij non ita esse stabilitas, vt non valde de Regis animo, & de rectorum fide dubitaret. Aquatione facta, & cibarijs comparatis, Armuzium contendit. Rex re inopinata perculsus, vt animum illius ad benignitatem inflecteret, summo studio laborabat. Itaque per vnum è domesti-

cis suis, qui Acem appellabatur, illum salutauit, eique de felici nauigatione gratulatus est: se, ciuitatem illam, vniuersasque regni sui opes Regis Emmanuelis esse dixit: & Albuquercium admonebat, vt perinde, atque si in Lusitania esset, omnibus illius regionis facultatibus vteretur. Albuquercius respondit, se Regem in loco filij habiturum, si verbis facta responderent. Aliter enim illi periculum denuncibat. Nuncio dimisso, Albuquercius minores naues insulam circumire iussit, & speculari, num quæ naues ad bellum instructæ Armuzium penetrare contenderent. Si verò in eis aliquid hostile perspicerent, milites, si se dedere recusarent, occiderent, deditos autem ad se viuos perducerent. In hoc negotio duo dies consumpti sunt, cum interim nuncij vltro citroque commearent, cùm Rex Albuquercium verbis placare conaretur, Albuquercius verò Regi, si non imperata conficeret, excidium minaretur. Legatum tandem, quem Rex ad Emmanuelem miserat, & in ea classe veniebat, accepta fide dimisit. Is autem erat natione Siculus. Fuerat autem in pueritia à piratis captus, & Mahumetis disciplinis imbutus. In Lusitania vero religione tactus, sectam Mahumetis execratus, ad CHRISTI fidem conuersus fuerat. Nicolaus Ferreira deinceps appellari voluit. Huic ne fraudi esset apud impium regem CHRISTI nomen, priusquam Albuquercius à se dimitteret, effecit. Postulata, quæ Ferreira Armuziensis Regis nomine detulerat, hæc erant. Primum, vt Emmanuel tributum impositum Regi Armuziensi remitteret. Esse námque illum exhaustum, propterea quod classes Lusitanæ metum mercatoribus inijcerent, ita, vt non auderent Armuzium merces, vt soliti erant, importare: & ea de causa portoria, in quibus maxima pars vectigalium consistebat, sublata funditus esse, neque sibi quidquam esse reliqui, vnde facile summam illam conficeret. Petebat præterea suis subditis facultatem in Indiam nauigandi, & similiter omnibus nauibus, quæ ex India Armuzium peterent, eandem facultatem postulabat. Ne præterea naues Lusitanæ in Armuzium nauigarent, ne terrorem externis hominibus incuterent, & vectigalia ex portorijs tollerentur. Præterea, vt tanquam subdito (illum enim patronum & dominum libenter agnoscebat) æquitate, quæ à tam claro Rege expectanda erat, naues & merces sibi ereptas soluere iuberet. Postremò vt omnes Armuzienses, qui captiui detinebantur, libertate donaret. Responsum est, Regem Emmanuelem, si Armuzij Rex in fide permaneret, & arcem in vrbe ædificari permitteret, dimidiam tributi partem illi remissurum. Nauigandi verò facultatem Armuziensibus, & illis, qui in Armuzium nauigabant, liberam concedebat, dummodo merces lege lata prohibitas non importarent, aut ne in illorum nauibus mercatores ex illis partibus, quæ bellum cum Lusitanis gerebant, aduenirent. Postulatum verò quo petebatur, ne classes Lusitanæ in Armuzium nauiga-

rent, repudiatum fuit. Id enim nihil aliud erat, quàm Emmanueli imperium ciuitatis illius adimere. Similiter quod petebat, vt id, quod ab illis, qui fidem violarant, belli iure captum fuerat, restitueretur, derisum fuit. Libertatem verò captiuis reddere iubebat. Albuquercius obsidem adolescentem primarium, RaixNorandini nepotem, prius ad se perduci imperauit, quàm Ferreiram dimitteret. Rex Armuzij Ferreiram, si licuisset, crudeliter accepisset, quòd Mahumetanam sectam fuisset execratione solenni detestatus. Literas tamen Emmanuelis cum veneratione debita in manus sumpsit, & cum Ferreira sermonem non libenter contulit. Sequenti die Albuquercius ad Regem misit, qui denunciaret, si pacem vellet, vt illi locum, in quo arcem extrueret, confestim assignaret: & præterea partem ciuitatis, in qua is cum suis habitare commode posset, illi concederet. Sibi námque esse in animo, octo ad summum nouem menses in ea vrbe consumere. Rex metu eximio perculsus, omnia concessit. Dixitque se tantum Albuquercij probitati confidere, vt non dubitaret, quin illi patria pietate consuleret, Norandinúmque cum fœderis solenni ritu sanciendi potestate misit. Fœdus continuo factum, & iureiurando confirmatum fuit, & Rex aureo torque ab Albuquercio, & vexillo cum Regis Emmanuelis insignibus donatus: quod ille in ædibus suis, in pacis & amicitiæ signum, & voluntariæ seruitutis auctoramentum, constitui iussit. Arx in eodem loco, vbi prius inchoata fuerat, ædificari cœpit. Hoc tempore Ismaël Persarum Rex cùm armis plurimum posset, tum religionis specie multos mortales in sui admirationem traduxerat. Is originem suam ad Allem, & Mahumetem referebat. Alles, vt multi referunt, frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat. Filiam námque illius nomine Fatimam vxorem duxerat. Porrò autem post Mahumetis mortem, cùm illi in principatu successisset, Mahumetis legem multis in locis immutauit. Quædam enim sustulit, non pauca etiam adiecit, alia nouis interpretationibus ita correxit, vt noua quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum est, vt dum quidam Mahumetis, quidam verò Allis disciplinam sequerentur, Mahumetis secta in duas partes diuisa, gentes religione dissidentes, odijs etiam, quod consequens erat, discinderet. Persæ námque, qui Allem sequuti fuerant, reliquos Mahumetis disciplinis infectos, vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à consortio suo repellebant. Arabes contrà Persas vt desertores, atque legis diuinæ corruptores, detestabantur. Alle vero è medio sublato, Hocem illius filius & dignitatis atque nefariæ religionis hæres extitit, & eundem exitum vitæ habuit: veneno námque perijt. Alius deinde illius frater eodem nomine disciplinam eandem vsque ad extremum spiritum vitæ retinuit. Huic duodecim filij fuere, quos Persæ viros diuinos, atque Deo, propter egregiæ religionis & pietatis studium, valde caros arbitrantur. Vnus tamen, qui

plurimum inter omnes excelluisse putabatur, appellatus fuit MuzaCaim. Post horum hominum memoriam, Allis nomen apud multas nationes in obscuritate latuit: Homaris disciplina, qui Mahumetis religionem summo studio conseruauit, inuiolata permansit, donec tandem Sophi MuzaCaimi stirpe propagatus, cùm primum sapientiæ & religionis ostentatione multos ad sui studium allexisset, tum armis eam sectam, quam sequebatur, esse veram Dei legem, demonstrare summo studio concupiuit. Cùm igitur illi nationes multæ nomina darent, euenit, vt Allis decus è tenebris emersum videretur, & nomen illius extinctum reuiuisceret. Is pro linteis spiris, quibus Mahumetani caput intexerant, pileos è lana constipata colore viridi confectos, & senis vtrinque gradibus distinctos, eo artificio, vt vel protendi, vel contrahi possint, ad tegendum caput instituit, quibus ij, qui Allis disciplinis adhærent, ab alijs Mahumetanis, qui Allis memoriam odio persequuntur, internosci facillime possent. Hoc autem numero duodenario, quo pileos distinxit, memoriam filiorum, quos Hocem susceperat, conseruare decreuit. Huius tandem satu propagatus Ismaël Aidaimi filius, qui Sophi nepos extiterat, varijs casibus exercitus, & sapientiæ opinione, & eiusdem religionis, quam diximus, patrocinio tantum nomen fuit apud Persas consequutus, vt omnes libentissime illius imperio subderentur. Fuit enim singulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multásque victorias adeptus, imperij fines latissime protulit, & cum Selymo Turcarum imperatore conflixit, ad eásque tandem opes peruenit, vt nec ipsi Selymo cedendum arbitraretur. Is cum ditionis amplificandæ curam susciperet, tum etiam religionis propagandæ miro studio tenebatur; & partim precibus, partim minis, vt multi pileum illum gestarent, & Allis institutis & precationum formulis, quas idem in scriptis reliquerat, vterentur, operam enixe dabat. Ea autem de causa legatos ad Regem Cambaiæ, & ad Zabaimum Idalcamū decreuerat, vt eos in sententiam suam traduceret. quod illi tamen facere noluerunt. Cùm verò literis multorum, & rumore omnium intellexisset, quanta virtute & industria Albuquercius præditus esset, & quas res in India & Armuzio gessisset, & illius nomen hominum prædicatione & celebritate per omnes Persidis & Arabię regiones versaretur, quamuis Albuquercius Armuzium ab imperio illius auertisset, famam tamen illius fuit non mediocri studio prosequutus. Est enim hoc in Persis insitū, vt ex antiquissimis monumentis accepimus, vt in quocunq; hominū genere virtutē elucere perspexerint, eam summo studio celebrent, vsq; adeo, vt hostes etiā, quos armis acerrime persequuntur, laudibus summis afficiant. Cū igitur Ismaël legatū ad reges Indiæ, vt dictum est, misisset, in primis illi negotium dedit, vt Albuquercium nomine illius salutaret, séq; libentissime omnia, quæ ad illius dignitatem pertinerent, facturum ostēderet. Legatus Coitaleamus appellabatur. Is post honorificæ salutationis

officium,

officium ab Albuquercio postulauit, vt legatum ad Ismaëlem mitteret. Esse námque illum amicitiæ cum Lusitanis, quorum virtutem admirabatur, iungendæ cupidissimum. Albuquercius ex salutatione & consilio voluptatem non medioctem accepit. Existimabat enim, eo fœdere Armuzij statum confirmari facillime posse. Itaque legatum, nomine Michaëlem Ferreiram, ad illum misit. Legatus fuit ab Ismaële summis honoribus acceptus, & omnibus principum legatis, qui apud illum versabantur, antelatus. Ismaël cum illo sermonem iucundissime conferebat, & de moribus & institutis Lusitanorum, de gentis indole, de Regis Emmanuelis virtute multa percontabatur, & cum summa voluptate Ferreiram (erat enim vir prudens atque disertus) audiebat. Ferreiræ tandem sermonibus allectus, hominem primarium, Bairimbonatum nomine, ad Albuquercium legauit, qui cum Ferreira Armuzium venit eo tempore, quo Albuquercius arce potitus, illi perficiendæ intentus erat. Is cùm eam legationem multum ad auctoritatem nominis Lusitani confirmandam, & imperium ciuitatis illius firmius stabiliendum, pondus habituram arbitraretur, eam magnifico quodam apparatu audire constituit. Itaque in foro prope regias ædes, vt Rex & regij omnes spectare possent, sublimem tabulationem institui, & eam peristromatis insterni, & in illa sellas collocari præcepit. Ibi splendido cultu ornatus, & nobilitatis turba circunfusus, legatum excepit: qui cùm propter illius famam iam cum veneratione valde dignum arbitraretur, tum in illius conspectu, cùm vultus grauitatem, & caniciem, & oculorum obtutum, quæ omnia acrem animi vim denunciabant, oculis aspexisset, parumper, quasi attonitus quadam admiratione, conticuit. Deinde legationem luculentis verbis exposuit, & literas, quas ad Regem Emmanuelem & Albuquercium cum muneribus afferebat, obtulit. Albuquercius munera, vt ab omnibus viderentur, explicari continuo præcepit, idque responsum legato dedit, quo & Ismaëli debitum honorem dedisse, & propriæ dignitatis memoriam non abiecisse videretur. In summa verò legatio nihil aliud, quàm virtutis & magnificentiæ laudes, & non vulgaris amoris officia continebat. Albuquercius intra paucos dies legatum liberaliter acceptum, & muneribus ornatum dimisit, & cum illo legatum alium virum nobilem, qui Fernandus Gomezius Lemius appellabatur, ad Ismaëlem cũ literis & muneribus vicissim misit: cui etiam mandata credidit, quę valde ad vtilitatem nationis Lusitanæ conducebant. De qua legatione plura alio in loco dicemus. Dimissis legatis, Albuquercius in arce perficienda, & in vrbis statu constituendo summã industriã adhibebat. Et quãuis persentiret, multos in vrbe hostilia machinari, & consilijs eorũ occurreret, ita tamen se gerebat, vt nemo facile suspicari posset, eũ aliquid odorari. Verùm qui moliebãtur insidias, consciẽtia sceleris oppressi, sibi metuebãt, & præsidia cõparabant. Sed hoc commodũ erat, quod Zeifadimus Armuzij Rex, & Coieatarus, qui regis nomine regnum administrabat,

& erant

& erant Albuquercio animis infesti, & inimici, mortem obierant. Raix Nordinus qui Coicataro successerat, Zeifadimum veneno sustulerat, & Zeifadimi liberis exclusis, Toruxam illius fratrem regem creauit. Nec enim dubitabat, quin si Toruxa regnaret, nomen quidem regis penes ipsum Toruxam esset, regni verò potestatem & iurisdictionem ipse perpetuò retineret. Cum tamen Nordinus senio confectus esset, & molestissimis iam negocijs expediri cuperet, in nepotem quendam suum, Raixhamed nomine, quinque & triginta annos natum, virum acrem & animosum, munus & potestatem suam transtulit, vt ipse regni procuratione liberatus, regni opibus alieno labore frueretur. At Raixhamed locum illum apud regem tam firmis præsidijs obsessum tenuit, vt non modo regnum, sed Regem ipsum acerbo dominatu premeret. Omnia speculatoribus erant plena, ita, vt Rex hiscere non auderet, ne si quid, quod Raixhamedium offenderet, enunciaret, oculis aut vita priuaretur. Ausus tamen semel fuit, post fœdus factum, tyrannum apud Albuquercium immanissimi sceleris accusare. Id Albuquercius secretum tenuit. Iterum deinde per Alexandrum Ataidium, qui propter linguarum notitiam interpretis munere & officio fungebatur, Albuquercium admonuit, se vinctum teneri, & oculis multorum obseruari, ita, vt non auderet rebus Regis Emmanuelis, perinde atque cupiebat, inseruire. Hamedius interim clam Lusitanis aduersari, opus modis omnibus impedire, multa machinari, quibus hostilem animum, quem verbis tegebat, factis indicaret. Præterea vt Regem à fide Emmanuelis auerteret, pileum cum Allis precationibus & institutis ab Ismaële missum sumere coëgerat, vt eo signo se Ismaëli prorsus addictum ostenderet. Hæc omnia cum Albuquercius explorata penitus haberet, eum occidere decreuit. Sed id aperta vi fieri commode non poterat, ne graue bellum & intestinum excitaretur: arte erat vtendum. Itaque se egregie in illum animatum simulabat, & quibuscunque rebus poterat, illi satisfaciebat, vt eum metu liberaret. Tum per Alexandrum Ataidium interpretem, & Petrum Alpoëm, qui tunc à secretis erat Regi, sibi illo opus esse conuento nunciauit, vt arcana quædam, quæ erant è rep. & ad Regis Emmanuelis statum pertinebant, cum illo & cum Hamedio communicaret. Locum ipse deligeret, vbi id colloquium fieri posset. Ædes amplæ arci, quæ ædificabatur, coniunctæ, in quibus Simon Andradius habitabat, delectæ sunt. Constitutum ab vtraque parte fuit, vt Albuquercius cum solis ducibus, sine vllis armis conueniret, & Rex similiter cum certo nobilium virorum merminum numero, se in conuentum illum daret. Regi tantum & Albuquercio permissum fuit, vt vterque armigerum cum gladio duceret. Reliquis Lusitanis atq; Persis, qui in litore cōsistebant, nec erât in ędes ingressuri, licebat armis accingi. Albuquercius ea nocte, quæ diē cædi destinatam pręcessit, secreto duces euocauit, quod in animo habebat, aperuit, & vt arma vestibus abderēt, admonuit. Postridie ante lucē

in

in terram descendit: perpetuò námque se in classe tenebat. in litore copias instruxit: aliquot duces cum exercitu reliquit, ipse cum reliquis in ædes ingreditur. Nordinus regias copias in litore similiter instruxit, Regémque in ædes deduxit. Ipse verò Hamedius tectus armis, Albuquercium, quem imparatum eo venturum opinabatur, interficere cogitabat. Itaque intrepide se se in Albuquercij conspectum dedit. Albuquercius illum comiter accepit. Tum illud, quod in mutuo amicorum congressu dici solet, Satis ne saluæ? & an Rex statim venturus esset, interrogauit. At ille cum oculos in duces, qui Albuquercium circunsistebant, coniecisset, quamuis arma vestibus abdita minime vidisset, suspicari cœpit, eos armatos esse. Augurio igitur diei funesti perturbatus pedem retulit, Regémque iam ædes ingredi parantem, ne vltra progrederetur, admonuit. Albuquercium enim cum armatis hominibus stare. Nihilominus Rex ingressus, Hamedium antecedere more solito coëgit. Garsia Norogna fores occludi iubet, ita, vt magna pars eorum, qui cum armis, vt Hamedio subsidio essent, veniebant, exclusa fuerit. Exclusi indignari, & tumultuari, ianuámque cædere cœperunt. Constitutum fuisse querebantur, vt Prætor Lusitanus, & Rex Armuziensis pari suorum numero constipati venirent: nunc verò Prætorem cum omnibus suis intra domum consistere, cùm Rex quatuor tantum viris stipatus intrarit, & reliquis aditus interclusus fuerit. Albuquercius interim Hamedium accusare cœpit, quòd arma gestaret, & ea vt deponeret imperauit. is suorum auxilio fretus (nondum enim exclusos esse cognouerat) gladium strinxit. Albuquercius brachium illius arctè continuit. Petrus Albuquercius & Lupus Vascius de sancto Pelagio cum reliquis ducibus accurrunt, hominémque multis vulneribus concidunt. Rex cùm illum interfectum cerneret, metu propemodum exanimatus est. Albuquercius verò illum hilari sanè vultu complexus admonuit, vt timorem omitteret. Hactenus, inquit, tyranni huius scelere Regis tantùm nomen obtinebas, cùm re vera liber non esses, sed viri perditissimi dominatu vehementer oppressus. Posthac & liber & Rex eris, & tuo iure vti perpetuò poteris. Interim qui fores quatiebant, minime cessabant. Cùm verò accepissent Hamedium occisum, & per auersam ædium partem in litus eiectum, idémque regi accidisse suspicarentur, ianuam perfringere parant. Nostri duces cum parte copiarum accurrunt. pars enim reliqua, vt Regis copias, si aliquid moliri vellent, impediret, relicta fuit. Eorum aduentu furor illorum, qui ianuam cædebant, repressus est. Instabant nihilominus & principes & reliqui ciues, vt sibi Regem suum incolumem redderent. Aliter enim se ædes illas continuo inflammaturos minabantur. Rex ab Albuquercio in superiorem ædium partem, vnde ab omnibus posset conspici, deductus, omnes bono animo esse iussit. Nullam sibi à Lusitanis iniuriam allatam, sed singulare beneficium tributum. Se tunc & libertate donatum, & in regni possessionem missum, vt suos æquitate

& humanitate debita gubernaret. Fuit deinde capite sancitum, si quis ex illis, qui armati fuerant, aliquid hostile moliretur. Modafarius tamen interfecti tyranni frater clamoribus maximis in Lusitanos, & in Regem acriter inuectus, in ædes regias se cum armatis hominibus contulit, quarum custodia Alli illius fratri commissa fuerat. Ibi se munire constituunt. Cùm tamen Rex illis exitium cum atroci supplicio, ni continuo ex ædibus excederent, constitueret, & Albuquercius, terror non mediocris, accederet, accepta prius fide, ne illis quod gesserant fraudi esset, ædes vacuas reliquerunt, & intra certum tempus, quod illis præstitutum fuit, cum eiusdem factionis hominibus, & cum cognatis, & clientibus, & non mediocri familia, & cum bonis omnibus ex insula, atque adeò è totius regni finibus emigrarunt. Ad hunc modum pestifera & perniciosa sentina, quæ vndique sceleſtissimi hominis arte confluxerat, ex vrbe exhausta fuit. Ipse námque tyrannus copias paulatim in vrbem adducebat, quibus Lusitanos vrbis possessione pelleret, & ciuitatem Ismaëli regi Persarum traderet. Albuquercius magna cura liberatus, ciuitatis statum constituit: à Rege & à ciuibus fidem accepit, quam iureiurando confirmauit: illos perpetuò in Regis Emmanuelis potestate futuros. At interim in Africa res à ducibus Lusitanis laude dignæ gerebantur. Iehabentafusus primùm Ataidium admonuit, esse quasdam hostium turmas, quæ non procul Marochio castra locauerant, quæ facillime capi possent. Ataidius Lupum Barrigam eo cum centum equitibus misit. Is cum Iehabentafuso copias iunxit: sed turmæ castra mouerant, & in oppido frequenti, prope Atlantem montem sito consederant. Barriga Ataidio per literas significauit, maioribus copijs opus esse. Is generum suum Alfonsum Norognam eo misit. Iehabentafusus equites mille ducebat. Hostium turmæ erant quadraginta, in quibus præter peditum multitudinem maximus erat equitum numerus. Turmæ è loco discesserant. Nostri illas vestigijs persequuntur. Barriga primum agmen ducebat, in quo erant equites centum & quinquaginta: qui postremum agmen hostium consequutus, in eos inuasit. Hi quamuis acri animo principio resisterent, coacti sunt tandem se ad suos, qui antecesserant, recipere. Ibi rursus hostes multitudine feroces in nostros impetum tulere. Norogna & Iehabentafusus occurrũt. Prælium fuit atrox, & ita par, vt diu neutrò victoria inclinari videretur. Hostes tamen postremò fusi fugatique sunt: ingens numerus cæsus, quingenti capti, ouium viginti millia, & mille boues cum camelis quadringentis abducti. Hostes vbi se ab illa fuga & trepidatione refecerunt, auctis aliquo supplemento copijs, rursus in nostros inuadunt, prælium redintegratum eundem exitum habuit. E nostris tamen tres Lusitani, & aliqui Mauri cecidere. Reliqui cum præda in vrbem reuersi sunt. Arzilam tunc Ioannes Coutignus, Vasci Coutigni Comitis Borbensis filius, loco patris tuebatur. Is fuit egregie fortis, & in rebus gerendis industrius. Cùm verò excursionẽ vsque in montem,

quem

quem Farrobum appellant, facere decreuiſſet, centum & quadraginta equites eduxit. Cumque à monte non procul abeſſet, ſpeculatores illi renunciarunt, præfectos Larozij & Moleihamaris cum Barraxæ quodam filio in campo cum equitibus octingentis verſari. Hos ea mente profectos, vt Arzilæ & Tingi agris vaſtitatem inferrent. Cum his Coutignus congredi ſtatuit, & ob eam cauſam ne ſine pugna diſcederent, locum, quo erant tranſituri, cum ſuis inſedit. Prælium atrox & ſæuum fuit, & diu par. Erant enim hoſtes viri valde fortes, & gloriæ cupidi: noſtris rurſus tota ſpes ſalutis erat in virtute conſtituta. Hoſtes tamen poſtremò in fugam conuerſi, ſupra bis centum cæſi, vnus & quadraginta capti ſunt, in quibus fuere quidam & nobilitate, & exiſtimatione principes. Spolia fuerunt equorum & ornamentorum, quæ nobilitatis illius erant. Sub idem tempus Mauri Xiatimenſes (erant enim ſtipendiarij) à Nonio Fernandio Ataidio auxilium poſtularunt, quo Xerifium, à quo grauia detrimenta diebus illis acceperant, à finibus ſuis repellerent. Is Barrigam cum equitibus quinquaginta illis auxilio miſit. Barriga cum Xiatimenſibus Farrobij montis iuga ſuperauit, quo in loco fuit illi nunciatum, Xerifium in tabernacula turmæ vnius inuaſiſſe, eáque diripuiſſe, & nonnullos Xiatimenſes interfeciſſe. Barriga, vt poſtremum eius agmen carperet, accelerauit: aliquot cæcidit, vnum tantùm cepit: reliqui ſe receperunt: quos Barriga propter ſuorum paucitatem inſequi noluit. Ab Ataidio tamen per vnum equitem, qui vulneratus è pugna diſceſſerat, ſupplementum poſtulauit. Ataidius alios equites quinquaginta ſubſidio miſit. Dux eorum fuit Georgius Mendezius Ataidius. Xerifius cum mille & ſexcentis equitibus, vt in noſtros inuaderet, feſtinauit. Barriga duplicem aciem inſtruxit. Primam aciem Georgio Mendezio Ataidio, & Petro Barrigæ commiſit, ipſe ſibi ſecundã aciem reſeruauit. Idem Mauri fœderati fecerunt. Xerifius omnes copias hoc ordine diſtribuerat. Agmẽ medium cum equitibus ſeptingentis Abedelquibirius, ipſius Xerifij patruelis, agebat: ſiniſtrum latus ipſe tenuit: dextrum alij duci, cui multum cõfidebat, aſſignauit. Acies media ſe continere non potuit, quin in primã noſtrorum aciem rueret, & cùm multitudine ſuperaret, eam circunuenit, ita, vt noſtri in orbem pugnare cogerentur. Lupus Barriga in eos, qui noſtros circumierant, impetum dedit. At Mauri fœderati duplicem hoſtium aciem acri prælio ſuſtinebãt. Fuit magno temporis ſpatio acriter vtrinque dimicatum. Petrus interim Barriga Abedelquibirium, medij agminis ductorem, equo vehementius incitato infeſta cuſpide transfixit. Illo mortuo, qui ſub illius ſigno pugnabant, cedere incipiunt. Cùm noſtri acrius inſiſterent, eos fuderunt. Lupus Barriga cùm illam aciem fuſam cerneret, in Xerifij agmen incurrit: ex quo Xerquius Bentagogimus, vir primarius, in Pelagium Rodericum fortiter dimicantem inuectus, eum ex equo deiecit: & cùm illum ſtratum interficere conaretur, Lupus Barriga, vt ab imminenti cæde Rodericum eriperet, in Bentagogimum equum

incitauit,

incitauit, & illum hasta confodit. Similiter cum Bentagogimi filius accurreret, vt patri subsidio esset, fuit ab eodem Barriga transfixus. Sic factum est, vt in eodem loco duobus hostibus occisis, ciuem vnum ab interitu vindicaret. Hostes postremò in fugam compulsi sunt. Nostri eos longo sanè spatio insequuti, non magnam cædem ediderunt. Hostes enim equorum pernicitas eripuit. Supra centum tamen cæsi fuerunt. Ataidius hoc successu Barrigæ stimulatus, aliquod egregium facinus moliri cupiebat: & Iacobi etiam Lupij virtus, qua cum paruis admodum copijs ad Marochij portas excurrerat, eum sollicitabat, vt in Marochium inuaderet. Duces igitur Maurorũ fœderatos admonuit, vt certo die in armis essent: nam se daturum operam, vt magnum decus cum non mediocri præda sibi compararent. Quod autem animo destinabat, nemini aperire voluit. Lupus Barriga Ataidij nomine duces Mauros, vt parati cum armis essent, excitabat. Cùm verò intelligeret, Xerifium in castello, quod Amagorem appellant, se tenere, ab Ataidio auxilium poposcit, quo Xerifium imparatum opprimeret. Ataidius nepotem suum Aluarum Mendezium Ceruariam cum equitibus ducentis, & quinquaginta peditibus, qui erant ferreis fistulis, atque scorpionibus armati, confestim expediuit. Ceruaria octo itineribus factis, se cum Barriga coniunxit, qui iam Maurorũ copias coëgerat. Castellum Amagor erat in arduo monte situm, & rupibus vndique munitum, & duobus fluminibus, qui illum vtrinque alluebant, inclusum. Agri castelli ipsius erant adeò latepatentes, vt supra centum pagos ambitu suo continerent. Nostri prope castellum, cùm iam Sol in occasum præcipitaret, castra posuerũt. Equites è castello egresi, cum fœderatis Mauris manum conserunt, eósque loco pellunt. Nostri Mauris auxilium confestim afferunt, & hostes fugere cogũt. Postridie castellum obsidione cingere decernebant. Sed Barriga certior repente factus, Xerifium profugisse, equum rursus ascendit, & idem reliquos facere iussit, atque primum vallum, quod castellum cingebat, oppugnant. Hostes, qui relicti præsidio fuerant, summa vi resistunt. Nostri bis intra vallum præliũ commisere, & bis ab hostibus repulsi sunt. Postremò cum magnam impressionem facerent, irrumpunt, & hostes cædunt, qui metu se præcipites è rupibus eijciebant: quorum multi lacerati, multi acutis arborum ramis confixi, fœde perierunt. Tanta verò rabie quidam dimicabant, vt, cùm sibi moriendum esse viderent (non enim se dedere volebant) ne equi in manus nostrorum venirẽt, eos è præruptis rupibus exturbarent. Ferro bis centum cæsi sunt, supra mille verò in ruina dilacerati: capti sunt quadringenti, inter quos Xerifij patruus extitit, & equi centum & quinquaginta. Præda tanta fuit, vt tres dies fuerint in ea ab oppido in castra deportanda consumpti. Victoria pro numero militum fuit insignis: pro qua Lusitani gratias Deo summas egerunt, & cõfessi publice sunt, eam non humanis viribus, sed CHRISTI numine atq; beneficio partam fuisse. Non multis post diebus Barriga Ichabentafufi opibus adiutus, castellum cepit, quod

quod Algaballum appellabant, prædámque non mediocrem fecit, & Ataidiũ literis admonuit, vt aliud castellum (Algelum nominabãt) in quod se Xerifius post fugam cõtulerat, aggrederetur. Ataidius copias, quas potuit eduxit, & cùm à castello octo millibus passuum abesset, vltra progredi noluit, & in vrbem cũ copijs suis regressus est. qua ratione motus id fecerit, incertum est. Xerifius castellum deseruerat. Cùm verò intellexisset, Ataidium pedem retulisse, & ipse in castellum redijt. Barriga deinde Ataidij iussu specus in arduo & excelso loco inter rupes ingentes abditos, in quos hostiũ vis magna confluxerat, aggressus fuit: sed ab hostibus cum damno repulsus est: aliquot enim è nostris cæsi, & quidam etiam præcipites è rupibus eiecti sunt. Interim Barriga à Mauris fœderatis inuitatus, idem castellum oppugnare constituit. Sed cùm in itinere tumultum auribus acciperet, multos ad se fugientes conspicatus est. Ii erant ex Mauris fœderatis, quos hostes cædebant. Barriga eos excepit, & in hostes inuectus, illos in fugam compulit, & duodecim passuum millibus insequutus est. Non procul aberat à castello, quod petebat, cùm multi, illius ductu & imperio neglecto, extra ordinem furenter egresi, in hostes ruunt. Hostes vndique prouolant, & eos circumueniunt. Barriga subsidio occurrit: prælium fuit periculosum, in quo sedecim equites Lusitani, & non pauci Arabes è socijs interfecti sunt: ipséq; Barriga ex equo deiectus, & vulneratus in hostium manus peruenit. Suorum deinde præsidio, aut potius numinis diuini præsentia (sic enim homines interpretabãtur) ex hostium manibus euasit, & in equum hostis victoris, qui iam ceciderat, insiluit. Et sic ille cum suis male ab hostibus acceptus, in castra reuertitur. Postridie quamuis ex vulnere laboraret, in castellum inuadere statuit: in via magnas prædas egit, propius castellum castra posuit. Ibi tres dies propter vulnerũ dolorem conquieuit. Illum ibi commorantem hostium multitudo ex improuiso adoriri constituit. Barriga certamen minime detrectauit, hostésque primo impetu in fugam coniecit: longius insidiarum metu insequi noluit. Postridie motis castris, tam prope castellum tabernacula locari fecit, vt modicus tantùm collis, & exiguum flumen inter castra & castellum interesset. Postridie acre prælium commissum fuit. At Mauri, qui sub Barriga militabant, montium Principem, qui castello opem afferebat, in iugo conspiciunt. Hoc metu perturbati, se confestim effusa fuga proripiunt: soli Lusitani relicti sunt. Barriga in angusto itinere hostium impetum acri animo sustinuit. Qui fugerant, cùm hyems summa, & perfrigida tẽpestas esset, & tabernacula, in quæ imbris vitandi gratia succederent, non haberent, obriguerunt. Gens enim est frigoris impatiens: & erãt etiam labore & rerum penuria confecti, ita, vt supra quingentos homines constet ea nocte frigore mortuos fuisse. Sic autem factum est, vt dum metu mortis castra, quibus seruari potuissent, turpissime deserunt, in mortem fœdam cum insigni dedecore timiditatis inciderẽt. Postridie Barriga ordine profectus, multos in agris palantes excepit, & cùm vndique multis in locis hostes in illum im-

impetum facerent, eos semper insigni virtute repulit. Sic copias in vrbem, paucis hominibus, qui ordines deseruerant, amisšis, incolumes reduxit. Ataidius interim eisdem curis anxius, Marochium petere statuebat. Barriga Maurorũ principes Ataidij iussu ad societatem eiusdem facinoris incitarat. Petrus Sousa Azamoris præfectus fuit ab Ataidio similiter inuitatus, vt itineris, & laboris, & gloriæ socius esse vellet. Is cũ esset vir egregie fortis, & laudis præter modũ cupidus, se socium libenter ascripsit. In locum huic rei destinatum omnes conueniunt. Sousa ducentos equites, Ataidius trecentos eduxerat. Dabidæ præfectus cum sexcentis equitibus, Garabiæ dux cum equitibus mille, Xerquiæ verò dux cum octingentis aduenerant. Ab eo loco vigesimo secundo die mensis Aprilis, anno M.D.xv. profecti sunt. Itinera singulari ordine faciebant, & non nisi explorato castra mouebant. Regio multis in locis est natura fertilis, & cultu nitida, & aquis irrigua, ita, vt oculos intuentium non mediocriter oblectaret. Tandem ad vrbẽ accedunt. Consilio habito decretũ fuit, vt vrbem ea porta, quæ Fessensis appellatur, oppugnarent. Sed neq; tormenta, neque machinas, neq; munitiones, nec alia deniq;, quibus vrbem maximã, & hominum multitudine refertam oppugnarent, ferebant. Nec in alium finem eo copias adduxisse putabãtur, quàm vt gloriari possent, se vsq; ad Marochij portas sine vllo impedimento copias adduxisse, vt ea audacia hostium animos frangerent, Mauritaniæq; debellandæ facilitatem principibus Lusitanis ostenderent. Hostes sanè perturbati sunt. Credebant enim multo maiores copias subsequi. Ataidius copiarum suarum medium agmen ducebat. Xerquieńses & Dabidenses sinistrũ illius latus, dexterum verò Garabienses claudebant. Sousa duas è suis copijs acies instruxerat. Tum ipsi primùm Arabes in vrbis portas incursant. Hostes ea porta, quæ Fessensis appellatur, erumpunt. Illi multitudine, nostri virtute superiores erãt. Tamen cum hostes innumerabiles influerent, & recentes fessis succederent, nostri in maximo periculo versabantur, & ægrè molem prælij sustinebant. Cidemeimamus grauiter vulneratus euasit. Lupus Barriga dum inter hostes incautius versaretur, fuit ex equo deiectus, ibiq; occisus fuisset, ni Petrus Barriga illi opem attulisset. Aliqui vtrinq; ceciderunt. Prælium ita quatuor horis continuatũ fuit, vt victoria neutram in partem inclinaret. Ataidius tamen atq; Sousa cùm animaduerterent, hostium exercitum subsidijs identidem submišsis amplificari, neque paucos lasšitudine debilitatos posse infinitæ multitudini, in proprio solo, pro mœnibus, pro salute patriæ, pro omnium vita fortišsime dimicãti diu repugnare, copias sensim, & ordine minime confuso in fluminis, qui vrbem præterfluit, angustum vadum subducere incipiunt. Cùm tamen vrgerentur, impetu sæpe in hostes conuersi, eos cedere cogebant: deinde eo, quo intenderant, exercitum paulatim deducebant. Vadum erat adeò angustũ, vt non nisi bini, aut ad summum terni transire possent. Hostes interim multo acrius instare, & vehementius vrgere, multo maiore impetu ferri cœperunt. Quod si à nostris in eo periculo

culo tumultuatum fuiſſet, maxima profectò clades accepta fuiſſet. Sed Ataidius à Souſa poſtulauit, vt ipſe in agmine primo curam eorum, qui vadum trãſibant ſuſciperet, & eos in ripa rurſus inſtrueret, ipſe in poſtremo agmine hoſtes maximo cum labore ſuſtinuit. Sic factum eſt, vt omnes copiæ traducerentur, è noſtris multi vulnerati diſcederent, nemo tamẽ occideretur. Ex fœderatis Mauris ad duodecim ceciderunt. Vt enim in noſtrorum conſpectu ſuæ virtutis ſpecimen egregium darent, in hoſtium cuſpides irruebant. Traductis copijs, cùm noſtri iam à fluuio duobus millibus paſſuum abeſſent, & hoſtes indignißime paterentur, noſtros auſos fuiſſe, cum tam exigua manu ad vrbis opulentißimę, in qua imperij domicilium collocatũ fuerat, muros accedere, vt inſignis ignominiæ maculam delerent, fluuium traiecere: quod facere non poterant, cùm noſtri in ripa inſtructi conſiſterent. Vbi igitur illos abeſſe conſpexerunt, ipſi cũ copiarum parte noſtrorum veſtigia perſequuntur. Abidenſes, & Garabienſes, & Xerquienſes cum nonnullis Luſitanis in eos impetum ferunt, & breui certamine fundunt, fugantque, & paucos occidunt: inter quos fuit Feſſenſis quidam dux, qui ferocius noſtris minatus fuerat, & acrius prælium inierat. Noſtri modicis itineribus ita viam faciebant, vt commode in Arabum pagis, & oppidis, & ciuitatibus diuerſarentur, & multi vndique ad eos cum muneribus commearent, & quaſi maximam victoriam adepti fuiſſent, illis de tam felici reditu gratularentur: quamuis bellum maximo animo, non tamen ſapiente conſilio ſuſceptum fuiſſe videretur. Mons Farrobius viginti paſſuum millibus Arzila diſtat. Eſt autem cùm herbidus & amœnus, & arborum & nemorum varietate diſtinctus, tum arduus & excelſus, & multis in locis natura munitus. In cliuo montis, ea parte, qua in Arzilæ conſpectum prominet, erat ingens pagus, quem Aliubiliam appellabant, vnde frequẽtes excurſiones in agrum Arzilenſem fiebant, quæ fruges & ſata vaſtabant, & prædas etiam cum captiuis frequenter abigebant. Ioannes Coutignus pagum euertere cupiebat: ſed cùm non tantas copias haberet, quantis erat opus, opem ab Odoardo Meneſio, qui Tingi præerat poſtulauit. Is ſe cum illo coniunxit. Deinde cùm prima luce ad radices montis accederent, hoſtes illos cõſpicati, minime perturbati ſunt: imo ſine vllo tumultu per deuexum montis deducti, in noſtros impetum fecerunt. Meneſius vna ex parte, in quam ſe ſub monte abdiderat, Coutignus è ripa fluminis, quam occaſioni intentus inſederat, in illos, qui iam in medium agmen inuaſerant, inuecti ſunt. Illi cedunt, noſtri montem ſubeunt. Hoſtes & multitudine, & locorum aſperitate, & ſtationis valido ſepimento freti, noſtros in principio contemnebant. Qui tamen eos cædere non deſiſtunt, & in pagi munitiones compellunt, & intra vallum irrumpunt, hoſtéſque per aduerſam portam in fugam effuſam conijciunt, oppidúmque diripiunt & inflammant. Montem deinde peruagati, vicos exurunt, pagos euertunt, templa diſturbant, ædes perantiquas & ædificia diruunt, totíque monti vaſtitatem & inflammationem inferunt, &

sic demum, re ex animi sententia gesta, reuertuntur. Hoc eodem anno Rex Emmanuel cum in animo haberet, Mauros hostes nominis Christiani sempiternos acriore bello vexare, multis arcibus oram maritimam obsessam tenere statuebat, vt vndiq; hostibus immineret, & Fessense regnum facilius armis oppugnaret. Hac cupiditate cùm teneretur assidue, de hominibus Africæ peritis quærebat, quem locum magis opportunum arci ædificandæ iudicarent. Illi fluuium Mamoram (olim Subur appellatus est) latum atq; profundum, qui in Atlanticum mare per ostium, quod Arzila circiter centum passuum millia distat, influit, eam opportunitaté habere confirmant. Nam fluuij faucibus mõtem imminere, in cuius fastigio posset arx ædificari, commeatum & munitiones facillime in eum locum subuehi, in fluuium, propter aluei profunditatem, maiores naues intrare posse dicunt, portum esse tutissimum. Locum præterea ad inferendũ bellum aptissimum: nam ab ostio fluminis Fessam non ita multis passuum millibus abesse. Rex misit, qui fundum fluminis explorarent. Illi qui missi fuerant, eorum sententiam, qui locum eximie laudarant, comprobãt, & fluuium maiorum nauium capacem esse dicunt. Rex igitur classem ducentarum nauium instruendam curauit. Exercitus octo millia hominum, præter fabros & nautas, continebat. Classis præfecturam Antonio Norognæ viro nobilissimo commisit, & successorem illi Nonium Mascaregnam, si is aliquo casu sublatus fuisset, instituit. Multi viri nobiles in ea classe fuerunt, quorum tamen pars magna luxu & lasciuia diffluens, magis nobilitatis arrogantia tumebat, quàm militaris disciplina patiebatur. Exercitus etiã erat tironum. Soluit classis Olysippone. xiij. die mensis Iunij: vigesimo tertio mensis eiusdem ad ostiũ fluminis appulsa fuit. Tum Norogna Berrium cũ nauigio, cui præerat, misit, qui in fluuium intraret: ex latere vno Petrum Bentesium cum longa naue, ex altero alium ducem nomine Carinum cum altera longá naue constituit. Hos Antonius Saldania sequutus fuit. Reliqui deinde duces ordine, vt iussi fuerant, subierunt. Vbi eo ventum est, vbi arx ædificanda erat, locus rem acutius considerantibus minime placuit. Habito igitur consilio, locum alium delegerunt non ita procul á fluminis ostio disiunctum, quo naues facilius penetrare, & quæ erãt necessaria conuehere possent, & vbi propter crebros fontes aquatio semper facilis esset. Nec enim semper aquatio propter æstum maritimum, qui salsas aquas inducit, ex fluuio fieri poterat. In loco igitur, qui omnium iudicio commodissimus visus fuit, arcem instituunt: atque primum fossam altitudine decem pedum, & latitudine quindecim perducũt, qua, cùm se æstus incitaret, aquam admitterent, si vellent: & si rursus vellent, eam eijcerent. Acies instructæ locũ præterea muniebant, & castra ita posita fuerunt, vt commode impetum hostium propulsaturæ viderentur. Sed locus hoc incommodum habebat, quòd ei montis supercilium immineret. Nec enim fastigium montis occupari poterat, quòd longius á fluuio, quàm oportebat abesset: & locus, quem delegrant, erat altiori

loco

loco subiectus, vnde nō missilibus tantùm, verùm & saxis ingentibus deuolutis non mediocris pernicies afferri poterat. Præterea, vt admoniti tuncá multis fuerunt, hyeme cùm fluuius imbribus auctus intumescit, super loca etiam, in quibus arx extrui cœpit, effunditur: quod inuecti limi, atque cœni reliquiæ demonstrabant. Hostes loca superiora occuparant, atque valido sepimento munierant, tormenta frequentia disposuerant, omniq́ue missilium & pilarum genere decertabant, nostrisq́ue graues molestias inferebant. Rex Mequinezius cū tribus millibus equitum, & triginta millibus peditum aduenit. Rex deinde Fessensis cum multo maiore exercitu eo venire maturauit. Ducebat autem supra centum hominum millia. Prælia interim non leuia fiebant. Sed cùm hostes & loco & multitudine superarent, superiores semper è prælio discedebāt. Vno autem prælio è nostris mille atque ducenti cæsi sunt. Naues tamē nostræ cùm fluminis aditum liberum haberent, & nostris subsidio erant, & castra hostium tormentis infesta faciebant. Hostes vt naues Lusitanas aditu prohiberent, prope fluminis ostium stationem instituunt, quam fossa & vallo muniunt, firmáque multorum hominum in ea præsidia disponunt, vndique tormentis naues, quę intrare volebant, aut dissipant, aut ne ingredi auderent, impediunt. Norogna vt hoc impedimentum vitaret, hoc excogitat. Nauem ingentem densis tignis corroborat, lana saccos infercit, quibus molibus obiectis hostiū globos exciperet. Hæc nauis in fluuio cōtra hostium stationem opposita, tutum reliquis humilioribus nauibus transitum præbebat. Hostes tamen cum dies atque noctes sine intermissione nauem quaterent, eam dilacerarūt. Hac mole disiecta, nostri exanimari metu cœperunt. Exercitus erat imminutus, commeatus deficiebat, nullus erat dies, quin aliqui ab hostibus interficerentur: res erat in extremo discrimine constituta. Interim literæ ab Emmanuele ad Norognam deferuntur, quibus, literis quas de ea re Norogna ad Emmanuelem dederat, respondebat. Literarum sententia hæc erat, vt si ei, & reliquis ducibus arx illa inutilis videretur, eam desererent, & exercitum, antequam maius incommodum acciperetur, in Lusitaniam deportarent. Id cùm non eo silentio fieret, quo conueniebat, & hostes id sentirent, nostris acriter institere. Duæ acies in superiore loco, vt hostiū impetum sustinerent, erant oppositæ. Vnam Rodericus Melius, alteram Christophorus Leitanus, vir acer, & in rebus bellicis enutritus, agebat. Acies, quam Melius ducebat, cùm hostes eam valde premerent, per loca præcipitia ruebat, & alij alios se se in fuga præpediebant: hostes maximam cædem ediderunt. Leitanus aciem per montis anfractum instructam duxit, donec ad fluuium perueniret. Sed tanta erat iam in castris trepidatio, tantúsq; metus animos omniū occuparat, vt nemo posset vllius ducis imperio aut auctoritate ab effusa fuga cohiberi. Multiq; metu cùm se in flumen deijcerēt, aquis & cœno demersi, honestæ mortis metu turpem vitæ finem subierunt. In nauis similiter tāta trepidatio fuit, vt eorum culpa centum naues ad litus afflictatæ perierint. Aliæ námque

alias impediebant,& inuicem collidebantur,& in litore tandem fractæ, hostiũ crudelitati homines exponebant. Non defuere tamen quidã viri fortissimi, qui in eo tumultu facinora memorabilia ederent: inter quos virtus Bernardi Emmanuelis longe reliquis antecelluit. Is hostibus se opposuit, eorumq; impetum repressit, multos ab effusa fuga continuit, & in hostiũ cęde versatus est, & in causa fuit, ne multo grauior clades acciperetur. Nostri tandẽ in naues recepti sunt, quamuis quidam viri nobiles nauium aditu multos arcere niterentur, ne ipsi, nauibus pondere grauatis, discrimen adirent. Periculum enim in terra fuga, in nauibus immanitate vitarũt. Circiter quatuor hominũ millia ab hostibus cæsa dicuntur. Arce pręterea cum tormentis, & munitionibus, & captiuis, hostes potiti sunt. Nostris tamen exitum, qui erant in statione, intercludere non potuerunt. Huius cladis & dedecoris Emmanueli nuncius allatus illi magnum dolorem inussit. Gratias tamen Deo egit, quòd ab eo debitas peccatorum pœnas in hac vita exigere voluisset. Is enim fuit, qui secundam & aduersam fortunã moderate semper ferendam arbitraretur, & omnia, vt Christianum Principem decebat, ad iudicium numinis diuini, quod falli non potest, pie reuocaret. Hac tamen plaga nulla eius ætate calamitosior accepta fuit: in qua multi dedecoris infamiam patientius fortasse, quàm decebat, pertulerunt. Nunquam enim operã dederunt, vt eam notam claris factis eluerent. Hoc anno Rex Emmanuel multorum inuidorum calumnijs aures præbuit. Hæc enim pestis, quæ plerunq; apud reges magnas bonorum strages edit, Emmanuelem etiam in eam fraudẽ impulit, vt Albuquercium suspectũ haberet. Eo tempore Albuquercius omnẽ ferme oram Indici maris, quæ Indo fluuio, & Cori promontorio definitur, sub Emmanuelis imperium subiunxerat: Malacam etiã adiecerat, regnum Armuzij armis ceperat, & prudentia stabilierat, Emmanuelis nomen latissime propagarat. Nec enim nationes illæ credebant fieri posse, quin Rex, qui ducẽ tam insigni virtute præditum haberet, esset diuinis etiã virtutibus ornatissimus. Et quo status erat amplior, eo maiorem de illius amplitudine opinionem receperant. Et Rex ipse optime erat in Albuquercium animatus. Sed inuidi perpetuo aures illius obtundebant, hominémque aliquando dementiæ & temeritatis, aliquando verò ambitionis minime ferendæ, atq; adeò proditionis insimulabãt. Postremò Regi persuaserunt, Albuquercium ad tyrannidem aspirare, velléque Indiam vniuersam sibi subdere. Esse námq; cognatis & clientibus innixũ, principibus Indis propter virtutis opinionẽ carissimum, opes illius esse ampliores, quàm status hominis legibus astricti ferret. Animos enim in mediocribus opibus enutritos imperiũ pati posse, in summis verò insolẽtius, quàm ius & fas postulat, efferri. Quid si, inquiũt, vt est vir singulari astutia & calliditate subnixus, Zabaimum Idalcamum ad suas rationes adiunxerit? Quid si cũ Narsingæ rege societatẽ inierit? Quid si reliquos Indiæ reges ad se aggregauerit? Nõ erit ei facillimum à fide deficere? Hoc saltem assequetur, vt Emmanuelis Regis nomen

conte-

contemnatur,& Albuquercij imperium omnes libenter accipiant. Hi sermones cùm essent valde frequentes & importuni, maximáque vi & industria iacerentur, Albuquercius meritis & innocentia fretus, quamuis optime sciret, nomē suum multorum inuidia lacerari, nunquam quomodo calumniam refutaret, excogitandum censuit. Improborum námque sermones factis egregijs facillime retundi putabat. Se verò ea gessisse, & his operibus animi sui fidem confirmasse censebat, vt in India positus, nō magno negotio inuidiæ flammam, quæ in Lusitania inuidorum ingenijs excitabatur, virtutis exploratæ & cognitæ fama restingueret. Verum cùm accusatores sine vllo defensore, qui eorum perditis conatibus occurreret, accusationē instituerent, eò rem deduxerunt, non quidem vt Rex illum non satis magna laude dignum arbitraretur, sed vt saltem ab India reuocandum statueret. Itaque Lupium Suarium Aluarengam illi substituit. Cum eo Matheum, Dauidis Æthiopiæ Regis legatū, dimisit, & alium ad eundem regem legauit, vt pax & amicitia arctiore vinculo firmaretur. Legatus extitit Odoardus Galuanus, vir nobilis, & multis in rebus magni ponderis spectatus & cognitus. Aluarenga cum classe tredecim nauium, & mille & quingentis Lusitanis hominibus Olysippone soluit septimo die Aprilis, Goamque peruenit secundo die Septembris. Inde rebus ordine constitutis, Cochimū petijt, vt classem, quę erat in Lusitaniam profectura, compararet. Hoc anno septimo die mensis Septembris Emmanuel filio auctus est, cui fuit Odoardi nomē impositum. Is natura mitis & clemens extitit, musicis & venationibus deditus, vniuersis propter benignitatem & humanitatem carus, atque periucundus: qui si non immatura morte sublatus fuisset, multas vtilitates insita probitate & industria communibus rebus afferre potuisset. Hoc anno Malacæ grauis casus atque valde miserabilis Abedallam Camparis Regem, qui tunc, vt dictū est, Bendaræ munus obibat, de medio sustulit. Rex Bintami illius socer, eum vel ferro, vel veneno tollere cupiebat. Cum hoc ei minime processisset (erat enim Abedalla propter æquitatem & mansuetudinem omnibus egregie carus, & munere sibi commisso summa cum laude fungebatur) alia via illi pestem atque perniciem inferre constituit. Itaque suis negotium dedit, vt aliquot Malacensiū naues caperent, & in Bintamum adducerent. Illi impigre quod imperatum fuerat exequuntur. Is tunc suos, qui iussa confecerāt, asperis verbis accipit, quod iniuriam ciuibus suis intulissent. An, inquit, ignoratis me regē esse Malacæ, & hos, quos captiuos abduxistis, mihi subditos esse, neq; secus à me diligi, quàm si eos omnes genuissem? Spero equidem Abedallam, quem ego non generum, sed filium arbitror, propediem in meam potestatem Malacam, vt constituit, redacturum, & tunc apparebit, quantum inter Lusitanorum tyrannidē, & mei imperij moderationem intersit. Hos enim vt filios omnes cum singulari humanitate tractabo, quos Lusitani dominatu durissimo oppressos tenēt. Gener enim meus Abedalla, prudentia, qua valet plurimum, id quod mihi promisit, cumu-

 late

late præſtabit. Hæc vbi dixit, captos cibo & potu bene acceptos, & muneribus affectos miſſos fecit, omniáque illis bona reſtituit, ſuiſq; ducibus atrociter minatus eſt, ſi quid ſimile in poſterum contra ciues vrbis Malacæ deſignarent. Id homines verum eſſe crediderunt. Et vbi Malacam reuerſi fuere, ſermo primùm occultus inter nonnullos haberi de eadē re cœpit. Deinde ſparſo latius rumore, res ad Georgium Albuquercium vrbis præfectum delata eſt. Bartholomeus autē Pereſtrellus, quæſtor Regius, qui paucis illis diebus ex India citeriore Malacam aduenerat, cum Ninachetuenſis filijs erat vſu & familiaritate cōiunctus, multáque illorum gratia faciebat. Illi patris mortem vlciſci ſummopere cupiebant, & ideo quod erat rumore diſsipatū, oratione confirmabant, & aſſerebant, id ſe multorum literis & argumentis clariſsimis exploratū habere, Abedallam de vrbe nefarie prodenda cogitare, & ſocietatem ſceleris cum rege Bintami coiuiſſe. Pereſtrellus Georgium Albuquercium admonuit, vt impendens periculū præcaueret, & proditorem, antequam id quod animo deſtinabat, efficeret, capite damnaret. Is filios Ninachetuenſis accerſit. illi rem ſanè cōfidenter aſſerunt, nihil clarius eſſe confirmant. Albuquercius quamuis eſſet vir probus, nō ita tamen ſapiens erat, vt intelligeret, nō eſſe temerè in re capitali fidem inimicis habendam. Et ſiue quia valde periculum metueret, ſiue quod facinus illud præclarum fore putaret, hominem ſumma potentia præditum, & nomine Regis, vt nihil aliud eſſet, ornatum occidere, non procraſtinat. Abedallam accerſit, ſceleris inſimulat, teſtimonia, quæ hoſtes in illum dixerant, exponit. Pereſtellus vehemens accuſator inſtat, & vrget. Abedalla fidem Albuquercij implorat, & obteſtatur, ne ſe hominem innocentem, ſumme in Luſitanos officioſum, Regiſque Emmanuelis ſtudio flagrantem hoſtiū crudelitati dedat. Tempus ſibi dari poſtulat, dum regis Bintamenſis fraudem, & inimicorum calumniam, & ſuam innocentiam teſtibus & argumētis aperte demonſtret, ſe ex vinculis velle cauſam dicere. Ad hæc obſecrabat, ne nomini Luſitano tantum dedecus ſupplicio hominis innocentis inureret, quo odium in ſe multorum hominum cōcitaret. Hæc né eſt, inquit, gratia, quam meis in Luſitanam gentem meritis referēdam cenſes, vt ſupplicio meo crudelitatem regis Bintamēſis, ſempiterni veſtri nominis hoſtis, expleam? & ij, qui propter meam in Regem Emmanuelem fidē me immani odio perſequuntur, lætitia exultent? Quid aliud enim expetit Rex Bintami, niſi vt ego, quem ſuorum ferro, quem veneno, quem multis inſidijs occidere nequiuit, manibus Luſitanorū, propter quos meos deſerui, & odium in me hominis malefici acerbiſsimum concitaui, interimar, & illi in quorum me fidem cōtuli, doloris illius, quem vir improbiſsimus cepit, vltores exiſtant? Eadem námq; opera fieri cernit, vt illius immanitatem ſatietis, & homines à ſtudio veſtri nominis auertatis, & apud multas nationes odio ſitis. Quid enim dicent ij, qui me à regno meo per vos deductum conſpexerunt, vt veſtris beneficijs ornarer, & præſidijs contra hoſtes meos munirer, cum viderint me tam ſubito

bito

bito de ſtatu meo concidere, & ipſorum opera, quos hoſtes veſtri nominis gratia deſumpſi, ad ſupplicium detrudi? Quare te per fidem, per religionẽ, per humanitatẽ, per reliquas virtutes, quas vnice colis, oro & obteſtor, vt mihi reſpondendi facultatem tribuas. Et tum demum ſi proditionis conuictus fuero, nullum ſupplicium recuſabo. Hæcquidem cũ Abedalla diceret, & ſuppliciter poſtularet, non potuit hominem natura manſuetum ad aliquã humanitatis partem traducere. Itaque ſine vlla cunctatione, homo innocens, regio ſplendore prædítus, in forum deductus, inſpectante populo, cum multorũ luctu & querimonia ſecuri percuſſus fuit. Qui tamẽ dum ad ſupplicium ducebatur, manus in cœlum tendebat, & numen implorabat, vt in eos, quorũ calumnijs ipſe contra ius & fas interimebatur, animaduerteret. Poſt decimum & ſeptimum diem Pereſtrellus celeri morte abſumptus fuit: quod multi ad numinis vindictam retulere. Abedallæ verò ſupplicium tantam multis offenſionem attulit, vt multi mercatores & ciues Malaca excederent, atq; paſsim, quacunq; ſe conferebant, omnes homines à Luſitanorum cõmercio deterrerent. Nihil eſſe apud Luſitanos tutum, nullam fidem ab hominibus cõſeruari: illis ipſis, qui rebus illorum inſeruirent, eſſe tandẽ crudele ſupplicium indicta cauſa ſubeundum. Ninachetuenſem, nulla offenſione interpoſita, honore deiectum, & ea de cauſa poſt tam multa officia ſibi mortem cõſciuiſſe. Regem Camparenſem crudelem in modum contra ius necatum fuiſſe. Cùm huiuſmodi ſermonibus omnia complerent, factum eſt, vt cùm mercatores in vrbem accedere non auderent, nõ ſolùm vectigalia tollerẽtur, verùm & Luſitani cum ciuibus, qui relicti in ciuitate fuerant, ſumma rerum inopia, atque adeò fame vexarentur. Sed Georgius Botellius à Georgio Albuquercio miſſus cum duabus nauibus, omnes illas circunquaque regiones peragrauit, qui cùm eſſet & propter virtutem notus, & propter vſum Regũ omnibus familiaris, facile à multis Regibus & principibus impetrauit, vt mercatores ruſus Malacam merces & cibaria conueherent. Dum Botellius ſummam in commeatu comparando diligentiam adhiberet, Rex Bintami regem Siacæ (ea regio eſt ad Auſtrum in eadem ora ſita, quam fluuius eodem Siacæ nomine interfluit) per literas admonuit, vt ſibi Botellij caput offerret. Quod ſi faceret, ſe ei filiam inſigni ſpecie magna cum dote collocaturum. Id Siacæ, Rex cùm ad illum Botellius diuerteret, præmio nuptiarum allectus, facere conſtituit. Sed accidit, vt, cùm illius quidam domeſticus, qui fuerat à Botellio captus, & ſine vllo pretio dimiſſus, proditionem, quæ parabatur, intelligeret, vt Botellio gratiam referret, ſcelus indicaret. Rex Bintami præterea duodecim naues inſtruxit, & ducibus imperauit, vt Botellium Malacam redeuntem, ſi vitaret inſidias, interciperent. Georgius Albuquercius vbi id comperit, nouem naues ornari iuſsit, & Franciſco Melio præcepit, vt Botellio opem afferret. Bintamenſis rex cum id ex ſpeculatoribus accepiſſet, alias quatuor & viginti naues inſtruxit, quæ cum Melio decertarent. Hæ naues

cum duodecim, quæ præmissæ fuerant, acre cum Melio prælium commiserũt. Qui tamen classem hostium profligauit, maximumque numerum hominum occidit, & cum insigni victoria Malacam reuersus est. Victoria tamen non incruenta fuit. Nam septem & triginta Lusitani mortui sunt, & magnus etiã Malacentium numerus occisus fuit. Botellius similiter periculo liberatus, cum vario & multiplici commeatu Malacam redijt. Sub idem tempus Georgius Brittius Malacam venerat, vt vrbi præesset. Successor enim Georgio Albuquercio missus ab Emmauuele fuerat. At Prætor Albuquercius Armuzij, post Hamedij mortem, reip. statum egregie collocarat: ciues æquitate & mansuetudine sibi deuinxerat: ipsum regem multis ad se beneficijs allexerat: nationes exteras ad commercium specie benignitatis inuitauerat. Multi Persidis & Arabiæ Reges ad illum legatos cum muneribus miserãt, vt cum eo pacem firmarent. Neque defuere principes, qui solo videndi hominis studio, de quo tam præclaram famam multiplicis virtutis acceperant, Armuzium contenderent. Interim rumore disipatum fuit, Sultanum ingentem classem instruere, qua Armuzium debellaret. Albuquercius, & si non valde rumori fidem habebat, id tamen consilio prætendit, vt sine Regis offensione arcem firmius muniret, & ciuitatẽ prẹsidio, ne à fide deficere posset, omnino nudaret. Dixit enim, omnibus vi bis tormentis sibi opus esse, vt facilius hostes, qui expectabãtur, ab vniuersa vrbe propelleret. Itaque tormenta & munitiones ex vrbe & ædibus regijs in arcem deportandas curauit. Reges autem cæcos in Indiam, ne propter multiplicem Regum prolem, in vrbe motus oriretur, misit. Quindecim enim Reges oculis orbati à regni procuratoribus, in ædibus regijs, cum vxoribus & liberis inclusi seruabantur, quibus omnia ad victum necessaria principes, qui Regis nomine regias opes pro libidine tractabant, large præbebant. Hoc erat præmium Regibus à maleficis hominibus cõstitutum, quoties iure regio liberius, quàm rectores ipsi vellent, vterentur. Præfecti námque tyrannide constituta, ex hac regia stirpe puerum deligebant, cuius nomine regni opes in suam potestatem redigerent. Hic verò in regia sede locatus, si aliquid moliri cum regia libertate vellet, oculorum aspectu priuabatur, & alius in locum regis cæci eidem calamitati, si liber esse vellet, obnoxius, vt regium nomen obtineret, assumebatur. Hæc autem tyrannidis minime ferendæ materia inter ipsos tyrannos dissensiones pestiferas excitabat, & causam ipsi ciuitati sæpenumero grauissimæ cladis afferebat. Hos reges cæcos, partim vt memoriam tam immanis sceleris extingueret, partim vt turbulentissimæ dissentionis materiam amputaret, Albuquercius Garsiæ Norognæ commisit, vt eos in Indiã deportarẽt: vbi iubebat, vt eis omnia magnifice prẹberentur, quæ ad victum & elegantiam regiã pertinerẽt. Sed in hoc tam felici rerũ omnium, vt homines iudicare poterãt, statu, Albuquercius aut senectute, aut nimio labore confectus, in lentũ morbũ incidit, qui in dies ingrauescebat. Cũ igitur sibi mortẽ appropinquare iudicaret,

arcis

arcis præfecturam Petro Albuquercio, cuius virtutem & ingenium multis in locis perspexerat, & quem nouerat esse & Regi Armuziensi, & ciuitati vniuersæ carissimum, præfecit, eúmque ad fidem, & vigilantiam, & æquitatem luculentissimis verbis excitauit. Res autem Armuzij eo ordine constituit, vt nō facile perturbari, & à statu dimoueri possent. Multa etiam, quæ ad Indię statū firmandum vtilia videbantur, effecit. Animum verò suū sacris sanctissimis expiauit, & testamentū fecit, nec aliquid prætermisit, quod ad religionē procurandā, & rem suam constituendā aliqua ex parte pertineret. Mira deinde eū cepit cupiditas in India moriendi. Vrbem præterea Goam, cuius ipse cōditor erat, aspicere, antequā è vita discederet, vehementer optabat. Regem deinde per Petrū Alpoëm salutauit, fidémq; dedit, se illi loco parentis, quandiu in vita maneret, futurū. Petrum deinde Albuquercium, quē Armuzij in arcis & vrbis custodia relinquebat, illi vnice cōmendabat. Se tamen spem magnam habere dixit, fore, vt vbi primum ex eo morbo, si ita Deo visum esset, emergeret, Armuziū rediret, vt illi posset amorem, quo eum prosequebatur, officijs ostendere. Rex illius desiderio lacrymas profudit, respondítq;, se illum perpetuò in loco patris obseruaturum, operámq; daturum, vt à nemine studio & pietate erga Regem Emmanuelem vinceretur. Ea tamen spe interim, quam illi Albuquercius ostendebat, Armuzij repetendi se mirifice sustentari. Hoc facto Albuquercius, vt salutationes deuitaret, omnia námq; humana officia fastidierat, nauem cōscendit, & vela fieri iussit. Cùm ab vrbe quatuor passuū millibus abesset, reliquos classis nauarchos, qui non tam cito soluere potuerunt, biduo in anchoris expectauit. Eo Rex Armuzij rates cum multis fructibus, & cōmeatu, & muneribus ad illū misit. Ille legatos hilari fronte, & vultu, & cum humanitatis egregiæ signis accepit: officia Regis amantissimi esse sibi gratissima confirmauit, & legatum, & nautas atq; remiges bene acceptos, & muneribus ornatos à se dimisit. Orā verò Indiæ præteruectus, nauis quædā parua ad nauem illius accessit. Illa vehebatur nuncius cū literis, quas Cide Alles, & quidam Ismaëlis legatus Dio ad illū scripserāt, quibus nunciabant, Lupum Suariū Aluarengam ab Emmanuele missum fuisse, qui illi succederet, & illum (quod eis facinus indignū videbatur) in Lusitaniā reuocaret. Quod si is parere nollet, regum suorū opes offerebant, quibus facillime tantam à se iniuriam propulsaret. Is animum gratum habuit, officiū aspernatus est. Et tamen non mediocri animi perturbatione commotus (intelligebat enim, eam successionem inuidorum opera constitutam fuisse) se continere non potuit, quin sublatis in cœlum manibus exclamaret. Proh CHRISTE sancte! inquit: quo me pacto possum ijs molestijs, quæ me circūuallant, expedire? Si Regi satisfacio, in hominū odiū incurro: si hominibus cōsulo, in Regis offensionē incido. Ad aras, ærumnose senex, ad aras, inquam, confugiendū. Hæc autem verba sæpe repetebat, vt appareret, eum grauibus esse curis exulceratum. Deinde sibi laborum omnium finem instare prænunciauit. Tandem vbi ad se

redijt,

rediјt, Certe, inquit, mecum statuo, Regem felicissimũ diuinitus de multis rebus admoneri, & hanc successionem non nisi motu & instinctu numinis ab illo constitutam fuisse. Morior enim. & si hoc tempore successorem illius consilio delectum non haberem, potuisset Indiæ status periclitari. Hæc ille cùm dixisset, animo conquieuit. Quo verò magis progrediebatur, eo morbus erat infestior. Literas interim perbreues ad Regem Emmanuelem in hanc sententiã dedit. Has postremas literas cum frequenti singultu, & reliquis mortis certissimæ signis scribo. Filium vnicum habeo: quem peto pro meis in tuam maiestatem & amplitudinem præstantibus meritis, tua magnificentia & benignitate complectare. Quæ tua causa gesserim, opera ipsa testificabuntur. His literis vacillante manu cum magna difficultate conscriptis, omnem rerum humanarum memoriam prorsus abiecit, & totam mentem ad res diuinas animo recolendas, & veniam flagitiorum à diuina clementia postulandam cõuertit. Cùm verò multa mente recoleret, tum verò locum Ioannis, quo CHRISTI cruciatus exponit, sibi crebro legi faciebat, crebrisque gemitibus, & alijs eiusmodi signis, se ea lectione mirum in modum recreari demonstrabat. Cùm oram Goæ legeret, famulum celoce celeriter inuehi præcepit, qui ex vrbe sacerdotem, quo plurimum fuerat in rebus diuinis vsus, euocaret. Is vbi venit, totam cum eo noctem in rebus, quæ ad sempiternam vitam pertinebant, attentissima cogitatione pertractandis consumpsit: & sic ante lucem ex ergastulo corporis emigrauit. Vbi fuit in vrbem de illius morte nuncius allatus, non solùm Lusitani se lamentis dediderunt, sed Saraceni etiam, & gentes reliquæ à nostris sacris alienæ, plangore & eiulatu vrbem compleuerunt. Tanta nãmq; erat humanitate præditus, vt verum magis multi illius virtutem metuerent, an bonitatem amarẽt, esset explicatu difficillimum. In primis autem ius æquabile colebat, & fidem violatam acerrime puniebat, nemini que iniuriam fieri patiebatur. Fuit insigni pudicitia. Vxorem nunquam duxit: filium vnicum ex ancilla suscepit. Erat in laboribus tolerandis acerrimus, ita, vt homines nimio interdum labore fatigaret: quos tamen magis exemplo, quàm propositis minis ad labores excipiendos excitabat. Calumniatoribus erat infensus, adeo, vt nemo auderet alicuius nomen apud illum falsò deferre. Consilio plurimum valebat: incredibili celeritate quæ statuerat exequebatur. Erat veritatis amantissimus, vanitatem & mendacium odio acerbo persequebatur. Iniurias sibi illatas animo maximo ferebat. Iracundia interdum efferebatur, ita tamen, vt in medio iracundiæ ardore, dictũ iaceret (erat enim acutissimus) quo omnes, qui vultum illius extimescebant, à nimia conturbatione ad hilaritatem & risum sæpe traduceret. Non erat alienus à literis: & cum otium erat, lectione sacrarum præcipuè literarum oblectabatur. Vtrum magis belli, an pacis artibus excelleret, incertum est. Sic enim bellum administrauit, vt merito summus imperator haberetur. Sic remp. multis in locis constituit, vt summus etiam reip. moderator existimari iure posset.

Itaque

Itaque omnes, qui tunc Goæ se tenebant, in illius morte se patre amantissimo orbatos esse querebantur. Fuit è naue cum incredibili pompa eductus, & exequiarum singulari magnificentia sepultus: quanquam fletus, eorum spiritum, qui funus procurabant, sæpius intercluderet. Eius morte nunciata, luctus per oram Indicam peruasit: multos reges & principes mœrore afflixit. In primis Xuranda Armuzij Rex animi dolorem multis lacrymis & veste lugubri demonstrauit. Rex Emmanuel illius mortem acerbe tulit, filiumque illius ad se continuo venire iussit. Appellabatur ille Blasius Albuquercius. Rex ne tāti viri nomen ex animis elaberetur, ei patris nomen indidit, & pro Blasio Alfonsum vocari præcepit. Eum verò, vt parentis merita postulabant, multis muneribus affecit, & splendidis etiam nuptijs ornauit. Sequēti anno alio funere principis inuictissimi vniuersa Hispania luctu deformata fuit. Rex enim Fernandus, cuius nomen est immortalitati propter egregia facta consecratum, in pago, quē Madrigalejum appellant, qui ad ciuitatē nomine Trogillium pertinet, graui morbo erat implicitus. Eum Emmanuel per Ioannem Rodericum Salam Menesiū salutauit, & de valetudinis eius ratione certiorem se fieri iussit. At Rex Fernādus die vigesimo tertio Ianuarij, anno salutis M.D.xvj. mortem obijt. Vbi id Emmanuel per Menesij literas resciuit, literas ad Reginam illius vxorē, quam Germanam appellabant, & ad Fernandum Philippi filium, Fernandi Regis nepotem, & ad reliquos Castellæ principes, quæ doloris indicium, & officij, & amoris argumentum continebant, continuo misit: & Menesium, vt verbis literarū sententiam vberius subsequeretur, admonuit, & quæ vellet vt cum illis ageret, diligentissime præscripsit. Tum literas ad Rodericum Fernandium Almadam, virum summa prudentia præditum, qui tum Antuerpiæ Regis ipsius negotia gerebat, dedit, quibus præcipiebat, vt eum de rebus omnibus, quæ vel in Gallia Belgica, vel in Germania fierent, admoneret, vt ad temporis conditionem consilia regni dirigeret. Tum ad Maximilianum Imperatorem Caroli auum, cui Carolo Philippi filio Castellæ regnum iure hæreditatis obuenerat, legatum decreuit. Is Petrus Correa fuit, qui prudentiæ nomine non mediocrem apud Regem locum obtinebat. Summa legationis erat, vt Carolus Isabelam Regis Emmanuelis filiam vxorem duceret, & rursus Leonoram cum Ioanne illius filio matrimonio copulari vellet. Legatus comiter acceptus est: literarum humanitas & officium fuit Imperatori gratissimum. Petrus tamen Correa, cùm nihil eo tempore transigi posset, Regis Emmanuelis permissū in Lusitaniam redijt. Hoc anno Leo decimus Alfonsum Emmanuelis filium in Cardinalium collegium cooptauit. Et Regi etiam concessit, vt Isabelæ, Dionysij Portugaliæ Regis vxori, fœminæ sanctissimæ, cuius diuina virtus fuerat admirandis signis à CHRISTI numine cōprobata, honores in Lusitania publice, vt reliquis diuis, haberentur: & vt equitum Iacobensiū, & Cistercientiū magistratus, absq; ipsius Pontificis maximi priuilegio, ei, cui Reges Portugaliæ vellent, assignarentur.

Hæc

Hęc omnia propensa Pontificis ipsius in Emmanuelem voluntate, & opera, & industria Michaëlis Syluij, qui tunc apud Pontificem Emmanuelis legatus erat, & ipsi Pontifici propter ingenij magnitudinem gratissimus, cōcessa sunt. Dum hæc gerebantur, Lupus Suarius Aluarenga munus difficillimum administrabat. Albuquercio námque successerat, ad cuius virtutem aspirare non poterat. Attamen non segniter rebus gerendis incubuit. In primis autem Coulamum legationem decreuit, quæ pacem cum Regina, quæ tunc regnum filij pueri nomine, qui in illius tutela erat, gubernabat, æquis conditionibus firmaret. Conditiones autem fuerunt, vt illa templum nomine Diui Thomæ Apostoli dedicatum, quod Saraceni eo tempore, quo Antonio Salæ necem attulerant, disturbarant, suis sumptibus instauraret, & templi vectigalia restitueret, & octoginta millia pondo piperis pro bonis, quæ Lusitanis erepta fuerant, persolueret: & vt antequam cum Saracenis transigeret, Lusitanas naues expediret, & omnibus constituto precio piperis numerum, qui in eas posset imponi, sine vlla fraude venderet. Classem, quæ erat in Lusitaniam profectura, comparauit: pacem cum Calecutij Rege, quæ fuerat ab Albuquercio facta, confirmauit: Cananoris motus, qui fuerant excitati, compescuit. Dum Goam reuertitur, tempestas subito coorta eum Anchediuam petere compulit. Inde Alexium Menesium cum octo nauibus, vt oram Arabiæ perlustraret, & inde Armuzium classem in hyberna deduceret, misit. Goam reuersus, consilium iussu Regis Emmanuelis habuit, vtrū expediret vrbem diruere, & insulam omni præsidio vacuam hostibus relinquere, an potius esset magis è rep. eam tueri. Non enim Albuquercij inuidi cessabant, illi non solum viuo, sed manibus etiam illius, atque adeò sepultis reliquijs dolorem inurere, & vrbem illam esse communibus rebus inutilem oratione contendere. Nam multis post annis in eo perseuerabant, vt laudibus illius oblatrarent, & omnia quæcunque gesserat, nullo consilio gesta fuisse contenderent. In consilio tamen decretum fuit, Goam esse firmo præsidio confirmandam, & vrbem omni ratione muniendam: quod ipse Suarius sententia sua confirmauit. Cochimum deinde reuersus, classem, qua in sinum Arabicum penetraret, instruendā curauit. Fernādum Petreium Andradiū in Sina (sic enim Emmanuel imperauerat) continuo misit. Is cū tribus nauibus Zamatrā contendit, & ad Pacém naues appellens, Regē de suo aduētu per Ianimū Rabelotum, quē ibi reperit, certiorē fecit. Ille Rabelotū & hospitaliter, & honorifice cū summis honoribus accepit. Pax fuit inter illū & Andradiū Emmanuelis nomine constituta, & locus in quo Lusitani arcē ædificarent, assignatus: inde Malacam petijt. Cōmeatu, & rebus alijs cōparatis, in Sinam nauigare instituit: sed tempestatis aduersæ reflatu Malacam redire coactus fuit, vbi Raphaēlē Perestrellū, qui è Sinarum regione veniebat, offendit: à quo de Sinarū moribus, de legibus & institutis, de māsuetudine in hominibus insita multa percepit. Georgius Brittius Malacæ præfectus Henricū Lemiū in Martabanū Peguēnsis regni

portum

portum misit,vt inde cómeatum coueheret. Est autem Pegù latissima & fertilissima regio,in India vlteriore vltra Gangé,ea parte quæ ad Solis occasum spectat,sita,quę inde Malacam procurrit,& orientem Solem versus,mare quod ad Sinam ex quadam parte pertinet,attingit.Is nauem quæ ex Peguënsi portu soluerat,vi cepit. In eodem verò portu consistentem Saraceni, quorum nauis capta fuerat,latrocinij & immanitatis insimulant.Rex classem comparat,qua nauem dominis reddere compellat. Lemius tribus diebus prælium sustinuit: naues non paucas depressit: multos homines occidit,sed naufragium tandé fecit. Nauis enim erat peruetus,& tormentorum contentione conuulsa,& dissipata, vim aquæ admisit: & ita demersa repente fuit. Ipse Lemius cum sexaginta Lusitanis scapha & lembo quodam Samatram contendit. Sed scapha & lembo tépestate disiectis,& ad litus allisis,octo & viginti Lusitani fluctibus hausti sunt: reliqui cum Lemio in Pedirense regnum se contulerunt, vbi fuerunt à Rege cũ singulari humanitate tractati. Alexius autem Menesius tempestatibus impeditus,quo minus diu Arabiæ oram peragraret,Armuzium se contulit,vbi omnia Suarij mandata summa diligentia cófecit: & cùm primum per anni tempus licuit,in Indiam reuersus est. Dum hæc in India geruntur, Emmanuel in Lusitania propagandæ religionis studium non intermittebat: & cùm intelligeret, in Æthiopia Congi regionem quotidie magis Christi disciplinis illustrari,vt opus præclare institutũ,rectius absolui posset,sacerdotes alios ad Regem Alfonsum, cum libris & muneribus,quibus hominem multo acrius studio religionis incéderet,misit. Rex eo tempore,quo sacerdotes & Emmanuelis famuli,qui simul missi fuerant,in Congi fluuium penetrarunt,aberat bellis implicitus contra reges stipendiarios,qui ab illo defecerant. Fuere tamen interim nostri in oppido, quod Sonum appellant,satis benigne à Regijs accepti. Rex bello ex animi sententia confecto rediens, sacerdotes cum amoris eximij signis excepit, Emmanuelique pro tãtis beneficijs immortalem gloriã precatus est. Nostri sacerdotes virtutem ipsius Alfonsi Regis in cœlũ laudibus efferebant. Erat enim in sceleribus vindicandis acer,& in egentiũ inopia subleuanda benignus, in regni opibus stabiliendis industrius,in moribus atq; vita continens, in religionis studio sanctus,atq; tam insigni pietate præditus, vt cœlũ semper intueri videretur. Siue enim ius diceret, siue cum populo ageret,siue belli consiliũ,siue pacis iniret, semper Deũ in oculis & conspectu proponebat,omniáq; ad illius gloriã reuocabat. Literarum ludos aperire iubebat,magistros magna mercede códucebat, vt pueros nó literis tantũ,sed multo etiã magis studio pietatis imbuerét. Ipse verò tempus,quod illi à negotio publico vacabat,in literis consumebat. Euangeliorũ sentẽtias innumerabiles,& prophetarũ oracula in ore semper habebat. Nã & lectione perpetua multũ in sanctarũ literarũ studio profecerat,& quæcũq; à sacerdotibus audierat,in illius memoria penitus infixa permanebant. Frequentes ad populũ conciones habebat,quibus illũ ad pietaté,& religioné ardéter incitabat.

Erat

Erat ingenio acri,& memoria firma præditus.Quinque libros Lusitanarum legum cum diligenter euolueret,legum quidem sapientiam,& ordinem atq; disciplinam reip. laudauit: sed rebus etiam minutissimis leges certas inuentas esse,non facile probabat. Itaque hanc legum exactissimam diligentiam irridens, de Lusitanis quæsiuit, quænam pœna esset ijs, qui in terra pedem poneret,statuta. Regem verò Emmanuelem tanta absens fide colebat, vt sæpe diceret, se nullam esse de rebus humanis voluptatem Percepturum,antequam in Lusitaniam veniret, vt ad Emmanuelis pedes prouolutus, illi se totum addiceret. Quod enim cœlesti luce frueretur,quod verũ Deum coleret, quod ad immortalem vitam aspiraret,id totum esse Emmanueli Regi clarissimo atque sanctissimo in acceptis referendum.Eodem anno Franciscus Vallesius,Galliæ Rex,legatum ad Emmanuelem misit,cum literis officij plenissimis.Petebat autem ab illo,vt se societatis fœdere,quam tunc cum aliquot principibus in aliorum perniciem faciebat, alligari permitteret. Emmanuel respondit, sibi Regis potentissimi voluntatem semper fore gratissimam,& omnia quæ salua fide,& Christiani Regis officio posset,causa illius libentissime facturũ.A bellis tamen,quæ Christiani principes inter se gerebant, vehementer abhorrere. Sibi námque in animo esse,Saracenis, si posset, perniciem & interitum machinari. Christianis verò principibus bonam mentem, & animorum concordiam, cum bonorum omnium amplificatione precari.Sub id tempus tres Sarmatæ,viri adprime nobiles,in Lusitaniam Emmanuelis visendi gratia venerunt. Illius námque fama illas regiones cum hominum admiratione peragrabat.Tempore enim,quo reliqui principes Christiani,huius tanti nominis obliti, acerbissimis odijs stimulati, in mutuam perniciem ruebant, & furore cæci,opes hostium,qui Christianis opibus imminebant, in dies amplificabant, erat illius Regis laus illustrior, qui pacem cum Christianis principibus vnice colebat, nec vllis præmijs allici poterat,vt cum vllo principe funestissimi belli societatem iniret,& tanto studio bellum in Africa,& India, contra Christiani nominis hostes compararet. Ad hæc addebant, iter in nationes vltimas apertum, Indiam subactam, multas Orientis nationes sub imperium subiunctas, maximas Arabum, & Persarum, & Ægyptiorum classes deuictas, neq; tam illustres victorias humanis viribus, aut vlla valde magna potentia consequutum,sed,vt conijci poterat, Christum, cui ille tota mente seruiebat,pro illius amplitudine dimicare. Hæc & alia multa in hanc sententiam cùm vulgò iactarentur, apud Regem Sarmatiæ, qui eodem studio bellũ continenter cum Turcis,& reliquis Christianæ religionis hostibus gerebat,& nobilitatem in armis,& optima disciplina continebat, præcipuè laudabantur. Hoc tres illos adolescentes nobiles incitauit, vt è tam longinquis terris in Lusitaniam illius videndi gratia venirent,& simul ab illo peterẽt, vt eos manibus suis equestris dignitatis insignibus ornare vellet. Sibi námque omnia in armis feliciter euentura confidebant,si à Principe tam diuinis virtu-

tibus ornato eam dignitatem adipiſcerentur. Quod petebant impetrauerunt, ipſiusque Regis manibus ornati, & inſtructi, multisque muneribus affecti in patriam rediere, & quacunque iter faciebant, Regis ipſius virtutem & magnificentiam ſummis laudibus efferebant. Hoc anno cum Rex Feſſenſis crebras excurſiones in agrum Arzilæ feciſſet, & multas prædas abegiſſet, ciuitas in magnã carnium penuriam redacta fuerat. Ioannes Coutignus vt hoc incommodum reſarciret, in opulentum pagum prope Alcaſſarquibirium ſitum, qui propter itineris longinquitatem, nihil ſibi à Coutigno metuebat, cũ ducentis & quinquaginta equitibus, cùm tota nocte iter feciſſet, ante exortum Solis inuaſit: hoſtes necopinantes oppreſsit: quinq; & quinquaginta tantùm, reliqui enim diffugerant, captiuos abduxit: mille boues cum multis equis & pullis abegit, eáq; omnia cum maxima difficultate, propter fluuiorum altitudinem, qui ea nocte (imber enim maximus, & turbulenta tempeſtas extiterat) ſupra modum creuerant, Arzilam duxit. Præfectus Alcaſſarisquibirij repente cum trecentis equitibus illius veſtigijs inſtitit. Sed imbres prælium diremerunt. Vix Coutignus pontem quendam tranſierat, cùm aquæ, quæ campos inundauerant, pontem operuerunt. Hoſtis verò metuens, ne ſi vlterius pergeret, reditus ſibi minime pateret, reuerſus eſt. Crebris eiuſmodi excurſionibus Coutignus hoſtes finitimos exterrebat, & agris populationes inferebat, quibus irritatus Feſſenſis Rex, maximum exercitum comparauit, vt Arzilam obſidione premeret. Triginta equitum millia, & peditum ſupra ſeptuaginta millia coëgit: cũ ijs Armatorũ copijs, & multis tormentis & munitionibus Arzilam contendit: eámque vallo & foſſa cinxit: & crebras deinde turres excitauit, tormentáque diſpoſuit, & vrbem vehemetiſsime quatere cœpit, & cuniculos, quibus muros ſubrueret, inſtituit: operámque enixe dedit, vt antequam auxilium obſeſsis afferri poſſet, vrbe poliretur. Coutignus tamen cum de illius aduentu certior factus eſſet, Nonium Riberium, qui Regis Emmanuelis negotia in Hiſpania Bętica procurabat, & tũc ſe Malacæ tenebat, admonuerat, vt ſibi confeſtim multa, quæ ad obſidionem tolerandam neceſſaria videbantur, mitteret: Emmanuelémque per literas de Regis Feſſenſis aduentu certiorem fecerat, copias diſtribuerat, ſtationes ducibus aſsignarat, eas partes, quibus maius periculum imminebat, præſidio firmiore munierat, ſuos ad propugnationem multis verbis incenderat. Omnes erant in vrbis defenſionem acriter incitati. Riberius nihil cunctatus eſt, ſed omnia quæ Coutignus poſtularat, continuo miſit. Ioannes Maſcaregnas equitum leuis armaturæ Magiſter, duas repente naues inſtruxit, in quas centum & viginti equites, & pedites, qui nauibus vehi poterant, impoſuit: eique ſe comitem Nonius Maſcaregnas frater adiunxit. Alij duo fratres eorum, nempe Emmanuel Maſcaregnas, & Antonius Maſcaregnas Arzilæ ſub Coutigno militabant. Ii cùm Arzilam peruenerunt, iam vrbs viribus ſummis oppugnabatur. Nonius Riberius milites ducentos Malaca miſit: duces duo viri nobiles erant, qui pro-

pter sua in Regem Emmanuelem merita, ab eo beneficijs summis ornati fuerant. Cum ijs alij veniebant eisdē rationibus astricti: quos omnes Coutignus singulari comitate, & multis honoribus excepit, & illis stationem assignauit, quam insita virtute tuerentur. Interim nec nocte neque die ab opere cessabat: fossas trāsuersas, quibus cuniculos exciperet, duci, muros quassatos refici, alios intra veteres muros excitari faciebat. Franciscus Doria Genuensis, frater patruelis Andreæ Doriæ, cuius tantū nomen in rebus maritimis extitit, operibus præerat: huic Rodericus Sousa, cognomento Cide, socius adiunctus erat. Hi singulare in ea obsidione specimen virtutis & industriæ dederunt, ita, vt in oculis & sermone omnium versarentur. Reliqui quantum poterant, officio suo fungebantur, & singulari audacia omnibus se periculis exponebant. Hostes nullum obsessis laxamentum dabant. Erat autem hoc in Regis Fessensis animo penitus insitum, vt si non intra paucos dies Arzilam expugnaret, obsidionem solueret, ne desidendo tempus frustra consumeret. Hoc illum stimulabat, vt oppugnationi perpetuo acriter & vehementer insisteret. Itaque alij sagittis & glandibus, vt mœnia propugnatoribus nudarent, contendebant: alij tormētis assidue muros quatiebant: alij perfectis iam cuniculis, muris vasa tormentario puluere referta subijciebant: fessis deinde recentes & integri succedebant, ita, vt res in vltimum discrimen adducta videretur. Nostris tamen nec animus interim, nec industria ad repugnandum deerat: nec vllis telis, aut obiectis terroribus, loca sibi assignata deserebant, & inde vt hostes summa contentione propellerent, laborabant. Multi tamen interim vtrinque cadebant. In hoc statu vrbs erat, cùm Rodericus Barrerus cum nauigijs duodecim ex Algarbio aduenit. Huius aduētu tantus obsessis animus additus est, vt confiderent, se facillime in murorum ruinis, si mœnia omnino corruerent, cum hostibus aperto Marte congredi, aut intra cuniculos manum conferre posse. In hac classe, ex eodem Algarbij regno Garsia Melius sexcentos viros acres eduxit, & alij præterea ex Algarbiensi nobilitate non mediocria auxilia rebus communibus attulerunt. Quin etiam nautæ ex eadem Lusitaniæ parte non tantùm nauigandi laude præstantes, verùm & bellandi artificio nō mediocriter eruditi, in vrbem obsessam nauibus ingressi, fortium hominum officio functi sunt. Maurus interim quidam captiuus ad hostes transfugit, & Fessæ Regi nunciauit, vrbem esse validiore præsidio, quàm ille suspicari posset, firmatam. Is hoc nuncio perturbatus, obsidionem soluere voluit: sed fuit ab Rege Mequinezio fratre suo, ne id faceret, impeditus. Iacobus interim Lupius Siqueira cum nauibus triginta iussu Emmanuelis aduenit: & sic tandem Reges sublata obsidione discesserunt. Coutignus eos equites, qui tūc Arzilæ inuenti fuerant, eduxit, & hostium agmen postremum carpsit, & nonnullos occidit, & aliquot etiam viuos cepit. Hoc tēpore Ioannes Gondissaluius Camara, insulæ Materiæ præfectus, grauem sibi iniuriam à Rege Emmanuele factam querebatur, qua offensus, insulam, & domiciliū, & opes, & vectigalia

deserere

deserere, & alias sibi extra Lusitaniæ ditionem sedes deligere parabat. Iurisdictionem enim insulæ, quæ fuerat maioribus suis attributa, sibi ereptam, aut, quod idem valebat, imminutam fuisse dicebat: quod minime ferendum esse iudicabat. Cùm verò ex insula profectus, in Algarbium aduersis tempestatibus iactatus esset, & Arzilam obsideri intellexisset, septingẽtos milites magna mercede conduxit, & summa celeritate Arzilam cõtendit. Sed eo iam tempore Reges castra mouerant: qui tamen redituri multis cum maiore apparatu videbantur. Nobilitas quę tunc Arzilæ morabatur, sumptibus exhausta, in Lusitaniam redire properabat. Eos Coutignus retinere non poterat. Hoc Camara animaduertens, duplex militibus stipendiũ proposuit, seq; tempus omne, quod Coutigno videretur, in ea vrbe mansurum asseruit: neque commissurum, vt vllo in loco quisquam suum erga Deum, & Regem officiũ desideraret. Hoc exemplo multos homines nobiles in vrbe retinuit. Hæc non indigna relatu esse statui, vt intelligi posśit, quorsum Lusitanorum querelæ erga Reges suos erumpere soleant. Vt enim delicati filij de parentum iniuria sæpe conqueruntur: ita Lusitana nobilitas leuibus interdum causis irritata, de Regibus, à quibus enutrita est, graues querimonias habet. Attamen in ipsa rei indignitate, cum id casus postulat, opes suas Regum causa libenter effundit, & vitam in discrimen salutis inijcit. Camara verò, postquam officio suo perfunctus cum dignitate fuit, Hispalim concesśit, vnde fuit ab Emmanuele literis benigne & amanter scriptis reuocatus. Sub idẽ tempus, in morte Ataidij fortisśimi viri iactura insignis facta est. Apud hunc nonnulli Arabes Oleidemetenses in Marochiẽsis regni finibus cõstituti, qui tributum Emmanueli Regi pendebant, questi sunt, quòd Arabes quidam Xerquienses eorum agros vastarent, & grauisśimas illis iniurias inferrent. Ataidius autem fœdere astrictus erat, ad vim, si quis eis inferre maleficium vellet, omni contentione propulsandam. Ii verò Xerquienses, contra quos fœderati Ataidij opem implorabant, erant viri nobiles & animosi, & in rebus bellicis exerciti, qui stipendiarij Emmanuelis fuerant, & tamen ab eo defecerant, & vltra Marochium castra mouerant, & finitimos agros vastabant, multisque injurijs Mauros Regi Emmanueli subditos opprimebant. Ataidius qui eos explorarent, cõtinuo misit. Exploratores, illos ad radices montium, qui Clari nominantur, castra posuisse referunt. Decimo igitur nono die Maij anni eiusdem. M. D.xvj. Ataidius cum equitibus quadringentis & triginta, & paucis peditibus ex vrbe profectus est, ita tamen, vt quo intenderet, nemo suspicari posset. Cùm verò circiter triginta passuum millia progressus esset, ad Dabidenses Mauros peruenit: tunc Garabienses etiam Mauri copias suas adduxerunt. Mauri, qui cum Ataidio inde profecti sunt, ad quatuor equitum millia fuere. Inde in terram, quam Alguz appellant, peruenit. Est autem ea tellus plana, & summa fertilitate prædita, & Marochiensi agro finitima, quam flumen, quod Alguz appellant, alluit. Ibi Arabum mulieres & imbellem turbam reliquit, primisque tenebris

 profectus,

profectus,eò peruenit, vbi Rahus Benxamutius, qui erat vir fortissimus, magnúmq; in ducibus nomen apud Arabas obtinebat,castra fixerat. Ibique cùm ex improuiso hostes adoriretur, nemo fuit, qui resisteret. Cædes ingens edita fuit: solus Benxamutius cum paucis euasit. Ataidius cum maxima præda regredi cœpit. Primum agmen Lupus Barriga ducebat: Aluarus Ataidius Regiũ signum præferebat: ipse subsidijs aciem postremam firmabat. Cùm verò Marochio quatuor passuũ millibus abesset, aliquot horis in loco satis amœno (æstus enim erat ardentissimus) cum exercitu conquieuit. Ibi Rahus Benxamutius cũ octoginta equitibus castris obequitauit. Tum Arabas cum Lusitanis fœderatos nominatim compellans, admonuit, vt occasionem tam præclaram ne prætermitterẽt. Si Christianos istos, inquit, occiditis, Mahumeti rem gratam facietis, gentem vestram tyrannide liberabitis, religionem à vobis violatam Lusitanorum sanguine expiabitis, & nomen virtutis egregium propter tam præclarũ facinus obtinebitis. Agite fratres, agite commilitones, cras Safinium recuperabimus: perendie Azamorem capiemus: Lusitanorum memoria ex Mauritaniæ finibus exterminata, vestrum nomen ab obliuione vindicabit. Cum hæc maximis vocibus diceret, nostri eo ordine, quo instructi fuerant, progrediebantur. Fœderati nullum ei responsum dabant, imo cum præda ad primum agmen se conferebant, vt à periculo longius abessent. Vxor quædam illius, Hota nomine, singulari specie & pulchritudine fœmina, quam is perdite amabat, capta ferebatur, quæ illum nominatim inclamauit. Is continuo substitit. Illa à ducibus facultatem postulauit cum viro colloquendi. Cum id impetraret, Rahe, inquit, Benxamutie, quoties mihi dixisti, te, ne me captiuam duci conspiceres, maximũ vitæ discrimen aditurum? Captiuam modò duci vides, & id tamen pateris? Vbi nunc est amor pristinus? Vbi data fides? Vbi virtus eximia, quam tibi frequẽter arrogabas? Is ad hæc, Dies, inquit, longa est: victoria in numinis diuini beneficio, virtus in brachij mei robore consistit. Illa verò puluerem manu in altũ proiecit: tum addidit, Verborum tuorũ fidem aura dispellit. Abi igitur, & alia vxore, quam mihi longe, vt video, præponis, vt lubet fruere. Ego interim vel de tua perfidia, vel de timiditate, quorum vtrumvis turpius viro sit, nõ facile dixerim, perpetuam querimoniam habebo. Is sibi continuo calceum detraxit, eúmq; in illam coniecit. Hoc autem signo, vt in more gentis positum erat, se fidẽ, quam dederat, minime violaturũ, confirmauit. Deinde ad equites suos cõuersus, multa cum lacrymis & luctu disseruit, vt eos ad misericordiam alliceret. Si, inquit, vos amor vnquam afflixit, si decus ad contemptum mortis incitauit, si vitam meam caram habuistis, opem vulneri, quod mihi amor inflixit, afferte: periculum à me dedecoris eximij propulsate: vitam meam ab imminenti fato defendite. Hanc enim mulierem si captiuam duci videro, diu vitam cum tãto dolore atque turpitudine retinere non potero. Cogitate præterea, quantis Mahumetẽ prophetam sanctissimum meritis obligabitis, si pro lege illius prælium inieritis.

Hæc

Hæc cum diceret, eos ad certamen acriter incitauit, & ipse in agmen postremũ inuectus, prælium atrocissimũ iniuit, ita, vt nostri illius impetum ægrè sustinerent. Alfonsus Norogna tunc in postremis hostem magna virtute repellere cõtendebat. Huic Ataidius subueniens, Noli, inquit ridens, Mauros meos, quos multis laboribus alui, internecione delere. Par enim est, vt aliquot in semen relinquamus. Abi igitur in primum agmen, ego postremam aciem tuebor. Gener inuitus atque recusans, imperio tamẽ coactus, in agmen primum discessit. Ataidius equum alium (is enim, quo vehebatur, erat nimia lassitudine confectus) ascendit: tum sic hostes sustinebat, vt ordinem minime perturbari permitteret: ita deinde agmen cogebat, vt interdũ esset opus, acie conuersa in hostes impetum dare. Hoc cùm non semel fieret, Rahus guttur illius nudatũ conspicit: lorica námq; ea parte dissoluta fuerat. Itaq; pilo maxima vi coniecto guttur illius transfixit: & ita vir egregiè fortis, qui tam multas clades hostibus intulerat, vno ictu concidit, ruináque sua nostrorũ aciem perturbauit. Incidit enim continuo tumultus, quo nostri miserandum in modum periere. Quidam enim Alfonsum Norognam, quidã Alfonsum Ataidium ducem deposcebant. Tantáque partis vtriusq; contentione certatũ fuit, vt quasi in tranquillo statu reip. cùm ciues ambitione præcipites, seditionem concitant, ita illi in tanto discrimine dissiderent: vsque adeo, vt parum abesset, quin hostibus relictis, ipsi inter se funestissimum prælium cum insigni furore & amentia committerent. Hanc perturbationem Mauri fœderati cùm cernerent, cum hostibus se, vt Rahus admonuerat, coniunxerunt, vt tantæ prædæ participes fierent. Sic autem Lusitani ferme omnes & insito furore, & sociorum scelere, aut cæsi, aut capti sunt: inter quos Alfonsus Norogna extitit, qui cũ alijs viris nobilibus occisus fuit. Hac victoria elati Mauri, plurimum rebus suis cõfidere cœperunt: & quidam ab Emmanuele desciuerunt, alij verò suspensis animis, quid casus deinde ferret, expectabant. Nec enim credebant, viri tam fortis interitu, alium inueniri facile posse, qui rem Lusitanam ea virtute defenderet. Rahus cum insigni victoria & decore, & maxima præda, &, quod ille rebus omnibus anteferebat, cum vxore carissima discessit, ita, vt eum omnes admirarentur, & virtutem illius in cœlũ laudibus efferrent. Vxor tamen illi amoris gratiam exemplo memorabili retulit. Nam post hanc victoriam, cùm Xerifius cum Fessæ Rege prælium cõmisisset, Rahus ab hoste, quem fugientem persequebatur, occisus fuit. Hostis enim conuersus, equo concitato, Rahum hasta transfixit. Hota viri funus cum multis lacrymis & eiulatu procurauit, & corpus illius in sepulchrum magnis sumptibus extructum intulit. Deinde nouem se diebus à cibo & potu continuit: & sic tandem spiritum edidit: & suis mandatum dedit, vt se cum viro sepelirent. Indignũ námque statuit, à viro, quem vnice amarat, & à quo ardenter amata fuerat, aut morte, aut sepultura diuelli. Emmanuel cùm ei de morte Ataidij, & de exercitus clade fuisset allatũ, Nonium Mascaregnam virum impigrum illi successorẽ

 designauit.

designauit. Eo tempore, quo illa clades accepta fuit, Iehabentafusus in Lusitania versabatur, negotijs implicitus. Qui vbi casum miserabilẽ resciuit, non mediocrem ex eo dolorem accepit. Id autem illũ præcipue angebat, quòd metuebat, ne Rex Emmanuel Maurorum scelere offensus, reliquis deinde nullam fidem habendam censeret: quo facto cernebat, maximam rei bene gerendæ facultatem funditus interituram. Hoc cum metueret, Regem obtestatur, ne propter aliquorum perfidiam, de reliquis spem prorsus abijciat. Nullam esse gentẽ, ex qua non sæpenumero homines cõscelerati atque proditores existant. Quod si, inquit, improborum scelus aliorũ hominum fidem suspectam fecerit, quo se conferent Reges? Cuius tandem operibus vti poterunt? Quam rem, hominum auxilio destituti, ex animi sententia gerent? Qui enim nemini fidem habet, nemini negotium vllum committet. Abdat se igitur in syluas, & regni procurationem omnino deserat, opus est, qui vniuersos homines, propter nonnullorũ perfidiã, auaritiæ & proditionis insimulat. Vt igitur nihil esse potest nimia crudelitate dementius: ita nihil excogitare possum diffidentia miserabilius. Fateor equidem scelus immane eorum fuisse, qui socios prodiderũt, & auaratia obcæcati, eis, quibus auxilium afferebant, crudelissimam necem attulerunt. Verùm non omnes sceleris eiusdem participes extitere. Duces enim constat innoxios fuisse, qui, quantum in illis fuit, suos à scelere infando cohibuerunt. Multi præterea, quanta fide amicitiam Lusitanorum coluissent, in morte, qua nullũ certius argumentum esse potest, aperte demonstrarunt. Nam cũ Lusitanis ab hostibus occisi sunt: & ij, qui se scelere contaminarunt, nunquam id fecissent, nisi propter Lusitanorum in deligendo duce amentem & pestiferam dissentionẽ, merito rem perditam esse prospexissent. Itaq; cùm salutis desperatio ex vna parte eorum animos occupasset, & ex altera spes ingentis vtilitatis ostensa fuisset, superauit species vtilitatis honestatis splendorem, ita, vt mallent cum lucro viuere, quàm cum fide mortem oppetere. Non purgo scelus, imo censeo, vt iure regio vtaris, & de sceleratis debitum supplicium sumas. Vtrunq; enim regium munus est, & virtutis merita debitis ornamentis afficere, & seuere in admissum scelus animaduertere. Sed hoc demonstrare volo, non omnes in scelere fuisse, & intempestiuam seditionẽ improbis causam aperte sceleris attulisse. Quare spes est, si proborum opera vti volueris, & quod est nonnullorum temeritate cõtractum, seueriore disciplina correxeris, fore, vt quod est damni factũ, cum ingenti lucro resarcias. Fides mea multis in rebus satis perspecta & cognita fuit. Vt enim tuæ dignitati seruirem, meis infensus & inimicus extiti, & pro tua amplitudine nullum vitæ periculum recusaui. Quare si officia mea tibi grata sunt, te suppliciter oro, vt mihi, cui antequam meam in te fidem rebus exploratam habuisses, multa credidisti, nunc postquam meis laboribus atq; periculis, quanta religione fidem colerem, documentum dedi, multo maiora cõmittas. Confido enim futurum, vt opera mea multo plures Mauri ad nomen tuũ adiungantur, quàm

fuerunt

fuerunt illi, quos metus ſimul atq; cupiditas ad breue tẽpus à tui nominis ſtudio diſiunxit. Hæc cùm ſæpe, & ardenti ſtudio dixiſſet, Emmanueli perſuaſit, vt vellet illius opera Maurorũ voluntates, metu perculſas, ad ſpem rurſus Regiȩ benignitatis excitare. Itaq; cum Petro Maſcaregna, qui tunc Safiniũ proficiſcebatur, Iehabentafuſum etiã miſit: qui in exitu menſis Iulij Safinium naues cum præſidio militũ, cum armis & munitionibus appulerunt. Iehabentafuſus literis continuo fœderatorũ ducibus aduentũ ſuum ſignificauit. Hi maximis lætitiæ ſignis, quàm gratus eſſet omnibus illius aduentus, paſsim demonſtrabant. Erat enim ille egregie fortis, & bellandi peritiſsimus, ita, vt omnes, qui ſub illo militabant, quaſi ad exploratã victoriam ducti fuiſſent, valde confidenter in hoſtes impetũ facerent. Multi ex Mauris fœderatis, accepta prius fide (timebant enim, ne propter Ataidij cædem, aliorũ ſcelus ſibi fraudi eſſet) in vrbem venerũt: quos omnes Nonius Maſcaregnas ſcelere liberauit. Hi multis promiſsis fuerũt in ſtudiũ Regis Emmanuelis multo acrius incitati. De ſupplicio eorũ, qui ſcelus immane ſuſceperant, dubitatum in conſilio fuit. Erat enim ingens multitudo. de omnibus ſuppliciũ ſumere, erat difficillimũ. In paucos cõmune omnium ſcelus vindicare, iniquum videbatur. Præterea timor erat, ne, ſi tũc aliquid acerbius in animaduertendo fieret, tumultus orirentur, & multorum animi à nomine Regis alienarentur. Quare viſum fuit, ſuppliciũ in aliud tempus magis cõmodum reſeruari, & omnes ſceleri affines interim diſsimulanter notari, vt aliquo prætextu paulatim abſumerentur. Hoc anno Regina Maria filium peperit, cui fuit Antonij nomen impoſitum. Sed puer mortem ſtatim obijt, & Regina ex partu grauiter & periculoſe laborauit. Sub idẽ tempus vna nauis ex his, quas Carauelas vocant, quæ è Luſitania ex Algarbij regno Arzilam veniebat, fuit, antequam in Arzilæ portũ intraret, à piratis Mauris capta. Luſitana claſsis, quæ in portum ſubducta fuerat, propterea quod ęſtus deceſſerat, illi opẽ afferre nõ potuit. Franciſcus Soueralis, vir fortiſsimus, qui ea vehebatur, antequã in prælio multis vulneribus confectus occũberet, res memorabiles effecit: octo & viginti viri atque mulieres capti ſunt. Non multis poſt diebus Gundiſſaluus Vaſcius itinerũ ductor, vir animi maximi, qui cùm fuiſſet Maurus natione, & religione Mahumetanus, impiam ſuperſtitionẽ execratus, ad Chriſti ſe nomen & fidem adiunxerat, in Tingitanã vrbẽ ſe contulit, vt opera ſummi cuiuſdã Chirurgi crus, quod illi in bello confractũ fuerat, ſanari poſſet. Vix ſanitatẽ recuperarat, cum nauem conſcendit, vt Arzilam, in qua vrbe domiciliũ habebat (deſiderio enim magno videndi vxorẽ & filios tenebatur) repeteret. Magiſter enim nauis dabat fidem, fore, vt intra tres horas nauem ſaluam in Arzilenſi portu cõſtitueret. Sed cũ ventus deficeret, duæ longæ Maurorum naues in inſidijs collocatæ, in illam inuehuntur. Is quamuis eſſet vir in armis acerrimus, non tamẽ arma tunc, neq; præſidium vllum, quibus hoſtes repelleret, habebat: & cum ſibi moriendũ eſſe neceſſario cerneret, ſi in manus hoſtium perueniret, in ſcapham deſiluit, vt remis

 periculum

periculum declinaret. Captus tamen cum paruulo filio fuit. In nauem similiter (nemo enim erat in ea, qui resistere posset) hostes ingressi, viros & mulieres, qui ea vehebantur, Tetuamum abduxerunt. Mulieres vim & libidinem à corporibus suis lacrymis, & ingentis pecuniæ promissis cohibuerunt. Pretio autem persoluto, omnes cum viris, qui simul capti fuerãt, in libertatem restitutæ sunt. Solus Gundissaluus Vascius, quamuis ingentem pecuniam pro redemptione illius multi viri nobiles offerrent, & Mauri essent auarissimi, non potuit in libertatem vindicari. Erant enim hostes in illum, propter desertam Mahumetis nefariam & impiam superstitionem, vehementer infensi. Itaque cruciatus in illum diros excogitant, & primùm filium in illius conspectu dilacerant, quẽ ipse, vt supplicium libenter pro CHRISTI gloria subiret, verbis exhortatur. Illius deinde manus atque pedes duobus asseribus fibula coniunctis, atque disclusis alligant, & illum verberibus concidunt, & vngulas euellunt, atq; vt diutius torqueretur, ita corpus paulatim carpunt, vt non celeri morte doloribus acerbissimis finis imponeretur. Is interim omnem à corpore dolorẽ nomine CHRISTI sæpius inuocato depellebat, & illi gratias agebat, quòd se tanto beneficio cumularet. Neque enim sibi clarius in hac vita munus concedi potuisse dicebat, quàm vt pro illius nomine, qui tantos in Cruce pro generis humani salute cruciatus pertulisset, vitam cum insigni cruciatu profundere. Neq; solùm supplicijs oblectari videbatur, verùm & supplicibus verbis flagitiorum veniã postulabat. Hostes fidei constantia perturbati, multo grauiora animis supplicia perferebant. Non poterant enim pati, omnes suos conatus, quos ad illius virtutem frangendam & debilitandam comparauerant, ad nihilum recidisse. Itaque flagrabant furore & amentia: & quo ille constantius in fide permanebat, & fortius cruciatus contemnebat, eo illi magis animis efferabantur, & vehemẽtius illum nouis cruciatibus oppugnabant. Cùm verò Christum in supplicijs laudari, & Mahumetis nomen lacerari perspicerent, linguam illius præciderunt: qui tamen ipso spiritu, qui è vultu & ex oculis eminebat, eorum immanitatem & impietatem refutabat, & clariorem triumphum tacitus ex eorum crudelitate victor agebat, quàm verbis ducere potuisset. Mente enim tunc cum Deo clarius euulsa lingua loquebatur, & magnificentius Christi numini vota persoluebat, quàm si summis humanæ eloquentiæ viribus hostes exterreret. Biduo hæc cruciamenta inuicto animo pertulit, & sic tandem in cœlum è corporis vinculis expeditus immigrauit. Is fratrem habebat, qui similiter se se ad Christi nomẽ applicuerat, & post aliquot annos ab hostibus captus, in acerbissimo cruciatu, pro Christi religione fortissime tolerato, clarissimam mortem oppetiuit: & ita fratris vestigijs insistens, idem virtutis præmium in cœlo consequutus est. Dum hæc in Lusitania & Africa geruntur, Fernandus Gomecius Lemius, quem Alfonsus Albuquercius ad Ismaëlem Persarum Imperatorem legauerat, cum suo comitatu quadraginta camelis, quem regij ad eam rem præparauerant, inuectus, qua-

cunque

cunque iter faciebat, erat à principibus, qui Iſmaëli parebant, hoſpitaliter acceptus. Eum autem deducebat quidam Iſmaëlis dux, Habraimus Bea nomine, qui cùm Carmaſam perueniret (ea fuerat olim ciuitas valde frequens & opulenta, & propter rebellionem, Iſmaëlis iuſſu vaſtata, in cuius tamen arce militum præſidia collocata erant) Iſmaël eum prohibuit, ne vlterius ipſius iniuſſu progrederetur. Interim Iſmaël equos, qui in alia ciuitate alebantur, ad ſe perduci imperauit. Poſtridie noſtri Iſmaëlis permiſſu Carmam peruenere, quæ ciuitas eſt muris, & vallo, atque foſſa munita. Inde in templum magnis ſumptibus ædificatum, prope fluuium latiſsimum, qui tellurem varijs aquarum deriuationibus valde fertilem & amœnam reddit, deducti ſunt. Quacunque autem iter faciebant, erant ab ducibus honorifice accepti, & omnibus rebus ad victum neceſſarijs large atque munifice donati. Cùm verò Caixamum perueniſſent, quæ ciuitas eſt mœnibus egregie munita, multiſque rebus opulenta, Mirabucaca, qui tunc Iſmaëlis exercitum imperio continebat (is autem Goæ Albuquercium Iſmaëlis nomine ſalutauerat) cum legatis Regis Daquemenſis, atque Zabaimi Idalcami, qui apud Iſmaëlem verſabantur, & cum magno equitum & peditum comitatu illis obuiam prodijt. Ibi decem dies commorati ſunt. Inde corporibus iam ab labore refectis profecti, decem iuſtis itineribus ad Iſmaëlis caſtra (in campo námque verſabatur) tandem perducti ſunt. Ante tamen quam in caſtra peruenirēt, Regiæ præfectus, cuius ſtatus erat ampliſsimus, & opes immanes, eis obuius factus eſt, & tantiſper illos ſermone periucundo & humano detinuit, dum illorum ſarcinæ, quæ à camelis ferebantur, accederent. Tunc eorum tabernacula prope ſua figi præcepit, illiſque conuiuium inſtrui imperauit. Vix in ſellis conſederant, cum eis Iſmaël munera ſatis large in conuiuium miſit. Cùm ad eum locū peruenere, ſupra mille, vt arbitrabantur, milliaria cōfecerant. Regia verò caſtra locata erāt in campi planicie, montibus excelſis & editis multa niue coopertis incluſa. Numerus tabernaculorum quinque & triginta millium fuiſſe dicebatur: Equites ſupra cētum millia: & magnus etiam mulierum numerus, & famulorum innumerabilis turba illis caſtris continebatur. Poſtridie Iſmaël venatum profectus, octo milla equitum duxit: modico tamē omnes interuallo ab eo diſtabant. Illi tantùm, qui eū conuenire volebant, propius accedebant: explicatóq; negotio, cuius cauſa venerant, abſcedebant continuo, & in ordinē reducebantur. Præfectus Regiæ dimiſſus eſt, vt legatos laute acciperet. Is vt ornatius eſſet conuiuiū, aliorū etiam regum legatos inuitauit. Multis dapibus, & maxima vini copia, & cantibus, & ſymphonia celebratum conuiuiū fuit: omneſq; tandē, qui fuerāt inuitati, veſtibus bombycinis auro intertextis donati ſunt. Conuiuium fuit à diei principio ad veſperū perductū. Iſmaël interim à venatione reuerſus, præter tabernaculum, vbi conuiuium celebrabatur, tranſiuit. Omnes egreſsi ſunt, vt eum ſalutarent. Is Luſitanum legatum alijs veſtibus atq; muneribus ornauit.

Non multis post diebus legatus intromissus est, vt legationẽ exponeret. Ismaël illum in tabernaculo pulcherrime facto, quod auri miro fulgore splendebat, & in loco sublimi aureis vestibus instrato, Regibus & Principibus, qui illi parebãt, stipatus expectauit. Literas hilari fronte accepit: legatũ cum socijs sedere iussit: tum de valetudine Pontificis Maximi, de statu & amplitudine multa quæsiuit. Deinde de Regis Emmanuelis moribus, ætate, consuetudine, de illius imperio, de filiorũ numero percontatus est. Postremò de Alfonsi Albuquercij moribus atq; virtute, de armorũ studio, de pacis institutis non pauca etiã cum singulari significatione humanitatis interrogauit. Munera deinde, quæ legatus illi Albuquercij nomine deferebat, accepit, & quàm grata illi essent, multis signis ostẽdit. Postquam verò iucundo sermone tempus aliquod cum legato comiter insumpsit, mensam insterni, & dapes apponi iussit: aliam verò mensam conquisitissimis epulis extructam, prope suã legatis & principibus, qui aderãt, similiter apparari præcepit. Celebratur omniũ sermone conuiuium: Mahumetis interim vinũ vetantis iussa contemnũtur: aquam vino admisceri summum nefas existimatur: maioribus inuicem poculis inuitantur. Dux quidã instat, & vrget, & per Ismaëlis vitã conuiuas obtestatur, vt totum vinum hauriant. Ismaël maximum poculum vino plenũ ostentabat, &, num satis oppletũ esset, interrogabat: deinde totũ, quasi præclarum facinus ederet, ebibebat. Tum se iactabat, quòd ille solus tantum vini hausisset, quantũ illi omnes, qui aderãt, bibere minime potuissent. De mensa dapes & vinũ, si quid esset quod suauius videretur, legatis mittebat. Multis interim iocis inter se ludebant, & omni ratione dabant operã, vt animos ab omni cura ad hilaritatẽ traducerent. Nullis cæremonijs, nullis mysterijs erat locus relictus. Conuiuium cùm duabus ante meridiẽ horis institutum fuisset, sub occasum Solis finitum fuit. Legati alijs vestibus atq; muneribus ornati, & in tabernacula dimissi sunt. Castra interim frequenter mouebantur: sed idẽ semper cultus, & institutum vitæ permanebat. Legatis tandem responderi placuit. Summa legationis tria capita cõtinebat. Primum erat, Regem Emmanuelem cupere cum illo societatem coire, ita, vt eosdem amicos & inimicos haberent. Et quia nouerat, illi cum Turcarum Imperatore, & cum Sultano Ægypti bellum esse, se ad idẽ bellum opem, quam maximam posset, allaturum. Alterum caput erat, vt Ismaël ad amicitiæ fœdus confirmandum, legatos in Lusitaniam ad Emmanuelem mitteret. Albuquercium enim operam daturum, vt ij commodissime Armuzio in Lusitaniam nauigarent. Postremum erat, quo Albuquercius ab Ismaële postulabat, vt Persas, qui Zabaimo Idalcamo in bello contra Lusitanos operam nauabant, reuocaret: & deinceps eis, bellis quæ contra Lusitanos mouerentur, interdiceret. Responsum est ad primum caput, verba cum factis minime consentire. Si Rex Emmanuel amicitiam illius expetebat, cur Armuzium, quæ ciuitas Ismaëlis imperio tenebatur, & illi tributum ex fœdere pendebat, Lusitanorum armis occupari, & præsidijs

suis

stitis teneri permittebat? Quod verò ad legatos adtinebat, viam esse longinquã, & periculosam, multisq; difficultatibus impeditã. Sed se anno sequenti bellum Turcis illaturum, & famam belli, quam sperabat in Lusitaniã peruasuram, vice legatorum futurã. Bello verò contra Selymum profligato, tum demũ signa in Arabiam se inferre constituisse: ad quod bellum nullius se Regis ope indigere. Si vellet Albuquercius amici officio fungi, auxilium quod in Arabicum bellum offerebat, in bellum, quod contra Catifam & Baharem, ciuitates in intimo sinu Persico sitas, quæ ab illo defecerãt, moliri statuebat, reseruaret. Tunc enim opus sibi Albuquercij auxilio, propter Armuzij vicinitatem, fore. De militibus verò, qui sub Zabaimo militabant, sibi liberum non esse. Primum enim, milites, qui passim extra imperij sui fines vagabantur, esse legibus solutos, imperioq; illius astringi non posse. Deinde sibi cum Zabaimo Idalcamo amicitiæ fœdus esse, quod sine scelere nefario violari non posset. Se tamẽ ad illum literas daturum, quibus hortaretur, vt Lusitanos bello minime lacesseret. Postremò se ducibus suis, qui mare Persicum nauigabant, præcepisse, vt Albuquerciũ vnicè colerent, illiusq; voluntatẽ nunquam offenderẽt, sed omnia potius amicitiæ cõstantis officia illi præstarent. Reliqua verò se literis & sermone, quẽ cum legato habiturus erat, vberius explicaturũ. Hæc quidẽ tunc respondit. paucis autẽ post diebus castra mouit, & montes, qui in ambitũ duodecim passuũ millibus patebant, exercitu circunducto cinxit. Deinde cùm paulatim vndiq; bestiæ pellerẽtur, in campi planiciem, quam montes omni ex parte claudebant, cõpulsę sunt. Tum legatũ cum socijs, & paucos præterea viros primarios accersit: deinde sagittis maximũ earum numerum confixit. Postremò aduncum gladiũ distrinxit, quo multas in duas partes vno ictu dissecuit, & quandã secundum longitudinem vno tantum vulnere discidit. Erat enim summis viribus, & singulari in armis dexteritate præditus. Tandem cædendi labore defatigatus, reliquis, vt bestiarum stragem ederent, permisit. Interim verò cum legato sermonem iucundissime conferebat, & quomodo Emmanuel venaretur, & quo studio nemora & Syluas peragraret, interrogabat. Deinde quatuor millia passuum progressus, piscationi operã dedit: & ipse manibus suis retia iaciebat, & nostris pisces humanissime porrigebat, omniq; ratione pugnabat, vt eos omnibus facilitatis signis ad sui studium alliceret: quod quidem non erat simulatione aliqua fraudulenter elaboratum, sed in natura illius penitus insitum. Erat enim natura clemẽs, & à curis tristissimis alienus, & in omni genere sermonis vrbanus atque iucundus. Inde motis castris, in loca amœnissima, hortis atque pomarijs ordine singulari consita peruenit. Cupiebat enim, vt nostri regionis amœnitatem oculis aspicerent, vt omnia laudibus in Lusitania celebrarent. Deinde cùm legatus instaret, vt se missum faceret, ab illo petiuit, vt Taurisium concederet, & ibi eum opperiretur. Se namq; velle legatum ad Albuquerciũ cum illo mittere. Lusitanos pecunia & muneribus varijs affecit, eósque Duci cuidam commisit,

vt in vrbem illam deduceret. Decem autem itineribus Taurisium peruenere. Ciuitas est ædium magnificentia, & ciuium frequentia, & diuitiarũ abundantia, & telluris fertilitate, & amœnitate illustris & clara. Eam multi Christiani Armenij incolebant, qui Lusitanos Christiani nominis coniunctione frequenter inuisebant, multisq; notis egregiæ cuiusdam volũtatis insitam in eos caritatem demonstrabant. Ciuitatis autẽ rectores & principes nullum in eos officiũ prætermittebant. Post viginti dies (legatus enim, quem Ismaël mittere decreuerat, in grauissimũ morbum inciderat) iussi sunt inde discedere, & regionem natura fertilem, & cultura nitidam peragrare, donec tandem Caixam ciuitatẽ opulentissimam peruenirent. Inde Zirazium quindecim itineribus deducti sunt. Hyems erat, & viæ niuibus oppletæ iter impediebãt, ita, vt esset necesse, à multis viam, qua nostri progrediebantur, aperiri. Ex ea ciuitate Dux cum magna equitũ multitudine, vt reliqui duces atq; præfecti in omnibus vrbibus, in quas legatus intenderat, facere solebant, obuiam illi prodijt. Fuere ibi similiter benigne & satis hospitaliter accepti. Vrbis princeps interuenit, cuius aduẽtu festi dies agitati sunt, & nostri multo lautius & magnificentius epulati. Legatus, quem Ismaël ad Albuquercium cum literis ad Emmanuelem Regem destinauerat, eò tandẽ cum muneribus varijs aduenit. Inter alia munera, quinq; pulcherrimos equos ephippijs aureis & argenteis, cum emblematis admirabili fulgore collucentibus, & vestibus bombycinis instratos ad Emmanuelem mittebat: & aureã galeam, & multa aurea & argẽtea vasa singulari opere perfecta. Inde Larã profecti sunt: è Lara Armuzium tandem traijciunt eo tempore, quo iam Alfonsus Albuquercius obierat, & Lupus Suarius Indiam regebat. Literæ, quas Emmanueli Ismaëlis legatus ferebat, erant in hanc sententiam scriptæ. Regi magno, sublimi corona prædito, maximo principum Christianorũ decori & ornamento, magnanimo, felicissimo Portugaliæ firmamẽto Salutem. Facinora tua sunt cum rosis odoris suauissimi iucunditate conferenda. Has literas scribo, vt ex illis intelligas, me tibi felicitatem cum dignitatis amplificatione nõ minus, quàm si frater meus esses, optare. Velim scias, domesticũ quendam meum in Indiam iuisse, vbi tuus magnus, & laudatus, & à te summo consilio ad tantum munus obeundum delectus imperator versabatur. Is famulum illum nostrum, & illius comites benigne complexus est, omniáque illius officia in eos constitere: quod ego non mediocre amoris argumẽtum iudicaui. Id me mouit, vt virum è meis domesticis & familiaribus, Soleimanum nomine, ad illum legarem, vt institutam amicitiam fortius confirmaret. Cupio igitur, vt mutuis literis & officijs hoc amoris vinculo arctius illigemur. Deus omnipotens Regium tuæ personæ decus, & amplitudinem, & imperium, atque familiam sempiterno præsidio tueatur. Albuquercium verò literis ad illum datis, Imperatorũ columen, maris Leonem fortissimũ, maximæ virtutis virũ, & alijs eiusmodi titulis illustrabat. Addebat deinde: Vt cùm sol exoritur, illius splendor est oculis iucundus, & vt

odorum

odorum fragrantia nares suauitate perfundit: sic res à te gestæ me singulari voluptate permulcent. Hoc eloquentiæ genere epistolam contexebat, voluntatémque in illius studium vehemēter incitatam esse declarabat. Postremò ab illo petebat, vt aliquot artifices sibi mitteret, qui tormenta conflare, & expolire possent. Similiter & Mirabucaca literis ad Albuquercium datis, laudes illius exaggerabat, & animum suum illius amore vehementer incensum esse testificabatur.

LIBER VNDECIMVS.

DVM HAEC GEREBANtur, Sultanus magnam classem comparauerat, vt rursus Lusitanos, si posset, Indię possessione pelleret. Ad id autem fuerat ab omnibus ferme regibus Indiæ literis stimulatus, qui omnes opes suas illi ad id bellum præsto futuras asserebant. Is & spe, quam illi Indię principes afferebant, & dolore, quo illum vectigalium iactura cōficiebat, inductus (opes enim magnas Lusitanorum armis amiserat) classem viginti septem nauium instruxit. In hac classe septingenti Mameluci, in quibus totum militiæ robur consistebat, & trecenti Turcæ, mille Saraceni Tunetenses atque Granatenses inerant. Maximas præterea copias Indi Reges ei minime defuturas ostenderant. Tormentorum & munitionū erat ingens numerus. Huic classi Soleimanum, natione Turcam, rerum maritimarum peritissimum, qui longo tempore sub Turcarum imperatore stipendia fecerat, & ab eo ad Sultanum transfugerat, præfecit. Is ex Herôum ciuitate solutis anchoris in insulam Camaram contendit: in cursu tamen triremē vnam amisit. Mirhocemum verò, qui post amissam ad Diū classem, duas naues, & vnam rostratā suis sumptibus ædificarat, sibi socium adiunxit. In ea insula arcem instituunt, quam Sultanus Mirhocemo committi præceperat. In arcis structura circiter annum consumunt. Inde, vt Adenam oppugnēt, discedunt. Rex enim illius vrbis Mirhocemi iniurijs offensus, ne commeatus vllus in insulam importaretur, proposita capitali pœna vetuerat. Adenam verò Soleimanus & Mirhocemus diu atque vehementer oppugnarunt, & muri etiam partem tormentis diruerunt: sed tanta vi fuerunt à ciuibus repulsi, vt cogerentur re infecta in insulam redire.

Inde

Inde Iudam, vt melius rei frumentariæ prouiderent, petiere. Ibi hostili dissensione inter vtrunque ducem concitata, Mirhocemus Soleimani insidijs oppressus interijt. Emmanuel de classis huius apparatu certior per literas sibi Rhodo missas factus fuerat. Itaque Lupo Suario præceperat, vt nõ expectaret, dum ea in Indiam nauigaret, & se cum classe regum coniungeret, sed ipse in Arabicum sinum delatus, eam euerteret. Suarius, vt imperata conficeret, diligentiam adhibuit. Itaque tres & quadraginta naues celeriter instruxit. Cum hac classe, in quam mille & ducenti milites Lusitani, & mille Indi cõscripti fuerunt, Goa soluit octauo die mensis Februarij, Anno salutis. M.D.xvij. Zacotorã verò aquandi gratia petijt: inde Adenam, vbi hostes consistere suspicabatur, inuectus est. At illi, vt dictum est, inde discesserant. Suarius naues in portu constituit, & in vrbem globos cõiecit. Tres ciuitatis principes Mirhamiriami iussu, qui adhuc vrbis imperium tenebat, ad illum supplices cum clauibus accedunt, & petunt, vt vrbem Emmanuelis nomine, cui seruire deinceps summa fide & studio volebant, in deditionem acciperet. Is oblatam ciuitatem repudiauit. Id enim, vt dicebatur, in mãdatis acceperat, ne Adenam oppugnaret, né ve, si ea ciuitas in deditionem sponte suâ veniret, possessionem illius occuparet. Verùm mandata certa non possunt casibus incertis, quos temporum varietas & inconstantia gubernat, accommodari. Quocirca maximo interdum animo opus est, ad consilium cum rerum varietate commutandum. Nam cùm animus nimis iram absentis principis extimescit, multę occasiones elabũtur, quas amissas postea multi sine fructu lamentantur. Quocirca Epaminondæ factũ debitis laudibus ornatur, qui cùm tempus imperij legibus definitum, illi expletum fuisset, imperium tamen duobus mensibus contra leges, vt hostes bello frangeret; retinuit, cùm sciret, esse sibi capitale supplicium à ciuitate constitutum. Itaq; maluit vitę periculum adire, quàm nimia obedientia periculum non omni contentione à patria propulsare. Quod si Suarius fecisset, ab eo principe, cuius offensioné metuebat, fuisset non mediocribus honoribus propter eam animi magnitudinem affectus. Interim verò, ne quod ciues offerebant, negligere videretur, dixit sibi esse in animo cum hoste confligere, propterea non posse ibi in facienda pace tépus conterere, ne, dũ in conditionibus scribendis immoratur, hostes effugiant. Se breui, vt cõfidebat, rediturũ, operámq; daturũ, vt pax multo tunc cõmodius firmaretur. Cõmeatu sibi tantùm, & magistris opus esse. Ciues hoc respõso lætitia incredibiliter elati sunt, eámq; voluptaté, quam ex inopinata libertate perceperunt, multis signis indicarunt. Commeatũ verò large suppeditarũt, & quatuor magistros, qui mare illud Arabicũ sæpissime peragrarãt, Suario tradiderũt. Inde profectus vela dedit, & Aluarũ Castrensem cũ Iacobo Pereira præmisit, vt aliqué exciperent, ex quo possent explorate cognoscere, vbi hostiũ classis consisteret. Pereira naué vnam cepit: ex captiuis auté cognouit classem hostiũ in Iudę portu constitutam esse. Soleimanum verò in animo habere, rursus Adenam

oppugnare,

oppugnare,& arcem Camarenſem perficere,deinde in Indiã, vt Luſitanos opprimeret,nauigare. Suarius cum oſtium ſinus Arabici intrare vellet,tempeſtate ſubito coorta iactatus eſt,parúmque abfuit,quin claſsis vniuerſa deprimeretur. Aluari Caſtrenſis nauis ingenti ſarcina grauata (tria námque nauigia Caſtrenſis ceperat,& omnem prædam in nauem impoſuerat) fluctibus hauſta fuit, & omnes,qui in illa vehebantur,interiere. Tempeſtate ſedata Suarius curſum tenuit,& antequam Iudam perueniret, duodeuiginti Chriſtiani Veneti (hi erant fabri, qui hoſtium claſſem reficiebant, & cum ſeptem turcis profugerant) ad eum deducti,narrant Mirhocemũ à Soleimano occiſum fuiſſe,propterea quod eum Mirhocemus veneno tollere parabat. Claſſem verò in terram ſubductã, ciuitatem immunitam eſſe, infirmáque præſidia ad vrbis defenſionem conſtituta. Hoc accepto nuncio Suarius adccelerauit. Sed alia tempeſtas valde turbulenta illum à curſu tranſuerſum deduxit. Nauis vna cum omnibus,qui in illa erant,fluctibus obruta fuit. Tandem cum claſsis ad introitum portus appulſa fuiſſet, noſtri vlterius progredi propter frequentia vada non auſi ſunt. Ciuitas eſt in ora mediæ Arabiæ interioris poſt ſinus aditum ſita.Solum eſt macrum & aridum : ciues non cibarijs tantùm ,ſed aquis etiam aliunde importatis vtuntur. Locus propter religionem frequentari cœpit. Inde námque vrbs, quam Mecam nominant,vbi Mahumetis ſepulchrum viſitur,itinere diei vnius abeſt. Præterea locus, eo quod in oræ medio ſitus ſit, eſt idoneus ad aromata, & reliquas Indiæ merces exponendas, quæ inde camelis in Ægyptum deportari ſolebant.Portus eſt propter breuia,& ſcopulos admodum frequentes,infeſtus. Vrbs non erat ita munita,vt obſidionem ſuſtineret.Domos tamen habebat ſublatas cœnaculis,& non minimis ſumptibus ædificatas. Suarius Alfonſum Meneſiũ, & Dionyſium Fernandiũ Melium portus altitudinẽ explorare iuſsit. Illi ſemitam eſſe perauguſtam,qua triremes poſſent intrare, renunciãt : ſed hoc incommodum habere,quod propter varios & ancipites flexus, eſſet neceſſe latera crebris tormentorũ ictibus exponi.Ex vrbe námq; & ex ſtationibus ad eã rem præparatis denſæ pilæ iaciebantur. Habito conſilio, ſtatutum fuit, antequam tormenta, quę erãt in ſtationibus in litore conſtitutis,adactis clauis impedirent,ne hoſtibus vſui eſſe poſſent, non eſſe cum tanto periculo vrbem oppugnandam. Vt autem id fieri poſſet, eſſe commodiſsimum,naues duas onerarias, & vnam roſtratam nauem Mirhocemi, quæ in portu conſiſtebant, incendere, vt dum hoſtes ab alia cura auerſi, ignem reſtinguere conarentur, noſtri facilius id quod cogitarant, efficerent. Ignis quidem coniectus fuit, & naues incenſæ: hoſtes nihilominus à ſtationum & tormentorum præſidio minime deducti ſunt. Itaq; noſtri,qui in terram deſilierant, ſtationes oppugnare non ſunt auſi. Claſſis interim magnum damnum ab hoſtibus accipiebat. Suarius igitur inde claſſem deduxit,& in Camarã curſum direxit.Sitis enim atq; fames multũ noſtros vexabat,& nõ paucos interimebat. Inſulam verò habitatoribus vacuã offendit.

Omnes

Omnes enim metu in continentem profugerant. Suarius in Æthiopiam Franciscum Gaam, & Laurentium Cosmium cum illorum nauibus misit. Qui tamen nullum ex ea regione commeatum importarunt, ita, vt ingrauescente fame multi perirent. Ibi Odoardus Galuanus, qui ab Emmanuele fuerat ad Æthiopiæ Regem cum honorifica legatione missus, senio atq; morbo confectus, è vita migrauit. Suarius arce, quam hostes ædificarant, euersa, ex insula discessit, & extra sinum egressus, Zeilam aduectus est. Ea vrbs extra sinum Arabicum, prope ipsius sinus aditum in ora Æthiopiæ sita, ciuibus frequens, & cõmercio locuples erat: ædes amplas & editas habebat. Gens erat è varijs nationibus eo confluentibus mixta. Et sic eueniebat, vt pars nigro, pars verò candido colore, multi medio inter nigrum & candidum distincti, in ea versarẽtur. Eam Suarius, vt inde cibaria pararet, fame coactus petierat. Multitudo classis metu diffugit. Viri militares, vt aditu nostros arcerent, vrbis præsidio relicti sunt. Nostri cùm cernerent, armis, non precibus, neque pretio famem sibi depellandam esse, communi consilio vrbem debellare constituunt. Ea nõ erat cincta muris, aut turribus & stationibus vllis munita. Itaque in terram desiliunt. Primam aciem Garsia Coutignus, & Ioannes Sylueira ducebant. Postremam Suarius cum reliquis ducibus agebat. Qui primi exierant, instructi reliquas copias expectabant. Sed id cùm lentius, quàm res postulabat, à Suario fieret, ij qui in terram egressi fuerant, cõuitijs exagitati, morã ferre minime potuere. Exprobrabãt námq; illis hostes ignominiã, in vrbe Iuda ab hostibus acceptam. Ibi nõ minus liberali hospicio eos accipiendos esse dicebant, quàm à Soleimano accepti fuerãt. Primi Gaspar Syluius, & Arius Syluius, & Antonius Ferreira Fogaza, homines dedecoris insolentes, qui laudis cupiditate mortem contemnebant, in hostes ruunt, reliqui omnes continuo sequuntur. Hostes vndique confluunt, & conferti impetum egregie sustinent. Nostros tamen & fames, & conuicium, & accepta ad Iudam macula acriter stimulabat. Itaque impreßione facta hostes fundunt, multos cædunt, & reliquos in effusam fugam conijciunt. Vrbs ad hũc modum omni præsidio nudata, nostris prædæ relicta fuit. Simon Andradius misit, qui Suario diceret (is adhuc se in classe tenebat) illum iam tuto posse in vrbem ingredi. Esse námque propugnatoribus vacuam. Id Suarius durius tulit, quàm Andradius opinatus fuerat. Existimauit enim, eo quod prælio non interfuerat, sibi timiditatem & ignauiam obiectari. Itaque hominẽ ob eam caussam asperis verbis accepit. Vrbs direpta fuit. Erat autem plena commeatu: è quo pars tantùm non valde magna in naues imposita fuit, & vrbs coniectis vndiq; flammis absumpta. Hîc vnus homo Lusitanus, qui remigio celocis præerat, cui celoci Georgius Quadra prefectus fuerat, & à classe Odoardi Lemij disiectus, in vrbis huius litore captus extiterat, vinctus asseruabatur. Tum demum vrbe direpta, in libertatem vindicatus est. Inde Suarius Adenam petijt. Ibi malo coactus intellexit, quod consilio prospicere rectius fuisset, non esse præsens emolumentum

mentum spe futuri, quod in aliena fide consistit, omittendum. Suarius enim, qui fiducia benignitatis, quam præ se Mirhamiriamus tulerat, cibaria Zeilæ cõburi iussit, eorum necessitate grauissimis se difficultatibus implicatum sensit. Cùm enim Mirhamiriamus exploratum habuisset, illum in eo cursu nihil memorabile gessisse, & classem imminutam reducere, & magnam exercitus partẽ absumptam esse, & hominem etiam contemnere ex eo tempore cœpisset, quo claues vrbis repudiarat, acceptæ libertatis immemor, illum commeatu iuuare noluit, & aquam maligne & auare præbuit. Hac inopia compulsus, rursus in Æthiopiam transmisit, vt ex vrbe, quam appellant Barboram, quæ Zeila octoginta passuum millibus abest, cibaria pararet, & in illis oris aquaretur. Inde cum hominum, & nauium iactura, & nõ mediocri dedecore Armuzium petijt. Nec enim Adenam præsidio Lusitano muniuit, neq; Sultani classem incendit, neque Iudam expũgnauit, neq; Mattheum Regis Æthiopiæ legatum in loco Æthiopiæ tuto, vt fuerat iussus, exposuit: & classem quassatam, & homines, qui tẽpestatis vim, & hostium crudelitatem, & mortẽ, quam fames & sitis multis attulerat, euaserũt, multis incommodis vexatos adduxit. Antequam verò Armuzium perueniret, Alexium Menesium, qui classem, quę erat in Lusitaniam profectura, instrueret: & Lupum Villalupiensem celoce in Lusitaniã, vt quod in ea nauigatione parum feliciter gestum fuerat, enunciaret, misit. Celocis magister erat Petrus Vascius Vera, nauigãdi peritissimus. Huius celocis aduentus maximam in Lusitania admirationem cunctis incussit, cùm cernerent adeò paruũ nauigium tot maria emensum, eos fluctus & tempestates superasse, quibus maximæ naues, omnibusque rebus instructissimæ succumbunt. Suarius Armuzij rebus ordine constitutis, in Indiam nauigauit. Ibi Antonium Saldagnam, qui eo anno Olysippone cum classe quinque nauium soluerat, offendit. Is, vt cum maiore classe mare Arabicum obseruaret, & regionibus illis acre bellum inferret, & Fernandus item Alcasoua, vt vectigalia tractaret, & quæstoribus præesset, missi ab Emmanuele fuerant. At ipsius Suarij classis, præter alia incommoda, erat etiam dissipata. Quædam enim naues ad Melindem ventis delatæ sunt: quædam Mozambiquem petierunt: quidam verò nauarchus intra sinum Arabicum, in oppidum Æthiopiæ aduectus fuit, vbi ab Hieronymo Oliueria fuit occisus. Oliueria nãmque se ignominia ab illo fuisse affectum querebatur. Ad eam verò cædem, socium sibi quendam virum audacem, nomine Menendum Alfonsum, asciuerat. At eques quidam fortissimus, nomine Ioannes Rodericus Pelagius, qui in eadem erat naui, Menendum Alfonsum in vindictam illius sceleris cõfestim occidit. Oliueriam autẽ, quòd esset vir nobilis & gratiosus, vinctum Prętoris iudicio reseruauit. Hic exitus parum felix fuit classis illius, quæ tantam sui expectationem concitarat. Suarius autem cùm iam, vt scriptum est, pacem cum Coulami regina confecisset, & cuperet in ea vrbe arcem ædificare, Hectorem Rodericum, virũ sanè fortem, antequam in Arabiam nauigaret,

Coulamum miserat, illique in mandatis dederat, vt Reginæ diceret, sibi opus esse domo munita, in qua Lusitani contra Saracenorum iniurias tuti esse possent: ne similem cladem illi, qua Antonius Sala absumptus fuerat, acciperent. Id Regina non grauatè concessit. At Rodericus, quamuis domum se ædificare simularet, arcis fundamenta iaciebat. Saraceni cùm id animaduerterent, ciues admonebant, vt principio tyrannidis obsisterent. Arcem illam eorum ceruicibus imminere, iugúmque principibus imponi, quod si vellent posteà à corpore repellere, futurum, vt in ea contentione operam frustra consumerent. Principijs obsistendum, maliq; nascentis radices euellendas. Adultam enim pestem exsecari difficillimum. Artes Lusitanas notas esse: per speciem fœderis & amicitię, dominationem quæri: domus amplioris obtentu arces excitari: homines nihil hostile suspicantes libertate spoliari, omnibusq; tandẽ bonis euerti. His sermonibus ciues solicitabant, & Reginæ ipsius aures sæpius obtundebant. Illa verò cùm sciret Lusitanos & graues amicos & inimicos esse, maluit amicorum fidẽ experiri, quàm inimicorum odium periclitari. Memoria repetebat, quam pœnam Rex Calecutij perfidię & inconstantiæ pertulerat, & quantis præsidijs Rex Cochimi, propter egregiam in Lusitanos fidem, statum suum munierat. Itaq; nullis sermonibus à fide semel data deduci potuit. Opus interim crescebat. Regina verò cum filio, vt bellũ, quod cum Rege Trauanzoris (quod regnum erat Coulamo finitimum) motum fuerat, administraret, ex vrbe discesserat. Saraceni tunc vigilantius plebem in Lusitanum nomen incitabant, & discordias serebant, vt tumultus oriretur, quo posset opus impediri. Sed Hectoris Roderici prudentia singularis extitit. Sic enim suos instituit, vt conuitijs lacessiti, nullum verbum acerbius emitterent, sed omnia moderate ferrent. Eos præterea ita cõtinebat, vt in vrbe minime vagarentur. Cum rectoribus pręterea ciuitatis familiaritatem cõtraxerat, ita vt (sic enim Regina imperauerat) illi opes suas ad pręsidium, vbi opus esset, obtulerint. Interim Regina bello cõfecto in vrbẽ regressa, omnes motus repressi sunt, & arx ad summum perducta. Dum Suarius Arabicum mare nauibus peragrabat, Goterrius Monroius, qui Goæ pręfectus erat, Fernandum Monroium fratrem suum, vt Suarius statuerat, in Maldiuẽses insulas miserat, vt naues ex Arabia venientes exciperet. Ioannes Gundisaluus Albicastrensis, qui triremi cuidam præerat, cũ illo profectus est. Hi duas naues Coiequij viri potentissimi multis opibus onustas ceperunt. Ioannes præterea Monroius cum nauibus quinque iussus ab eodem Goterrio fuit oram Chaulis speculari. Hi nauem vnã, quæ ex Arabia veniebat, in fluminis ostio, quod Maim appellãt, cepere. Dux arcis in eo loco sitæ decem longas naues, vt in nostros inuaderent, summa celeritate comparauit. Prælium inter vtramque classem dubia victoria commissum fuit. Hostes tamen cùm graue damnum accepissent, reuersi sunt. quos nostri (pugna námque periculosa & anceps extiterat) insequi noluerũt. Ioannes Monroius vltra progressus, Chaulem petijt. Aluarus

Madureira, vir Lusitanus, qui Goæ vxorem & domicilium habebat, metu pœnæ (virum enim Lusitanum occiderat) in continente apud Saracenos exulabat. Is in eo cursu ad Ioannem Monroium se cōtulit. Monroius illi fidem dedit, se illi veniam, si Goam redire vellet, impetraturum. Is pro tanto beneficio ingentes illi gratias egit. Cùm verò ostenderet se ob inopiam summis difficultatibus implicari, fuit, cùm omnes de suo in id beneficium contulissent, ducentis nummis aureis sublevatus. Finxit tunc se in terram descendere velle, vt vestes, quibus indigebat, emeret. tantum autem abfuit, vt redire vellet, vt potius, quātum in illo fuit, nostris interitum moliretur. Monroius ostium fluminis, quod Chaulem alluit, prætervectus, in quindecim naues longas, quas Melichiazius ornarat, incidit. Fuit vtrinque magna contentione dimicatum. Sed cùm Monroius vnam cepisset, & propugnatores in mare metu perterriti desiluissent, reliquæ hostium naues in fugam versæ sunt. Madureira verò, vt pro beneficio gratiam referret, ad Mirhalum Zabaimi Idalcami ducem adiuit, illúmque admonuit, vt in Monroium incurreret. Classem esse perexiguam, & facillime expugnari posse. Septem ergo longas naues instruxit, quæ cum in Monroium inueherentur, eas ille inuasit, leuique prælio fudit fugauitque. Quæ tamen tanta remorum concitatione à periculo seductæ fuerunt, vt nullam Monroius capere, cùm eas insequeretur, vllo modo potuerit. Sub id tempus Goa in summum discrimen adducta fuit: quod periculum ortum à libidine, conflatum odio & temeritate, crudelitate perfectum atque conclusum, magnam quidē pestem atq; perniciem attulit: maiorem tamen inferre potuisset, nisi præsenti Christi numine rebus propemodum euersis occursum fuisset. Fernandus Calderia in Albuquercij familia educatus, Goæ vxorē duxerat. Nomen eius ad Regem Emmanuelem delatum fuerat, quòd piraticā faceret, & sine vllo discrimine socios Lusitani nominis & inimicos spoliaret. Emmanuel illum ad se perduci confestim imperauit. Is in Lusitania crimina diluit, & ita famam suam purgauit, vt Rex illum in Indiam liberum, & beneficijs auctū redire permitteret. Rediјt verò in classe, qua Suarius in Indiam aduectus fuit. Naui autē, cuius nauarchus erat Goterrius Monroius, vehebatur. Ibi quadam offensione non mediocri, vt Calderiæ videbatur, interposita, Calderia aspere in Monroium inuectus est, eáque in eum maledicta congesit, quæ grauiter animū illius stimularunt. Igitur cùm Mozambiquem classis peruenisset, nauem subito cōduxit, & Goam ea qua potuit celeritate contendit. Intellexerat autem Goterrium, dum Goæ versabatur, vxori suæ oculos adiecisse, & Henricum Taurum amoris illius impuri se satellitem atque ministrum præbuisse. Tauri igitur faciem ingenti vulnere deformauit, & tibiam abscidit. hoc facto Pondam, quod oppidum extra fluuiū octo millia passuum Goa aberat, & Ancostami Zabaimi Idalcami ducis præsidio tenebatur, cōfugit. Videbat enim se Albuquercij patrocinio destitutum, & in potestate inuidorum relictum. Sciebat Goterriū vrbi illi præpositum ab Emmanuele

nuele fuiſſe:verborum contumeliam, Tauro impoſita vulnera, & reliquas offenſas animo reputabat,ita,vt ſaluti ſuæ nullum remediũ adhiberi poſſe,quandiu in ea vrbe verſaretur,cõfideret. Monroius cùm illum vlciſci cuperet,ab Ancoſtamo cõtendebat,vt illum hominem,qui facinora indigna patrarat,ſibi traderet,vt in eum animaduerteret. Ancoſtamus partim,quia Calderiam eſſe virum fortem,& induſtrium, & ſingulari ſagacitate præditum nouerat, & illius opera in bellis vti ſtatuebat: partim quia indignum boni viri præſtantia iudicabat,hominem ſupplicem,& in fidem receptum inimici crudelitati dedere, poſtulatum conſtantiſsime repudiauit.Monroius Calderiam,quacunque ratione poſſet,occidere decreuit,vt & iniuriam ſibi & Tauro illatam vindicaret,& Calderiæ ipſius vxore animo magis libero frueretur. Itaque Ioannem Gomecium ſcripturæ magiſtrum,hominem audacem, multis promiſsis oneratum,vt Calderiam interficeret,Pondam miſit. Is rem ſanè confidenter ſuſcipit,atque Pondam continuo petit.Simulátque ſe Monroij hominis malefici & iniuſti iniurijs & ſceleribus offenſum,eo confugere, vt vitam ſuã Ancoſtami præſidio tueatur. Fuit ergo ab Ancoſtamo benigne receptus, & à Calderia liberaliter inuitatus. Accidit interim,vt Ancoſtamus in campum animi relaxandi gratia prodiret,& vtrunque ſecum duceret. Ioannes Gomecius cùm Calderiam ab Ancoſtamo, quaſi aliquid arcani vellet cum illo communicare,ſeiungeret,Calderiam eximprouiſo confixit,& admotis calcaribus equum incitauit. Ancoſtamus equites, qui illum circunſiſtebant,immiſit. grauiter enim tulit,in ſuo conſpectu hominem in ſuo patrocinio latentem, per ſummum ſcelus interfici. Equites hominem conſequuntur, & ad Ancoſtamum perducunt.Qui diſtricto gladio manu ſua caput illius abſcidit. Id Monroius indigniſsime tulit, & Ancoſtamum cõtra ius & fas occidere cogitauit. Itaq; ludos ſimulat,quorum cauſa Benaſtarimum contendit,& in pugnę ſimulacris diem conſumit. Primis tenebris duces admonet,vt Ancoſtamum interimant. Illi conſilium reprehendunt, & hominem à facinore deterrere nituntur. Ille autem Ancoſtami morte Emmanuelis Regis imperium firmari dixit. Cùm propter regis mentionem nemo diutius aduerſari auderet,omnes ad facinus ſe comparant. Lembis igitur fluuium traijciunt, equos ephippijs detractis nare compellunt.Guterrius Monroius equitatui Fernandum Monroium præfecit,peditum aciem Ioanni Machiado cõmiſit. Machiadus cùm primus tranſmitteret, homines duos ex incolis arripuit, è quibus intellexit,Ancoſtamum,ſine vlla fraudis aut maleficij ſuſpicione, incautum in oppido verſari. Itaque Fernandum admonuit,vt ſibi permitteret,agmine ſilenti Ancoſtamum opprimere. Fernandus id ſibi ignominioſum fore ratus, nullo modo conceſsit. In hac altercatione noctis pars conſumpta fuit, & ipſe Fernandus non tanta celeritate Pondam, quantam negotium flagitabat, inuectus eſt: & ſimul equorum fremitus multos incolas excitauit. noſtrorum aduentus fuit continuo Ancoſtamo nunciatus. Is ſine vlla mora pontem (fluuius enim ea

parte

parte in terram influit, & tellurem aliquo spatio discriminat) repente traiecit, & copias instruxit. Vbi Fernandus Monroius Pondam peruenit, neminem ibi reperit. Sol iam tenebras dispulerat, & fraudes sparsa luce detexerat. Fernandus Monroius cùm se frustra labore fatigatum cerneret, reuerti voluit, & Machiadũ vt idem faceret, hortatus est. At Ancostamus ponte rursus transmisso, in Monroium tanto impetu inuasit, vt aciem impresione facta disiparet, & multos interficeret. Qui fugiebant, peditum aciem perturbarunt, & fugere compulerunt. Ancostamus partem suorum præmisit, qui angustias, quibus nostris iter patebat, occuparent. Sic tandem, cùm ancipiti prælio nostri distinerentur, Ancostamus insigni victoria potitus est. Multi è nostris capti, sed multo plures occisi sunt. Machiadus antequam occumberet, facinora edidit immortali memoria digna. Hoc facto, Ancostamus Zabaimo Idalcamo nunciauit, rem maximam gestam esse: illum, si adniti vellet, Goa potiturum. Lusitanos fœdus violasse, & perfidiæ pœnas dignas pependisse. Copijs opus esse, vt vrbs præsidio nudata, & cladis nuncio perterrita, vno impetu caperetur. Idalcamus Zufalarimum cum magno exercitu in insulam confestim ire iusit. Is vastitatem & populationem intulit, & ciuitatem inopinato malo perculsam in maximas angustias adduxit: quam facile cepisset, nisi Ioannes Sylueria, qui Quiloæ hyemauerat, præter spē interuenisset. Non multo post Raphaël Perestrelus, qui è Sina valde diues aduenerat, cùm esset vir egregie fortis, & admodum liberalis, & multos sibi plurimis officijs deuinciret, cum nauigijs tribus & militum copia, qui illum libentissime sequebantur, auxilium celeriter attulit. Itaque ducis vnius incontinentia & temeritate ciuitas illa, quæ tanto labore capta, tanta sapientis ducis industria, tanta bonorum contentione defensa fuerat, extremi excidij maximum periculum subiuit. Zabaimus cum à spe vrbis capiendæ decideret, rursum pacē à Goterrio Monroio postulauit, quam is sine recusatione concesit. Itaque fœdus renouatum fuit, & eædem fœderis conditiones literis, & multorum testimonijs, ad posteritatis memoriam consignatæ. Hoc anno Regina Maria, cùm grauissime, postquam vltimum filium peperit, ægrotaret, nunquam ex eodem morbo conualuit. Vlcus in intestinis, vt medicorum erat opinio, eam vehementer afflictabat, & paulatim conficiebat. Septimo tandem die Martij, anno salutis M.D.xvij. extremum spiritum edidit, cùm annis quinque & triginta vixisset. Octo filios, quos recensuimus, superstites reliquit. Fuit fœmina multis virtutibus admiranda. Erat enim moribus & vita grauis, facilitate & humanitate comis, & in omni sermonis genere moderata. Otium pati non poterat, neque regias virgines & mulieres otio corrumpi sinebat. Itaque manibus suis è lino, aut è bombycinis filis, opera muliebria faciebat, & mulieres ad eadem opera magis exemplo, quàm verbis excitabat. Negotijs publicis se nunquã admiscebat: summum mulieris decus in modestia & mansuetudine ponebat, vitæq; perturbationem statuebat esse in confusione munerum constitutam. Regis imperium

verebatur: nec illum vnquam iniquis postulatis à recto deducere conata fuit. Filios & insita caritate, & disciplinæ seueritate in puerili officio continebat, nec permittebat, vt aliquid ludendo committerent, quod ab honestate abhorreret. Nullum, quantumuis leue, puerilis flagitij vestigium in illis impunitum relinquebat. Erat in religionis cultu sancta, in egentium inopia sustentanda benigna, in virginibus alendis, atque matrimonio apud honestos viros collocandis, magnificentiam & materna caritatem adhibebat. Regem mirabiliter amabat, & illi vicissim erat propter morum cõmoditatem, & vitæ sanctimoniam, carissima. Ædes sacras extruxit, multisque signis, & operibus præclaris, insitam pietatem & humanitatem indicauit. Non igitur immerito acerbum sui desideriũ vniuersæ Lusitaniæ reliquit. Ipseque Rex in acerbo mœrore versatus est, è quo non debiti amoris obliuione, sed debiti officij necessitate, & insita in Deũ pietate, vt negotia regni procuraret, & suis exemplum patientiæ & moderationis proponeret, post aliquot dies emersit. Hoc anno Selymus Turcarũ imperator, in Syria cum Campsone Ægyptiorum imperatore, quem Sultanum appellabant, collatis signis cõflixit, insignémque victoriam adeptus, Syriam vniuersam & Ægyptum imperio adiecit. Emmanuel cùm hostis immanis opes amplificari, & Christianos principes intestinis odijs certare, & opes Christianæ reip. dilacerari perspiceret, rursus per Michaëlem Syluium à Pontifice Maximo contendit, quod sæpius ante fecerat: vt omnibus alijs curis omissis, hanc vnam susciperet, vt omnes principes Christianos à turbulentis atque pestiferis dissensionibus ad pacem traduceret, vt ita coniunctis animis, hostis, qui Christianæ reip. rebus imminebat, superbiam acri bello contunderent. Et ad eam rem omnes opes suas libenter offerebat, secúmque præclare actum fore dicebat, si in tam præclara causa vitam in summum discrimen adduceret. Sed aures alijs negotijs à salutari pace abhorrentibus occupatæ, locum eiusmodi postulatis minime dabant, & principum furor eò rem deduxerat, vt si Pontifex summis in eam causam viribus incubuisset, sine vllo fructu laborem suscepturus esse videretur. Est in ora Mauritaniæ, quæ vergit in Austrum, vltra Diucem fluuium, promõtorium, quod incolæ Guer appellant: antiqui scriptores Herculis promontoriũ nominabant. Id Rex Emmanuel oppido & arce septum tenebat, & valido præsidio munierat. Duces qui illi præerãt, finitimos Mauros, qui Emmanueli minime parebant, assiduis prælijs agitabant. Præfectus erat hoc anno Franciscus Castrensis, qui cùm in Lusitaniam venisset, & discessus illius Xerifio nunciatus esset, in Mauros, qui tributum Emmanueli pendebant, inuasit, agros vastauit, segetes exussit, & graues multis clades intulit. Huic Zaide Boagazius, dux eiusdem regionis valde strenuus, qui se ad Regis nomen adiunxerat, cum instructis copijs occurrit. Prælium atrox commissum fuit, multi vtrinque ceciderũt. Victoria neutram in partem inclinauit. Xerifius, quòd non hostem percussisset, indignatus, fratrem quendam suum euocauit. Is cum maxima militum multitudine

titudine venit. Itaque fratres cōiunctis viribus in Boagaziū inuecti sunt, eúmq; magno prælio victum in fugam compulerunt, oppidumque Boagazij, quod Tuil appellabant, funditus euerterunt. Omnibus regionibus illis vastitas illata fuit. Targa ciuitas est in Mauritania, quæ ad Fessæ regnū pertinet, & Septa quadraginta passuum millia distat. Hanc Emmanuel capere, & vincire presidio statuebat, vt inde facilius Fessam oppugnaret. Itaq; mense Iulio, Iacobum Lupiū Siqueiram cum sexaginta nauium classe in Gaditanum fretum misit: cui præcepit, vt ex Arzila, præter eas copias, quas ducebat, quinquaginta equites, & alios Tingi quinquaginta similiter assumeret: deinde Septam peteret, & se cum Petro Menesio coniungeret, ac ambo simul Targam oppugnarent. Hoc Petrus Menesius ægre tulit. Erat enim vir animi maximi, & muneris illius socium & laudis, si res ex animi sententia succederet, participem sibi dari, contumeliosum existimabat. Attamē ne Regis imperium recusare videretur, copias suas instruxit. Ambo igitur Targam petiere. Sed cùm inter illos minime conueniret, Septam re infecta rediere. Siqueira dimissis copijs, quas Tingi & Arzila desumpserat, cum Ioanne Coutigno Arzilæ præfecto colloquitur. Sibique minime ferendum esse dicit, cùm è Lusitania cum tam insigni classe, & tanta spe rei benegerēdæ delectas copias eduxisset, sine vlla re memorabili à se gesta reuerti. Orare igitur & obsecrare Coutignum instititit, vt se duceret, vbi aliquid gereret, quo sine pudore posset in Lusitania se in hominum conspectum dare. Coutignus illius precibus assensus est. Itaque ambo cum valida manu in regionem hostiū ingressi, pagos quosdam euerterunt, captiuos abstraxerunt, prædas abegerunt. Sed cùm nemo illis cum iustis copijs occurisset, Arzilam rediere: & post paucos dies Siqueira in Lusitaniā, sibi ipsi valde displicens, reuersus est. Post hæc Odoardus Menesius, & Ioannes Coutignus, in agros Alcassaris Quibirij coniunctis copijs ingressi sunt, & hominibus cædem, & agris populationem intulerunt, & ingentem prædam abduxerunt. Præfectus Alcassaris Quibirij illis obuiam cum exercitu processit. At illi, ne ordo, quo se recipiebant, confunderetur, maxima prædæ parte dimissa, cum reliqua progressi sunt. Hostes ita illorum vestigijs institerunt, vt congredi minime auderent. Et sic tandem nostri incolumem exercitum cum pręda domum adduxere. Nonius interim Mascaregnas, qui Safinio prægerat, minime quiescebat. Cum enim intelligeret Turmas Ganemenses rebellasse, illas improuiso adortus est, magnámque stragem edidit, & reliquis iugum rursus imposuit. Deinde cum indicio Mauri cuiusdam, cuius frater apud illum captiuus detinebatur, percepisset, Dabidenses Tribus de cōmuni omniū consilio rebellare statuisse, & liberam omnibus facultatem prædandi tribuisse, Mauri fratrem captiuum, in indicij præmium, liberum abire permisit. Petrus Mascaregnas frater eius tūc forte sub illo militabat. Hunc extemplo cum Francisco Camerio in Dabidenses, cum trecentis equitibus, & pari peditum numero misit. Primis profecti tenebris, viginti quatuor passuum millia confecerunt.

tu solutus applicuit. Cùm verò in anchoris ibi constitisset, Sinarum dux de illo per internuncios interrogauit, quis esset, vnde veniret, cuius causa in eas oras delatus esset. Andradius se Lusitanum esse, Regis inuictissimi, qui in vltimis occidentis Solis regionibus imperabat, alumnum. Eundémque Regem, cùm accepisset, Regem Sinarum esse opibus summis, atque singulari potentia præditum, multisque Regijs ornamentis instructum, amicitiam illius vehementer expetiuisse. Confidereque se, eam amicitiam vtrique Regi vtilem & honestam futuram. Sibi opus esse magistris, qui naues sine naufragij periculo in Cantamensi portu constituerent, vt inde Lusitani Regis legatus posset in vrbem regiam contendere: vt Sinarum Imperatorem nomine sui Regis alloqueretur, eique literas offerret, & quæ in vtriusque rem essent, cum illo præsens ageret. Dux se Nantum, quod oppidum Cantamo sexaginta passuum millia distat, continuo profecturum dicit, vt de illius aduentu vrbis Rectorem certiorem faceret. Andradius interim multis diebus expectauit. Sed cùm diuturnam illam expectandi molestiam ferre non posset, cum duobus nauigijs & aliquot scaphis vela dedit, & in ciuitatem cursum instituit, & in portu naues anchoris firmauit. Portus intimum sinum substructio ex quadrato lapide facta terminabat, ad cuius summam planiciem gradibus ascendebatur. Insula parua portui adiacebat, in qua turris extructa erat: in ea ciuitatis principes instructo & apparato conuiuio hospites excipiebant. Tutamus, sic enim vrbis moderator appellatur, Andradium ad epulas in eam insulam inuitauit. Andradius se morbi simulati excusatione defendit, ne insolitis & immodicis cibis vti cogeretur. Hîc cum Tutamo, & reliquis vrbis magistratibus, ea, quorum causa missus fuerat, egit: & legatum, qui erat ad Sinarum Regem profecturus, fidei Rectorum commisit, & ipse in Tamam reuersus est: vbi menses quatuordecim constitit. In mandatis enim habebat, vt regionis situm, gentis mores & instituta cognosceret, & in singula diligenter inquirens, omnia penitus exploraret. Eo interim multi mercatores ex varijs nationibus, cum multis mercibus, & auro præcipuè commeabant. Ab ijs autem multa interrogando, multarum rerum cognitionem non iniucundam capiebat. Præterea Georgium Mascaregnam, vt oram nauigando peragraret, cum magistris Sinarum peritissimis misit, vt & ipse, quę oculis & fama percepisset, exponeret. Mascaregna tandem reuocato (nauigandi námque tempus instabat) Andradius per præconem in vrbe pronunciare iussit, vt si quis aliquid Lusitano alicui credidisset, aut si aliquid per iniuriam sibi quisquam à Lusitanis ereptum, aut dolo sublatum quereretur, ad se veniret. Nec enim se antè anchoras soluturum, quàm essent omnia persoluta. Id Sinis gratissimum accidit, non quòd de iniurijs sibi grauiter illatis queri quisquam merito posset, sed quod mos ille Lusitanę gẽtis æquitatẽ, & probitatẽ, & prudentiã in aspectu proponeret. Quàm probitatis opinionẽ si omnes qui in Sinam naui-

garunt, tueri voluissent, magna in illis regionibus imperij accessio facta fuisset. Nec enim imperium tam viribus, quàm humanitatis & fidei fama constitui plerunque solet. Sinarum regio est latissima: ab ortu námque solis vltima terrarũ existimatur: ab Occasu, vltimis Indiæ terminis definitur: ab Austro, Oceano alluitur: à Septentrione verò, montibus altissimis multa niue & glacie concretis includitur. Ea parte, quę ad Septentriones spectat, ab Occasu cum Scythis, quos Tartaros appellant, qui ad Orientem pertinent, cõtinens est: cum quibus continenter bella gerunt. Scythæ viribus, Sinæ ingenio & artibus excellunt. Sic fit, vt sæpe à Scythis virtute superentur, & ipsi vicissim non rarò Scythas dolis & artificio vincant. Montes tamen, qui à Septentrione in Austrum procurrunt, Scythas à Sinis dirimunt. Valles atque camporum planicies interiectas Sinæ muris latissimis ita muniunt, vt Scytharum impetum à se facile propulsent. Regio est maxime omnium fertilis, & abundans rebus omnibus ad vitæ cultum, & luxum, & elegantiam necessarijs. Homines, qui plagam Australem incolunt, colorati: qui terras Septentrionibus subiectas habitant, candidissimi sunt. Omnes lautissime viuunt: conuiuium scienter instruunt: vestibus gossipinis, & laneis, & bombycinis auro etiam intertextis, prout anni tempus postulat, amiciuntur: & cùm hyems maxima est, præsertim in regionibus Aquiloni subiectis, varijs animantium pellibus ad vestes introrsum fulciendas vtuntur. Equis eleganter instratis insidunt: vitam cultui Gallico & Germanico non absimili multis in rebus instituunt. ludis, & iocis, & vini copia frequenter oblectantur. Amoribus atque libidini nimium dediti sunt. Mulieres nobiles carpentis bombycina veste, & auro pulcherrime facto, & vndique tectis, per vrbem vehuntur. Cantibus, & symphonijs, & instrumentis musicis animorum curas iucundissime relaxant. Augurijs dediti sunt: fortibus euentura prædicere nituntur. Magos in honore habent: mathematicas disciplinas colunt, & astra diligenter obseruant. In libris describendis, & rerum memoria propaganda, æneis formis vti solent: quarum vsus adeò antiquus apud illos est, vt qui primus eam artem excogitarit, ignoretur. Arte & structura non parum eleganter, magnisque sumptibus ædificant. Templa amplissima, multisque statuis & picturis illustrata frequentant: & quamuis varia simulacra venerentur, vnum tamẽ Deum rerum omnium opificem, & rectorem præcipuè colendum esse dicunt, eique potissimum supplices preces adhibendas. Vnius mulieris imaginẽ, quam appellant Nammam, quam aiunt esse apud Deum summum humani generis aduocatam, honoribus summis afficiunt. Est aliud apud illos simulacrum virginis, quam tradunt fuisse Regis cuiusdam filiam, & rerum cœlestium cupiditate omnes opes humanas neglexisse, vt diuinarum contemplatione frueretur. In huius tutela Sinarum gentem esse credunt. Alius apud illos Deus sanè sanctus habetur. Hunc hominem fuisse narrant fortissimum, atque tantis virtutibus præditum, vt miracula multis in locis ediderit. Quorum illud potissi-

potiſsimum fuiſſe dicunt, quod ſemel armatus enſe nudo in fluuium proiecto, quaſi quodam lembo inuectus, ingentem fluuium traiecerit, vt ſuis, qui ab hoſtibus in prælio vehementiſsime premebantur, auxiliũ afferret. Hunc ob præclaras virtutes, & egregium iuſtitiæ ſplẽdorem, in diuos relatum fuiſſe commemorant. Multos alios diuos habent, quibus ſtatis diebus honores inſtituunt. Sunt excellentes artifices, & egregij pictores. Ædes amplas ædificãt, quibus homines religioſi, vt rebus diuinis vacent, includuntur. Similiter & virginum collegia, quæ religionem ſanctius obſeruent, inſtituunt. Literis operam dant: qui in illis maximos progreſſus habent, maximis honoribus afficiuntur. In ſtudijs, genere antiquo ſermonis vtuntur, imperitis ignoto, quemadmodũ apud nos, qui artium maximarũ diſciplinis ſtudent, linguam Græcam aut Latinam perdiſcunt. Qui iuri ciuili ſtudent, in magno honore ſunt. Regem quaſi quoddam cœleſte numen colunt: qui tamen raro admodum ſe conſpiciendum exhibet. Reſp. in tres partes eſt diſtributa. Principatum ij, qui in diſciplinis, & iuris ſtudio valde profecerunt, obtinent. Secundus honoris gradus militibus aſsignatur. Poſtremi ordinis ſunt, qui artes fabriles colunt. In ſtudijs quantum quiſque profecerit, iudicio eorum, qui maximis artibus præſunt, examinari ſolet. Sunt autem ordines horum iudiciorum gradatim inſtituti: ita, vt ei, qui infimi ordinis approbationem cõſequutus eſt, ſi velit ad altiorem locum dignitatis aſpirare, ſint grauiora doctiorum hominum iudicia ſubeunda. Qui plurimis & doctiſsimis probatus extiterit, is ampliores in rep. honores conſequitur. Sunt in ſceleribus vindicandis acres. Nemini ſano, quamuis oculis orbatus ſit, mendicare permittitur. Cæci molas truſatiles verſando ſibi victum parant. Homines exteros difficillime in vrbes ſuas admittũt, ne moribus externis obliti, ab inſtitutis ſuis paulatim deducantur. Comœdijs plurimum delectantur, & ita ſunt in Venerem propenſi, vt varias libidinum formas excogitent. Dæmones cõſulere dicuntur. Hi mores & inſtituta Sinarum ſunt, quæ perſtrinximus. Hos Andradius ita ſibi comitate deuinxit, vt arbitrarẽtur, nullam eſſe gentem officio, & fide, & prudentia cum Luſitana conferendam. Is verò Malacam rediens, Alexium Meneſium reperit, quem Lupus Suarius cum poteſtate ſumma miſerat, vt diſcordijs finem imponeret, & vrbis ſtatum conſtitueret: qui tunc ab Andradio claſſem recepit. Andradius in citeriorem Indiam, & inde in Luſitaniam nauigauit; & Emmanueli Regi Sinarum mores, & humanitatem, & docilitatem gẽtis expoſuit, & picturas, & ſigna ſimul oſtendit: quæ Emmanuelem in magnam ſpem induxerunt, fore, vt gens illa Chriſti cognitionẽ, & diſciplinam caperet. Sed hãc omnem ſpẽ aliquot poſt annis temeritas Simonis Andradij, viri ſanè fortis, ſed temerarij, & plurimum à mente fratris abhorrentis, incidit. Is enim cum claſſe ad Sinas aduectus, cũ in principio opes in eo loco Luſitanas firmare ſtatuiſſet, & locum etiam muniuiſſet, vti iure planè regio cœpit, deinde in tyrannidem erupit: rapuit quæ voluit, intulit vim ingenuis virginibus quibus voluit:

multa præterea ſigna inſiti furoris dedit, quibus Sinæ vehementius irritati, in Luſitanos inuaſerunt: multos occiderunt, alios captiuos abduxerunt: Andradius tamen cum opibus ſuis euaſit. Ea fama cùm ad Regem Sinarum peruaſiſſet, legatum eiecit: qui cùm Cantamum rediret, fuit à ciuibus in vincula coniectus, in quibus exitu miſerabili vitam concluſit. Ita plerunque fit, vt quod eſt prudentia conſtitutum, temeritate & amentia diſsipetur. Hác quidem de Sinis explicationē ſummatim hoc in loco perſcribere coacti ſumus, ne ſæpius eſſet neceſſe reliquarū rerum hiſtoriam interrumpi. Hoc quidem tempore Leonora Regis Emmanuelis ſoror, quæ Ioannis ſecundi vxor extiterat, magna virtutis fama florebat. Egentibus enim egregia benignitate conſulebat, viduas alebat, religionem multis in locis inſtaurabat: xenodochia partim à fundamentis ædificabat, partim laborantia reficiebat. Erat præterea ſingulari animi magnitudine, & prudentia non mediocri prædita. Hæc cùm memoriam Vrſulæ virginis ſanctiſsimæ, quæ cum reliquis virginibus, eiuſdem voti atque ſanctimoniæ ſocijs, pro CHRISTI nomine mortem pertulit, & Coloniæ Agripinæ ſepulta eſt, ſingulari ſtudio coleret, à Maximiliano Imperatore poſtulauit, vt ſibi reliquiarum eiuſdem virginis partem aliquam concederet, quam in ſacrario reſeruaret. Is verò integras reliquias Autæ virginis, quę inter reliquas Vrſulę ſocias princeps extiterat, illi dono miſit. Fuit illius corpus Olyſipponem delatum, & cum maxima populi totius celebritate receptum, & in ſepulchro in ara quadam templi, quod Maria Regina in memoriam ſanctæ Dei Matris ædificarat, extructo, repoſitum: vbi meritis illius multi in rebus aduerſis numen Chriſti propitium ſignis admirandis experti ſunt. In India porrò Suarius cùm regem Maldiuenſiū inſularum, & Bengalæ etiam Regem ab Emmanuelis fide defeciſſe cognouiſſet (multæ námq; illis à Luſitanis iniuriæ poſt obitum Albuquercij illatæ fuerant) Ioannem Sylueriam cum nauibus quatuor miſit, vt alienatas Regum voluntates recolligeret. Silueria in inſulis Maldiuenſibus pacem cum Rege cōſtituit: Cambaiam deinde petijt, & pacem cum Rege firmauit: inde Cochimum nauigans, ibi tantiſper conſtitit, dum commeatum acciperet. Inde in regnum Bengalæ curſum inſtituit. Bengala eſt prouincia latiſsima, quā Ganges fluuius interfluit. Fluuius eſt altiſsimus atque latiſsimus, qui citeriorem Indiam ab vlteriore diſterminat, & duobus oſtijs, inter ſe tercentum paſſuum millia diſtantibus, in Indicum Oceanum labitur. Aquæ ſunt ſalubres, & religionem poſſidere ab incolis exiſtimantur, ita, vt multi vel vt morbos depellant, vel vt animos ſcelere pollutos expient, illis frequenter abluantur. Regio eſt incredibili fertilitate prædita. Gens eſt colorata, neque deformis nec inuenuſta: lautiſsime viuit: veſtibus eleganter excolitur: Venere, & ingluuie, multiſque vitijs aſtricta eſt. Præterea fidem minime ſanctā habet, dolis & fraudibus gloriatur. Vt plurimum ſimulacra colit. multi tamen in eo regno ſunt Mahumetis diſciplinis aſtricti. Sylueria in portū Chatingamenſem inuectus (eſt autem Chatingama

Bengala. [handwritten margin note]

Bengalæ

Bengalę ciuitas) de suo aduẽtu vrbis Rectorem certiorem fecit. Rector sibi gratissimum esse illius aduentum simulauit, hominémque muneribus deliniuit, séque illius gratia, omnia quæ vellet, facturum ostendit. Sed cum ludificari & mentiri perseuerâret, prælium exortum fuit. quod cùm incolarum graui dãno finitum esset, & pax obsidibus datis firmata, tantam deinde humanitatis speciem præ se Rector tulit, vt Sylueria insita probitate deceptus, obsides reddiderit. At rector obsidibus receptis, insidias rursus struxit, vt Sylueriam opprimeret. Sed cùm iterum fuisset prælio victus, veniam petijt, & pacem se velle finxit. Tandem Sylueriam Rector alius, qui ciuitati, quam Darracam appellant, à Rege Bengalæ præfectus erat, per literas inuitauit, vt ad ciuitatis illius portum naues appelleret. Rectorem Chantingamensem esse virum nefarium, & propter insidias, quas ille per summum scelus intẽderat, Regi pœnas grauissimas daturum. Vt autem magis Sylueriam ad se pelliceret, munera large misit. Id autem erat Chantingamensis malicia confictum, vt facilius Sylueriam imparatũ dolis opprimeret. Syluería verum esse credidit, naues in eum portum, ad quem inuitabatur, induxit. Ibi cùm in fluuium esset inuectus, Rex à suis admonitus, tam multas in eũ naues immisit, vt parũ abesset, quin funditus euerteretur. Sed fraus virtute repulsa fuit. Sic tandẽ hostibus repressis, Syluería in insulam Zeilandam cum classe quassata & imminuta (Ioannes enim Fidalgus, vnius nauis nauarchus, eum deseruerat) cursum tenuit. Antonius verò Saldagna, qui cũ non mediocri classe mare Arabicum peragrabat, aliquot prædas egit: & cùm hyems instaret, nulla re memorabili gesta, in Indiá reuersus est. Emmanuel Lacerda, qui similiter missus Dium fuerat, à Melichiazio summis honoribus acceptus, pacẽ cum illo fortius astrinxit. Alexius Menesius, vt dictum est, similiter Malacam cum trecentis hominibus Lusitanis aduectus fuit: & Alfonsum Lupium Costam (sic enim ab Emmanuele statutum fuerat) in arcis possesione constituit, & Odoardum Melium rebus maritimis præfecit, & Antonium Paciecum è custodia liberauit. Nonius enim Pereira propter dissensiones, quæ superius explicatæ sunt, eum in custodiam dederat. Malaca eo tempore grauissimo bello premebatur. Rex Bintami stationem, quæ fluuio Muari imminebat, tormentis & firmo præsidio muniuit, vt è propinquo frequentius terra atque mari in nostros incurreret. Menesius Alfonsum Lupium Costam cum trecentis Lusitanis, tribus millibus Malacensium, & multis viris nobilibus eo misit, vt arcem euerteret. Is cùm æstus decessisset, & naues alueo sustineri non possent, æstus reciprocationem expectabat, vt cum rursus accederet, in fluuium inueheretur. Interim tormentis eminus res gerebatur, & non pauci vtrinq; cadebãt. Aestus verò paulatim redibat, & prælium præclare geri potuisset, nisi temeritas consilium perturbasset. Nam inter Alfonsum Lupium Costam, & Georgium Mascaregnam atrox iurgium extitit. Itaque nostri re infecta domum reuertuntur. Rex cùm vi aperta nihil se facturum confideret, dolos machinari cœpit.

Itaque finxit se pacis esse cupidissimum, eámque ab Alexio postulauit. Is cum cerneret ciuitatẽ annona grauissime laborare, eam libenter concessit. Rex multis humanitatis egregiæ signis omnes sinistras opiniones ex nostrorum animis euellebat. Nostri rursus in Regẽ officia, quæ poterant, summa fide conferebãt. Muneribus atque beneficijs inuicem certabatur, commercium rerum omniũ erat cum partis vtriusque vtilitate constitutum. Hac pacis & amicitiæ simulatione, cùm nostros cerneret esse omni metu vacuos, subito septuaginta naues, quas dissimulanter instruxerat, vt mari arcem quaterẽt, & supra duo millia militum terra misit, vt eodem tempore in nostros imparatos inuaderent. Naues in insulam, quæ vrbi adiacet, inuehuntur, in nostros somno consopitos impetũ faciunt, multos obtruncant, in naues ignem conijciunt. Ignis in nauibus (fuerat enim turbida tempestas, & imbres demissi eas madefecerant) implicari minime potuit. Fugientium clamor exoritur. Alexius excitatus, duces in insulam mittit: prælium in meridiem perductũ fuit, & hostes repressi sunt. Similiter & qui terra venerant, cũ magno ciuium numero, qui sceleris participes erant, arcẽ acriter oppugnare instituunt. Rex identidem subsidia cum elephantis submittebat, & res vtrinq; summa virium contentione gerebatur. Sed cùm nostri meridie ex insula redirẽt, hostes minus pertinaciter instare, deinde paulatim cedere, postremo fugere cœperunt. Multi ex illis cæsi, cõplures etiam capti sunt. Nihilo tamẽ secius Rex cum maiore exercitu arcem oppugnare instituit. Septẽ continuos dies nostros graui bello premere cõtendit. Nostri rursus crebris eruptionibus illi frequentes plagas imponunt. Sed quod acrius nostros affligebat, erat inopia atque fames, quæ in dies ingrauescebat. Menesius tandem rationem iniuit, quemadmodũ stationem illam Muarensem euerteret. Quod sine magno labore factum est. Iaoënsis quidã, vir nobilis & valde diues, cum vxore, & liberis, & amplissima familia Malacam petierat, vt in ea vrbe domiciliũ collocaret. Fuerat autem, cùm Malacæ oram legeret, à ducibus regis Bintamẽsis captus, ad illúmque perductus. Rex illum perbenigne accepit, multisque precibus eo hominem perduxit, vt Bintamum Malacæ præferret. Interim rex cùm illius familiaritate delectari multis signis ostenderet, multo tamẽ magis vxoris illius specie (erat enim insigni pulchritudine) delectabatur. Vt autem liberius ea frui posset, hominẽ à se per speciem honoris amandat, illiq; præfecturam certarũ nauiũ attribuit. Is (erat enim valde strenuus) multũ dãni nostris inferebat. Sed cũ Regis adulteriũ, insignemq; perfidiam suorũ indicio cõperisset, in arcem nostrã transfugit. Cum illo Menesius consiliũ, quod animo versabat, cõmunicauit. Is ad eam rem fuit operam suam pollicitus. Itaque cum centũ & viginti viris Lusitanis, & nonnullis Malacensibus partim terra partim mari à Menesio missis, hostes inopinantes oppressit, in munitiones irrupit, propugnaculum extemplo capitur. Iaoënsis vnius tormenti ictu percussus, occumbit: aliqui è nostris occisi sunt. Emmanueli Falconi, qui terra copias agebat, crus perfractum fuit.

Nostri

Nostri tamen cum magna hostium cæde propugnaculo potiti sunt. Supra septuaginta tormenta è munitionibus in arcē deportata fuerunt. Hoc pacto bellum ad tempus aliquod intermissum fuit, & Menesius Tristanum Menesium, vt Malucas insulas exploraret, dimisit, & ipse cum maxima Lusitanorum parte in Indiam citeriorem reuersus est. Post illius digressum, bellum rursus exarsit. Arx decem & septem dies obsessa, summisq; viribus oppugnata fuit. Hostes in duas naues sociorum, & in vnam triremem Lusitanā faces iniecerunt. Nostri, vt ignem extinguerēt, egressi sunt. Dum pugna cōmittitur, ignis in tormentarium puluerem nauis, cui Gabriel Gagus præerat, aduerso & infausto casu coniectus, nauem subitis ignibus inflammauit, & omnes qui erāt in naui, cū essent armis grauati, demersi sunt. Iacobus Mendezius alterius nauis præfectus tormenti vnius ictu occisus fuit. Nostri tamen ignem extinxerunt, & hostes repulerunt. Qui cum cernerent maximum damnum, quod illis nostri crebris eruptionibus inferebant, & quàm fidelem operam ciues Bendaræ ductu nostris in bello nauabant, obsidionem soluerunt. Tunc Bintami Rex à bello desistendū censuit. In his prælijs duodeuiginti Lusitani desiderati fuerunt. Ex hostibus supra quadringentos cæsi, & complures etiam capti, in quibus Dynastæ cuiusdā Siamensis filius extitit: pro cuius redemptione pater nauem ingentem cibarijs onustam Malacam misit, quæ plurimum nostros in illa ciborum penuria subleuauit. Hoc anno Rex Emmanuel Iacobum Lupiū Siqueiram, vt Lupo Suario succederet, in Indiam cum decem nauium classe misit. Cùm verò promōtorium Bonæ spei præterueheretur, piscis ingentis magnitudinis in nauis latus, cui Ioannes Limicus præerat, incurrit, nauémque in alterū latus impulit, eámque tanta vi retinuit, vt progredi nequiret. Vectores & nautæ se in saxum impegisse suspicabantur. Sed cùm neque compages dissolui, nec aquam admitti conspicerent, animos à metu refecerunt, & piscis à naue diuulsus, liberū illis mare permisit. Goam octauo die mensis Septembris peruenit: quo tempore Lupus Suarius in insula Zeilanda arcem, vt fuerat ab Emmanuele iussus, ædificabat. Id quidem, cum primum ad insulæ portum, quem Columbum nomināt, appulisset, à Rege, vt sibi per illum liceret, impetrauit. Sed cum Saraceni vt facere solebant, Regem ab ea mente deduxissent, factum est, vt Rex non modò quod sponte sua concesserat, pernegaret, verùm & acre bellum moliretur. Itaq; nocte stationes instituit, præsidia disposuit, tormentis nostros arcere parauit. Suarius omnes copias in terram exposuit. Prælium repente commissum fuit, in quo Verissimus Paciecus, vir nobilis & strenuus, cum nonnullis Lusitanis cecidit, & multi vulnerati sunt. Hostes tamen à stationibus cum magna multorum cæde pulsi fuerunt. Rex veniam & pacem postulauit. Pax ea lege concessa fuit, vt non solùm arcem ædificari permitteret, sed etiam in pœnam illius inconsideratæ rebellionis, tributum Regi Emmanueli singulis annis pēderet. Tributum erat gemmarum certus numerus, & maximum cinnamomi pōdus.

Suarius

Suarius ſimiliter Regi fidem dedit, vt ſemper auxilio Prætoris Luſitani tegeretur, nec vnquam bellum contra illum fieret, quin Luſitani ab illius finibus hoſtes arcerent. Fœdus factum, & iureiurando ſancitum, & literis mandatum, Regiſque, & principum, & Suarij nominibus conſignatum fuit. Arx deinde incolarum operis multo citius abſoluta fuit; & Ioanni Sylueiræ cōmiſſa: maritimarum verò rerum cura Antonio Mirandæ credita. Inde Cochimum reuerſus, Siqueiram offendit, illique prouinciam tradidit, & in Luſitaniam profectus eſt. Siqueira continuò muneri diligenter incubuit. Criſtophorum Souſam cū claſſe Dabulem miſit, vt eam ciuitatem, quæ ab Emmanuele deſciuerat, bello domaret. Alfonſo præterea Meneſio præcepit, vt in Baticalam infeſta ſigna ſimiliter inferret. Tum Ioanni Gomecio iuſsit in inſula Maldiua arcē ædificare; vbi fuit à Saracenis Cambaienſibus occiſus. Deinde cùm Goam peteret, in curſu arcibus Calecutij & Cananoris diligentiſsime proſpexit. Poſtquam Goam appulit, Antonium Saldagnam pluribus nauibus auctum, in Arabicum & Æthiopicum mare miſit, vt plurimum damni Saracenis inferret. Simonem Andradiū in Sinam miſit, qui, vt ſcriptum eſt, temeritate & amentia Sinas Luſitanis infeſtos reddidit. Antonium Corream ad Regem Peguēnſem, vt cum illo pacem & amicitiam iungeret, legauit. Garſiæ Salæ conceſsit, vt rei gerendæ cauſa Malacā peteret. Qui cùm eò perueniſſet, Alfonſum Lupium Coſtam morbo grauiter impeditum reperit: qui cùm in citeriorē Indiam morbi depellendi gratia redire vehementer expeteret, arcem ipſi Garſiæ Salæ tradidit: & nō multis poſt diebus, quàm Cochimum appulit, eodem morbo cōſumptus eſt. Dum hæc in India gerebantur, Abrahemus Barraxæ filius accepit, incolas montis Farrobij; & Benamarenſes, & reliquos eiuſdem vicinitatis Mauros multas clades à Luſitanis accepiſſe. Id igitur vlciſci conſtituit. Itaque cùm id, quod animo moliebatur, ſummo ſilentio compreſſum tenuiſſet, quingentos equites eduxit, & in pagis quibuſdam Arzilenſi agro finitimis ea parte, quæ Tingim ſpectat, in inſidijs delituit. Inde Aroazium itineris ductorem præmiſit, vt campum exploraret, & omnia vſque ad ſpeculas, quas Alfandiquimēſes appellant, ſpecularetur. Ioannes Coutignus hūc Aroazium, virum induſtrium & ſagacem nouerat, & illius fraudes & inſidias diligentiſsime præcauebat. Ea autem de cauſa, nunquā ſpeculatores ex vrbe mittebat, quin illis equitum auxilium aſsignaret. Tunc igitur cùm homines ſpeculatum miſiſſet, equites ſimul emiſsi ſunt. Aroazius ſe continuit, dum eos in ſpeculis conſtitutos animaduerteret. De ea re Abrahemum confeſtim admonuit. Is ſilenti agmine è latebris egreſſus, noſtris appropinquabat. Noſtri cum primam aciem cernerent, vt ſe reciperent, conſilium inierunt. At Mauri ſubſtiterunt. Fernandus Callæcus primi agminis ductor, qui ſpeculatoribus auxilium afferebat, cùm eos ſubſtitiſſe conſpiceret, in illos inuectus eſt. Hoſtes ordine minime confuſo cedebant, donec noſtros in poſtremum agmē, quod Callæcus minime conſpexerat, extraherent. Ibi equites noſtri decem &

ſeptem

ſeptem ceciderunt,reliqui fugæ ſe mādarunt. Sed in lacus, qui iter impediebat; anguſtijs,quidam fortiſsimus eques,nomine Ludouicus Valens, noſtros confirmauit,& ſe armatum hoſtibus obiecit: nec ex eo loco demigrauit,antequam Luſitani lacus anguſtias pertranſirent.Deinde noſtros ordine inſtructos domū ita reduxit,vt inter hoſtes atque noſtros eximia virtute & dexteritate verſaretur. Cùm iam ſe Habrahemus reciperet, incidit in illum Antonius Maſcaregnas adoleſcens valde ſtrenuus, cū quatuor equitibus: qui omnes capti ſunt. Maſcaregnas quamuis à Rege Feſſæ perbenigne tractaretur, mortem, quæ impendebat,vitare non potuit. Cùm enim peſtilentia apud Mauros deſæuiret,illū confecit. Sub id tempus præfecit Emmanuel Azamori (Petrum námque Souſam reuocauerat) Aluarum Norognam, qui cum multis Maurorum principibus pacem firmauit, & illis æquabile tributum imperauit. Rebelles verò cladibus multis affecit. Præter alias excurſiones,xx.vj. die Aprilis Benemezium agrū populatus eſt,multos occidit,ducentos & quinquaginta captiuos abduxit,nō mediocrem prædam abegit. Rurſus menſe Iunio Vaſcum Fernandium Cæſarem in alias Maurorum turmas immiſit, qui cùm incautos opprimeret, viuos octoginta cepit,magnáque præda potitus,copias in vrbem incolumes reduxit.Rurſus Auguſto menſe,Antonius Gundiſſaluius eiuſdem Norognæ iuſſu in Mauros pedites inuaſit: qui cum diu reſtitiſſent,victi tandem ſunt,& aliqua eorum pars in ſeruitutem abſtracta fuit. Hoc eodem menſe quidam Maurorum fœderatorum duces à Norogna auxilium petierunt,quo Enxouienſes Mauros aggrederentur,& magnam frumenti copiam inde aſportarent. Sed cum ducenti hoſtes noſtris imminerent, Mauri fœderati ſuſpicati ſunt, maximum hoſtium numerum in inſidijs latere: hac ſuſpicione perturbati,ſe in primum agmen cōferunt. Noſtri in poſtrema acie hoſtium impetū ſuſtinebant. Nonnulli ab hoſtibus cæſi ſunt. Reliqui cum dedecore ſe in vrbem receperunt,nō culpa ſua,ſed eorum qui eos deſeruerant. Id tamen eis grauem diebus multis dolorem inuſſit. Hoc tempore Emmanuel varijs & moleſtiſsimis curis agitabatur. Videbat enim ſe matrimonij vinculo liberatum,& cupiebat vltimum vitę actum in rebus præclaris,memoriáque ſempiterna dignis conſumere. Quo circa ſtatuit in Algarbium ſe conferre,regniq́ue adminiſtrationem Ioanni filio, & conſiliarijs relinquere,vt ipſe omni reliqua cura ſolutus,bello Mauros vexaret, atque propagandæ religioni vehementer incumberet. Sed ab hac cogitatione illum inſidię multorum hominum,quos ipſe non mutatione conſilij,ſed acerbitate ſupplicij coërcere debuiſſet,abſtraxerunt. Vt enim mos hominum eſt, qui omnia non fide, ſed cupiditate metiuntur, ab illo, quem non ita diu victurum ſperabant,ad Ioannem filium,à quo ſibi multo maiores,& diuturniores opes pollicebantur, paulatim deficiebant: & ætatem Principis, optima quidem natura præditi,ſed fraudibus & dolis obnoxij, captabant. In primis verò plurimum de laudibus Emmanuelis detrahebant. Hominem eſſe dicebant multum de ædificijs,

ficijs, parum verò de regia dignitate cogitantem. Præterea grauitatis immemorem esse criminabantur, quòd facillimos aditus haberet, quòd sui conueniendi facultatem quibusvis hominibus daret, quòd equos frequenter agitaret, quòd insita facilitate nullius congressum aspernaretur. Præterea illi crimini dabant, quòd multum auri & argenti profunderet. Postremo multa regiæ virtutis ornamenta in illo requirebant, & Ioanni persuadebant, si vellet amplissimum in Regibus nomen obtinere, vt longissime à patris instituto discederet, neq; se peruulgari & contemni permitteret. Erat autem Ioannes natura clemens atq; benignus, & ad pietatis studium valde propensus. Sed tantas vires hominum perditorum sermo, cui aures assidue præbebat, habuerat, non quidem vt patrē odio persequeretur, quem pietate summa colebat, sed vt minime illius mores & instituta comprobaret. Itaque statuebat, longè diuersam sibi vitæ rationē sequendam esse, vt ad summum decus aspiraret. Neque deerant interim, qui persuaderēt, nihil esse magis regiū, quàm, quidquid liberet, efficere. Voluntatem námque refrenare, esse non regiæ dignitatis, sed miserrimæ seruitutis argumentum. Cum multa eiusmodi Emmanuel accepisset, veritus est, ne si res alias agere vellet, & filium in adulatorum potestate relinqueret, ab eo contemneretur, & regnum improborum consilijs gubernatum, ruinæ periculum adiret. Hic metus illum ab instituta cogitatione reuocauit. Præterea vt magis se à cōtemptu & solitudine vindicaret, se nouis affinitatibus stabilire decreuit. Idcirco à Carolo Imperatore petijt, vt Leonoram sororem suam, excellenti pulchritudine & probitate fœminā sibi desponderet. Atqui prius ille, vt Ioanni filio collocaretur, enixe operam dederat, & ea de causa Petrum Goueanum in Germaniam ad Maximilianum Imperatorem legauerat. Tunc verò sic immutatus fuerat, vt eam vxorem ducere, quàm filio in matrimonium collocare mallet: quæ res apud multos in varias reprehensiones incurrit. Sic enim dicebant. Quam rem gerit Princeps hic, in quo ad hunc diem patrium in remp. animum semper agnouimus? At nunc multis rationibus remp. euertit. Primum enim, Rex annos quinquaginta natus, & viduus, octo filijs oneratus, quonam modo poterit virginē Caroli sororem, in maxima spe aliarum nuptiarum enutritam, ad nuptias parum ætati accommodatas allicere, nisi regni opes prius effuderit? Filio námque dos magna confici potuisset. At is non modo vxorem indotatam accipiet, verùm contra morem & consuetudinem, nomine dotis, regni patrimonium vxori largietur. Præterea necesse erit (aliter enim fortasse vxori adolescenti minime satisfaciat) vt ad voluntatem illius regnum administret. Postremò, quid liberis faciet? octo filios habet. Totidem poterit ex noua nupta suscipere. Regnum est angustis finibus terminatum. Quas igitur opes poterit tantæ filiorum multitudini largiri? Quibus honoribus aut emolumentis Regia soboles statum suum tuebitur, ne sit ei necesse in turbam conijci, & reliquorum hominum institutis victum sibi comparare? Erit præterea ei necesse amori seruire, vxori blandiri, &

non

non quomodo nomen suum immortalitati commendet, sed quomodo virgini pulcherrimæ morem gerat, excogitare. Hæc & his similia vulgò iactabantur, ab his præcipuè, qui domesticas illius offensiones ignorabant. Emmanuel tamen in ea mente perstitit, & cùm Carolus in Hispaniam, vt regni hæreditatem cerneret, è Gallia Belgica veniret, ad illum Aluarum Costam, qui regio cubiculo præerat, legatum misit. Legationis species salutationis nomine instituta fuerat: legationis tamen summa eo pertinebat, vt nuptiæ conficerentur. Aluarus Costa omnia, quæ Emmanuel cupiebat, ex animi sententia confecit. Nuptiæ pactæ sunt, dos etiam à Carolo dicta, ab Emmanuele sponsæ munera ingentia constituta: festi dies acti, & matrimonij fœdus Cæsaraugustæ, vbi tunc Carolus considebat, summa omnium lætitia & gratulatione celebratum. Fuit tamen necesse, cùm esset cum Carolo & Leonora, & sanguinis propinquitate, & affinitate multis rationibus implicatus, & ea de causa per Põtificias Sanctiones nuptiæ coniungi minime potuissent, vt Pontificis Maximi benignitate legibus soluerentur: quod factum fuit. Nuncius huius pactionis & fœderis ad Emmanuelem perlatus, eum gaudio ingenti cumulauit, sed nobilitatẽ & multitudinem non mediocri solicitudine affecit. In primis verò Ioannem solicitauit, non quòd easdem nuptias expeteret, sed quòd reip. inutiles arbitraretur. Emmanuel regni Proceres in consilium euocauit. Ibi luculentam orationem habuit, qua rationes, quæ illum ad matrimoniũ inuitarant, exposuit: qua quidem illi, qui aderant, aut moti sunt, aut se motos esse, ne Regis animum offenderent, simularunt. Itaque omnes ordine instituto illius manum de more osculati, & vt matrimonium felix atque faustum esset, precati sunt. Post has gratulationes, & omnium faustas acclamationes, pestilentia Olysipponem vehementer afflixit, & Regem varias sedes commutare illius metu coëgit. Almeirinum deinde se contulit. Inde Cratum (est autem id oppidum celebre, quod ad Hospitalensium equitum ordinem pertinet) profectus est, vt ibi Reginam opperiretur. Illa verò multis Hispaniæ Proceribus stipata, in regnorum confinia peruenit. Eo multi Portugaliæ Proceres, vt eam exciperent, se contulerũt. ad exiguum fluuium, Seuerum nomine, qui Portugaliam à Castella discriminat, peruentum est. Martinus Albicastrẽsis, Villæ Nouæ Portimanensis, quod oppidum est in Algarbio situm, Comes, fluuium traiecit, & Reginæ manum suppliciter osculatus est. Illum Comes Tentugalensis, Et Episcopus Portugalensis, & Archiepiscopus Olysipponensis ordine subsequuti, eodem officio perfuncti sunt. Alia deinde Lusitana nobilitas idem fecit. Regina fluuium transmisit: quam Dux Albanus, & Episcopus Cordubensis deducebant. Dux Brigantinus citra fluuium constiterat: ad duo millia equitum Lusitanorum satis eleganti cultu conuenerant. Vbi Regina in terminis Lusitaniæ constitit, Dux Brigantinus ex equo desiluit, vt Reginam nomine Regis exciperet. Quæsitus ab Albano Duce, an facultatem ab Emmanuele Rege ad illud munus obeun-

dum haberet, eam literis publicis inſcriptam, & manu Regis ipſius conſignatam oſtendit. Literæ publicè & alta voce recitatę ſunt, & Albano Duci in officij ſui rite peracti teſtimonum traditæ. Tunc idem princeps catenam auream, quæ Reginæ brachio alligata erat, aſſumpſit, vt ſic ipſam Reginam deduceret, quam Brigantino Duci tradidit, atque commiſit. Hac traditione ſolenni ritu celebrata, Albanus Dux, & reliqui Caſtellæ principes abſceſſerunt. Epiſcopus tamen Cordubenſis, & Dynaſta Tregenienſis (hi legati erant) & præterea Villæ Francæ princeps, & equitum Hoſpitalenſium in Caſtella Magiſter, & Montis acuti Comes cum Regina Cratum vſque peruenerunt. Poſtquam in oppidum ventum eſt, & Regina cœnauit, Rex illam inuiſit: à qua cum ſingulari ſignificatione amoris exceptus fuit. Ioannes illius manum oſculari voluit: quod illa nullo modo induci potuit, vt pateretur. Georgium tamen, equitum Iacobenſium & Ciſtertienſium Magiſtrum, Ioannis Regis filium, vt Hiſpaniæ morem conſeruaret, ad oſculum manus admiſit. Deinde Archiepiſcopus Olyſipponenſis Regem atque Reginam ritũ ab eccleſia ſancta recepto ſtabili matrimonio copulauit. Symphonia deinde, & tibiarum concentus, & choreæ conſequutæ ſunt. Inde modicis itineribus Almeirinum profecti ſunt. Filij Regis obuiam illis prodiere. Principes Regij ex equis repente deſiliunt, vt Reginæ manum oſculentur. Id illa pati noluit: imo multis in illos voluntatis egregiæ ſignis inſitam benignitatem teſtificata eſt. Reliqui regni principes, qui nondũ ſuum officium fecerant, eam ſolito more ſalutarunt. Vbi Almeirinum peruenere, Iſabela & Beatrix Emmanuelis filiæ ad ſcalarum gradus, quibus in Aulam aſcenſus patebat, aduenere, & cùm deſcendere pararent, Regina, ne id facere poſſent, accelerauit, & ad genua prouolutas ſubleuauit, eáſque humaniſſime complexa eſt. Reliquæ deinde virgines Reginam manus oſculo ſalutant, quas omnes illa admodum benigne, cum debita tamen maieſtatis ratione reſalutat. Quibus cantibus, & ſaltationibus, & tripudijs dies ille celebratus extiterit, erit explicatu difficillimum. Sequenti die Rex peractis ſacris, aurei velleris ordinem, à Philippo Burgundiæ Principe fundatum, & à ſucceſſoribus ſingulari religione retentum, cuius princeps atque Magiſter Carolus erat, ipſius Caroli iuſſu conſequutus eſt. Hyems illa tota fuit Almeirini in ſumma iucunditate conſumpta. Inde appetente vere Rex Eboram conceſsit. Hoc anno, qui fuit à CHRISTO nato. M. D. xix. miſit Rex Emmanuel in Indiam ſedecim nauium claſſem, cuius Georgius Albuquercius præfectus extitit. Non omnes tamen inſtitutum curſum tenere potuerũt. Nauis enim, cui Iacobus Limicus præerat, Olyſipponem reflatu delata eſt. Ludouicus Guzmanus cum naui, cui præerat, à fide deſciuit, piraticam fecit, multáque flagitia & ſcelera indigna genere ſuo deſignauit. Emmanuel Souſa, qui nauarchus erat roſtratæ nauis, cùm oram Æthiopiæ Melindem verſus legeret, & portum Mantuæ (ſic enim appellant) ſubiret, vt commeatum ab incolis emeret, fuit in terra à Saracenis

cum

cum quadraginta viris Lusitanis occisus. Nauem verò, cùm ad insulam, quæ non procul Quiloa distat, turbida tempestate iactata, & vadis allisa fuisset, Saraceni diripuerunt, & Lusitanos omnes, vno duntaxat puero, quē Rex Zamzibaris in fidem recepit, excepto, trucidarunt. Georgius Albuquercius cum nouem nauibus Mozambique hyemauit. Quatuor tantùm naues in Indiam pelagus transmisere. Interim Iacobus Lupius Siqueira omnia, quæ ad bellum Arabiæ gentibus inferendum necessaria videbantur, summa ope comparabat. Et quia maioribus copijs indigebat, nauigio, quod facile fluctus exciperet, Gundissaluum Loulensem Mozambiquem ad Georgium Albuquerciũ misit, cui mandabat, vt inde Arabicum sinum peteret, vt coniunctis viribus Iudam expugnarent. Cùm verò Siqueira Melichiazij fraudes perciperet, cúmque multis incommodis Lusitanos affecisse cognosceret, Christophorum Salam cum triremibus tribus, qui oram Cambaiæ infestam redderet, expediuit. quod is diligenter effecit, & cum non mediocri præda reuersus est. Similiter & Antonius Saldagna, qui circa Guardafumense promontoriũ oras illas peragrabat, ingenti præda potitus, se ad Siqueiram contulit. ¶ Sub id tempus, leuis à Rege offensio ita grauiter cuiusdam viri Lusitani animum exulcerauit, vt oblitus fidei, pietatis, & religionis, Regem à quo educatus fuerat, patriam, quæ illum genuerat, prodere, vitámque suam in summum discrimen inducere properaret. Fernandus Magallanus fuit vir nobilis, & magno animo prędictus, cuius antea mentio facta est. Is in India bellicis in rebus non mediocre virtutis & industriæ documentum dederat. In Africa similiter viri valde strenui officio functus fuerat. Olim erat apud Lusitanos in more positum, vt in Regia, qui Regi seruiebant, ipsius Regis sumptibus alerentur. Cùm verò multitudo domesticorum tanta fuisset (eorum námque filij, qui Regibus operam dabant, eundem locum retinebant: & præterea multi in regiam familiam meritis admittebantur) difficillimum videbatur, cibos tantæ multitudini pręparare. Quocirca fuit à Portugaliæ Regibus statutum, vt sumptum, quem quilibet erat in Regia facturus, ipse sibi ex regia pecunia faceret. Sic autem factum est, vt cuilibet certa pecuniæ summa singulis mensibus asignaretur. Ea verò, cùm summa tunc annonæ vilitas esset, satis homines alebat. Nunc autem cùm & hominum multitudo cum rerum venalium pretijs multis accessionibus amplificata sit, factum est, vt illa pecunia, quæ olim quotidianis sumptibus faciendis latè sufficiens erat, nunc perexigua sit. Cùm tamen omnis Lusitanorum dignitas à Rege pendeat, huius exiguæ pecuniæ summa, quasi multo amplior esset, incredibili studio quæritur: & cùm in regiam familiam admitti, valde expetendum Lusitani iudicent, tum in stipendij huius incremento summum decus statuunt. Cùm enim sint apud Reges variæ famulorum classes, pro clasium dignitate cuilibet Regis domestico pecuniæ numerus asignatur. Maxima clasis est virorum nobilium. Sed cùm nobilitatis

etiam discrimen sit, non vnum congiarium omnibus ex æquo tribuitur. Sic autem euenit, vt pro congiarij magnitudine, de nobilitate vniuscuiusque iudicium fiat, & tanto quisque nobilior existimetur, quanto illius congiarium amplius extiterit. Hoc quidem iudicium, vt sunt res humanæ, est sæpe fallacissimum. Multi námque ambitione & sedulitate consequuntur, quod est meritis atque germanæ nobilitati tribuendum. Attamen Lusitani, cùm sint præter modum huius nobilitatis appetentes, & paruæ pecuniæ accessione nobilitatem suam augeri putent, pro hac tam parua pecunia sæpenumero, tanquam in ea salus omnis atque dignitas vertatur, sibi pugnandum arbitrantur. Magallanus autem pro meritis suis contendebat, vt congiarium illius dimidio nummi aurei singulis mensibus augeretur. Rex, ne aditum ambitiosis aperiret, id denegauit. Magallanus offensione huius beneficij sibi eo tempore denegati commotus, à Rege desciuit, fidem violauit, remp. in summum discrimen adduxit. Et cùm reip. iniuriæ nobis tolerandæ sint, & Regum etiã, qui reip. parentes sunt, offensiones perferendæ: & cùm vita, quam patriæ debemus, pro ipsius patriæ salute ponenda sit, vir audacissimus tantum dolorem ex parte vnius aurei dimidia, quæ quinque denarios conficit, sibi negata cepit, vt remp. oppugnaret: Regem, à quo fuerat enutritus, violaret: & patriam, pro qua mori debuisset, in discrimen adduceret. Res enim eò perducta fuit, vt periculosi belli discrimen rebus communibus impenderet. Nescio autem vnde tam barbarus mos in resp. irrepsit. Cum enim proditoris nomen sit non modò odiosum & inuisum, sed etiam cunctæ posteritati maculam sempiterni dedecoris inurat, homines, qui fidem violare, & Reges suos, aut respublicas oppugnare statuunt, munera quæ acceperant, literis consignatis abijciunt, fidem abiurant, se ciuitatis iure spoliant, Regem sibi suas res habere iubent, sibi nihil deinceps cum patria fore commune testificantur: & tum demum sibi moliri contra patriam bellum licere contendunt. Esto. aspernare munera, si lubet: contemne patriæ benignitatem: freme quãtum voles, tibi non esse præmium pro dignitate persolutum. Fidem verò datam prodere quî potes? Grauem mihi iniuriam patria intulit. Intulerit etiam grauissimam. Sed iniuria nec in parentibus, nec in patria vindicanda est. Omnia, quæ à patria acceperam, inquit ille, reliqui. Numquid vitam, ingenium, disciplinam abiecisti? Minime. At hæc omnia à Deo primum, à patriæ deinde legibus, & moribus, & institutis accepisti. Neque naturæ repugnare, neque patriam lædere, neque fidem frangere, quamuis omnibus iniurijs oneratus sis, vnquam licebit. Imo vita tibi deserenda, & grauissima supplicia subeunda sunt potius, quàm fidem violes, aut officium prodas. Abiura fidem quantum voles: perfidiam tuam publicis literis conteстare: in insignem memoriam sceleris infandi posteritati relinque: nullis tamen testimonijs numinis offensionem, & dedecoris sempiterni maculam vitare poteris. In eam

tamen

tamen fraudem Magallanus impulsus fuit, vt arbitraretur, si publico testimonio fidem & Regi & patriæ debitam abiuraret, licere sibi fidem prodere. Id confestim exequi minime dubitauit, & se continuo ad Carolum contulit, eúmque admonuit, insulas, quas Malucas appellant, quæ sunt vltra Auream Chersonesum constitutæ, ad limites Castellæ pertinere, & ab Emmanuele Rege contra pactionem iam factam vsurpari. Ducebat autem secum Rodericum Falerium, qui se Astrologiæ disciplinam tenere profitebatur, vt eandem opinionem in animo Caroli altius imprimeret. Aluarus Costa, qui tunc legatus apud Carolum erat, Carolum adijt: necessitudines commemorauit, non esse illius amplitudine dignum, aures hominibus illis præbere. Eadem námque vanitate & scelere, quo Regem optimum violarant, multa confingere. Proditorum nomen cùm reliquis hominibus, tum præcipuè Regibus esse detestabile & execrandum. Reges verò, qui illis fauerent, pestem alere, qua regium nomen ex hominum memoria deleatur. Carolus cùm esset natura benignus, ab hominibus illis audiendis deducebatur. Sed ab Hispaniæ proceribus persuasus fuit, ne vllius affinitatis obtentu imperium amplificare negligeret. Itaque statuit, naues Magallano, quibus aliam viam in Orientem aperiret, attribui. Fœdere námque inter Regem Ioannem secundum, & Regem Fernandum facto, cùm regiones, quas quilibet explorare, & debellare sine alterius iniuria posset, definitæ sunt, statutum fuerat, vt Castellani non viam à Lusitanis factam, sed diuersam sequerentur: vt videlicet cùm Portugalenses ad Solis ortum, Castellani ad Occasum nauigarent, orbem marium atque terrarum conficerent. Sic autem cuilibet parti liberum erat, cùm omnes maris atque terrarum tractus trecentis & sexaginta partibus definiti sint, centum & octoginta partes ad peruestigandum, atque debellandum sibi deposcere. Limes erat Meridianus. Sic enim appellant lineam à Septentrione ad Austrum in cœlo designatam: quia cùm Sol eam attingit, meridiem hominibus sub ea regione constitutis efficiat; quæ secundum longitudinem (sic enim spatium Ortu & Occasu terminatum nominant) circiter sex & triginta gradibus Olysippone distat. Error autem Magallani, & aliorum, qui vestigijs illius ingressi sunt, quo Malucas insulas ad ius Castellæ pertinere contendunt, à multis causis originem habuit. Primùm quidem sic natura comparatum est, vt cum primum aliquod iter incognitum habemus, quod non possumus certis montibus, aut anfractibus, & notissimis signis definire, multo longius nobis appareat: maximè verò cùm nauigamus, vbi neque montibus, neque vallibus, nec vllis certis notis possumus spatium finire. Deinde qui maria incognita nauigant, vt maius & admirabilius facinus se confecisse glorientur, spatia multo ampliora faciunt, vt, quasi ex alio mundo in hunc redierint, ingentem admirationem efficiant. Accedit, vt etiam ipsi vectores, cùm Astrologiæ imperiti sint, quamuis nullam vanitatem orationis adhibeant, fal-

lantur, & cùm varijs circuitibus maria peragrent, rectum iter se tenere putent. Sic factum est, vt cùm inter Indum fluuium & Gangem spatium decem graduum, qui circiter passuum millia septingenta conficiunt, interiectum sit, Ptolemæus triginta gradibus spatium illud definierit. Vir enim doctissimus terras illas non lustrauerat: quæ à viris fide dignis, imperitis tamen, acceperat, ea monimentis mandabat. Illi verò cùm ab Indo ad Cori promontoriũ, quod in Austrum longissimo tractu procurrit, nauigarent, & inde rursus in Gangem ad Septentriones cursum inflecterent, quasi recta via, aut paululum ad Austrum inflexa nauigassent, itineris spatium metiebantur. Alia etiam erroris causa nostris obiecta est. Cùm enim vltra promontoriũ Bonæ spei, aliud promontorium, quod mitius in Austrum prominet, flectere secundis velis niterentur, se multo maius iter confecisse putabant, quàm propter maris impetum, naues in diuersa iactantis, facere potuissent. Ea námque ora, quæ in illis regionibus ab Austro ad Septentriones pertinet, longissimo tractu protenditur. Venti autem, qui ab ortu Solis flant, sunt anniuersarij; & statis temporibus valde vehementes. Æstus similiter, propter immensam maris altitudinem, Lunæ cursibus nimis obiectam, incitatissimi. Ergo cùm fluctus ab ortu Solis ad oras maritimas Occidentis incredibili violentia contorti, & ab oppositis oris repercussi, in Austrum, qua facilior patet exitus, incitẽtur, & ex illo promontorio, quod diximus, in altum longius, quàm credi possit, excurrant, nostrorum in nauigando cursum retardant. Quod nostri non intelligentes, existimabant, se multo maius spatium confecisse, quàm nauigando transmiserãt. Hæc omnia nostris etiam eam erroris causam attulerunt, vt regionum terminos satis imperite designarent, & ad Ptolemæi errata, alia etiam multa parum sapienter adiungerent. Hæc tamen controuersia inter Castellanos & Portugalenses hunc fructum Portugalensibus tulit, vt spatia multo diligentius explorarent. Hoc autem fieri commode non potuit, nisi per Lunæ defectus. Cum enim Luna orbe pleno interiectu terræ, vt fieri necesse est, certis temporibus obscuratur, illa splendoris amissio non ijsdem horis animaduerti potest: necesse námque est, cùm citius in India, quàm in Portugalia, quæ in Occasum vergit, nocturnæ tenebræ sint, vt quamuis ille defectus vno tempore fiat, diuersis nobis horis appareat. Horarum igitur dimensione omnis controuersia tollitur. Qualibet enim hora quindecim gradus Sol progreditur. Obseruatum autem est ab hominibus peritissimis, qui à Petro Nonio Mathematicorum principe ad id diligenter instructi fuerant, sex horis ab Indi fluminis ostio, ad Olysipponis vrbis situm Solis cursum terminari. Horæ verò sex, gradus nonaginta conficiunt. Ab Indo autem fluuio ad vltimos Malucarum insularum terminos, qui ad orientem Solem spectant, duo & quadraginta gradus intersunt. Hos si nonaginta gradibus adieceris, centum & triginta duos efficies. Si verò sex & triginta gradus, qui Olysippone ad Occasum secundum lineam illam meridianam,

meridianam, quam diximus inter Hispaniæ Reges fœdere definitam fuisse, vt Castellani contendunt, addideris, centum & sexaginta & octo graduum summa fiet. Itaque secundum hanc computationem, adhuc Portugalensibus duodecim gradus explorandi restãt, qui possunt sine cuiusquam Christiani Regis iniuria à Portugaliæ Regibus occupari: tantum abest, vt Magallanus, vel quisquã alius insulas illas iure atq; merito posit Castellæ Regibus adiudicare. Hæc tamen controuersia non mediocres in Hispania tragœdias excitauit, vsq; adeò, vt Reges optimos, & cognatione, affinitate, & amore coniunctißimos, interdũ ad intestinam seditionem solicitaret: quod totum ab improbißimi hominis scelere ortum habuit. Vt verò ad illum redeamus, cùm Emmanuel hominis scelus Costæ literis accepisset, consilium habuit. Nihil tamen consilio conclusum fuit. Costa verò Magallanum ingentibus promißis onerabat, & interdũ illum in sententia fluctuare cogebat. Cùm tamen maiora sibi præmia ex instituto scelere, quàm ex debita fide proponeret, aures Costę promißis occlusit. Itaque negotijs cum Carolo ex animi sententia confectis, Mgallanus & Falerius Hispalim contendunt. At Faleriũ iam facinoris suscepti pœnitebat, & intra paucos dies mœstitia confectus, mortem obijt. Magallanus cum quinque nauium classe, & cum suprema necis atque vitæ in reliquos nauarchos potestate, decimò die Augusti eiusdem anni soluit, vt terras atque regiones, quas neque viderat, neque ab alijs exploratas audierat, sed suspicione tantùm eas adiri posse consequutus fuerat, perlustraret. Sed nihil est tam arduũ, quod non animus magnus desperatione stimulatus aggrediatur. Primùm oram prouinciæ Brasiliæ prætervectus, ad Austrum vltra æquinoctialem plagam nauigauit. Cùm verò mense Septembri, anno salutis. M.D.xx. tres & quinquaginta gradus, ab æquinoctiali regione ad Austrum nauigando, confecisset, fretum reperit, cui nomen Magallani impositum fuit, vt sempiternum monimentum facinoris extaret. Sed tantum frigus Hispanos miseros excruciabat, vt multi fœde perierint. Fretum verò, vt fama est, quadraginta millia passuum in longitudinem patet. Freto superato, rursus in æquinoctialem regionem, & in cœlum mitius atque tepidius iter instituit. Varij interim casus hominem exagitarunt. Nam nauarchi cum reliquis Hispanis ab illo desciscere voluerunt, & ei insidias intenderunt: & quidam ex illis capitali supplicio affecti sunt: & ipse tandem in insula, quam Matam appellant, cum opem Regulo, qui ab illo auxilium postularat, attulisset, post bellum confectum, ab ipso Regulo occisus per insidias fuit, vt proditor proditori pœnas eiusdem sceleris irrogaret. Duæ tantũ ex illa classe naues (reliquæ námq; amissæ fuerant) Tidorẽ, quæ insula vna ex Malucis est, peruenere. Vna ex illis octauo die mensis Septẽbris, anno salutis. M.D.xxij. Hispalim appulsa fuit. Alteram verò nauẽ, quia dissoluta compage aquã accipiebat, Hispani in insulã subductam refecerunt, & onere accepto profecti, Septentriones versus iter suscepe-rũt. Cùm verò cõmeatus illos deficeret, & multi frigore interirent, retro cursum

flectere coacti sunt. Ad Malucas autem appulsi, intellexerunt Lusitanos in insula, quam Ternatem appellant, commorari. Itaque ad illos confestim mittunt, qui diceret, vt hominibus Hispanis, & eadem religione deuinctis opem in rebus desperatis afferrent. Nauem esse laceram, magnam partem hominum, qui ea vehebantur, absumptam, reliquos grauissimis morbis impeditos. Antonius Brittius, qui iam insulis nomine Regis Emmanuelis imperabat, Garsiam Henricum cũ nonnullis nauigijs extemplo misit. Ab his Magallani comites fuere continuo recepti, & singulari humanitate tractati. Nauis fracta fuit, & illi Lusitanis nauibus in Indiam, deinde in Hispaniam rediere. Hunc exitum classis illa parum felicem habuit. Sed vt ad ea, quæ annó salutis. M.D. xix. inciderunt, reuertamur, nono die mensis Februarij Aluarus Norogna, qui tunc Azamoris præfectus erat, in eam Mauritaniæ partem, quæ Enxouia nominabatur, cum ducentis & triginta equitibus, & centum peditibus inuasit: hostes acri prælio fudit, ducentos atque decem captiuos abstraxit. Rursus vigesimo quinto die mensis eiusdem, octo & quadraginta passuũ millia progressus, in castra Nacerbendumæ (is erat vnus ex Enxouiæ principibus) impetum dedit: duas illius vxores, & duos filios, & vnam filiam, & multos illius cognatos, cum magna aliorum hominum multitudine captiuos abduxit. Dum rediret, quidam Lusitanus eques facinus inhumanum & barbarum edidit. Maura quædam eleganti forma, quam Nacerbenduma filio suo desponderat, armillis argenteis magni ponderis brachia & suras ornarat. At Antonius Leitanus (sic enim eques ille nominabatur) argenti cupiditate inductus, vt illud facilius captiuæ detraheret, manus atque pedes miseræ præcidit. Norogna illum multis male verbis accipit, argento spoliat, in custodiam tradit, & in Lusitaniam cum dedecore redire compellit. Rursus vigesima die Martij, in alias eiusdem prouinciæ turmas Norogna aciem eduxit. In via, camelorum turmam multis rebus onustam cepit: deinde primis tenebris montis cliuum subijt, & itineris ducem admonuit, vt eum aliqua via saxosa deduceret, ne possent hostes illius iter ex equorum vestigijs animaduertere. Duabus deinde horis ad quietem datis, postquam rursus omnes excitati sunt, triplicem aciẽ instruxit, primam Antonio Lupio Siqueiræ, secundam Iacobo Melio attribuit, tertiam, in qua erat maior militum numerus, sibi reseruauit. Ad hunc modum silenti agmine profecti, in turmas hostium ex improuiso impetum fecerunt, eásque in effusam fugam compulerunt. Trecenti tamen & octoginta duo capti sunt, & præda ingens abacta. Hostes sublato signo conueniũt, & auxilijs vndique influentibus exercitus non mediocris efficitur. Nostri ordine regrediuntur. Sed cùm Maurus quidam ex fœderatis, vir sanè fortis, nomine Zale Bembarqua, in nostrorum conspectu pulchrum aliquod facinus edere statuisset, solus in hostes impetum tulit. Norogna continuo, vt illi subueniret, aciem in hostem direxit. Primo impetu triginta ex hostibus cæsi sunt, & vnus

vnus vir primarius captus eſt. Reliqui eorum, qui cecidere, caſu perculſi, ſubſtiterunt. Norogna eorum impedimento liberatus, Azamorem exercitum ordine reducebat. Fluuius erat vado tranſeundus. Is vbi vado appropinquauit, ne pecorum multitudo ordinem perturbaret, & tranſitum impediret, magnam illius partem Mauro cuidam fœderato donauit. Tranſmiſſo cum omni reliqua præda vado, duabus horis in hoſtium conſpectu, qui citra vadum reſtiterant, cum exercitu conquieuit, & epulatus eſt. Expectabat autem, an hoſtes vellent vadum pugnæ capeſſendæ gratia tranſire. Cùm illi id facere noluiſſent, Azamorem exercitum cum reliqua præda reduxit. Rurſus xx.v. die menſis Martij, cùm alias turmas hoſtium adoriri ſtatuiſſet, in Mauros palantes incidit: quinquaginta cepit: reliqui in fugam verſi, illius aduentum per omnia compita & mapalia nunciarunt. Multi continuo confluxere: & Norogna, ne cum tanta multitudine manum conſerere cogeretur, Azamorem cum captiuis reuerſus eſt. Vigeſimo autem octauo eiuſdem menſis die copias eduxit, quibus quaſdam turmas hoſtiles inopinantes aggrederetur. Sed cùm in via præter opinionem in magnum equitum numerum incidiſſet, Lanſarotem Freitam cum equitibus ſexaginta præmiſit, qui in hoſtes impetum ferret: ipſe cum reliquis ſubſequutus eſt. Fit atrox prælium: ex hoſtibus multi cæſi: ſexaginta capti ſunt. reliqui ſe ſe effuſa fuga ab imminenti clade proripuerunt. Inter captiuos fuit dux quidam eximius, Arhagus nomine, qui cùm centum annos natus eſſet, omnia militiæ munera diligenter adminiſtrabat. Trigeſimo die menſis eiuſdem Norogna, cùm otium ferre nō poſſet, oppidum muris munitum, quod Siner appellabant, improuiſo adortus eſt, illudque vi cepit: reliquam prædam Mauris fœderatis conceſsit: ipſe Azamorem trecentos & quinquaginta & octo captiuos abduxit. Nec ipſe ſolùm hoſtes crebris excurſionibus fatigabat, ſed duces reliquos otio torpere non ſinebat. Itaque Vaſcum Fernandium Cæſarem, anteſignanorum ductorem, cuius virtuti plurimum confidebat, in varias partes mittebat, vt hoſtibus quātam maximam poſſet perniciem inferret. Is eo tempore primum quidem cùm indicio cuiuſdam captiui percepiſſet, in loco, quem Fornignum appellant, equitum turmam, vt fruges incenderent, coactam eſſe, in eam inuaſit: nonnullos occidit, reliquos in fugam coniecit, ducem viuum cepit. Cùm verò Norogna accepiſſet, in agro oppidi Tilenſis magnam hoſtium multitudinem verſari, vt inde in ſegetes irruerent, & noſtros, qui in campo vagabantur, inopinato aggrederētur, in eos eundem Cæſarem immiſit. Is cùm impigre imperata conficeret, equites non inuenit: cum peditibus acre certamen iniuit, qui fortiſsime reſtiterunt. Omnis enim eorum ſalus in virtute conſiſtebat. Nec enim poterant pedibus equites inſequentes effugere. Cùm tamen multi cecidiſſent, reliqui in templum quoddam, quod prope eum locum ſitum erat, confugerunt. Ibi conglobati ſe ſe animo maximo tuebantur.

Sed

Sed tandem Cæſar, gradibus maxima contentione ſuperatis, primus aſcendit, deinde Franciſcus Vaſcius ſpeculator: tertius fuit ſcriba quidam, cui nomen erat Franciſcus Rodericus. Reliquis animus additus eſt, vt idem facerent. Itaque in ſupremam templi contignationem ſubeuntes, in hoſtes irruunt. Cæſar vnum ex ijs, qui acrius reſiſtebant, complexus, è ſummo præcipitauit. Tanta verò pertinacia decertatum eſt, vt nullus ex hoſtibus euaſerit. Neque ſolùm gladijs & pugionibus, verùm & lacertis cùm multos arctiſſime vincirent, eos in terram è ſummo detrudere contendebant. Hoc prælium quamuis pro numero militum exiguum videretur, victoribus tamen in laude non mediocri poſitum fuit. Erant enim hoſtes fortiſsimi, & cum maxima pertinacia è loco ſuperiore reſiſtebant, & in vltimo diſcrimine conſtituti, nullus eorum in deditionem venit. Omnéſque tandem in veſtigio mori, quàm in ſeruitutem abduci maluerunt. Cæſar paucis poſt diebus ab Emmanuele accerſitus fuit, vt cum claſſe Gaditanum fretum tueretur. Vmbre oppidum eſt Enxouienſe, in edito loco ſitum, muris, & mœnibus, & propugnaculis munitum: quod Azamore octo & viginti millia paſſuum diſtat. Imam vallem fluuius præterfluit, vnde collis in oppidum valde accliuis aſſurgit. Hoc oppidum Norogna ex improuiſo capere ſummè concupiuit. Itaque decimo die Aprilis eiuſdem anni in oppidum inuadit: minoribus tormentis propugnatores exturbat: ſcalas muris admouet, mœniáque diu totis viribus oppugnat: oppidani ſumma contentione reſiſtunt. Cùm autem Norogna ſe fruſtra eo genere oppugnationis vti conſpiceret, aliud excogitauit. Viros acerrimos elegit, qui cum ſecuribus, quamuis maximum periculum è mœnibus immineret, in portas inuaderent. Hi neque ſaxis, neque miſsilibus impediri potuerunt, quominus fores cardinibus euulſas introrſum impellerent. Hoc enim Norogna præceperat, vt cardines tantùm, quo citius opus abſoluerent, ſecuribus excindere conarentur. Aditu in oppidum patefacto, noſtri confeſtim irrumpere conati ſunt. Hoſtes conglobati acriter & diu reſiſtunt. Noſtri cum magna hoſtium cæde tandem ingrediuntur. Hoſtes verò ſe ſe per cliuum deijciunt, & fluuium petunt: multi cùm per cliuum præcipites ruerent, dilacerati ſunt. Magnus hoſtium numerus cæſus fuiſſe dicitur: ducenti quinquaginta & ſex capti. è noſtris decem tantùm vulnerati fuerunt. Norogna re bene geſta (nec enim oppidum præſidio munire, ſed hoſtes exterrere decreuerat, vt intelligerent, nullum ſibi locum, quantumuis egregie munitũ, periculo vacuũ fore) copias in vrbem integras reduxit. Rurſus octauo die mẽſis Octobris, vt Allimàimonis (erat autem is inſignis inter Mauros dux) turmas opprimeret, egreſſus eſt. Sed cùm alios Mauros obuios haberet, quos captiuos duxit, & intelligeret, ſe hoſtes iã fallere nullo modo poſſe, regredi maturè cõſtituit. Rurſus decimo quarto die ſpeculatũ miſit, vbi duces quidã, qui camelorũ turmam, quæ Safinio Azamorẽ agebatur, ceperant, & quendã prima-

rium

rium virum ex Mauris fœderatis in seruitutem abduxerant, castra posuissent. Speculatores tres Mauros capiunt, quos ad Norognam perducunt. Illi nunciant, castra hostium quatuor & quadraginta passuum millibus abesse. Is nullam moram interposuit, quin ad illos de nocte contenderet. Sequenti die se in latebras coniecit, ne ab hostibus sentiri posset. Inde primis tenebris profectus, Tamarochium iter direxit. Prope námque oppidum illud hostium castra posita audierat. Ibi triplicem aciem instruxit, & singulis ducibus, quid fieri ab vno quoque vellet, imperauit. Deinde explorato cum incredibili celeritate in hostes inuectus est, & eos incautos oppresit, & illis partim cæsis, partim in fugam compulsis, castrorum partem diripuit, prædámq; pecorum, & armentorum, & camelorum, & equorum, cum ducentis & quinquaginta captiuis abduxit. Ne verò nostri nimia prædandi cupiditate dissiparentur, & interim ex omni vicinitate maxima subsidia, vt fieri solet, hostibus aduenirent, receptui signum dedit. Media nox erat, cùm copias suas à castris hostium reuocauit. Hostes interim vndique prouolant, & quæ cuique tela sors offerebat, festinanter arripiunt: atque primùm fustes, lapides, atque missilia torquentur tanta vi, vt maximum nostris damnum inferrent. Duabus horis acerrime dimicatum fuit. Interim prima luce nostri, quanta esset hostium multitudo, clare cernunt. Tum Norogna suos rursus instruxit, & verbis ad certamen acrius ineundum excitauit. Et cùm ex equo desiluisset, quem lassitudine confectum esse sentiebat, in alium conscendit. Res iam non lapidibus & missilibus, sed hastis & gladijs acerrime gerebatur. Is autem sensim ordine minime perturbato cedebat, & interdum aciem in hostes conuertebat, vt eos ab insequendo retardaret. Cùm verò in hostem, nimis in lacessendo pertinacem, equum calcaribus admotis concitaret, illum hasta transfixit. Sed cùm ex hostis strati corpore hastam extraheret, fuit secũdum galeam tam graui plaga percussus, vt ex equo omni sensu prorsus amisso decideret. Vascus Fernandius Cæsar, qui iam propter anni tempus ex classe redierat, subito accurrit. Alius item vir fortissimus, nomine Martinus Egidius, cum alijs nonnullis opem festinanter attulit. Hi tantisper hostium impetum sustinuerunt, dum Norogna suorum auxilio recreatus, sensum paulatim reciperet, & in alium equum, quem ei famulus illius obtulerat, ascenderet. Deinde postremum agmen Ioanni Freitæ, & regio procuratori commisit: ipse in primum agmen cũ regio signo se contulit. Erat enim viribus destitutus, quibus posset in agmine postremo hostibus, qui nostris acriter instabant, obsistere. Qui erant in postremo agmine res memorabiles effecerunt. Nec enim solùm prælij molem inuicto animo sustinebant, verùm & multos interimebant. Sole exorto, hostes grauius nostros premebant, & nostri vicissim multo acrius repugnabãt. Nostri tamẽ sine vlla perturbatione prædã inuitis hostibus Azamorem perduxerunt. Ex hostibus ducenti cæsi sunt. E nostris nemo desideratus fuit, quamuis multi vulnerati, & debilitati, & quidam

dam

dam etiam membris capti è prælio discesserint. Fuit hoc facinus memorabile, quod magnum hostibus metum iniecit. Aluarus enim Norogna cum ducentis & quinquaginta tantùm equitibus, & triginta quinque peditibus ex vrbe egressus fuerat. Mauri Enxouienses quingentos equites, & magnum peditum numerum contra nostros eduxerant. Et quia primùm ab hostibus lapidibus certatum fuerat, euenit, vt nomine lapidum diu celebratum factum illud extiterit. Lapideam námque eam hostium incursionem milites appellabant. Hoc facto multi ex hostibus pacem petiere, & se sub Emmanuelis imperium subdidere. Ioannes Coutignus sub id tempus cùm in pagum maximum, in quo fortißimi equites habitabant, inuadere statuisset, ab Odoardo Menesio auxilium postulauit. Is illi centum equites misit. Eorum dux Andreas Henricus extitit. Coutignus primis tenebris egressus, ductoris inscitia nequiuit in pagum, nisi clara luce, peruenire. Sed cùm fama præcessisset (non potuit enim tanto silentio acies educi, vt non hostes, quo intenderent nostri, ex his, qui in agris vagabantur, explorato cognoscerent) Coutignus pagum prope desertũ reperit. Maxima enim pars incolarum diffugerat. Illi tamen qui restiterant, acriter repugnarunt. Sedecim tamen cæsi sunt, quatuor & quadraginta capti. E nostris tres ceciderunt. Coutignus inde cum præda commodiore via se recipere maturauit. Illa autem via, quam reliquit, Petrus Lupius Azeuedius cum equitibus septem veniebat. Hostes verò, auxilijs vndique subito accitis, in septem illos irruunt, & primum Aluarum Vascium Tauirensem occidunt, deinde Azeuedium illi subsidio celeriter occurrentem interimunt: & famulus quidam illius, dum patronũ tueri contendit, similiter occumbit. Gasparem quoque Cugnam tribus iaculis hostes configunt. His cùm opem antesignanorum ductor afferre voluisset, equus illius confossus fuit, ipséque summum vitæ periculum adiuit: filius eius duobus in se iaculis emißis grauißime vulneratus fuit. Erat locus angustus, quem hostes petebant, vt nostris exitum intercluderent. Eum locum vt primus occuparet Coutignus, ea via, qua iter faciebat, accelerauit. Ibi eos, qui ab hostibus se recipiebant, excepit, & sagittarijs oppositis, hostes aliquantulum ab insequendo retardauit. Angustiæ fuerunt cum maximo labore, & ingenti periculo superatæ. Coutigno, postea quàm ex eo loco egressus fuit, exploratores renunciant, incredibilem hostium multitudinem aduentare, vt iter illius impedirent. Is cùm hunc nuncium accepisset, multo celerius copias cum præda non magna domum reduxit. Multi quidem ex hostibus ceciderunt: ita námque nostri eorum impetum sustinebant, vt multis necem afferrent: periculum tamen fuit grauißimum. Parum enim abfuit, quin Coutignus ipse cum omnibus suis copijs interiret. Non multis post diebus Emmanuel Mascaregnas à Ioanne Coutigno sexaginta equites postulauit, quibus excursionem, quam animo destinarat, faceret. Cùm his copijs egressus, in fluuium, quem Benamarensem appellant, iter instituit.

Eo

Eo deinde transmisso, montem subijt: & cùm Sol in occasum vergeret, cum non mediocri præda, & quinque tantùm captiuis domum redibat. Cùm verò ad pagum, quem Benamarensium appellant, in ipsius montis lingula situm accederet, hostium concursus vndique fit. Mascaregnas paulatim cessit, atque tandem substitit, vt eos qui nondum se receperant, expectaret. Interim centum sagittarij cetrati cum nonnullis equitibus conferti constiterunt, & vim sagittarum in nostros immiserunt. Hîc Petrus Menesius itineris dux Mascaregnã admonuit, vt boues, & pecorum greges cum præsidio in fluuiũ præmitteret. Hostes enim ripam molibus obiectis munire conari, vt transitum impedirẽt. Mascaregnas decem equites cum præda in fluuium misit, quibus curam dedit, vt hostes opere prohiberent. Id vbi hostes conspicati sunt, multo acrius institere. Tum Menesius, prelium, inquit, vitari non potest. Hîc enim, aut in fluminis ripa necessario committendum est. Quocirca censeo, vt hîc potius in loco liberiore, quàm in fluminis transitu prælium ineas. Sententia, inquit Mascaregnas, placet. Agite commilitones: instate, & cædite. Hæc vbi dixit, equum incitauit. Cùm verò equus esset summa pernicitate, factum est, vt solus, antequam eum quisquam consequi posset, in hostes irrueret, & vnum equitem ex equo deturbaret. Hostes in illum repente infestis hastis inuecti sunt. Arma fuerunt impedimento, quominus occumberet. Equus tamen occisus fuit: Petrus Menesius, & Antonius Coutignus, & Ludouicus Valens, primi, vt Mascaregnam ex circũfusis hostibus eriperent, equos incitarunt. Tum reliqui tanto impetu in hostes inuaserunt, vt aciem continuo dissiparent. Sex & septuaginta occisi sunt; & quadraginta duo capti. E nostris nemo desideratus est: multi tamẽ vulnerati sunt. Paucis post diebus Rex Fessensis cum tribus equitum millibus in Arzilensem agrum inuasit. Nihil eo die memoria dignum, vel ab illis, vel à nostris gestũ est, nisi mors Arroazij, viri fortissimi, cum quo Emmanuel Mascaregnas congredi cupiebat. Is tunc Habrahemi latus claudebat, cùm vnius ictu pilę plumbeę, quã sutor quidam, qui cum fistula ferrea ex equo depugnabat, emiserat, cõcisus occubuit. Similiter & sutor alia pila ab hostibus percussus, non sutoris, sed egregij militis mortem obijt. Hostem enim strenuum, qui multis Christianis necem attulerat, interemit. Dum hæc fiunt, Nonius Mascaregnas, Safiniẽsis vrbis pręfectus, pace quam cum Garabiensibus Mauris fecerat, valde fretus, nihil in illos hostile moliebatur. Cùm verò accepisset eos à fide desciuisse, id minime ferendum esse decreuit. Duo verò Mauri Garabienses illi fidem dederunt, se Ducem Fessensis Regis, qui Garabienses ad defectionem solicitarat, occisuros. Eos non magnis muneribus Mascaregnas (gens enim est natura venalis, & ad facinus scelestum propensa: & ita fit, vt mediocri mercede operam suam locare solita sit) vt in promissis manerent, confirmauit. Itaque & sponte sua, & muneribus allecti, Ducem interfecerunt. Garabienses sedes cõmutabant, & sibi valde metuebant. Occiso verò duce, cuius virtute & consilio nitebantur, pacem

à Mascaregna postularunt, & tamen illius obedientiæ pretiū aliquod petierunt. Respondit Mascaregnas, non mediocre officij pretium esse, liberam agrorū colendorum facultatem. Hoc responso minime contenti, cum Mauro, Oleidambramo nomine, fœdus percutiunt. Deinde cùm prope salinas castra ponerent, Dabidenses, qui tunc in fide permanebāt, acri bello vexabant. Dabidenses Mascaregnæ nunciant, hostes in eos die præstituta cum magnis copijs impetū facturos. Is ducem antesignanorum cùm equitibus septuaginta, & Zaidem cum Maurorum acie illis subsidio misit. Hostes cùm Lusitanos aduenisse cognoscerent, & suspicarentur Mascaregnam adesse, congressum illius formidantes se receperunt. Dabidenses in illos inuecti sunt. Hostes cùm valde premerentur, aciē in Dabidenses conuertunt, quatuor interimunt, reliquos cedere compellunt. Sed cùm aliquot ex nostris subsidio venirent, hostes repressi sunt: Sic tunc nō magno vtriusque partis incommodo prælium diremptū fuit. At Mascaregnas, cùm post hoc prælium per exploratores certior factus esset, omnes copias Garabienses ad salinas castra locauisse, neque procul inde Oleidambramensem exercitum constitisse, ducentos & quinquaginta equites, & centum & viginti pedites cum scorpionibus & ferreis fistulis eduxit: & septem equites Dabidenses voluit secum ducere, vt testes essent pœnarum, quas à Garabiensibus expetere statuebat: Quarto die Nouembris huius anni, qui fuit M.D.xix. post meridiē Safinio profectus est. Cùm verò viginti quatuor millia passuum progressus esset, conquieuit. Castra duodecim passuum millia aberant. Noctis igitur silentio profectus, cum primum diluxit, acies duas instruxit: primam antesignanorū ductori assignauit, secundam ipse duxit. Itaque duabus partibus Castra tanto impetu est adortus, vt omnia terrore, & trepidatione, atque cæde compleret. Supra trecentos hostes cæsi sunt: capti centū & septuaginta & sex. Hoc metu coacti plerique sunt pacem rursus petere, & tributum, vt antea soliti erant, persoluere. Cùm tamen non omnes ad Emmanuelis nomē adiungi vellent, sed Xerifij præsidio freti, agros colerent, qui quadraginta quatuor millia passuum Safinio aberant, eos Mascaregnas etiam domare constituit. Locus, quem sibi ad habitandum delegerant, Mizquella nominatur. Ne autem fœderati, qui in Safiniensi agro castra fixerant, fidem frangere, & cum hostibus coniungi possent, expectauit diem, in quo mercatus more solito erat constituendus, in quē multi fœderati conueniebant. Cùm primus mercatus dies aduenisset, is Maurorum principes, tanquam obsides, domi per speciem humanitatis, quasi aliud ageret, sine offensione retinuit. Et ne indiciū rei vllius fieret, portas occludi iubet. Itaq; primis tenebris cum equitibus ducentis, & sexaginta peditibus profectus est. Cùm verò octo millia passuum processisset, quatuor equites speculatū misit, & locum in quo eum conuenturi cum indicio essent, illis assignauit. Aliquot autem horis ad quietem datis, milites excitauit, & montes, & inuia peragrauit, ne vestigijs posset quispiam, quo ille intendebat, coniectura prospicere. In nemus

autem

autem densum prope fluuium, Iolgum nomine, abditus, iterum cum exercitu conquieuit. Vbi verò Sol occidit, rursus iter institutum tenuit, donec ad templum Mahumetanis institutis dedicatum peruenit, quò iusserat, vt speculatores cōuenirent. Ibi nemini propter metum leonum, quorum maxima copia in illis locis erat, dormire licuit. Septima ferme noctis hora, speculatores venerunt, atque renunciarunt, hostium castra inde passuum viginti millibus abesse. Mascaregnas viginti pedites, qui lassitudine cōfecti, gradum facere nequibant, & equites decem, quibus non valde confidebat, in illo templo reliquit: reliquos pedites iussit post ephippia, equorum tergis insidere. Iam tenebras aurora dispellebat, cum ad locum, in quo castra hostium posita fuerant, peruentũ fuit. Blasius Syluius, qui primum agmen ducebat, cum centum equitibus, vt fuerat à Mascaregna iussus, in vallem descendit. At cùm illi, qui cum Syluio ibant, agmine simplici, gradum celerius, quàm par erat, inferrent, & vnus ex postremis ex equo decidisset, quindecim, vt illi opem afferrent, substiterunt. Deinde cum Syluium sequi vellent, & is iam se se longius ab eorum conspectu remouisset, viam, quæ in collem ferebat, tenuerunt. At Mascaregnas eorum vestigijs institit. Existimabat enim Syluium, eo fortasse quòd audisset hostes locũ mutasse, in eam viam ingressum fuisse. Qui in collem primi ascenderant, ingentem clamorem atque tumultum in valle sublatum auribus acceperunt. Quidnam autem sibi faciendum esset, explicare non poterant. Vnus ex eis à reliquis ad Mascaregnam missus, & errorem aperit, & quid illis faciendum esset, interrogat. Mascaregnas accelerauit, & Syluium iam prælium cum ijs, qui erãt in valle, commisisse, clarissimis argumentis accepit. Tres maximæ turmæ in colle castra posuerant, & duæ similiter in valle tabernacula collocarant. Mascaregnas cùm eo iam peruenisset, veritus, ne si opem Syluio inferre vellet, hostes à tergo vehementius instarent, nihil existimauit commodius fore, quàm proximos hostes aggredi, vt his deuictis, tutius posset Syluio opitulari. Itaque præliũ acriter iniuit: multos occidit, viuos septuaginta cepit. Pecora & armenta, quæ iter impediebant, ferro concidere iussit, ne quid obstaret, quo minus subsidio suis occurreret. Hostibus ad hũc modum ea parte deuictis, Mascaregnas in vallem descendere festinabat. Sed qua parte nostrorum vestigia ferrent, ignorabat, & hostes è fuga redeuntes, qui postremum illius agmen carpere contendebant, illos impediebant, ne regiones agnoscerent. Sed cùm clamores in cœlum sublati ad aures hostium, qui nostros insequebantur, peruenirẽt, illi, vt suis opem ferrent, accurrunt. Mascaregnas id, quod erat, suspicatus, iter illud idem suscepit. Syluius rem præclare gesserat, multos occiderat, prædã ingentem è castris eduxerat. Sed hostes à timore refecti, cum multis equitibus valde strenuis, qui eò clamoribus excitati confluxerant, eum acriter vexabant. Mascaregnas viginti equitibus, & quinque præterea militibus cum scorpionibus, & alijs quinq; cum ferreis fistulis (hi omnes ex equis sagittas & glandes iaciebant) & fœderatorum

Maurorum subsidijs, vt gradum celerius inferrent, imperauerat. At hi Syluiũ, & omnes, qui eum sequuti fuerant, hostibus circumuentos inueniunt. Sexaginta tantùm equites Syluium stipabant. Reliqui enim abire cum præda iussi fuerant. Eo tempore iam Syluius tribus magnis vulneribus sauciatus erat. Garsias Decius totidem vulnera acceperat, & equus etiam illius vulneratus fuerat. Aliquot viri nobiles, quorum equi fuerant occisi, pedibus magno cum periculo decertabant. Quidam Ioannis Magallani filius pedem hasta transfixum trahebat. Franciscus Nouius letali vulnere percussus erat. Antesignanorũ ductor non leuiter sauciatus in prælio versabatur. Quidam Mascaregnæ famulus Maurum fortissimum aggressus est, qui certamen minime recusauit. Sed cũ libenter alter alteri coniungeretur, ita copulati sunt, vt nec hastis, neque gladijs vti possent. Lacertis acerrime decertarunt. Vterq; enim eorum hostem ex ephippio detrudere conabatur. Ambo tandem in terram brachijs arctissime colligati conciderunt. Alij multi erant vulneribus concisi, & res in vltimum discrimen adducta. Nostri tamen, ne inulti morerentur, operam strenuè nauabant. In hoc statu res erat, cùm subsidia venerunt. Quibus nostris animus additus est, & hostes illis aliquid laxamenti dederunt. Itaque liberius campo magis aperto depugnabant. Mascaregnas cùm periculum, in quo nostri erant, animaduertisset, accelerauit. Mauri cùm illum agnoscerent, multo plus, quàm antea fecerant, de pugnandi contentione remiserunt. Mascaregnas cùm iam liberum iter aspiceret, ordine suos reduxit. Hostes à tergo ferociter instabant. Sed cùm ordo minime turbaretur, & quoties nostri in illos equos conuerterent, graue damnum acciperent, nihil minis & ferocitate iuuabantur. Locus erat Syluestris, & aditus perangustus, & loci frequentes, arcti, & confragosi semitis imminebant. Has angustias hostes vt occuparent, summam celeritatem susceperunt. At Mascaregnas cùm ad illas angustias ventum fuit, aciem ex vtraq; parte scorpionibus & fistulis muniuit. Cum aliqui ad hunc modum sagittis & pilis icti concidissent, reliqui nostros insequi destiterunt. Hoc facto, vt vulnerati curarentur, diligentiam summam Mascaregnas adhibuit. Deinde paulatim, ne vulnerati grauius afflictarentur, ad Diucem fluuium peruenit. Sequenti die Safinium cum captiuis & ingenti præda, cùm Sol in occasum præcipitaret, ingressus est. Ex hostibus centum & quinquaginta cæsi sunt. Cum enim non liceret propter itineris longinquitatem eos insequi, factum est, vt non multo plures occumberent. E nostris Franciscus Nouius in itinere è vulnere, quod acceperat, mortem obijt. Sex dies Mascaregnas in hoc facto consumpsit, quod ingentem hostibus terrorem præbuit. Iam neque munita propugnacula dicebant, neque itineris magnitudinem eos ab imminentibus dies atque noctes cladibus tutari posse. Nihil enim esse, quod hominem audacia summa præditum, & in rebus gerendis industrium, & admirabili sagacitate & astucia confirmatum, ab hostibus perpetuo vexandis retardaret. Itaque pacem petunt, imperium accipiũt,

obſides dant, & tributum ſine recuſatione perſoluunt. Hæc in Aphrica gerebātur. In India verò anno inſequente Iacobus Lupius Siqueira, qui Suario ſucceſſit, magnam claſſem, vt in Arabicum ſinum penetraret, inſtruxit. Claſsis erat nauium viginti ſex. Milites Luſitani duo mille, & Indi mille. menſe Februario Goa ſoluit. Alexium Meneſium, qui Indiam interim gubernaret, Goæ reliquit, Antonium autem Saldagnam cum quinq; nauibus antè præmiſerat, vt in Zacotora, quid in rubro mari gereretur, exquireret. Eundem verò Saldagnam non procul à Guardafumenſi promótorio offendit. Quo in loco Petrus Vaſcius Vera, quem Suarius inde ad Emmanuelem miſerat, ad illū venit. Ab Emmanuele námque in eum locum redire iuſſus fuerat, in quem ſperabat Siqueiram ea opportunitate temporis adfuturum: quod eum minime fefellit. Vera literas ab Emmanuele ad Siqueiram deferabat, quibus illum, vt Arabicum mare teneret, ſtimulabat. Aquatione in Metenſi portu, qui eſt in Æthiopiæ litore, facta, in Arabicum mare curſum direxit. Nauis illius in curſu fracta fuit. Omnia quę illa vehebantur præter homines hauſta ſunt. Siqueira in nauem, cuius præfectus erat Petrus Faria, tranſcendit. Cùm in oſtium ſinus Arabici penetraret, aduerſis tempeſtatibus impeditus, Iudam, quo intendebat, deferri non potuit. In inſulam, Mazuam nomine, de communi omnium ſententia ſubuectus eſt. Ea inſula Æthiopiæ intimis litoribus adiacet, & ad ditionem Regis Æthiopiæ, qui Matthæum legatum ad Emmanuelem miſerat, pertinebat. Incolæ claſsis formidine perterriti, in continentem traiecerant. Eſt in continente oppidum, Archiquum nomine, quo ſe contulerant. Siqueira inſulam petierat, vt inquireret, verum Matthæus verus legatus Regis extiterat, an, vt Alfonſi Albuquercij inuidi confirmabant, vaniloquus, & præſtigiator eſſet. Archiqui Præfectus cùm accepiſſet claſſem Luſitanam eſſe, Siqueiram per literas humaniſsime ſalutauit. Seque gratias ingentes Deo agere teſtificatus eſt, quòd antiqua prophetarum oracula euentu feliciſsimo comprobaret. Hoc enim à viris olim diuinis, qui in regionibus illis maximum admirandæ virtutis ſpecimen dederant, prædictum fuiſſe, fore, vt eo tempore Chriſtiani, terrarum & marium interuallis disiunctiſsimi, in eas oras claſſe peruenirent. Siqueira nuncios benignè accepit, & bombycinis veſtibus ornauit: ad Præfectum verò miſit vexillum ſericū pulchre factum, in quo rubra Crux erat intertexta. Præfectus cùm ſignum præferri accepiſſet, in litus accurrit. Supra duo hominum millia cum illo venerūt: qui omnes cum ſignum Crucis in vexillo vidiſſent, in terrā ſe proiecerunt, & Chriſti nomen cum admirabili pietatis ſtudio ſæpius inclamarunt, ita, vt Luſitani, qui aderant, lacrymas tenere non poſſent. Præfectus tandem in litus peruenit, & eò Siqueira ſe contulit, & Matthæus ſimul aderat, qui fuit ab omnibus cum eximia gratulatione & honoribus ſummis acceptus. Poſt colloquium Siqueira cum Matthæo in claſſem redijt. Inde Petrus Gomezius Teixeira, qui iuridicundo cum nō mediocri integritatis laude præerat, Siqueiræ permiſſu aliquot paſ-

suum millia progressus, ad monasterium magnum peruenit: & à monachis cũ admirabili significatione caritatis exceptus fuit. Is mira de illorum religione & abstinentia memorabat. à quibus tamen sciscitatus est, cur non Ecclesiam Romanam, quæ summum in vniuersa republica Christiana principatum tenebat, agnoscerent. Respondent illi, se Põtificis maximi nomẽ, vt par erat, debita pietate venerari: sed quo minus Romam libere commearent, Saracenorũ & Turcarum armis impediri. Eo tempore quo Siqueira in insula commoratus est, insulam perlustrauit, & cisternas aquationis faciendæ gratia diuisit, & locum, in quo arx cõmode ædificari posset, designauit. Sed nec vllus locus erat satis idoneus, & munitiones, quas naue sua ad arcem muniendam deportabat, naufragio perierant. Portus est optimus: sed solum macrum & sterile, & aquæ summa penuria. Ambitus verò insulæ octo millia passuum nõ continet. Archiqui Præfectus ad Barnagasium (sic enim Principem, qui regionem illam nomine Regis moderatur, & ab hostium incursione defendit, appellant) literas statim dedit, quibus nostrorum aduentum nunciabat. Is sine vlla mora magna equitum & peditum multitudine constipatus aduenit. Siqueira in terram descendit, & suos instruxit, & paululum à litore digressus, Barnagasium expectauit. Is vicissim ducentos equites, & duo millia peditum ad ictum sagittæ ordine constitui iussit. Ibi prope litus alter alterum humanissime complexus est. Multis deinde verbis vltro citroque habitis, dum quilibet eorum alterum amoris insiti testificatione superare nititur, & nomine Regis sui omnes regni opes pollicetur, bona diei pars consumpta fuit. Pace solenni ritu confirmata, Barnagasius in oppidum, Siqueira in classem se continuo recepit. Muneribus deinde vltro citroque missis certatum est. Siqueira tandem à Barnagasio postulauit, vt legatũ, quem Rex Emmanuel ad Regem Æthiopiæ mittebat, deducendum curaret. Barnagasius id Archiqui Præfecto commisit. Legatus in Odoardi Galuani locũ suffectus Rodericus Limicus fuit: cui adiunctus erat sacerdos, nomine Franciscus Aluarus, qui librum huius legationis edidit. Matthæus, cuius iam fides erat vniuersæ propemodum Æthiopiæ testimonio comprobata, cum illis simul ibat. Qui tamen cùm circiter septuaginta passuum millia progressi fuissent, in cœnobio, quod Bisam appellabant, mortuus est. Rebus ita constitutis, Siqueira insulam Dalazam, quæ à Saracenis colebatur, exussit: inde vela dedit, & Armuzium petijt, & in Calaiatensi portu Georgium Albuquerciũ offendit: qui cùm veniret, vt fuerat iussus, in Guardafumense promontorium, & ibi Siqueiram minime reperiret, Armuzium versus cursum direxerat. Qua ratione motus Siqueira, Iudam nõ oppugnarit, incertum est. Siue enim semper aduersa tempestas extitit, siue inutilem vrbem illam Regibus Lusitaniæ fore statuit, siue quid aliud obstiterit, hoc certe constat, classem illam tantis sumptibus instructam & ornatam hoc vnum tantùm opus effecisse, vt Matthæi fidẽ exploraret, & Lusitanum legatum in Æthiopiæ finibus, vt ad Regem deduci posset à

Christianis, exponeret. In Augusti mensis exitu Siqueira in Indiam nauigauit: in cursu duas Arabum naues cepit, classem ad Dium applicuit: & cũ intellexisset, vrbem esse militum præsidio, & armorum, & tormentorum multitudine egregie munitam, & ipse classem quassatam, & copias imminutas duceret (magnam enim illarum partem morbi consumpserant) quamuis in mandatis haberet, vt eam vrbem oppugnaret, id nullo modo tunc tentandum existimauit. Melichiazius aberat. Siqueira filium Melichesagam per nuncios salutauit, & ab eo similiter salutatus, & muneribus affectus fuit. Cochimum tandẽ peruenit, vbi Georgium Brittium offendit, qui hoc eodem anno Olysippone cum classe nouem nauium profectus fuerat. Ex classe Siqueiræ duæ tantùm naues amissæ sunt. Prima fuit prætoria, qua ipse Siqueira vehebatur. Altera fuit triremis, cuius erat nauarchus Hieronymus Sousa: quæ cùm demersa fuisset, vndecim tantùm homines euaserunt, in quibus ipse Sousa fuit. Qui cùm per oram Arabiæ pedibus quadraginta passuum millia cõfecissent, in oppidũ tandem, quod ad ditionem Regis Armuzij pertinebat, maximo cum labore peruenerunt. Ibi ab oppidi Præfecto hospitaliter accepti, & vestitu culti, & pecunijs adiuti, & Calaiatem perducti sunt. Hoc anno res parua, si numerus militum censeatur, satis verò magna, si magnitudo animi, qua perfecta fuit, ponderetur, apud Septã euenit. Duo piratæ fratres, qui Tetuanum incolebant, duabus longis nauibus quatuor iam annis Gaditanum fretum, & oram, quæ extra fretum in Austrum inflectitur, infestam reddiderant. Septæ præerat Gomecius Syluius Vasconcelius. Vnus ex piratis inter insulas obiectas occultari voluit, vt inde in naues aliquot imparatas inuaderet. Frater interim mare speculabatur, vt fratrem cum opus esset admoneret. Hoc cùm Præfectus per speculatores exploratũ habuisset, duas confestim celoces instruxit. Vni Andream Vasconceliũ, alteri Michaëlem Syluium præfecit. Ambo erãt illius filij. Locus, in quo Septa sita est, in mare procurrit, ita, vt ab ortu Solis sinum efficiat. Lingua igitur, quæ longius in altum excurrit, duos vrbis ipsius portus disiungit. Vnus enim ad Occasum, alter ad Ortum pertinet. Præfectus cùm in eo portu, qui spectat ad Solis occasum, celoces comparari iussisset, filijs præcepit, vt circuitu linguam superarent, & hostes inopinantes aggrederentur. Michaëli verò, qui iunior erat, præcepit, vt prior in hostes incurreret. Dum verò vterque se supra modum dicto parentis audientẽ præbet, ambo à parentis consilio deflexerunt. Iunior enim tanta celeritate celocem incitari præcepit, vt grandiorem natu fratrem minime expectandum arbitraretur: grandior autem frater lentius, quàm res postulabat, celocem remis impelli faciebat. Itaque Michaël Syluius in hostium nauem magno animo inuasit. At hostes cum essent numero plures, & ex maiore naue cum minore decertarent, & dux acer, & animosus, & rerum maritimarum peritus esset, & milites exercitatos in nauem imposuisset, celocis congressum facile cõtemnebant. Hostes autem in celocem insiliunt: fit atrox prælium. Nostri tandem metu pertur-

 bati,

bati, se se in sentinam Celocis abdunt. Præfectus cum certo equitum numero per oram, vt congressum cerneret, discurrebat. Cùm verò celocem ab hostibus occupari conspiceret, alterum filium clamoribus & signis admonuit, vt fratri confestim opem afferret. Sed antequam is adueniret, Syluius hostes è celoce armis expulerat, & se ab hostili naue retinaculis sublatis disiunxerat. Deinde eos, qui se occultarant, increpitos è latibulis eduxit, & à metu refecit. Tum rursus in hostes inuasit. Nauibus autẽ arctissime colligatis, intermissa pugna recruduit. Celocis magister hasta confossus occubuit: quidam illius filius similiter occisus est, & item alius etiam magistro sanguine coniunctus. Alius, Petrus Vieira nomine, grauiter sauciatus decidit. Quatuor hostes deinde in Celocis proram repente desiliunt. Michaël Syluius hastam in eos magna vi coniecit, & vnum ex piratis fratribus natu maximum occidit. Ita námque Dei præsentis auxilio hasta directa fuit, vt guttur illius transuerberaret. Syluius deinde aliam hastã corripit, & in tres illos, qui adhuc Celocis proram tenebant, impetum tulit, eósque è celoce præcipites eiecit, & rursus se ab hostili naue seiunxit. Tum in puppim excurrit, & de magistro quæsiuit, quid faciẽdum censeret. Ignorabat enim magistrum esse extinctum. Tum ad Petrum Vieiram conuersus, horribilem speciẽ oculis vsurpauit. Iacebat enim Vieira concisus vulneribus, & ilia ventre disciso se effuderant: & tamen Syluius vt iunior natu maiorem, & in bellis exercitum interrogauit, quid optimũ facto iudicaret. At ille, Abi, inquit, & eos, qui se rursus abdiderunt, è latibulis expelle, & remorum vehementi concitatione te, quãdo solus relictus es, ab imminente clade subtrahe. Is continuo rursus homines metu turpiter exanimatos è tenebris eduxit. At hostes cùm cernerent alios interemptos, alios verò timore necis occultatos, alios postremò vulneribus impeditos, in celocem impetum fecerunt. Interim Andreas Vasconcelius apparuit. Hostes cum essent pugnando defessi, & ducem amisissent, & nostros integros aduentare conspicerent, retro cesserunt. At Michaël Syluius Vieiram rursus interrogat, num hostium nauem insequeretur. Vieira eum admonuit, vt ex alto in terram cursum dirigeret, vt hostilem nauem in vadum compelleret. Is consilio paruit. Hostes exterriti, nauem maxima remorum vi in aduersum litus impellunt. Et cùm in mare desilirent, maxima eorum pars fluctibus hausta fuit: octo in terram enatarunt, qui cùm in Præfectum inciderent, ab illo capti sunt. Itaque antequam Andreas Vasconcelius accederet, iam frater illius iunior rẽ totam confecerat. In quo nescio quid magis laudandum sit: virtus ne, qua vel solus, vel cum paucissimis, qui vulneribus debilitati illum sequi minime potuerunt, tam præsenti animo hostibus ferocissimis repugnauit: an modestia, qua in ea trepidatione nihil sine maiorum consilio moliri voluit. Non multis post diebus hostes se in vrbis conspectum dederunt. Gomecius Syluius in eos impetum dedit. Illi se fugæ mandarunt. Gomecius illos longo spatio insequutus est, donec ad fluuium peruenit, quem hostes partim vado, partim nando transiere.

Aliquot

Aliquot tamen ex illis cæſi ſunt. Sed cùm Antonius Pereira, vir adprime nobilis, cum equo cecidiſſet, hoſtes (nondum enim omnes traiecerant) aciem in eũ conuerterunt. Michaël Syluius cum equitibus quinque ſubſidio confeſtim occurrit. Hoſtes fœmur illius haſta transfixerunt. Sed cùm frater illius, & Petrus Mendezius, cum alijs nonnullis aduenissent, hoſtes in fluuium ſe demiſere.

LIBER DVODECIMVS.

ACCIDIT HOC ANNO res, quæ cùm à non mediocri belli apparatu ortum habuiſſet, in riſum conuerſa fuit. Rex Feſſenſis cùm eſſet vir bellicoſus & impiger, & ſuos in armis continere ſtatueret, crebras in noſtros excurſiones faciebat. Itaq; hoc anno agrum Tingitanum populatus eſt, & prædas non valde magnas abegit. Et cùm nemo illi obuiam prodiret, Arzilam contendit. Erat Arzilę quidam plebeius homo, qui lento atq; diuturno morbo paulatim intabeſcebat. Medici præceperãt, vt teſtudinibus veſceretur. Is propter probitatem erat carus vniuerſis. Cum verò teſtudines nõ haberet, conqueſtus eſt, quòd vnico illo morbi remedio careret. Tum equites viginti operam ſuam ad eam rem polliciti ſunt, modò exeundi poteſtas illis à Ioanne Coutigno vrbis præfecto fieret. Coutignus eam facultatẽ non grauatè conceſſit. Illi prodeunt, & in proximum fluuium ſe conferunt: equis frena & ephippia detrahunt, eósq; capiſtris ad arbuſta deligant, & haſtas in terra defigunt. Tum omni metu ſoluti arma deponunt, & omnes veſtes exuunt, & toto corpore nudi in fluuium ſe demittunt. Erat autem æſtus, & illi cùm eſſent natandi ſtudio deditì, tum vt calorem depellerent, multo libentius atq; iucundius natabant, & magnam interim vim aquatilium teſtudinum manibus capiebant. Speculator quidã hoſtium, cum illos equites viginti egreſſos animaduerteret, multo maiores eſſe copias arbitratus eſt, quæ ſilenti agmine, vt fieri ſolebat, exirent, vt montes & ſyluas inſiderent, vt ex inſidijs in hoſtes incautos impetũ facerent: illos viginti, primi tantum agminis partem eſſe credidit. Id igitur ad Regem continuo detulit. Rex ducentis equitibus Hamelicem itinerum ductorem, eundẽ ipſum, qui noſtros ſpeculatus fuerat, præfecit, eúmq; iuſsit fluminis tranſitum, qua eos

transmissuros opinabatur, obsidere. Alios ducentos equites Martino Abrahemi auunculo, qui religionem Christianam abiurauerat (erat enim Abrahemus mulieris Christianæ filius) assignauit, cum quibus eum alium fluminis aditum custodire præcepit. Hamelix omnes vias, quibus illos ingressuros sperauit, oculis perlustrauit: & cum nulla vestigia reperiret, in fluuiũ Dulcem (sic enim fluuius ille nominatur) se contulit. Non potuit Hamelix tanto silentio aciẽ ducere, quin ab Arzilæ speculatoribus conspiceretur. Itaque ingentis tormenti ictu qui foras exierant admonentur, & qui in vrbe se tenebant, æris sonitu ad arma vocantur. At natatores egregij cum tanta animi relaxatione atque iucunditate ludebant, vt vix possent vllo tormentorum strepitu de periculo, in quo versabãtur, admoneri. Piscatio enim felicissime procedebat, & alij in alios conuicia iaciebant: omnia clamoribus, & risu immodico personabant, cùm repente hostes apparent. Nostri hastas euellunt, & nudi in equos nudos insiliunt, & in vrbem confugiunt. Hostes illos insequuntur. Nostri interdum ita nudi vt erãt, in hostes equos conuertebant, & eorum impetum, vt poterant, repellebant. Vnus tamen ex equo decidit. Antonius Coutignus (is fuerat Saracenus, & se ad Christi nomen & religionem aggregarat) vt equiti, qui ciderat, auxilium afferret, in hostem, qui reliquos antecesserat, impetum dedit, eúmque ex equo deturbauit, sociúmque iacentem manibus iuuit, vt facilius post se equi eiusdẽ tergo supersederet. Ioannes Coutignus, vt fugientes exciperet, ex vrbe cum instructis copijs egressus fuerat. Cùm igitur agmen nudum cerneret, risu propemodum corruit. Deinde (erat enim vrbanissimus) tam multa dicta dixit, & tam facete in omnes lusit, vt omnes cachinos tollerent. Factum verò Antonij Coutigni multis laudibus celebrauit. Postremò autem adiecit, Ne commilitones nostri hoc cultu virginibus, quibus inseruiunt, offensionẽ inferant, par est, vt eos, antequam in vrbem inuehantur, contegamus. Tum quilibet partem sibi vestiũ detraxit, qua sociorum corpora contegeret: & sic demum in vrbem cum omniũ incidentium iocis ingressi sunt. Hamelix cùm casum illum Regi Fessensi nunciaret, magni illius, & omnium qui aderant, risus consequuti sunt. Spolia deinde legit, nempe vestes, & parmas, & retia, frena, & ephippia, & vnum equum: & sic demum Rex ille Mauritaniæ potentissimus, cum tam opulentis manubijs domum reuersus est. At Coutignus nudis vestem sumptibus suis præbuit, præcipuè verò Antonium Coutignum munere donauit, & factum hominis publice collaudauit, vt alios ad eiusdem virtutis exemplum acrius incenderet. Hamelix paucis post diebus Regis iussu, vt consilia nostrorum exquireret, Arzilam redijt, & fuit cum damno repulsus. Cùm rursus alia die excurreret, vnum speculatorem cepit, ad Regémque perduxit. Is cùm illum de oppidi statu percontaretur, captiuus vrbem esse dixit armis & commeatu munitam, & militum acerrimorum virtute defensam, & ducis vigilantissimi custodia confirmatam. Tunc Rex vrbe se potiri diffidens, exercitum dimisit: & speculator intra

paucos

paucos dies ipsius Præfecti pecunia redemptus fuit. Hoc anno Rex Emmanuel arcem in ostio fluminis, quod Tetuanum præterfluit, ædificare constituit. Carolus Rex cùm hoc accepisset, Emmanuelem per literas, vt tam egregium opus efficeret, adhortatus est. Est enim oppidum illud piratarum receptaculum, qui inde prodeuntes, maria crebris latrocinijs infesta faciunt. Ad arcis situm contemplandum, Petrus Mascaregnas missus fuit, qui altitudinem portus explorauit, situm diligentissime perspexit, aquationis commoditatem, & facillimã arcis excitandæ atque muniendæ rationem fore vidit. Sed Emmanuel ne id quod vehementer cupiebat exequeretur, negotijs innumerabilibus impeditus fuit, & ob id in aliud tempus opus differendũ iudicauit. Ioannes interim Coutignus cum Petro Mascaregna aliam excursionem maximo cum periculo fecit, qua arduis montibus, & densis nemoribus, & arctissimis angustijs sine vlla hostium suspicione superatis, in hostes inopinantes inuehitur. Eos autem primo impetu fudit, fugauitque: & ita domum victor cum captiuis & præda reuersus est. Non multis post diebus Antonia Azeuedia, quæ nupta fuerat Iacobo Soueralio, nauem vnam ex ijs, quas Carauelas appellant, conduxit, vt Tingi Arzilam peteret. Eam duo illius fratres patrueles deducebãt. Vni Ioannes Coëlius, alteri Arius Coëlius nomen erat. In ea naui vehebatur piscator quidam, nomine Antonius Grimaldus, qui cùm ab hostibus, qui vna naue longa piraticam faciebãt, cum alijs piscatoribus captus esset, è naui se demiserat, atq; nando Tingim peruenerat: & Odoardo Menesio nunciarat, piraticam nauem iter Tetuanum suscepisse. Sic enim opinatus fuerat. Hac autem fiducia nostri citius, quàm temporis occasio ferebat, è portu soluerant. Non multum progressi fuerant, cùm in eos eadem hostium nauis incurrit. Ex hostibus octo in nauem nostram insiliunt. Coëlij cum Grimaldo festinanter accurrunt, & cum hostibus, qui ingressi fuerant, acre certamen ineunt: quatuor interficiunt, quatuor reliquos expellunt. Nautæ interim ita cursum dirigunt, vt hostilem nauem post se relinquerent. At hostes, cùm ex ijs qui pulsi fuerant, intellexissent, solos tres viros esse apud nostros, qui pugnarent, reliquam turbam esse mulierum, atque nautarum, nauem suam remis, quantum possunt, impellunt, & in nostros rursus impetum dant, & ferreas manus inijciunt. Tũ sedecim armati per proram in nostrã nauem ingrediuntur. Duo Coëlij fratres eis acri animo repugnãt. Grimaldus inermis, cũ hasta & gausapina veste, qua complicata sinistrum brachiũ armauerat, cũ fratribus animo magno cõiungitur. Fit acrius præliũ, quàm si magna vtrinque multitudo manum cõseruisset. Maior tamen pars hostium cadit, reliqui se rursus in nauem suam recipiunt. Dum hoc geritur, alij hostes per puppim insiliunt, qui à nautis repulsi sunt. Grimaldus focum nostræ nauis arripuit, & in hostilem nauem coniecit: & hostibus partim inflammationem intulit, partim multo cinere conspersis aspectũ ademit. Hostes igitur se se à nostris abstraxerunt. Sagittis tamẽ & pilis eminus decertabant. Duæ naues Cantabræ

 cursum

cursum illum tenebant. Cantabri cùm præliũ illud spectarent, in scaphas desiliunt, vt opem celeriter afferrent. Naues enim eò propter magnitudinem appropinquare non poterant. Sed cùm illi ad nostros accessetunt, iam hostes abscesserant. Cantabri nostram nauem ad suas naues remulco traxerũt, & saucios curauerunt, nec vllum humanitatis officium fuit ab illis prætermissum. Saucij deinde fuerunt Odoardi Menesij iussu Tingim deportati: nauis autem Cantabrorum præsidio munita Arzilam peruenit. Grimaldi verò hominis infimi, sed animo maximo præditi virtus inter omnes excelluit: qui quidem multis, & valde periculosis vulneribus laborauit. Sub id tempus, Franciscus Castrẽsis, oppidi, quod promontorium Guerense nominant, præfectus, qui in Lusitania suæ rei gerendæ gratia apud Emmanuelem versabatur, in Africam redierat. Turoququm oppidum erat tunc valde opulentũ, & multorum mercatorũ celebritate, & commercio frequentatum. Turoququenses tam Lusitanis, qui promõtorium Guerense tuebantur, quam Mauris fœderatis non mediocre damnũ inferebant. Itaq; Franciscus Castrensis copias eduxit, & Xequium Melichium, qui semper in Regis Emmanuelis fide permanserat, acciuit. Nocte profectus, prima luce hostes inopinantes aggreditur, oppidum capit, oppidanorum stragem edit: Christianos, qui captiui erãt, liberat, magnam hostium multitudinem in seruitutem abducit. Et quanquam nostri multos occidissent, multo tamen plures à Xequij Melichij militibus occisi sunt. Quibus enim damnis affecti fuerãt, valde meminerant, & idcirco, vt dolorem animis inustum acri vindicta sanarent, operam enixe dederunt. Hæc quidem in Africa gerebãtur. In India, vt dictum est, Malaca fuerat à Bintami Rege obsidione vexata, & magnis viribus oppugnata, & in summum discrimen adducta, & Antonij Correæ (quem Siqueira Pegum miserat, & cui in mandatis dederat, vt si opus esset, Malacæ auxilium afferret) aduentu liberata. Correa cum vrbem hostium metu liberam, & vario cõmeatu refertam cerneret, Pegum iter instituit, & Martabaũm, maritimam regni illius ciuitatem, secunda tempestate peruenit. Regio est latissima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis præterea varijs, & auri & argenti metallis abundat. Homines sunt colorati, & lautissime viuunt: vitijs valde dediti sunt, quibus effœminantur. Maxima ex parte numina commentitia colunt, & simulacris immolant. Sacerdotes in summo honore sunt: ædibus amplis multi religiosi homines includuntur, qui se excellentius in studio pietatis gerere cupiunt. Similiter & virgines alijs eiusmodi septis inclusæ pudicitiam se perpetuò colere profitentur. Multis in rebus sunt Sinis vitæ cultu simillimi. Correa cum primum classem in vrbis portu collocauit, Antonium Pazagnam ad Regem, qui tunc Pegu se tenebat, legatum instituit. Is cum socijs fuit à Rege satis benigne & hospitaliter acceptus. Illis autem responsum breui reddidit, & cum illis sacerdotem summæ auctoritatis hominem (hos Rolines appellant) & alium virum primarium, qui magnum apud illum locum tenebat,

Regio Peguensis

Marta-

Martabaũm misit. Illis autem potestatem dederat pacis iusto & ęquabili fœdere faciendæ. Pax firmata, & monumentis consignata fuit. Correa publicũ fœderis testimonium nostro more conscriptum Peguënsibus obtulit. Illi nomine Regis, eiusdem fœderis testimonium in aurea pagina, vt Regibus illis mos est, cùm fœdus sanciunt, inciderunt: quod Correæ similiter detulerunt. Interim illis vsus & consuetudo tanta cum hominibus nostris intercesserat, vt Lusitani quasi in patria communi versarentur, ita sine vllo metu per vrbem incederent. Cùm verò secundus ventus à Septentrione flaret, Correa cum nauibus quinq;, cibarijs onustis, Malacam redijt. Dum Correa apud Peguënses negotia gerit, in Zamatra apud Pacemenses ingens tumultus exoritur. Vir enim quidã regnandi cupidus, in Regem insidias cõparauit, & illo occiso, regnũ occupauit, & quinque & viginti Lusitanis, qui ibi versabantur, necem intulit, opésque illorũ abstulit, & quibus signis potuit, quanto odio nominis Lusitani teneretur, ostendit. Garsia Sala qui tũc Malacæ præerat, nauem vnam armis, & munitionibus, & valido militum præsidio diligenter instruxit, illique Emmanuelem Paciecũ præfecit: cui pręcepit, vt oram, quæ inter Pacemensem & Axemensem portũ interest, summa vigilantia specularetur, ne commeatum vllum in vrbem importari, né ve cuiquam in altum piscandi gratia euehi liceret. Hoc autem belli genus acerrimum erat. Gens enim cibis importatis vtitur, & piscatu plurimum alitur. Vtriusque igitur rei vsu prorsus impedito, necesse erat, vrbem inopia atq; fame cruciari. Id Paciecus non segniter exequutus est. Verùm cum aquæ recentis desiderio teneretur, scapham in terram propius vrbem misit. Ea autem, præter remiges, viri quinque vehebantur, qui in fluuium subuecti, aquationem fecerũt. Deinde secundo fluuio nauem repetebant, cùm ex improuiso hostes innumerabiles vtramque fluuij ripam occuparunt. Tum lapidum atq; sagittarũ multitudo, grandinis instar, in nostros decidit, ita, vt maximum vitæ discrimen adirent: qui tamẽ parmis tecti, cùm totis viribus scapham incitarent, è ripis emersi, in altum vecti sunt. Sed cùm æstus esset aduersus, & ventus eos deficeret, tres naues, humiles quidem, sed valde longæ, multorum militum capaces, quæ remis impelluntur (incolæ Lancharas appellant) armis, & valido militum præsidio munitæ, quibus multi nobiles homines vehebantur, scapham consequutæ sunt. Nauibus præerat Iaoënsis vir egregiè fortis, qui Zudamecius appellabatur. Nostri obstinatis animis decreuere mori potius, quàm seruitutẽ pati. Deinde cùm omnem suam spem in CHRISTI numine collocassent, ad pugnam se cõparant. Vnus ex quinq; viris Lusitanis tonsor erat. Is cùm esset viribus summis, & animi singulari alacritate præditus, nauis prætorię, quæ reliquas antecesserat, & in scapham inuaserat, proram manibus arripuit. Quatuor reliqui in nauem conscendêre: quos ipse cõsequutus fuit. Tantóq; impetu in hostes irruere, vt multi se metu in mare deijcerent. Dux suis à tergo ense districto ferociter instabat, & mortem illis, nisi fortissime pugnarent, minabatur. Et cùm nihil neq; exhortando,

exhortando, neque minitando proficeret, quatuor occidit. Erant adhuc hostes ancipiti metu districti. Qui enim Lusitanorum impetum sustinebant, ab illis cædebantur: illis, qui fugiebant, erat manibus ducis sui mors necessario subeunda. Tandem postquam aliquo spatio fuit vtrinque dimicatum, omnes hostes aut ferro cōcisi, aut fluctibus demersi sunt. Tantus enim illis terror iniectus est, vt se in mare demitterent. Ipseq; dux multis prius vulneribus acceptis se in mare præcipitem dedit. Erant autem supra centum & quinquaginta, qui naue illa vehebantur. Reliquæ duæ naues cùm primæ casum oculis aspexissent, metu perterritæ constiterunt. Sed eo tempore nostri erāt ita labore debilitati, & vulneribus confecti, vt nullas ad resistendum vires haberent. Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, vt tam admirandum facinus ederent, hostes exterriti sunt ita, vt eos aggredi non auderent. Nauis hostium capta remulco ad nauem primùm, deinde Malacam perducta, & in terram subducta, & integumento contecta fuit, vt diutissime permaneret miraculi stupendi monimentū. Hostes enim à Christi sanctissimis sacris alieni perspexerūt, id nullo modo viribus humanis, sed Dei præsentis auxilio gestum fuisse. In quo multa valde miranda contigere. Primum fuit, ardor & alacritas animorū, qua quinque viri mori maluerunt, quàm hostibus in deditionem venire. Deinde præliū ipsum tam felici successu confectum, vt centum & quinquaginta hostes ferocissimi, quinq; virorum manibus vel cæderentur, vel metu adeò turbarētur, vt se in mare præcipitarent. Postremum fuit, ille metus duabus nauibus integris incussus, quę nō ausæ sunt in homines quinq;, vulneratos, atque grauissimo labore defatigatos, inuádere. Verùm eo casu dux edoceri potuit, non esse suorum sanguine ludendum. Multo námque illi honestius fuisset, aqua putrida sitim depellere, quàm propriæ voluptatis causa suos in tantum discrimen inducere. Attamen Rex Pacemensis huius admirandi facti terrore perculsus, pacem continuo petijt: quæ fuit, accepta prius satisfactione, confirmata. Nomina quatuor hominum, per quos hoc facinus editum fuit, hæc erant. Ioannes Almeida, Antonius Pazagna, Antonius Vera, Franciscus Gramaxus. Tonsoris artificium nomen viri ipsius, qui tonsor erat, occuluit. Rex autem Bintami bellum interim summo studio renouabat. Antonius Correa contra stationě aliam, quę in ripa Muaris fluminis à Rege munita fuerat, copias educere, & simul oppidū Padum, quod Rex ipse munierat, expugnare cupiebat. Itaq; consilio cum Garsia Sala arcis & vrbis Præfecto cōmunicato, ab eo triremē cū celoce, & triginta minora nauigia precibus impetrauit. Centū & quinquaginta viros Lusitanos, & quadringentos Malacenses in ea classe ducebat. Cū his copijs & nauibus in Muaris fluuiū inuehitur. Ripæ sunt viridissimæ, quas vtrinq; densissimæ Syluæ vestiebant, adeò multis in locis fluuiū opacantes, vt cœli aspectū adimant. Viginti autē passuū millia progressis æstuariū occurrebat. Hoc in loco Rex Bintami stationem duplici vallo munierat, firmaq; in ea militū pręsidia collocarat, ne Lusitani possent Padum, quo in loco

ipse

ipse belli commodius gerendi gratia consistebat, inuadere. Ea statio fluminis alueo profundo, sed perangusto, quo erat necessario nauigandum, imminebat, & æstuarij latitudinem transuersis molibus occupabat. In medio porta inerat, qua ijs, qui pado veniebant, aditus in fluuium patebat. Nocte verò foribus obductis claudebatur. Intra huius stationis claustra Rex naues continebat, vt facilius subitas, & improuisas Lusitanorum incursiones, quas aperto Marte nō poterat, claustrorum ope repelleret: stationis autem huius custodiam impigro viro commiserat. Correa lembo virum nomine Georgium Mesuradum exploratum misit. Is renunciat, in statione magnam vim militum à Rege dispositam fuisse, ipsúmque ducem suos admonuisse, vt se ad certamen animis præpararēt. Sibi námq; compertum esse, Lusitanos propediem adfuturos. Correa nihilosecius vltra progreditur, & prima luce stationem acriter oppugnat, & tandem cū reliquis ducibus irrumpit. Fit magna cædes, maxima tamen hostium pars ad Regem effusa fuga se contulit. Correa, ne hostes se possent spatio sumpto à repentino pauore reficere, in æstuarij ipsius introitu Odoardum Melium cū aliquot nauigijs reliquit, & ipse claustris reuulsis in æstuarium ingreditur. Sed Rex ne id fieri facile posset, consilio multo ante prouiderat. Arboribus enim succisis, atque in fluuium vtrinq; deiectis, nauium cursum impedierat. Fuit hæc res maximi laboris. Prius enim, quàm nauigia progredi vltra possent, erant arbores transuersæ, quæ transitum impediebant, extrahendæ. Sed tandē Correa in oppidum, disiectis omnino molibus, peruenit. Rex instructa acie cum elephantis obuiam processit. Nostri hostibus inuitis terram occuparunt. Prælium deinde commissum fuit. Hostes fusi fugatiq; sunt. Correa cùm Lusitanos auidius insequi cerneret, receptui signū dedit. Nec enim regiones illas nouerat, & timuit, ne lustris incognitis impediti, ab hostibus rursus conglobatis damnum acciperent. Oppidum direptum continuo fuit, & incensum: naues supra centum cōiectis ignibus absumptæ. Eorum, qui mortui in vtroque prælio sunt, certus numerus iniri non potuit. Constat tamen non mediocrem multitudinem fuisse. Ad hunc modum Correa, rebus ex animi sententia gestis, cum præda & multis captiuis Malacam redijt, & fuit ab omnibus cum honoribus summis, perinde atque meritus erat, exceptus. Inde in citeriorem Indiam nauigauit. Rex verò Bintami, cùm se militum & nauium penuria cerneret in maximas angustias inductum, in Bintamum cum graui damno & insigni dedecore reuersus est, & à bello tunc cessandum statuit. Neque Coulami res quietæ in citeriore India fuerant. Lusitani enim à Regina petebant, vt fidem suam liberaret, & ea, quę fuerant, cū Antonius Sala interfectus est, ablata restitueret, & pondus piperis, quod ex fœdere debebat, sine recusatione solueret. Regina quamuis in principio fidem tueri statuisset, Saracenorum tamē crebris sermonibus inducta, nō modo fidē violare, sed etiam arcem capere, & exitiū Lusitanis moliri constituit. Et primùm id insidijs tentare voluit. Cùm doli minime successissent, apertam

vim

vim intentare decreuit. Eam Indiæ partē, quæ Coulamo finitima eſt, & ad Auſtrum Cori promontorio definitur, quam Comorim appellant, quędam Regina tunc imperio tenebat, cum qua Coulami Regina de Luſitanorum excidio coniurauit. Itaque Reginæ vtriuſque copijs, trium fratrum, qui plurimum inter Naires opinione virtutis excellebant, opera coniunctis, menſe Iunio, quo menſe hyemis maxima vis in regionibus illis eſt, bellum excitari cœpit. Supra viginti hominum millia coacta ſunt. Venenum fuit in puteis ſparſum, vt aquatio impediretur, & arx circunſeſſa, & magnis viribus oppugnata, & aliqui ex Chriſtianis Indis, qui vrbem incolebant, occiſi. Arcem triginta tantùm viri Luſitani tuebantur. Ex illis quinque erant morbis oppreſsi: hyems erat impedimento, quo minus facile Cochimo auxilium mitteretur. Commeatus erat perexiguus, præterea pulueris tormentarij ſumma penuria. Hector Rodericus per hominem impigrum, qui ſe fluctibus committere minime dubitauit, Alexiū Meneſium, qui ſe tunc Cochimi tenebat, de ſtatu, in quo res erant, admonuit. Is confeſtim Alfonſum Meneſium fratris ſui filium, cum quinque & viginti viris Luſitanis, & munitionibus, & commeatu Coulamum miſit. Alfonſus Meneſius longa naue vectus, in arcem cum exiguis illis copijs ingreſſus eſt. Arcem interim hoſtes acriter oppugnabant, eóſque noſtri ſingulari virtute repellebāt: & crebris eruptionibus ſæpe decertabant: nec tormentis tantùm eminus vtrinque pugnabatur, verùm haſtis & gladijs ſæpenumero prælium fiebat. E noſtris aliqui cæſi ſunt, multi grauiſsime ſauciati: ex hoſtibus magnus numerus interemptus fuit. Tandem cùm Reginæ cernerent, arcem capi intra duos menſes minime potuiſſe, & accepiſſent, Alexium Meneſium magna auxilia comparare, bello finem imponendum eſſe ſtatuerunt. Itaque pacem poſtularunt, & debitam violati fœderis pœnam, quæ illis fuit impoſita, perſoluerunt, & pax iterū conditionibus æquis confirmata fuit. Hoc anno percepit Rex Emmanuel ab homine curioſo & diligente multa, quæ animum illius ad rerum magnarū ſtudium multo acrius incitarunt. Expoſitum eſt ſuperius, quemadmodum, dum claſsis Odoardi Lemij promontoriū Guardafumēſe peragrabat, celox, cui Georgius Quadra pręerat, à reliqua claſſe diſiecta ad Zeilę portū appulſa fuerit. Luſitani, qui illa vehebantur, capti, & ad Regē Adenenſem abducti ſunt: qui eos in ergaſtulum detrudi iuſsit, in quo diutiſsime vitā in extrema inopia & mendicitate traduxerunt. Quidā interim Rex Arabiæ huic tyranno finitimus, illi bellū intulit, multisq; illū prælijs deuicit, maximáq; regni parte ſpoliauit, & vinctos, qui ergaſtulo incluſi fuerant, liberos abire permiſit. Ad hunc modū Quadra cū quinq; Luſitanis (reliqui enim laboribus attriti & fame cōſumpti perierant) è vinculis emiſſus, & in libertatem reſtitutus eſt. Is verò, vt facilius eas terras, quas luſtrare cupiebat, minore cū periculo peragraret, & Arabicam linguā probe teneret (eo námq; tempore, quo vinctus fuerat, illi ſummam operam dederat) ſe Saracenum eſſe ſimulauit, egregiámque in Mahumetis diſciplina ſanctitatem

præ

præ se tulit. Illa igitur ficta specie religionis, quam ementiebatur, & singulari calliditate simulabat, omnium oculos in se conuertit, atque tandem ea opinione se se in familiaritatem Regis insinuauit. Erat enim Rex humanus, & religioni illi deditus. Qui deinde hominis ingenio delectatus, eum à se demittere nolebat. Cùm verò sepulchrum Mahumetis inuiseret, Quadram secum duxit. Ibi cùm accepisset Quadra, camelorum turmam ante duos dies, quàm Rex in eam vrbem venisset, Damascum profectam fuisse, finxit se miro desiderio teneri sepulchra nepotum Mahumetis, quæ erant in Perside, visendi. Damasco námq; faciliorem, & minus periculosam esse in Persidem viam. A Rege igitur contendit, vt sibi faceret potestatem turmæ illius vestigijs insistendi, vt eam consequeretur. Rex illum ab eo consilio deterrere conatus fuit, tum quia non libenter illius consuetudine carebat, tum quia illum turmam consequi posse omnino desperabat. Sed cùm Quadra illum precibus vrgeret, illi non modò facultatem, quam petebat, verùm & pecuniam, & commeatum, quantum ipse portare posset, attribuit. à Rege digressus, in regiones vastas & incultas, ipsiq; prorsus ignotas penetrauit, camelos minime consequi potuit: & quo se conferret, penitus ignorabat. Commeatum intra dies paucos consumpsit: Soles ardentissimi illum vehementer excruciabant: vestigia ex arenarum ingentibus molibus vix præ nimia lassitudine corporis euellebat. Cùm se in tantas angustias adductũ animaduerteret, oculis in cœlum sublatis, maximam vim lacrymarum profudit, & flagitiorum veniam suppliciter implorauit. Inde ope diuina ad locũ, vnde arenæ collis assurgebat, delatus est. Cùm verò collem superaret, camelum & hominem conspexit. Eo igitur lætus gradum intulit, & turmã interim aliã camelorum ad eum locum (ibi enim aquatio erat) properantem animaduertit. Ad homines accedit: miseriam, in qua versabatur, exponit: opem ab illis efflagitat. Illi & misericordia commoti, & specie religionis, quam is habitu simulabat, inflexi, hominem non cibo tantùm & potu, verùm & rebus omnibus necessarijs abunde refecerunt. Illorum autem ductu, quandiu deserta loca peragranda fuerunt, & postquam ex vastitate solitudinis illius emersus est, religionis assimulatæ cultu, varias regiones perlustrauit, & oculis atque mente multa percepit, & tandem Arabiam, atque Persidem peruagatus, Armuzium à Saracenis mercatoribus deductus est: vbi cultum & personam Saraceni deposuit, & Christiani hominis cultum, quem mente semper gestauerat, assumpsit. Vbi tamen flagitium, quod admiserat religionis impuræ simulatione, debitis lacrymis expiauit. Garsia Coutignus, qui tunc Armuzio præerat, illum vestibus, & pecunijs, atque muneribus affecit. Qui deinde in Indiam, ex India in Lusitaniam veniens, Anno. M. D. xx. ad Emmanuelem intromissus, omnia, quæ lustrauerat, & prudenter animaduerterat, luculentis sanè verbis explicuit. In primis autem quomodo Æthiopiam vniuersam, quæ supra Ægyptum est, explorauisset, & quomodo in lacum ingentem, vnde

Nilus

Nilus in Ægyptum influit, peruenisset: quibus moribus, legibus, & institutis Æthiopes illi Christiani viuerent: qui situs Ægypti, qui Arabum mores, qui Persarum victus esset, exposuit. Emmanuel ex illius oratione voluptatem non mediocrem cepit. Ad ea enim, quæ in Arabia & Æthiopia facere designabat, illa Quadræ oratio nimis apposita videbatur. Et quia suspicari cœpit, à regno Congensi facilem in eum lacum, vnde Nilus erumpit, transitum fore, hominẽ iam sponte sua satis incitatum, ad illud explorãdum promissis inuitat. Illum igitur in Congum cum literis mittit, vt inde in Nili fontes iter faciat, atque inde ad Dauidem Regem Æthiopiæ tandem perueniat. Qui cùm ad Congi portum delatus, deinde ad Regem perductus fuisset, exceptus benigne fuit. Itineris tamen illius explorandi facultatem, malignitate Lusitanorum, qui plurimũ apud illum Regem poterant, non impetrauit. Itaque reuersus est, & cùm iam Emmanuelem mortuum reperisset, Diui Francisci institutum sequi decreuit, in quo vitam sanctissime ad extremũ perduxit. Hæc ex posita sunt, vt animaduerti possit, animum Regis Emmanuelis, quamuis illius corpus in Lusitaniæ terminis versaretur, orbem terrarum peragrare, & magna semper & nimis ardua moliri. Ea verò ratione fiebat, vt suorum opera regiones incognitas, & terras vltimas indagaret. Sed omnes humanæ cogitationes momento tẽporis obruuntur. Sub id tempus, Maximilianus imperator è vita discessit. De successione imperij erat apud Germanos disceptatio. Multi námque ad Franciscum Valesium Galliæ Regem inclinabant, multo tamen plures animis in Carolũ propendebant. Galliæ Rex donis atque ingentibus promissis nõ paucos ad sui studium vehementer allexerat. Carolũ tamen absentem & educatio (fuerat enim apud Germanos enutritus) & superioris Pannoniæ principatus, & perspecta indoles, & multorum etiam Principum affinitas aduersus Galli munera tuebantur. Fuit autem Carolus in Germaniam, quasi ad imperium minime dubium, multorum literis euocatus. Is antequam ex Hispania discederet, omnium Ordinum conciliũ indixit, & consilio Guilielmi Decreui Xebrensis Dynastæ, qui illius ætatem regebat, præter pecunias, quibus illum Hispani iuuerant, immania tributa populis imperauit. In quo quidem non merito possum Carolum cupiditatis, aut potius inconsideratæ temeritatis insimulare, cùm ætatis excusationem habuerit. Pædagogum verò summa vituperatione dignissimum iudico. Rex enim non est in altissimo illo gradu dignitatis locatus, vt acerbissimis exactionibus ciuitates sibi commissas exhauriat, sed vt earum saluti & incolumitati prospiciat. Si recte enim Regis nomen vsurpat, pater patriæ est, & pro reip. salute debet, si opus ita fuerit, caput in quoduis magnum discrimen inijcere, non remp. ipsam immodicis sumptibus euertere. Fateor equidem Regem esse subditorum opibus adiuuandum, vt remp. tueri possit. Negotia enim infinita sustinet: æquabile ius omnibus administrat: periculum à rep. cum necessitas postulat, armis atq; virtute propulsat: bonis præmia pro dignitate constituit:

ſtituit: improbos ſuppliciorũ acerbitate coërcet: patriã deniq; vniuerſam & ab externis hoſtibus, & ab inteſtinis fraudibus tutam vigilantia ſua præſtat. Hæc quidẽ munera aut opere tuetur, aut quoties opus fuerit tuenda ſuſcipit. Qui autem exiſtimat, hæc tam multa munera ſine maximis ſumptibus ſuſtineri poſſe, mentis expers eſt, atq; vitæ cõmunis ignarus. Et idcirco hoc, quod eſt communi more receptum, vt Reges populi ſumptibus alantur, nõ eſt humano tantũ iure, ſed etiam diuino vallatum. Is tamẽ modus adhibendus eſt, ne, vel vt immodicis ſumptibus ſine vllo reip. fructu vti poſsit, vel vt ad auariſsimos homines, quorũ cupiditas nullis opibus expleri poteſt, opes reip. trãsferat, pecuniam cum reip. gemitu & querimonia coaceruet, & dum potentiũ domos immanibus diuitijs cumulare ſtudet, tenues domos exinanire contendat: vt ita, dũ falſum nomen liberalis, atq; magnifici obtinere nititur, verũ iuſti atque clementis nomẽ amittat. Alia deinde cauſa in Carolo inerat, quæ conſiliũ illud magis odioſum & inuiſum efficeret. Quamuis enim ad illum regni patrimoniũ legitimo & hęreditario iure veniret, erat tamen educatione & inſtitutis à moribus Hiſpanis alienus. Quocirca erat illi in principio Hiſpania ſpecie humanitatis & benignitatis allicienda, donec ſe penitus in omniũ animos inſinuaret. Idcirco magis erat illi tũc aliquid de tributis diminuendũ, quàm nouũ onus populis imponendũ. Sed adoleſcẽs, qui inſita modeſtia pædagogi monitis obtemperabat, & Hiſpaniæ mores non tenebat, defendi merito poteſt. Hominis ſenis auaritia, qui illũ in eam fraudẽ impulit, eſt merito deteſtanda. Multi populi nobilitatis præſidio cõfirmati, Caroli poſtulatis conſtanti animo reſtiterunt. Et hoc quidẽ actionis principium, ſi cum debita moderatione ſuſceptũ fuiſſet, haud vituperandum omnino videretur. Sed cùm in multitudine neq; modus, neque conſiliũ, neq; ratio, cùm immodicæ libertatis ſtudio ducitur, vlla ſit: & multi viri nobiles ſe multitudini, neſcio quo mentis errore ducti, duces & auctores præbuiſſent, factum eſt, vt multæ Caſtellæ ciuitates à Carolo deſciuerint. Carolus in initio tumultus in Galliam Belgicam ſe cõtulerat. In ciuitatibus, quæ à Principe ſuo defecerant, inteſtinæ ſeditiones excitabantur. Maxima námq; nobilitatis pars in fide permanebat: nõnulli aura populari nõ mediocriter inflati, populis aſſentabantur. Populis, qui coniurauerant, erat decretũ non Carolum tantùm regno ſpoliare, ſed cunctos etiã Hiſpaniæ principes omnibus bonis euertere, vt libertate ſumma Heluetiorũ more fruerentur. Nec enim intelligebãt, id, quod apud Heluetios, ex antiquiſsimo tẽpore legibus patrijs aſſuefactos, cum omniũ admiratione fit, apud gentem inſito naturæ faſtu tumentẽ conſeruari nõ poſſe. Itaq; cùm plebs inſita naturæ temeritate modũ ſeruare nequeat, tũ multitudo, quæ in Hiſpania in Caroli perniciẽ coniurauerat, tãto furore & amentia flagrabat, vt quaſi iam omnia illis eſſent ex animi ſententia cõſtituta, ferro & flamma omnibus, qui Principum partibus ſtudebant, acerrime minarentur. Interim rapinæ, cædes, incendia, horribiles armorũ fremitus terrorem paſsim incutiebãt. Antonius Fonſeca Metinam Campenſem, vrbem opulẽtiſsimam, quæ Caroli

partibus aduersabatur, inflămauit, & miserabili illo incendio maximas opes absumpsit. Nemini tunc in populis sapiēter & libere loqui licebat. Si enim aliquis diceret, verum esse, libertatē modice tueri, non cū legitimo Principe ad internicionem dimicare, scelus illud erat cōtinuo morte acerbissima luendū. Multis in locis vbi causa libertatis agebatur, neque gemitus quidem ciuis vllius liber erat. Principes communi consilio cū ciuitatibus, quæ minime rebellarunt, cùm discordiam sedare frustra vellent, bellum summo studio comparauerunt. Hi ad Regem Emmanuelem legatos miserunt, vt auxilium aduersus rebelles ab eo postularent. Simul & Hispaniæ populi, qui à Carolo desciuerant, cū se viderent in extremo discrimine constitutos, ad eundem Regem legatos misere. Summa legationis hæc erat, se tantis iniurijs vexatos extitisse, vt non potuerint vllo modo tam indignas contumelias perferre. Se ciuitates, & mœnia, & arces, atq; denique rerum suarum omnium potestatem illi tradituros. Orare deinde & obsecrare, vt regnum illud opulentum, ipsius Emmanuelis studio vehemēter incensum, suscipere vellet, & iniurias immeritis illatas vindicare. Emmanuel munus oblatum repudiauit, & legatos admonuit, vt discerent fidē erga Reges conseruare, & modum cupiditati statuere. Illam controuersiam Caroli benignitate tolli facillime potuisse, si populorum rectores non ita ferociter populorum causam suscepissent. Et præterea grauiter illos accusauit, quòd cùm in principio furori causam publicæ libertatis obtenderent, postea publicè de dominatione populari dimicarent. Si vellent errorem agnoscere, & veniam à Carolo postulare, se ad eam compositionem libenter operam suam polliceri. Quod verò ad oblatum regnum adtinebat, se nunquam vllum imperij additamentū fide & officio antiquius habiturum. Principum autem legatis operibus magis, quàm verbis respondendū existimauit. Itaq; eos tormentis, & munitionibus, & pecunia iuuit. Prælio tandem cōmisso, populi rebelles armis Principum superati, & rebellionis auctores capti sunt. Ioannes Padillia, Antonius Zamorensis Episcopus, Petrus Pimintellus, & Petrus Maldonadus, & alij quidam viri nobiles, & quidam etiam, quos ex infima plebe ad honores popularis furor euexerat, qui principes cōiurationis extiterant, capitali postea supplicio affecti sunt: multitudini verò venia tributa. Hoc anno cùm Iehabentafusus in offensionem Nonij Mascaregnæ opera multorū, qui Iehabentafusum oderāt, incidisset, & id Mauris, qui sub illo militabant, notum esset, multi Mauri Dabidenses & Garabienses ab illo defecerunt, & quidam etiam illum spoliarunt. Mascaregnas præterea nomen illius apud Emmanuelem proditionis insimulauit. Ille verò per literas atque legatos à Rege postulauit, vt quanta fide in officio debito versaretur, examinare vellet. Se si aliquid, postquam ad nomen illius adiunctus fuerat, secùs designasse compertum fuisset, quàm fides postularet, nullum supplicium recusaturū. Rex postulato illius æquitatis plenissimo satisfecit, & Mascaregnæ præcepit, vt hominem fauore & auxilio complecteretur. Cum igitur is à Mascaregna opē contra eos, qui defecerāt postularet, Mascaregnas illi equites sexaginta,

& pedites nonnullos auxilio misit. Hoc auxilio fretus (id enim testatum esse apud omnes volebat, se Regis Emmanuelis auxilio minime destitutum esse) copias suas eduxit, cum hostibus manum conseruit, & parta victoria, eos sibi rursus dicto audientes esse compulit, & omnes tumultus, qui orti fuerant, virtute & æquitate compresit. Eodem ferme tempore Vascus Fernandius Cæsar cum naue vna fretum Gaditanũ Regis Emmanuelis iussu peragrabat, & hostes multis incommodis afficiebat. Duæ verò longæ naues hostium rerum successibus elatæ (magnas enim prædas egerant) & militum & tormentorum copijs, multisque munitionibus instructæ, in Cæsarem inuehuntur. Is nauis proram in eas confestim dirigere iussit. Dux vnius nauis cùm animaduerteret, quàm alacri & confidenti animo Cæsar in præliũ iret, illius congressum formidauit, & mutata velificatione ab instituto cursu deflexit. Alterius autem nauis Præfectus, cùm se à socio desertum cerneret, simile consilium sequi statuerat, sed id per Cæsarẽ minime licitum fuit. Eum enim tormentis quocunque voluerat impellebat, & pertinaciter, quamuis mare turbidum ingentes fluctus eijceret, insequutus est, vsque eo, dum nauem in litus compelleret. Tum in lembum, quem ad similes casus è puppi colligatũ ducebat, insiluit, & ijs, quos in naui relinquebat, imperauit, vt antequam illum cum hostibus cõmisceri cernerẽt, à pilis in hostes emittendis minime cessarent. Hostes in terram euadere nitũtur, Cæsar eos insequitur. Atrox prælium initur. Multi ex hostibus cadũt. Cum reliqui fugam capesserent, & in manus Petri Aluari Caruallij viri fortisimi, qui Alcassaris Seguelij Regis Emmanuelis iussu Præfectus erat, & tormẽtis excitus occurrerat, inciderent, omnes capti sunt. Cæsar parte prædæ capta, rursus in nauem se recepit. Nõ multis post diebus cum in ipso freto versaretur, sex in illũ biremes inuectę sunt. Hostes Cæsarem capere vehemẽter optabant, & cùm illum euadere posse minime crederẽt, præ lætitia clamores ingentes ediderunt. Deinde sagittis, & gladibus, & globis ingentibus eum obruere conati sunt. Atq; primùm Cæsar eos, ne ad suam nauem accederent, tormentis acerrime propell[illegible]t: & varijs velificationibus eorum conatus eludebat, & interim multos interimebat: quo factũ fuit, vt illi multum de animorum alacritate remitterẽt. Quod cùm is animaduertisset, in tres naues, quæ iunctæ consistebant (aliæ nám que ventis exclusæ, non ita facile accedere potuerant) inuasit. Hostes in illum similiter impetum dederunt. At is cùm ingenti tormento ignem applicari præcepisset, vni ex biremibus, maximo globo à prora in puppim secundum latus emisso, remos detersit. Hostes biremem claudam & mutilam intra se recipiunt, & quanta celeritate possunt in ea trepidatione reparant. Tum omnes simul iunctæ Cæsarem circũueniunt. Is cùm animo maximo nunc ad proram, nunc ad puppim, nunc in vtrumque latus accurreret, & præsidia magnis vocibus excitaret, & crebris tormentorum ictibus maximum damnum inferret, multo difficilius certamen, quàm hostes suspicati fuerant, effecit. Tandem tormẽti vnius ictu magna pars remigum in vna biremi dilacerata fuit. Hostes cum cernerẽt multos cæsos esse,

 & duas

& duas biremes disſipatas, Cæſarémque nullo modo, niſi cum grauiſsimo damno capi poſſe, certamen omiſerunt. Cæſar cũ eſſet ea natura, vt nullo labore frangi poſſet, eas inſequutus eſt. Verùm cùm nauis illius velis, naues hoſtiles remis impellerentur, & ventus illum deficeret, eas conſequi minime potuit, & ita voti compos Malacã petijt, vt mortuos ſepeliret, & ſaucios curaret. At Azamore periculum non mediocre fuit Luſitanis opera cuiuſdam Mauri valde potentis intentum. Benaduxera fuit in Mauritania virtutis opinione, & potentia clarus, & opibus, & exiſtimatiõe princeps. Is ſub ſignis habebat ſupra mille & quingentos equites, & peditum non mediocrem multitudinem, Feſſenſiſque Regis imperium detrectabat: ea de cauſa bellum cum illo gerebat. Cùm verò magno prælio victus fuiſſet, literas ad Norognam Azamoris Præfectum dedit, quibus dicebat, ſe velle ſub imperio Regis Emmanuelis contra ipſius Emmanuelis hoſtes perpetuò militare. Norogna voluntatem minime aſpernatus, hominem ducentis equitibus ſtipatum in vrbem admiſit, & quibus potuit honoribus affecit, & aliquot ducibus Xerquienſibus eorum voluntate præpoſuit. Is vt magis animum ſuum apud omnes teſtaretur, Ferem fratrem ſuum in Luſitaniam cũ multis muneribus ad Emmanuelem miſit. Emmanuel illum perbenigne in fidem recepit, & muneribus affecit, & fratrem etiam beneficijs ornauit, hominémque promiſsis ornatum in Africam dimiſit. Iacobo autem Melio præcepit, vt duobus illis fratribus opem, cum opus eſſet, afferret, vt coniunctis viribus acrius bellum molirentur. Itaque Melius cum Fere Azamorem continuo profectus eſt: neq; multos poſt dies cum equitibus ſeptuaginta quinque, & nõnullis peditibus ſe cum Benaduxera coniunxit: qui cùm mille & centum & viginti equites eduxiſſet, in locum, vnde fons Diucis fluminis erumpit, qui Azamore centum & viginti paſſuum millia diſtat, tandem peruenit. Ibi turmas hoſtium duas & triginta aggreſsi, magnam hominum cædem faciunt, quadringentos & octoginta duos abducunt, & cum ingenti præda poſt menſem Azamorem reuertuntur, & incredibilem lætitiam cunctis attulerunt, qui propter diuturnam moram illos perijſſe crediderant. At Benaduxera cùm ſe in gratiã Feſſenſis Regis reſtitui vehementer expeteret, clàm per amicos ſuos id quod cupiebat aſſequutus eſt, ea lege, vt quos poſſet Chriſtianos, ad ipſum Regem dolo perduceret. Id autem Aluarus Norogna ſuſpicione conſequutus eſt. Itaque cùm Benaduxera ab illo ſæpe & importune poſtularet, vt Iacobum Melium ſecum mitteret (fore nàmque, ſi id fieret, vt præclarum facinus ederet) id nunquam impetrauit. Id tamen Norogna tacitum tenebat, & antequam rem explorate cognoſceret, in hominem non eſſe animaduertendum ſtatuebat: non tamen illi, quẽ ſignis incõſtantem atque perfidioſum opinabatur, eſſe quidquam temerè credendum iudicabat. Et interim, ne animũ illius offenderet, honeſtis excuſationibus vtebatur. Benaduxera hac ſpe deiectus, & ſimul metués, ne aliquid emanaret, Mazaganum ſe contulit, & Antonium Lacteũ, qui oppidi præfectus erat, alloquutus petijt, vt ei aliquot equites concederet: ſe pulchrum facinus moliri.

Aluarum

Aluarum Norognam ad eam rem equitum bonam partem esse missurum. Sed bellum quod instabat, maioribus esse copijs gerẽdum, vt citius, & minore cum periculo conficeretur. At Antonius Lacteus cùm doli fuisset ignarus, & propter rem, quam Benaduxera gesserat, ei fidem habendam iudicasset, illi quindecim equites, & nõnullos pedites attribuit. Benaduxera cùm circiter septuaginta passuum millia cũ suis copijs & Christianis militibus cõfecisset, fratri mentem suã aperuit: dixitq; se Regis Fessensis gratiã recuperasse, malléq; principi, cui erat natura & religione coniunctus, quàm Regi à moribus & institutis illius abhorrẽti seruire. Vt verò illius animũ sibi arctius deuinciret, illos ei Christianos, quos per dolum abduxerat, esse traditurum. Sperare námque se, futurum, vt pristinas offensiones eo munere prorsus obliteraret. At Feres, Si vultũ, inquit, Regis optimi aspexisses, nunquã certe animũ induxisses, vt tam scelestũ facinus obires. Vbi fides? Vbi fœderis sacramentum? Vbi tam singularis humanitatis & magnificentiæ memoria? Ideo te Princeps ille clementissimus eiectũ recepit, & tã multis muneribus auxit, vt illũ nulla offensione interposita proderes? Non refert, quàm parũ illi noceas, sed quàm propensum ad nocendũ animũ geras. Paruis enim rebus malitia summa perspicitur. Qui enim quindecim equites Lusitanos fidei tuæ cõmissos per summã perfidiam in miseram seruitutẽ abducis, certe si vires haberes, ipsum Lusitaniæ Regem cõtra fidẽ & iusiurandum omnibus fortunis euerteres. Deinde, quàm parũ gratus tuus aduentus Regi Fessensi futurus sit, parũ sapienter animaduertis. Tu ab illius fide desciuisti: tu bellũ illi diuturnũ intulisti: victus, spoliatus, eiectus te ad Regẽ Emmanuelẽ, tanquã ad miseriæ extremæ perfugiũ cõtulisti. Nunc rursus ab Emmanuele deficis. Quomodo igitur is tibi credet, à quo toties fidẽ nefariè violatã esse comperit? Vetus dictũ est, Regibus gratam esse proditionẽ in suam vtilitatẽ cõmissam, proditoris tamen nomen inuisum. Sed esto. Regem Emmanuelem contra fidẽ deseris. Ad Regẽ Fessensem, qui te odio immani persequitur, & fidẽ sanctã nõ habet, transfugis: perfidiæ saltẽ insigne monimentũ detestare. Regis Emmanuelis vexillũ geris, vt quoties homines in vexillũ, quod erat amoris & beneficentiæ signũ, aspexerint, toties illis tui sceleris in mentẽ veniat? Tabernaculum pulcherrime factũ ab Emmanuele donatũ fers, vt quoties illud collocari iusseris, toties homines perfidiæ tuæ recordentur? Captiuos per insignẽ perfidiã abductos geris: vt nũquam, quãdiu hi nobiscũ versati fuerint, homines sceleris tui capiat obliuio? Fac igitur, quod à Christianis fieri audio. Cùm enim à Rege discedunt, ne ingrati animi crimẽ publicè suscipiant, omnia bona, quæ ab illo acceperũt, illi remittũt, ne secũ perfidiæ monimenta circunferãt. Omitte signũ istud, ne scelus in apertum proferat. Tabernaculũ desere, quod perfidiã occulere nequit. Christianos liberos abire permitte, ne à cœlo atq; terra proditionis testimoniũ sumãt. Hæc cùm Feres libere & animose diceret, fratris animũ nõ mediocriter irritauit: parúmq; abfuit, quin manus cõsererent. Sed cùm Benaduxera multo potentior esset, iunior frater illi repugnare nõ potuit. Cum illo tamen egit, vt signũ, & ta-

bernaculum Emmanueli referri iuberet,& Christianos saluos redire permitteret. At cùm fratres ad Regē Fessæ peruenirent,Rex eos nō admodū hospitaliter accepit. Vtriq; enim caput abscindi iussit. Illos enim, quòd multū nobilitate & opibus excellerēt,& metueret,ne defectione rursus illi molestiā exhiberent, de medio tollendos esse statuit. Et interim eā causam obtendit,quòd Benaduxera Lusitanos cum vexillo & tabernaculo abire permiserit,& quòd Feres à fratre,vt id faceret,enixe cōtenderit.Dum hæc in Africa geruntur,in India Siqueira classem magnā instruxit,qua Dium oppugnaret.Melichius Saca Melichiazij filius, quāuis Siqueira,quorsum illā classem ornaret,summo silentio tegeret,eam cōtra Dium cōparari suspicatus est. Tum partim vt Siqueirā ea specie moderationis emolliret,& à studio bellandi deduceret,partim vt animum illius explorare posset,familiarē quendā suum,nomine Camallum,ad illum cum literis officij plenissimis,& cum muneribus satis amplis legauit. Siqueira, gratū sibi esse aduentum legati,vultu atq; verbis ostendit,seq; Melichij Sacæ,& patris illius valde studiosum esse finxit.Camallus tamē cùm esset acutus & callidus,in quē finem classis illa parata fuisset,sagaciter odoratus est:& Melichium Sacam,& Hagamahamedium,cuius cōsilio ciuitas innitebatur,admonuit,vt vrbem firmo præsidio munirent.Quod illi diligētissime fecerunt.Siqueira classe, quæ erat in Lusitaniā profectura,rebus omnibus instructa & expedita,cōsilium cum ducibus,quos secum erat ducturus,habuit:quibus animū,quo classem illā instruxerat,vt Emmanueli satisfaceret,aperuit,illósq; ad tam præclari facinoris societatē adhortatus est.Illi cōsilium laudāt,seq; ad bellum illud satis prōptos atq; paratos esse demōstrant. Is supra octoginta naues ornarat,tria Lusitanorum millia,& mille Naires cōscripserat,duces egregie fortes elegerat,ita,vt ea classe nunquam ad illum diē neq; maior, neque rebus omnibus instructior ab vllo Indiæ Prætore cōparata fuerit. Initio Februarij mensis, Anno. M.D.xxj. Siqueira classem ad orā Diensem appulit.Melichius Saca illum cōtinuo per legatos honorifice salutauit,& largis muneribus affecit.Et tamē quasi aliud ageret,Fernādum Martinium cum nōnullis Lusitanis,qui in vrbe negocia gerebant,tanquā obsides in custodiā dedit.Siqueira se Armuzium petere simulauit, vt quosdam motus sedaret: sibiq; Euangelio,& reliquis Lusitanis opus esse dixit, qui Regis Emmanuelis negocia procurarent. Melichius Saca & Hagamahamedius eos nec alibi rem melius gerere,neq; lautius diuersari dicebant. Seq; libēter hominibus Lusitanis obsequi,vt illo saltem signo cōstare posset,nullam vrbem fore magis imperio Regis Emmanuelis addictā.Siqueira Melichium Sacam ad colloquium inuitauit. Is cum Hagamahamedio in locū ad eum sermonē delectū cum præsidio venit.Oratio Siqueiræ eo pertinebat,vt ostenderet,se reip. cōstituendæ gratia Armuzium nauigare,& interim eò classem applicuisse,vt vrbem sociā & amicam inuiseret,& à Melichiazio peteret, vt sibi arcis ædificādæ facultatem cōcederet,vt Lusitani,qui in ea versabātur,tutius negotiari possent. Melichius Saca respōdit,Lusitanos nō minus secure in ea vrbe,quàm in patria ver-

sari.

sari. Quod verò ad arcẽ attineret, se id parentis iniussu nullo modo permissurũ. Siqueira tum Sacam admonuit, vt sibi Lusitanos redderet. Saca verò respõdit, eam insignem cõtumeliam fore, si homines Lusitani, qui cõmode in vrbe fœderata, multisq; rebus ad fidẽ cõseruandam astricta negociabãtur, ab illo, quasi ab homine perfidioso & inimico, maximè cùm classis instructissima in portu cõsisteret, peterentur. Id enim posse videri ex altera parte, diffidentiæ, ex altera, timiditatis argumentũ. Si Siqueira nõ crederet, Lusitanos posse sine vllo periculo in vrbe amicissima vagari, sinistram suspicionẽ de amicis recipere, qua nulla maior cõtumelia hominibus amicis imponi posset. Se verò si illi Siqueirę postulato, quãdiu classis esset in portu, satisfaceret, turpissimi timoris significationẽ daturũ. Itaq; sine vllo effectu sermo habitus est. Siqueira cõsilium cum ducibus habuit. Cùm variæ sententię dicerentur, tandem cõstitutum fuit, nõ esse illo tempore vrbis oppugnationẽ tentandam. Esse namq; situ & artificio munitissimam, & maximo militũ numero firmatam. Rem esse in aliud tempus differendam: nec esse eorum salutẽ, qui in custodia tenebantur, temerè negligendam. Cum sententia in vulgus emanaret, milites fremere, vociferari, Prætorem & duces liberius accusare minime destiterunt. Iam robur illud Lusitanæ virtutis extinctum. Duces plurimũ de quęstu & cõpendio, parum de dignitate & officio cogitare. Iam Lusitanis militibus insitæ virtutis declarandę à ducibus locũ minime dari. Prętoris flagitio fieri, vt qui antea cunctis Orientis nationibus terrori fuerant, eo tempore despicerentur. Multi, inquit, in vrbe milites sunt. Quãdo id præclari duces cõpertum habuerunt? Postea quam pugnæ tempus appropinquauit? An id nõ multo ante exploratum esse oportuit? Postquam tãta classis, cum tam fortium militum numero, & tantis sumptibus huc aduecta est, & oppugnationis tempus instare videtur, nunc ignauiæ & timiditati sapiẽtiæ nomen obtenditur. Factum igitur est, vt consilij tempus audacia & temeritas occuparet, virtutis locum timiditas nomine prudentiæ occultata septum teneret. At inquiunt, Lusitanorum saluti, qui in vrbe versantur, est cõsulendum: quasi verò nõ multo pluribus Lusitanis erat in vrbis munitissimæ oppugnatiõe moriendum. Et tamen eo metu duces cõtineri minime potuerunt, quin ad vrbem oppugnandã accederent. Et non intelligunt, etiã eorũ, qui in custodiam traditi sunt, salutẽ virtute nostra & nõ timiditate cõtineri. Nam si hostes arma nostra timuerint, eis minime nocebunt: si nos cõtemnere cœperint, eos iniurijs omnibus lacerabunt. Hæc & alia eiusmodi cõuicia milites, vt est hominum genus liberum, & audax, & ad maledicentiam propensum, vulgò iactabãt. Accessit alia suspicionis occasio, quæ grauius animos eorum irritaret. Euangelio, obsidibus primum datis, permissum erat, in classem venire. Is cùm periculũ rebus suis imminens mente prospiceret, quoties in classem se cõferebat, pecunias quas fecerat, & variam supellectilem importabat. Idem reliqui Lusitani faciebant. Rumor cõfestim emanauit, Siqueiram pecunia corruptum belli cõsilium omisisse. Eam námq; pecuniam belli redimendi gratia à Saca missam fuisse crimina-

bantur. Siqueira cùm se frustra tẽpus in eo loco terere videret, Armuzium petijt,& alium interim locum nõ procul ab vrbe arci ædificandæ designauit. Inde tamẽ prius Alexium Menesium Cochimum misit, qui dum ille abesset, imperium administraret. Georgium Albuquercium Malacam, Georgium Brittium in Malucas insulas, Raphaëlem Perestrellum in Sinarũ regionem misit: Iacobum verò Fernandium Begiensem,& Nonium Fernandium Macedũ, & Emmanuelem Macedum in ea ora reliquit, vt per speciem cõparandi commeatus, quem Cochimum subueherent, amicitiam simularent, dũ Lusitanos, qui erãt in vrbe, cum opibus, quas parauerãt, in naues reciperẽt,& tum demum ciuitati aperte bellum indicerent. Vtrumq; facillimum fuit. Vrbis enim rectores, postquam classis è portu soluit, sine recusatione Lusitanos, quocunque illis libuisset, abire permiserunt,& illis, qui in alto sine vllius classis metu versabantur, nõ erat difficile bellum denunciare. Fuit tamen cõsilium reprehendendum. Quorsum enim adtinebat, cùm omnis Lusitanæ gentis robur erat procul amotũ, & cum non maximum damnum hostibus inferri poterat, bellum indicere? An vt hostes interim maiora præsidia cõpararent,& fortius statum vrbis stabilirẽt? Sic autem fieri necesse erat, vt qui vrbem minus munitã cum tanta classe se expugnaturũ minime sperarat, eam multo maiore præsidio firmatam, cum classe aliqua ex parte diminuta, oppugnare multo minus auderet. Deinde cùm eo tẽpore bellũ denunciatum fuit, dari sermo potuit illis, qui dicerẽt, vrbis oppugnationem nõ consilio, sed metu prorsus omissam fuisse. Postremò tunc nõ admodũ speciosa causa potuit obtẽdi, quæ Lusitanos iniuriç suspiciõe liberaret. At postquã Siqueira Armuzio rediret, vt se rediturũ affirmauerat, & vrbẽ nihil omnino certũ & exploratũ de bello suspicantem offenderet, causam facilius reperiret, qua honestius atq; prudentius bellũ cum opibus summo studio collectis inferret. Goa sub id tempus erat in summo periculo constituta. Cum enim Siqueira maximã classem instruere & ornare cõstituisset, fuit necesse, vt vrbis præsidia diminueret. Id Zabaimum Idalcamũ minime fallebat. Tempus igitur aduenisse ratus, quo Goam recuperaret, maximũ exercitum cõparauit. Attamen Crisnara Narsingæ Rex, cũ illum odio acerbo & immani persequeretur, & timeret, ne si is Goã occuparet, amplificatis viribus aliquid hostile moliretur, illum acerrimo bello à conatu deterrendum esse cõstituit. Aliã deinde mouendi belli causam habuit. Timuit enim, ne si Zabaimus Idalcamus Goa potiretur, omnes equi ex Perside & Arabia illius potestate cõtinerentur. Vt igitur bellum acrius & attẽtius geri posset, ipse per se illius rationẽ administrare,& prælijs interesse decreuit. Fuit ab vtroq; in terris Goæ finitimis exercitu maximo, summis viribus, acerrima cõtentione, euentu vario dimicatũ. Narsingç tamẽ Rex insigni victoria potitus, multas Idalcami ciuitates expugnauit,& præfecturas varias sub imperiũ subiunxit, in quibus præfecturæ Balagatẽses extitere, quibus erat grande vectigal impositum. Sed cũ esset Rex opulẽtissimus, earũ præfecturarũ possessionẽ nõ tãti faciendã existimauit, vt eã cum equorum cõmercio cõferendam

censeret.

censeret. Vt igitur ad se Lusitanos alliceret, legatũ ad Rodericum Meliũ, qui tũc Goæ præfectus erat, misit, qui diceret, se libẽter præfecturarũ Bagalatensiũ possessiõe Regi Emmanueli, quẽ in loco fratris habebat, cessurũ. Se enim nihil malle quá fœdus cum Emmanuele ferire, & amicitiá firmare, vt intelligi posset, nihil copulatius in vita futurum. De eadẽ autẽ re, se, cũ primũ Siqueira Armuzio rediret, legatos missurũ, qui fœdus illud solẽni ritu sancirent. Interim verò ipsũ Meliũ admonebat, ne cunctaretur, sed statim mitteret, qui præfecturas illas occuparet, & firmo præsidio tueretur. Hoc nuncio Melius valde lætatus est. Eadẽ námq; opera imminẽtis belli metũ labore alieno depulsum, & vectigalia Regis Emmanuelis amplificata cernebat. Regi verò gratias egit, & munera large misit, & ipse cũ Lusitanis equitibus ducẽtis, & cũ Indis peditibus septingẽtis in præfecturá Salsetensem profectus est, quá desertá reperit. Ibi cũ paucis diebus gentẽ ad cõmercium allexisset, & statũ aliquẽ cõstituisset, & præsidia necessaria disposuisset, præfecturæ atq; portorio Rodericũ Iusartẽ Meliũ sui fratris filiũ præposuit. Similiter cũ præfecturas Põdensem atq; Bardensem derelictas esse cognouisset, Iusártẽ iussit eas occupare. Post duos verò menses cũ Iusartes accepisset, duos Idalcami duces cũ valida manu, vt illũ opprimerẽt, aduentare, de ea re patruũ admonuit, qui cõfestim per se auxiliũ attulit, & hostes prælio inito profligauit. Deinde cũ quæstionẽ habuisset de his, qui cũ hoste cõsenserant, cẽtum & triginta viros primarios Goá abduxit. His autẽ tanquá obsidibus retentis, pax aliquo tẽpore rata fuit. Per id tempus in insula Zeilandensi tumultus cõtra nostros eorum culpa & importunitate concitatus fuit. Lupus Suarius, vt scriptum est superius, ad Columbi portum, qui eadem insula cõtinetur, arcem instituit. Lupus Brittius, qui post Ioannem Syluеriam illius arcis præfectus extitit, eam tandem denuo à fundamentis excitauit. Primum enim ædificium propter nimiam festinationem, eo quod graue periculum immineret, & calx nulla reperiretur, è luto & lapidibus temerè cõgestis extructũ fuerat. Itaq; ad eá rẽ Brittius quadringẽtos fabros, & materiá multiplicẽ aduehi iusserat. Arce ad summũ perducta, nostri insolentius efferri, incolas iniurijs afficere, magnũ decus in illis vexádis reponere cœperũt. Illi vicissim cõtumelijs irritati, cõmeatum subtrahere, maligne omnia præbere, & omnes, quos solos inueniebát, plagis afficere, & in rebus omnibus hostilia machinari. Brittius iniurias ab incolis illatas dissimulabat, & suos, ne quidquá in eos hostile molirẽtur, cõtinebat. Interim verò rectores per nũcios admonebat, vt suos à maleficio deterrerẽt. Milites autẽ fremebát, & Brittiũ ignauiæ & timiditatis insimulabát, quod tá indignas cõtumelias pateretur: & ei frequẽter instabant, vt malo cogeret homines suũ officiũ facere, & quotidiano cõuitio ab eo cõtendebant, vt incolas acri bello cõtunderet. At Brittius cùm cerneret, si bellũ moueret, ruiná fore funestissimá, victoriá valde periculosam: futurũ náq; erat, vt cibarijs omnino subtractis, is cũ Lusitanis, qui sub illo merebát, in extremá inopiá adduceretur, & mortis tristissimæ periculũ subiret: militum tamẽ importunitate victus, maluit illorũ temeritati satisfacere,

 quàm

quàm recta ratione munus sibi commissum moderari. In quo sanè perspicitur, quãto sit difficilius & illustrius, falsam decoris opinionem cõtemnere, quàm in hostium mucrones irruere. Multi námq;, qui facillime corpora sua pro patriæ salute hostiũ telis obijciunt, falsæ infamiæ metu, quantũ in illis est, patrias euerterunt. Vnde cõcludi potest, illum verè magnanimũ esse, qui non modò mortẽ minime formidat, verùm & inanes multitudinis opiniones pro nihilo putat. Brittius igitur ne in hominũ imperitorum vituperationẽ veniret, in verã reprehensionẽ temeritatis incurrit. Nam post meridiẽ, tempore quo incolæ sine vlla formidine propter æstum grauissimũ, qui terras illas adurebat, in domibus suis quiescebãt, ex arce centũ & quinquaginta milites Lusitanos eduxit, in homines imperatos inuasit, oppidũ cæde & terrore cõpleuit, & incolas in fugã cõpulit. Illi postquã in cãpo cõglobati, & à repentino pauore refecti sunt, cogitare cœperũt, se vxores & filios in oppido omni præsidio nudatos reliquisse. Itaq; rursus in oppidũ reuersi sunt, & cõferti in nostros impetũ fecerunt. Nostri multitudine oppressi, pedẽ retulere, triginta vulnerati sunt. Reliqui magnã fortasse cladẽ accepissent, nisi hostes fuissent flãmis impediti. Brittius námq;, vt eorũ impetũ retardaret, viã, quæ in arcẽ ferebat, incendere iussit. Cùm autẽ rumore dissipatũ fuisset, tantã esse hominũ Lusitanorũ insolentiã, & feritatẽ, vt pauci numero in alienis terris cõstituti, nullius iniuria prouocati, perniciẽ illis, apud quos hospites erãt, inferre conati fuissent, omnes ad facinoris illius vindictam acriter stimulati sunt. Supra viginti hominũ millia ad arcis excidium cõuenere. Illam igitur obsidione cingunt, ingẽtes fossas perducunt, aggeres excitant, tormẽta disponunt, dies atq; noctes arcẽ oppugnant. Nullum genus erat belli, quo nõ, vt arcẽ caperent, atq; diruerent, cõtentione incredibili, & magnis viribus vterẽtur. Nostros interim nõ tam pilarum frequentia, quàm cõmeatus inopia cruciabat. Quinq; mensibus obsessi sunt, antequã auxiliũ afferri posset. Tum verò milites feroces furoris insiti pœnitebat, & frustra intelligebant, militis officiũ nõ esse, pugnãdi leges ducibus suis imponere, sed strenuè tantùm imperata cõficere. Brittius Cochimũ nuncium misit, qui nunciaret, rẽ esse in extremum discrimẽ inductã. Siqueira cuilibet arci, vt cum maiore classe nauigaret, prę̨sidio infirma reliquerat. Alexius tamẽ Menesius quinquaginta Lusitanos milites in vna trireme, cui Antonius Lemius præerat, illis auxilio misit. Qui cùm propter aduersas tẽpestates (hyems enim erat) tardissime nauigarent, nimis sero in arcẽ peruenere. Ibi cum Lemius Brittio diceret, nõ esse, cur aliud auxilium expectaret, ante quã Siqueira reuerteretur: & si diutius expectaret, intelligebat esse omnibus fame pereundum, omnem spem salutis in virtute collocandam statuit. Antonio igitur Lemio pręcepit, vt per totam noctẽ è trireme hostium munitiones & turres vehementissime verberaret. Mane verò, cùm hostes in triremem essent intenti, & nihil minus opinarentur, quàm fieri posse, vt qui erant in arce inclusi, egredi auderent, Brittius cum trecentis militibus Lusitanis erumpit, in hostes imparatos inuadit, primo impetu stationes & turres expugnat: hostes repentino

pauore

pauore perculsi, diffugiunt. Sed cùm esset eorum magna multitudo, postquam se in vrbẽ cõtulere, verbis eorum, qui ętatẽ in armis egerant, increpiti, rursus instructi in nostros inuehũtur. In agmine primo, præter magnũ peditũ numerũ, erãt equites centũ & quinquaginta, & elephanti cum turribus quinq; & viginti. Aliqui eorum dentibus enses alligatos gestabãt, quibus admirabili dexteritate obuios cædebant. Quidam è Lusitanis & multitudine territi, & elephantorum metu perturbati, cedere volebant. Sed Brittius iã munitionibus post tergũ relictis, in vrbẽ gradum intulerat. Is autẽ illis, qui ferreis fistulis armati erant, imperauit, vt omnes simul glãdes plumbeas in elephantos emitterẽt. Elephanti nõ solùm strepitu, sed multo etiã magis vulneribus exterriti fugiunt, in suos irruũt, equites impetu immani proterunt, peditum aciẽ proculcant, & in effusam fugã conijciunt. Nostris nulla iam pugna restabat. Hoc igitur tantum operis habuerunt, vt hostes insequerentur. Magnam hominũ multitudinem cædunt, vrbem omni pręsidio nudant, & vsq; in densum palmetũ progrediuntur. Brittius longius insequi minime tutum arbitratus est. Timuit enim, ne propter palmarum densitatem ordo perturbaretur, & sic nostri ab hostibus non mediocre damnũ acciperent. Itaq; signum receptui dedit. Rex verò cùm cerneret magnam nobilitatis partem eo prælio cæsam fuisse, & Saracenos, qui præcipuè belli auctores fuerant, primos omniũ se in fugã dedisse, & suspicaretur sibi adhuc bellum integrum restare, quod quo magis esset diuturnum, eo maius periculum rebus suis intenderetur: & animo simul reputaret, sibi fore paulo post cum classe maxima, si obsidio extraheretur, dimicãdum: inuitis Saracenis pacẽ petijt, quæ (sic enim rerũ cõditio postulabat) libẽtissime cõcessa fuit. Fœdere igitur instaurato atq; renouato, Lusitani maiore cum modestia inter Zeilãdenses versati sunt: & illi vicissim multũ se Lusitanis omnibus, vel ex animo, vel simulatè, quibuscũque rebus poterãt, benignos exhibebãt. Dum hæc apud Zeilãdenses geruntur, Armuzij cõtra nostros insidiæ parabãtur. Quod quidẽ à Regis Emmanuelis benignitate sumpsit initium. Cùm enim intellexisset, Reges Armuzienses suorũ tyrannide oppressos extitisse, & postquã vrbe capta fuerũt Albuquercij opera liberati, nihilominus per eiusmodi regios ministros vectigalia sic exerceri, vt maxima eorum pars ad eosdem, qui ea tractabãt, verteretur, ne ea deinde fraus admitti posset, sibi prouidendũ existimauit. Ea autẽ de causa scripturæ magistros, & quæstores Lusitanos instituit, qui regiam pecuniã tractarent: quam tamen omnem sine diminutione in Regis ipsius vsus conuerti pręcipiebat: & hoc, tantisper dum Rex ipse, cuius erat pecunia, posset animaduertere, quãtum pecunię sibi detractum annis singulis fuisset, & clarius perspiceret, omnem suæ salutis rationem tutela atq; patrocinio ipsius Emmanuelis cõtineri. Id Raix Xeraphius, & reliqui eiusdem flagitij atq; sceleris administri indignissime tulerunt, tãto se pecuniæ fructu, quantum domum quotannis auertebãt, Lusitanorum industria & fidelitate priuari. Itaq; Regi demõstrare conãtur, illũ Regis tantùm nomen retinere, iure autẽ regio, atque patrimonio spoliari. Iam apertã tyrannidẽ

specie

ſpecie benignitatis inſtitui: omnẽ illã pecuniã in vſum auaritiæ Luſitanæ ceſſu ram. præſtare millies mori, quàm tam indignã contumeliã pati. Hæc cùm frequenter ingererẽt, & Regis aures aſsiduis querelis obtunderẽt, illius animũ, qui erat in Luſitanũ nomẽ valde propenſus, prorſus immutarũt. Re autẽ cũ Regis ſocero, qui erat nomini Chriſtiano vehemẽter infenſus, cõmunicata, decretum fuit, vt poſtquã Siqueira Armuzio diſcederet, per inſidias, Luſitanorũ præſidia trucidarent, & arcẽ præſidijs vincirent. Sed obſtabat ille metus, ne, ſi coniuratio parũ procederet, &, quod ſecum agitabãt, palàm fieret, Mochrim aduerſarium haberent, qui Luſitanis adiunctus, hoſtis ſanè grauis atq; metuẽdus Armuziẽſibus eſſe poſſet. Inſula, quam appellant Baharem (quæ, haud ſcio, an illa ſit, quam olim Icharam nominabant) eſt anguſto freto ab Arabia diſiuncta. Hæc ad Armuzienſis Regis imperium pertinebat: quam tamẽ Mochris gener principis, qui Mecam vrbẽ ſummo imperio regebat, armis occuparat. Is autẽ nõ inſulam tantùm dominatu oppreſſam tenebat, verùm & claſſem centũ & viginti nauiũ ædificarat, cum quibus bellũ Armuzij Regi frequenter inferebat. Hunc igitur, antequam meditatum ſcelus ederẽt, de medio tollendũ eſſe ſtatuerunt. Quod vt facerent, ſingularem fraudem excogitãt. Nam per eos ipſos, quos crudeliſsime necare parabant, hoſtem à quo ſibi valde timebant, euertere decreuerunt. Habent hoc eorũ plerique, qui dira Mahumetis ſuperſtitione infecti ſunt, vt in ſumma fraude ſummum decus ſitũ arbitrẽtur. Itaq; ad Siqueiram adeũt, Regemq; Emmanuelem Armuzij dominum eſſe prædicant, illiúsque officiũ eſſe, omnes, qui Armuzium bello vexant, armis opprimere. Mochri non ſatis eſſe, Regis Emmanuelis opes bello vaſtare, verùm & naues omnes, quæ erant Armuziũ peruenturæ, ab eo in portũ illius inſulæ, quam oppreſſam dominatu tenebat, partim vi, partim etiã humanitatis ſpecie cõpelli. Sic autẽ ſublato portorio maximã vectigaliũ diminutionẽ fieri. Neq; iã Regẽ in ſummas pecuniæ anguſtias adductũ, poſſe Regi Emmanueli tributũ pẽdere. Cõſuleret igitur Regis Emmanuelis nomini & dignitati: firmaret illius imperiũ: tyranni illius arrogantiã virtute cõprimeret, & Regis ſocij & ſtipẽdiarij, qui ſe totũ Regi Emmanueli cũ omnibus ſuis opibus addixerat, ſaluti proſpiceret: vt intelligi poſſet, omnibus, qui clariſsimo Regi ſeruirent, eſſe firmiſsimũ præſidiũ in illius tutela atq; patrocinio cõſtitutum. Dicebãt præterea, cõſilio diuino factum fuiſſe, vt is eo tẽpore cum tam magna claſſe ad eas regiones accederet. Nec enim tẽpus magis idoneum, neque commodiorem facultatem, ad rem ex animi ſententia gerendam, excogitari potuiſſe. Et his quidem ſermonibus Siqueiram impulerũt, vt Mochrim bello premendum eſſe iudicaret. Conſilium tamẽ habuit. omnibus viſum eſt, bellũ eſſe ſuſcipiẽdum. Claſſem igitur Siqueira ſeptẽ nauiũ Antonio Correæ, qui ſingulari laude Regẽ Bintamẽſem Malacę deuicerat, cũ quadringẽtis Luſitanis, maxima ex parte nobilibus, aſsignauit, qua bellum hoſtibus illis inferret. Huic claſsi Regia claſsis, quæ centum & quinquaginta naues actuarias continebat, adiuncta fuit. Illi autem Xeraphius præerat. In Regia

claſſe

classe erant militum Saracenorum tria millia. homines partim cetrati, & hastati, partim scorpionibus & minoribus tormẽtis armati in prælium ibant. Naues erant etiam maioribus tormentis, & munitionibus instructæ. In cursu sæua tempestas subito coorta, classem disiecit. Tempestate autem sedata, Correa, & Ioannes Pereira cum nauibus suis in insulam peruenere, partem eam versus, in qua ciuitas, quæ insulæ nomen obtinet, sita est. Vrbs est ampla satis, & ædificiorum magnificentia, & hominum frequentia celebris. Eò mercatores vndiq; propter opportunitatem commercij libentißime commeabant. Mochris vrbẽ crebris stationibus, atque multis tormentis (fuerat enim de claßis aduentu certior factus) egregie munierat, & propter ipsius vrbis præsidia duodecim millia Arabum mercede conduxerat. Correa classem ab vrbe disiunctus in anchoris expectabat. Quæ post sex dies aduenit. Duæ tantùm naues Lusitanæ deerant, quarum vna Armuzium vi tempestatis delata, altera post bellum confectũ ad Baharem appulsa fuit. Correa copias in terram exposuit, acies diligenter instruxit, vrbem totis viribus oppugnauit: atque primũ nostri fuere ab hostibus summa vi repulsi. Correa rursus cùm multo maiore impetu in duas vrbis stationes inuectus esset, prælium multo atrocius initum, & longo spatio temporis extratum fuit. Nostri tandem irruperunt, & hostes in fugam versi sunt. Ex hostibus trecenti & triginta milites cæsi sunt, in quibus equites triginta fuere. E nostris quinq; desiderati sunt, quo in numero Georgius Pereira fuit: septuaginta vulnerati. Antonius Correa graue vulnus accepit. Arius Correa frater illius, qui vexillũ præferebat, cũ multũ sanguinis è vulneribus illius emanaret, cõcidit, & ab hostibus interfectus fuisset, nisi Alexius Sousa, & Rodericus Correa, viri egregiè fortes, illi cõfestim opẽ attulissent. Qui quidem, dũ Ario subuenire conabantur, multa vulnera ab hostibus acceperunt. Xeraphius in hoc prælio ducis sapientis officio functus est. Prælio enim nõ interfuit, & ex præda sanè frugaliter, quantũ licuit, in naues deportauit: qui si hostes cũ integris copijs insequi voluisset, magna ea die cædes hostium fieri potuisset. Correa tyranni ædes occupauit, vrbis possesionẽ nomine Regis Emmanuelis cepit, milites collaudauit, & quosdam etiam, qui se excellentius in pugna gesserant, equestribus ornamẽtis affecit. Accepta deinde à Xeraphio fide, vrbem illi (Regis enim vicẽ gerebat) moderandã tradidit, ea conditione, vt perpetuò Emmanuelis imperium agnoscerent. Raix Xeraphius cùm accepisset, Mochrim è vulneribus post tres dies, quàm prælium commissum fuerat, mortuum fuisse, eo, quo extremum spiritum ediderat, Correæ permissu se contulit, & cadaueris caput abscidit, vt illud gratißimum munus Regi suo deferret. Naues quæ erant in statione nauali, succensæ fuerunt. Hametus Mochris sororis filius, qui Catifam, alteram insulæ vrbem tuebatur, illius possesione cessit, & fide Correæ in continentem res omnes suas transmisit. Et sic demum insula in Armuzij possesionem venit. Correa Armuzium petijt, vbi fuit à Siqueira, vt meritus erat, collaudatus, & à Rege multis muneribus affectus. Scelus autem in aliud tempus dilatum. Hoc

anno

anno in Africa Iehabentafufus, dum facinus ingens aggredi ſtudet, per inſidias interfectus fuit. Xerifium enim bello vexare, & Marochium oppugnare parauerat. Ad eam rem auxilium à Nonio Maſcaregna petierat. Is triginta equites tantùm, & viginti pedites illi auxilio miſerat. Et huic exiguo militum numero Rodericum Norognam præfecerat. Franciſcus tamen Melius, Alfonſus Gomecius, Ioannes Fernandius Pretus, Ignatius Nonius, à Maſcaregna, vt ſibi cum Iehabentafufo proficiſci in hoſtem liceret, importunis precibus impetrarunt. Cũ his viginti equites præterea, & quinque pedites egreſsi ſunt. Ne plures autẽ exirent, Maſcaregnas vrbis portas occludi iuſsit. Iehabẽtafuſus Dabidenſes & Garabienſes Mauros acciuit. Leidehambrenſes, cum quibus illi conuenerat, ſimiliter euocauerat. Ii cum eſſent infirma fide, & iter illud periculi plenum arbitrarentur, venire nolebant, &, ſi imperium detrectarent, ipſum Iehabentafuſum, ne in eos arma conuerteret, metuebant. Verùm cùm Iehabentafuſum dolis occidere in animum induxiſſent, ſe præſto ad illius imperium futuros eſſe ſimularunt. Atque tandem vt cogitatum ſcelus exequerentur, aduenerunt. Nacer Mequinezius Rex per id tempus ad Iehabentafuſum literas dederat, quibus ſignificabat, ſe pacem cum Hameto Feſſenſi Rege fratre ſuo de integro feciſſe; & vtriuſque viribus cõiunctis obſiſti minimè poſſe. Illos verò ſtatuiſſe eum euertere, niſi facinus aliquod inſigne ſuſciperet, quo in Regis Feſſenſis gratiam reſtitui, & veterum offenſionum memoriam delere poſſet. Proinde ſi ſaperet, omnes Chriſtianos, quos poſſet, arte aliqua deluſos Regi Feſſenſi traderet. Aliter enim crederet exitium ſibi protinus afferendum. Is literas reſponſo minimè dignas arbitratus eſt. Interim fuit illi nuncius allatus, montium Principem, ducẽ quendam, quem equitum turmæ præfecerat, inuaſiſſe, & ipſum ducẽ, & equites quinquaginta captiuos abduxiſſe, & Abrahemum interemiſſe. Erat autem Abrahemus Azumi frater, qui multum inter ſuos opibus & opinione virtutis excellebat. Id cùm accepiſſet Iehabentafuſus, Azumum inuiſit, vt eum conſolaretur, & epulo funebri, quod Azumus, vt gentis mos eſt, fratris nomine daturus erat, intereſſet, & reliqua hominis amantiſsimi munera præſens obiret. Chriſtianos omnes, & vniuerſam familiam ſuam in caſtris reliquerat, & in Dabidẽſium caſtra, quæ non procul aberant, tribus tantùm ducibus comitatus ſe contulerat. Dum verò abſque vlla periculi ſuſpicione epulis accumbit, tres principes coniurationis à tergo virum adoriuntur, eúmque multis vulneribus concidunt. Tres duces, quos ille ſecum attulerat, dum ei ſubuenire parant, & fortium hominum officium in re tam inopinata faciunt, à reliquis coniuratis interimuntur. Oleidehabramus in Iehabentafuſi caſtra confeſtim inuaſit. At Rodericus Norogna, & Chriſtiani reliqui ſe cum Garabienſibus Mauris repente coniungunt, & in vrbem proficiſcuntur. At multi ex Mauris illis, vt eſt hominum ingenium fallax, & ſubdolum, & ad euentum fortunæ mutabile, ſtatuerunt Chriſtianos, vt armis & equis potirentur, occidere: ſed fuerũt per duces ſuos à ſcelere reuocati. Interim Allebembeques, vir primarius, qui

Ichabentafufi odio ductus, Oleidehabrami partes, dũ illi inter ſe aperte diſsidebant, ſequutus fuerat, eò, vbi noſtri caſtra fixerant, peruenit, & Rodericum Norognam ad colloquium euocauit. Dum à reliquis ſemoti ſermocinãtur, reliqui in noſtros imparatos impetũ fecerunt. Multi cæſi ſunt, maxima pars cũ Roderico Norogna in ſeruitutem abducta fuit: pauci autem euaſerunt. Maurus quidam, Bogima nomine, cuius vxor atq; filij in vrbe morabãtur, vt calamitoſum exitum nunciaret, in vrbem cucurrit. Maſcaregnas cũ incredibili celeritate centum & quinquaginta equites eduxit, & in caſtra eorum, qui ſcelus conflauerãt, inuectus eſt, quę inde circiter decem millia paſſuum aberant. Centum & quinquaginta occidit: ſupra ſexcentos & quinquaginta captiuos abduxit: ingentem boum & pecorum gregem abegit, & eo ipſo die victor hoſtiũ & vindex facinoris ſceleſtiſsimi in vrbem reuerſus eſt. Eo die ſex equites, qui euaſerant, Franciſco Melio duce in vrbem rediere. Poſtridie pedites ſedecim, & equites duo pedibus ſimiliter effugerunt. Hic fuit finis Mauri fortiſsimi, &, quod exemplũ probitatis apud illos raro perſpicitur, fideliſsimi, qui ad extremũ vitæ ſpiritum pro Emmanuelis Regis dignitate & imperio maxima cum laude decertauit. Hoc anno Rex Emmanuel Odoardum Meneſium Indiæ præfecit: qui quinto Aprilis die cum claſſe nauium quindecim Olyſippone ſoluit, & vniuerſam incolumem in Baticalenſi portu conſtituit, & continuo imperij ſibi cõmiſsi poſſeſsionẽ cepit. Eodem anno iam Georgius Albuquercius Malacam, Georgius Brittius in Malucum profecti fuerant: quorũ nauigatio exitus valde diſsimiles habuit. Vt autẽ primum quid Albuquercio acciderit referamus, is Principem regno pulſum, & opibus euerſum, cuius patrẽ tyrannus per ſummum ſcelus occiderat, ſecũ ducebat, vt in Pacemenſi regno collocaret. Cùm verò primum ad Pacemenſem portum appuliſſet, & rumore diſsipatum fuiſſet, Regis occiſi filiũ ea claſſe aduectũ eſſe, multi clàm in claſſem ſe cõtulere, Regiúmq; iuuenem Regem ſalutauere. Tyrannus Gueinal, hoc enim illi nomen erat, vrbẽ foſſa & vallo munierat, magna militũ præſidia ſuis locis diſpoſuerat, tormenta varia collocauerat, vigilias diligenter agi præceperat. Audierat enim Indiæ Prætorem eo claſſem eſſe miſſurum, vt illum regni poſſeſsione depelleret. Georgius Albuquercius ad illum miſit, qui diceret, vt regno, quod contra ius & fas vſurpauerat, vero regni ſucceſſori cederet. Quod ſi faceret, ſe operam daturum, vt meliore eſſet cõditione, ea, qua fuerat antè quàm regnum illud occuparet. At tyrannus Reſpõdit, ſe regnũ, quod ei iure aduenerat, & ab homine malefico contra ius vſurpatum fuerat, virtute cepiſſe. Se verò libenter Emmanuelem dominũ agnoſcere, & ſumma fide tributum, quod imperatum eſſet, ſoluturum. Proinde orare & obteſtari, nẽ Regem, qui optimo iure in regni poſſeſsionẽ venerat, & qui ſe, totiusq; regni opes Emmanueli Regi libenter addicebat, vellet vllius gratia contra iura omnia violare. Orationibus & obteſtationibus huiuſmodi vltro citroque ſine vllo fructu miſsis, decretum ab omnibus eſt, vt vrbs oppugnaretur. Opportune autẽ Emmanuel Gama Malaca, cum naue rebus omnibus inſtructiſsima, ad eundem ſe

portum

portum contulerat. Rex quidā erat Pacemensi finitimus: regnū Daru appellabatur. Is erat Principi pulso sanguine propinquus,& illius gratia bellū assidue cum tyranno gerebat. Is cū audisset nostros vrbem oppugnare cōstituisse, exercitum, in quo supra tria hominū millia fuere, repente coëgit,& ad Albuquerciū cōtinuo venit,& operā,& opes suas omnes pollicitus fuit. Albuquercius animū gratū habuit, opera verò illius ad id bellum se minime indigere respōdit. Rogauit tantùm, vt spectator adesset, vt videret, quo animo Lusitani hostē ferire didicissent. Ne autem post victoriam, quam se propitio Dei numine adepturum confidebat, illius copiæ cum hostibus cōmistæ periculum adirent, eum admonuit, vt iuberet omnes suos capita ramis viridibus ornare, vt eo discrimine ab hostibus internosci possent. Deinde aciem triplicem instruxit, primam Sancio Henrico, alteram Alfonso Menesio attribuit, tertiā verò sibi reseruauit. In acie illius erāt Emmanuel Gama, Antonius Miranda Azeuedius, Garsia Chaignus, Hector Valladares, Frācīscus Bocarrus,& alij quidam viri nobiles, quorum virtus spectata multis in locis extiterat. Sancius primam stationē acriter oppugnare instituit. Menesius ne vlli laudem cōcederet, in locum sibi assignatum festinanter inuasit. Albuquercius postremò cum suis omnes ad certamē alacrius ineundum incendit. Fuit longo spatio varijs tormentis,& vasis fictilibus tormentario puluere completis, atq; missilibus acerrime pugnatū. Cum propugnaculū immineret, vnde nostri nō mediocre damnum accipiebāt, Dionysius Melius, Emmanuel Gama, Hector Valladares,& Franciscus Bocarrus ad portam accurrunt, fores effringunt,& repagula cōuellunt,& aditu patefacto, cū reliquis, qui illos sequebantur, irrumpunt. Ad hunc modū prima statio expugnata fuit. Altera statio multo munitior integra permanebat. Quæ fuit cum multo maiore periculo ab ijs, quos Albuquercius secū ducebat,& multo atrociore prælio superata. Certamen enim multo maius opinione, quam nostri susceperant, extitit, adeo, vt omnes faterētur Christi præsenti numine profligatum fuisse. Quadringenti Gueinalis tyranni domestici atq; familiares,& duo millia militū ex illis, quos mercede conduxerat, cæsi sunt: ipse Gueinal similiter interfectus fuit: vxores & filij capti. Ducentos & octoginta tantum Lusitanos Albuquercius in aciem eduxerat: quatuor solùm desiderati sunt. Albuquercius in regni possessionem principem hæredem misit, Regem fœdere ad fidem erga Emmanuelem conseruādam obligauit,& tributum, quod singulis annis penderet, imposuit, arcem deinde multorum operis ædificauit. Sancium Henricum arci præfecit,& ei centum Lusitanorum præsidium attribuit, ita tandem Malacam cum incolumi classe peruenit. At Georgius Brittius cum sex nauium classe in Zamatræ portum aduectus est, ad ciuitatem, quam Dachē appellant. Rex illius ciuitatis hostili odio à Lusitanis dissidebat iam ex eo tēpore, quo Alfonsus Albuquercius Malacam expugnauerat. Idcirco Lusitanos, qui casu naues ad eū portū appulerant, omnibus bonis expoliarat. Brittius cum id exploratum habuisset, misit ad illum, qui dicerent, se vehemēter admirari, cū omnes Zamatræ Reges

essent Lusitanis amici, illum solum eorum amicitiã aspernari, & Lusitanos, qui ad oras illas appellebãt, omnibus fortunis euertere. Se illum hortari & admonere, vt vellet secum, & cũ Lusitanis omnibus pacẽ & amicitiã firmare, & in amoris instituti signum, omnia bona, quę Lusitanis ablata fuerãt, restituere. Ad hęc Rex sibi curæ fore dixit, vt in eum, penes quẽ illius iniuriæ culpa resideret, diligẽter inquireret, & postulato satisfaceret. Interim verò tantum abfuit, vt officiũ debitum præstaret, vt potius vrbẽ multo validiore præsidio muniret. Georgius Brittius cùm se deludi cerneret, illas exiguas copias, quas habebat, in terrã exposuit. Deinde in stationẽ, quæ portum muniebat, inuasit, eámq; pugnãdo cepit. Prælij principium nõ fuit telis, sed hastis, atq; gladijs acerrime cõmissum. Qui enim cũ scorpionibus, & fistulis ferreis veniebant, & erãt in frõte pugnaturi, vt Brittius cõstituerat, nõdum propter aduersum ventum in terrã accesserãt. Hic cùm hostes fugerẽt, Rex, vt suis opem afferret, supra mille nobiles homines, armis egregie tectos, & sex elephãtos eduxit. At Brittius reliquas suas copias in statione expectabat. Ioãnes verò Serranus, qui vexillũ præferebat, sine vllo ad ducis imperium respectu, in hostes, qui cliuum subibant, signũ intulit. Et cùm eũ Brittius magnis vocibus reuocaret, voces nullo modo ad aures admisit, sed in instituta temeritate & amentia fortissime perseuerauit. Idẽ multi eadem insania flagrãtes effecerunt. Brittius cùm eos cõtinere nõ posset, inuitus hominum furẽtium audaciã sequutus est. Et cùm nostri ingentẽ impetum tulissent, tantam impressionẽ fecerunt, vt hostes in vrbẽ cõpellerent. Ita cum iã debellatum esse confiderent, in vrbem ingressi sunt, ne hostes ab illo metu refici, & recreari permitterẽt. At lõge secùs, quàm suspicati fuerãt, euenit. Nam cùm in via lata in copias, quæ Regem circunsistebãt, incidissent, pauci à multis circumuenti sunt. Qui cùm sibi moriendum esse cernerent, res admirabiles efficiebãt. Primus, qui mortẽ oppetijt, Ioãnes Serranus fuit. Quidã autem, Gaspar Fernãdius nomine, vir egregie fortis, cùm in elephãtum, vt eum hasta trãsuerberaret, impetum ferret, ab elephãto proboscide in altum sublatus, atq; ad terram allisus, & pedibus ipsius elephãti cõculcatus interijt. Georgius Brittius deinde cecidit, Christophorus Pinctus, Ioannes Pereira, Franciscus Godizius, & alij multi similiter occisi fuere. Qui euadere potuerunt, fugæ se mãdarunt. Quidam ex nauarchis, Laurẽtius Godinius nomine, copias suas, vt se cum Brittio cõiungeret, educebat: cùm nostros fugientes animaduerteret, nõ expectauit, dum illos exciperet, & hostiũ insequentium impetum ab illis reprimere conaretur, imo fœdissima fuga sibi cõsuluit: quo factum est, vt hostes vsq; ad litus nostros insequerentur. Nondum omnes sciebant, Ducẽ intra vrbem cecidisse. Ludouicus Raposus, & Petrus Villosus, viri, qui multa decora virtutis militaris obierant, cùm in ipso litore percepissent, Brittium occisum fuisse, dixerunt, sibi nullo modo tantã turpitudinem subeundam esse, vt ex prælio in quo Dux occubuisset, euaderent. Itaq; in hostes ruunt, neq; cædendi finẽ faciunt, donec vulneribus cõcisi, & debilitati cõciderent. Gaspar Gallus, cui prima acies, in qua multi minoribus tormẽtis instructi

veniebant,assignata fuerat,cum fluctibus & aduerso vento pugnauerat. Cùm verò strepitum tormētorum,quibus hostes, qui erāt in statione,nostros repellere nitebātur,audiret,nauē longam,cui præerat,remis quantū hominum viribus,& summa animorum cōtentione fieri potuit, impelli & incitari præcepit. Quo facto nauis impetu ipso,quo ferebatur,in arenæ molem,quæ sub aquis latebat,impacta,sic inhæsit,vt nec remis,neq; cōtis, nec vlla nautarum industria inde prius euelli potuerit,quàm rediens æstus,aquas,quibus sustineri nauis ipsa posset,afferret.Omnes igitur nauarchi cæsi sunt,præter duos,Gallum nempe,& Godinium, qui prælio nō interfuerūt:vnus,quia nō potuit,alter quia fugæ turpitudinē subire minime dubitauit.In quo prælio supra septuaginta viri Lusitani ceciderunt,& ex ijs,qui euadere potuerunt,nullus extitit,qui nō multis inde vulneribus sauciatus abiret. Anchoris autem solutis,è portu profecti sunt, & in portum Pedirensem se cōtulerunt:vbi inuenerunt Antonium Brittium,Georgij Brittij fratrem,qui cōmuni omnium suffragio delectus fuit, vt in fratris demortui locum succederet.Sic autē fuerat ab Emmanuele decretum,vt si Georgium aliquis casus de medio sustulisset,Antonius Malucis insulis præesset.Antonius Brittius nauarchos reliquis nauibus præfecit,deinde in oram Pacemensem delatus,Georgium Albuquercium reperit.Itaq; omnes simul Malacā profecti sunt,vbi fuerunt à Garsia Sala cum humanitate summa recepti. Qui arcis cōfestim possessionem Georgio Albuquercio cōcessit.Hoc anno Leonora Regina Olysippone,mense Iunio,peperit filiā,cui fuit Mariæ nomen impositum: quæ postea ingenio,& animi magnitudine,& opibus summis excelluit,quāuis varijs casibus inupta in hunc vsq; diem permanserit. Vt autem quid interim in India Iacobo Fernādio Begiensi acciderit,oratione perstringamus, is eo tēpore, quo Antonius Correa in Baharem missus à Siqueira fuit,in Indiam cū nauibus quatuor eiusdē Siqueiræ iussu nauigauit. In ora Cambaiæ duas naues cibarijs onustas,& vnam onerariam nauē satis opulentam pugnando cepit. Melichiazius,cùm prēliū nō procul à Diensi portu fieret,Hagamahamedium cum lōgis nauibus duodeuiginti misit,vt opem suis afferret.Sed eo tempore,quo is nauibus appropinquauit, iam præliū erat finitum, & hostium maxima pars occisa. Hagamahamedius tamen acre prælium de integro cum victoribus iniuit:nauē vnam,cuius nauarchus nominabatur Gaspar Doutelus,depressit:maxima eorū pars,qui eadem naue vehebantur,fluctibus demersa fuit:nauis ipsius Begiensis parū abfuit,quin mergeretur. Similiter & Nonius Fernādius Macedus summū periculum adiuit,& quatuordecim in prælio viros amisit.Cum essent nostri in extremo periculo cōstituti,imbres immodici,& tonitrua,& fulgura,sublatique subita tempestate fluctus prælium diremerunt. Begiensis vt aquationem faceret,& rei frumentariæ cōsuleret,& naues iactatas reficeret, Chaulem petijt: eo Siqueira peruenit,à spe arcis prope Dium ædificandæ deiectus. Locum enim, quem is delegerat,Melichiazius munierat.Prēterea nauis ingens,quę materiam subuehebat, incensa fuerat. In ea námq; vincti Turcæ vehebantur, qui facinus incredibile

incredibile susceperunt. Cum enim mortem seruituti lõge prætulissent, clauorum attritu scintillas excusserunt, quibus in tormentariũ puluerẽ deiectis, flãma nauem, & ipsos captiuos cum omnibus Lusitanis absumpsit. Alias deinde cogitationes Siqueira cum suscepisset, Odoardi Menesij aduentu, ab illis omnibus depulsus fuit. Interim Petrus Syluius, quẽ Siqueira Armuzij reliquerat, vt quædã negotia cõficeret, in Chaulensem orã peruenit. Hagamahamedus cum sua classe cò se cõtulit, Petriq; Syluij nauem multis tormentorũ ictibus vulneratam depresit. Syluius cum maxima hominũ, quos ducebat, parte fluctibus haustus fuit. qui nando seruari potuerunt, capti, Diumq; perducti sunt. Sub id tempus matrimonium Beatricis, Regis Emmanuelis filiæ, cũ Carolo Allobrogum duce Olysippone celebratum est. Carolus eas nuptias aliquot ante annis ambierat, quod ad suã dignitatẽ valde pertinere arbitraretur, cum Emmanuele affinitatem cõtrahere, & quòd de Beatricis forma & pulchritudine, & de indole singulari multa percepisset: & de eadẽ re ad Emmanuelem legatos miserat. Sed nihil fuerat ab Emmanuele cõstitutum. Legationẽ tamen benigne acceperat, & filię ætatem parum matrimonio aptam excusauerat: & interim multa de statu & imperio Caroli, de regionis, quam iure posidebat, amplitudine, de illius moribus & vita clàm per homines industrios inquirẽdo, eo deductus est, vt minime eam affinitatẽ contemnendã arbitraretur. Quod vbi Carolus sensit, legatos iterum in Lusitaniam misit. Nuptiæ pactę sunt, & matrimonij conditiones scriptæ, & clasis, qua Beatrix Nicæam veheretur (sic enim fœdere cautũ fuerat) summis sumptibus, & singulari studio cõparata. Clasis erat duodeuiginti nauium, in quibus erãt aliquæ tantæ magnitudinis, quanta nunquam in Lusitania naues vllæ perspectæ fuerant: erant etiã aliquot rostratæ, & triremes præterea, & longę naues. Nauarchus, qui vniuersæ clasi præesset, Martinus Albicastrensis, Villę Nouæ Portimanensis Comes, vir singulari prudentia, ab Emmanuele delectus fuit. Martinus Costa Archiepiscopus Olysipponensis aliam nauem summis sumptibus instruxit, qua Beatricem sequeretur. Ex omni nobilitate fuerũt multi ab Emmanuele delecti: qui omnes gẽmis, & auro, & vestibus atq; monilibus tam insignem speciem elegantiæ & magnificentiæ præ se ferebant, vt omnibus admirationẽ nõ mediocrem mouerent. Naues erant interius multo auro & varijs coloribus illustratæ. Festi dies, ante quam clasis solueret, ludis quamplurimis agitati, & nobilitatis frequentia, & omniũ gratulatione celebrati. Neq; solùm elegãtia vestium curæ Lusitanis fuit, sed multo etiã magis armorum, & tormentorũ ratio ab omnibus habita. Clasis nono die Augusti vela dedit, in exitu mensis Septembris ad portũ Nicææ appulsa, & Beatrix cum maxima pompæ celebritate, & amoris insignis argumentis excepta à Carolo, & ab illius proceribus, & vniuersa nobilitate & multitudine fuit. Dum hęc geruntur, in India Lusitani, qui arcẽ Chaulis ædificabant (nondũ enim erat absoluta, sed tantum ad primam cõtignationem peruenerat) magnis laboribus & periculis afflictati sunt. Hagamahamedus enim sæpenumero in Franciscum Men-

 dozam,

dozam,& Georgium Menesium,qui singulis triremibus præerant,incursabat, & nō paucos interimebat:& hæc in Siqueiræ & Menesij cōspectu faciebat, qui nullo modo propter æstus accedentis impetum suis opē afferre poterant. Tempus enim hostis acer & infestus obseruabat,quo naues,quę remis nō agebātur, ei nocere minime possent. Siqueira cum illi iter instaret, vt Cochimo in Lusitaniam intenderet,Henricum Menesiū arci Chaulensi præposuit,maritimarum rerum curam Iacobo Fernandio Begiensi dedit. Ei verò, vt mare illud tueretur, duas naues magnas,tres triremes,vnā nauē longam, & vnam præterea minorē nauem reliquit: deinde vela dare iussit. Cùm verò Malacia summa nauigationē illius impediret, in ora naues suas prope Begiensis classem cōstituit. At Hagamahamedus cum nullam rei bene gerendæ occasionem amittendam existimaret,cum triginta longis nauibus classem Lusitanā circumibat,eámq; multis tormentorum ictibus assidue verberabat, & illius conatus nauium suarum celeritate,& vehementi remorum impulsu, & concitatione frequenter eludebat. Siqueira cùm se loco mouere nō posset,angebatur. Begiēsis Andreæ Sousę,qui triremis cuiusdam præfectus erat,imperauit, vt triremem suam in ostiū fluminis,quod Chaulē alluit,impelleret,ne hostes per fluuium inuecti,arcem oppugnarent. Sed Hagamahamedus in Sousam inuectus, triremem nocte crebris ictibus oppugnauit,septē Lusitanos occidit, vulnera grauia & periculosa multis imposuit. Alexius Sousa, Andreæ Sousæ frater, non leue vulnus accepit. Ad triremem tandē, vt eam retineret, suam nauem applicuit. Georgius Menesius vt opē Sousę ferret,accelerauit. Nihilo tamē secius Hagamahamedus,vt vtramque alligaret,summa ope cō tendebat. Sed Begiensis cum trireme, cuius præfectus erat,& Franciscus Mendoza cū quatuor lembis subsidio occurrit:& cū triremem Sousæ laceram & dissipatam animaduerteret, eam submoueri iussit. Deinde in triremem Georgij Menesij transcendit. Naues interim nostræ eo quod ventus omnino defecerat, immobiles permanebant. Prælium verò exarsit. Qui erant in lembis cùm nō possent, aut non auderent hostium impetū sustinere,lembos subduxerunt,vt triremis puppi se defenderent. Itaq; omne certamen erat contra duas triremes institutum. Malus triremis, in quam Begiensis se contulerat,erat iam pertusus,latera multis in locis perfossa. Begiensis cùm acerrime dimicaret,& omnibus locis occurreret, optimiq; ducis,& strenui militis munus simul obiret, exemplo suo multos ad rem strenue gerendam excitabat. Cùm verò lembos non aspiceret, in puppim recurrit. Ergo, inquit, homines perditissimi, quos nec pudor, neq; religio ad officium impellit, mauultis turpiter fugiendo, ab hoste crudelissimo necari, quàm fortiter & animosē dimicādo, vitam tueri. Dum hæc diceret, tormēti vnius ingentis pila latus illius percussit, loricam perfregit,& ipsius loricæ fragmenta intra lacerum corpus immisit. Cū Georgius Menesius illum cecidisse conspiceret, corpus illius integumēto inuolutum à militum conspectu subtraxit, ne multi cæde illius exanimati, à pugna desisterent. Eos autem, quos mors illius fallere non poterat, adhortatus est, ne

vnius

vnius viri caſu animos demitterent, imo virtutis illius exemplo ad ſimile decus aſpirarent. Tum ducis officio egregiè functus, multa pertulit. At multi ex illis, qui tormentis præerant, occiſi iam fuerant. Tum quilibet pro vſu quem habebat, eorum vice munus illud adminiſtrabat. Remiges, cùm eſſent à Chriſti ſacris alieni, lingua noſtris ignota hoſtem magnis vocibus admonent, vt triremẽ alligent. Neminem eſſe iam, qui eam tueri poſſet, cùm omnes aut mortui, aut vulneribus debilitati fuiſſent. Meneſius cùm hoc animaduertiſſet, ſeptem aut octo remiges vulnerauit, reliquos formidine perterritos in officio cõtinuit. Hagamahamedus tamen, cùm magnam ſuorum partem interfectam, multas naues laceras animaduerteret, prælium, ne grauius aliquod damnum pateretur, omiſit. Meneſius, vt ijs, qui erant in litore, & prælium ſpectabant, victoriæ ſpeciem præberet, illum per aliquod ſpatium inſequutus eſt. Deinde triremem, quæ omnem propemodum prælij impetum ſuſtinuerat, multis vexillis ornauit, & tormẽtorum omnium fragore lætitiæ ſignificationem dedit, quod illius ciuitatis incolis maximum terrorem incuſsit. Deinde vt magis victorię cõfeſsionem cunctis exprimeret, ad veſperum in anchoris conſtitit. Poſtremò ſublatis anchoris ad nauem prętoriam acceſsit, lacerámq; triremem, & numerum eorũ, qui pugnando ceciderant, oſtendit. Siqueira noluit inde diſcedere, antequã claſſem reficeret, & ad Odoardum Meneſium literas dedit, quibus rei ſtatũ ſignificauit. Claſſe autem refecta, maritimarum rerum præfecturam Antonio Correæ commiſit, tantiſper dum Ludouicus Meneſius Odoardi Meneſij frater, veniret, qui fuerat ab Emmanuele mari præfectus. Rebus ad hunc modum conſtitutis, Siqueira Cochimum profectus eſt, vt ſe ad iter, quod erat ei in Luſitaniam faciendum, compararet. At Hagamahamedus ſex & triginta longas naues rurſus inſtruxit, & ita in Chaulis portum inuectus, claſſem in loco conſtituit, quo illam tutam à noſtris facillime conſeruabat. Hagamahamedus cùm Corream nihil mouere cerneret, ad claſſem illius acceſsit, & poſtquam ad ictũ tormenti conſtitit, multis tormentis prælium inſtituit. At Correa tormẽtarij pulueris inopia laborabat, & ideo, ne totum ſine magno fructu conſumeret, ſumma vigilantia prouidebat. Noſtri duas turres excitarant, atque munierant, vnã ad oram, qua flumen in mare cadit, in qua ſpecula erat, alteram propius vrbem. Hagamahamedus cominus decertare, nõ ſatis tutum arbitrabatur. Turrim verò, quæ erat ad fluminis oſtium, oppugnare cõſtituit. Eam triginta tantùm viri Luſitani tuebantur. Ducem igitur, Chilum nomine, cum quindecim nauibus ad eam oppugnandam miſit. Is ducentos viros in terram expoſuit, in loco, quẽ rupes excelſa tegebat: qui inde in editum collem ſubierunt, qui turri imminebat. Hi turrim à terra acriter oppugnare, naues è mari quatere tormentis inſtituunt. Noſtri ancipiti prælio diſtricti, nulli tamẽ loco deſunt. Turris Præfectus, cui nomen erat Petrus Vaſcius Furmanus, dum periculũ à turri forti animo propulſat, tormenti vnius ictu percuſſus occubuit. Simon Ferreira, & tormẽtorum magiſter, & nonnulli eiuſdem muneris artifices occiſi ſunt. Correa interim,

quamuis prælium cũm Hagamahamedo tunc iniret, Rodericum Vaſcium Pe-
reiram cum ſeptuaginta viris Luſitanis duobus lembis immiſit, vt ijs, qui arcẽ
tuebantur, ſubueniret. Ii cùm in terrã deſilirent, in hoſtes, qui collem occuparãt
inuadunt, eóſque loco pellunt, & in fugam conijciunt, & ferociter in litus inſe-
quuntur, & multos interimunt. Hagamahamedus verò poſt præliũ longo ſpa-
tio protractum, cum è ſuis maximum numerum interfectũ aſpiceret, receptui
ſignum dedit. Porro autem Correa prælij contentione liberatus, in turrim iuit.
Ibi eos mortuos, qui dicti ſunt, aduerſis vulneribus inuenit. Multos præterea
vulneratos offendit. Parma vnius, cui Petrus Queiroſius nomen erat, ſeptem &
viginti ſagittis transfixa fuerat: & alius nomine Emmanuel Cugna, ſimiliter
quinque & viginti ſagittas parma infixas gerebat. Alij ſimiliter multa ſigna vir-
tutis indicabant. Dum hoſtes ab arcis ingreſſu repelluntur, triginta ex illis cæſi
ſunt, & alij præterea ſexaginta in litore ceciderunt, præter eos, quos Pereira cæ-
ciderat. Omnes ferme, qui hoc prælio cæſi ſunt, nobiles erant, quos cultus ele-
gantior, & armorum vſus indicabat. Inter eos Chilus, qui ad arcem oppugnan-
dam miſſus fuerat, & Æthiops quidam agminum ductor, vir fortiſsimus, iace-
bant. Mortuorum capita Correa præcîdi iuſsit, vt ea ad Hagamahamedum mu-
neris parum grati loco mitteret. Turrim verò refecit, & firmiore præſidio mu-
niuit, illíque Aluarum Brittium præfecit. Interim Ludouicus Meneſius inter-
uenit, cui Correa claſſem continuo tradidit, & inde Cochimum profectus eſt.
At Melichiazius pacem ab Odoardo Meneſio poſtulauit, & culpam belli in Si-
queiram trãſtulit. Hagamahamedio verò, vt ſe cum claſſe reciperet, imperauit.
Dum hæc in India citeriore geruntur, Georgius Albuquercius Bintami vrbem
egregie munitam oppugnare conſtituit. Itaq; magna claſſe comparata, in eam
inſulam traiecit, ad vrbem caſtra poſuit, & ſtationes propugnatoribus nudare
inſtituit. Sed ſcalas non attulerat. Dictum enim illi fuerat, ſtationes & propu-
gnacula propter humilitatem tranſcendi facillime poſſe: quòd longe ſecùs eſſe
reperit. Itaque fuit ab oppugnatione cum damno repulſus. Multi námque telis
hoſtium ceciderunt, inter quos Georgius Melius extitit, qui cum Antonio Brit-
tio in Malucas inſulas nauigabat. Multi vulnerati ſunt. Ita deinde ſe receperũt,
vt hoſtes eos inſequerentur, neque cædendi finem facerent, vſque eo, dum in
ſcaphas & lembos, deinde in naues cum periculo non mediocri conſcenderent.
Laqueiximena maritimarum rerum præfectus, vt magis victoriæ confeſsionẽ
exprimeret, cum nauibus viginti claſſem Luſitanã perſequutus eſt, Egidiúmq;
Simonem celocis præfectum cum omnibus, qui ſub illo militabant, interfecit.
Exitus igitur rem temerè ſuſceptam, vt fieri plerunque ſolet, infelix admodum
conſequutus eſt. At Antonius Brittius ex eadem inſula profectus, vt Malucas
inſulas peteret, ad Iauas in eo curſu delatus, claſſem in Agaciamenſi portu cõ-
ſtituit. Erat enim ea ciuitas fœderata. Aberat inde non procul inſula nomine
Maduram, cuius aqua laudabatur. Itaq; magiſtrum nauis ſuæ eo miſit, vt aqua-
retur. Incolæ in noſtros impetum fecerunt, & lembum ceperunt, & captiuos, eo
quod

quod insita quadam temeritate & insolentia primi iniurias intulerant, nullo modo, nisi pretio pro redemptione persoluto, reddiderunt. Brittius propterea quod hyems erat, non potuit eodem anno in Malucas nauigare: & apud Hagacimenses hybernauit. Et hæc quidem in vlteriore India gesta sunt. Sub id verò tempus, Armuzij Xerafus operam dedit, vt scelus meditatum in actum tandem erumperet. Postquam enim opera & industria Correæ Baharemensi insula potitus fuit, tantos ad scelestum illud facinus perficiendum spiritus assumpsit, vt oblitus fidei, atque recentis illius beneficij, conatus omnes ad exitium nominis Lusitani comparauerit. Obstabat tamen Regis ipsius voluntas in Lusitanos propensa, qui etsi soceri crebris sermonibus alienatus à nostris extiterat, noui tamen muneris & beneficij recordatio eum rursus ad fidem, vt antea faciebat, obseruandam allexerat. Hominis tamen scelestissimi importunitate victus, & soceri auctoritate commotus, quamuis pestem sibi comparari eo scelere perspiceret, hominibus perditissimis assensus est. Die igitur ad facinus præstituta, in ædes, in quibus Lusitani habitabant, irruerunt, inopinantes oppresserunt, & domos aliquas incenderunt. Supra sexaginta ea nocte Lusitani cæsi sunt. Huius coniurationis indicium ad arcis Præfectum delatum fuerat. Sed tanta fuit hominis in tanto periculo propulsando negligentia, tantáque suscepti muneris obliuio, vt ne commeatum quidem vllum ad obsidionem tolerandam in arcem importandum curauerit. Ea tamen nocte, vt in re tripida fieri potuit, Garsia Cottignius, hoc enim præfecti nomen erat, vt diximus, turres ducibus assignauit, & tormenta aptè collocari præcepit, & aciem instruxit, quæ Lusitanos in arcem confugientes exciperet, & impetum hostium ab arce repelleret. Nostri cum ex arce egressi fuissent, in Saracenorum turbam impetum dederunt, multósque ex illis occiderunt, & non paucos Lusitanos, qui nondum interfecti fuerant, conseruarunt. Cum verò in arcem redirent, in hostes, qui vias obsederant, inciderunt. Fit atrox prælium. Hostes odium acerbum & immane, nostros desperatio & indignatio stimulabat. Illi multitudine furenter elati, nostri virtute freti dimicabant. Tandem cùm nostris via ferro aperienda esset (aliter enim nulla spes salutis erat) tantam impressionem fecerunt, vt hostium aciem perrumperent, & multos interficerent, atque tandem in arcem euaderent. Omnes tamen, qui quadraginta tantùm erant, vulnerati fuerunt. Cottignius ea nocte nuncium de rebellione illa, & periculo, in quo versabatur, ad Prætorem in Indiam misit. Et quia materia ad excitanda propugnacula deerat, nauem oneratam, quæ in anchoris consistebat, exonerari, & dissolui, & omnem materiam in arcem comportari iussit: quod non sine maxima armorum contentione, & sine multo sanguine, & aliquorum cæde fieri potuit. Multi námque Saraceni, qui opus impedire nitebantur, occisi sunt, & aliqui etiam Lusitani ceciderunt: inter quos vir egregie fortis, Vascus Vieira nomine, cuius in ea pugna præclara virtus fuerat, occisus est. Eo verò tempore Emmanuel Sousa Tauares, qui cum classe

mare Persicum & Arabicũ peragrabat, vi tempestatis in Mascatem delatus fuerat. Eò Tristanus Vascius Veiga nauem, Calaiate profectus, appulerat. Vrbis præfectus illis Armuzij rebellionem, & scelus in Lusitanos conflatum nunciauit. Significauit præterea, se literas ab Armuzij Rege accepisse, quibus imperabat, vt omnes Lusitanos, qui in eadem vrbe versarentur, confestim occideret. Quod etiam Calaiatensi præfecto, post Veigæ ab illa vrbe digressum, præscripserat. Omnes enim illius oræ ciuitates ad Armuzij ditionem & imperiũ pertinebant. Calaiatensis autem præfectus continuo paruit, & omnes Lusitanos, quos potuit, interemit. At Mascatensis, cùm esset vir senex, longóque rerum vsu peritus, & coniectura prouideret, facinus illud non esse feliciter casurum, se à cæde continuit. Veiga fuit vir neque moderatus, neque moribus & vita rectè constitutus, tanta tamen animi magnitudine præditus, vt nullum vnquam periculum formidaret, ita, vt multi illum insaniæ, & præcipitis cuiusdam temeritatis insimularent. Is tunc, cùm inter illum & Sousam iurgium extitisset, solus cum triginta Lusitanis Armuzium profectus est, & per mediam hostium classem, in densos tormentorum globos, & in flammas, & tela, & in sagittarũ multitudinem irruit, tantáque virtute dimicauit, vt omnium iudicio vires humanas superaret. Atque tandem cùm hostium classem perrumperet, in arcem penetrauit. Præbuit facinoris illius audacia hostibus maximum terrorem, & obsessos ad spem certissimæ salutis erexit. Emmanuel Sousa ad insulam Queixumem, quæ in arcis conspectu posita est, naues appulit. Cottignius cùm à Veiga percepisset, Sousæ classem esse exiguam, & hominum præsidio nõ satis munitam, illum rogauit, vt simultatem deponeret, & se rursus cum Sousa coniungeret. Is, etsi vulneratus erat, Cottignij precibus obsequutus est. Iterum igitur non cum minore periculo classem hostium perrupit, & Sousam de statu, in quo arx tũc esset, admonuit. Cùm igitur æstus accederet, in hostes inuecti sunt. Prælium fuit vtrinque magna virium & armorum contentione commissum. Decem hostium naues depressæ, multi interfecti atque vulnerati fuerunt. E nostris vnus cecidit, octoginta vulnerati sunt: clasis verò Lusitana ad arcis portas, hostibus frustra repugnantibus, accessit. Xerafus cùm cerneret arcem mari, propter Lusitanam classem, oppugnari minime posse, omnes vires ad oppugnationem, quæ ex vrbe fiebat, conuertit. Consilio autem Turcæ cuiusdam, nomine Mirabdelic, viri in bellicis rebus exerciti, stationem in regijs ædibus erexit, & alteram similiter in Xenodochio Lusitano, quod inter Regias ædes & arcem interiectum erat, excitauit. Vnde, eo quod propius abesset, hostes plurimum damni crebris tormentorum ictibus nostris inferebant. Garsia Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam cum hominibus quadraginta in eam stationem immisit. Hi stationem acriter oppugnant, parietem disturbant, violenter irrumpunt, magnámque cædem faciunt: duo tamen in eo prælio cadunt, & omnes ferme vulnerantur. Statione ad hunc modum capta, Cottignius tormenta omnia, quæ in ea disposita fuerant, in arcem deportari præcepit.

cepit. Xerafus ingens tormentum in infima regiarum ædium parte collocari iussit: illius ictibus arcis portæ confractæ, atque dilaceratæ sunt. Aditum tamẽ illum Cottignius obiectis molibus obstruxit, & multa tellure compleuit. Tum è templi turre, quæ erat regijs ædibus aduersa, tormentum excellenti artifici commisit, qui ita collineauit, vt hostium tormentum, quo fores effregerant, ictu primo dilaceraret. Hostes exterriti quidẽ eo casu sunt, in instituto tamen perseuerabant. Nostros cùm multum fames, tum multo vehementius sitis affligebat. Homines quidam obscuri ex arce ad hostes transfugerunt, quorum indicio Xerafus accepit, nostros non posse diutius sitim perferre. Eo nuncio fretus statuit, arcem admotis scalis oppugnare. nõ credebat enim, vllas vires in Lusitanis ad resistendũ propter aquæ penuriã residere. Hoc fuit Cottignio Saraceni cuiusdã indicio, qui ad illũ transfugit, continuo delatũ. At Cottignius vasa tormentario puluere cõpleta, & trabes transuersas cũ saxis ingentibus, ex trabibus aptissime colligatis, in pinnis statuit. Hostes ad oppugnationẽ satis cõfidentes accedunt, plurimis simul scalis admotis, in arcẽ scandere nitũtur: quantum quisq; potest, vt primus, vel inter primos, ad summũ euadat, enititur: cùm Lusitani trabibus demissis scalas perfringũt, vasa deijciunt, multos saxis interimunt, multo plures flãmis absumunt: interim pilæ in cõfertos emissæ, maximã stragẽ faciunt. Xerafus receptui signũ dedit, & scalis omissis, arcẽ tormẽtis quatere sine intermissione parauit. Catapultã deinde in ędibus regijs disponi iussit, quæ plurimũ damni nostris inferre potuisset, si aliquis inter hostes esset, qui ea vti sciret. Sed hostiũ imperitia frustra fuit omnis opera in ea statuenda consumpta. Tandem Xerafus murum ædificauit, ea mẽte, vt ad tantam altitudinẽ perduceret, vt arci immineret, & tela atq; densas pilas in nostros emitteret, arcémq; propugnatoribus nudaret. At nostri Cottignij iussu crebris duorum tormẽtorum ictibus murum quatiunt, eúmque lata rima findunt, multisque locis pertundunt. Deinde galeas fustibus sublatas inter pinnas statuunt, vt armatorum speciem præbeant, & choreas ducunt, maximámq; recentis lætitiæ significationẽ dant, vt hostes opinarentur recens auxiliũ aduenisse. Ea verò nocte, quæ sequuta est, Cottignius Emmanuelẽ Vetulũ, & Rodericũ Varellã, cũ vasis puluere tormẽtario refertis, in murũ immisit. Hi magno silentio ad murũ accedũt, & per rimas atq; foramina vasa intra murũ collocant: deinde sparsum puluerẽ tenui quodam limite ab aduerso muro ad arcem cõtinuant. Deinde postquam in arcem recepti sunt, ignem deijciunt. Flamma repente in muri ruinas temporis momento discurrit, vasa corripuit, incendiũ cum horrendo quodã strepitu concitauit, quod stationẽ, quæ intra murum erat, absumpsit: in ædes deinde regias impetu peruasit. Ventus erat ea nocte vehemẽs, & ita euenit, vt cùm omnes accurrerẽt, nemo posset incendiũ restinguere. Neq; solùm ædes regiæ, sed magna etiã ciuitatis pars incendio illo consumpta fuit. Hoc facto Xerafi atque Regis spes incisæ fuerunt. Viderunt námque suos conatus ad nihilum recidisse: & existimabant nostros nouis præsidijs confirmatos esse: & idcirco ciuitatem

deſerunt, & in aduerſam inſulam cum trepidatione traijciunt. Noſtri ne incendium vltra ſerperet, operam dederunt, & varium ex vrbe commeatum, & aquam præcipuè in arcem importarunt. Rex poſtquam in Queixumenſi inſula conſtitit, literas ad Cottignium dedit, quibus ſignificauit, ſe valde ſuſcepti facinoris pœnitere, cuius omnem culpam in Xerafum transferebat, & à Cottignio pacem ſuppliciter atque demiſsè poſtulabat. Interim Gondiſſaluus Cottignius, Garſiæ Cottignij frater, ab India cum valido præſidio iuſſu Odoardi Meneſij Armuzium venit, cuius aduentu metus à noſtris omnino depulſus, & omnis hoſtium ſpes prorſus abiecta fuit, & noſtri, quaſi iam pax inſtaurata eſſet, hoſtibus manſuefactis familiariter vti cœperunt. Xerafus tamen, vt ſuſceptum ſcelus alio ſcelere cumularet, cùm intelligeret Regem literas ad Garſiam Cottignium clam miſiſſe, Xamiro homini primario, quo plurimum vtebatur, negotium dedit, vt ipſum Regem ſtrangularet: quod ille diligenter effecit. Illo mortuo, Xerafus Patxam, Mahametxam Zafardimi Regis filium, qui Zafardimus eo tempore, quo primum Albuquercius Armuzium venit, regnabat, Regem creauit. Quo beneficio illum ſibi vehementer obſtrinxit, vt multo liberius tyrannidem conſtitueret, & per omnium facinorum genera vagaretur. Hoc anno in Africa Ioannes Cottignius ducentos equites eduxit, & rurſus Alcaſſarem Quebirium profectus, iter ita fecit, vt prius omnes vias diligenter explorari iuberet. Tintanes tandem peruenit. qui locus Alcaſſare Quebirio quatuor millia paſſuum abeſt. Ibi in hoſtes inopinantes inuaſit, multos occidit, captiuos quinquaginta duxit, & ſupra duo millia boum abegit. Præfectus Alcaſſaris Quebirij cum trecentis equitibus, & ducentis peditibus, veſtigijs illius inſtitit. Ioannes Cottignius pedetentim, & cautè copias agebat: & ita poſtremum agmen muniebat, vt hoſtes illi parum nocerent. Tranſmiſſo autem fluuio conſtitit, & hoſtibus pugnandi poteſtatem fecit: & cùm illi fluuium tranſire metuerent, in eorum conſpectu conquieuit, & cibum ſibi, & militibus apponi iuſsit. Inde Arzilam cum omni præda ingreſſus, maximam lætitiam cunctis attulit. Fames enim tunc grauiſsima Hiſpaniam & Africam vexabat. At Hamet Larozius, qui ſummam Alcaſſaris Quebirij poteſtatem habebat, cùm ſe magnam ignominiã accepiſſe iudicaret, quod Cottignius cum tam exiguis copijs, tam procul Arzila, & prope Alcaſſarem Quebirium Mauros tam multos occidiſſet, & tantã prædam abduxiſſet, maculam delere conſtituit. Itaque equites quadringentos Arzilam duxit. Dies erat caliginoſus, & pluuius, & ideo factũ eſt, vt à ſpeculatoribus minime ſentiretur. Multi lignandi grãtia ex vrbe ſine metu exierant. qui vbi primum hoſtes conſpicati ſunt, in iumenta confeſtim inſiliunt, & in vrbem inuehuntur, & ſublatis clamoribus hoſtium aduentum ſignificant. Multi qui diſperſi vagabantur, in vrbem ſe recipiunt. Cottignius ſigno dato ex vrbe cum copijs egreſſus eſt. Adoleſcens quidam, Aluarus Nonius appellabatur, cuius pater regiæ ſupellectili præerat, in agmine primo, quod Fernandus Maſcaregnas anteſignanorum

ductor

ductor agebat, exierat. Eum, cùm esset animosus & liberalis, adulateres multi sectabantur. Tum quidam ex illis, Age, inquiunt, facultatem tibi diuinitus oblatam ne prætermittas: nemo tibi diei huius ęgregium decus vllo modo pręripiat. In hostes irrue, nos te sequemur. Adolescens iuuenta & audacia furens, & adulatorum sermonibus inflatus, equum incitauit. Mascaregnas illum reuocare conatus fuit. Sed is cùm inuidia illud fieri putaret; multo vehementius accelerauit, vt ante omnes manum cum hoste consereret. Quinque & viginti illum sequuti sunt, qui tanto impetu in primum agmen hostium inuaserunt, vt eos retro cedere compellerent. Sed cùm à Larozio subsidia repente mitterentur, ipse circumuentus, atque prius, quàm auxilium afferri potuit, cæsus est: cum illo quatuor alij ceciderunt. Hostes deinde eos, qui fugiebant,襲ferociter insequuti, cùm in Ioannem Cottignium incidissent, terga verterunt. At Ioannes Cottignius Aluarum Nonium adhuc viuum offendit, &, vt solatio, quod adhiberi poterat, dolorem illius leniret, elaborauit, illúmque in vrbem inferri continuo iussit. Qui tamen antequàm ad vrbem accederet, expirauit. Cottignius verò Mascaregnam cum equitibus quadraginta, vt agmen postremum carperet, præmisit. Qui cum aliquos primo impetu deturbasset, & vnum viuum cepisset, ex eo sciscitatus est, an Larozius ipse interesset. Cum Laroziũ adesse intelligeret, Cottignium admonuit: qui eo nuncio valde lætatus est. valde enim cum Larozio congredi, propter viri famam, cupiebat. Et ipse Larozius id se vehementer expetere sæpius asserebat. Verùm cùm animum Cottigni ad dimicandum paratum cerneret, consilium mutauit. At Cottignus cum iam Sol occidisset, illum fugientem insequi noluit, sed quinque captiuos homines primarios abduxit, & cæsorum spolia legit, & ita victor exercitum incolumem reduxit. Nemo enim cecidit, præter illos quinque, quos temeritas in illum casum præcipitauit. Eodem ferme tempore, Henricus Menesius, Odoardi Mensij frater, vir multis disciplinis eruditus, Tingi præerat, qui multas cum non mediocri laude excursiones fecit: & cùm per exploratores intellexisset, Tetuani Præfectum in agrum Tingitanum copias educturum, vt vastitatem inferret, & Henrico pugnandi potestatem faceret, Henricus obuiam illi processit, & in loco, quo Præfectus erat venturus, tres dies expectauit. Quarto tandem die in vrbem reuersus est. Iam omnes ex equis descenderant, cùm repente Præfectus apparuit. Pugnæ signo dato, Henricus Menesius in hostes inuectus est, illos fudit, fugauitq;, & vsq; ad noctẽ insequutus, multos occidit, & nõnullos captiuos abduxit, maiusq; multo damnũ hostibus intulisset, nisi tenebrę noctis hostes seruassẽt. Duabus autẽ de causis victoria fuit insignis. Prima, quia Pręfectus Tetuani vir egregiè fortis habebatur, & magnas copias adducebat, & Menesius cũ multo minore numero militũ illi cõfidenter occurrerat. Altera, quia fieri nõ crediderãt, vt homo, qui magnam vitæ partem in disciplinis varijs, & in Pontificio jure consumpserat, tam acer in armis esset. At Vascus Fernandius Cęsar fretum interim Gaditanum non magno quidem militũ

numero

numero, sed magna virtute tuebatur. Cùm verò ad illum biremis accederet, nauarchus illum admonuit, quatuor naues vnam nauem Lusitanam cepisse, quam secum è prætoriæ nauis puppe colligatam trahebant. Cæsar sine cunctatione vlla in eas cursum instituit, quas post Calpem montem conspexit: & cum nauem prætoriam ab alijs disiunctam cerneret, in eam nauem suam incitauit, cumque propè constitisset, eos, qui ea vehebantur, interrogauit, vnde essent. Illi (erant autem Britanni) responsum nō dederunt, sed exitium minitati sunt, nisi protinus vela demitteret. Cæsar cùm minime solitus esset eiusmodi mādatis obsequi, non obtemperauit, sed ad certamen ineundum, satis se promptum atque paratum exhibuit. Tormentis acriter vtrinque decertatur. Interim verò, qui erant in naui Lusitana, funem, quo erat alligata, præcidūt, quod Britanni, eo quod essent pugnæ acrius intenti, minime perspexerunt. In hoc prælio Cæsar septem ex suis amisit, & multi præterea fragmentis scutorum, quæ hostium tormenta dissipabant, erant grauissime sauciati. Germanus quidam procero corpore, & animo satis acri ad moriendum, si opus esset, præparatus, quindecim vulnera acceperat, è quibus plurimum sanguinis emanabat: quem Cæsar admonuit, vt è pugna tantisper abscederet, dum vulnera obligaret. Ego, inquit, nō prius hinc discedam, quàm aut moriar, aut hostes importunos vela demittere compellam. Deinde tormentum humero sustinet, & socium ignem applicare iubet: quo facto nauis armamenta ea parte, qua antenna malo alligatur, dissipauit, malique partem perfregit: & cùm hoc iterum atq; tertio fecisset, magnū Britannis terrorē iniecit. Alius deinde Germanus, globo à prora in puppim immisso, multos interemit, & puppis partem dilacerauit. Britanni iam eo tempore viginti ex suis amiserant, & multi vulnerati discesserant. Itaq; vela continuo demiserunt. Quod etiam naues aliæ, quæ propter aduersum ventum prælio interesse nequiuerant, effecerunt. Hoc facto Cæsar scapham demitti iussit, & Anglos accersiuit, & causam scire voluit, cur Lusitanam nauem cepissent. Illi respōdent, se, vt eam à Maurorum incursione, qui cum longis nauibus mare peragrabant, tuerentur, secum trahere voluisse. Illos deinde dimisit, qui, vt se reficerent, Gades aduecti sunt. Cæsar Septam se contulit. Emmanuel verò vt fretum securius à piratis redderet, classem instruendam curauit, cui Simonem Cugná, Tristani Cugnæ filium, præfecit. Hoc anno propter nimiam in Mauritania Tingitana siccitatem fuit ingens sterilitas agrorum, & inopia frugum, famésq; multos mortales absumpsit. Eo malo coacti Maurorum incredibilis multitudo, ad Regē Emmanuelē misit, qui dicerent, se velle ad Christi sanctissimū nomē adiūgi, & quibusuis hominibus Christianis, qui eos salutaribus disciplinis erudirent, in seruitutē addici. Concessit hoc Rex libentissime. Tantū studiū in illo religionis extitit, vt eo solùm nomine posset facillime in fraudē impelli. Constabat tamen, eos simulatè religionem inopiæ subleuandæ gratia profiteri, quam erant, vbi primū facultas aliqua daretur, indignissimis factis violaturi. Præterea hostes immanes in intimas Lusitaniæ sedes admittere, minime tutū videbatur.

Accedebat,

Accedebat,quod erat opinio,eos pestilentię contagione corruptos,posse facillime Lusitaniā pestiferis morbis inficere.Quin & vniuersa Lusitania eadē agrorū sterilitate laborabat. Siccitas enim primū segetes multas absumpsit, postremò imbres immodici,qui mense Maio & Aprili deciderāt, fruges enatas corruperunt.Itaq; cùm magna Maurorum multitudo se omnibus, qui eos alere vellent,in seruitutē traderet,vix erat quisquam, qui eorū opera vti vellet. Sic factū est,vt multi egestate & fame cōfecti,fœde perirent. Hoc anno Veneti cū quinque magnis triremibus Olysipponis portum subierunt.Nauarchus erat Alexāder Pisaurensis,vir patricius,qui in rep. plurimū auctoritatis habebat.Is à Venetis legatus ad Emmanuelē missus fuit,vt cū illo pactionē faceret de Indicis aromatibus,quæ volebant illis certo pretio cū emolumento Regis addici. Rex legatū honorifice admodum recepit,multisq; muneribus, & ornamentis affecit, & reliqua omnia,quę postulabat, benigne præstitit.De aromatū verò pactione nihil transigi potuit.In anni huius exitu Rex Emmanuel eo tempore, quo magis opibus,& imperio,summáq; nominis gloria,& celebritate florebat,& optima,vt videbatur,valetudine,& corporis robore,& incolumitate vigebat,in morbum subito incidit,ex quo post dies nouem,decima tertia die mensis Decēbris, ex hac vita migrauit. Quinquaginta duobus annis & sex mēsibus vixerat:è quibus viginti sex annis,& mense cum dimidio regnauit. In ipso vitæ fine,maxima quædam insitæ religionis & pietatis documēta dedit. Testamentū cum singulari prudentia fecit,animū sacris sanctissimis expiauit,mortis certissimæ nunciū æquissimo animo tulit,sacerdotes,qui illum circunsistebant, & hymnis atque precibus ad Deum adhibitis,vota pro illius salute sempiterna faciebāt, adiuuabat,& versus sacrorū carminum multis in locis memoriter pronūciabat.Fuit in Betlehemitico tēplo,quod fūdarat,cū multis lacrymis,quas desideriū illius excitabat, cū regio funere,omniúmq; ferme Principū, & nobilitatis vniuersæ celebritate,in sepulchro cōditus. Si verò cursum vitæ illius cōsideremus, hominē certe felicissimum, si felicitas vlla in rebus humanis extare potest,iudicabimus. Cùm esset Regia stirpe procreatus, nulla tamē in spe regiæ dignitatis & amplitudinis enutritus extiterat. Omnes,qui illū iure propinquitatis, & antiquitatis antecedebāt,varijs casibus extincti sunt.Regni verò patrimoniū miris accessionibus amplificauit.Armuziū,Arabiæ partē,Indiā Indo & Gange definitā, eam etiā,quę vltra Gangē est,extremásq; Oriētis Solis regiōes imperio adiecit: terras incognitas perlustrauit.Omnia námq;,quæ Lusitani illius imperio faciebāt,ad illius laudē & gloriā referenda sunt.Nec enim Regis officiū in vlla re clarius perspicitur,quàm in excellentiū hominū, qui res præclaras cū maxima laude moliūtur,multitudine.Rex enim est,si verę hoc nomē vsurpat, qui spiritus affert, qui animos ad laudē excitat,qui pericula subire cōpellit, qui deniq; honoribus, & prędmijs virtuti propositis,multos homines sibi subditos cupiditate verissime laudis inflāmat.Vt igitur militū fortitudo imperatorū industrię,q̄ illos exercuit, & militaribus disciplinis instruxit,& prōptos, & alacres ad rē gerendā exhibuit,

ascribenda est, ita clarorum hominum laudes ad Reges optimos, qui claritatem illam honoribus debitis excitarunt, videntur esse optimo iure reuocandæ. Duplici igitur ratione Reges suorũ laudẽ sibi vendicare possunt, quòd & primũ homines ingenio excellenti maximarum rerũ cupiditate inflãmarint, & quòd eorum opera, quos singulari virtute præditos animaduertunt, vti sciant. Vt igitur nobilitatis effœminatæ languor & ignauia summũ Regi dedecus inurit: ita nobiliũ virtus & industria illius nomẽ illustrat. A Regibus enim virtutes & vitia in vniuersam plerunq; remp. tanquam à perenni fonte redũdant. Si igitur Vascus Gama tã admirabili virtute & industria viam in Orientẽ aperuit: si Odoardus Paciecus Regis tẽporibus illis potentissimi impetũ & arrogantia cõpressit: si Franciscus Almeida tã illustres victorias adeptus cũ insigni gloria fuit: si Alfonsus Albuquercius is imperator extitit, vt sit cũ summis imperatoribus, quorum nomẽ est immortalitati cõmendatum, merito comparandus, id est maxima ex parte Ioãnis secundi, & Emmanuelis, huius nominis primi, è quorũ disciplinis tam præclari homines prodiere, virtutibus ascribendũ. Id etiã de Ioanne Menesio, de Nonio Fernãdio Ataidio, de Mascaregna & Cottinio, & alijs præstãtibus ad laudẽ viris existimandũ est, ea omnia, quę gessere, Emmanuelis virtute gesta fuisse. Quare minime dubito, quin si ille per se signa in Africã intulisset, omnẽ Mauritaniã Tingitanã facillime fuisset sub imperiũ subditurus. Sed ab eo cõsilio partim tẽporibus, partim quorundã hominum timidorũ cõsilijs sæpe reuocatus fuit. Quanto tamẽ studio Mahumetis nomẽ extinguere conaretur, vrbes, quæ illius imperio & industria captæ sunt, & arces similiter ædificatæ atq; munitæ declarant. Itaq; felicitas illius, quæ fuit incredibilis, nõ est fortunæ, vt hominum vulgus loquitur, sed diuino beneficio, quod virtutibus illius fauebat, attribuenda. Fuit enim vita cõtinens, natura benignus, religione pius, prætere a mitis atq; mansuetus, & in summa grauitate comis & perhumanus. Aditus facillimos habebat, in administrando iure, & negotijs impigre gerendis summã diligentiam adhibebat. Mane, & sæpenumero ante lucem surgebat, & rebus diuinis operam dabat: tum in supplicũ postulatis audiendis, & negotijs reip. transigendis tempus omne consumebat. Erat in sermone iucundus, & non mediocri vrbanitate præditus, & admodum liberalis. Domesticorum necessitatibus summa benignitate cõsulebat. Milites alebat, res præclare gestas nõ solùm laudibus, sed multis etiã muneribus, & beneficijs prosequebatur. Egentiũ inopiã opibus suis egregie sustẽtabat. Viris religiosis, & virginibus sacris nõ solũ ea, quę ad cultũ religionis, verũ quæ ad domesticum vsum pertinebãt, large & munifice suppeditabat. Erat in sceleribus vindicandis, & erratis suorum coërcendis seuerus, quamuis esset natura magis ad lenitatem, quàm ad seueritatem propensus. Musica multũ delectabatur, sed nõ ita, vt musicæ studiũ illũ à negotijs auocaret. In eadẽ domo multi fidibus pulsãbãt, & ad cytharam canebant, & nõ pauci Quæstores, & Iurisconsulti, & reliqui varijs muneribus præfecti, ad illum multa regni negotia deferebant, ita, vt simul cum honestissima oblectatione

multa

multa negotia cõficeret. Erat ille quidem cultu vitæ lautiſsimus, menſaq́; illius cõquiſitiſsimis epulis extructa: verùm admodũ tẽperate cibis vtebatur. A vino ſemper abſtinuit, & diebus ſolẽni ieiunio cõſecratis, ciborum abſtinentiã ſumma religione cõſeruabat. Fauebat plurimum literis: de moribus externis multa percontari ſolebat, hiſtorias libenter audiebat; quoties cibum publice ſumebat, erant epulæ magis iucundo & vtili ſermone, quàm coquorũ artificio cõditæ. Nam cũ hominibus eruditis, & cum ijs, qui varias regiones peragrauerãt, ſermonem libẽtiſsime cõferebat. Honeſtiſsimis ludis operã dabat: pila, & frequẽti venatione, cùm à negotijs erat otium, & ludis equeſtribus exercebatur. Sed hoc fuit in illo mirabile, quòd vix vnquam tantũ eiuſmodi ludis indulſit, vt nõ aliquid ea die, qua animũ à negotijs relaxabat, quòd ad regium munus pertineret, cum miniſtris ſuis trãſigeret. Vel enim in ſyluis verſaretur, in ſyluis præſto aderat, qui ei ſupplicem libellum offerret, & aliquid cũ illo ageret, in quo ſalus reip. verteretur. Siue celoce in mari vagaretur, in ipſa celoce miniſtri vehebantur, qui cum illo multa de publicis rebus cũ vtilitate cõmuni tranſigerent. Illius ætate, inopia in exilium pulſa videbatur: mœſtitiæ locus nõ erat: querimoniæ ſilebãt: omnia choreis & cantibus perſonabant. Eiuſmodi ludis aula Regia frequenter oblectabatur. Nobiles adoleſcẽtes cum virginibus Regijs in aula, ſine vlla libidinis ſignificatione ſaltabãt, & quamuis honeſtiſsimis amoribus indulgerent, virginibus erat inſitum, neminem ad familiaritatem admittere, niſi illum, qui aliquid fortiter & animoſe bellicis in rebus effeciſſet. Pueris enim nobilibus, qui in aula Regia verſabantur, nõ erat licitum pallium virile ſumere, anteqũ in Africam traijcerent, & aliquod inde decus egregium reportarent. Et his quidem moribus erat illius tempore nobilitas inſtituta, vt multi ex illius domo viri omni laude cumulati prodirent. Eccleſię Sãctionibus alacritate ſingulari parebat: mores & ritus ab eccleſia cõſtitutos ſumma ſanctitate & cęremonijs tuebatur. Tempore, quo memoria ſuppliciorum, quę Chriſtus pro nobis in Cruce pertulit, ritu ſolenni cõſecratur, à templo minime diſcedebat: & tribus diebus, quibus ſanctiſsimum Euchariſtiæ Sacramentũ erat in ſepulchri quadã ſimilitudine conditum, vt nobis memoriam noſtræ ſalutis repræſentaret, neq́; veſtes exuebat, nec ab eo loco niſi ad aliquod breue tẽpus abſcedebat: & cũ ſomnus illũ cõplectebatur, ibi ſine vllo vitæ delicatioris inſtrumento parũper accubabat. Multas ſanctorũ hominũ religiones inſtaurauit, fluxóſq́; mores ad priſtinã ſeueritatem & ſanctimoniam reduxit. Ædes ſacras quamplurimas vel à fundamentis extruxit, vel collapſas refecit. Odio acerbo Mahumetis ſectã perſequebatur, & ea de cauſa tanto ſtudio bellum in Africa & Aſia comparabat, vt quantum in illo eſſet, memoriam erroris peſtiferi deleret. Sic autem religionem colebat, vt nunquam ſtudium publici iuris, & reip. rationem intermitteret. Sic reip. conſtituendæ, & moribus atque legibus inuigilabat, vt bellicarum rerum curam nullo modo deponeret. Sic ſe cum muſicis, aut venatoribus oblectabat, vt in medijs voluptatibus, ſalutis publicæ memoriam retineret.

Itaque

Itaque eodem tempore classes in Mauritaniam & Æthiopiam, in Orientis Solis regiones instruebat, præsidia in varias partes summittebat, iuridicundo operam dabat, hominum querelis aures assidue præbebat, commissa facinora vindicabat. Tanta tamen lenitate præditus erat, vt non facile hominum cupidorũ, & omnia pericula metuentium, postulatis importunis obsisteret. Id autem effecit, vt manus multorum immodice sacris rebus afferri permitteret, & transmissionem in Africam, cuius studio tantopere flagrabat, ita differret, vt mors improuisa posset omnes illius cogitationes impedire. Attamen quamuis, vt res humanæ sunt, aliquid eiusmodi, quod reprehẽsione aliqua dignum videatur, in se admitteret, fuit is Princeps multis Regijs virtutibus ornatissimus, & immortali memoria consecrandus.

✠

FINIS.